T.C.

AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KISSA-İ ANTER 5. Cilt (Metin-İnceleme-Sözlük)

Hazırlayan

Çiğdem DAMAR

DOKTORA TEZİ

KIRŞEHİR, 2023

©2023- Çiğdem DAMAR

T.C.

AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KISSA-İ ANTER 5. Cilt (Metin, İnceleme, Sözlük)

KISSA-I ANTER Volume 5 (Text-Review-Dictionary)

Hazırlayan

Çiğdem DAMAR

DOKTORA TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Nadir İLHAN

KIRŞEHİR, 2023

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana bilim Dalı Doktora öğrencisi Çiğdem DAMAR tarafından hazırlanan Kıssa-i Anter 5.Cilt (Metin-İnceleme-Sözlük) adlı tez çalışması 01.02.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından oy çokluğu ile **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

……..

Prof. Dr. Nadir İLHAN

……

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

……

Prof. Dr. Serdar YAVUZ

……

Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR

……

Dr. Öğretim Üyesi Songül ERDOĞAN

……

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

……./……./…….

PROF. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

İmza:

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin ……yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

…/…/2023

Çiğdem DAMAR

İmza

ÖZET

KISSA-İ ANTER 5. CİLT (Metin-İnceleme-Sözlük)

Doktora Tezi

Çiğdem DAMAR

Danışman: Prof. Dr. Nadir İlHAN

2023/ XIV+524

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Prof. Dr. Serdar YAVUZ

Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR

Dr. Öğr. Üyesi Songül ERDOĞAN

Çalıştığımız metin, 16. yüzyılda yazılmıştır. Metinde, Arap toplumu içinde meşhur olan Anter bin Şeddad'ın başından geçen hikâyeler anlatılmaktadır. Metin, Anter kıssalarının anlatıldığı ciltlerden 5. cilt olup 336 varaktan oluşmaktadır. Mütercimi belli olmayan Anter kıssaları, 1477'de Fatih Sultan Mehmet'in isteğiyle Türkçeye çevrilmeye başlanmıştır. Çalıştığımız metin Anter kıssalarının 5. cildidir. Bu metnin 1568 yılında tamamlanmıştır. Bu bilgi, metnin sonunda yer alan Arapça bilgilere dayanılarak tespit edilmiştir.

Metnin bilinen 35 yazması bulunmaktadır. Türkiye'de, Fransa'da, Mısır'da nüshaları bulunan metnin Türkiye'deki nüshalarının Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde, Ankara Üniversitesi Kütüphanesinde bulunduğu tespit edilmiştir.

Kıssa-i Anter'in 5. cildi olan çalışmamız, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunmaktadır. K. 890 arşiv numarası ile kayıtlı olan metinde, Anter'in kahramanlıkları anlatılmaktadır.

Metinde, hikâyeler birbirinden bağımsız olmamakla birlikte tamamen bağlı bir nitelik de taşımamaktadır. Hikâyelerde Anter'in bir kahramanlıktan başka bir kahramanlığa koştuğu anlar anlatılmakta olup anlatıcının zengin anlatım gücü sayesinde hikâyeler okunulurken sürükleyici, heyecan verici bir anlatım tarzıyla karşılaşılmaktadır. Hikâyeleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür: Anter, Zü'l-Himar ve Gamra Hikâyeleri; Anter ve Cömert Hatem'in Hikâyesi; Mecid, Esma ve Meysere'nin Hikâyesi; Anter, Melik Numan, Hani bin Mes'ud ve Kiseri'nin Hikâyesi, Meysere'nin Esma'yı Kaçırması Hikâyesi.

Çalışmamız, dört ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde Anter bin Şeddad'ın hayatı, yazar hakkında bilgiler; ikinci bölümde metnin incelemesi; üçüncü bölümde 5. cildin transkripsyonlu metni; dördüncü bölümde sözlük çalışması yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anter bin Şeddad, kahraman, 5. cilt, hikāyeler.

ABSTRACT

KISSA-İ ANTER 5. CİLT (Metin-İnceleme-Sözlük)

DOKTORA TEZİ

Çiğdem DAMAR

Prof. Dr. Nadir İLHAN

2023/ XIV+524

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of SocialSciences

Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Jury

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Prof. Dr. Serdar YAVUZ

Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR

Dr. Öğr. Üyesi Songül ERDOĞAN

The work I have been working on was written in the 16th century and it tells the stories of Anter bin Şeddad, who is famous in the Arab community.This work is the 5th volume of the volumes in which Anter stories are told, and the work consists of 336 leaves. The work, whose translator is unknown, was translated into Turkish in 1477 at the request of Fatih Sultan Mehmet.The work we studied was completed in 1568.

The work has 35 known manuscripts. The copies of the work, which have copies in Turkey, France and Egypt, are in the Topkapı Place Museum Library and Ankara University Library.

Our work, which is the 5th volume of Kıssa-i Anter, is in the Topkapı Palace Museum Library. In the work, which is registered with the archive number K. 890, different stories are told and information about Arab culture and civilization is obtained in these stories, and we learn about Anter's heroism with excitement.

İn the text, the stories are not independent from each other, but they do not have a completely connected nature. In the stories, the moments when Anter rushes from one hero to another heroism are told, and thanks to the rich narrative power of the narrator, an immersive and exciting narrative style is encountered while the stories are being read. It is possible to collect the stories under the following headings:Stories of Anter, Zü'l-Himar and Gamra; The Story of Anter and the Generous Hatem; The Story Mecid, Esma and Meysere; The Story of Anter, Melik Numan, Hani bin Kidnapping of Esma.

Our study consists of 4 main parts: In the first part, Anter bin Şeddad's life, information about the author of the text;In the second part, the analysis of the text of volume 5 in the third partİ In the fourth part, there is a dictionary study.

The work, which belongs to the Old Anatolian Turkish period and has a rich vocabulary, is a cultural asset and a language treasure with its volume and expression. We are happy to bring this treasure to the world of science.

Keywords: Anter bin Şeddad, volume 5, stories, spelling, cultural property.

ÖN SÖZ

Çalışmamızda 1586 yılında tamamlanmış olan Anter'in Arap harfli 5. cildi, transkribe edilerek Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi dönemi özellikleri gösteren metnin Türkçeye aktarılarak bilim dünyasına kazandırılması amaçlanmaktadır. Zengin bir içeriğe sahip olan hikāyelerin anlatıldığı metinde, hikāyeler akıcı bir üslupla anlatılmakta, okuyanda heyecan ve merak uyandırmaktadır.

Çalışmamız metnin tanıtımı, inceleme, metin, sözlük olmak üzere 4 ana bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde metnin dilbilgisi incelenmiş; metin bölmünde metnin Türkiye Türkçesine transkripsyonu yapılmış, sözlük bölümünde ise metinde geçen anlaşılmayan, farklı anlamlara gelen ve yabancı asıllı olan Arapça ve Farsça kelimelere yer verilmiştir.

Uzun bir süredir ciddi bir emek ve özveri ile hazırladığım Kıssa-i Anter 5. Cilt (Metin-İnceleme-Sözlük) isimli çalışmamı tamamlamanın mutluluğunu ve gururunu yaşıyorum. Bu bölümde benim için yardımlarını esirgemeyen yakınlarıma ve beni teşvik edenlere teşekkürlerimi iletiyorum.

Danışmanlığımı üstlenen, konu seçiminden araştırmanın yürütülmesine kadar her aşamada beni yönlendiren ve yanımda olup çalışmanın ilerlemesine yardımcı olan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Nadir İLHAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Doktora çalışmam süresince beni destekleyip, çalışmalarıma yön veren Prof. Dr. Serdar YAVUZ hocama teşekkür ederim. Görüşlerinden ve değerlendirmelerinden faydalandığım kıymetli hocam Prof. Dr. Nevzat Özkan'a teşekkür ederim.

Çalışmamın ilerlemesinde farklı aşamalarda bana yardımcı olan Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA, Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR ve Dr. Öğr. Üyesi Songül ERDOĞAN hocalarıma teşekkür ederim.

Tez çalışmamı hazırlarken beni cesaretlendiren ve yardımını esirgemeyen sevgili eşim Ersin DAMAR'a gözbebeğim oğlum Görkem Alp'e ve bana psikolojik olarak destek olan canım anneme, aileme sonsuz teşekkür ederim.

Çiğdem DAMAR

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... **I**
BİLDİRİM ..... **II**
ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **V**
ÖN SÖZ ..... **VII**
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ ..... **XIII**
SİMGELER VE KISALTMALAR ..... **XV**
GİRİŞ **1**
2.1. ARAŞTIRMA DESENİ/MODELİ 2
2.2. ARAŞTIRMA KONUSU ve PROBLEMİ 3
BÖLÜM I **6**
1. KAHRAMANIN HAYATI **6**
2. ESERİN YAZARI **7**
3. METNİN ÖZETİ **8**
3.1. ANTER, GAMRA VE ZÜL HİMAR'IN HİKĀYESİ **8**
3.2. ANTER VE KABİLESİ BENİ ABS'IN MÜCADELESİ **11**
3.3. HATEM'İN HİKĀYESİ **15**
3.4. MECİD VE ESMA'NIN HİKĀYESİ **20**
3.5. SATIH EL-KAHİN VE HANİ BİN MESUD'UN HİKĀYESİ **24**
3.6. ANTER VE KABİLESİNİN ESİR OLMASI HİKĀYESİ **26**
BÖLÜM II **30**
1. İMLA ÖZELLİKLERİ **30**
1.1. UYGUR İMLASINA UYGUN ÖRNEKLER **30**
1.1.1. Ünlülerin Gösterilmesi 30
1.1.2. Kalın Sıradan Kelimelerde س ve ت Harflerinin kullanılması 30
1.2. ARAP İMLASINA UYGUN ÖRNEKLER **30**
1.2.1. Ünlülerin Yazılmaması 30
1.2.2. Nazal Nun İçin kef ك Kullanılması 31
1.2.3. Kalın Sıradan Kelimelerde sad ص, ince Sıradan Kelimelerde س Kullanılması 31
1.2.4. Çim چ ve پ p' nin Kullanılması 31
1.2.5. Eklerin Kelime Tabanından Ayrılmadan Kullanılmaması 31
1.2. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI **32**

1.2.1. a'nın yazılışı....32
1.2.2. e'nin yazılışı....33
1.2.3. ı'nın Yazılışı....34
1.2.4. i'nin yazılışı....34
1.2.5. o'nun yazılışı....35
1.2.6. ö'nün yazılışı....35
1.2.7. u'nun yazılışı....36
1.2.8. ü'nün yazılışı....37
1.3. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI....37
1.3.1. b ve p'nin yazılışı....37
1.3.2. c-ç'nin yazılışı....38
1.3.3. d - t'nin yazılışı....39
1.3.4. f'nin yazılışı....40
1.3.5. g-k / ġ-ķ 'nın yazılışı....40
1.3.6. l'nin yazılışı....40
1.3.7. m'nin yazılışı....41
1.3.8. n'nin yazılışı....41
1.3.9. r'nin yazılışı....41
1.3.10. s'nin yazılışı....41
1.3.11. ş'nin yazılışı....42
1.3.12. v'nin yazılışı....42
1.3.13. y'nin yazılışı....42
1.3.14. z'nin yazılışı....42
1.4. EKLERİN YAZILIŞI....43
1.5. BİTİŞİK YAZILAN KELİMELER....43
1.6. TAMLAMALARIN YAZILIŞI....44
2. SES BİLGİSİ....46
2.1. ÜNLÜLER....46
a. Uzun Ünlüler....47
a.1. a ünlüsü....47
a.2. i ünlüsü....49
a.3.o/u ünlüleri....49
a.4. ö/ü ünlüleri....50
2.1.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ....51

2.1.1.1. Daralma 51
2.1.1.2. Düzleşme 51
2.1.1.3. Yuvarlaklaşma 51
2.1.1.4. Kalınlaşma 52
2.1.2. ÜNLÜ DÜŞMESİ 52
2.1.3. ÜNLÜ TÜREMESİ 54
2.1.4. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ 54
2.1.5. ÜNLÜ UYUMU 54
2.1.5.1. Kalınlık İncelik Uyumu (Dil Uyumu) 54
2.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 55
2.2.ÜNSÜZLER 61
2.2.1. Ünsüz Değişmeleri 61
2.2.1.1. Tonlulaşma 61
2.2.1.2. Tonsuzlaşma 64
2.2.1.3. Süreklileşme 64
2.2.1.4. Sızıcılaşma 65
2.2.2. Ünsüz Uyumu 65
2.2.3. Ünsüz Türemesi 65
2.2.4. Ünsüz Düşmesi 66
2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi 66
2.2.6. Ünsüz İkizleşmesi 67
2.2.7. Hece Düşmesi 67
3. ŞEKİL BİLGİSİ 68
3.1. İSİM ÇEKİMİ 68
3.1.1. Çokluk Eki 68
3.1.2. Hāl Ekleri 68
3.1.2.1. Yalın hāl (Nominative) 68
3.1.2.2. İlgi hāli (Genetive) 69
3.1.2.3. Belirtme hāli (Accuzative): 70
3.1.2.4. Yönelme hāli (Dative): 71
3.1.2.5. Bulunma hāli eki (Lokative): 71
3.1.2.6. Çıkma hāli eki (Ablative): 72
3.1.2.7. Eşitlik hāli eki (Ekvative): 73
3.1.2.8. Yön gösterme hāli eki (Direktive): 73

3.1.2.9. Vasıta hāli eki (Enstrümental): 74
3.1.3. İyelik Ekleri 74
3.2. YAPIM EKLERİ 75
3.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri 75
3.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri 77
3.2.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri 77
3.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri 78
3.3. FİİLİMSİLER 80
3.3.1. İsim fiiller 80
3.3.2. Sıfat fiiller 80
3.3.3. Zarf fiil 81
3.4. ZAMİRLER 84
3.4.2. İşaret Zamirleri 84
3.4.3. Dönüşlülük Zamirleri 85
3.4.4. Belirsizlik Zamirleri 85
3.4.5. Soru Zamirleri 86
3.4.6. Bağlama Zamirleri 86
3.5. SIFATLAR 86
3.5.1. Niteleme Sıfatları 86
3.5.2. Sıfatlarda karşılaştırma küçültme 89
3.5.3. Belirtme Sıfatları 87
3.6. ZARFLAR 89
3.7. EDATLAR 91
3.7.1. Çekim Edatları 91
3.7.2. Bağlama Edatları 92
3.7.3. Kuvvetlendirme Edatları 93
3.7.4. Soru Edatları 94
3.7.5. Çağırma ve Ünlem Edatları 94
3.7.6. Gösterme Edatları 94
3.7.7. Karşılaştırma Edatları 94
3.8. FİİLLER 94
3.8.1. Şahıs Ekleri 94
3.8.2. Fiil Çekimi 96
3.8.2.1. Haber (Bildirme) Kipleri 96

3. 8.2.2. Dilek Kipleri....98
3.8.3. Fiillerin Birleşik Çekimi....100
3.8.3.1. Hikāye birleşik çekimi....100
3.8.3. 2. Rivayet birleşik çekimi....100
3.8.3.3. Şart çekimi....100
3.8.3. Birleşik Fiiller....101
3.8.3.1. Birinci unsuru isim olan birleşik fiiller....101
3.8.3.2. Birinci unsuru fiil olan birleşik fiiller....103
BÖLÜM III....105
TRANSKRİPSİYONLU METİN....105
BÖLÜM IV....455
SÖZLÜK....455
SONUÇ....508
KAYNAKÇA....513
ÖZGEÇMİŞ....517

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

a,ā	ا آ ّ
b	ب
c	ج
ç	چ
d	د
e	ا آ ّ
f	ف
g	ك
ġ	غ
ḥ	ح
ḫ	خ
h	ه
ı	اِ ای ي
i	اِ ای ي
ḳ	ق
k	ك
l	ل
m	م
n	ن
ñ	گ
o	او اُ ُ
ö	او اُ ُ
p	پ
r	ر
s	س
ṣ	ص
s̱	s̱
ş	ش
t	ت
ṭ	ط
u	و او ُ
ü	و او ُ

v	و
y	ي
z	ز
ẕ	ذ
ż	ض
ẓ	ظ
ʿ	ع
ʾ	ء

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
Ar.	Arapça
age	adı geçen eser
bkz.	bakınız
c.	cilt
çev.	çeviren
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
EUTS	Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
EUTSV	Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı
Fars.	Farsça
Fran.	Fransızca
İtal.	İtalyanca
Moğ.	Moğolca
S.	sayı
s.	sayfa
sf.	sıfat
st.	satır
Türk.	Türkçe
TDK	Türk Dil Kurumu
TS	Tarama Sözlüğü
TSY	Topkapı Sarayı Yazmaları
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri
Yun.	Yunanca
yy.	yüzyıl
zf.	zarf

GİRİŞ

Kıssa-i Anter, Arap edebiyatına ait ünlü bir anlatıdır. Eser, Fatih Sultan Mehmet zamanından başlayarak XIX. yüzyıla kadar Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserde, Anter'in başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Arap edebiyatından Türkçeye tercüme edilen eserin pek çok nüshası, Türkiye başta olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde bulunmaktadır. Bu yönüyle, geçmişte önemli bir yere sahip olduğu görülen Kıssa-i Anter'in bilim dünyasına kazandırılması amaçlanmaktadır.

İslamiyet öncesi Arap kültürünün önemli sembollerinden olan kahraman Anter, bir şair olarak bilinmektedir. Anter, kahramanlığı, cesareti ile kıssalara konu olmuştur. Kahraman Anter, Abs adı verilen bir kabileye mensuptur. Bir cariyenin oğlu olarak doğmuş, zamanın anlayışına göre özgürlüğünü kazanamamıştır ve köle muamelesi görmüştür. Kahramanın amcasının kızına olan aşkı ve hürriyetini kazanma isteği, onun çeşitli mücadelelerin içinde yer almasını sağlamıştır. Anter, iyi bir savaşçı olarak hem kendi kabilesini hem de sevdiğini koruyarak pek çok maceraya atılmış, diyar diyar gezerek kahramanlığı Arap toplumu içinde ün salmıştır.

Eser, Arap edebiyatında ciltler hâlinde pek çok kez çoğaltılmış olup eserin Türk edebiyatına da tercümesi gerçekleştirilmiştir.

1477'de kıssa, Fatih Sultan Mehmet'in emri ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Sonrasında eser, XIX. yüzyıla kadar Türkçeye tercüme edilmeye devam etmiştir. Çalışmış olduğumuz Kıssa-i Anter'in Türkiye'de ve dünyada, Türkçe olarak pek çok nüshası bulunmaktadır. Bu bakımdan eserin bilim dünyasına kazandırılmasının önem arz ettiğini düşünmekteyiz.

Çalışmamız, Anter'in XVI. yüzyıla ait olan 5. cildidir. Bu cildin Kıssa -i Anter'in 7 ciltlik takımının istinsah nüshası olduğu düşünülmektedir. Eser, 310/210 mm. ölçülerine sahip olup 336 varaktan oluşmakta, her sayfada 13 satır vardır. Aharlı kalın kağıt üzerine nesih ile yazılmıştır. Metnin kimi yerleri harekeli kimi yerleri harekesiz olarak yazılmıştır. Cildi, vişne çürüğü ve deridendir. Cildin başında 2, arkasında 3 adet vikaye varağı bulunmaktadır. Önde bulunan birinci varakta, mürekkeple yazılı bir kısım ile bu kısmın altında cildin 5. cilt olduğunu anlatan cild-i hāmis yazmaktadır. Bu yazının altında Arapça ve Türkçe karışık metinden bağımsız bir metin yer almakta, metnin altında 236/23648 sayıları ve bu sayıların altında Topkapı Sarayının damgası vardır. Bu kısmın sağ tarafında 890 sayısı yazılı olarak yer almaktadır.1a numaralı sayfada eserin künye bilgisi ve bir de mühür yer almaktadır.

Yapılan araştırmalara bakıldığında, TSMK'nde 1477'de Fatih Sultan Mehmet'in emriyle yaptırılan metnin 3 ciltlik bir tercümesi ve 7 ciltlik bir başka tercümesi daha

bulunduğu görülmektedir. Toplam dokuz ciltten oluşan bu tercümelerdeki K.890 numaralı metnin 5. cildin istinsah nüshası olduğu düşünülmektedir.[1]

5. cilt, metnin sonuda yer alan bilgiye dayalı olarak 1568 yılında tamamlanmıştır. Çalışmamızda, Kıssa-i Anter'in 5. cildi transkribe edilmiş, eserin dil hususiyetleri incelenmiş, sözlüğü hazırlanmıştır.

2.1. ARAŞTIRMA DESENİ/MODELİ

Yapılan çalışmada tarama ve deneme modeli kullanılmıştır. Tarama modeli geçmişte veya bugün var olan bir durumu açıklamayı amaçlar. Varolan durum değiştirilemez, tarama modelinde. Deneme modelinde ise neden sonuç ilişkilerini belirlenerek verilerin üretildiği, ortaya konulduğu bölümdür. Dolayısı ile yapılan çalışmada tarama ve deneme modeli kullanılacak olup bu modeller karma yönteme başlığı altında incelenmiştir. Bu noktada eseri incelemeden evvel yapılmış olan çeşitli çalışmalar kitap, tez, dergi, makale vb taranarak eser incelemesine örnek teşkil edebilecek çalışmalar gözden geçirilmiştir. Çalışmada kullanılabilecek kaynaklar tespit edilmiştir.

Türk Dil Kurumu'nun Yeni Tarama Sözlüğü, Mehmet Kanar Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü; Ferit Devellioğlu Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lūgat ; Şemseddin Sami Kamus-ı Türkī; İsmail Doğan, Zerrin Usta Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı; Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük vs.

Bunun dışında, çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır. Burada öncelikle Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metinler göz önünde bulundurulmuştur. Aşık Paşa'nın Garip-Name'si, Yunus Emre'nin Divanı gibi.

Aynı doğrultuda Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerini ve metin örneklerinin içinde bulunduğu Mustafa Özkan'ın Türk Dilinin Gelişme alanları ve Eski Anadolu Türkçesi adlı eserinden faydalanılmıştır. Bunlar dışında Eski Anadolu Türkçesi dönemine yönelik hazırlanmış olan Gürer Gürsevin'in Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Gürer Gülsevin ve Erdoğan Boz'un Eski Anadolu Türkçesi, Hatice Şahin'in Eski Anadolu Türkçesi, Faruk Kadri Timurtaş'ın Eski Türkiye Türkçesi, A.von. Gabain'in Eski Türkçenin Grameri, Vahit Türk, Şaban Doğan, Yasin Şerifoğlu'nun Eski Anadolu Türkçesi Dersleri adlı çalışması ve genel bir kaynak niteliği teşkil eden Serdar Yavuz, M. Dursun Erdem'in Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası da taranan çalışmalar arasında yer almaktadır.

[1] Muhammed İkbal Güler Kıssa-i Anten: Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki El yazması Nüshaların Tanıtımı ve Değerlendirilmesi, Uluslar arası Türkçe, Edebiyat, Kültür, Eğitim Dergisi, 2020, s. 48-79.

Eserin dilbilgisi bölümünün incelenmesi sırasında, Türkiye Türkçesi dilbilgisi kaynaklarından istifade edilerek eserin belirli bir düzen çerçevesinde incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu noktada Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi, Mustafa Özkan'ın Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi, Hanifi Vural ve Tuncay Böler'in Ses ve Şekil Bilgisi adlı çalışması, Zeynep Korkmaz'ın Türkiye Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi adlı çalışması incelenmiş olup çeşitli Söz Dizimi başlıklı çalışmalardan da istifade edilmiştir. Bu noktada İbrahim Delice Türkçe Sözdizimi, Leyla Karahan Türkçede Söz Dizimi, Günay Karaağaç Türkçenin Söz Dizimi gibi kaynaklardan faydalanılmıştır. Bunun dışında yardımı olabileceği düşüncesiyle araştırmacıların Gramer Terimleri Sözlükleri de diğer kaynaklardandır. Zeynep Korkmaz ve Günay Karaağaç'ın sözlükleri araştırmada kullanılmıştır.

Metnin incelenmesinde, Nadir İlhan'ın Eşref b. Muhammed Hazā'inu's-Saʾādāt (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük) adlı çalışması örnek alınmıştır. Çalışmamızda metnin gramerinin incelemesinin ardından transkripsyonlu metin ve sözlük kısımları hazırlanmıştır.

2.2. ARAŞTIRMA KONUSU ve PROBLEMİ

Kıssa-i Anter Eski Anadolu Türkçesi dönemi özellklerini taşıyan, XIX. yüzyıla kadar tercüme edilerek gelen geçmiş dönemin önemli eserlerinden biridir.

Kıssa-i Anter hikāyesinin ilk olarak ne zaman ve kim tarafından ortaya konulduğu bilinmemektedir. Hikāyede eseri derleyenin Anter'den iki yüzyıl sonra yaşamış olan Asmai adlı anlatıcıdan bahsedilmektedir. Ancak hikāye, derleyenin ölümünden sonra da son bulmayarak on ikinci yüzyıla kadar hikâyeye çeşitli eklemeler yapılarak hikāyenin devam ettiği belirtilmektedir. Başka bir rivayete göre ise Fatimi halifelerinden Aziz Billah'ın Mısır'daki hilafeti sırasında sarayla ilgili bazı dedikoduların yayılması üzerine, bu söylentileri örtbas etmek amacıyla halifenin Yusuf bin İsmail'den halkın ilgisini çekecek sürükleyici hikāyeler yazmasını istemesiyle ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Ebu Ubeyde İbn Hişam ve Asmai gibi birçok edibin rivayet ettiği hikāyeleri ezbere bilen Yusuf bin İsmail, tamamı 72 kitaptan oluşan ve her kitabın sonundaki hikāye ile bir sonrakiler arasında ustaca bağlantılar kurulmuş bulunan bir seri kıssa yazmaya başlamıştır. Sonuç olarak, Antere kıssası denilen eser meydana gelmiştir.

Başka bir bilgiye göre Tabib Ebu'l-Müeyyed Muhammed El-Cezeri, XII. yüzyılda bu hikāyeleri toplayanlardandır. Busebeple de El-Cezeri El-Anteri olarak tanınmıştır.

Anter kıssasının başlangıcı, cengaver Arap ruhunu aksettirmek maksadıyla Cahiliye devrinin önemli olaylarını ve şahsiyetlerini kapsayacak şekilde eski tarihlere kadar gider.

Eserde Sudan melikinin kızı olduğu sonradan anlaşılacak olan Anter'in annesi Zebibe'nin bir savaş sırasında babası Şeddad tarafından esir alınışı ve onunla evlenmesinden söz edildikten sonra Anter'in tanıtımı yapılmıştır.

Burada verilen bilgilere göre, Anter'in henüz bebekken çok güçlü olduğu anlatılmaktadır. Anter'in annesi bir cariye olduğu için kendisi de bir köle sayılan bu yiğidin hürriyetini elde etmesi, amcasının kızı Able'ye olan aşkı ve ona kavuşma arzusu ile ona şart koşulan başarması zor ve tehlikeli birçok maceraya girişmesi kıssada yer almaktadır.

Anter'in meşhur Arap cengaver ve şairleriyle ilgili olarak başından geçenlerden söz edilirken onun şiirdeki üstünlüğü belirtilmektedir. Esere göre Hayber Yahudilerini perişan eden kahraman, Arap yarımadasının dışına çıkarak Irak, Suriye, İran, Kuzey Afrika ve İspanya vezir ve krallarıyla tanışmıştır. Bu kahraman ruhlu insan daima dostlarının yanında olmuş ve onların düşmanlarıyla mücadele etmiştir. Bu arada Hz. İbrahim, Hz. Peygamber ve Hz. Ali'ye dair bazı rivayetlerin de yer aldığı eserde Cahiliye döneminden İslami döneme geçilmek üzere olan bir devirde sergilediği erdemli yaşayışla Anter, İslamiyet'in gelişini hazırlayan bir kahraman hüviyetine büründürülmüştür. Özellikle belirtilen ülkelerde İslam fetihlerinin sembolü haline getirilmiştir. Eser, Anter'in İran'daki maceralarını anlatırken tarihiyle, savaşlarıyla, kral saraylarındaki ananeleriyle dönemin İran hayatı hakkında da bilgiler vermektedir.

Anter kıssasında kahramanın Bizans, Fransa ve Roma saraylarının ileri gelenleriyle ilgili anlatılan maceraları onu hikāyede Mısır, Sudan ve Hindistan'a kadar götürür. Bu sebeple Suriye ve Bizanstaki Hristiyanlar ile Haçlıların durumları, kilise ādetleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Anter kıssası, söz konusu ettiği ülkelerin o devirdeki kültürünü büyük ölçüde yansıtması, Anter'in şahsında yiğitlik, mertlik, cömertlik, dürüstlük gibi meziyetleri telkin etmesi bakımından önemlidir. Anter kıssası ile kahraman Anter, İslam dünyasının beş yüzyıl boyunca düşmanları karşısında kazandığı zaferlerin bir sembolü haline gelmiştir.

Kıssa, hicaz metni esas alınarak Kahire'de 1306-1311 yıllarında 32 cüz halinde, Beyrut'ta 1869-71'de 154 cüz olarak yayınlanmıştır. Eser, Fransızca ve İngilizceye de tercüme edilmiş olup Avrupa'da da ilgi görmüştür. Ayrıca müzisyenlerin de çeşitli dönemlerde ilgisini çekmiştir. [2]

[2] https://islamansiklopedisi.org.tr/antere-kissasi, 21 Şubat, 20.46.

Yapılmış olan tez çalışmasında, metnin trankripsyonu yapılarak Latin harfleri ile karşılığı verilmiştir. Çalışmamızda çeşitli sözlüklerden faydalanılarak yapılan incelemenin ardından, metnin dil hususiyetleri ortaya konulmuştur. Metnin ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri incelenmiştir.

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

EAT döneminde yapılmış olan çalışmalardan bazıları incelenerek, çalışmalarda nası bir yöntem izlendiği incelenmiş ve bu dönemle ilgili çeşitli kaynaklar aşağıda verilmiştir.

Dönemle ilgili önemli kaynaklardan biri Muharrem Ergin'in Dede Korkut Kitabı 1-2'dir. Eserde Dede Korkut'un adı, Dede Korkut Hikāyeleri, Hikāyelerin niteliği, sayısı, yaşayan Dede Korkut Hikāyeleri, Dede Korkut üzerine yapılan çalışmalar, nüshaların karşılaştırılması bölümleri yer almaktadır. Eserde transkripsyonlu metin, indeks bölümü yer almakta, gramer bölümü bulunmaktadır.

Leyla Karahan'ın Yusuf u Züleyha adlı çalışmasında metnin gramer incelemesi yapılmış, transkripsyonu verilerek dizini hazırlanmıştır. Eserin İran ve Arap edebiyatında yazılmış örneklerinden bahsolunmuş, Erzurumlu Darīr'in hayatı hakkında bilgiler verlerek, eserin nüshası, dili ve konusundan bahsedilmiştir.

Nadir İlhan'ın Hazā'inu's- Saʿādat adlı çalışması inceleme, metin, dizin ve sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. Eserde, EAT döneminde hazırlanmış olan tıp metinleri hakkında ve eserin yazarı olan Eşref b. Muhammed'in hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilerek, eserin özelliklerinden bahsolunmuştur.

Serdar Yavuz'un Cerrāh-Nāme adlı çalışması da EAT dönemine ait bir tıp metnidir. İnceleme, metin, dizin ve tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır. Eserde, Anadolu'da yazılmış ilk tıp metinleri hakkında bilgi verilmiş, eserin nüshalarından bahsedilmiştir.

M. Fatih Alkayış'ın Ḫāverān-Nāme adlı çalışması inceleme, metin, sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. Eserde Hazreti Ali'nin hikāyeleri anlatılmaktadır, öncesinde Hz. Ali ve cenkleri hakkında bilgi verilmekte ve Ḫāverān-Nāme hakkında yapılmış olan çalışmalardan kısaca bahsedilmektedir.

BÖLÜM I

1. KAHRAMANIN HAYATI

Anter'in babası, Necid denilen bir yerde oturan Abs kabilesi ileri gelenlerinden Şeddad'dır. Annesi ise Zebîbe adlı Habeşli bir cariyedir. Şeddad'ın aynı zamanda Anter'in dedesi veya amcası olduğu da söylenmektedir. Annesi cariye olduğu için, o zamanda köle sayılmakta, bu sebeple de küçük yaştan beri sevdiği amcasının kızı Able ile evlenmesi uygun görülmemektedir. Bundan dolayı Anter kölelikten kurtulup sevgilisine kavuşmak için mücadeleler vermiştir. Aynı zamanda sanatta da maharet göstermek Arap toplumunda üstünlük kabul edilmekte, Anter bu anlamda da oldukça yetenekli olduğunu göstermektedir. Zaman içinde güzel şiirler söylemeye ve ata çok iyi binmeye başlamıştır. Anter'e, Abs kabilesinin bazı Arap kabilelerinin hücumuna uğrayıp yağmalanması ve sevgilisi Able'nin da kaçırılması, cesaretini ispat etmek için iyi bir vesile olmuştur. Anter, düşmanın üzerine atılıp kahramanca çarpışmış ve çalınan her şeyi geri almıştır. Bütün bu başarılarından dolayı kabilesi tarafından hürriyetine kavuşturulmuştur.[3] Gösterdiği kahramanlıklara rağmen yine de ona sevgilisini vermedikleri ve Able için pek çok güçlüğe katlandıktan sonra onunla evlendiği incelemiş olduğumuz metinden de anlaşılmaktadır .

Anter, Cahiliye döneminde yaşamıştır. Anterin ünlü bir Arap kahramanı olması, onun Able'ye olan aşkı ve kölelikten çıkmak için elde ettiği başarılara dayanmaktadır. Melez bir şair olan Anter, Arap halkı içinde zulme boyun eğmeyen, hoşgörülü, cesur, atılgan, güzel huylu bir savaşçı olarak bilinmektedir. Câhiliye devrinde melez olmaları sebebiyle kendilerine "Ağribetü'l-Arab" (Arap kargaları) denilen ve kahramanlıklarıyla ün salan üç siyah köleden biri olan Anter, Abs kabilesinin vazgeçilmez kahramanlarından biri olarak tanınmıştır. Benî Abs ile Benî Züpyân arasında cereyan eden Dâhis ve Gabrâ Savaşı'nda büyük kahramanlıklar göstermiş, meşhur muallakasını da bu savaştan sonra söylemiştir. Muallakasını, annesinin siyahlığı ile alay eden ve kendisinin şiir söylemeyi bilmediğini iddia eden birine karşı şairliğini ispat etmek maksadıyla inşad ettiği de rivayet edilmektedir. Hikâyelere göre Anter'in ilerlemiş yaşına rağmen kendi kabilesi ile Tayy kabilesi arasında çıkan bir savaşa katıldığı ve bu savaş sırasında öldürüldüğü anlatılmaktadır [4]

Metnimizden elde ettiğimiz bilgilere dayanarak Anter'in ömrünün uzun bir bölümü, Able'ye olan aşkı sebebiyle savaşlarda mücadele etmekle geçmiştir. Ancak 5. ciltte onun olgunluk dönemine dayanan kıssalar bulunmaktadır. Bu kıssalarda Anter, kabilesi ve

[3] https://islamansiklopedisi.org.tr/antere, 10 Ocak: 08.00.
[4] https://cdn2. islamansiklopedisi. org. tr/dosya/3/C03001166. pdf, 30 Haziran: 00. 57.

yoldaşları için mücadele etmekte, Able'den olmayan çocuklarını bularak onlarla da kahramanlıklar göstermektedir.

Metnimizde de Anter'in yer yer duygulanarak şiirler okuduğu görülmekte olup Anter'in sadece yaşadığı Cahiliye döneminde değil tüm zamanlarda Arap şiirinde hamaset temalı şiirlerin öncü şahsiyetlerinden birisi olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Anter'in Habeşli siyahi bir cariyenin oğlu ve babasının kabilesi olan Abs oğullarının köle çobanı olarak başlamış olduğu hayat macerası, özgür bir komutan olarak 90'lı yaşlarda savaş meydanında son bulmuştur. [5]

2. ESERİN YAZARI

Anter hikāyelerinin ilk kez kim tarafından ortaya konulduğu bilinmemektedir. Ancak bu hikāyeleri derleyen kişinin Anter'den iki yüz yıl sonra yaşayan Asmai olduğu söylenmektedir. Asmai'nin ölümünden sonra da hikāyelere eklemeler yapıldığı bilinmektedir.[6]

> Başka bir rivayete göre ise Fâtımî halifelerinden Azîz-Billâh'ın (975-996) Mısır'daki hilâfeti sırasında sarayla ilgili bazı dedikoduların yayılması üzerine, halkın dikkatini başka tarafa yönelterek bu söylentileri örtbas etmek isteyen halife, dönemin tanınmış edibi Yûsuf bin İsmâil'den halkın ilgisini çekecek sürükleyici hikâyeler yazmasını istemiş bunun üzerine, Ebû Ubeyde, İbn Hişâm ve Asmaî gibi birçok edibin rivayet ettiği hikâyeleri ezbere bilen Yûsuf b. İsmâil, tamamı yetmiş iki kitaptan oluşan ve her kitabın sonundaki hikâye ile bir sonraki arasında ustaca bağlantılar kurulmuş bulunan bir seri kıssa yazmaya başlamış, böylece Anter kıssası denilen eser meydana gelmiştir. Ayrıca tabib Ebü'l-Müeyyed Muhammed el-Cezerî de (milâdî XII. yüzyıl) bu hikâyeleri toplayanlardandır ve bu sebeple el-Anterî diye tanınmıştır. [7]

[5] Yakup Göçemen, Antere b. Şaddād'ın Hayatı ve Şiirlerinde Hamāset Teması, Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, s. 47.
[6] https://islamansiklopedisi. org. tr/antere-kissasi, 30 Haziran, 01. 48.
[7] https://islamansiklopedisi. org. tr/antere-kissasi, 30 Haziran, 02. 00.

3. METNİN ÖZETİ

Metinde, farklı hikāyeler anlatılmaktadır. Aynı kahramanları, farklı olayların içinde görebilmek mümkündür. Anter, hikāyelerde olayların içinde doğrudan yer aldığı gibi olaylara dolaylı olarak da etki edebilmektedir. Metin okunarak transkripsyonu yapılmış ve metnin özeti hazırlanmıştır. Metinde anlatılan hikayeler bir başlık altında veya belirli bir sıraya göre yer almamaktadır. Hikayeleri başlıklandırarak ve bir düzen içinde özet halinde oluşturduk.

Metinde anlatılan hikāyeleri, şöyle başlıklandırabiliriz:

1. **Anter, Gamra ve Zü'l Himar'ın Hikāyesi**
2. **Anter ve Kabilesi Benį Abs'ın Mücadelesi**
3. **Hatem'in Hikāyesi**
4. **Mecid ve Esma'nın Hikāyesi**
5. **Satıh El-Kahin ve Hani bin Mesud'un Hikāyesi**
6. **Anter ve Kabilesinin Esir Olması Hikāyesi**

3.1. ANTER, GAMRA VE ZÜL HİMAR'IN HİKĀYESİ

Araplar içinde, Necm adlı bir adam bulunur. Bu adamın bir kızı vardır. Necm'in başka bir Arap topluluğundan Müteacciz denilen bir bahadıra düşmanlığı bulunmaktadır. Bu düşmanlığı sebebiyle Necm, Müteacciz'in başını kim getirirse kızını o bahadıra vermeyi amaçlamaktadır.

Hikāye de tam bu noktada başlar. Arap bahadırları arasında kura bırakılır (çekilir). Abbas ve Hifaf arasında bırakılan kurada, kura tam üç kez Abbas'a çıkar. Hifaf ise çok sinirlenmiştir. Abbas da Müteacciz'i öldürerek Necm'in kızını almak istemektedir. Abbas, yoldaşı olan Zü'l-Himar ve 40 adamı ile Müteacciz'i bulmak üzere yola koyulurlar. Servet beriyyesi denilen ıssız, susuz bir yere ardından suyu bol bir yere vararak dinlenirler. Burada bir grup adamla karşılaşırlar. Bu adamların öncüsü ise Müteacciz'dir. Aslında tam da istedikleri noktaya gelmişlerdir. Adamlar, Abbas, Zül-Himar ve adamlarını alarak Müteacciz'in katına getirirler.

Müteacciz, Fayiz'in oğlu, Gamra'nın da erkek kardeşidir. Gamra, Fayiz'in bir cariyeden olma kızıdır ve babası Fayiz'in gönlünü Arap yiğitleri arasındaki üstün cengaverliği ile kazanmıştır. Bu sebeple Fayiz, kızı Gamra'ya çok değer vermekte neredeyse oğlu Müteacciz'den üstün dahi tutmaktadır.

Gamra'nın katına getirilen Abbas, Zül-Himār ve adamları Gamra ve Müteacciz'den canlarını bağışlamalarını ve onları serbest bırakmalarını ister. Gamra ise Arap adeti gereğince adam başı bir deve getirmeleri karşılığında onları serbest bırakacaklarını aksi durumda boyunlarını vuracaklarını bildirir.

Abbas'ın yoldaşlarından bir kısım adam, bu adeti yerine getrimek şartıyla serbest bırakılır ve Dureyd'den deve istemek üzere gönderilir. Bu arada Abbas ve adamlarının ele girdiğinden Gamra'nın babası Fayiz'in de haberi olur. Faiz, bu durumdan hiç hoşnut olmaz. Çünkü Abbas ve adamlarının Araplar arasında güçlü bir yerinin olduğu bilinmektedir ve bu güç Faiz'i korkutmaktadır. Kızı Gamra'yı bu konuda uyarır. Ancak Gamra bu güçten korkmadığını ve gelecek olan Arap yiğitleriyle savaşabileceğini babasına anlatır. Çünkü Gamra savaş aşkı içinde olan ve daima erlik alametleri göstererek Arap içinde pek çok Arap yiğidini karşılaşmalarda mağlup etmiş bir genç savaşçıdır.

Durum böyle iken esir olan Abbas, Zül-Himar ve adamları kaçmayı başarmış ve Gamra da ardlarına düşmüştür. Büyük bir savaş olmuştur. Bu savaşta Gamra, Zül-Himar ile karşılaşmış ancak Zül-Himar'ı yenmeyi başaramamış, karşılaşma iki tarafın da lehine sonuçlanmamıştır. Gamra, Zül-Himar ile tekrar karşılaşmayı çok istemektedir. Bu yüzden adamlarına emirler vererek Zül-Himar'a çok iyi bakmalarını ve onunla tekrar savaş meydanında karşılaşmayı umut etmektedir. Faiz de Abbas ve adamlarına yardım geleceğini düşünerek oğlu Müteacciz'i yol tutması için adamları ile göndermiştir.

Diğer yandan deve almak üzere Beni Hevazin'e gönderilen adamlar, olayları Dureyd'e anlatırlar. Dureyd de Anter'e ve Hifaf'a haber verir. 200 adam ile yola çıkan Anter ve yandaşları yedi gün sonra Beni Hevazin'den yola çıkar ve Anter'in kardeşleri olan Şeybup ve Cerir ile buluşurlar. Onlar da adamlarını toplayıp yola koyulurlar. Faiz ise onları 5 bin adam ile yollarda beklemektedir ki onları gāfil avlayabilsin.

Beni Hevazin, Beni Abs'tan Anter ve adamları Beni Kaza'dan Müteacciz ve adamları ile karşılaşırlar. Anter ve adamları üstün gelerek Müteacciz'i esir ederler. Müteacciz, Faiz yollarda onları beklediğini ve yandaşları Abbas, Zül-Himar ve adamlarının esir olduğunu Anter'e anlatmıştır. Anter zaten Hifaf'ın istiyor olduğu Müteacciz'i, Hifaf'a teslim edip yola devam eder.

Canların pahasız satıldığı bir savaşta Anter, Mukri'l-Vahş ve adamları Fayiz'in adamları ile mücadele ederler. Fayiz bulundukları alanda suyun bulunduğu yerlere adamlar yerleştirmiştir. Ancak Anter ve adamları, Beni Kaza adamlarını mağlup ederek suyu da ele geçirirler. Beni Abs, Beni Kaza'yı ele geçirmiştir. Fayiz kaçmıştır. 200 adamdan müteşekkil Beni Abs, 5000 adamdan oluşan orduyu kırmıştır.

Abbas ve Zül-Himar'ın akıbeti ise Beni Abs içinde merak konusudur. Şeybup, kılık değiştirerek Beni Kaza'ya karışmak ve onların ölü mü diri mi olduklarını öğrenmek istemektedir.

Faiz ise Benį Kinde halkından yardım istemeyi düşünmektedir. Gamra da olanları öğrenmiştir ve kardeşi Müteacciz'i kurtarmaya niyet etmiştir. Bu nedenle Anter'e kinlenmiş, onu öldürmeye niyet etmiştir. Zül-Himar'dan Anter'in nasıl bir savaşçı olduğunu, Zül-Himar ile olan karşılaşmaları ve sohbetleri sırasında öğrenmiştir. Hatta fazlasını öğrenmiştir. Zül-Himar'ın Anter'den çok da haz etmediğini, onu Beni Amir'de esir ederek ona düşman haline geldiğini de öğrenmiştir.

Zül-Himar ve Gamra'nın ilerleyen zamanlarda sohbetleri de artmış, Gamra Zül-Himar'ın neden Beni Kaza kabilesinin alanına girdiklerini de öğrenmiştir. Bu sohbet zamanları arttıkça, Zül-Himar'ın Gamra'ya olan ilgisi de artmış ona hayranlık beslemeye, onu sevmeye başlamıştır. Sonrasında Zül-Himar Gamra'ya olan ilgisi nedeniyle bir teklifte bulunmuştur. Buna göre savaş esnasında eğer Gamra Anter'i yenerse Zül-Himar, Gamra'nın esiri olarak kalacaktır. Ancak Gamra, Anter'e yenilirse o zaman Zül-Himar Gamra'ya yardım edecek ve onu kurtaracaktır. Tabii ki bu anlaşma Gamra'nın hoşuna gitmiş ve kabul etmiştir.

Bu arada savaş hālā devam etmektedir. Anter savaş zamanında bir gece nöbet tutarken Beni Kaza'ya doğru ilerler ve gezinmekte olan Gamra ile tesadüfen karşılaşır. Gamra'nın bir kadın olduğunu anlamayan Anter, Gamra ile bulundukları alanda döğüşmeye başlarlar. İki taraf da birbirine üstün gelemez. Arap adeti gereğince birbirine üstün gelemeyen hasımlar maksat hasıl oluncaya kadar mücadeleye devam ederler. Yani döğüş, tamamlanmak zorundadır. Gamra ve Anter uzun bir zaman döğüştükten sonra yorulurlar ve bir süre ayrılmaya karar verirler. Bu dinlenme sırasında üzerini değiştiren Gamra'nın kadın olduğunu gören Anter, Gamra'yla tekrar döğüşür ve ona orada sahip olur. Gamra bu süreçten evvel Anter'den yemin alır ki bu durum aralarında bir sır olarak kalmalıdır. Araplar arasında bu durum mihr istemek olarak da adlandırılmaktadır. Yoksa Araplar arasına çıkamaz, yaşayamaz hale gelecektir. Anter de onun bu sözünü kabul edecek, bu gece savaştıkları gizli kalacaktır. Arap adeti gereğince cengaverlerin yağma yapmaları ve bu yağma esnasında Arap kızlarına sahip olmaları olağan bir durum olarak karşılanmaktadır. İşte bu anda da Gamra bu durumla karşı karşıya kalmıştır. Anlatıcının ifadesiyle Yaratan Anter'in Gamra'dan doğacak olan erkek çocuğuna bu anda ömür biçmiştir. Halbuki Anter'in ölümüne sevdiği kadın Able vardır ama Gamra ile bu karşılaşma Anter'in Able'ye olan aşkını bir an olsun unutturarak Gamra'ya sahip olmasını sağlamıştır.

Bir yandan Faiz kızını aramakta diğer yandan Anter de Beni Abs içinde merak edilmektedir. Uzunca bir süredir ikisi de meydanlarda görülmemiştir. Gamra çıkıp babasının yanına gelmiştir ve Anter'e kin beslemektedir. Bu kin günden güne artacak ve Anter'i ele geçirmek isteyecektir. Gamra bu durumda iken yardıma gelen adamlar ile Anter'i tuzağa

düşürüp esir etmeyi başarırlar. Faiz, Anter'i öldürmek istese de Gamra, Müteacciz esir olduğundan dolayı Anter'in ölmesine izin vermez ve onu tutsak tutmaya karar verirler.

Durum böyle iken iki taraf tekrar savaş meydanında karşılaşırlar. Mukri'l-Vahş ve Gamra meydanda döğüşürler. Bu arada Anter'i esirlikten Şeybup kurtarır ve Anter meydana girerek Beni Kaza'yı bozguna uğratırlar. Zül-Himar, Anter'i öldürmek ister ancak Anter Şeybup'un akrabası olduğu için Zül-Himar 'a kıyamaz. Faiz kaçmayı başarır. Esirler kurtulur, esirler arasında bulunan Able'nin kardaşı Amr da kurtarılır.

Şeybup, olaylar sonrasında Anter'e Zül-Himar'ın Gamra safına geçtiğini ve onu koruduğunu anlatır. Şeybup kılık değiştirerek Beni Kaza halkı arasına karıştığında bu durumu öğrenmiştir. Zül-Himar ve Gamra'nın peşine düşerler ve her ikisini de esir ederler.

Sonrasında Dureyd, Anter'den Zül-Himar'ı bağışlamasını istemiştir. Çünkü Zül-Himar, Dureyd'den af dileyerek ona yalvarmış, bağışlanmak istemiştir. Anter de Dureyd'in sözüne karşılık Zül-Himar'ı bağışlamıştır. Aslında Zül-Himar'ın amacı Gamra'ya verdiği sözü tutarak Gamra'yı esirlikten kurtarmaktır ve bu sözü Zül-Himar tutar ve Gamra'yı kurtarır.

Gamra ve yoldaşları kaçarlar. Ancak Müteacciz'i kurtaramazlar. Bu durum karşısında çok kahırlanan Dureyd, ne yapacağını bilemez. Hifaf ise Müteacciz'in başını bedeninden ayırarak yaşamına son verir.

3.2. ANTER VE KABİLESİ BENİ ABS'IN MÜCADELESİ

Gamra'nın ardına düşüp ondan intikam almak isteyen Anter, başka bir vakanın içinde kendini bulacaktır. Çünkü Beni İtfan'dan 20 bin adam gelerek kabileleri üzerine saldırır ve her yeri talan ederler.

Anter'in dostu Malik bin Karim, Hısn bin Huzeyfe tarafından esir alınmıştır. Yine Anter'den intikam almak isteyen Melik Kays da oğlu Züheyr'i onun üzerine gönderir. Bir tarafta yine Arap beylerinden Sinan da Anter'e kin beslemektedir. Ayrıca onun Urva ve Mukri'l-Vahş'a da düşmanlığı vardır. Amacı oğlu Bedir Nasrani'nin intikamını almak, Anter'i ve kabilesi Beni Abs'ı yeryüzünden silmektir. Bu sebeple Sinan, Ebi Haris'e mektup yazarak yardım ister. Sonrasında Müdayene yerlerini harap ederler, Arap reisi Kiseri'nin od evlerini yıkarlar. Amaçları bu inancı yıkarak dünyayı Mesihe inandırmaktır. Beni Abs'a da saldırırlar.

Anter'in gözünden sakındığı Able ve Mukri'l-Vahş'ın karısı Müseyyeke ve oğlu Sebiʾü'l-Emir'in de içinde olduğu pek çok kişi esir edilir. Bu esirler, Melik Kays'ın bulunduğu İlm-i Saʾda'ya götürülür. Anter, Mukri'l-Vahş ve Dureyd olanları öğrenince askerlerini toplayıp Melik Kays'ın ardına Beni Fazara'ya doğru yola düşerler.

Sinan, Anter'in kendilerine doğru geldiğini öğrenince durumu Beni Fazara Uluları ile istişare ederek onlara danışır. Sinan onlara şunu önerir: Anter ve yoldaşlarının çok güçlü olduğunu bildiğinden bu gücü savmak için onları bir süreliğine oyalamak gerektiğini belirtir. Anter'e şöyle diyeceklerdir: Benį Abs'a Anter'le görüşmek için geldiklerini Anter'i bulamayınca birkaç Abs kadınını ve kişisini alarak yola koyulduklarını, Anter Beni Fazara'ya geldiğinde onunla barışacaklarını, ayrıca Abs'ın da sonuç itibariyle kendilerinden adam öldürdüklerini söyleyeceklerdir. Böylece zaman kazanacak ve Anter ile yoldaşlarını bir gece ansızın kılıçtan geçireceklerdir.

Bu barış teklifi Anter'e iletildiğinde Anter Melik Kays'ın babasından aslında çok nimet gördüklerini belirtir ve barış teklifini geri çevirmez. Ardından Abs esirleri serbest bırakılır, malları teslim edilir ve Anter ve Beni Abs yola koyulurlar.

Diğer taraftan Sinan, Melik Esved'e gider. Bunların içinde Hüsn adlı bir adam vardır. Hüsn'ün babasının kardeşi Melik Esved'in karısıdır. Bunlar hep birlikte Melik Numan'a giderler ve ona Hüsn'ün babasını Anter'in öldürdüğünü söylerler.

Büyük bir Arap Beyi olan Numan, çok yalancı olan yardımcısı Rebi' bin Ziyad'a olanları sorar. Bunlar, Numan'a pek çok yalan söylerler. Hattta bu yalanlar arasında Anter'in Numan'ın yerine geçmek istemesi de bulunmaktadır. Ayrıca Dureyd'in Beni Ceşm ve Beni Hevazin'in yerlerini fethetmek istediğinden ve bu yerlerin padişahı olma isteğinden bahsederek Numan'ın hiddetini daha da alevlendirirler.

Numan bütün bunları duyunca Sinan'a 40 bin asker verir. Bunun yanında kardeşi Melik Esved'i (Numan'ın kardeşi) ve Amr bin Hindi'yi de Sinan'ın emrine vererek gücüne güç katar. Dureyd, Melik Esved'in adamından Numan'a adam gönderilip hasetlik yapıldığını öğrenir. Anter, 1000 adam toplayarak Beni Fazara tarafına giderek Melik Esved'le savaşır. Melik Esved, Absların kuvvetine çok şaşırmıştır.

Bu arada Dımışk Beyi de Sinan bin Eb'i Haris'e adam göndermiştir ki oğlu Bedir Nasreddin'in intikamını alsın. Haris de ilerlemeye başlar. Haris'in adamı olan Dabık da geçtikleri yerlerden helak olanları sorarlar ve böylece bulundukları yerde beklemeye karar verirler. Dabık, öncülüğünü Beni Gussan'ın yaptığı 30 bin Rum ve Frenk askerini seçerek Beni İtfana gönderir.

Bunların elinden kaçan Beni Abs kabilesinden Selamet bin Naci, Melik Kays'a olanları anlatır. Kays, olanların Anter açısından çok iyi olduğunu ve ehl ü ıyallerinin Şam askerinden kurtulması gerektiğini düşünmektedir. Sonrasında Melik Kays, Melik Numan'dan adam göndermesini iştemiştir.

Haris'in amacı Numan'ın kardeşi Esved'in askerlerini kılıçtan geçirmektir. Asıl amaç ise Anter'i öldürmektir. Bu yüzden geçtiği yollarda Anter'e yardım edecek halkı kılıçtan geçirmek istemektedir ki bunlardan biri de Beni Amine'dir. Buradan sonra Beni Hevazin'e gidecektir.

Bir yandan Gıyas bin Nadir de Beni İtfan'ın üzerine giderek orayı ele geçirir. Haris, bu durumdan çok mutlu olmuştur.

O zamanın meşhur iki padişahı vardır: Birisi Kayser, diğeri Kiseri'dir. Aralarında Fırat suyu sınırdır. Kayser'den Haris'e bir mektup gelir. Mektupta İsa'ya tapanların oda tapanları dünyadan sileceği bilgileri verilmiştir. Onlar, Numan'ın diyarını ortadan kaldırmak istemektedirler.

Haris, Beni Amir halkını esir ederek onları Şam'a göndermeyi, Beni İtfan ve Abs kabilelerinin başlarına da Gıyas bin Nadir'i koymayı planlar. Sonrasında yola çıkar ve Beni Amir'i ele geçirip esirleri Gıyas bin Nadir'e gönderir. Kendisi ve askerleri de bu diyarda kalırlar. Haris, Numan gelmeden Anter'i yakalayarak öldürmek istemektedir. Çünkü Numan gelirse onlara yardım edebilecektir.

Bir yandan Dureyd saldırıya uğrarlarsa ehl ü ıyallerini Beni Aziyye dağlarına yerleştirerek güven altında tutmayı planlar. Olanları ise Anter öğrenir, Beni Amir ele geçirilmiş ve Numan ise yolda geliyordur.

Anter, sekiz bin adam seçerek Şam askerine doğru yola çıkar. 3 günde Beni Kaziyye dağlarına ulaşırlar. Üçüncü gün Melik Kays ile karşılaşırlar. Kays, Anter'den özür dileyerek başlarına ne belalar geldiğini anlatır. Kayser, Nasranilerin Frenk askerlerinin toplanarak diyarlarına geleceklerini ve oda tapanların yok edileceğini söyler. Anter de Kays da Şam'a giderek esirleri kurtarmak istemektedirler.

Bir taraftan Melik Numan da Hira'ya ulaşır. Ancak Şam askerinin üzerlerine gelmelerinden korkmaktadır. Bu nedenle Müdayen'e sığınır. Kiseri'den yardım istese de Kiseri Frenk ve Rum askerlerinin üzerlerine geldiğini, yardım etmelerinin mümkün olmadığını söyler. Melik Numan ise bu durum nedeniyle yerinde durmak zorundadır.

Sonrasında Frenk leşkeri, öncüleri Hilcan'dır, Kiseri üzerine hamle yapar. Büyük bir savaş meydana gelir, Kiseri ve ordusu mağlup edilir. Onların tek ümidi ise Horasan'dan yardım gelmesidir. Sonrasında Zü'l-Himar ve Anter, Kiseri'nin yardımına koşarlar.

Diğer yandan Gamra hamiledir ve karnı büyümüştür. Olanları öğrenen Gamra'nın babası Faiz, Gamra'yı dayısının yanına gönderir. Zü'l-Himar da Gamra ile evlenmek istemektedir. Bir yandan da yaptıklarından pişmanlık duyup Dureyd ve Anter ile barışmak istemektedir. Bunun için Numan'a giderek ondan yardım isteyecektir. Bu fikirle Zü'l-Himar

Numan'a doğru yola koyulur. Yolda bin adamı olan Amir bin Ma'ada ile karşılaşır, olayları öğrenir ve Numan'a doğru yola koyulurlar.

Zü'l-Himar, Şam askeri yok edilmeden onlara ulaşmayı istemektedir. Müdayin üzerinde Kiseri'ye savaş esnasında ulaşırlar.

Numan, Amir bin Melik'e kardeşlerinin esir olduğunu anlatır ve onlar da Numan'a yardım ederler. Numan onlara çok dua eder.

Karşı tarafta Hilcan, Sinan, Frenk ve Rum askerleri ile savaşılmaktadır. Hilcan'ın iki kardeşi vardır: Supret ve Nupret. Savaş esnasında Hilcan ile karşı karşıya gelen Zü'l-Himar, bu kardeşler tarafından hile ile esir düşürülür. Zü'l-Himar'ı öldürmeyi reva görmeyen Hilcan ise amaçlarının insan öldürmek olmayıp bu halkı İsa dinine davet etmek olduğunu atırlatır.

O sırada Kiseri, Numan'a Rum Beyi Kayser'e bir şey önermelerini teklif eder. Buna göre savaşı kendileri kazanırsa onlar bu diyardan gitmelidir, yok savaşı onlar kazanırsa mal ve rızklarını kesip onlara verecek ve ateşe tapmaktan vazgeçeceklerdir. Sonrasında Rum padişahı Kayser'den haber gelir, sulh istemektedirler. Kayser'in elçisi Cebir bin Rahim, Kayserin bu diyara Frenk çerisinin sözüyle geldiğini, Rum diyarına zarar gelir diye burada bulunduklarını, aksi durumda Kiseri ile barışı bozmayacağını, gitmek istediklerini, kardeşlerini bırakacaklarını söyler. Ayrıca Beni Abs, İtfan ve Amir esirlerinin bir ay boyunca zindanda yatmadan bırakılmayacağını bildirir.

Kiseri, bu duruma çok sevinerek elçiye armağanlar verir ve gönderir. Barış yaparlar, Kayser kendi yoluna gider. Rum çerisinden casuslar haber getirir: Anter, Dımışk ilini viran etmiş, esirleri almışlardır. Bu esnada Melik Haris'e de haber gelir ki Şam diyarı harab olmuştur, Dımışk alınmış ve kardeşi Bestam ve halkı esir olmuştur. Bu yüzden Haris, Anter'e barış talep eder, onun gazabından korkmaktadır. Bunlar olurken Beni Abs esirleri de Nadir bin Gıyas ile Şam'a gitmektedir, diğer yandan Zü'l-Himar ve yoldaşları esir olmuşlardır ve kurtulurlar. Kayser yola devam edecekken karşılarında bir toz belirir ki gelen Anter'dir.

Sonrasında Rum leşkeri bozguna uğrar, Beni Amir Ululari helak olur. Dureyd'den yardım gelir, esirler ve Amr kurtulur. Beni Abs halkı hala esirdir. Anter, Dureyd ve Melik Esved savaş yolunu tutarlar. Frenk ve Rum askeriyle savaşırlar, Frenk beyi savaşmak istemez ve Rum tayfasından ayrılır. İsa dinini yaymak isteyen Rum tayfası, savaşa devam eder. Savaş meydanında Hican ile karşılaşılır, Şeybup Hilcan'ı öldürür.

Arap tarafı zafer kazanır, Frenkler yenilmiştir, Rum tarafı barış ister. Anter, Rum Kayser'inden 5 bin adam ister, Kayser kabul ederek kendi diyarına döner, gider. Numan olanları öğrenir ve Kiser'e haber verir. Kiseri, Anter'e hediyeler bağışlar.

Anter Kiserinin yanındayken Zü'l-Himar da buradadır. Anter'e verilen hediyeler, gösterilen saygı Zü'l-Himar'ı çileden çıkarır ve bu nedenle meydanda erlik gösterir, amacı Anter'i meydana getirtmektir. Sonunda meydanda karşılaşırlar ve Anter tarafından mağlup edilir. Ancak Anter, Zü'l-Himar'ı öldürmez. Çünkü Dureyd'in akrabasıdır. Ardından barıştırılırlar.

Anter'in ehl ü ıyalleri hālā esirdir. Anter Kayser ile onları Haris'in elinden kurtarması hususunda anlaşmıştır, bunun karşılığında ise yukarıda belirtildiği üzere elinde 5 bin adam esirdir. Kiseri'ye de Horasan'dan bir mektup gelir. Buna göre Hicaz tarafından bin kadar adam geldiği ve Dımışk beyinin ellerindeki esirlerin alındığı belirtilmektedir. Bu durum karşısında Anter Kiseri'ye endişelenmemesi gerektiğini ve Kayser'in halklarını kurtaracağını söyler. Halk, Dureyd ve ehli sayesinde kurtulmuştur.

3.3. HATEM'İN HİKĀYESİ

Kiseri, Numan, Anter bir mecliste Anter'in bahadırlığı ve cesareti üzerine söyleşirken Kiseri Numan'a, Hatem'in hikāyesini işitip işitmediğini sorar ve başlar onun hikāyesini en başından anlatmaya. Hatem'in annesi Ganiyye, dedesi Afik adlı oldukça zengin bir adam imiş. Dedesi Afik ölünce annesi Ganiyye dedesinden kalan malını, ne var ne yoksa etrafındaki halka dağıtmaya başlamış. Hak eden etmeyen kim varsa mallarını herkese verince Ganiyye'nin kardeşleri onu Said adlı zengin bir adamla evlendirmiş ve Ganiyye'nin Said'den oğlu Hatem dünyaya gelmiş.

Hatem de annesi Ganiyye gibi cömertlik ehli bir insanmış. Elinde ne varsa kaftandan yemeğe etrafındaki oğlancıklara bağışlar, onları mutlu edermiş, tabii bu durum ona annesi tarafından öğretilirmiş. Bir gün babası Said eve geldiğinde Ganiyye bütün oğlancıkları toplamış ne var ne yoksa yedirip içirirmiş. Said bunu görünce bir tepeye çıkarak koşun gelin, düşman geldi, bütün rızkımı bitirdi diye bağırmaya başlamış. Hızlıca silah kuşanarak gelen halk geldiklerinde bir bakmışlar ki etrafta yabancı kimse, düşman yok. Said'in neden bağırdığını sorduklarında Said Ganiyye'yi göstererek: " Bundan iyi düşman mı olur?" diye söylemiş. Bunu duyan ahali gülüşürken, Ganiyye de kendi kendine: "Beni bunun gibi nakes kişiye verdiler." diye kardeşlerine söylenirmiş.

Sonrasında aradan zaman geçmiş ve Hatem büyümüş. Hatem de annesi gibi elinde ne var ne yok ise fakirlere, yolculara, ihtiyacı olan olmayan herkese dağıtırmış. Bunu gören Said, oğluna engel olmak için Hatem'e üç bin deve, cariye ve atlar vermiş ve Hatem ile mallarını otlatması için kimsenin olmadığı bir yere göndermiş. Maksadı bu şekilde mallarını güven içinde bulundurmakmış.

Hatem, bir süre bu halde olmuş ama bu durumdan oldukça incinmiştir. Çünkü yemek yedirecek insan, iyilik yapacak kimse bulamamıştır. Daha sonra bir gün otlak yere üç tane şair gelmiştir: Ubeyde, Hazim ve Nabiğa. O zamanlar Arap ādetince şairlere hürmet etmek önemli imiş. Hatem de bu şairleri kim olduklarını bilmeden ağırlamış, onlara yemek ikram etmiş. Şairler, bu güzel hürmet karşısında memnuniyetlerini dile getirerek, Arap adetince Hatem'i gittikleri diyarda anlatacaklarını belirterek Hatem'e kendisinden daha cömert bir yiğit görmediklerini ifade etmişler ve o mecliste güzel şiirler okumuşlardır. Hatem, onların şair olduğunu anladığında gözleri dolmuş ve bütün mal varlığını bu şairlere armağan etmiş, eğer almazlarsa bütün develerini keserek köpeklere yedireceğini söylemiştir. Hal böyle olunca şairler, hediyeleri kabul etmişler.

Böylelikle Hatem'in şöhreti diyardan diyara yayılmış. Tabii bu şöhret Numan, Kiseri ve Anter'in sofrasına da bu şekilde konu olmuş.

Sonrasında bütün malını Hatem'in verdiğini öğrenen Said, Hatem ve annesini terk etmiştir. Annesi de Hatem'e elindeki malları bağışlamıştır ve Hatem'i tembih etmiştir. Ona, bu adetinden vazgeçmeyerek insanlara yardım etmesini, konuklara hizmet etmesini ve iyilikler yapmasını söylemiştir.

Hatem de annesini dinleyerek ne var ne yok bağışlamış. Sonunda elinde yine malı mülkü kalmamış. Bir gün birkaç atlı ziyarete gelmiş. Ancak Hatem'in elinde onlara verecek, ikram edecek bir şeyi kalmamış. Annesi Hatem'e, kendisini birine köle olarak satmasını, bu vesileyle konuklarını ağırlamasını istemiş. Ancak Hatem annesinden kendisini satmasını istemiş, annesi de istemeyerek razı olmuş ve Hatem'i iki deveye satmış.

Hatem'i satın alan kişi ondan o kadar memnun kalmış ki artık onu bin deveye bile satmak istemezmiş. Bir gün Hatem'i satın alan kişinin sofrasına Layem adlı bir adam konuk olmuş. Layem, Hatem'i görünce adını öğrenmiş ve sahibine Hatem'in kim olduğunu bilip bilmediğini sormuş. Ev sahibi bilmediğini deyince Layem, Hatem'in hallk içinde meşhur bir kişi olduğunu, bunu bilseydi ev sahibinin Hatem'e hizmet edeceğini söylemiş. Ev sahibi Hatem'in adını duyunca Hatem'e üç bin deve, cariye ve kısrak bağışlayarak ona bu durumdan kimseye bahsetmemesini söylemiş ve Hatem'i özgür bırakmış.

Hatem develerle anasının yanına, evine gelmiş. Evlerinde yüz deve boğazlayarak halkı eve davet etmişler ve onlara ikramlarda bulunmuşlar.

Hatem'in cömertlik hikāyesini işiten Anter, mecliste adeta sarhoş olmuştur. Kiseri de Numan'a, Hatem'i bularak ondan bin deve isteyerek aslında bin deveyi ona bağışlamasını söylemiştir.

Numan, develerle Hatem'in katına varmış ve Melik Kiseri'nin kendisinden bin deve istediğini Hatem'in sofrasında ona bildirmiştir. Hatem de Numan'dan üç gün konuk olmasını, böylece Kiseri'ye verecek deveyi bulacağını söylemiştir. Numan, oyalanamayacağını bildirince Hatem ona deveyi bularak göndereceğini söylemiştir.

Ertesi gün Hatem, bir tepeye çıkarak kendi kabilesi Tayy'a seslenmiştir, Kiserinin kendisinden on bin deve talep ettiğini ve ona yardım etmelerini istemiştir. Kabile halkı, Hatem'e yardım ederek bin deveyi ona getirmişler ve Hatem de bu develeri Numan'ın adamı Adil'e vermiştir. Develer, Kiseri'ye iletilmiş ve Kiseri develeri görünce Hatem'in ne tür bir insan olduğunu tahayyül ederek kereminin büyüklüğüne hayret etmiştir.

Kiseri bu develere hediyeler koyarak, altın ve gümüş yığmış, Numan altınlı dülbent ve kaftan göndermiştir. Anter de şayet bir düşmanlıkla karşılaşırsa Hatem'in kendisinden yardım dileyebileceğini söylemiştir. Adil, malları alarak yola koyulmuştur ve malları Hatem'e teslim etmiştir. Hatem bu develeri ve develerin üzerindeki malları tekrar halka vermiştir. Halk çok sevinmiştir. Kendisine ise sadece bir deve kalmıştır, onu fakirler istemiş, Hatem ise o deveyi fakirlere vermiş, devenin üstündeki hediyeyi de cariyesine vermiştir.

Cariyesi Hatem'e durumun ne kadar tuhaf olduğunu, hanelerinde deve barınmadığını, altın akçe durmadığını söylemiş, Hatem de bunlara itibar etmeyeceğini söylemiştir. Hatem için gerçekten dünyanın hiçbir itibarı bulunmamaktadır.

Maviye bint Dahhak adlı bir kız varmış, Hira tarafında Beni Fehm kabilesine mensupmuş ve babasından kalma çok mala sahipmiş. Atası ona Arap edebiyatından hikāyeler, şiirler öğretmiş, bilgi sahibi birisi haline getirmiştir. Ayrıca çok da güzelmiş. Çok dileyeni olmasına rağmen kimseyle evlenmemiş. Ancak Maviye, kendi hoşuna giden, huyunu beğendiği biriyle evlenmek istermiş.

Bir gün Hatem bunun evine konmuş, Arap toplumu içinde gezmek adeti varolduğundan aynı zamanda üç tane şair de Dahhak'ın evine konuk olmuş. Bu şairler: Züheyr bin Ebi Talib, Nabiğa Züpyani ve Beşir imiş. Bunlar Dahhak'ı duyulan çeşitli meziyetlerinden ötürü dilemeye gelmişler ve onu görmeyi talep ediyorlarmış. Cariyesi ile haber gönderen Dahhak onlarla ertesi gün perde arkasından haberleşeceğini söylemiş. Maviye bint Dahhak, bunların her birini ayrı odalara yerleştirerek her birisine bir deve göndermiş ve bu develeri diledikleri gibi yiyebileceklerini söylemiş. Dahhak'ın amacı bu şairleri ve Hatem'i sınamakmış.

Ertesi gün Maviye bint Dahhak dilenci kılığına girerek bu adamları ziyaret etmiş ve onlardan yiyecek vs. talep etmiş. Üç şair de ona devenin kötü, iyi olmayan kısımlarından

vermişler. Ancak Hatem ona ikramlarda bulunmuş ve etin iyi yerinden vermiş ve kendisini her gün ziyaret ederek açlığını vs. giderebileceğini söylemiş.

Maviye bint Dahhak, Metta adlı cariyesine ertesi gün konukları kendi katında ağırlayacağını söyleyerek onları davet ettirmiş. Konukların önüne birer tabak yemek koydurmuş ve anberler göndererek onları test atmiş. Bu durumu tek kabul etmeyen Hatem olmuş. Çünkü ashabından habersiz bunu kabul edemeyeceğini bildirererek bu anberleri üçü arasında pay etmiş. Aynı şekilde Maviye'nin hiç birine haber vermeden göndermiş olduğu hurma tabağını da sadece Hatem diğerleriyle paylaşmış ve yine Maviye'nin gönlünü kazanmıştır.

Maviye, konuğu olan bu dört adamla perde arkasından sohbet ederek onları biraz daha tanımak istemiş ve Hatem'in anlatmış olduğu hikāyeden gerçekten etkilenmiştir. Buna göre Hatem bir gün sahrada yolculuğu esnasında İtaf adlı birisiyle karşılaşmıştır. Bu yolculuk sırasında bir de köpek onlara eşlik etmiştir. Köpek, aç kaldıklarında onlara yiyecekler bulmuş ve onlara yardım etmiştir. Aynı şekilde güçlü bir yiğit olan İtaf da onu ölümden kurtarmış ve sahrada ele geçirdikleri malları cömertçe Hatem'le paylaşmıştır. Sonrasında birbirlerinin kim olduklarını öğrendiklerinde İtaf, Hatem'e olan saygısını dile getirmiş ve bütün malı Hatem'e bırakmıştır.

Hatem'in başından geçen bu hikāyeyi dinleyen Maviye'nin ise Hatem'e olan hayranlığı bir kez daha artmıştır. Maviye, çeşitli testlerden geçirdiği bu adamlar arasından gönlünün arzu etmiş olduğu kişiyi bulduğunu düşünerek çok mutlu olmuş ve perdeyi aralayarak yüzünü Hatem'e göstermiştir. Diğer yandan bu üç şair ise haset içinde kendi yollarına gitmişler.

Hatem, Maviye ile evlenerek onun yurdunda bir süre kalmıştır. Ancak sonra kendi yurdunu ve yurdunda yer alan konuk evini ve bu evin bir süredir başsız kaldığını düşüneek üzülmüştür. Durumu Maviye'ye anlatarak diyarına gitmediği takdirde bu evlerin yıkılacağını, adetlerin bozulacağını ve kendi adının unutulacağını söylemiştir. Bunun üzerine bütün malı alıp yola koyulmuşlardır. Ancak yolda yetmiş kişinin saldırısına uğramışlar. Bu yetmiş kişinin içinde hasetlik yapan şairler de varmış.

Üç şair, intikam isteğiyle bir Arap yiğidi olan Abis'in yanına giderek olanları anlatmışlardır. Meğer ki Abis de Maviye tarafından reddedilmiş ve ondan intikam almak istemekteymiş. Bu yüzden yolda bunları sıkıştırıp hem intikam alacaklardır hem de mal ve rızklarına el koymuşlardır. Bir taraftan da Hatem'in hikāyesini Maviyeye anlattığı yoldaşı İtaf da Hatem'in evlendiğini öğrenince onu tebrik etmek amacı ile yola koyulmuştur.

Hatem ve Maviye, Abis'in saldırısına karşı koyamayarak onun esiri olmuşlardır. Ancak İtaf imdatlarına yetişerek onları bu zalimin elinden kurtarmıştır. Ancak yola koyulduklarında bu defa da Atebe bin Şahab adlı zalim bir Arap haramisi ile karşılaşmışlardır. Bu Arap belasını, halk içinde mağlup edebilen kimse olmadığı gibi aynı zamanda ondan çok korkarlarmış. Atebe Hatem'i tekrar esir etmiş ve Maviye'nin devesinin yularını eline alıp esirler ve mallarla yürümeye başlamıştır.

Maviye, feryat figan Atebe'nin elinde esir bir şekilde giderlerken dualar etmiş, yardımlar istemiş. Birden bire sahradan bir toz belirmiş ve içinden Anter, Şeybup, Urva ve yoldaşları çıkagelmişler.

Bu sırada Anter ve yoldaşları esirlikten kurtulan Able ve halkının yanına gitmekteymiş. Yolculuk esnasınsa Hatem'in başına bir şey gelebileceği endişesiyle ona yardım etmek için hareket etmişlerdir. Savaş meydanında Anter ile karşı karşıya gelen Atebe, karşısındaki yiğidin Anter olduğunu öğrenince babası ile arasında geçen konuşmaları hatırlamıştır. Babası Atebe'ye Anterle karşılaşırsa onun Anter'in bir benzeri daha olmadığını ve ona saygıda kusur etmemesi gerektiğini söylemiştir. Atebe bu sırada bu sözleri hatırlamış ve Anter'in önünde diz çökmüştür. Anter ona neden Arap yoldaşlarına eziyet ettiğini sorduğunda Atebe, onların kim olduğunu bilmediğini söylemiş ve Hatem'den af dilemiştir. Anter Atebe'ye usulünce davranmış, ona yolculuk için gerekli şeyleri verip göndermiştir.

Sonrasında Anter, Hatem'in kız kardeşini İtaf'a dilemiştir. Hatem kabul etmiştir. Anter Hatem'e ve İtaf'a hediyeler, atlar bağışlamış ve artık kendi yoluna koyulması gerektiğini düşünmüştür. Ancak Hatem, Anter'in gitmesini istemez ve düğünde bulunmasını dilemektedir. Ancak Anter, Beni Tayy kabilesi ile arasındaki düşmanlığı Hatem'e hatırlatınca Hatem Anter'e onun kendi konuğu olduğunu ve halkın da kendi konuğuna hürmette kusur etmeyeceğini bildirmiştir. Sonuçta Anter, düğüne katılmayı kabul etmiştir.

Sonrasında, her şeyin Anter'in düşündüğü gibi olduğu görülmüştür. Anter'in düşmanı olan halk, fesatlıklar düşünmeye başlamışlar ve Hatem'i de tasalandırmadan Anter'i nasıl öldüreceklerini düşünmeye başlamışlardır. İtaf'in düğün gecesinde herkesin sarhoş olduğu ve kendilerinden geçtiği sırada Anter'i çadırında kıstırarak öldürmeye karar vermişlerdir.

Ancak Anter ve yoldaşları, olabilecekleri önceden düşündüklerinden düğün gecesi sarhoş olmadan bir tepe başında gizlenerek düşmanları olan Beni Ma'n halkını beklemeye başlamışlardır. Nitekim bu halk, gecenin bir anında ansızın saldırmak üzere harekete geçmiş ancak Anter ve yoldaşları tarafından elleri ve kolları bağlanarak etkisiz hale getirilmişlerdir. Bu durum karşısında Hatem çok utanmış, bu adamların reisleri çağrılarak, bu adamlar reisleri

Zamile'nin önüne atılmışlardır. Şeybup, bu adamları tam kılıçtan geçirecekken Anter engel olmuştur. Zamile, Anter'in şefaatini görünce şaşırmıştır. Bu adamları ise ışığa doğru ipte sallandırarak cezalandırmışlardır.

Artık Anter'in gitme vakti gelmiştir, Able'ye olan hasreti daha da artmıştır. Hatem için Anter'den ayrılmak zor olsa da onlar vatanlarına doğru yola koyulmuşlardır.

3.4. MECİD VE ESMA'NIN HİKĀYESİ

Bir zaman Melik Kays ve ashabı toplanmış, yemek yerlerken yoldan bir Arap gelmiş ve Melik Kays ile görüşme talep etmiştir. Bu adam Kays'a kendinin bir at hırsızı olduğunu ve Beni Kelb'de bir atı çalmaya gittiğini anlatmıştır. Bir gece bu atı alıp üstüne binmiş ve kaçırmaya çalışmıştır. Ancak at, bu adamı alıp yere çalmıştır. Adamın o kadar ağrısı, yarası olmuş ki buna o esnada bir kadın yardım etmiştir. O da iyileşene kadar kocası ve oğulları o zamanda iş vesilesiyle yanında olmayan o kadınla kalmıştır. Bir gün bu adam yattığı yerden dışarı hava almaya çıkmış ve bir ağaç dibine oturmuştur. Ağacın dibinde otururken bir kadının oğluyla koyun otlattığını görmüştür. Çocuğun da kadının da oldukça virane, düşkün bir halleri vardır. Bir ara kadının çocuğu, koyunun ardından giderken düşmüştür ve annesi üzülerek senin de bir atan olsaydı diyerek söylenmiştir ve ağlamaya başlamıştır. O esnada orada bulunan bir cariye de kadının bu halini görünce ona neden ağladığını sormuştur. Kadın anlatmak istemese de başından geçenleri cariyeye üzüntü içinde anlatmıştır. Bu sırada bu at hırsızı da bu sohbete kulak misafiri olmuştur.

Meğer ki bu kadın, Beni Abs'ın başı Melik Kaysın kardeşi Malik bin Züheyr'in helaliymiş, bu çoocuk da onun oğluymuş. Aynı zamanda Anter bin Şeddad için onun kölelikten kurtulmasına yardım eden ve çok değer verdiği kişi imiş. Ancak Malik bin Züheyr, düğün günü saldırıya uğramış, evi talan edilmiş. O sırada Züheyr, karısını bir yere gizlemiş, fakat kendisi ölümden kurtulamamış. Bunu yapan ise Beni Fazara Reisi Huzeyfe bin Beder imiş.

Bütün bunları bir yemek sırasında bu at hırsızından öğrenen Melik Kays, üzüntüden kendini tutamayarak ağlamış, gözleri yaşlar ile dolmuş. Bu adamı ödüllendirmiş ve savaşa hazırlık yapmış. Bu oğlanı ve kardeşinin karısını kurtarmak üzere Beni Abs'tan dört bin adam, Beni İtfan'dan iki bin adam toplamış ve savaş için yola koyulmuş. Kadın ve oğlancıkları beklemesi için de Beni Abs'ın başına Mukri'l-Vahş'ı bırakmış.

Anter, Beni Abs'a gelip olanları öğrenince üzüntü duymuş, bir süre dinlenip Able ile muhabbetinden sonra o da Şeybup ve Mukri'l-Vahş ile Melik Kays'ın ardı sıra gitmiş, kalanları, Beni Abs ile bırakmış. Şayet bir saldırı olursa göçüp gitmelerini, çevre kabilelerden yardım istemelerini öğütlemiş.

Anter, Şeybup ve Mukri'l-Vahş yanlarına yedi günlük azık almışlar. Yolculuklarının yedinci gününde ilerledikleri yolda, ne su varmış ne de ot. Yolu bilen Şeybup'a söylenmişler. Diğer yandan Mukri'l-Vahş'ın atı da ölünce yayan olarak devam etmek zorunda kalmışlar. Artık zor bir hal alan yolda ilerlemekte zorlanan Mukri'l-Vahş için Şeybup, at aramak zorunda kalmış. Anter ve Mukri'l-Vahş bir yerde Şeybup'u bekleyecekler, Şeybup da Mukri'l-Vahş için at getirmek üzere yakın sayılabilecek bir kabileden at çalacakmış.

Şeybup kabilenin içine girmiş, at çalmak için uygun bir vakit beklerken bir karıcık ile kocasının sohbetine şahit olmuş. Karıcık kocasına oğlu Mazin'in babasının Şeddat bin Kırad olduğunu anlatmış. Neye döndüğünü bilemeyen adam, Mazin geldiğinde onunla aynı sofrada yemek yiyemeyeceğini, onun bir zina çocuğu olduğunu söylemiş. Annesinden haber soran Mazin, neredeyse onun canını oracıkta alacakmış. Annesi ise kendini dinledikten sonra karar vermesini ondan dilemiş.

Buna göre Arap adetince Arap kızlarının eski zamanlarda başına gelen şey, Mazin'in annesi Saniye'nin de başına gelmiş. Saniye evlenmek üzereyken bir Arap yiğidine kendi istemi dışında ait olmuş. Bu Arap yiğidinin adını, Saniye'nin annesi öğrenmiş. Yiğidin adı Şeddad bin Kırad imiş. Anter'in kardeşi, aynı zamanda Şeybup'un da kardeşiymiş.

Bütün bunları bir anda öğrenen Şeybup, bu cesur yiğidi de yanlarına almaya karar vermiş ve hayatın ise ne kadar tuhaf olduğuna hüküm getirmiş.

Annesinden bunları duyan Mazin, tam annesine kıyacakken Şeybup bulunduğu yerden çıkarak ona engel olmuş ve kendisinin kardeşi olduğunu, Beni Abs'ın kendisine de ihtiyacı olduğunu ve yardım etmesi gerektiğini ona anlatmış. Mazin, Şeybup'un dediklerini kabul etmiş, annesiyle Beni Abs'da yaşamaya karar vermişler. Sonrasında hep birlikte yola koyulmuşlar.

Onlar yolda, karşılarından bir takım kişilerin geldiklerini fark etmişler. Şeybup bakmış ki Anter ve Mukri'l-Vahş esir olmuş, onları esir edense Zü'l-Himar'mış.

Zü'l-Himar, Anter'e olan fesadından bir türlü sıyrılamamış, bu azaptan kurtulmak için Mekke'ye giderek secdeye kapanmış, oruç tutmuş ve rüyaya yatmıştır. Dokuz günden sonra bir rüya görmüştür. Buna göre Anter'i bulacak, öldürmeden Hazar Mut beriyyesinde onu Berehüt kuyusundan aşağı atacaktır. Böylece hem yüreği soğuyacak hem de Anter'den intikamını alacaktır.

Zü'l-Himar, Anter'in nerede olduğunu öğrenmiş ve onun peşinden yola koyulmuştur. Fırsat anında onu uykudayken esir almış ve kuyudan atmak üzere yola koyulmuştur. Ancak Şeybup ve Mazin'le karşılaşmışlar ve onlar da Anter ve Mukri'l-Vahş'ı kurtarmak için harekete geçmiştir.

Şeybup ve Mazin, Anter'i esaretten kurtarmışlardır. Ancak Zü'l-Himar kaçmış, gitmiştir. Anter, onun ardına düşmek istese de Melik Kays'a yardıma gitmesi gerektiğinden yoldaşlarıyla kendi yoluna devam etmiştir. Şeybup ise Mazin'in annesi ile onları güvende olacakları Beni Ziyad'a götürmek için yola koyulmuştur ve tekrar Mekke'ye doğru yoldaşlarının yanına dönmek üzere onlara yardıma gitmeyi düşünmüştür.

Kays'ın kardeşinin oğlu Mecid ve kardeşinin karısı yıllarca sefillik içinde yaşamışlar. Ta ki bir at hırsızının tesadüfen olanları öğrenmesine kadar. Olanlar öğrenilince Kays yola koyulmuş, Anter de yoldaşlarıyla onların ardına düşmüştür. Bu arada olanlar kabile içinde öğrenilmiş, Mecid ve anası oldukça değerli hale gelmiştir. Ancak onların bulundukları kabile içinde ve çevresinde Beni Abs'a ve Anter'e olan düşmanlıkları bulunmakta ve intikam almak istemektedirler.

Mecid'in annesi içinde yaşamış olduğu kabilede yani Beni Kelb içinde yıllardır onu dileyen Bedir İbn Seken ile anlaşarak habersizce bulundukları kabileden ayrılmışlar. Bedir İbn Seken, Mecid'in annesine onları kendi kabilelerine götüreceğine dair söz vermiş, sonrasında da Mecid'in annesiyle evlenmek istemektedir. Ertesi gün Mecid ve annesinin kaçtıkları öğrenilmiş, bunu öğrenen kabile reisi Talayi'nin içine azap dolmuştur. Çünkü bir taraftan Beni Abs lideri Melik Kays bunlara doğru gelmektedir.

Beni Abs ve Beni Kelb karşı karşıya gelir ve savaşmaya başlarlar. Melik Kays'a Mecid ve annesinin kabileden kaçtıkları haberi verilse de Beni Kelb'in Beni Abs'a olan düşmanlığı nedeniyle savaşmaya başlamışlardır.

Mecid ve annesinin Beni Kelb'den ayrılıp ayrılmadığından emin olamayan Melik Kays endişelenir. Sonrasında Beni Kelb içine bir casus gönderirler ve bu şekilde durumun gerçekliğinden emin olmak isterler. Ancak Beni Kelb lideri Talayi de Beni Abs'ın gücü karşısında ne yapacaklarını düşünmektedir ve kabilelerinde Adva adlı hin fikirli bir kadının yardımını alarak Beni Abs'ı tuzağa düşürmeye karar verirler.

Talayi önce Beni Abs'tan gelen casusun tuzağa düşürülmesini sağlar, ardından Adva'yı Melik Kays'a gönderir. Adva, Melik Kays'ı ikna ederek Beni Abs adamlarıyla Beni Kelb'e gider ve bu adamları orada esir alırlar. Diğer yandan Şeybup, Melik Kays'ın yanına gelmiş, Mecid ve annesi ile yolda tesadüfen karşılaştığını, onlar için savaştığını, onları güvenli bir yerde gizlediğini anlatmıştır. Zor durumda olduklarını anlatan Melik Kays'a Şeybup, bulundukları yere yakın bir dağa arkalarını vermelerini, bu şekilde güvende kalacaklarını, Anter ve yoldaşlarının kısa sürede yetişeceklerini, kendinin de onları bulmaya gideceğini söylemiştir.

Beni Kelb bu sürede Beni Abs'a saldırır ve Beni Abs zor durumda kalır. Ancak o esnada Anter, kendinin de düşmanı olan Hasan bin Mesud'un başını almış, korku salarak savaş alanında görünmüştür. Korku dolu savaş alanından kaçan Yemen Kelbleri, canlarını zor kurtarmıştır.

Savaş, Beni Kelb'in esirleri Beni Abs'a vermeleri karşılığında son bulmuştur. Sonrasında Anter ve yoldaşları Mecid ve annesini Şeybup'un gizlemiş olduğu yerden almışlar ve Melik Kays'a getirmişlerdir. Kays, Anter'e ve Mecid'e armağanlar vermiştir. Anter, Mecid'in çadırının kendi çadırının yanında kurulmasını Melik Kays'tan isteyerek Mecid'in ona yakın bir yere yerleşmesini istemiştir.

Anter ona savaşçılığı öğretmiş, malını mülkünü de bağışlamıştır. Zaman içinde Mecid savaşçılıkta ustalaşmış, Mecid'in zamanın adeti olan ve Araplar içinde büyük bir hüner kabul edilen şiir okumada da oldukça usta olduğu görülmüştür. Özellikle de kadın meclislerinde şiir okuma ustalığıyla kadınlar arasında konuşulur olmuş, onun bu ustalığı gelen misafirlere de anlatılır olmuştur.

Beni Abs içinde kabilesiyle yerleşmiş olan Esma da Mecid'in hünerlerini işitmiş, onunla bir mecliste biraraya gelmeyi başarmış ve tıpkı Mecid gibi şiir okumada hüner sahibi olan Esma da Mecid ile çok iyi anlaşmış, sevgileri günden güne artmıştır. Zamanla muhabbetleri büyüyen Esma ve Mecid, birbirine aşık olmuşlardır.

Günlerden bir gün Esma'nın canı kebap yemek istemiş, Mecid de Esma için bir deve kesmeye karar vermiştir. Develerin konduğu alana giderek, en iyi bulduğu deveyi gözüne kestirerek boğazlamıştır. Esmanın aşkından hiç düşünmeden boğazlamış olduğu bu deve, Melik Kays'ın canı kadar sevdiği devesi Ashab'dır. Bu devenin kesildiğini duyan Melik Kays gazaplanmış, Kays'ın gözü dönmüştür. Bu işi kimin yaptığını sorduğunda öncesinde canını almak istese de bunu yapanın Mecid olduğunu öğrenince onu cezalandırmaya karar vermiştir.

Bütün bu olaylar Araplar içinde duyulmuş, yayılmıştır. Esma'nın atası da artık onun meclislere gitmesini yasaklamış, gizlice Mecid ile görüştüğünü öğrendiğinde de Esma'ya yasaklar getirmiştir.

Artık Esma kara sevdaya düşmüş, Mecid ile görüşmesi yasaklanmış, hatta kabile olarak Beni Abs'tan göçmeye karar vermişlerdir. Ancak aşkı günden güne alevlenen Mecid, her ne kadar cezalı olmuş olsa da bir yolunu bulup Esma ile gizlice görüşmeye başlamıştır. Bunu farkeden Esma'nın atası ona eziyetler etse de bu duruma engel olamamıştır. Sonunda Melik Kays'a şikayete giden Esma'nın atası ne yapacağını bilememektedir.

Melik Kays artık çaresiz, Mecid bir daha Esma'yı görmeye kalkarsa öldürülmesi emrini vermiştir. Mecid o kadar çaresizdir ki ne yapacağını bilememektedir. Olaylar Anter'e kadar gitmiş, Anter de Mecid'e yardım etmiştir. Çünkü Mecid, onun oğlu gibidir.

Esma'nın atasıyla görüşen Anter, Mecid ile Esma'yı evlendirmek istemiştir. Esma'nın atası bunca olayın olduğunu ancak Mecid'in hiçbir zaman Esma ile evlenme talebi bulunmadığını dile getirmiş, sonrasında Esma ile Mecid'in evlenmesine karar verilmiştir.

Ardından Melik Kays'ın da haberi ile kızı almaya Mecid, Mukri'l-Vahş ve amcası Nevfel gitmişlerdir. Ancak kabile yerinden ayrılıp gitmiştir. Büyük bir üzüntü içinde Beni Abs'a gelen Mecid ve Anter, Esma'nın kabilesinin onu isteyen birine vermek istemediklerinden ve korktuklarından Mekke'ye doğru gidebileceklerini öğrenmişlerdir. Anter, hazırlık görüp onların arkalarından gideceğini, Esma'yı getirmeden ölmeyeciğini dile getiren yeminler vermiştir.

Anter, Şeybup, Mukri'l-Vahş Esma'yı getirmek üzere yola koyulurlar. Esma ve kabilesinin kendi diyarlarını terketmesine sebep aslında Meysere adlı bir yiğitten kaçmalarıdır. Bu yiğit, fakir bir aileden gelmekte, deve gütmekle meşgul olmaktadır. Zamanla yiğitlik göstermiş, hiç kimsede olmayan meziyetleriyle kendini kabileye kabul ettirmiş ve bir mertebe sahibi olmuştur. Esma'yı da babası Hidaş'tan istemiş, Hidaş ise kabile reisinin ısrarlarına dayanamayarak yüklü mihr karşılığında kızı Esma'yı Meysere'ye vermeyi kabul etmiştir. Ancak onları evlendirmeye yakın, kızı Esma'yı alıp diyarlarından kaçıp gitmiştir. Sonrasında Beni Abs'a gelmişler ve Mecid hikāyesi vuku bulmuştur. Bu süreç zarfında Meysere, Esma'dan hiç vazgeçmemiş sonrasında Beni Abs'tan ayrıldıklarında onların peşine düşerek mücadele sonrasında zorla da olsa Esma'yı almaya hak kazanmıştır.

Tam da bu sırada Esma'nın ardından giden Anter ve yoldaşları, Meysere ile karşı karşıya gelmişlerdir. Meysere, Anter'in yoldaşlarını tek tek mağlup etmiştir. Sonrasında Anter ile karşı karşıya gelmişlerdir. Bir türlü üstünlük sağlayamayan Anter, bunun dışında ne zaman Meysere'yi öldürecek olsa kendisine ilahi bir gücün engel olduğunu kanaat etmiştir. Bu yüzden Anter, Meysere'yi öldürmemiştir. Onu esir alarak Beni Abs'a göndermiştir. Esma da Mecid'in yanına gönderilmiştir. Mecid ve Esma evlenmişlerdir ama Meysere'nin acısı dinmemiştir.

3.5. SATIH EL-KAHİN VE HANİ BİN MESUD'UN HİKĀYESİ

Esma, Mecid'in yanına gönderildikten sonra Melik Numan'ın tozu sahrada savrulmuştur. Numan, Arap kabilesinin reisidir. Meğer ki Numan bir rüya görmüştür. Rüya yorumları ise Arap ādetlerince önemli bir yere sahip olup onların hayatlarını şekillendiren bir unsurdur. Numan da rüyasını çevresindeki bilgi sahibi kişilere yorumlatmaya çalışmış ancak

yeterli bir cevap alamamıştır. Bu yüzden o zamanlar Araplar içinde meşhur olan bir rüya yorumcusu olan ve gelecekten, bilinmezlerden haber verebilen Mekke'deki Satıh El-Kahin'in yanına gitmeye karar vermiştir.

Melik Numan şöyle bir rüya görmüştür: Kendini büyük bir dağın üzerinde görür ve önünde bir fil durur ve filin hortumundan ateşler saçılmaktadır. Numan fili kovalamakta, fil kaçmaktadır. Ancak halk onu bir türlü gönderememektedir. Sonra at üzerinde bir yiğit gelir, Numan'a korkmamasını, geldiğini söyler. Ardından Numan ona adını sorar, o da Beni Şiban kabilesinden Hani bin Mesud olduğunu söyler. Sonra bu yiğit, geldiği yere döner, gider. Bu rüyayı Numan, tekrar tekrar görür.

Bu rüyanın üzerine Numan, Mekke'ye doğru yola koyulur. Yolda Anter'e rastlar ve o da Numan'a katılır.

Numan ve Anter, Mekke'de Abdül Muttalib'in makamına varırlar, meclis toplanır ve Satıh El-Kahin rüya yorumlamak üzere getirilir. Satıh El-Kahin, bir insandır ama gövdesinden başka bir uzva sahip değildir, yani elleri, ayakları yoktur. Gözleri görmez ancak Allah tarafından ona bahşedilen bilinmezi bilme özelliği onu diğer bütün canlılardan ayırt eden bir özelliktir.

Satıhü El-Kahin, meclise getirilir ve mecliste onlar rüyalarını anlatmadan tek tek yorumlar. Melik Numan'ın rüyasını yorumlamış, ona Acem dilli bir padişahla savaş olacağını, alem içinde bu savaşı herkesin duyacağını, askerine itimat etmemesi gerektiğini, rüyasında gördüğü yiğidi buldurması gerektiğini, yardımın ondan geleceğini bildirmiştir.

Sonra Kahin, Anter'in de rüyasını yorumlamıştır. Buna göre Anter'in kendi bildiğinin aksine iki oğlu olduğunu, birinin elinde esir olduğunu ve bu oğlanlarla alemde ün salacağını söylemiştir. Anter, herkesin aksine bu yorumdan çok memnun kalmıştır. Bu yorumdan sonra Meysere'nin kendi oğlu olduğundan emin olmuştur. Satıh El-Kahin ayrıca son peygamberin geleceğinin müjdesini de bu mecliste vermiştir.

Sonra Numan, Kahin'in yorumundan endişelenerek Hani bin Mesud'u aramaya başlamıştır, dört yana adamlar salmıştır ama bulamamıştır. Mekke'den çıkarak yola koyulmuştur. Yolda yakın bir adamıyla karşılaşır. Bu adam ona Arap Padişahı Melik Kiseri'nin vefat ettiğini yerine oğlu Hüdavend'in geçtiğini söylemiştir. Tabii Numan'a düşen de Hüdavend'in tahtını tebrik etmek, kutlamaktır.

Numan da diğer beyler gibi tahtı ziyarete gider. Uzun günler devam eden meclislerde mahbupelerle hoş vakit geçiren padişaha bir gün seraskeri Ayas bin Kabiza, Numan'ın kızı ve kızkardeşinin eşi benzeri olmayan bir güzelliğe sahip olduklarını söyleyerek adam göderip şayet Numan kabul etmezse kızları zorla alması gerektiğini, padişaha boyun eğmek

gerektiğinin doğruluğunu anlatmıştır. Ayas bin Kabiza'nın aklına uyan Hüdavend, Numan'a adam yollayıp dileğini bildirmiştir.

Meğer Numan'a giden adamların ona düşmanlığı varmış. Numan'ın söylediklerini ve mesajları yalan yanlış iletmiş ve elbette ortaya bir husumet çıkmış.

Hüdavend, asker toplatıp Numan'ın üzerine göndermiştir. Numan ise karısını, kızını alarak diyar değiştirmiştir. Satıh El-Kahin'in yorumu doğrulanmaktadır. Bu arada Anter de yiğidi aramaya koyulmuştur. Yiğidi, rüyada Numan'a söylenildiği gibi Beni Şiban kabilesinde aramaya başlamışlardır.

Diğer yandan Hüdavend, askerlerini toplatıp Numan'ın üzerine göndermiştir. Mağlup olmalarına yakın Anter ve Hani savaş alanına girmişlerdir. Hüdavend'in askerlerini savurmuşlardır ama onlar tekrar karşılarına çıkacaklardır.

Sonrasında Hani, Zikar'a doğru yola koyulur. Anter ise oğlu Meysere'ye kavuşma arzusundadır. Şeybup Anter'e Beni Darem vilayetinde Lekıt bin Zerare katındaki Mihriye ile olan hikāyeyi anlatır. Meysere da bu kadından olan oğludur. Anter, Meysere'nin annesi Mihriye'ye gereken makamın verilmesini sağlamıştır.

Kiseri'nin oğlu Şiristan da Numan'a karşı savaşacağını bildirmiştir. Kiseri, Şiristan, Hüdavend, Melik Numan'a karşı birlik sağlarlar. Hani'ye bu birliğin haberi verilmiş ve asker yola çıkmıştır. Hani'nin dayısı Zil Cedin, Hani'ye destek olmuş ve Acem leşkerine karşı Numan ile birlikte hareket etmiştir.

Numan'ın bir veziri vardır ve ona Mekke'den Satıh El-Kahin'den haber getirmiştir: Buna göre Araplar ile puta tapanlar arasında bir savaş olacaktır ve savaşı puta tapanlar kaybedecektir. Bunun sebebinin ise gelecek yıl Muhammed adlı bir peygamberin doğacağı ve bu doğumun mucizelere sebep olacağını, Arapların savaşlarda kaybetmeyeceğini söyler. Ancak savaş esnasında Arapların "Ya El Muhammed!" diyerek savaşmaları gerektiğini, bu sözlerin onlara yardım edeceğini ve savaşı kaybettirmeyeceğini söyler. Bu haberi işiten Numan, şayet bu şekilde olursa her yıl hacca gideceğini söyler.

Arap ve Acem askerleri, savaş meydanında karşılaşırlar. Araplar, sayıca Acemlerden çok daha az olmalarına rağmen "Ya El Muhammed!" diyerek Acem askerlerini savuşturmuşlar, onları mağlup etmişlerdir.

Kiseri'nin oğlu Şiristan, savaş meydanında Hani tarafından öldürülmüş, Ayas bin Kabiza da meydandan kaçarak uzaklaşmıştır.

3.6. ANTER VE KABİLESİNİN ESİR OLMASI HİKĀYESİ

Arapların Acemlere karşı göstermiş olduğu başarı, Şiristan'ın ölümü husumeti ve kini daha da arttırmış, Kiseri'nin daha da tehlikeli hale gelmesine sebep olmuştur. Kiseri ile

Anter arasında meydana gelen husumet, başka bir olayla da alevlenmiştir. Kiseri katında çalışmakta olan bir kölesi yanlış bir davranışından dolayı Kays tarafından öldürülmek istenir ve bu köle kaçarak Anter'e sığınır, ondan yardım talep eder, af dileyenin korunması gerekliliğine inanan Anter de hayatta yaşama sebebini buna bağladığından, acizlere yardım etmenin onun daimi görevi olduğuna inandığından bu köleyi koruması altına alır. Tabii bu durum karşısında Kays'ın gazabı artar ve Anter'den bu kulu, adam göndererek defalarca ister. Ancak Anter bu kulu vermemekte ısrar eder. Sonrasında Anter, halkına zarar gelebileceği sebebiyle halkını Şam'a doğru götürür. Issız bir yerde konaklamak durumunda kalır.

Bu sırada başka bir olay vuku bulur ki Meysere bir gün gece nöbetindeyken Esma'yı kaçırmaya karar verir. Meysere'ye amcası Mazin de yardım eder. Meysere Esma'yı da alarak yola koyulur, Şam'a doğru ilerler. Anter ve yoldaşları da bunlara zarar gelmesin diye peşlerine düşerler.Vasfü'l-Rammal'da Frenklerden oluşan bin kişinin saldırısına uğrarlar ve esir olurlar. Onları esir alan kişi Sinan bin Ebi Haris'tir. Haris bir yandan da Esmayı kaçıran Meysere ve Mazin'i de esir almış, Esma'ya da onu eriyle kavuşturacağına dair söz vermiştir.

Anter yoldaşları ve halkı ile esir olmuş, bu durum Beni Abs'a haber verilmiştir. Melik Kays bu haberciden Hani bin Mesud'un ölüp ölmediğini, Anter'in nasıl esir düştüğünü sormuştur.

Kiseri ise bir yandan oğlu Şiristan'ın öldüğünü öğrendiğinden aklı başından gitmiş ve yardımcısı Hayyan bin Mabed tarafından sakinleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak gazabı bir türlü sönmemektedir. Kiseri, Numan'dan, Arap halkından, Hani'den intikam almak istemektedir. Bu esnada Hani'nin kendilerine doğru geldiğini öğrenmiş ve onu hemen öldürmek istemektedir. Ancak Hayyan bin Mabed, Hani'yi öldürmenin doğru olmayacağını, bunun yerine onu Numan'ı öldürmek için kullanmaları gerektiğini söyler. Kiseri de Hayyan'ın sözlerine kulak vererek Hani'yi öldürmekten vazgeçmiştir.

Hani'nin ele geçirilmesi Zü'l-Himar sayesinde olmuştur. Zü'l-Himar, Hani'nin savaş meydanındaki yiğitliğini öğrenince onunla karşılaşmayı aklına koyarak, dünyada kendinden daha iyi bir savaşçı olmadığını herkese kanıtlamak istemiş ve Kiseri'ye de yardım etmek amacı ile Hani'yi öldürmeye kastetmiştir. Nitekim Hani ile yolda karşılaşmışlar ve döğüşmüşlerdir. Hani, savaş kıyafetleri üzerinde olmadığından yara almış ve Zü'l-Himar'ın adamları tarafından yakalanmıştır. Zü'l-Himar ise derin yaralar içinde Kiseri'ye ulaştırılmıştır.

Hani, Kiseri önüne getirilerek, planlandığı üzere ona iyi davranılmış, hediyeler ile donatılmıştır. Hani, bir şekilde ikna edilerek inandırılmaya çalışılmış böylece Melik Numan'a ulaşmanın kolay yolları hesap edilmiştir. Bu arada günden güne iyileşen Hani, Kiseri önünde

yiğitlerle karşılaşarak, cengaverliğini göstermekte, Kiseri'nin de hayranlığını kazanmaktadır. Bir gün sohbet esnasında Kiseri Hani'den askerlerinin başına geçmesini, kendine itaat etmeyen Rum başına karşı savaşmasını istemiştir. Hani de iyice düşünüp şayet Kiseri isterse Numan'ın ona bağlı kalarak Arap ve Acem diyarında üstünlük sağlayabileceklerini Kiseri'ye söylemiştir. Bu konuşma karşısında Kiseri oldukça memnun kalsa da Numan'a defalarca adam gönderdiğini ancak Numan'ın onun isteklerini karşılıksız bıraktığını, artık istekte bulunmanın ona doğru gelmediğini anlatmıştır.

Bir taraftan Numan, Hani'ye olanları öğrenmiş, onun diri mi ölü mü olduğunu etrafa casuslar göndererek öğrenmeye çalışmıştır. Hani bir zaman sonra Kiseri katından ayrılarak Numan'a gelmiştir. Akıllarındaki şüphe, Kiseri için neredeyse yok olmuştur. Kiseri de bu noktada oyunu çok iyi oynamış ve Numan, Kiseri'nin yanına çağrıldığında şüphe etmeden gitmiştir. Ancak Kiseri tarafından öldürülmüştür.

Diğer yandan hala esir olan Anter'i Hani düşünmekte ve onu kurtarmak istemektedir. Şam diyarında esir olan Anter ile Frenk beyinin gönderdiği elçi görüşmüş ve Şam diyarını İsa'nın inancına tabi kılmak istemekte ve Anter'i de bu inanca davet etmektedir. Diğer yandan Kiseri ile Frenk Beyinin görüşleri zıt bir taraf oluşturmakta ve bu problemi Frenk beyinin çözmek için harekete geçtiği ve Anter ile sonrasında ilgilenecekleri görülmektedir.

Kiseri'nin askeri Şam üzerine yürümüş, Rum ve Acem askeri karşı karşıya gelmiştir. Acemlerin başında Kiseri'nin veziri bulunmaktadır. Savaş devam ederken ortaya bir yiğit çıkar, oldukça iyi savaşmaktadır. Bu yiğidin adı Ebu'd-Düvveh'tir. Ebu'd-Düvveh Haris'in kardeşinin oğlu, yeğenidir. Haris'in Halime adlı bir kızı vardır. Ebu'd-Düvveh ve Halime birlikte büyümüşler, buluğ çağına gelindiğinde ise Haris tarafından birbirlerini görmeye izin verilmemiştir. Ancak Ebu'd-Düvveh, Halime'ye aşık olmuş onu görmek için pek çok tehlikeye atılmıştır. Sonunda Haris tarafından zindana atılmış ve belli bir süre sonra zindandan çıkmış ve Rum'dan uzaklaşmıştır. Bu savaş ortaya çıkınca Kiseri'nin vezirine bir teklifte bulunarak onlara savaşı kazandırmayı, kendisi de Haris'i öldürüp Halime'yi elde etmeyi amaçlamıştır.

Ebu'd-Düvveh sayesinde Haris öldürülmüş, Halime'nin de içinde yer aldığı saray ve etrafını ele geçirmek için planlar yapılmıştır. Rum'dan içeri girmeyi başaran Ebu'd-Düvveh ve Acem askerleri sarayın içine girmeyi ve Halimeyi de Ebu'd-Düvveh'e getirmeyi planlamaktadırlar. Bir taraftan Halime, annesi ve diğer kadınlar ağlayıp sızlamaktadır. Rum ulularını öldürmüşler, korksunlar diye halk içinden de bazı insanları katletmişlerdir.

Bu sırada Halime'nin annesi ona, zindanda Anter ve onun gibi yiğit kahramanların bulunduğunu ve onlardan yardım istemelerinin belki fayda sağlayacağını söylemiştir. Şayet

onlar yardım taleplerini kabul etmezlerse de kadınların ellerindeki bıçaklarla vb. kendi canlarına kıyarak kurtulmaları gerektiğini önermiş ve bu düşüncelerle Anter ve yoldaşlarını kurtarmak üzere Anter ve yoldaşlarının bulundukları zindana doğru gitmişlerdir. Beşinci cilt, bu şekilde sonlandırılmıştır.

BÖLÜM II

1. İMLA ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde Uygur Türkçesi imlası ve Arap-Fars imlası olmak üzere iki türlü imla geleneğinin görülmekte olduğu ve sağlam bir imla geleneğinin bulunmadığı, ünlülerin yazılışında farklılıklar bulunduğu belirtilmektedir. [8] İncelemiş olduğumuz metinde de Uygur imla geleneğine ve Arap-Fars imla geleneğine uygun örnekler tespit edilmiştir. Bu tespitlerimiz aşağıda verilmektedir.

1.1. UYGUR İMLASINA UYGUN ÖRNEKLER

1.1.1. Ünlülerin Gösterilmesi

Uygur yazı geleneğinde ünlüler yazıda gösterilmektedir.

idelüm	336a.9	ايدهلوم	yoldaşları	13b.11	يۇلداشلرى
olup	3b.2	اولۇب	üzerine	234b.13	اوزرينه
yola	3b.13	يوله	aġlayup	237b.7	اغلايوب
olduġın	164a.8	اولدوغن	yarın	237b.3	يارين
adlu	330a.12	آدلو	sözleri	239a.10	سوزلري

1.1.2. Kalın Sıradan Kelimelerde س ve ت Harflerinin kullanılması

ıssılara	4b.11	اسلره	atın	7b.8	اتن
sakla	7b.9	سقله	yatdukları	9b.10	ياتدقلري
saḳın	12a.13	سقين	altı	14a.13	آلتِ
susız	23a.8	سۇسز	muştuladı	27a.1	مُشْتُلَدِي
sancaḳ	11b.1	سنجاق	ata	28a.2	آتا

1.2. ARAP İMLASINA UYGUN ÖRNEKLER

1.2.1. Ünlülerin Yazılmaması

Arapça ve Farsça'nın etkisiyle ünlüler kimi zaman hareke ile gösterilmektedir kimi zaman da ünlüler için hiçbir işaret kullanılmamaktadır.

begenüp	97b.5	بكنب	gitdiler	166a.12	كتدلر
ḳırdurmaz	98b.12	قردرمز	geyikler	166b.11	كيكلر
leşkerlerini	99b.13	لَشكرلَرنى	ḳılmaḳ	318b.7	قلمق
hünerlerinden	163b.8-9	هنرلرندن	inanmaya	179b.1	انمیه

[8] Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Eski Anadolu Türkçesi, Gazi Kitabevi, 2013, s.23.

1.2.2. Nazal Nun İçin kef ك Kullanılması

diñlendi	12b.1	دكلندى	yalñuz	19b.2	يالكوز
yaña	12b.1	يكا	bunuň	19b.1	بنوك
ķarañusında	13b.11	قراكوسنده	bunlaruñ	22a.1	بونلروك
tīz oluñ	14a.7	تيز اولك	ķatuñuzda	32a.12	قاتكوزده
geñez	14b.2	ككز	varuñ	32b.12	وَاروك

1.2.3. Kalın Sıradan Kelimelerde sad ص, ince Sıradan Kelimelerde س Kullanılması

ṣormaġa	33b.11	صورمَغَه	ṣaķlamaġa	40b.5	صقلمغه
ṣovuķ	41b.3	صوق	ṣoñı	67a.2	صوكي
ṣoñra	46b.4	صكره	ṣaġ	53b.13	صاغ
ṣataşmadı	62b.6	صاتشمدي	ṣorarsañ	257b.6	صوررسك
ışmarladı	324b.8	اصمرلدي	başılup	16a.12	باصِلوپ
gidersem	9a.12	كِدرسم	size	14b.12	سيزه
sebebden	21a.10	سببدَن	kimse	28a.3	كِمسَه

1.2.4. Çim چ ve پ p' nin Kullanılması

Arap alfabesinde ç ve p harfleri kullanılmadığından kelimelerin c ج ve b ب harfleri ile yazıldığı örnekler de bulunmaktadır.

cādıra	19a.7	جادِره	ķılıcları	32a.1	قَلِيجلَري
gec (geç)	41b.10	كج	ṣarb	35a.9	صَرب
geldükce	51b.3	كلدوكجه			

Fars dilinden ç ve p'nin eklenmesi ile Türkçe kelimelerde ç چ ve پ p harfleri kullanılmaktadır. Metnimizdeki örnekleri aşağıdaki gibidir.

ṣapavuz	36b.1	صَپاوز	çaġırdılar	50b.13	چاغردلر
parmaġuñ	38b.1	پَرمغون	suçlaruñı	50a.1	سوچلروكى
arpa	39b.4	ارپه	üç	39b.4	اوچ
ṭapıcıları	77a.13	طاپچيلري	çeküp	39a.8	چكوب

1.2.5. Eklerin Kelime Tabanından Ayrılmadan Kullanılmaması

bağışladuķ	51b.1	بغشلدوق	ḥaķķıüçün	52a.8	حقيچون
geldükce	51b.3	كلدوكجه	azġunlıķ	100b.12	ازغونلق
giyimlü	50b.7	كيملو	gördiki	2a.3	كوردكى
diyüp dururlar	251b.5	ديوپدررلر	itmesünler	77a.9	اتمسونلر

Türkçe bazı kelimelerin farklı yazımlarına rastlanmıştır.

ḳardaşa	3b.5	قرداَشهَ	ḳarındaşı	4b.12	قرنداشی
yardım	77a.3	یاردم	yardum	73a.11	یاردوم
diyüp	222b.10	دیوب	diyüpdurdılar	251b.5	دوپدردلر
kimesneye	328a.4	کسنیه	kimse	2a.9	کسه
niçe	140a.5	نیچه	nice	146b.6	نجه
nitekim	95a.7	نتکم	niteki	71b.12	نتکه
ṣusız	23a.8	سۇسز	ṣusız	23a.11	صۇسُز
ṣusuz	26a.12	صۇسۇز			
ṣaḳla	12a.12	صقله	sakla	7b.9	سقله
ṣalıvirüñ	277b.1	صالیویرُك	ṣalıvirdiler	277a.4	صالویردلر
azuḳları	3a.3	ازقلری	azuḳ	3a.8	ازوق
gice	158a.12	کیجه	gicenüñ	157b.8	کجنوك
virmediler	188a.11	ورمدلر	virem	184a.2	ویرم
yarusı	3a.7	یاروسي	yarı	7b.12	یاری
ḳılavuzlıḳ	10b.7	قلاوزلق	ḳılaġuzları	3b.8	قلاغوزلری
birbirine	242a.3	بریرینه	biri birinden	242a.8	بری برندن
diyü verdi	248a.8	دیو وَردي	virdigi	276a.7	ویردکی

1.2. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

Metnin yazılışında, Türkçenin bütün ünlü harfleri (a,e,ı,i,o,ö,u,ü) kullanılmıştır. Metnimizde Türkçe kelimelerde uzun ünlüler gösterilmemiştir. Asli uzun ünlüler ile ilgili araştırmacıların farklı görüşleri bulunmuş olsa da Eski Anadolu Türkçesi döneminde asli ünlülerin varlığı kabul edilmekte ve de Eski Anadolu Türkçesi döneminde asli uzun ünlülerin yer aldığı belirtilmektedir.[9] Buna göre Korkmaz tarafından Batı Anadolu Ağızlarında tespit edilen asli uzun ünlülü kelimelerin sayısının artarak on yediye çıkabileceğini bildiren Tekin, diğer Türk lehçelerindeki ünlü uzunluklarını göstermiştir.[10] Metnimizde konuyla ilgili detaylı bilgi ses bilgisi bölümünde verilmiştir.

Metnimizde yer alan ünlülerin yazılışları aşağıda yer almaktadır.

1.2.1. a'nın yazılışı

Kelime başında a harfi elif ا, üstünlü elif ا ve medli elif آ ile yazılmıştır.

[9] Zeynep Korkmaz, Eski Anadolu Türkçesinde Asli Ünlü (vokal) Uzunlukları, DTCF Dergisi, 1971, s.49-66.
[10] Talat Tekin, Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler, Kültür Bakanlığı Simurg Yayınları, 1995, s.61.

andan	72b.12	اندن	aç	15b.10	آچ
adam	113a.1	ادم	ardında	122b.2	اردنده
aduñ	113a.10	ادك	and	128b.13	آند
atası	114a.6	آتسي	alḳış	132a.12	آلقش
eytdi	115b.6	ايتدي	altunlu	136b.4	آلتونلو
atıldı	13b.4	آتلدي	avurd	16a.2	آوُردُ

Kelime ortasında a harfi üstünَ,elif ا, üstünlü elifَile gösterilmiştir veya a harfi için herhangi bir işaret kullanılmamıştır.

yarağın	132b.12	يراغِن	ṭaşlu	127a.12	طشلو
şağ	132a.10	صاغ	uġramaġla	127a.3	اوغرامغله
ṭaġlar	131b.12	طاغلر	ṭavarları	125a.7	طوارلرى
baġlayup	128b.11	بَغلَيوُب	ḳulaġına	125a.9	قلاغنه
yañların	128b.11	يكَلَرِن	baş şalup	122b.3	باش صلوب
ayaġa	7a.8	ايآغه	atlarını	7a.11	اتلرنى

Kelime sonunda a harfinin yazımı için elif ا, üstünlü elif ٱ ve he ه harfleri kullanılmıştır.

kim ola	118b.12	كِيم اوُلَا	oldıysa	116b.11	اولديسه
bu aña	118b.1	بو آكَا	buyruġına	113a.1	بويرغنه
bunlara	118a.2	بوُنلره	saña	113a.9	سكا
yola	118a.12	يوُلَه	ḳoca ḳoca	105a.2	قوجه قوجه
ardınca	3a.6	اردنجه	ḳanda	166b.1	قنده

1.2.2. e'nin yazılışı

Kelime başında e harfinin yazımında elif ا, üstünlü elif ٱ kullanılmıştır.

eyledi	2b.5	آيلدِى	eyü	150a.6	ايو
evine	2a.10	آوينه	ele	316b.11	اله
eşkün	2b.12	اشكون	eger	3b.1	اكر
eline	7a.8	آلِنه			

Kelime ortasında e harfinin yazımında üstünَ, elif ا kullanılmış veya hiçbir işaret kullanılmadan yazılmıştır.

edeydüm	79b.11	ادُيدم	geldükce	78b.3	كلدوكجه
etmedük	77a.9	اتمدوك	deve	3a.6	دَوَه
depeyin	77a.13	دپاِن	gençisi	73b.12	كنچسى

geçgün	73a.9	كچكون	göricek	73a.3-4	كوريجك
dimeyeler	2a.9	ديمَيهلر	gideydük	5a.5	كيدهيدك

Kelime sonunda e harfi, elif ا ve he ه ile yazılmıştır.

gice	3a.5	كيجَه	elinde	167a.10	النده
içinde	6a.4	اچنده	bize	167b.11	بزه
bile	10b.5	بله	göçmege	81a.9	كوچمكا

1.2.3. ı'nın Yazılışı

Kelime başında ı harfi, elif ا ve elif ile birlikte kesreli elif اِ ile yazılmıştır.

ıraḳ	41a.10	اراق	ışmarladı	60b.2	اصمارلدى
ıssıları	41b.4	اسّلرى	ıssuzlıḳ	3a.1	اسّوزلق
ırmaḳ	4a.13	ارماق	ıssı	4a.13	اِسّي

Kelime ortasında ı harfi, bazen kesre ِ bazen ى ile yazılırken bazen de işaretsiz olarak yazılmıştır.

oldıysa	102b.7	اولدِيسهَ	ḳırḳ	2a.10	قرق
yarısı	295a.5	يارسى	ardıñca	3a.6	اردِنجه
ulusı	107b.13	اولوسى	varmış	3a.6	وارمش
kılıçlar	82b.10	قليچلر	ḳıldılar	83a.10	قلدلر
atıldı	13b.4	آتِلدي	ḳırarlar	14b.13	قِرَرلر

Kelime sonunda ı harfi için bazen kesre ِ bazen ye ى bazen dekesre ve ى birlikte kullanılmıştır.

oldı	15a.5	اولدِي	ṣandı	15a.12	صاندي
yoldaşları	15a.6	يولداشلرى	uranı	9b.13	اورانِي
ḳanı	212a.7	قانى	daḫı	213b.3	دخى
gözinüñ yaşı	214a.13	كوزنوك ياشِي	ḳardaşı	215b.5	قرداشى

1.2.4. i'nin yazılışı

Kelime başında i harfi elif ا veya ا ى ile yazılmıştır.

ikisi	22a.12	اكسى	idicek	220b.5	ايديجك
işidicek	256b.1	اشديجك	istediler	221a.5	استديلر
içi	222b.1	اچي	ile	222b.8	ايله
iş	1b.5	ايش	ilikleri	4a.6	الكلرى

Kelime ortasında i harfi için kesre kullanılmıştır,ي kullanılmıştır veya hiçbir işaret kullanılmamıştır.

biribiriyle	22a.12	بريرلِه	şimdiki	256a.9	شمدكى
biñ	25a.2	بيك	bir	256a.11	بر
kişiye	252a.7	كشيِه	yigit	256b.7	يكيت
gördükleyin	256b.8	كوردكلين	düşini	257b.5	دوشيني
güneşisin	257b.13	كنشيسِن	deñiz	259a.1	دكز
kişi	6a.12	كيشى	nice	7a.11	نيجه

Kelime sonunda i yazımı için bazen ye ىbazen kesreِkullanılmıştır.

elli	252a.8	اللّى	yedi	1b.12	يَدي
diri	1b.12	دري	gördiki	2a.3	كوردیكى
idi	4b.7	ايدى	yüzüni	5a.4	يوزيني
gibi	334a.1	كِبى	İki	28b.12	اِكى

1.2.5. o'nun yazılışı

O harfi Türkçe kelimelerde kelime başında ve kelimenin ilk hecesinde kullanılmıştır. Kelime başında o harfi, elif vav ile yazılmıştır ve ötreli olarak da kullanılmıştır.

ortasında	28b.	اوُرْتَاسِندَه	ol	28b.13	أول
otura	39b.4	اوتوره	oġlı	51b.10	اوغلى
od	55a.12	اود	on	57a.9	اون
oḳudılar	77a.3	اوقودلر	oldı	10b.4	اؤلدي

Kelime içinde hem vav و kullanılmıştır hem de ötre ile vav وُ harfi birlikte kullanılmıştır. Hiçbir işaretin kullanılmadığı da görülmektedir.

çoḳ	32a.7	چُوق	yoldaşları	38a.5	يؤلْداشلَرِى
ṭoḳındı	32a.10	طُوقندي	boynuñ	38a.12	بؤينؤك
ḳorur	38b.10	قؤرُرْ	bozulur	39b.8	بوزلور
şol	39b.10	شول	ṣoñra	50b.1	صكره
ḳoyıvirüp	39b.13	قويى ويروب	ḳoyunlar	50b.4	قيونلر
yolda	9b.8	يُولده	ḳondı	2b.5	قُوندى
od	3a.13	اؤد			

1.2.6. ö'nün yazılışı

Kelime başında ö harfi, elif vav او ve ötreli olarak yazılmıştır.

ölüp	52a.1	اولوب	ögrenmişlerdür	101b.9	اوكرنمشلردر
öñürdi	92a.10	اوكردى	öpdi	39b.13	اوپدى
öñünde	219b.9	اوكنده	ögüt	222a.9	اوكت
özi	222b.1	اوزِي	öte	227a.1	اوته
öyle	3a.11	أويله	öldüreler	6b.12	أولدورَه لر
ölüme	11a.12	أولُومَه	öylelik	22b.8	أويلهلك

Kelime içinde ö harfi, vavو ile ötreli yazılmıştır veya hiçbir işaret kullanılmamıştır.

göñliñde	39a.8	كلكده	dönmege	52b.7	دونمكه
gögsin	39b.13	كوكسين	döküldi	76a.12	دوكلدِى
göçmege	81a.9	كوچمكا	gördük	52b.6	كوردوك
söylediñ	80a.10	سيلدوك	sökdiler	81b.2	سكدلر
sözüne	81b.13	سوزُنه	böyle	82b.2	بويله
böligi	98b.2	بولكى	yöñeltmişken	99a.3	بوكلتمشكن
göñül	7b.8	كوكُل	görüp	2b.10	كورُب

1.2.7. u'nun yazılışı

Kelime başında u harfi, elif vav او ve ötreli elif ile yazılmıştır.

uġraşıcaḳ	19b.12	اوغرَاشجِقِ	unutdılar	20a.2	اونتدلَر
ulu	26a.1	اولو	uşurdılar	26b.6	اوشوردِلَر
ulaşduralar	27a.7	اولاشدورَلَر	uş	28a.3	اوشْ
uzun	53b.9	اوزون	uġraşdılar	1b.7	أوغراشدِلر
ucına	80b.5	اوُجنهْ	utanduġumdan	104a.3	اوتاندوغمدن
uyanuḳ	178a.6	اويانق	uzanup	6b.9	اوُزانوب

Kelime içinde u harfinin yazımı için vav و harfi,ötre kullanılmıştır veya hiçbir işaret kullanılmamıştır.

aydur	1b.1	آيدر	olup	6b.5	اولوبْ
bıraḳavuz	1b.3	براقَاوز	ḳaraltusın	19b.9	قَارَلتوسِن
buraya	20a.9	بورَنه	bulmadı	20a.12	بولْمَدِي
yardum	22a.2	ياردم	ṭurur	22a.6	طورر
panbuḳ	24b.2	پَنبوق	aldum	24b.6	اَلدوم
ṭuymadın	2a.9	طُيمادين	olup	2b.10	اوُلوُب

bunlaruñla	2b.11	بونلركله	ṣusuzlıḳdan	4a.11	صُوسُزلقدن

Kelime sonunda u harfinin yazımı için و harfi ve ötre kullanılmıştır.

bu	6b.1	بو	ḳarañu	37a.8	قَرَاكو
ḳarşu	21a.11	قَرشو	ulu	88a.5	اُولُو

1.2.8. ü'nün yazılışı

Kelime başında ü harfi, elif vav ا و şeklinde veya ötreli olarak yazılmıştır.

üzerine	64b.13	اوْزَرِنهَ	üç	112b	اوچ
üşenür	217b.8	اوشنور	üstüne	218a.12	اوستنه

Kelime içinde ü harfinin yazımı için vav و harfi ve ötre kullanılmıştır veya hiçbir işaret kullanılmamıştır.

süñüsin	42a.4	سكوسين	eşkün	2b.12	اشكُون
süre	65a.10	سُورَه	inüp	3b.3	اينوب
gelürdi	42a.7	كلوردى	yükrim	67a.7	يكرم
yiryüzinde	65b.1	يير يوزِنده	iki yüz biñ	76a.8	ايكى يوز بيك
gün	113a.2	كون	sürüp	14b.7	سُرُوب
idüñüzi	113a.12	ادوكوزى	düşürüp	7b.8	دوُشُرب

Kelime sonunda ü harfinin yazımı için vavو harfi kullanılmıştır.

süñü	42a.3	سكو	kendü	217a.8	كندو
ötürü	43a.7	اوتورو	diyü	217a.13	ديو
girü	218a.3	كرو	neseblü	220a.5	نسبلو
ilerü	220b.6	اِلِرو	eyü	222b.4	اِيو

1.3. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

Metinde günümüz Türk alfabesinde kullanılan b (ب), c (ج), ç (چ), d (د), f (ف), g (ك), ḥ (ح), k (ك),ḳ ق , l (ل), m (م), n (ن), p (پ), r (ر), s (س), ş (ش), t (ت), v (و), y (ى), z (ز) ünsüzlerinin yanında Türkçeye has olan ŋ (ک), Arap ve Fars alfabelerinde bulunan ġ (غ), ‘ (ع), ḥ (ه), ḫ (خ), ḳ (ق), s̱ (ث), ṣ (ص), ṭ (ط), ż (ض), ẕ (ذ), ẓ (ظ) ünsüzleri kullanılmıştır.

1.3.1. b ve p'nin yazılışı

Türkçe kelimelerin yazımında b ve p harfleri kullanılmış olup b harfi ب ile p harfi پ ile gösterilmiştir.

Metnimizdeki Türkçe kelimelerde genelde ön seste b tonlusu kullanılmıştır.

barışdılar	233b.7	بارشدلر	barmaġunuñ	276a.1	برماغنوك

büyüdüm	120b.4	بودم	bozayın	184a.11	بوزَان
boġazından	187b.6	بغازندن	beñzüm	187b.	بكزم
boynuma	187b.6	بوننومه	bağlanmış	194a.6	بغلنمش

Aşağıdaki kelimelerde ön seste b'nin tonsuzlaşmış şekli p yer almaktadır.

panbuḳ	24b.2	پَنبُق	pişmişinden	119a.10	پشمشندن
parmaġun	38b.1	پَرمَغُنْ			

Kelime içinde b ve p yazımında her iki harfin de kullanıldığı görülmektedir.

b'li kelimeler:

berikin	52b.9	برکن	berk	102b.5	برك
berkitdiler	167b.6	برکندلر	ḳorḳup	1b.9	قورقوب
biribiriyle	3b.7	بربلهبری	gibi	4a.4	کبی
şarb	6a.6	صرب	beginden	6a.8	بکندن

-p sesi Türkçe kelimelerde genellikle iç ve son seste kullanılmaktadır.

deprendi	161b.11	دپرندی	ipüñ	282b.11	اوپُك
öpüp	317a.8	اوپب	ṭopraġa	324a.13	طُفيّاغَه
ḳapusına	320b.11	قپوسنه	depelemek	324b.4	دَپَلمَك
yapışdı	3a.12	یاپشدی	yap yap	4a.3	ياپ ياپ

1.3.2. c-ç'nin yazılışı

Metinde, Türkçe kelimelerde c harfi ج ile gösterilmiştir. Bu harfle başlayan Türkçe kelime metinde yer almamıştır.

gücücük iken	228b.11	کوجوکیکن	güciyle	232b.7	کوجیل
nice	232b.11	نجه	işidicek	233a.6	اشدجك
incindüginden	233b.3	انجندوکندن	gice	233b.7	کیجه

ç harfi kelimelerde hece başı, hece sonu ve ünlüler arasında چ ile gösterilmiştir.

içinde	233b.13	اچنده	ḳaçup	234a.8	قچوب
çekdürdüñ	234a.7	چکدردك	ḳılıçdan	234b.1	قلچدن
çıḳa geleler	301b.7	چقه کله لر	şuçın	303b.10	سوچن
geçmedin	304a.1	کچمدن	çoḳ	304a.6	چوق
açdılar	304b.7	اچدلر	üç	316a.1	اوچ

Kelime sonlarında ç için چ harfi kullanılmıştır.

güç	8a.2	کوچ	üç	316a.1	اوچ

ḳılıç	26b.6	قِلچ	birḳaç	10a.13	بر قاچ
aç	12a5	اچ	giç	28b.4	كچ
suç	292b.7	سوچ	göç	318a.10	كوچ

Kelime sonlarında چ için ج harfi kullanılmıştır.

sucumuzı	52a.2	سوجمزی
güc	62b.13	كوج
örgüc	212a.11	اوركج
üc	248b.1	اوُج
ḳac	284a.4	قاج
aġacla	293a.1	اغجله

1.3.3. d - t'nin yazılışı

Türkçe kelimelerin yazılışında d ve t harfleri kullanılmış olup kelimelerin yazımında d ve t harfleri birbirinin yerine kullanılmıştır.

d harfi د ile gösterilmiştir.

dört	4a.6	دُرت	odasına	9b.2	اودهسنه
gövdelerine	4b.2	كوده لرينه	daḫı	11b.8	دخی
döndi	245a.3	دؤندی	dürülür	245b.4	دورلور
degül	245b.13	دكل	dürlü	249a.12	درلو

t harfi, ت ve ṭ ط ile gösterilmiştir. Kelimelerde genellikle kalın sıradan kelimelerde ṭ ط, ince sıradan kelimelerde t ت kullanılmıştır.

ṭoyunca	4b.1	طوىنجه	tepelere	164b.5	تپلره
ṭuyup	12a.7	طوىوب	Türkī	250b.6	تركی
ṭaġıtdılar	11b.11	طاغِتدِلر	Teñri	251a.4	تكری
ṭoldurdı	253a.6	طولدوردی	terk	251a.6	ترك
ṭurur	12a.8	طورر			
ṭoynaġı	257b.10	طوىنغی			

Kalın ünlülü bazı kelimelerde t تharfi kullanılmıştır.

ata biner	60b.6	آته بنر	tā ki	60a.12	تاَكِه
tozından	253a.7	توزندن	ṣataşmadı	62b.6	صاتشمدی
ḳatında	64a.2	قَاتِندَه	artar	64a.2	اَرتَر

Kelime içinde ve sonunda t'nin yazımı için ت kullanılmıştır.

segretdi	255a.11	سكرتدى	oturdı	249b.4	اوتوردى
ḳatına	251b.6	قتنه	yigit	255b.4	يكت
yetişe	252b.5	يتشه	atlu	252b.9	اتلو

t, ṭ ve d'nin karışık kullanıldığı kelimeler de vardır.

dutar	156b.1	دوتر	ṭuṭduġın	231b.4	طوتدوغن
duydı	291b.12	دودى	tuyup	193a.11	تيوپ
durur	4b.10	درر	ṭurur	12a.8	طورر
doldurdılar	184b.11	دولدردلر	ṭoldurdı	253a.6	طولدوردى
daġıtdı	198b.11	داغيتدي	ṭaġıtdılar	11b.11	طاغيتدلر
depeler	203b.11	دپلر	tepelere	164b.5	تپلره

1.3.4. f'nin yazılışı

Metinde f harfi için ف kullanılmıştır. Türkçe kelimelerde f harfine az rastlanmıştır.

çiftlendüresin	228a.8	چفتلندورهسن

1.3.5. g-k / ġ-ḳ 'nın yazılışı

Türkçe ince sıradan ünlülü kelimelerde g-k yazımında ک گ kullanılmaktadır. Kalın ünlülü kelimelerde ise kelimenin ünsüzü kalın olduğu için ġ ,غ ق ḳ harfleri kullanılmaktadır.

uġraşa	29a.12	اوغْراشَا	geregi	36a.1	كَرَكِى
çaġırup	32a.4	چَاغِرؤب	kimseye	38b.6	كَمسَيه
ḳatında	32b.5	قَاتِنْده	gecenüñ	158b.8	كجنوك
ḳardaşı	33b.11	قَرْداَشِى	gölgelü	151a.11	كُلكِلُو
ḳamçı	35a.11	قَمچِى	küçücek	152a.2	كوچوجك

1.3.6. l'nin yazılışı

Metnimizde l harfi için ل kullanılmıştır. Türkçe kelimeler l sesi ile başlamadığından kelime başlarında bulunmamaktadır. Ancak kelime köklerinde, gövdelerinde ve eklerde l harfi kullanılmaktadır. Metnimizde yer alan örnekleri aşağıdaki gibidir.

eglür	164b.10	اكْلور	istemelü	248b.8	اسْتملو
itgil	247b.4	ايتكل	ululları	249a.11	اوْلوْلرِى
diledügince	248b.4	دِلدوكنجه	alaylar	253a.4	الايلِو
elümüze	248b.6	الومزه	yaraladılar	253b.8	يرلدلر

Arapça ve Farsça kelimelerden örnekler:

muḳābil	163b.11	مقابل	naḳl	163b.7	نقل
ġalebe	147b.2	غلبه	mālıñı	149a.6	مالکی
melūl	124a.11	ملول	lāf	305a.9	لاف
leşkerüñ	305b.6	لشکرك	libāslar	205b.1	لباسلر

1.3.7. m'nin yazılışı

Metnimizde m harfi için م kullanılmıştır. M harfi ile başlayan Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

gelmesine	254a.6	کلمسنه	gemrendi	159a.10	کمرندی
degirmen	255b.11	دکرمن	yetmiş	129b.7	یتمش
üzerime	262a.6	اوزرمه	armaġanlarla	207a.12	ارمغانلرله
adamla	154a.5	ادمله	yaġmur	165a.11	یغمور

1.3.8. n'nin yazılışı

Metnimizde n harfi için nun ن ve nazal nun ñ harfleri kullanılmıştır. Metinde nun harfi, kelime başında, ortasında ve sonunda kullanılmıştır. Kef ile gösterilen nazal nun ise kelime başında yer almaz. Kef ile gösterilen nazal nun, kelime içinde ve sonunda kullanılmıştır.

beñzer	165b.5	بکزر	şunuñ	4a.2	شنوك
öñünde	165b.4	اوکُنده	biñe yaḳın	4b.3	بکه یقن
ḳılıçların ḳınına	4b.6	قلچلرن قِنِنه	Teñri	5b.10	تکری
nitekim	33b.6	نِتَکِم	nesneden	51b.12	نسنهدن
neden	102a.3	ندن	gönderüñ	102a.9	کندرك

1.3.9. r'nin yazılışı

Mertnimizde r harfi için ر kullanılmıştır.

barışdılar	102a.12	بارشدلر	artup	103b.12	ارتوب
var	201a.13	وار	ṭurdılar	202b.13	طوردلر
avurd	211b.4	اَورد	ṣıçradı	212a.6	صچردی
bıraḳmaz	215b.2	برقمز	ötüri	215b.3	اوتوری

1.3.10. s'nin yazılışı

Metnimizde s harfi için س, ص, ث harfleri kullanılmıştır. Türkçe kelimelerin yazımında س ve ص harfleri kullanılırken peltek s Türkçe kelimelerde kullanılmamıştır, sadece Arapça kelimelerde kullanılmıştır. İnce sıradan kelimelerde س, kalın sıradan

kelimelerde ص işaretleri kullanılırken bazen kalın sıradan kelimelerde de س işaretinin kullanıldığı görülmektedir.

esirgedi	217a.8	اسركدى	şıġınacaġum	304a.9	صغنَجغوم
kimse	218b.9	كمسه	sıġırçıḳ	309b.11	صغرچق
saña	254b.4	سكا	varsalar	254b.11	وارسهلر
saçın ve saḳalın	282b.9	ساچن و سقالن	şaḳlayasın	293b.9	صقلياسن
ıssı	300a.11	اسّى	şusuz	26a.12	صۇسۇز
sözin	220b.4	سوزن	şaḳla	12a.12	صقله
nesneleri	218b.6	نسنهلرى	saġ	304b.3	ساغ
baḥṣ	243b.9	بحث			

1.3.11. ş'nin yazılışı

ş harfi, metnimizde ش ile gösterilmiş olup kelime başında, ortasında kullanılmıştır.

şöyle	216b.1	شىله	yoldaşları	216b.6	ولداشلرى
başuñdan	218b.3	باشوكدن	aşaġadan	283a.10	اشغهدَنْ
işidicek	310a.3	اشدجك	kişi	312a.8	كِشى
başı	312a.11	باشى	işlese	314b.3	اشلسه

1.3.12. v'nin yazılışı

Metnimizde v'nin yazılışı için و harfi kullanılmıştır.

vardı	2b.7	واردى	avurd	16a.2	اَوْرد
ḳavuşasın	25b.1	قَاوُشَاسِنْ	ḳıravuz	27a.4	قِرَاوُز
ġavġa	32a.9	غَوغَا	şavdı	42a.4	صودى
ḳaravaşları	46a.1	قرا وشلرى	ava	157a.8	اوه

1.3.13. y'nin yazılışı

Metnimizde y harfi için ى kullanılmıştır.

yalancı	172a.7	يالنجى	yürütüñ,	173b.12	يورتوك
yıldan	170b.1	يلدن	eyledi	180b.8	ايلدى
yüregümüze	181a.11	يوركومزه	yayakdan	81b.8	يياقدن
yaña	111a.8	يكا	yaḳılmaḳdur	111b.2	ياقلمقدر

1.3.14. z'nin yazılışı

Metnimizde z harfini yazmak için Arap alfabesinde yer alan harfler kullanılmıştır. Arap alfabesinde yer alan işaretler z ز , ẕ ذ , ż ض , ẓ ظ işaretleridir. Bu işaretlerden yalnızca

z ز işareti Türkçe kelimelerin yazımında kullanılmış olup diğer işaretler Arapça ve Farsça kelimelerde kullanılmıştır.

ḳızı	111b.13	قزی	yüzi	112a.5	یوزی
azuḳ	112b.3	ازق	yüz	116a.1	یوز
sözi	117a.3	سوزی	yazmaḳ	118b.1	یزمق
üzerine	118b.3	اوزرنه	aġzına	285a.9	اغزینه

Arapça kelimelerde ẓ ,ż , ẕ harflerinin yer aldığı örnekler şöyledir:

żaʿif	8a.1	ضعیف	ʿaẓīm	80b.7	عظیم
rāżı	8b.13	راضي	taʿẓīm	87b.9	تعظیم
żāyiʿ	97a.13	ضایع	bī-naẓīr	207b.13	بي نظیر
naẓar	251a.8	نظر	ẓāhirdür	228b.8	ظاهر در
maʿẕūr	242a.12	معذور	ẕelīl	247a.6	ذلیل

1.4. EKLERİN YAZILIŞI

Arap ve Fars geleneğindeki özelliklere uygun olarak Eski Anadolu Türkçesi imlasında ekler, kelime tabanlarıyla birlikte yazılmıştır. Metnimizde de eklerin kelime tabanları ile birlikte yazıldığı görülmektedir.

gelmişdür	272b.8	کلمشدُر	olmaḳdan	273b.3	اولمقدَن
ḳurtulmazsız	277b.5	قورتلمزسز	bizden	278b.4	بزدن
sözleri	279b.5	سوزلری	etdiler	282b.8	اتدلر
başlamadın	31a.2	بَشْلمادِن	bileklerine	31b.4	بِلَکلَرِنه
altıncı	66b.7	التنجی	geñezlikle	67b.4	ککزلکله

1.5. BİTİŞİK YAZILAN KELİMELER

Metnimizde içün, iken, ile edatları genellikle kendisinden önceki kelimeler ile bitişik yazılmıştır.

anıñiçün	77a.6	انکیچون	virmemekiçün	80a.2	ویرمکیچون
olduġiçün	80a.8	اولدوغیچون	üzerindeyken	131a.10	اوزرنده یکن
yürürken	134b.3	یوررکن	ḥālde iken	140a.8	حالده یکن
eyleyken	141b.3	اَیلَهْ یکن	Māviyeyle	141b.5	ماویه یله

i- yardımcı fiilinin birleşik çekimlerinde de i- fiili bazen -i şekli ile bazen de -i sesinin düşürülmesi şekli ile yazılmıştır.

gibi ise 155b.9 کبی اسه duyarlarise 156b.1 دوىرلر یسه

varise	158b.11	وار يسه	varursañ	162b.9	وارژسك
uyarsañ	164a.3	اورسك	olmazsa	166a.5	اولمژسه
ṭoġarsa	177a.11	طغارسه	uzadursañuz	180a.5	اوزادرسكز
duyulursa	181b.10	دويلورسه	gelürse	186a.11	كلورسه

Metnimizde bazı kelimeler günümüzde olduğu gibi bitişik yazılırken bazı kelimeler de hece düşmesine, ses düşmesine bağlı olarak kaynaşmış ve bitişik yazılmıştır.

yoḫsa (yok ise)	138a.5	يخسه
böyle (bu+eyle)	2a.10	بويله
nolduġın (ne+ ol-)	28b.10	نُولدوُغين
niçün (ne+içün)	33a.5	نِچوُن
şöyle (şu+eyle)	36b.8	شُيلَه
şol (şu+ol)	32b.1	شوُل
öyle (o+eyle)	38b.8	اوُيله
nesne (ne ise ne>nesene>nesne)	3b.11	نسنه

1.6. TAMLAMALARIN YAZILIŞI

Arapça ve Farsça tamlamaların yazılışında aşağıdaki özellikler görülmüştür.

1. Arapça tamlamaların yazılışında Arapçanın yazım kurallarına uyulmuştur.

fi'l-ḥāl	285a.9	فيالحال
el-ḥāṣıl	3b.7	اَلحاصِ
v'Allāh ü'l-ʿaẓīm	4a.6-7	والله العظيم
ʿala't-taʿcīl	6b.9	على التعجيل
ʿale't-tafṣīl	28a.7	عَلَى اَلتَفصِيل
fārisü'n- nāḳ	2a.8	فارس الناق
ʿale'l- ḫuṣūṣ	50a.12	على الخصوص
aynü'l-laḥnā	52b.2	ان اللحنا
baʿde's-selām	65b.5	بعد اَلسلام
melikü'l-ʿArab	54a.11	ملك العرب

2. Farsça vasıf terkiplerinde izafet kesresi kullanılmamaktadır.

ḫōd-bīn	30b.10	خوُد بين
hüner-mend	329a.8	هنرمند

3. Bazı Farsça tamlamalarda, tamlanan sonundaki harf ünsüz olduğundan izafet kesresi gösterilmemiştir.

eṭrāf-ı ʻālemden	1b.7	اطراف عالمدن
cūş-ı ʿayşla	41a.3	جوش عشله
ḫaber-i esin	5a.13	خبر اسين
rāst-ı tedbīr	11a.1	رَاست تدبير
ṣavāb-ı tedbīr	12b.11	صواب تدبير
çarḫ-ı ġaddar	45a.6	چرخ غدّار
ehl ü ʿıyāl	45a.12	اهل عيال
ḥarāret-i şems	328a.13	حرارت شَمس

4. Bazı Farsça izafet tamlamalarında muzafın sonundaki harf ünsüz olmasına rağmen izafet kesresi kullanılmıştır.

veled-i zinā	21a.1	ولدِ زنا
dem-i nefes	240b.11	دمِ نفس
dād-ı dünyā	324b.12	دادِ دنيا
ḥarāret-i ḥarb	328a.13	حَرارتِ حَرب

5. Farsça tamlamalarda birinci kelime sonunda ā sesi veren elif ا veya u sesi veren vav و bulunan kelimelerin sonuna izafet kesresini karşılamak üzere ی izafet kesresi getirilmektedir.

belā-yı nāgehānī	11a.12	بلا يِ ناگهاني
ḳażāʾ-yı āsmānī	180b.5	قضاءِ اسمانى

2. SES BİLGİSİ
2.1. ÜNLÜLER

Metnimizde a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri yer almaktadır. Yanı sıra metnimizde kapalı e (ė) sesinin belirtilerinin olduğu kanısındayız. Arap alfabesinin Türkçe için yeterli olmayan bir ünlü sistemine sahip olmasından ve yazıda bu sesi gösteren herhangi bir işaret bulunmamasından kaynaklı bu durum, kapalı e'yi tespit etmekte güçlük oluşturmaktadır. Kapalı e, i-e değişikliğinin bir safhası olarak e ile i arasında bir ses olup bu sesin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde esreli, üstünlü, bazen esreli ye bazen üstünlü ye ile gösterildiği düşünülmektedir.[11]

Metnimizde kelimelerin yazımında farklı yazılışlar ile karşılaştık. Kelimeleri e'li veya i'li okuma hususunda bazı kelimelerin esreli bazılarının üstünlü bazılarının ise hiçbir işaret kullanılmadan yazıldığını gördük. Bu sebeple metne bağlı kalarak metni görülen şekliyle okumaya çalıştık. Tespit etmiş olduğumuz kelimeler, Anadolu ağızlarında kapalı e sesinin yer aldığı kelimelere dayanılarak gösterilmiştir.

Metnimizde, kapalı e olabileceğini düşündüğümüz kelimeleri incelediğimizde kelimelerin farklı yazılışları ile ilgili şu örnekleri verebiliriz:

ver-fiili incelendiğinde fiilin farklı yazımları ile karşılaşılmıştır. Örneklerde -i sesini veren ye ve sesli harflerin bulunmadığı örnekler metnimizde yer almaktadır.

ḳoyuverdi	34a.4	قُيُو وَرْدِى	vire vire	114b.10	ويره ويره
verdi	64a.11	وردى	virmedüñ	216a.12	ويمدوك
viresin	216b.1	ويرهسن	virdigi	276a.7	ويردكى
diyü verdi	248a.8	ديو وَردِي			

yetiş- fiili, sesli harf kullanılmadan metnimizde yazılmıştır.

yetişdi	305b.10	يتشد			

yet- fiilinin yazılış biçimlerinde fiilin soldan birinci örnekte esreli, ikinci örnekte esresiz kullanıldığı görülmektedir.

yitüreyin	25a.12	يِتوُرَاِين	yitüreyin	67a.5	يتورين

yer kelimesi üstünlü, esreli kullanılarak ye yazılarak ve Arap alfabesinde i okutacak herhangi bir işaret kullanılmadan yazılmıştır.

yerine	25a.12	يَرِينَه	yirlerde	12b.9	يرلَرده
yerinde	1b.4	يرنده	yire	24b.5	يِرَه

[11] Mehmet dursun Erdem, Münteha Gül, Kapalı e (ė) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi, Karadeniz Araştırmaları-11, 2006, s.114-115.

yere 24a.8 يرَه yirüñüze 53b.13 يروكوزه

yemek isminin iki yazılışına rastlanmıştır: (ى) ye ünsüzünden sonra ikinci bir ye harfinin kullanıldığı yazımın yanında işaret kullanılmadan yazıldığı görülmektedir.

yimek 112a.11 يمك yemek 119b.4 يمك

ye- fiili, ünlü harfi gösteren hiçbir işaret kullanılmadanveya yi- şeklindeki örnekte ى (i-sesi) ile yazılmıştır.

yerler 112a.11 يرلر yemekdür 132a.8 يمكدر

yiyüp 211a.13 يوپ

gece kelimesi sadece 157b.8'deki örnekte ى kullanılmadan yazılmıştır, diğer örnekler gice şeklinde i sesini veren ye işareti ile gösterilerek yazılmıştır.

gecenüñ 157b.8 كجنوك gice 158a.12 كيجه

gice 159a.5 كيجه

a. Uzun Ünlüler

Metnimizde Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzunluklar, gösterilen ünlü işaretlerinden kolayca anlaşılmaktadır. Ancak Türkçe kelimelerin yazımında, böyle bir imla sistemi bulunmamaktadır. Yapılmış olan çalışmalarda, Türkçede de uzun ünlülerin bulunduğu ve tespit edildiği görülmektedir. Türkçenin Türkmence, Çuvaşça gibi lehçelerinde uzun ünlülerin yer aldığı Uygur Türkçesinde bulunan ikiz ünlülerin uzun ünlü olduğu uzun ünlülerin varlığını bugün Anadolu ağızlarında da sürdürdüğü görülmektedir. Ayrıca Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, uzun ünlünün izlerine rastlamanın mümkün olduğu anlaşılmaktadır.[12]

Türkçe kelimelerin yazımında iki farklı imla geleneği bulunmakta ve bu sebepten Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinde belirli bir imlanın tespitinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir.[13] Korkmaz'ın tespitlerine dayanarak metnimizde uzun ünlü olduğunu düşündüğümüz örnekler, aşağıda verilmiştir.[14] Metnimizde, Türkçe kelimelerin yazımı için uzun ünlüler kullanılmamıştır.

a.1. a ünlüsü

Metnimizde, ön ses durumunda bulunan a sesi elif ile gösterilmiştir. Bazı kelimelerde, a sesini veren elifin üzerinde harfi bir elif boyu kadar uzatan dik çizgi bulunmaktadır. Ayrıca medli elif kullanımı da bulunmaktadır.

[12] Mehmet Dursun Erdem, Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmāle, Turkish Studies, İnternational Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2008, s. 236-261.
[13] Nadir İlhan, Eşref b. Muhammed Hazā'inu's-SaǾādāt (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük), Öz Serhat Yayıncılık, 2009, s. 43.
[14] Korkmaz, age., 1971, s.49-66.

aç: acıkmış.

Açlıḳ, ṣusuzluḳ çoḳ çekmişdüm. 7b.13

Sizüñ ḫalḳuñuz aç ve ṣusuz, żaʿīf, ẕelīl olup geldiler. 12a.5

Ṭaʿn eyledi ki biz aç ve ṣusuz ve yorġun idüḳ. 15b.10

Aç helāk daḫı olursavuz. 23a.11

anla-: Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavrama.

Anları daḫı bunda getürüp anlaya idük. 51b.9

Melik Ḥārişüñ bunda anlatdıgun işitdiyse ṭaġılup ṭaġlara ḳaçdılar. 68a.4

ara: Mesafe, ara.

Ol aradan ʿAnter, Muḳri'l-Vaḥşuñ üzerine geldi. 242b.6

Bu araya neden ötürü geldüklerin bi'l-külliye ṣordı.244a.6-7

ard: Geri.

Nāgāh Āyās girdi, kendü leşkeri ardlarına baḳup ḳaçarlar. 259a.5

Bi'l-külliye ardlarına ḫamle idüp tārumār idelüm. 260a.11-12

az: Gerekenden eksik.

Azuḳ az. 4a.9

Bizüm çerimüz anlardan az degül. 6a.8

at-: Bir şeyi yere doğru bırakmak, fırlatmak.

Başlar, bedenler bir cāndan aşaġa atıldı. 13b.4

Süñüsünüñ demürin çıḳarup yābāna atdı. 105a.7

av: Hayvanları vurma, yakalama işi veya yakalanan hayvan.

Bu itcügüz bize av bulıvirirdi. 125a.6

Ava gitmişdür. 157a.8

İttifāḳ ol gün avdan eve geldi. 158b.13

avla-: Yakalamak.

ʿAnter ḳalḳup odasına gidicek yolda avlayavuz. 145a.13

ay: Bir ay, zaman.

İki ay ile oldum, hīç yaḳınlıḳ idmedi. 161a.6

bak-: Bakmak.

Ṣaġına ṣolına bakup ṭururdı. 19b.8

baş: Kafa.

Başuña bunuñ gibi iş geldi. 24b.8

Bu rüsvāylıġı kimse benüm başuma ḳaḳmaya.25a.10

Bu şeyṭānuñ başın göricek ol kişileri hep depelerler. 27b.5-6

çağır-: Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek, birinin gelmesini yüksek sesle söylemek.

kan: Kan, vücutta bulunan kırmızı renkli hayati sıvı.

Gözleri kan ile ṭoldı.58a.10

Geldügümüze sebeb daḫı bu oldı ki diyārumuz kanluḳ oldı. 208a.6

yaş: Göz yaşı.

Gözleri yaşlu ve cigerleri başlu giderlerdi. 49a.3

Gözleründen yaş aḳıdup bundan yardum istedi. 86b.7

yarın: Yarın, ertesi gün.

Yarın varup düşmān ile uġraşsun.184a.9

a.2. i ünlüsü

iç: İç.

Bir ḳavmüñ içinde ḳodı. 265b.1

Anuñ içinden başumuza çoḳ ḥāller geldi. 267a.1

it: Köpek.

Nāgāh gördük ki bir itcügüz ġāyet de ṣusamış. 124b.5-6

İtcügüz bizi ḳoyup yoldan ṣapdı. 125a.2-3

gice: Gece.

rengi gice ḳarañulıġından ḳara. 158a.12

Erte gice içinden ḥālī olmaz. 159a.5

vir-: Vermek.

Baña mühlet vir. 160b.7

Baña ḥaber vir? 161a.

Bugün yarın gelür ḥaber iderdim. 154a.10

yan: Yan,taraf.

İlerü yanumuzda hīç ṣuāle girer mi? 155b.5-6

Dört yanında tavlayla atlar durur. 156b.9-10

ye-: Yemek yemek.

Yemek yiyüp ṣu içmediler. 211a.13

Mecīdüñ sevgisi seni yemekden içmekden kesdi. 218b.2

a.3.o/u ünlüleri

su: Su.

Ṣusuzlıḳdan dişleri ḳarardı. 4a.11-12

Aç ve ṣusuz olup gideydik. 5a.5

yoḳ: Bulunmayan, mevcut olmayan.

hīç şüphe yokdur. 3b.3

Dureydüñ bu bābda sucı yokdur. 5b.4

ur-: Vurmak.

Avurd urup sergüẕeştlerinden ḥikāyet idüverürdi. 16a.2

Dureyd bu ḫaberi işidincek iki ayasın birbirine urdı. 22a.9

yurd: Yurt.

Ḳayṣerüñ yurdına vardular. 88a.3

Nevfeli Esmānuñ yurdına oturtdı. 218b.8

yol: Yol.

Libāsın giydi, yola revān oldı. 218b.8

Ol ḳul bunlara yolda ṣataşdı. 222b.5

a.4. ö/ü ünlüleri

Bu yine degen iki bölüp yine döndi. 283a.12-13

İki bölüp her bölügüne Ḳaysuñ cemāʿatinden on kişi ḳulavuz ḳoşdılar. 284a.10-11

dön-: Dönmek, geri gelmek.

Gözleri od gözine dönüp vezīr destūrsız meydāna girdi. 286a.8

Yine döndiler. 288a.3

dört: Dört.

Dört biñ miḳdārı leşkeri vardı. 307b.3-4

Üç dört biñ kişiyle yüz biñ kişi ṣaya. 313a.9

gök: Gök yüzü.

Gökleri direksüz ṭurġurdı. 25a.4

Gök gürler gibi naʿralar urdılar. 81b.1

Bu söze uymayan ʿaḳılsuzdur. 82a.13

Kimse sözine uyup memleketümüze ḫurūc itmeye. 86b.5

üç: Üç.

Bu zamānda üç kişi vardur. 110b.9

Bir laṭīf ṭāy ve üç biñ dişi deve virdi. 112b.11

gün: Gün.

Birinci gün bu develeri dedügü yerde gözetdi. 113a.2

Günden güne vire vire nesneleri ḳalmadı. 114b.10

yüz: Yüz, çehre.

Yüzine bir pāre bez örtdi. 119a.6

Buluşup müpārek yüzüñi görmek isterdim. 126a.12

yüz: Yüz sayısı.

İçinden yüz adam çıḳageldi. 134b.8

Yüze yaḳın adam bile ḳarşu çıḳdılar. 148b.7

2.1.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

2.1.1.1. Daralma

e>i: e>i veya i>e değişimi Eski Türkçe döneminden bu yana görülmekte olup Göktürk ve Uygur dönemi metinlerinde e ve i'nin karışık olarak birlikte kullanıldığı görülmektedir. biş/beş, bir- /ber- vs.[15]

Metnimizde e ve i'nin karışık olarak kullanıldığı örnekler şunlardır:

beş 192b.10 / biş 14a.13, gice 82a.11 / gece 157b.8, itdür- 14b.12 / etdür- 80b.9, yig 25b.6 / yegrek 73b.7

Metinde –i'li biçimde kullanılan örnekler şunlardır:

bil (bel) 79b.7, di- 221b.11, id- 10b.12, ir- 222b.6, iriş- 11a.7, irişdür- 21b.3, nice 23b.1, nitekim 33b.6, vir- 222b.6, yi- 74a.3, yil 257b.9,yir 57b.12 yitür- (getir-) 67a.5.

o-ö geniş ünlüleri ve u-ü dar ünlüleri aynı işaretler ile gösterildiğinden metnimizde bu sesli harfler ile ilgili daralmadan bahsetmek mümkün görülmemektedir. Kelime başında yer alan o-ö ve u-ü ünlüleri için elif, vav işaretleri kullanılmış, kelime içinde bu işaretler için ötre veya vav işareti, kelime sonundaki u-ü işareti için de vav kullanılmıştır. (Ünlülerin yazılışına bk.)

2.1.1.2. Düzleşme

Yuvarlak sıradan bir ünlünün düz sıradan bir ünlüye dönüşmesi durumuna düzleşme denmektedir. Metnimizde, bazı eklerin düz bazı eklerin yuvarlak ünlülü kullanıldığı görülmekte olup kelime kök ve gövdelerinde düzleşme görülmektedir.

-u>-ı: yorıl- 11b.9, ḳavış- 25b.2, arkurı 42a.3, bulış- 310b.5, ḳılavuzlıḳ 2b.13, susızlık 2b.13, ḳoyıvire 18a.3,

-ü>-i: yüri-(yürivirdi) 255b.1, günlik 5b.13, üçünci 327b.10, ötüri 226a.10, gözik- 233b.13

2.1.1.3. Yuvarlaklaşma

Düz bir ünlünün yuvarlak ünlüye dönüşmesi olayıdır. Metnimizde bazı kelimelerde yuvarlak ünlüler, Eski Türkçede olduğu gibi devam etmiştir.

---

[15] İkili kullanımlar için aşağıda yer alan eserlere bkz.:
Muharrem Ergin, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, 1983.
Talat Tekin, Orhun Yazıtları, XI. Yüzyıl Türk Şiiri, TDK Yayınları, 1998.

aġu 218b.12, artuḳ 222 a.4, altun 205b.3, azuḳ 9b.9, berü 205b.11, degül 237a.10, eyü 237a.8, getür- 58b.6, güyegü 6a.4, ḳayur- 12b.10, girü 13b.9, demür 31a.10, karañuluk 68a.5, ḳarşu 310b.8, ḳarşula- 19a.3,kendü 310b.12, ḳorḳu 219a.1, eksük 124a.12, yılduz 78b.5, yuḳaru 259a.3, incü 205b.3, sürü 200b.7<sürüg.

Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonunda yer alan g-ġ ünsüzü Batı Türkçesine geçerken düşmüştür.[16] Metnimizde bu duruma örnek olan kelimeler aşağıda verilmektedir.

ayru 17b.8<adrıġ, ḳapu 334a.2< kapıg, dün yarusı 3a.7<yarıġ

Yuvarlak ünllülü kullanılan bazı kelimeler aşağıda verilmiştir.

eşkün 2b.12, yalñuz 256a.12, üzerüne 331b.11, yalñuz 19a.9, yardum 335b.1, ilerü 3a.5, uyanuḳ 10a.8.

Yapım eklerinde kimi örneklerde Eski Türkçe döneminde var olan yuvarlaklığın korunduğu görülmektedir.

aẓdur- 213b.11, batur- 91a.4, bildür- 249b.11, bitür- 25a.5,çiftlendür- 228a.8, geçür- 219a.1, gezdür- 324b.2,giyimlü 18a.7, giydür- 318b.4,- 214b.13, itdür- 228a.10, atlu 256a.13,ḳaldur- 245a.5, ḳamaşdur- 230b.9, ḳarışdur- 126b.1,keskün 240a.5, kesdür- 238a.4, ṭatlu 213b.11, sevgülü 214a.6, sindür- 231b.8, ıssuz 3a.1, indür- 266b.10, irişdür- 332a.13, sevindür- 170b.2,öngü 219b.10, getür- 331a.11, yidür- 212b.6, ayruḳ 213b.9, ulaşdur-227b.13, ündür- 20a.5, yaralu 235a.6, yetür- 126b.5, yetişdür- 215a.3, yitür- 67a.5.

Bazı kelimelerde m dudak ünsüzünün etkisi ile yuvarlaklaşma meydana gelmiştir:

demür 105a.7, semüz 211b.11.

2.1.1.4. Kalınlaşma

İnce ünlülerin kalın sıraya geçmesi olayına kalınlaşma denmekte olup metnimizde Arapça ve Farsça kelimelerin kimileri ünlü uyumuna girerek kalınlaşmıştır.

e>a; i>ı

zamān 79a.4 (zemān)

Bazı Arapça ve Farsça kelimelerde, ince ünlülü olan kelimelerde kalın ünlülü eklerin geldiği görülmektedir.

ʿ ācizlıḳ 168a.6,ādemīlıḳ 68a.7.

2.1.2. ÜNLÜ DÜŞMESİ

Ünlü düşmesi ikiden fazla heceli kelimelerin vurgusuz olan orta hece ünlüsünün düşmesi durumudur.[17] Kelimenin hecelerinden biri ortadan kalkar ve o hecenin ünsüzleri

[16] İlhan, age., 2009, s.46.
[17] Leyla Karahan, Kıssa-i Yusuf (Metin-İnceleme-Sözlük), TDK Yayınları, 1994, s.53.

diğer heceye mal olur, kelime kısalmaya uğrar. Bazen kelime beraberindeki ünsüzlerden bir kısmını alarak kaynaşmaya da uğrayabilir. Ünlü düşmesinin meydana geldiği sırada vurgusuzorta hece ünlüsünde bulunan dar ünlü kelime ek aldığında düşmektedir.[18]Metnimizde deTürkçe bazı kelimelerde ünlü düşmesi görülmektedir.

-ı>,boynın 5b.9<boyun

-u>, oglı 188b.13< oġul, omzu 310b.10< omuz, yalñuz 7b.2<yaluñuz

-ü>, bögri 219a.9<bögür, gögsin 39b.13< gögüs

Türkçede kelime birleşmeleri ve eklerde meydana gelen ünlü düşmeleri aşağıdaki gibidir.

için edatı: için edatı hem i sesi düşerek yazılmış hem de i sesi düşmeden yazılmıştır. Edatın yazılışı karışık bir biçimde görülmektedir.

itmekçün 4a.1,olmaġçün 10a.13, olmaġçün 12a.1,anıñçün 259b.6, çıḳarmaġçün 286b.5, buluşmaḳ içün 210a.12, dinlendirmek içün 4b.9, itmek içün 8b.2, adamlar içün 12a.9, oġlı içün 254b.9, almaġ içün 267b.1.

ile edatı: ile edatının farklı yazılışları mevcuttur. Metnimizde -i sesinin düştüğü ve düşmediği örnekler aşağıdaki gibidir.

virdigiyle 286b.11, kişiyle 287b.2, taḳdīriyle 288b.2, odıyla 232b.4, sebeble 287a.7, bizümle 288b.6, senüñle 289b.6, vechle 288a.13, zemzemle 308a.8, pehlüvānlarla 234a.11, Meysere ile 236a.2, şimşek ile 243a.3, vech ile 243b.6 (-i sesi hareke ile gösterilmiştir.).

ken: i- fiilinin zarf fiil eki olan iken hem kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmış hem de ayrı olarak yazılmış, karışık olarak kullanılmıştır. Bitişik yazılma durumunda -i sesinin düştüğü görülmektedir.

varken 3b.1, yaturken 6b.6, otururken 8b.3, yorulmışken 11a.9, yürürken 21b.12, iderken 22b.3.

var iken 4a.10, ġāfil iken 10b.12, ṭaġılmış iken 16a. 4-5, başmış iken 17a.8.

i- yardımcı fiili: Birleşik çekimlerde birleşik çekimi sağlayan ekten önce -i kök sesi düşmektedir.

olurdı 252a.7, ṣorarlardı 254b.12, vermişdi 282a.10, dirse 285a.9, degilmişse 229a.3.

Arapça ve Farsça'dan Türkçeye giren bazı kelimeler içinde bir ünlü türemesi meydana gelmektedir. Bu kelimeler, ünlü ile başlayan bir ek aldığında kelimenin son hecesinde bulunan ünlü düşerek kelime eski hāline gelmektedir. Metnimizde de bu örnekler bulunmaktadır.

akıl ʿaklıñı 129a.5 kasıd ḳaṣdla 129b.11

[18] Hanifi Vural, Tuncay Böler, Ses ve Şekil Bilgisi, Kesit Yayınları, 2011, s. 108-109.

fikir	fikri	27a.2	fetih	fetḥ	idüp	88a.13
hüküm	hükm	298a.4	şehir	şehri	86b.9	
ilim	ʿilmlü	51a.9-10	kavim	kavmine	40b.1	
sabır	ṣabr	80b.3	nesil	nesli	110a.12	
şekil	şeklinden	124a.3	nefis	nefsiñi	80a.2	
rızık	rızḳıñı	111b.4	özür	ʿözrümüzi	161a.3	

2.1.3. ÜNLÜ TÜREMESİ

Türkçe kelimelerde kelimenin aslında bulunmayan bir ünlünün kelimede ön, iç ve son seste belirmesi olayı ünlü türemesidir.[19] Metnimizde Arapça ve Farsça kelimelerde örneklerine sıklıkla rastlamaktayız.

-a-: vaḳʿa 43a.13 < vaḳ

-ı-: ġayrı 75a.1 < ġayr, ḫayırludur 102a.5< ḫayr

-i-: emīr 173a.8 < emr

-ü-: ʿözür 39b.13< ʿözr

2.1.4. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ

Türkçede kelime köklerinde yan yana iki ünlünün bulunması mümkün olmadığından, ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman ünlülerden biri düşerek bir birleşme meydana gelmektedir. Bu birleşme kalıcı olabildiği gibi geçici de olabilmektedir.[20] Metnimizde yer alan ünlü birleşmesi örnekleri aşağıdaki gibidir.

böyle 2a.10 < bu+ eyle, kendüzi 324b.12 < kendü+ özin, kimesneye 328a.4 < kim+ ise+ ne, neylersiz 4b.3<ne+eyle-, niçün240a.6 < ne+içün, nitelüm 276b.6 < ne+it-, nesne 3b.11< ne+ise+ne, nolduñuz 287a.5 < ne ol-, nice 330b.13< ne+çe, şol 324a.4< şu+ol, şöyle 306a.7< şu+ eyle, öyle 319a.9 < o+eyle.

u-: Muktedir olmak fiilinin ekleşmesinde de ünlü birleşmesi meydana gelmektedir.

çıḳaramazuz 80a.9 (< çıkara umazuz), ḳurtaramazum 264a.1 (< kurtara umazum), ḳaçamazdı 22b.10(< kaça umazdı), idemezdi 102b.12 (< ide umazdı), geçemezüz 213b.12(< geçe umazuz)

2.1.5. ÜNLÜ UYUMU

2.1.5.1. Kalınlık İncelik Uyumu (Dil Uyumu)

Kelimelerdeki ünlü düzenini kalınlık incelik açısından düzenleyen dil benzeşmesi metnimizde de bulunmaktadır. Türkçe kelime kök, gövde ve ekleri uyuma uygun olarak kullanılmaktadır.

[19] Mustafa Özkan, Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi, Filiz Kitabevi, 2021, s.175.
[20] Mustafa Özkan, Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi , Filiz Kitabevi, 2017, s.106.

gönlinde 103b.8, söyledi 104a.11, bildürdi 176b.9, gitdigin 183b.3, dirlikden 190b.9, erlik 274b.2, etmeklik 161a.9, geñezlikle 31a.11, gicelik 3a.9, iyilik 143a.9, öylelik 22b.8, yigitlik 298a.11.

uġrasalar 183b.7, ululları 200a.3, bunları 201b.11, başuma 210a.7, ardınca 281b.4.

2.1.5. 1.1. Kelime kök ve gövdelerinde dil uyumu

eyerlü 103b.5, şusız 282a.12, öldürmek 286b.9, bağlamış 282b.12, yaramazluḳ 291b.11, yıḳılmalı 293b.6, güldürmeyesin 295b.9

2.1.5.1.2. Eklerde dil uyumu

-ki aitlik eki: Ekin Metnimizde uyuma girdiği görülmektedir. yanıdağı 197b.1.

İle edatı kalın sıradan kelimelerde uyuma girmiştir: tanıdılarla 17b.10, adamla 19a.4, şavaşıla 19b.13, bunuñla 21a.7.

İken zarf fiil eki:İken zarf fiil eki ince ünlülü olarak bulunmaktadır, yorı- yardımcı fiili de daima kalın ünlülüdür.

geliyorurken 288a.7, yürüyorurlar296a.10, geliyorur 304b.1, uyuyorurum 170b.3, giderken 172a.13, gezerken177a.5, uyurken 191b.13, ṭururken 212b.13.

-lık/-lik isimden isim yapım eki:-lık/-lik isimden isim yapım ekinin bazı Arapça ve Farsça kelimelerde uyuma girdiği görülmektedir: ʿaceblik 43a.8, ʿacebşikestlik 191a.12, dilāverlik 140a.11, düşmenlik 39a.7, esīrlikden 27b.11, ḥarāmlıḳdan 174b.2, ḥarāmilik 133a.13, miskīnlikle 50a.12, pīrlik 6a.7, zārılıḳ 177a.4.

Arapça ve Farsça bazı kelimelerde ekin uyum dışı kaldığı durumlar: feraḥlik 204a.9, ʿācizlıḳ 168a.6,ādemīlıḳ 68a.7.

2.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük yuvarlaklık uyumu Türkçede kelimelerde düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi, yuvarlak ünlülerden sonra düz geniş veya dar yuvarlak ünlülerin gelmesi şeklindedir. Ancak düzlük yuvarlaklık uyumu metnimizde sağlam değildir. Uyumsuzluk kelime köklerinde, gövdelerinde ve eklerde kendini göstermektedir.

2.1.5.2.1. Kelime kök ve gövelerinde uyumsuzluk 21

Metnimizde düzlük yuvarlaklık uyumunun çeşitli sebeplere bağlı olarak bozulduğu görülmektedir. Bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz.

1. Türkçe kelimelerde meydana gelen uyumsuzluk, köklerde ve eklerde olmak üzere iki biçimde meydana gelmektedir.[22] Metnimizde de kelime kökünde düz ünlüden sonra yuvarlak

[21] bkz., Özkan, age. 2017, s.101.
[22] Özkan, age., 2017, s.101.

bir ünlünün gelerek uyumun dışına çıkıldığı görülmektedir. Tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

altun 205b.3, azuḳ 3a.3, berü 13a.5, gerü 86a.4, incü 205b.3, karşu 43a.10, kendü 43b.9.

2. Bazı kelimelerde dudak ünsüzlerinin (b,m,p,v) etkisiyle yuvarlaklaşma meydana gelmiş ve uyumun dışına çıkıldığı tespit edilmiştir.

demür 105a.7, semüz 127a.11, sovuḳ 315b.9, panbuḳ 24b.2.

3. Eski Türkçede var olan -ġ/-g ünsüzleri düşerken kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmaktadır.

ayru 17b.8<adrıġ, ḳapu 334a.2< kapıg, dün yarusı 3a.7<yarıġ.

2.1.5.2.2. Eklerde uyumsuzluk

Eski Anadolu Türkçesinde düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı birçok ek bulunmaktadır. Bu eklerin bazıları Eski Türkçe döneminden gelmekte iken bazıları ise Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlaklaşmıştır.[23]

Metnimizde, düzlük yuvarlaklık uyumunu bozan ekleri düz ünlülü ve yuvarlak ünlülü olmak üzere ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

a. Yuvarlak ünlü taşıyan ekler

Düz ünlü bulunan kelime tabanlarına yuvarlak ünlü taşıyan ekler gelmektedir. Bu eklerden bazıları eski Türkçe döneminden beri yuvarlak ünlülüdür, bazıları ise Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlaklaşmıştır.

Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlülü ekler aşağıdaki gibidir.

-ArU<gArU yön gösterme eki: içerü 226a.7, ilerü 235b.1, yukaru 196b.11.

-sUn emir eki: alsun 1b.6, aḳsun 63b.7, barışsun 58b.2, bilsünler 280a.6, dirilsün 278b.2, gelsün 272a.8, getürsünler 279a.6, girsünler 281b.11, gitsün 231b.5, istesün 225a.1, itsünler 261a.11, ḳalmasun 8a.4, ḳavuşsun 177b.12, ḳılsun 14b.4, ḳırsunlar 27b.9, ḳuşansun 188a.6, tepsün 274b.2, uġratsun 42b.13, olmasun 51a.7, oynamasunlar 112b.4, ṣanmasun 101a.6, uġraşsun 184a.9, virsün 284b.1, yesün 8a.4.

-dUr bildirme eki: atasıdur 28b.2, aydur 11a.1, degüldür 58b.2, gelmemişdür 56b.7, itmişlerdür 58a.2, ḳandadur 21b.4, ḳarşulayacaḳdur 19a.3, nedür 55b.8, nicedür 67b.4 olmaḳdur 40a.1, olmışdur 24b.9, ṣabırdur 9a.13, ṣoñındadur 27b.13, ṭutṣaḳdur 14b.11, vardur 9b9, varmışdur 55a.1, yoḳdur 20a.6.

-ḳU isimden isim yapım eki: uyḳuyu 19b.5, yanḳulanurdı 194b.11.

-uḳ, -ük fiilden isim yapım eki: artuḳ 222a.4, ayruḳ 51b.1, eksük 124a.12, uyanuḳ 157a.1.

[23] Özkan,age., 2017,s.102.

-Up / -Up zarf fiil eki: başup 194b.12, begenüp 320b.5, bıraġup 150b.9, binüp 207a.1, cenk idüp 181b.3, çeküp 182b.6, gelüp 203a.2, gönderüp 194a.2, idüp 321b.2, işidüp 321b.9, kesüp 190a.7,ḳorḳup 200b.8, ḳurup 180b.11, ṣapup 146a.7.

-dUr fiilden fiil yapım eki: bildürdi 5b.7, di 334b.11, irişdürüp 7b.7, ḳaldurup 322a.4, ḳondurdı 323a.9, ḳoşdurdı 11b.6, öldüre 2b.6, yapdurasın 324a.5, yedürdiler 6a.10, yetişdüreyin 8b.11.

-Ur fiilden fiil yapım eki: arturdı 65b.7, doyurdı 124b.8, pişürüp 119b.1, yaturdı 25b.9.

b. Ünlüsü Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlaklaşan ekler

-(U)m; (U)muz iyelik eki: başum 40a.3, düşümde 239a.3, göñlüm 236b.10,ḳızumuñ 32a.4, ḳulaġuma 36a.12, ḳurtulduġum 33a.8, adamumuz 34b.13, develerümüzi 51b.6, elümüze 52a.11, ḳanumuza 216a.8, kişilerümüz 53a.2, ḳorḳduġumuz 215b.9, oġlanlarumuzı 234b.2, ṭonumuzdan 219a.13, yanumuzdan 49b.13.

-Uň; -nUň İlgi hali eki: ʿAbbāsuň 2a.1, bekleyenlerüñ 13a.12, birbirinüñ 16a.10, bunlaruñ 2a.4, Ġamranuň 7a.5, ḫalḳınuñ 12a.3, Hifāfuñ 8b.8, ḳızumuñ 12b.8, kimesnenüñ 2a.5,leşkerüñ 18a.9, neslümüñ 9b.7,ʿömrinüñ 4a.1, veled-i zinānuň 2b. 7-8.

-AlUm birinci şahıs emir eki: alalum 35b.5, gidelüm 319a.2, elüm 66a.5, görelüm 61a.2, idelüm 45b.10, incidelüm 264b.3, irişelüm 57a.11, ḳaçalum 42b.2, olalum 27b.7, ṭanışalum 28b.6, ṭuruşalum 40a.1, varalum 23a.8.

-dU görülen geçmiş zaman eki: 3. tekil şahıs haricinde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. çıḳmadum 326b.2, didüñ 106a.4, getürdüm 120b.11, ışmarladuñ 265a.11, itdük 101b.5, ḳıldum 320a.6, olduḳ 5a.9, varduḳ 324a.10, yazdum 328a.6. (-dum/-düm, -duḳ/-dük, -duň/düň).

-Ur geniş zaman eki: alurduḳ 14a.2, başılur mısın 16b.5, başarurın 19a.10, bilürüz 192a.3, çıḳardurum 297b.12, gelür 124b.7, incünürseñ 151a.5, işidürüm 298b.4, ḳaçurmayasın 26b.13, ḳalur 12a.12, ḳılurlardı 38b.5, ṣaçılur 243a.13, ṣavaşurlar 15b.6, üşenürler 97b.11, varur 28b.3, yaturken 6b.6.

-Uz 1. çokluk şahıs bildirme eki: giderüz 173a.10, iderüz 201b.11.

-vUz çokluk 1. şahıs eki: bitirevüz 261b.9, bıraġavuz 164b.13, buluşavuz 211b.2, eglenevüz 280a.13, idevüz 236b.9, kıymayavuz 154b.1, ḳovsavuz 225a.7, ḳurtulavuz 202a.12, olavuz 230a.8, ṣaḳlayavuz 155a.5, ṭanımayavuz 234b.2, ṭuravuz 208a.6, yalvaravuz 223b.1, yetişevüz 259a.13.

-cık-cük isimden isim yapım eki: gücücük 228b.11, oğlancıklar 91b.8, yigitcikleri 222b.3.

-lU isimden isim yapım eki: İsimlerden olumlu anlamlı isimler ve sıfatlar türetir. adlu 247a.4, atlu 252b.9, ʿayblu 232b.2, başlu 262b.10, deñlü 332a.5, ḫaymelü 329a.1, nāmūslu 250a.13, ṭatlu 276a.2, ṭopṭolu 229a.12, otlu 230b.6, saʿadetlü 288b.5, sevgülü 288b.8, yaralu 235a.5, yerlü 283b.9.

-sUz isimden isim veya sıfat yapım eki: İsimlerden olumsuz sıfatlar türetir.belürsüz 42b.3, bensüz 155b.2, cānsuz 83b.3, dermānsuz 8b.5 destūrsuz 224a.2, direksüz 25a.4, gereksüz 141b.4, ıssuzlıḳ 3a.1, iḫtiyāṭsuz 334a.11, kimsesüz 106b.3, mürüvvetsüz 24b.3, yaraḳsuz 51a.9, yolsuz 192b.3.

+k/+uḳ/+ük fiilden isim yapım eki: artuḳ 156b.4, ayruḳ 51b.1, bölük 59a.2, büyük 113a.8, eksük 181a.13, oyuk 195a.4, yörük 162b.4.

-mur fiilden isim yapım eki: yaġmurların 11b.6.

-u fiilden isim yapım eki: ayru 17b.8, ḳarşulayacaḳdur 19a.3.

-ür isim fiil eki: bilürici 168b.2.

-ü zarf fiil eki: diyü 172a.2, isteyü 6a.2, söyleyü 45b.11.

c. Düz ünlü taşıyan ekler

-I, -(s)I iyelik eki: ʿammüsi 180a.2, ayagusına 107a.10, eyüsi 171b.7, gögsi 174b.7, ḫātūnı 177b.4, ḫayırlusı 161a.10, ḳabusı 69a.5, ḳapusı 90a.2, ḳayusı 10a.5, ḳolı 206a.1, ḳorḥusından 87a.1, ḳuyusına 165a.12, mecmūʿsınuñ 65a.11, otuzı 231a.2, süñüsin 169b.7, sürüsine 200b.7, ulusı 11a.2, yarusı 59b.13, yolını 194a.3.

-dIn ayrılma hali eki: öñdin 33b.8.

-I/-nI belirtme hali eki: bildügini 230b.3, bunı 228a.5, cemʿisini 231b.5, düşmānı 228a.2, evlerini 230b.11, ġayrısını 226b.13, ḳanını 223b.11, kemiklerini 232b.8, ḳızını 233b.2, maṣlaḥatını 229a.11, ʿözrüni 229b.7.

-mI soru eki: dōst mıyuz 277a.7, gerçek midür 54b.5, ışmarlamaduñuz mı 264b.5, ḳatuma mı 266b.5, öli midür 33a.12, var mıdur 24b.4.

-AyIn teklik I. şahıs emir eki: alayın 99b.1, bileyin 118a.11, buluşayın 109a.8, ideyin 111a.2, ḳılayın 58b.7, ṭanışayın 79b.13, varayın 93a.1.

-In Teklik I. şahıs eki: bulurın 164a.4, degülin 125b.10, dönmezin 126a.6, gitmezin 132b.9, gizlemezin 119b.13, varırın 121a.7.

-sIn teklik II. şahıs eki: aydursın 176a.7, bilürsin 174a.1, dirsin 182a.7, gidersin 185b.3, idersin 213b.3, irişdüresin 193b.8, olursın 217a.5, viresin187a.13.

-dI görülen geçmiş zaman eki: Ek, düz ünlülü olarak I. teklik ve III. çokluk şahıslarda kullanılmaktadır: aldı 231b.3, 222a.4, bilürdi 231b.3, çıḳdı 229b.6, ḳalmadı 227a.1, yetişdi 237a.3, yıḳıldı 224b.3, yürüdi 240a.9, ziyāde oldı 221b.2.

-ısar gelecek zaman III. şahıs eki: bozısarlar 69a.11, ḫarāc alısarlar 69a.11-12, nite olısardur 229a.7.

-mIş anlatılan geçmiş zaman eki: acımışlardı 73a.11, buñalmışdı 81a.12, dilemişsin 72a.8, gelmişdür 79a.12, iletmişlerdür 80b.3, ḳaḳmışdı 85a.8, ḳalmamış 77b.3, ḳarşulamış 72b.8, uġramışlar 81b.12.

-cI isimden isim yapım eki: deveci 232a.12, elci 87a.12, feryādcı 88a.10, gözci 49b.3, mededci 34b.1, yāġmacılarındandur 123b.8, yalancı 172a.7, yardumcı 20b.5.

-lık-lıġ isimden isim yapım eki: camızlık 111b.2, dilāverlik 158a.10, düşmenlik 39a.7, erligine 251a.6, esīrlikden 27b.11, feraḥlıgla 144b.1, geñezlikle 31a.11, gerçekligi 239a.8, günlik 2b.12, ḫarāmilik 133a.13, iyilik 143a.9, itmeklik 161a.9, ḳılavuzlıḳ 2b.13,mestliginden 304a.3, miskīnlikle 50a.12, öngülik107a.11, öylelik 22b.8, pīrlik 6a.7, ṣusızlıḳlar 2b.13, şenlikden 112b.13, yetimligin 228a.9, yüceligine 226b.9, zīrekligin 208a.4.

-ncI isimden isim yapım eki: altıncı 66b.7, dördinci 231b.12, İkinci 203b.6, onıncı 164b.9, üçinci 203b.7.

-IcI fiilden isim yapım eki: alıcı 86b.13, aydıcı ve çalıcı 50b.5, bilürici 168b.2, çāk idici 253a.8, deve güdüci 104b.11, dilenici 119a.7, göricisine 120a.4, irişici 52a.4, ṭapıcılar 63a.12, secde idici 168a.8, yardum idicisin 292b.2, yırtıcı 167a.3.

-ıcAḳ, -icek zarf fiil eki: bilicek 79a.7, gelicek 43a.11, geçicek59b.13, gidicek 26a.2, göricek 27b.6, iledicek 58a.8, irişicek 75b.6, işidicek 26a.13, müşāhade idicek 31b.10, ṣabāḫ olıcaḳ 22b.13, söylicek 116a.3, ṭutuviricek 135b.8.

-IncA zarf fiil eki: ayaġı altında ḳomayınca 74a.5, barışmayınca 89b.9, başarmayınca 226b.12, bulmayınca 227b.1, çıḳarınca 153b.7, çızamayınca 39b.9, eylemeyince 238b.2, geçince 240a.4, gitmeyince 237a.5, itmeyince 278a.13, ḳavuşdurmayınca 132b.9, ḳılmayınca 226a.3, ḳırınca 59a.13, olmayınca 23a.11, uġratmayınca 103b.9-10, varınca 39b.11, yorılınca 219a.11.

-IncAk: dağıdıncaḳ 99a.12, diyincek 230a.8, işidicek 171b.13, oturıncaḳ 28b.7, ṣabāḫ olıncaḳ 34b.4, varıncaḳ 60a.12.

-mAdIn zarf fiil eki: Bu ek, -me/-ma olumsuzluk eki ile -dın ayrılma hali ekinin eklenmesiyle meydana gelmiştir.[24] añlatmadın 281b.3, başarmadın 278b.9, başlamadın 31a.2, çıḳarmadın 286b.8, destūr virmedin 83a.11, gelmedin 67b.5, gice olmadın 309b.4, içmedin 163b.5, irişmedin73b.8, ḳaçmadın 62b.8, ḳonmadın 301b.6, ṭuymadın 2a.9.

[24] Zeynep Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar (I.Cilt), TDK Yayınları, 2005, s.151.159.

-Il edilgen çatı eki: atılmış 189b.8, ayrılmış 170b.11, begenildi 64a.8, çekildiler 13a.1, çözilmiş 243a.3, degüşildi 63a.4,deñilmişse 7b.11, dirildi 10b.4, eksildi 39a.12, ṣayılur 163b.10, sepildi 41b.3, ṭaġılurlardı 207b.9,yayılmış 107b.12, yazılmışdur 280a.5, yıġılurlar 184b.9, yıḳılursa 191a.10.

-In dönüşlülük eki: bilinmedi 188b.10, depinmedi 42a.11, farḳ olınmaz 279b.8, görinmez 173a.3, intiḳāmuñ alınmaz 309a.6, ṣalınmadı 111b.3, sezinmezdi 34a.8, ṣıġınmaḳ 230b.5, silinmeye 79b.2.

-Iş işteşlik eki: çaġrışurlar229a.4, degişürüp 187a.11, dürişürsiz 32b.12, irişür 246a.6, yapışur 259a.7, yetişürdüm 229b.6.

2.2. ÜNSÜZLER

İmladan hareketle metinde tespit edilen ünsüzler şunlardır:b, c, ç, d, f, g, ġ, h, ḥ, ḫ, k, ḳ, l, m, n, ň, p, r, s, ṣ, s̲, ş, t, ṭ, v, y, z, ẓ, ż, z̲.

Damak ünsüzü ñ ve sızıcı gırtlak ünsüzü ḫ Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde bulunan ünsüzlerdir. Bu ünsüzler bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılmamaktadır. ñ ünsüzü Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde كile gösterilmektedir.[25] Metnimizde ñ ve ḫ sesleri Türkçe kelime ve eklerde kullanılmıştır.

2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

2.2.1.1. Tonlulaşma

2.2.1.1.1. ç >c değişimi

Eski Türkçede c kullanımı kelime başında, ortasında ve sonunda bulunmamaktadır. Sonraki dönemlerde ise ç'li kelimelerin c'li yazılışları bulunmaktadır. [26] Metnimizde kelimelerin c'li yazılışları bulunmakta olup örnekleri aşağıda yer almaktadır.

çaġırdı 17a.4, çaldılar 76a.6, çalışuñ 3b.9, çapdı 21a.7, çavuşlar 87a.11, çeri 11b.3, çeḳüp 15b.12, çevre 53b.4, çevirir 31b.11, çıḳup 4b.3, çigerleri 43b.7, çirkin 26a.10, çoḳ 4a.2, çözdiler 7a.1, çünki 10a.8, açdı 23b.4, açlıḳdan 3a.2, aġaç 26b.6, biçerlerdi 44a.13, elçisi 58a.9, geçürtdi 10b.7, geldükçe 5b.3, gerçek 12a.11, göçüp 12b.5, ḥaḳḳı içün 8b.7, ḳaçduḳlarına 6b.11, ḳamçı 58b.8, ḳuçup 24b.1, saçın 282b.9, içdiler 4b.1, içinde 31a.4, mededçi 81b.5, niçeyedek 91a.1, niçün 49a.9, ṣıçradı 15a.11, suçlaruñı 50a.1, güç 8a.2, ḳılıçlar 13b.5, uçurdı 95a.6, üç 39b.3.

Aşağıda verilen örnekler ise Arap, Fars yazı geleneğinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülen imla olaylarıdır. Arap alfabesinde ç ünsüzü bulunmadığından Türkçe kelimelerdeki ç'ler cim ünsüzü ile gösterilmiştir.

acıdı (EUTSV açı->acı-) 12a.9, acıḳdı (aç-ı-k->ac-ı-k-) 124b.5, anca (EUTSV ança) 245b.6, ancaḳ (ança+ok>ançak>ancak) 217a.6, ancılayın (EUTSV ançulayu) 228b.7, gicenüñ (EUTSV kiç>kice>gice) 197b.9, gücle (EUTSV küç) 40a.8, gücendügince (EUTSV küç-e-n->gücen->gücen-) 112a.9, hīc (hiç) 255a.8, ḳac (EUTSV kaç) 60a.5, ḳılıc (EUTSV kılınç) 261b.3, nice (EUTSV ne-çe>nece) 208b.8, sancaḳlar (EUTSV sanç-gak>sanç-ak)196b.5.

Türkçe kelimelerde, kelime sonunda bulunan tonsuz ünsüzler ünlü ile başlayan bir ek aldığında tonlu hale gelir. Aşağıdaki örneklerde de ç>c değişiminde bu durum ortaya çıkmıştır.

ḳılıcunı 322a.9, örgücin 212a.2, sucı (suç)182b.3.ucın 336a.1.

[25]Vahit Türk, Şaban Doğan, Yasin Şerifoğlu, Eski Anadolu Türkçesi Dersleri, s.30.
[26] İlhan, age., s.55.

2.2.1.1.2. k/ķ > g/ġ değişimi

Kelime başındaki k >g değişimi, Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçince ortaya çıkmıştır. Ancak bu değişimin büyük ölçüde gerçekleştiği görülse de k'nin değişmediği örnekleri de vardır. [27]

Bugün metnimizde de geçen bazı kelimelerin k'li kullanımları bulunmaktadır: ķalanın 7a.13, ķandaġı 10b.10, ķarañuluķ 258b.5, ķaravulıdur 11a.9, kendü 7b.2, kesdik 12a.6, ķılınduġın 8a.13, ķızum 7b.6, kim 259a.7, kimse 11b.8, kişiye 259b.4, ķondılar 10a.4, ķurtarırdı 7b.1.

Metnimizde geçen ve g'li kabul edilen kelimeler şunlardır:

ġavġa 11b.4, geçerdi 2b.13, gelmedise 3b.1, gemrendi 129a.13, gene 279a.5, gençisi 73b.12, gerek 246b.7, gerçek 80a.3, getürdüñ 81b.8, gezer 105a.5, geyik 263a.7, ġıẕġın 285b.7, gibi 250a.13, gice 12a.7, girmişlerdür 280a.10, girü 256a.5, gitmesinden 247b.7, giydi 87a.9, giydürmiş 87b.12, gögsine 282b.3, gökden 283a.11, gökçek 247a.12. görcek 286b.11, görinmez 51a.1, gösterdi 54b.3, göyüñdi 131b.2, gözlerinden 251a.5, gözleyüp 46a.13, gövdesininke 129a.6, günde 252a.12, gündüzi 252b.11, göñli 253a.2, güç 8a.2, gürledi 255b.12, gümüş 251a.1, güneş 158a.13, güreşdi 171a.3, güzel 250a.7, güyegüsi 55b.10.

Son sest k/ķ > g/ġ değişimi

Son seste yer alan k'lerin ve ķ'ların g'ye ve ġ'ya dönüştüğü görülmektedir. Kelime sonunda bulunan tonsuz ünsüzlerin ünlü ile başlayan bir ek aldığında tonlu hale geldiği görülmektedir.

ayaġum 156b.1, aramaġa 254b.11, beglige 56a.3, bıraġup 256b.2, binmege 285a.12, buyruġın 55a.5, gerçeklige 255b.6, göge 284a.8, gögi 257b.3, itmege 263a.10, ķırılmaġa 95a.2, uyuķlamaġa 284b.8, yataġında 207b.6, yaraġın 250b.12, yemege 249b.13.

2.2.1.1. 3. t- > d- değişimi

Eski Türkçede, kalın ve ince sıradan bütün kelimelerde t/d ayrımı yapılmadan t'li şekiller kullanılmaktaydı.[28] Eski Anadolu Türkçesi döneminde ve metnimizde t>d değişimi, kelime ve eklerde görülmektedir.

Kelime başlarında t- > d- değişimi görülmektedir:

danışıķ 261b.5, daḫı 246a.5, dakup 100a.7, degüldi 109b.1, degeri 117b.8, degüp 247b.6, degin 241a.8, degirmen 255b.11, demür 282a.9, depele 260b.4, deprenme 261a.6, devesine 305a.1, dili 247b.4, dilek 143b.3, dilerlerse 245b.4, didi 246b.3, dibinde 261a.6, diri 12a.2, dirilüp 145a.6, dirlikden 190b.9, dirseklerinden 279a.9, dişleri 4a.12, dişleyüp 335b.10,

[27]Faruk Kadri Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer, Metin, Sözlük (3. Baskı), s.66.
[28] İlhan, age., s.57.

dizinde 135a.6, dizginin 139a.10, dizdi 134a.11, dizilüp 128a.5, dolayı 301b.10, doġdığı 298b.1, doḳundı 216b.3, doldı 169b.4, dolanup 174a.6, dolayı dolayı 255a.7, doldurdılar 195a.8, doldurdılar 184b.11, donatdılar 89a.2, dögdi 219a.8, dögündi 155a.9, dögüşürüz 101a.9, dökerler 233a.5, dökülmeye 238b.1, döndi 262a.10, döndürmiş 252b.11, dört 253a.3, doyurayın 159b.2, durur 156b.10, duyarlar 156b.1, duzaḳları 203b.3, dügüne 157a.8, dükeni 7a.6, dükenince 10b.7, dün 15b.4, dürlü 16a.7, dürişürsiz 32b.12, dürtem 219a.10, düşdi 40b.10, düşürdi 39a.3, düşini 244b.1, düzince 100a.2.

Aşağıdaki kelimelerde bugün t'li olarak kullanılan bazı kelimelerin metnimizde de t'li olarak kullanıldığı görülmektedir:

ṭaġlar 255a.7, ṭaġıtdılar 11b.11, ṭāġılup 246a.12, ṭapmaḳ 249b.11, ṭaşı 255b.11, ṭar 258b.11, tatluluġın 244a.11, taraya 160b.9, teñrisi 245a.9, teymiş 246a.8, ṭaşra 255b.7, ṭoġrusın 257a.13, toḳuşdılar 242a.4, toḳuz 163a.13, ṭopraġına 11b.11, ṭopṭolu 246a.9, ṭoynaġı 257b.10, toz 70b.4, tutmaġa 151a.13, ṭutuldı 22a.10, ṭurur 246a.7, ṭutar 246a.12, Türkī 250b.6.

Metnimizde d ve t'nin karışık olarak kullanıldığı örnekler de görülmektedir:

tepelere 164b.5/ depeler 173b.4, depdiler 131a.13 / teper 125b1, ṭurur 246a.7/ durur 156b.10, dutalar 156a.13/ tutmaġa 151a.13, duyuñ 197b.1/tuyup 193a.11, ṭaġlarda 198b.7, ṭoġru 199a.4/ doġrusun 226a.7, toḳuşdılar 242a.4/ doḳuşup 106b.8, tileyelüm 225a.5/ dilemiş 225b.11, ṭoġduġı 226a.2/ doġdığı 298b.1, ṭaġıldı 6a.11/ dağıldı 150b.4, titrer 242a.11/ ditrer 270a.9.

İç seste t->d- değişimi:

-t ile biten kelimeye ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde kelimenin sonunda yer alan –t tonlulaşarak –d'ye dönüşmektedir.

ardından 253b.10 / artlarına 45a.9, büyügi 248a.7 / büyük 84a.10, dördinci 248b.1 / dört 91a.13, giderdi 263a.13 / gitdiler 92a.9, gördügün 248a.5, gürüldüsünden 255b.12, ṭaġıdacaḳ 212b.11, yigidi 247b.6 / yigit 126a.2, işidilmez 253b.9/ işitdük 128b.1.

Eklerde –t->-d- değişimi:

EAT döneminde kalıplaşmış imlaya bağlı olarak d'li ve t'li ekler genellikle t'li şekilleriyle kullanılmış, bu durum daha sonraki dönem metinlerine de yansımıştır. Buna bağlı olarak metnimizde de eklerin genellikle d'li şekilleri kullanılmıştır.

uşda 200b.11, ocaḳda 212b.4, oturmaḳdan 214a.5, atdan 204b.1, ḳılıçdan 212b.2, itdiler 12a.1, 128b.6, işitdügine 149b.3, itdügiçün 135b.1, düşdük.162b.5, itdükleri 184b.12, irişdüklerin 197b.12, ḳamaşdurur 230b.9, olmışdur 214b.12, ulaşdurdı 215a.3, yapdurasın 324a.5.

Fiilden fiil yapım eki -dUr eki genellikle d'li olarak yazılmıştır. Ancak degiştürüp 26a.8 örneğinde t'li olarak yazılmıştır. Ayrıca fiilden fiil yapım eki olan ettirgen çatı eki de t'li ve d'li kullanımıyla görülmektedir.

añlatdugı 162b.8, bekletüp 296a.9/ bekledevüz 69b.13, çıḳardurum 297b.12, depretmege 188a.11, geçürtdi 10b.7, getürtdi 10b.6, yaġmalatdılar 60b.9, yalaklatdurdılar 94b.8.

2.2.1.2. Tonsuzlaşma

2.2.1.2.1. p>b değişimi

Eski Türkçe döneminde b'li olarak kullanılan bir kısım kelimelerdeki b'ler p'ye dönüşürken kelime başı bazı b'lerin korunduğu örnekler metnimizde yer almıştır.

pişmişinden 119a.10, pişürmege 212a.4/ bişürüp 156a.6.

b- harfinin korunduğu kelimeler:

Aşağıda verilen kelimeler Eski Türkçe döneminde olduğu gibi günümüz Türkçesinde de b'li olarak kullanılmaktadır. Metinde de bu kelimeler b'li şekilleriyle yer almıştır.

baġırdı 115a.2, bağışlardı 112a.7, baġlañ 5a.2, baġlu 102b.5, baḳdılar 4a.13, bandurup 103a.10, barındılar 103b.1, barışdura 80a.6, başarsın 64a.5, başlarından 3b.4,baturunca 91a.4, bayraḳlar 82b.10, bayıldı 138a.2, beklemege 70a.3, belürürse 69b.7, bildi 172a.9, bildüreyin 171a.9, bitürmez 171b.3, bıçaġla 178b.12, bir 4a.13, boġazlayup 132b.7, boş 176a.13, boyandı 227b.2, boylu 253b.12, boynuma 187b.2, bozayın 184a.11, bölüp 284a.10, bölük 261a.13, bulaşmaḳ 3b.13, bükdi 194a.3, büküldi 72b.10, bütün 63a.7, büyüdüp 313b.9, büyük 254a.7.

2.2.1.3. Süreklileşme

2.2.1.3.1. b>v değişimi

Ön seste b-> v- değişimi: Eski Türkçede kelime başında b- olan bazı kelimeler Batı Türkçesinde v-'ye dönüşmüştür.[29] Metnimizde v'li olan bu kelimelerin günümüzde de kullanımı devam etmektedir.

var mı 12b.5, vardılar 11a.7, verdi 64a.11.

İç ve son seste b->v- değişiminde Eski Türkçe döneminde b olan seslerin değişimi v olarak gerçekleşmiş ve bu kullanım kalıcı olarak devam etmiştir.

ava 157a.8 (ab), evlerine 145b.9 (eb), sevindi 6a.2, sevindürsün 169b.2 (sebin-), yavuz 174b.8 (yabız).

Eklerde b->v- değişimi, Eski Türkçe döneminde Fiil çekiminde I.çoğul şahıs eki biz şeklindeyken metnimizde -vuz -vüz'e dönüşmesi şeklinde bir değişimle karşımıza çıkmaktadır.[30]

[29] Timurtaş, age., 2005, s.71.

alavuz 129b.4, bilevüz 155a.4, bildürevüz 158a.6, kıymayavuz 154b.1.

2.2.1.4. Sızıcılaşma

ḳ>ḫ değişimi: Metnimizde sık rastlanmayan değişimlerdendir.

daḫı 276b.1< dakı

2.2.2. Ünsüz Uyumu

Metnimizde ünsüz uyumu bulunmamaktadır. Bir kelime tonlu ile bittiğinde tonlu ünsüz; tonsuz ile bittiğinde ise tonsuz ünsüz ile biten bir ek gelmesi gerekirken bu durumun gerçekleşmediği görülmektedir. Bunun temel sebebi ise EAT döneminde bazı eklerin imlasının kalıplaşmış olmasından kaynaklanmaktadır. [31] Metnimizde bulunan örnekler aşağıda gösterilmektedir.

-dA (bulunma hali): altda 270a.9, atdan 255a.12, düşde 259b.2, düşmekde 152a.1, düzmekde 182b.11, elbetde 307a.12, gökde 212b.13, ḥabsden330b.12, işde 107a.8, itmekde 243a.8, meclisde 245a.2, memleketde 62a.8, vaḳitde 314a.11.

-dAn (ayrılma hali): aldıḳdan 326b.9, atdan 256a.10, başdan 329b.3, bulutdan 139a.11, depelemekden 159a.6, dirlikden 190b.9, dögmekden 219b.5, esīrlikden149b.4, gizlenmekden 174a.11, gökden 161b.11, mekden 165b.13, güdmekden 174b.6, ḥikāyetden 146b.5, itmekden 174b.2, ölmekden 191a.6, ṣavaşdan 35b.10, tarafdan 164a.7, ṭaşdan 11a.8, uġraşdan 107a.4, yemekden 218b.2, zaḥmetden 309b.4.

-dI (görülen geçmiş zaman eki): artdı 6b.4, 2b.5, geçdi 249a.3, göçdiler 319a.4, içdi 330b.5, itdi 233a.6, itdi 231b.10, ḳaçdı 61a.8, ḳatdılar 4b.6, ṭutdı 3a.4, yatdı 6a.12.

-dUk (sıfat fiil): añlatdugı 162b.8, buluşdugın284b.2, itdügüm 123b.13.

-dUr (bildirme hali): dolmamışdur 321a.6, gerekdür 324a.6, ḥācetdür 4b.5, ḥikmetdür 96b.10, ḳalmamışdur 321a.2, yazılmışdur 320a.8, yigitdür 170b.8, yoḳdur 310a.7.

-dUr (ettirgen çatı):atdurmış 280a.7, dutdurup 274b.7, itdürdi 11a.5, ṣatdurduġın 115b.4, ṣıġıtduravuz 69b.13, unutdurmış 228a.10, yalaklatdurdılar 94b.8.

2.2.3. Ünsüz Türemesi

> -y türemesi: Kelime başında -y türemesi ile ilgili örneğe rastlanmamakla birlikte yigit kelimesinde bulunan y sesinin türetildiği düşünülmektedir.

yigit 109a.13, yigitcügüñ 140a.12, yigitcikleri 322b.3.

Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde araya -y- sesinin girdiği görülmektedir:

[30] Özkan, age., 2017, s.135.
[31] İlhan, age., 2009, s.60.

araya 234b.10, avlayup 227b.12, bağışlayup 223b.12, bekleyeyin 35a.8, durmayacağımız 317a.10,itmeyince 26b.10, ḳarşulayacaḳdur 19a.3, uġrayacaġumuz 3a.8.

Ünlü ile biten bir kelimeye ile ve ise edatları eklendiğinde edatların başında bulunan -i sesi düşerek -y- sesi türemektedir.

acıyla 84a.4, atluyla 172b.3, kendüyle 178a.2, kızıyla 80b.10, kimseyle 187b.8, ölüsüyle 197a.13, söyleye 176a.7, şuyla 164a.0, yoldaşlarıyla 70b.6.

>-n- türemesi: İyelik sesleri üzerine hal ekleri getirildiğinde -n- sesinin türediği görülmektedir. Bu durum Türkiye Türkçesinde ve metnimizde de bu şekilde görülmektedir.

Gürer Gülsevin'in kaydettiği gibi iyelik eki almış kelimelere çekim ekleri geldiğinde -n- sesinin türediği görülmektedir.[32]

adını 217a.4, anasundan 208a.8, başını 212a.5, boynundan 203a.3, develerinden 224b.12, ḳanını 215b.12, ḳatında 201a.13, ḳonşılarını 221a.11, ulularından 201b.4, yanına 208a.13, yatağında 207b.6, yerlerinde 225b.11, yükletlerini 225a.3, yüzini 222a.10.

2.2.4. Ünsüz Düşmesi

1. b->Ø: bol- fiilinde kelimenin başında yer alan b- sesi düşerek kelime ol- halini almıştır.

olan 79a.2, oldı 78a.2, olmışdur 78a.6, olup 77b.12.

2. -l->Ø: Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde iç seste bulunan -l- sesi bazı kelimelerde düşmüştür.

getürdüñ 81b.8<(keltür-EUTSV.), oturalar 81b.11<(oltur-EUTSV).

3. y->Ø: Eski Türkçede kelime başında -y sesi bulunduran kimi sözcüklerde –y sesi düşmüştür.

ıraḳ 41a.10 (EUTS. yırak), ilik 27b.2(EUTS. yilik), ip 81a.3 (yip).

4.g> Ø: Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonunda yer alan g / ġ'ler ile bazı yapım ve çekim eklerinin başındaki g'ler ve ġ'lar Batı Türkçesine geçerken düşmüştür. [33]

ayru 17b.8<adrıġ

2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi

-nb->-mb- değişmesi: n sesi, dudak ünsüzü b sesi ile yan yana ise yarı benzeşme meydana gelerek m'ye dönüşmektedir. Metnimizde panbuk örneği bulunmaktadır.

panbuḳ 24b.2 > pambuk.

[32] Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, 2011, s.12.
[33] Hatice Şahin, Eski Anadolu Türkçesi, Akçağ Yayınları , 2015, s.45.

2.2.6. Ünsüz İkizleşmesi

Metnimizde -s ünsüzünün ikizleşerek s türemesinin meydana geldiği bir örnek yer almaktadır.

ıssı 151a.3 (sahip), ıssıdan 166b.2 (sıcaklık).

2.2.7. Hece Düşmesi

durur/turur yardımcı fiilinin -dur olarak kullanılması hece düşmesine örnektir.

ḳardaşuñdur 171a.2, olsardur 171a.6, yorulmuşdur 173b.12.

kardeş kelimesinin de karındaş ve kardaş olarak iki biçimde kullanıldığı görümektedir: (karındaş>kardaş) kardaşum 163b.11, ḳızkarındaşı 4b.12, ḳızkardaşları 111b.12.

3. ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. İSİM ÇEKİMİ

3.1.1. Çokluk Eki

Türkçede çokluk eki olarak +lAr ve +an ekleri kullanılmaktadır.

+lAr:

Metnimizde +lAr çokluk eki Türkçe ve alıntı kelimelerde isim ve isim soylu sözcüklere eklenerek kullanılır. Türkiye Türkçesi ve Türk lehçelerinde adın birden çok varlığı gösterdiğini belirtmek için +lAr eki kullanılır. İsim hal ekleri ve iyelik ekleri çokluk ekinden sonra kullanılır. [34]

adamların 7b.7, armaġanlarla 207a.12, atlarumuz 5a.8, bahādırları 13b.1, ḳızları208b.2, maḳāmlarına 6a.1, oġulları 12b.11, ṭaġlar14a.4, ulularuñuz 208b.6, yoldaşlarını 5.13.

Aslında çokluk bulunan Arapça ve Farsça bazı kelimelere de çokluk eki getirilmştir:ʿavratlar 48a.11, cānlara 210a.5, cānavārlar 48a.5, çādırlar 216b.12, fikirleri 201b.8, niʿmetlerden 222b.3, rāvīler 221a.1, taʿalluḳātları 5b.12/13.

Arapça ve Farsça çokluk şekilleri kullanılmıştır: erkan 254b.1 (esaslar), cemāʿātüñ 261b.6 (insan toplulukları), teʿallüḳātı 259a.4 (akrabalar).

+An: Eski Türkçede çokluk bildiren bu ek, bazı kelimelerde kalıplaşmış haldedir.

Ādem oġlanı bir ḳorḳduġı kişiden ne vechle amān dilerse ben daḫı bunlardan amān dilerin. 239a.4-5.

ʿAvratlarumuzı ve oġlanlarumuzı esīr ider. İmdi ṣavāb budur ki hīç ṭanımayavuz 234b.2 (Burada geçen oğlan örneğinde ek yığılması bulunmaktadır.)

3.1.2. Hāl Ekleri

3.1.2.1. Yalın hāl (Nominative)

+ Ø (eksiz):

Yalın hal için herhangi bir ek kullanılmamaktadır. Türkçede yalın hal için ek bulunmamaktadır. Kelimelerin kök ve gövdeleri dışında çokluk ve iyelik eki almış şekiller de yalın halde bulunmaktadır.

a. Kelime kök ve gövdelerinde yalın hāl:

bunlar bu sözlerde iken nāgāh bir kimse ḫaber getürdi 69a.5-6, bunda bizümle hemān ṣavāşa yarar adam ḳala 76b.10.

[34] Nadir İlhan, Türk Dilinde Çokluk, Manas Yayıncılık, 2009, s.47.

b. Çokluk eklerinde yalın hāl:

bahādırlar 85a.11, belālar 81b.13, gerçek 80a.3, ḳullar 87a.10, süñüler 82b.10, ṭapıcılar 84b.4.

a. İyelik eki almış kelimelerde yalın hāl:

atası 93a.4, çerisi 98a.5, elçisi 101a.13, ḳardaşlarum 85a.3, ḳapusı 90a.2, yarısı 90b.13, yoldaşum 82a.8.

b. Zamirlerde yalın hāl:

anlar ḫōd, bizümle cenkden ʿācizlerdür 102a.1. İttifāḳ bunlar bu ḥālde iken Ẕü'l-Ḥimār gördi 105a.4.

3.1.2.2. İlgi hāli (Genetive)

Ekli ve eksiz olarak kullanılan bu hāl, iki isim arasında ilgiyi sağlamaktadır. Ek, ünsüz ile biten isimlerden sonra +uň / üň; ünlü ile biten isimlerden sonra +nuň / nüň olarak kullanılmaktadır.

Eksiz ilgi hāli:Ø Eksiz ilgi halinin herhangi bir eki yoktur ve 3. şahıs iyelik şekillerinde eksiz olarak kullanılabilmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde de eksiz ilgi hali örnekleri bulunmaktadır.[35] Metnimizde bulunan örnekleri aşağıda yer almaktadır.

erenler oyunı üçedek demişler 2a.4, bugün uġrayacaġumuz beriyyeye Servet beriyyesi dirler 3a.8, su ḳabları ne varsa ṭoldurdılar 3a.10, ṣavaş odı yalaklandı 7a.9, gül ṣuları ṣaçdılar 206a. 3-4, Allah Teʿālī buña saʿādet ḳapusın açdı 258a.10, Şām ululları müstemiʿler idi 335a.1.

Ekli İlgi hāli: +Un/ +nUň

a. Kelime kök ve gövdelerinde ilgi hāli:

fi'l-cümle neye mālik ise Mecīdüñ anası üstüne niṣār itdi 206a.5, Ḫalḳ ʿAnterüñ bu işlerini müşāhade idüp taḥsīn iderlerdi 206b.1-2, Benī ʿAbsuñ yataġında bir çayırlu çimenlü ve çoḳ ṣulu, müşerref maḳām vardı 207b.6-7, bu maḳāmuñ otların ve çiçeklerin naẓma getürüp söyle 209a.3, Zīrā ki ḳabīlemüzüñ ḳızları senüñ evṣāfuñ söylemişlerdi 210a.1-2, hayātuñ içün ki maḳsūduñ ḳardaşuñ oġlına deve güdmekdi 213b.5-6.

b. Çokluk eki almış kelimelerde ilgi hāli:

esīr ṣūretinde baġlu kişilerüñ bendlerini çözdiler 335a.5-6, işler bunlaruñ başına geldi 335b.12.

c. İyelik eki almış isimlerde ilgi hāli:

Şām ḳavmünüñ müpārizleri daḫı Ebū'd-Düvvehüñ bu ḥālini görüp tīz yaraġa girmek , meşġūl olmışlardı 335a.10-11,ṭabīʿatunuñ leṭāfetin ve ḫalḳın ve adın ve mürüvvetin ve keremin medḥ itdiler 208a.2-3, bu ḳavmümüzüñ ḳızları 208a.5,

d. Zamirlerde ilgi hāli:

[35] Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi,Bayrak,Basın, Yayım, Tanıtım, 2002, s.230.

ziyāde bunuñ sözin işidicek 207a.7, bizüm heybetümüze ve şevketümüze ṣığınurlar 207a.10, Benī Beşer ʿavratları daḫı bunlaruñ ḫatunlarıyla ve anlaruñ ḳızları bunlaruñ ḳızı ile buluşup avudurlardı 207b.7-8, bunuñ sözine muṭīʿ oldılar 208a.11, Bil ki sizüñ bunda cemʿiyyetüñüzi ṣoḥbetüñüzi işitdüm 208b.5, hem sizüñ ulularuñuz oġlanlarından bir oġlan varmış 208b.6, senüñ kendü şiʿrinden oḳıyasın 208b.13, bizüm kızumuz va ḫaddümüz (3) ve libāsumuz ve cemālüñ anuñ içinde medḥ ile görelüm 209a.3-4.

3.1.2.3. Belirtme hāli (Accuzative):

Belirtme hali eki isme belirlilik kazandıran, onu kendisinden sonraki fiile bağlayan ve fiilin etkisinde bulunduğu hāl olarak tanımlamaktadır.[36] Belirtme hāli eki ile Eski Türkçede -(I)g belirtme durum ekinden g sesinin düşerek -(y)I sesinin meydana gelmesi ile oluşmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde isimlere, iyelik eki almış isimlere ve zamirlere getirilerek kullanılmaktadır.[37] Metnimizde, belirtme hāli eki olarak +Ø (eksiz), +I/ + (y)I+ (n)I ekleri kullanılmaktadır.

a. Eksiz belirtme hāli: Metnimizde eksiz belirtme hālinin pek çok örneği bulunmaktadır.

çoḳ adamumuz telef iderlerdi 28a.11, ʿAnter ölüp Benī ʿAbs helāk olduġundan ṣoñra çoḳ develer ve niʿmetler vireler ve iḥsānlar ideler 46b.3-4.

b. Ekli belirtme hāli:

1.+ı / +i, +(y), +(y)i:

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan belirtme hali eki, Eski Türkçede +ıġ / + iġ ekindeki ġ sesinin düşmesi ile meydana gelmiştir.[38] Kelime ünsüz ile bittiğinde kelimeye +ı / +i, kelime ünlü ile bittiğinde +(y), +(y)i şeklinde gelmektedir.

ʿAnter bu sözi işidicek sū-ḥasbī başına ṣıçradı 146a.3, Yüce yerlerde aġaclar, deñizler daḫı bunları ṣabāḥdan aḫşāmadek başını ışıġa aṣdılar, Aḫşām olıncaḳ ḳoyvirdiler 147a.5-6, Eşerüñüzi dünyādan maḥv iderler 171b.12, Ḳaçmaḳ ardınca oluñ yoḫsa ol veled-zinā işbu saʿāt irişüp hepüñüzi helāk ider 172a.5-6, Yā Emīr, gel benüm sözümi ḳabūl eyle 172b.9, Bu gice getürüp ḥālini teftīş ideyin ve söyledügünüñ aṣlı var mıdur, bileyin didi 175b.5.

ḳavmlerin yaramaz ḥālde buldular ve efġānda ve zārılıḳda gördüler 46b.9-10,od evlerin yıḳasın, kiliseler basın 75b.4, her kişi kendü mekānın bildi ve mekānın añladı ve birbirinüñ sūretin müşāhade itdi 84a.11-12, şimdiki gün daḫı işlerüñ ʿivażın bildürem 129a.8.

2.+(n)I:

Zamirlerden sonra ve III. teklik şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılmıştır.

[36] Böler, Vural, age., s.161.
[37] Şahin, age., s.50.
[38] Ergin, age., 2002, s.232.

Bir kişi vardı, bu Mecīdüñ anasını dāʾim deve güdüp gezerken görürdi 177a.5, Benī Kelbe geregi gibi ġalebe idüp mikdārını bildürdiler 184b.11, bunı göricek süñü ṭoġruldup hücūm itdiler 185b.1-2, Anı ben aşmaḳdan ḳurtardım 186a.2, aġladuġunı 186a.5, andan ṣoñra başlarını gönderevüz 190a.11-12.

3.1.2.4. Yönelme hāli (Dative):

Eski Anadolu Türkçesinde yönelme durumu eki +a /+e; +(y)a /+(y)e şeklindedir.[39]bu ekin Eski Türkçede ekin +KA, +GA şekinde olduğu görülmektedir. g sesinin yutulması ile + (y)A eki oluşmuştur. [40] Metnimizde tespit ettiğimiz örnekler aşağıda verilmiştir.

+a / +e:

bize ḫīleler idüp kendüñden ıraḳ eyledüñ 129b.4-5, Ol gice anda ārām olup yarındası yine göçdiler, Benī Ṭī diyārına revān oldılar 132b.7-8, evet, yaḳunuma gelmezlerdi ve tutmaġa ḳaṣd itmezlerdi 151a.13, Şimdiki ḥālde tedbīr budur ki bunı iledüp ḳardaşına ve atasına ḳavuşduram ve ḳabīlesine buluşduram 160a.2-3, ıraḳ yoldaşları daḫı heb bunuñ ardına düşdiler, ḳaçdılar 172b.12, başına bir aġaç urdı, ḳan revān oldı 174b.9.

+(y)a /+(y)e:

bilürüm ki yolları ve beriyyeleri eyü bilmezdi, ḳorḳdum, bir belāya ṣātaşa diyü.192b.1, Andan ṣoñra biraraya dürüldiler 199a.9-10, Mecīd bu beytleri didügünden ṣoñra Esmāya 209b.11, Nāgāh bir belāya giriftār olursın 217a.5, buraya yaḳın gelmezdüm 218a.4, cārīyeye uyup Esmānuñ libāsın giydi 218b. 7-8, ḥālümüzi kimseye bildürmeyesin 220b.4.

Teklik 3. Şahıs eki ile yönelme hāli eki arasına +n+ sesi gelmektedir:

İttifāḳ ol gün ki ʿammisi Nevfelle Benī Beşer ṭarafına gitdi 221b.2, Esmānuñ atasına anuñ didügin söylesem gerek yoḫsa ṣoñra teftīş idüp ṣorarlar daḫı benüm boynum urarlar 221b. 8-9, ʿUrva ve Muḳri'l-Vaḥş ḳatına geldiler 222b. 9-10, anasına yardum diküp yābānlarda deve güder oldı 227b.8, Meysere, bu ḫaberi işidicek ġāyet melūl olup ʿālem gözine ṭar oldı 228b.1, ikisi bile yir üzerine düşüp yaḳın oldı 242b.4.

3.1.2.5. Bulunma hāli eki (Lokative):

Bulunma hāli eki ismi fiile bağlayan ve genelde fiilin kendine doğru yöneldiğini, yaklaştığını ifade eden şeklidir. [41] Bulunma hāli eki, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde +de/+da şeklindedir. [42] Metnimizde ise bulunma hāli eki +de/+da şeklinde kullanılmış olup ek ile ilgili örnekler aşağıdaki gibidir.

a. Kelime kök ve gövdelerinde bulunma hāli eki:

[39] Şahin, age., s.51.
[40] Gülsevin, age., s.39.
[41] Vural, Böler, age., s.162.
[42] Şahin, age., s.51.

bu didügüm ḫaberde saña fāide vardur 150a.1, Kaʿbenüñ Teñrisi ḥaḳḳı dünyāda buncılayın bir daḫı ittifāḳ düşse olmaz 245a.9, Yaḳın zamānda cemīʿ ʿālem bilse gerek 248a.5.

b. Çokluk eki almış kelimelerde bulunma hāli eki:

biñ adam alup buralarda yolları beklerlerdi 11a.3, Süñüleri bedenlere işledi ve ḳılıçlar boyunlarda ʿamel eyledi 63a.3, Atlar kişneşdi ve yigitler oynaşdı ve ḳanlar tamarlarda ḳaynaşdı 82b.11-12, ḳıyāmetedegin dillerde söylene ve illerde çavlana93b.11, kendü aḫvālini işbu beytlerde demişdür 95a.8, gezüp illerde ve beglerde daḳḳ iderlerdi 113a.5.

c. İyelik eki almış isimlerde bulunma hāli eki:

oġlanları kimi saġında kimi ṣolında oturur 245a.1, bilüñ ki sizüñle murādlaruñuz ortasında ecel vardur 245b.9, ʿAnter daḫı Melik yanında ṭururdı 117a.13, Ol kişinüñ katında hīç dünyānuñ iʿtibārı yoġmış 118a.9-10, Ey ʿArab Uluları, ḫātūnum şöyle buyurdı ki yarın katında ḥāżır olasız 119a.1, Öñlerince bir reʿisleri var, cenk altında müstaġrıḳ olmış bir at biner ki ardından yel gibi yayılıb yitmez 130b.3-4, ʿUrāʿir ṣuyı katında andan ṣoñra Ceşān atası yine ḳavminüñ ulusı ve reīsi oldı ve diyārına ḥükm itdi 176b.4-5.

Bulunma hali zaman bildiren kelimelere gelerek zaman zarfı meydana getirmektedir. ben bu yolda virdügüm ol bir günde bu işi iden kişiyle yoldaş olup tecribe itdüm 123a.13, her yılda andan bize gelürdi 324a.4, bir ḳaç günde gelüp deve getürürse getüre 5b.8,

3.1.2.6. Çıkma hāli eki (Ablative):

Eklendiği adda fiilin gösterdiği işin kendinen uzaklaştığının gösterildiği durumdur. [43] Metnimizde ayrılma hāli eki olarak +dan/+den kullanılmıştır.

a. Kelime kök ve gövdelerinde çıkma hāli eki:

bunları heb atdan düşürdi 146b.1, senüñ gibi yoldaşdan ayrılmaḳdan velīkin elümüzden ne gelür? 147a.9 , Ḫidāş bu sözi işidükçe yaḳın olurdı ki ġayretden eriye idi 228b.3, Ḫidāşdan ol işitdügi sözden ötüri Ḫidāş öldürmege ḳaṣd idüp göñli kīnle ṭopṭolu olmışdı 229a.11-12, Zīrā zamānuñ evvelden ʿādetidür 228b.11.

b. Çokluk eki almış isimlerde çıkma hāli eki:

Zīrā ki günlerden bir gün içinde bunlar ṭavarların güdmekden yorulup geldiler 174b.6, ol yörelerdeki şehirlerden hep ḫarāc alurın cūş-ı ʿayşla dirilürin 41a.3, Issuzlıḳ yerlerdençıḳdılar 43a.10, bize itdügüñ işlerden geçdük 51a.13, şöhretüñ ʿāleme ṭolar ve ḫāce ṭapanlardan ḫarāc alursın 64a.6.

c. Zamirlerde çıkma hāli eki:

[43] Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, TDK Yayınları, 2014, s.112.

bize ḫīleler idüp kendüñden ırakˇ eyledüñ 129a.7, olan daḫı yine anlardan oldı 51b.13, Yā Melik, şimden girü ben daḫı sizden bir göz oldum 64b.8, bizden adam esīr olursa bunlaruñla dögüşürüz 68a.7-8, benden çeri dilemişsin 72a.8, bundan yegrek tedbīr olmaya ki 73b.7.

d. İyelik eki almış isimlerde çıkma hāli eki:

Esmānuñ atasından intiḳāmuñ almaġ ile itdügi sindürmeyesiz 231b.7-8, iki gözünüñ arasından bir nūr çıḳdı 246a. 7-8, ortasından çalar, iki pāre idüp yābāna atar 259a.7, memleket elinden gitmesinden ḫavf idüp bunlara 268b.8, pes bu ḳaṣd üzerine yüz elli adem Dureyd ḳabīlesinden ki Benī Hevāzindür 10b.3-4, cümlesinden birisi ʿAblenüñ ḳardaşı Ġamra idi 14b.1, Mecīd gibi yigit elümüzden çıḳar 227a.12, bunlaruñ ardına düşüp ḳızın elinden almaya 229b.12, Avurd urup birbirünüñ ḥālüñden söyleşdiler ve sergüzeştleründen ḫaberleşdiler 171a.3-4.

3.1.2.7. Eşitlik hāli eki (Ekvative):

Eşitlik eki ismin benzerlik, gibilik, eşitlik ifade eden halidir.[44] Metnimizde eşitlik hāli ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

a. Kelime kök ve gövdelerinde eşitlik hāli eki:

Ḫātem, bu ḫaberi işidicek şād oldı, yolca giderken bunuñ gibi ittifāḳ ṭūş olduġuna müteḥayyir oldı 127b. 11-12, iş ʿādetce yirine geldi 160b.13;161a.1.

b. İyelik eki almış isimlerde eşitlik hāli eki:

bunda benüm ardumca geleler 75a.4,Ayaġınca ki Kiserīnüñ öpdi 116a.11-12, Ḫātem daḫı yanınca yardum itdi 132a.4, Taḥsīn bunuñ inṣāfına bu deñilmese bu öñünce giden şeyṭān bizi daḫı depelerdi 170a.9-10, yoldaşları daḫı ardınca ṭurmayup gelürdi 15a.6-7, Hele öñüñüzce ben ḥamle ideyin ve düşmāna ḳılıc urayın 191a.3.

c. Zamirlerde eşitlik hāli eki:

Bunca iḥsānların, ʿizzetlerin görmişüz ve niʿmetlerin yemişüz 37a.6, selāmlarını anca āvāzla alduġundan şoñra 245b.6, Ḫuṣūṣā ki Eyās ʿArabdan bunca leşker cemʿ idüp intiḳāmın almaḳ ḳılınmış 269b.11.

3.1.2.8. Yön gösterme hāli eki (Direktive):

Yön gösterme ekleri +ra/+re;+aru/+erü şeklindedir.Eski Türkçedeki +garu/+gerü eklerinin başında bulunan g sesi düşerek +aru/+erü şekli ortaya çıkmıştır. [45]

andan soñra ṭurmayup gitdiler 2b.11.

nāgāh Şeybūb içerü girüp selām virdi ve 226a.7.

[44] Vural, Böler, age., s.164.
[45] İlhan, age., s.71.

3.1.2.9. Vasıta hāli eki (Enstrümental):

Adın belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki harekette aracı olarak kullanıldığını ya da birliktelik bildirdiğini gösteren durumudur. [46]Akalın, vasıta hāli ekinin Uygur Türkçesinde +n +ın +İn; n ağzında +an +än ve yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra ise +un +ün olarak geldiğini belirtmektedir. [47] Eski Anadolu Türkçesinde ekin +(I)n şekli işlek olarak kullanılmakta, ekleşmiş hāli ise araç durum eki olarak kullanılmaktadır.[48] Metnimizde ekin kalıplaşmış hālde kelimelerde yer alan hālini, ile edatıyla kullanımını ve ekleşmiş haldeki +lA kullanımını örnekler ile göstereceğiz.

+in +n: Māzinüñ gündüzin maḫmūrluġı vardı, at ardında bir sāʿat miḳdārı uyıdı 297b.1.

+(i) len (ek yığılması): birḳaç günden ṣoñra ol on kişi daḫı geldiler, bāri bunlar göz ilen maḳṣūdı bitürmeyince olmañ ve murādı ḥāṣıl itmeyince gelmeñ 225a.1-2.

ile: belki Benī Ḳażāʿa ḫalḳından ṣınup ḳaçanlar ile bile varup çādurlarına varın 14b.10-11, Müteʿaccizi bile alup beş biñ kişi ile yolları beklemege gitdi 15b.13, Zü'l-Ḥimāruñ Ġamra ile ṭuruşduġın taʿaccüp itdiler 16a.9, Andan ʿAnter taʿalluḳātı ile ḳatına geldügin 17a.9, ṭaşdan ḳatı göñül ile ḥamle ḳıldı 31a.10-11.

+yla, yle: benüm ḳurtulduġum Şeybūb öcüyle oldı 33a.8, zamāna yüz ṭutduġı ve saʿādet müyesser olduġı kişiyle ʿadāvet idersin 38a.9-10, Melik Ḳays ṭaġda develer sebebiyle helāk itdügi ḫalḳunuñ kīnin alasın 60a.10-11, Benī ʿĀbs dutsaḳlarıyla Şāma gideler 67a.4, Bāḳī yoldaşlarıylaʿ Anteri göricek fiġān idüp aġlaşdılar 70b.6-7, Melik Nüʿmānūn ḳardaşlarıyla gitsevüz gerekdür 93b.2. Tā ki Mevlāsıyla aralarında yuḳarda didügin gibi mācerā geçdi ve ḫāli ḫalḳ içinde meşhūr oldı 177a.12-13, Maʿlūmdur ki çoḳ çeriyle gelür 176a.10.

+la +le:ʿAli'l-ḫuṣūs ki şāʿir ola bu ḫālle gitdiler 129b.10, Ḫātem daḫı bunlaruñla uġraşmaġa ḳaṣd itdi 130b.1, Bendlerini ʿAbsa virdiler ve ʿAnterle buluşup bu ḥikāyetden teftīş itdiler 146b.5-6, , Ah nolaydı ki zamān, beni anuñla bir yere getürse yāḫūd Benī ʿAbs leşkeri bu diyāra gelse dirdi 176b.8, Yā ʿAmmü, ben daḫı bilmezin ki ne işlerin kılıcumla yüregüm ṣatmakdan ġayrı daḫı murādum yoḳ 294b.8-9.

3.1.3. İyelik Ekleri

İsimlere gelerek kişilere ait olmayı bildirmektedir. Metnimizde iyelik ekleri şunlardır:

1. teklik şahıs eki: +m /+(u)m / +(ü)m ekleridir.

[46] Korkmaz, age., 2014, s.113.
[47] Anne Marie von Gabain, Eski Türkçenin Grameri, TDK Yayınları, 2011, s.64.
[48] Şahin, age,s.52.

ardumca 241b.2, düşümde 239a.3, evüme 293b.9, göñlüm 251b.7, ḳatuma 247a.1, oġlum 239b.1, pehlüvānum 241b.13, ṣabrum 244a.10, sevdamdan 294a.10, sözümüñ 250a.8, ṭarafumdan 248b.4, yārenlerüm 263b.2, yüregüm 294b.9.

2. teklik şahıs eki: +ň / +(u) ň / (ü) ň ekleridir.

beglügüñe 295a.3, fikrüñ 300a.2, günāhuñ 292a.4, ḥāturuñ 296a.3, ḳatuña 295a.7, maḳṣūduña 298a.13, sözüñi 296a.2, suçlaruñı 50a.1, üzerüňe 295b.6.

3. teklik şahıs eki: +ı / +i, +sı / +si / -sIn ekleridir.

aḳrabāsı 50a.12, ardına 297b.8, atını 50b.2, çādurını 298b.13, göñliñi 297b.10, ḳapusına 299a.10, muḥabbetini 297b.7, uyḳusı 297b.4, yüzini 299a.7.

I.çokluk şahıs eki: +muz / +müz, +(u) muz / + (ü) müz ekleridir.

cānumuz 283b.4, düşümüzi 247a.9, elümüze 248b.6, emegimiz 296a.6, işümüzi 296b.1, pehlüvānlarumuzı 239a.2, üzerümüze 293b.6.

II. çokluk şahıs eki: +ňuz / +ňüz, + (u)ňuz / + (ü) ňüz ekleridir.

atuñuzı 54a.2, elüñüz 55b.7, ḫāṭuruñuz 64a.12, vücūduñuzı 54a.4, yaraġuñuzla 62b.7, yirüñüze 53b.13.

III. çokluk şahıs eki: + ları / +leri ekleridir. III. teklik şahıs eki de kullanılabilmektedir.

ardınca 50a.3, ardlarınca 296b.7, bedenlerine 50b.8-9, ḳulaḳların 295a.8, üzerlerine 296b.6, yürekleri 50b.9.

3.2. YAPIM EKLERİ

Ad veya fiil kök ve gövdelerinden yeni ad veya fiil gövdesi yapan eklere yapım ekleri denmektedir. Yapım eklerinden addan adlar, addan fiiller, fiilden adlar, fiilden fiil oluşturulmaktadır.[49]

3.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+An:

oġlanlarından 208b.6, oġlancuḳları 227b.6,erenler 228a.2,erenleri 233a.11,oġlancıklar 91b.8.

+ArU: Yön bildiren kelimeler türetmektedir. Ek, zaman içinde kalıplaşmış ve bu durumuna bağlı olarak ekin bir yapım eki olarak kullanıldığı düşünülmüştür.

yuḳaruda 11a.3, ilerü 12a.8, içerü 226a.7

+ca: Eşitlik hāli ekidir. Atmaca kelimesinde yapım eki olarak kullanılmıştır.

atmaca 262a.10.

+cek: Sıfat fonksiyonunda kelimeler türetir. Küçültme foksyonu ile kullanılmaktadır.

güçücekden bir vesīle 120b.4, güçicek oġlan 299a.5.

+cI: İsimden isimler ve sıfatlar türetmektedir.

[49] Korkmaz, age., 2014, s.110.

yardumcı160a.9, yalancı1772a.7,yāġmacılarındandur123b.8,gözci 174b.4,deveci 232a.12.

+cuḳ, +cük +cıḳ+ cik:Küçültme fonksyonu ile kullanılmaktadır.

oġlancuḳlar 89a.4, küçücük 228b.11, oġlancıḳlar 91b.8, yigitcikleri 222b.3.

+dA: Zaman bildiren isimlere gelerek zaman zarfı meydana getirmektedir.

yılda 326b.8, günde 5b.8, anda 12a.1.

+dası: Zaman bildiren isimlere gelerek zarf meydana getirmektedir. Metnimizde tek bir örnekte bulunmaktadır.

yarındası 16a.11.

+daş: Ortaklık, birliktelik ifade eden kelimeler meydana getirmektedir.

yoldaşı 131a.1, ḳız ḳarındaşını 144b.12, ḳardaş 157b.11.

+dın: İsimden isim yapan bir ektir.

aydınlıġına 278b.12.

+düz:İsimden isim yapan bir ektir.

gündüz 279b.8.

+Il: İsimden isim yapan bir ektir.

yemyeşil 263b.11.

+(I)ncI: İsimden isim yapan bir ek olup sıra sayıları oluşturmak için kullanılmaktadır.

altıncı 66b.7, beşinci 336b.12, dördinci 248b.1, İkinci 203b.6, onıncı 164b.9, üçinci316a.11.

+kek:İsimden isim yapan bir ektir.

erkek 116b.10.

+ki: İlgi hāli ekidir.

başumdaki 272a.12, şimdiki 209b.2, dünki 211b.2.

+lik, +luḳ, +lıġ, +lig: Türkçe kelimelerde olduğu gibi diğer dillerden Türkçeye giren kelimelere de bu ek getirilebilmektedir.

erlik 236b.3, beglige 56a.3, esīrlikden 134b.3, dilāverlik 140a.11, gerçeklige255b.6, gözelligini 109b.1/2 delülige 331a.2, iyilik143a.9, günlik 147a.10, küçüklikden 234b.5, öylelik 156a.10, ḳaṣd etmeklik 161a.9, öngülik 219a.4, şenlige 124a.10, bahādırlıġdan 133b.9, düşmānlıga 42a.10, ıssuzluḳdan 166b.9, ḳarañuluḳda 146a.13, ḳonuḳluḳ 128b.2, ḳuşluḳ 132b.11,otluḳ 139a.12, rusvāylıġından 219a.10, şerḫōşluġundan 128a.11, ululuḳ 151b.6.

+lU: Addan sıfat yapmak için kullanılmaktadır. Ünlüsü yuvarlak ünlülü olarak kullanılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde ekin daima yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığı belirtilmektedir.[50]

[50]Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi , TDK Yayınları, 2013, s.104.

atlu 130b.2, altunlu 129a.4,bağlu 140a.9, boylu 134b.9, çemenlü 143b.12, dürlü dürlü 183a.11, eyerlü 205b.4, geyimlü 189b.12, ḫayırlusı 161a.10, ḳanlu 161a.12, ḳara yüzlü 201a.6, ḳıymetlü 209b.1, kīnlüleri 196a.1, sevgülü 288b.8, şulu 155b.8, ṭaşlu127a.12, yalaklu 133a.8.

+rA: Zaman zarfı ve yön gösterme zarfı meydanagetirmektedir.

şoñra 2b.9, üzerine 64b.5, ṭaşra 74b.1.

+sUz: Yokluk bildiren isim ve sıfatlar meydana getirmektedir.

ansuz 80b.2, ıssuzluḳ 94b.2, şusuz 160b.11, uyḳusuz 40b.4, yaraḳsuz 51a.9, yolsuz 192b.3.

3.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+A: Geçişli ve geçişsiz fiiller meydana getirmektedir.

dilerse 70a.4, oynaruz 268a.1, yaşadığınca194b.9.

+(A) l-: Geçişsiz fiiller meydana getirmektedir.

boşaldı 76a.10, buñaltduḳ 78a.5, çoġaldı 176b.6, incelmiş 198b.6,yöneldi 46a.7.

+(A) r-: Geçişli ve geçişsiz fiiller meydana getirmektedir.

ḳabardı 49a.5, şararmış 238b.11, ḳarardı 4a.12.

+ıḳ / ik-: Geçişsiz fiiller meydana getirmektedir.

acıḳdı 124b.5,birikmişler 163b.1.

+lA-: İsimlerden geçişli ve geçişsiz fiiller meydana getirmektedir.

ağladı 172a.2 (yıġ'dan yıġ-la->ıġ-la->ağla-), bağladılar 167b.6, başladılar 171b.9, başın bitlerdi 174b.7, depelediler 172a.3, eyerleye 178a.3, gözleyüp 176a.5, işlerdi 180b.8, ḳarşulayup 168a.6, uġrılayup 172a.12.

+lAn-: +lA- ekinin -n çatısı ile genişletilmiş şeklidir.

aḳlanup 275a.10, bağlanup 171a.10, boġazlanduġun 212b.12, çiftlenmek 330b.6, gizlenevüz 302b.8, irtelendiler 173b.7, şulanmaġ 168b.12, ḳatlandı 193a.1, ḳutlandı 206a.1, uslanıcak 224a.11, yanḳulanurdı 194b.11.

+sa-: Bir şeye ihtiyacı olmak anlamını karşılayan bir ektir.

şusamışdım 124a.1.

(i)t-: berkitdiler 323b.6.

3.2.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-(a)k: sancaḳları 73a.3, ṭayak 110b.13, yarak 163b.6.

-uḳ / -ük: Bu ekten isimler, sıfatlar türetilmekte, ünlü ile biten kelime tabanlarına doğrudan, ünsüzle biten kelime tabanlarına ise yardımcı ünlü alarak gelmekte ve aradaki yardımcı ünlünün daima yuvarlak bir ünlü olduğu görülmektedir.[51]

açuḳ 70b.5, artuḳ 76b.4, ayruḳ 77a.9, bölük 261a.13, büyük 112b.8, sovuḳ 315b.9, uyanuḳluġunda 276b.8.

-mA: Ek, hareket ve oluş ismi olarak -mek masdarının hafifletilmiş biçimi olarak günümüzde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de fiilden isim yapım eki olarak kullanılmaktadır. [52] Ergin, ekin Türkçede işleklik derecesi en geniş olan eklerden biri olduğunu ifade etmektedir.[53]

ḳaçışma ve ḳoşma 22b.7, yayılmalardan 55a.8.

-maḳ, -maġ: Metnimizde bu ek, kalın sıradan kelimelerde -maḳ, -maġ, ince sıradan kelimelerde -meg şeklinde kullanılabilmektedir.

intiḳāmın almaġa 100a.9, başarmaḳ 72b.3, başmaḳ 73a.12, bağlamaḳ ardınca 85b.8, barışmaḳ 87a.3, görmege 118b.9, ḳırmaġla 97b.7, muḳābil olmaḳ 104b.11, uġraşmaḳ 106a.10, oḳumaḳ ve yazmaḳ ögretmiş 118b.1.

-maz: Ek, geniş zamanın olumsuz sıfat fiil ekidir. Kalıcı sıfatlar yapmaktadır. Metnimizde ekin aşağıdaki şu örneklerine rastlanmıştır.

yaramaz 101b.4, yaḳılmaḳdur 111b.2, yılmaz muḥālif 108a.13.

-mur: Fiilden isim yapım eki olup geçişsiz fiillere eklenmektedir.

yaġmurlar123a.9.

-üt: Geçişli fiillere gelerek isim meydana getirmektedir.

öġüdi 152a.13.

-U: Eski Türkçede kelime sonunda bulunan -ıġ -ig ekindeki -ġ-g seslerinin düşmesi ile ortaya çıkan ektir. metnimizde şu örnekleri bulunmaktadır.

ayrulup 222a.1, ölü 288b.10, ḳorḳu 74a.11, sürüden 179b.3, ṭutu 101a.8.

3.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-t-: Türkçede ettirgen çatı ekidir.Ergin, ekin oldurma ve yapturma ifade ettiğini ve bu ekin geçmişten günümüze işlek olarak kullanılan bir ek olduğunu belirtmiştir. [54] Ekin metnimizde kullanımı aşağıdaki örneklerde verilmiştir.

[51] Özkan, age., s.120.
[52] Özkan, age.,s.121.
[53] Ergin, age.,2002, s.200.
[54] Ergin, age, 2002, s.211.

añlatdum 90a.10, bekletevüz 255a.4, bağlatavuz 80a.5, büyüdüp 313b.9, dayatup 306a.2, depretme ge188a.11, gözledevüz 165b.10, segirtdi 151b.10, oturdavuz 82b.4, oynatdı 29b.4, yağmalatdılar 60b.9, yalaklatdurdılar 94b.8, yıglatdılar 117a.10, yürütdüm 192b.1.

-(I)l-/ -Ul-: Korkmaz, ekin Türkçede en işlek kullanım alanı olan eklerden biri olduğunu ve ekin geçişli fiil kök ve gövdelerinden olma veya yapılma bildiren edilgen çatılı fiiller meydana getirdiğini belirtmektedir.[55] Ekin, metnimizde kullanıldığı örnekler aşağıdaki gibidir.

ayrıldı 329a.1, bozula 128b.4, çekildi 57a.3, çözüldi 160b.12, dökülünce 191a.11, dürilib 174a.7, ḳırılacaġumuza 3b.2, ḳoyulasız 284a.1, süzülmiş 103b.2, unudula 128b.4.

-dUr-: Fiilden fil yapım eki olarak kullanılan ekin geçmişte de işlek olarak kullanılan bir ek olduğu belirtilmektedir. Ek, oldurma ve yaptırma anlamları taşımaktadır.[56] Metnimizde ek, yuvarlak ünlülü olarak kullanılmaktadır.

aydurdı 194a.9, bildürir 331b.12, buluşdurduġı 188a.13, çiftlendüresin 228a.8, dinlendürmek 49b.4, dolaşduralum 181a.10, döndürmiş 252b.11, getirmediler 70a.6, indirüp 232b.12, irişdirdi 136a.4, itdürdi 330a.8, ḳavuşduram 184a.5, ḳandurdılar 328b.6, ḳondurdılar 326a.11, öldürmelü 161a.8, ṣatdurduġın 115b.4, sevindürsün 169b.2, sürdürdi 134a.12, ṭoldurmış 243a.2, ulaşdurdı 117b.6, unutdurmış 228a.10, üleşdürdi 118a.2, yapdurasın 324a.5, yetüşdüreyim 156a.9.

-(I)n-: Karaağaç, ekin Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan bir dönüşlülük eki olduğunu belirtmektedir.[57] Ekin metnimizde yer aldığı örnekler aşağıdaki gibidir.

aḳlanup 229b.2, aldanmamaḳ 28a.1, almazlanasın 218b.1, boġazlanduġun 212b.12, boyandı 227b.2, gizlenevüz 302b.8, dolanup 174a.6, görinen 174a.7, ḳaḫırlandılar 196b.9, ḳatlandum 219a.11, kilitlenüp 196b.5, sevindürsün 169b.2, söylene 21a.12, ṣulanmaġ 4b.9, uzanup 6b.9,

-(I)ş- / -(U)ş-: Ek, günümüzde olduğu gibi işlek ekler arasında yer almakta ve ekin eklendiği fiilde işin kendi kendine yapıldığı ve karşılıklı yapıldığı veya işin birlikte yapılma anlamı verdiği ifade edilmektedir. [58] Metnimizde ekin kullanıldığı örnekler aşağıdaki gibidir.

buluşayın 109a.8, çaġrışdılar 75a.8, çeküşmege 104a.5, dolaşduralum 181a.10, dürüşdüler 188a.11, dürtüşdiler 105a.8, erüşme 104a.5, görüşdi 115b.3, gülüşdiler 112b.5, irişdi 49b.6, ṣataşdı 22a.11, sevişirlerdi 213b.5, sevinişdiler 191b.2, söyleşürlerdi 22a.9, sögüşüp dögüştiler 328b.10, sürüşdüm 124a.4, ṭanışdı 76b.6, öpüşdiler 128a.8, üşüşdiler 117b.13, yetüşdüreyim 156a.9,

[55] Korkmaz, age.2014, s.183.
[56] Ergin, age, s.212.
[57] Günay Karaağaç, Türkçenin Dilbilgisi, Akçağ Yayınları, 2013, s.316-317.
[58] Gülsevin, age., 2011, s.141.

-(U)r-: Ek, işlek olmayan ekler arasında yer almaktadır.[59] Ek, Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlü olarak kullanılmaktadır.[60]

arturdı 65b.7, bişirüp 113a.8, içürürin 133b.5, düşürdi 21a.10, geçürüp 99b.5, giyürdi 115b.4, göçürüp 51b.12, içürürdi103b.4, yaturdı 25b.9.

-y-: İşlek olmayan eklerden biri olup ET'deki d'nin devamıdır ve kuvvetlendirme ekidir.[61]

koydı 72b.8, ṭoyurmayavuz74a.5.

3.3. FİİLİMSİLER

3.3.1. İsim Fiiller

İsim fiil, fiilin ad şekli, yani bir kılış, bir durum, bir oluşun adıdır. [62]Metnimizde iki tür isim fiile rastlanmıştır: -me/-ma; -mek/mak ekleri. Diğer bir isim fiil eki olan -Iş/-Uş isim fiil eki ise metnimizde yer almamaktadır. Metnimizde -me -ma ekinden ziyade -mek, -maḳ ekinin örnekleri fazlaca bulunmaktadır.

-me/ -ma: Metnimizde -me-ma eki sık bulunmayan bir ektir.

eylemesi 319b.7, gelmesine 285a.3, girmeye 317b.11, itmeden 83b.12.

-mek/-maḳ: Ek, yapım veya çekim eki aldığında tonlulaşmaktadır. Örnekleri aşağıda yer almaktadır.

başarmaḳ 15a.1, bilmekdür 272b.1, binmege 285a.12, bolmaḳ 9b.12, bulaşmaḳ 3b.13, buluşmaḳdan 330b.1, dutmaġa 333a.4, içmege 313a.5,degmege 265b.12, depelemege 260b.2, dögmege 307a.6, döñüşdürmekdür 89b.4, dürüşmege 84b.10, eylemek gelmek 267b.3, 84b.4, gitmege 263b.13, getürmek 268b.2, girmege 84a.5, giyürmek 314a.1, göçmege 81a.9,mek 269b.3, iletmege 320b.4, incitmemege 298b.3, indirmege 279a.10, irmek 268b.3,irişmek 275b.1, istemege 256b.1, işlemege 278b.3, itmek 87a.3, itmege 80b.6, ḳılmaḳdan 332a.8, ḳırmaġa 11b.13, ḳoyurmaġa 7a.1, şulanmaġ 4b.9, ṭaġılmaḳ 14a.12, oynamaġa 331a.9, ögrenmege 330a.10, ölmekden 277a.8, öldürmek 86a.6/7, uġraşmak 17a.10, virmekden 294a.1, yemegi içmegi 308a.3, yürümekden 90a.2/3.

3.3.2. Sıfat Fiiller

Sıfat fiiller fiillerin sıfat şeklidir ve ifade ettikleri zamana göre geçmiş zaman, geniş zaman ve gelecek zaman sıfat fiilleri olarak sınıflandırılmaktadır.[63] Metnimizde göstermiş olduğumuz örneklerde de fiilimsi eklerinin zamanları açıklamalarında ifade edilerek örneklerine yer verilmiştir.

---

[59] Gülsevin, age, 2011, s.139.
[60] Timurtaş, age., 2005, s.135.
[61] Gülsevin, age, 2011, s.142.
[62] Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri,TDK Yayınları, 2011, s.421.
[63] Timurtaş, age., 2005, s.154-155.

-(y)An: Geniş zaman sıfat fiil ekidir. Metnimizde işlek olarak kullanılan bir ektir.

ağlayan 137b.9, alan 115b.13, aňlayan18a.5, duran 198b.11, dönenlere 196b.11, getüren 177b.13, görinen 174a.7, işidenler 177a.10, ḳalanını 61a.2, oturanlar 121b.10, s̱aḳlayan 321b.6, öylenen118b.4, ṭoġuran 197a.5, uġrılayan 151a.12, uranı 150a.11, varan 72b.2, yanında ḳalanlarla 32a.8.

-Ar/ -ir: Geniş zaman sıfat fiil ekidir.

korkar kişinüñ 31a.13, ḳoyun ürker ḳurt gibi 35b.4, işe yarar adam 34a.13.

yüz çevirir adam 31b.11.

-mAz: Geniş zaman sıfat fiil ekidir.

gözi görmez olur 191a.13, görinmez yoldalar 173a.3, görünmez yire 174a.6, yaramaz işler 237a.1, yaramaz ḫaberler 238a.4, yaramaz sözler 295a.2, yılmaz muḥālif 108a.13.

-dUḳ: Görülen geçmiş zaman sıfat fiil ekidir.Metnimizde işlek olarak kullanılmıştır.

ardlarına düşdüklerine sebeb 34a.11, bıraġup ḳaçduġın 35b.1,geldügümüzden saʿyumuz 40a.10, bu didüginñ 35b.4, eli irişdügin ve ḳolay geldügin 41a.7, geldügüñüz 37a.1, İḫtiyār itdügin 40a.13, ḳanda idüġin 34a.1, ḳaçduġın 42a.12, ḳondukları yere 43a.4, ṭutduġum saʿāt 33a.9, yüz ṭutduġı ve saʿādet müyesser olduġı kişiyle 38a.9, olduġına sebeb 33a.10, sayduġınuñ şerri 42a.7, yatdukları yerde 9b.10.

-mIş: Metnimizde işlek olarak kullanılan, geçmiş zaman sıfat fiil ekidir.

bıyuġı henüz ḳızarmış bir yigit 158a.9, geçmiş nesneye 73b.4, ḳadīmden ḳalmış dīni 87a.7, ḳoyun içine ḳurt ḳoyulmış gibi 32b.1,toġmış mālı 114a.11, susamış yir 128a.7, ulanmış mālları 169a.7, zamānda geçmiş beglerüñ 109b.5.

-(y) AcAK: Gelecek zaman sıfat fiil ekidir.

gelecekleri yire 129b.11, gidecekleri yola198a.3, ʿītimād idecek adamların 101b.11, ḳaçacak yer 63a.2, Ne tedbīr ideceklerin bilmezler 197b.8, soracak vaḳt 196b.1213, olacak iş 41b.8, söyleyecek mecālüm 210a.6.

3.3.3. Zarf Fiil

Delice zarf fiilleri, yükleme zarf olarak bağlanan dil birlikleri olarak ifade etmektedir.[64] Aşağıda, metnimizde geçen zarf fiil ekleri ve örnekleri yer almaktadır.

-A,-(y) U: Zarf fiil ekleri olarak kullanılmaktadır. Metnimizde işlek olarak kullanılmamıştır.

ağlayu ḳaldım161a.1, itmesün diyü 206a.11, çıḳageldi 189b.11, belāya ṣātaşa diyü 192b.1, otura206b.9, vere ḳıldum 320a.6.

[64] İbrahim Delice, Türkçe Söz Dizimi, Kitabevi Yayınları, 2016, s.43-44.

-AlI: Metnimizde birkaç örneği bulunmaktadır.

ayrılalı 51b.1, ayrılalı 89a.10gideliden berü 102b.6

ıraḳ-(i) rek:

gelirek 77b.2, gelirek 78b.8, ġıẕaraḳ 141a.1, giderek 2a.12, gözetirek 317b.6, iderek 40b.12, ölerek 184b.7, teferrüc iderek 327b.4, varıraḳ 79b.1.

-(y) IncA: Metnimizde işlek olarak kullanılan bir ektir.

ʿādetince 17b.10, almayınca177a.9, aydurdınca 305b.9, barışmayınca 89b.9, çıḳınca 86b.10, çıḳarınca 153b.7, deñilince 190a.9, eylemeyince 327b.3, giçince 198a.4,gelince 8b.3, ḳavuşdurmayınca 132b.9, ḳomayınca 74a.5, ḳurtarmayınca 17a.1, oñalmayınca 233b.9, olınca 3a.11, olmayınca 23a.11, öldürmeyince 294a.2, ṣabāḥ olınca197b.13, uġratmayınca 103b.9/10, varınca 8a.7, yetdügince 21a.4, yıḳınca 16b.6.

-(y) ıncaḳ/-incek: Metnimizde, işlek olarak kullanılan bir ektir.

alıncaḳ 12a.9, dağıdıncaḳ 99a.12, diyincek244b.5, görincek 15a.12, idincek 23b.7,irişincek 129a.1, işidincek 4a.11, ḳalmayıncaḳ 15b.12, ḳızıncaḳ 4a.5, ḳoyuvirincek 201b.13, olıncaḳ 6b.3, oturıncaḳ28b.7, ṣıġıncaḳ 230a.7, varıncaḳ 60a.12.

-dUġıncA: Metnimizde işlek olarak kullanılmamıştır.

girdügince 321b.12, gücendügince 112a.9, öldürdügince 281b.13, varduġınca 69a.13, yetdigince 4a.11, yetişdügince 21a.7, yaşaduġınca194b.9.

-duḳça-dükçe: Ek -duḳ sıfat fiil eki üzerine eşitlik eki getirilerek oluşmuştur. İşlek olarak kullanılmayan bir ektir.

geldükçe 5b.3, işitdükçe 228b.3.

-dükde: Ek, geçmiş zaman sıfat fiil üzerine bulunma hali getirilerek oluşmuştur. Metnimizde sık kullanılmayan bir ektir.

itdükde 85a.8.

-dUġındAn: Ek, geçmiş zaman sıfat fiil eki üzerine iyelik ve ayrılma hali ekinin eklenmesi ile oluşmuştur. Ek kaynaşması görülmektedir.

aldığından 321a.12, buldığından 291b.8, oldığından 233a.12, ṭayanduġından 1b.10, ṭurdığından 223a.1, ulaşdurdığından 231a.12, utanduġından 326b.10, yordığından 257b.5.

-lar ekinin eklenmesiyle oluşan örnekler aşağıdaki gibidir:

ʿācizlıḳlarından 10a.6, ḳoduḳlarından 277a.6, olduḳlarından 40a.5, ṭurduḳlarından 263a.9, urduḳlarından 236a.5, yorulduḳlarından 10a.5.

-(y) Up /-Up: Metnimizde işlek olarak kullanılan bağlama zarf fiil ekidir.

ağırlayup 186b.11, ağlayup 178a.9, bağlayup 177a.2, gerü çekülüp 197b.6, dakup 195a.4, dutup 186b.10, düşürüp 196a.7, gizlenüp 186b.10, işidüp 191b.8, ḳarşulayup168a.6, kesüp

190a.7, ḳırup 199a.5, ḳulaġuzlayup 173b.4, ṭoġruldup 189a.12, uġrılayup 172a.12, yürütüp195b.11.

-UpAn: Metnimizde, işlek olarak kullanılmayan bir ektir.

dutupan 140a.1, düşüpen 271b.12.

-(y)ıcaḳ/-icek: İşlek bir ektir.

bağlayıcaḳ 52b.11, cezīreden çıḳıcaḳ 77a.8, fārigˇ olıcak48a.4, bu ḫaberi işidicek ġāyet de 187a.3/4, bunuñ sözlerin işidicek192b.5, ṣabāḥ olıcak Mevlāī Ṣābir 186b.1, Ḥasāna yaḳın gelicek196b.8, bu sözi işidicek nāmūslandılar 197a.3, ulaşıcaḳ 65b.12, vāḳiʿ olıcaḳ bize 186b.4,varıcaḳ 63b.13, düşmān bunda gelicek 75a.1, bunlaruñ ḥālin göricek199b.3.

-mAdAn: Zaman bildiren zarf fiil ekidir. Metnimizde işlek olarak kullanılmıştır.

almadan 183b.13, eglenmeden 262b.2, geçmeden 264a.3, gelmeden 180a.11, gitmeden6b.9, irişmeden 196a.12, olmadan 180b.13,ölmeden 274a.8, ṣavaşmadan 28b.8, ulaşmadan 135a.8, varmadan 93b.9, yamanmadan 242a.9, yayılmadan 211b.8.

-mAdIn: Zaman zarf fiil ekidir, fiile zaman bakımından sonralık anlamı vermektedir.

añlatmadın 281b.3, başlamadın 31a.2, başarmadın 278b.9, çıḳarmadın 286b.8, gelmedin 67b.5, içmedin 163b.5, ḳaçmadın 62b.8, ḳonmadın 301b.6, olmadın 10a.9, ṭuymadın 2a.9, irişmedin73.b.8, virmedin 83a.11.

-ken: İsim ve fiillere gelerek onları zarf hāline getirmektedir.

çekerken 186a.9, itmişken 183b.13, sözde iken 194b.10, var iken 189a.10, gelirken 264b.4, giderken 38b.3, ḳaçarken 305a.10, uyurken 191b.13, varken 3b.1, yaturken 167a.4, yerken 115a.7.

-layın: Metnimizde işlek olarak kullanılmıştır. Korkmaz, ekin geçmişte zarf fiil türetme özelliğinin bulunduğunu ancak zaman içinde bu özelliğini kaybettiğini belirtmektedir.[65] Metnimizde, ekin bu özelliğini koruduğunu görmekteyiz.

aşaġa olduġlayın 261b.8, başladıḳlarınlayın 286a.8, bağladığınlayın 281a.1, bulcaḳlayın 283a.4, bulduḳlarınlayın 269a.5, buluşcaġınlayın 311b.6, çaġırdığınlayın 293b.1, didüklerinleyin 232b.9, diledüginleyin 245a.7, geldiklerinleyin 265a.6, gitdügünleyin 231b.2, gördüklerinleyin 245a.2, hōş olduḳlarınlayın 257b.13, iş olcaḳlayın 288b.13, ṣabāḥ olduġlayın 229a.13.

+ınlayın :

şol ʿāṣıḳlar ki maşʿūḳlarınıñ evṣāfı zikr olıcaḳ bī- hōş olduḳlarınlayın biz daḫı bī-hōş olurduḳ 257b.12-13, Fi'l-cümle saña ẓafer bulduḳlarınlayın mecāl virmeyüp seni helāk iderler 269a.5-6, Valla hīç ṭanımayavuz, tā cenk olınca hemān cenk olduġunlayın dönüp ʿAcem leşkerine

[65] Zeynep Korkmaz, Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları, TDK Yayınları, 2011, s.70.

ḳılıc ḳoyavuz 270b.12-13, Tā cenk olınca hemān cenk olduġınlayın dönüp yine ḳılıç bulara verem 276a.13, bi'l-külliye ḫarāb itmeyince gitmezin hemān ṣabāḥ olduġunlayın leşkerüme destūr virürin 278a.13, ṣaflar baġladıġınlayın Hānī bin Mesʿūd fiʿl-ḥāl meydāna girdi 281a.1, Hānī bunu çaġurduġunlayın dört yanından Ḫorāsān pehlüvānları hücūm itmege ḳaṣd itdiler 281a.9-10.

3.4. ZAMİRLER

Adların yerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan kelimelerdir. Zamirler çekim, çokluk ve iyelik eki alabilir. Bu durumda zamirlerin değişikliğe uğradığı, köklerde farklılıkların meydana geldiği görülmektedir.[66] Metnimizde bulunan zamirler aşağıda verilmektedir.

3.4.1. Şahıs Zamirleri

1. Şahıs: Metnimizde, birinci kişi teklik veçokluk şahıs zamirlerinin hāl ekiyle çekimlenmiş şekilleri aşağıdaki gibidir.

1. Şahıs teklik: ben 282a.6, ben 283b.12, beni 289a.2, beni 292a.3, baña 293b.11, baña 305a.2, bende 67a.12, benden 306b.5, benüm 310a.10.

1. Şahıs çokluk: biz 68b.3, bizi 72a.4, bize 76b.7, bizde 172a.8, bizden 68a.7, bizüm 173a.12.

2. Şahıs teklik: sen 174a.1, seni 177b.5, sende 284b.10, senden 199a.12, saña 288b.4, senüñ 175b.8.

2. Şahıs çokluk: siz 288b.13, sizi 306a.11, size 310a.3, sizge 221a.2, sizde 168a.7, sizden 194a.10, sizüñ 201b.5.

3. Şahıs: Metnimizde ol ve an zamirlerine fazlaca rastlanmaktadır. Mansuroğlu, ol'daki -o sesinin -a sesinden kaynaklandığını ve a'nın o'ya dnüştüğünü ve yanındaki -l sesini de kaybettiğini ve zamirin on- sesleri ile vücut bulduğunu ifade etmiştir.[67]

3. Şahıs teklik: Şol 168a.13, ol 169b.2, aña 275b.13, añı 276a.1, anı 230b.13, anuñ 278b.5, anuñ 221b.9, andan 221b.10.

3. Şahıs çokluk: anlar 233a.8, anları 222b.3, anlara 222b.13, anlaruñla 300b.13, anlarla 302b.5, anlardan 334b.12.

3.4.2. İşaret Zamirleri

Metnimizde kullanılan işaret zamirleri bu, şu, ol, bunlar, şunlar, olar'dır. Uş ile ol'un birleşmesinden uşol, uşol'un ol'a benzemesi ile şol zamirinin meydana geldiği, bu ve şu'nun

[66] Korkmaz, age., 2014, s.387.
[67] Mecdud Mansuroğlu, Türkçede Zamir Çekimi, TEED, 1949, c.3, s.501-518.

-n ile çekimlenmesi ve -lar eki ile birleşmesi ile bunlar, şunlarzamirlerinin meydana geldiği düşünülmektedir. Metnimizde yer alan örnekler aşağıdaki gibidir.[68]

bunlar 189b.13, bunlar 232b.12, bulara 212b.1, bulara 230a.11, bulara230b.5.

şunlar 280b.1, şunları 301b.8, şunlaruñ 305b.6, ol 322a.13.

3.4.3. Dönüşlülük Zamirleri

Yapılan işin yapan kişiyi etkilediğini, ona döndüğünü gösteren zamirlerdir. [69] Metnimizdeki örnekleri aşağıdaki gibidir.

Elḳışṣa ṣordı kendi ve Mecīdi yürütdi 27a.11

kendü ḫalḳından bir ḳaç kişiye ışmārladı 38b.1

kendü ḳarargāhında sākin oldı. 6a.12

kendüzin 23a.1

kendümi 23b.12

ṣaña kendüyle olan dört biñ adamı perākende ḳılduġın ḫaber virdi.16b.2/3

kendüye inan. 12a.11

Taʿalluḳāt ları ile kendülerüñ arası üç günlik yol idi. 5b.12/13

ve kendünüñ düşmānıdur. 17a.11

Müteʿaccizi kendüden ögerdi. 2a.5/6

Umardı ki kendüye muʿāvenet idüp işin bitüre. 1b.11

ʿAnter Melik Ḳayṣdan bu şikāyet işidicek özi göyündi. 73a.7

öz ululları 113a.13

3.4.4. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri veya varlıkları belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir.[70] Metnimizde yer alan belirsizlik zamirleri aşağıda verilmektedir.

birisi: birisine bağışladı 114a.5,ʿArab şāʿirlerinden birisi 118b.6, al birisin ol tāifeye ilet120a.7.

her biri: her birini bir yire ḳondurdılar.290b.10/11, her biri cānından vāz geldiler 311a.7.

her birisi: her birisi devesin boġazlayup göñli istedügi gibi bişürdi.119a.5/6, her birisi ṭaşra çıḳup 292b.13.

her kim: her kim var ise hep ḳoyıvire 18a.3, her kim ki Melik Ḥārişüñ bunda anlatdıgun işitdiyse ṭaġılup ṭaġlara ḳaçdılar 68a.4.

[68] Mansuroğlu,age.,s.501-518.
[69] İlhan, age., 2009, s.84.
[70] Karaağaç, age., 2013, s.187.

her kişi: Her kişi kendü mekānın bildi 84a.11, her kişi 190b.13.

her ne kim: her ne kim ögrenmege lāyıḳdur 330a.10, her ne kim buyūrursañuz idelüm.99b.3.

cümle: cümlesinüñ murādı 227b.4, cümlesünün biri uş işbu seferümüzde Kiserī önüñde muḳābil oldı. 163b.10/11, Biz ve cümle sākit oldılar 281b.9.

kimse: kimse muḫālefet itmez 101a.2, kimseden ḳorḳmaz 101b.5.

kimesne: kimesneye çiftlenmek ḥarāmdur 330b.6, ayruḳ kimesnenüñ sözi ḳalmadı 2a.5.

nicesi: nicesi ardımda ḳaldı 192b.2, nicesi oḳla helāk olmış 227a.9.

niceler: nicelerin adam bulacagı maʿlūm degül 228b.13, niceler yorulup ḳaldı 72a.1.

3.4.5. Soru Zamirleri

Şahısları soru yolu ile karşılayan zamirlerdir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

kim: yayaḳ kim varsa gelenlere ḳarşu çıḳsınlar 334b.4, kim ġālib olursa beni ol alsun 1b.6.

ne: ne varsa ṭoldurdılar 3a.10, ne ḥāl ise çalışuñ 3b.9.

3.4.6. Bağlama Zamirleri

Zamirle ilgi kurarark iki unsuru birbirine bağlayan kelimelerdir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

kim: Bu tōz oldur kim ol öldürür ve kim şeyṭānuñ ḳardaşları ulusı 163a.9, Ādemīlerine buyurdı kim ile varup bunlaruñ ḫaberlerin 195b.10.

ki: kim bile ki ne ʿaẓīm vāḳıʿaya müptelā oldı 35a.5/6, ḳaṣd eylemiş ki bizüm ardımızça 72a.3.

3.5. SIFATLAR

Sıfatlar, adlardan önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözlerdir. [71]

3.5.1. Niteleme Sıfatları

Varlıkları renk, koku, tat, mesafe, alışkanlık, yetenek, şekil vb. her türlü iç ve dış özellikleri bakımından niteleyen kelimelerdir. Metnimizde bulunan niteleme sıfatları aşağıda yer almaktadır.

altun: altun eyerlü at 105b.3

ayru: bunları ayru odalara ḳondurup her birisine bir deve di 119a.4

bāḳī: bākī yoldaşlarına 120a.13

güzel: bir güzel cārīye ve bir yegrek ḳışraḳ ve bir laṭīf ṭāy 112b.11

büyük: Ḥātem büyük yigit oldı 112b.8

eyü: eyü tedbīr idesin 73b.5, eyü atına oturdavuz 82b.4.

[71] Korkmaz, age., 2014, s.335.

ġarīb: ġarīb armaġanlar87b.10

ḳara: ḳara üzüm 117a.6

ḳatı: ḳatı ḥiḍmet idüp iḥsān itdüñ 113a.11

kerīm: kerīm yigit 113b.1

ḳızıl: ḳızıl ḳorlara secde itdiler 83b.1

ḳıymetlü: ḳıymetlü süñü 115b.7

ṭatlu: ṭatlu sözler ile bizi müşerref eyledi ñ 106a.4

şöyle: İmdi ben şöyle maṣlaḥat gördim100b.11

ṭoġru: ṭoġru niyetle ve muḥkem himmetle 81a.13, , ṭoġru niyyetle ve gerçek ḳaṣd ile naʿralar urup bunlaruñ üstlerine ḥamleler ḳıldılar 180a.8/9

ulu: bunlara bir ulu iş olmuşdur 88a.5/6

vāfir: vāfir odlar yaḳdılar 83a.13

yalan: yalan sözüne 81b.13

3.5.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları sıfatları belirsizlik, işaret, sayı ve soru yolu ile karşılayan sıfatlardır.

1. Belirsizlik sıfatları

ʿ Anterden az iş itmedi 195a.2/3, az zamān geçmedin 231b.2.

göñlümi biraz feraḥ ḳılduñ 235b.7, biraz vaḳt ḳulaġuñ benden yaña ṭut 238b.10.

Ḳayṣer öñünde bir iş ide 78a.7, anı bir muḥitde ve zaḥmetde bulup ḫalāṣ idevüz 80b.9,bir deve ẕirīn bağlayıcaḳ ip elümüze girmedi 81a.3.

bir ḳaç günden ṣoñra 77b.11, birkaç ḫiẕmetkāra 33b.13.

bir nice müddet 109a.9/10

bir pāre bez 119a.6

bu ḳadar niʿmetüñ 113b.13

bunca iḥsānların 37a.6, bunca işlere düşürdi 39a.3

cümle şehirden 229a.6, cümle fesādla 39a.7

çok şikāyet itdiler 81b.10, çoḳ niʿmet vermiş ve eyü atlar bağışlamış.87b.12

degme ṣavāş ıla boyun virmez 19b.13

dürlü dürlü çemenler 123b.6/7

ġayrı yoldaşlara 120b.1

her biri bir ṭarafa gitdiler 21b.7, her kişi 32a.4

ne kişiler113a.12

nice zamāndur 123a.6

2. Sayı sıfatları

a. Asıl sayı sıfatları

bir naʿra urdı 94b.13

iki gice 47a.4

üç gün 56a.10, al işbu develeri üç ay ḫiḍmet itdügiñ ʿivaż olsun 115b.6/7

dört yanın bağladılar 94a.3, dört beş gün ol yaña 93a.7

beş kişimüz ḳalmış 169a.3,beş biñ adamla 93b.6, beş on cuvāl buġday 157a.3

altı ay 269a.12, altı yüz miḳdārı helāk oldı 197b.6

yedi günden ṣoñra 308a.10

sekiz yoldaşı 310b.3

on kişiyle 311b.4

elli adam 97b.8

biñ adam seçdiler 93a.3

ḳırḳ kişi 95a.1

on biñ adamla ardından gelüp irişdi 96a.4

yüz deveye 115a.8

tek oġlum 177b.12

b. Sıra sayı sıfatları

birinci gün 113a.2

ikinci gün 248b.12

üçinci gün 70b.3

dördinci ay 115a.5

beşinci cild 336b.12

altıncı cilde 336b.12

yedinci gün 155a.9

sekizinci gün 92a.12

onıncı gice 164b.9

3. İşaret sıfatları

bu vaḳt 106a.11, bu sözleri işidicek ġāyet münfaʿil olup 249a.7

şol ayaġla eceline varur gibi ḥamle ḳıldılar 100a.9/10, Şol Teñri ḥaḳḳıçün251a.4

eger işbu kişi gibi on yoldaşum olaydı 82a.7/8

ol peyġamber ġāyet ulu peyġamber 249b.9,ol ḥālde 250b.6

4. Soru sıfatları

Ne ḳadar Benī Ṭī leşkeri varsa cemʿiyyet ve ne ḳadar ʿAcem leşkerinden ḫāṭırıñ dilerse al 251a.10/11, ne vechle ölüme yir ḳalırsa bular daḫı yir ḳullandılar 253a.1.

3.5.3. Sıfatlarda karşılaştırma küçültme

Metnimizde sıfatalarda karşılaştırma yapılırken yegrek kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.

ʿAnterüñ ḳardaşı olmaḳ yegrekdür161a.11,evet bundan daḫı yegrek kerem oldur ki sen bu sırrı ṣaḳlayasın 220a.13/220b.1,her birisi ḳuşdan yegrek atlar üzerine ṭoġan gibi binmişler 274b.6/7, ol güni ʿīd güninden daḫı yegrek taʿẓīm eylediler 325a.6/7, yegrek tedbīr 73b.7.

Metnimizde -cek ve cük ekleri ile küçültme yapılmıştır.

küçücekiken sen yetim ḳalmayaydıñ 151a.2/3, Bu yigit begi küçücükiken yetim ve faḳīr idi 228b.11/12.

3.6. ZARFLAR

Zarflar, fiillerden, sıfatlardan, sıfat fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir.[72] Metnimizde bulunan zarflar aşağıda verilmektedir.

1. Zaman zarfları

āḫir : Bugün dürlü dürlü ihānetlerle āḫir ʿavrat gibi ṣınıb 329b.10

bir gün: ittifāḳ bir gün, gice yaḳın idi 250a.3/4, ol zamānuñ meşhūr günlerinden bir gün oldı 281b.6/7

bugün: bugün helāk ideyin 319b.12, bugün uġrayacaġumuz beriyyeye Servet beriyyesi dirler 3a.8.

demin: demin ḫaber ṣormaġa geldügüñ vaḳt 140b.1

demādem: müsteḥaḳ olam, demādem ki 141a.7/8

evvel: evvelden bu yolıñ ṣusızlığın ḫaber virmediñ 155a.13, evvel ʿAnter ne vechle esīr olduġın beyān idelüm 164a.7/8.

dün: Biz bugün ve dün az mı çalışdıḳ 187b.12, dün deve güden kişi diler miyin 228b.8.

gice: zīrā ki gice uyumamışlardı 167a.2.

gice gündüz: gice gündüz dimeyüp gitdiler 166a.12, gice gündüz segirdüp Benī ʿAbsa gelüp bi'l-külliye ḫaber virdiler 303a.13.

[72] Korkmaz, age., 2014, s.427.

her gice: her gice erteyedegin serḫōşlar yaḳdılar 297a.8, her gice nice kişiler pāsbānlıġa çıḳdılar 297a.10.

şoñra: bundan soñra Meysereye 298a.12.

yarın: yarın ṣabāḥ olıcaḳ 319a.10, yarın ġayret idelüm 329a.8.

yarındası: yarındası ʿIrāḳ vilāyetinden Ḥīraya mütevecceh oldular 312a.10,yarındası Melik Kiserī ṭarafına mütevecceh olup āḫirü'l-emr Müdāyene vardılar 313b.9/10

2. Miktar zarfları

az: helāk olmaġa az ḳaldılar 34b.5.

biraz: biraz daḫı ʿ Ablenüñ ḳardaşı esīr olduġına melūl oldı 19b.3/4.

bir kez: bir kez meydānda muḳābil olup işüm ayırd ola 39a.9/10,dāim ben bunuñla bir kez meydānda inṣāf ile muḳābil olup 39a.13.

çoḳ: Nuʿ mānıñ elin öpdi ve çoḳ aġladı 54b.2, ʿ Anter çoḳ aġladı 71a.10.

ḫayli : ol daḫı ḫayli çeri cemʿ itmiş 72a.2/3, ḫayli cenk itdiler 78b.2.

hīç: hīç teşvīşlenmeñ 108a.11.

ol ḳadar: biz ol ḳadar medḥ itmekle 113b.13.

şol ḳadar: şol ḳadar virdigi elünde bir ḳalurı ḳaldı 118a.2, şol ḳadar söylediler 118b.9.

3. Hāl zarfları

ancaḳ: Yā Melik, ancaḳ şol ḳadar bilürüz 317a.6, Kendi aḫşāmadek ancaḳ irişdi 19a.5.

ayruḳ: ayruḳ bunuñla bizüm aramuzda ṣulḥa mecāl ḳalmadı 26a.1/2.

başdan ayaġa: başdan ayaġa ḳana boyanmış 125b.2, başdan ayaġa dikenli pūlāda ġarḳ olmış 329b.3.

böyle: böyle demekle iş bitmez 4a.8, Fāiz daḫı bunuñ ḥāli böyle olıncaḳ iḳrār idüp nesebine ulaşdurdı 6b.3/4.

gene: yarındası olıcaḳ gene ṣavaşa āġāz itdiler 73a.1/2, gene hīç bitmemiş gibi oldı. 264a.4.

öyle: öyle olınca bu ḥālle cenk etdiler 7a.12,çünki fikrüñ öyle ola 8a.7.

pāre pāre :süñüleri ṣınup pāre pāre oldı 85b.1.

ṣaf ṣaf : ṣaf ṣaf olup ṭurdılar 98a.7.

vire vire: günden güne vire vire nesneleri ḳalmadı 114b.10.

yine: yine göñline düşdi 33b.9, ṣabāḥ olıncaḳ yine ṣavaş itdiler 34b.4.

4. Yer yön zarfları

ara: ittifāḳ bu araya geldüm, bu ḥāle giriftār oldum 162b.7, leşker biribirine ḳaruşup araya ʿ Anterüñ tōzı ʿ ālemi ḳarañu itdi 234b.9/10.

ard: şeyṭān ardumuzdan yetişdi 237a.3, siz benüm ardumca yine geldügüñüzi bildüreyin 241b.2.

aşaġa: atdan aşaġa indi 255b.7, Melik Kiserī ḳatına başuñ aşaġa olur 260b.10.

berü: bunlar ṣudan berü geçmişler 13a.5.

ḳarşı : biz aña karşı durmazuz 55b.6.

içerü: yine içerü girüp gitdi 255b.5, , içerü girüp selām virdi 278a.11.

ilerü: bahādırlar ilerü varmış 279b.9, Melik Nüʿmān bunı göricek ʿalemi dibinden atını ilerü sürüp 283a.13.

öñdin: kim bunlardan öñdin ne kimse bu ārām gelmiş 297a.1/2.

ṭaşra: ṭışra çıḳıçaḳ Melik Frenke tesellī eyleyüp 328a.12, ṭışra çıḳdı, gördi ki ol esīrler bekleyen ḳullardan baʿżısı gelmişler 6b.7.

üzerine: Şeybūb daḫı bu tedbīr üzerine Cerīrle bir gice Benī Hevāzenden çıḳup ʿAbbāsın ve Ẕü'l-Ḥimārıñ ardına düşdiler 10a.2.

yan: Atam uş ilerü yanuñuzda dört biñ adamla seyre muntaẓır olup ṭurur 12a.8, bu biñ kişi yanına bıraġup şol mīşe arslanı gibi 26a.8.

yukaru/yuḳaru: Ardlarından gelenler yukaru dönenlere ḫaber ṣordılar196b.11/12, Muḳri'l-Vaḥşuñ daḫı bahādurlığı yuḳaruda beyān olmışdur 197a.11/12.

3.7. EDATLAR

Metnimizde edatlar incelenirken Nadir İlhan'ın çalışmasında kullanılan çekim, bağlama, kuvvetlendirme ve soru, ünlem, karşılaştırma, gösterme edatları dikkate alınarak inceleme gerçekleştirilmiştir.[73] Kerime Üstünova, edatları sözcük görünümünde olmalarına rağmen sözcük anlamı olmayan ancak görevleri olan, bağımsız, görevsel, öncül dil birimleri olarak tanımlamaktadır. Edatların tek başlarına kullanılmadıklarını, adlarla birlikte varlık gösterebildiklerini belirtmektedir. [74] Metnimizde tespit ettiğimiz edatlar, aşağıda gösterilmektedir.

3.7.1. Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekan, tarz, benzerlik, yön vs. bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelerdir.[75] Metnimizde tespit etmiş olduğumuz çekim edatları aşağıda yer almaktadır.

ayruḳ-ayruġ: Şeddāddan ayruḳ kişi añasın ve kimsenüñ bahādırlığın ögesin 110a.10/11, Ḫātemden ayruġ bu taṣavvurı idüp feraḥ oldılar 119b.12, Zīrā ʿAbleden ayruḳ oġlan olmaz 236b.9/10.

---

[73] İlhan, age.,s.94.
[74] Kerime Üstünova, Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi), Kesit Yayınları, 2008, s.279.
[75] İlhan, age., 2009, s.94.

bile: ikisi bile yir üzerine düşüp yaḳın oldı 242b.4, senüñle bile olan yoldaşlaruña destūr vir 244b.4.

degin: Ẕīḳāra degin bile varavuz 270b.10/11, tamām bu gice erteye degin arayalar.284a.3/4.

dek:Tā şol vaḳte dek ki Ḥayyān bularuñ cenginde 314b.6, Peyġāmber ʿAleyhi's-selām zamānına dek diri oldı1b.12**.**

gerü: bu iller şimdiden gerü ġazā itmelü olıcak 94a.5, Hīç teşvīşlenme ki imden gerü seni hīç bir ʿAraba daḫı muḥtāc itmeyem 263a.3.

gibi: hīç bitmemiş gibi oldı 264a.4, bir nice bizüm gibi ġarīb yetim nice dirülürsse biz daḫı eyle dirilürüz 266a.8/9.

göre: bende aña göre tedbīr idem 290b.9, aña göre bir tedbīr ḳıla idük 14b.9.

içinde: Sizden ʿArab içinde meşhūr olan ʿādet develer istemekdür 5a.11/12**,** Ḳabīlemüzde ʿavratlar içinde ṭurur31a.4.

içün: ben sözümden dönmezin, māliçün gerü dönmedüm126a.6/7, bir laḥẓa ṣulanmaġ içün ḳonduḳ168b.12**.**

içine: sürüp tōzlarunuñ içine girdi171a.13, evleri **içine** ṣoḳdılar 189b.4.

ḳadar: Her birisi bir leşker ḳadar ṣavaş idüp iş başardılar 81b.2, Rūm ṭāʾifesini şol ḳadar ḳırdı ki ḥesāba gelmez 83b.9.

üstine:ṣabāḥ Müdāyin üstine gideler 89b.13, Hevāzin bahādırları ile Fāyizüñ üstine depdi 13b.1.

3.7.2. Bağlama Edatları

Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri veya kelime gruplarını anlam veya şekil bakımından birbirine bağlayan kelimelerdir. Metnimizde tespit ettiğimiz Türkçe ve yabancı kökenli bağlama edatları şunlardır:

ammā: göñline şifā ḥāṣıl olmaz ammā bir ḫaber bilmege çāre olsa 14b.8, ʿavratlara daḫı virür diyü ammā sevinürdi18b.12.

ancaḳ: mürüvvetlik ancaḳ olur 216a.5, Yā Melik, ancaḳ şol ḳadar bilürüz ki ṣaḥrāda gezerken nāgāh sekiz atluya ṭuş olduḳ 317a.5/6.

artuḳ: Velīkin işbu ḳılıcımdan artuḳ baña yoldaş gerekmez 30a.13, yoldaşları esīr olduḳlarından artuḳ benüm fikrüm budur ki Fāyizi ḳoru40a.5.

belki:ʿAnteri esīr itmege belki depelemege saʿy iderdi 56b.9/10, belki biri bize muḫālif 243b.10.

çünki: Elḳıṣṣa çünki ʿAnterüñ sözin Ẕü'l-Ḥimār işitdi 106b.1/2, Yā Mevlāī, çünki ḥāl böyle ola, biz bunda eglenelim 108b.6.

daḫı: hem daḫı öne geldi 114a.12.

eger: ʿAnter Bin Şeddād saña selām ider ki eger bir kimseyle ʿadāvetüñ var ise intiḳāmıñı alıvireyin 117b.2/3, imdi eger benüm tedbīrüme uyarsañ bu vaḳʿadan ḫalāṣ bulurın 164a.3/4.

egerçe: ʿAnterüñ esīr olduġına egerçe ki melūl, velīkin ṣaġ idüġine feraḥ oldı 31a.8/9, Zīrā ki ol şeyṭān egerçe ki ḳūldur ve veled-i zīnādur 50a.13.

illā: İllā meger kim ölem veyāḫūd buları helāk idüp Esmāyı bularuñ elinden gücle alam 238a.2.

imdi: imdi bir pāre rāḥat oluñ 74a.2, aṣhabı öldürdügiçün imdi anuñ anası Mālikle ḳardaşunuñ bir deve ḳanından aşaġı mı ḳaldı 223b.11/12.

ki: bildi ki tek ṭurcaḳ degüldür224a.11, gördiler ki Benī Beşerüñ yurdında ḳarġalar ḳonar 225a.3/4.

kim: Tā kim Beytü'l-Ḥirāma bile varalum 244b.4/5, Tenzīh iderin, şol Allah kim beni bu ṣūret üzerine ḫalḳ itdi 245b.11.

lakin: Bilmezin, lakin ẓan iderin ki bir mühim maṣlaḥatdan ötüri ḳıġırup tīz ṭurdı 226a.9/10, Meysere ʿAnterüñ bu sözlerin işitdi lakin cevāb virmeyüp ṣusuz yir ṣuya nice bulaşursa bu daḫı ʿAntere şol vechle bulaşdı 242a.1/2.

meger: meger şol kişiye aman virem ki gelüp benüm seyyidüm Dureyde muṭīʿ ola 55a.9**,** bizden aṣṣı itmez meger ki anlaruñ Melik Nuʿmān ardlarına düşe 69a.4.

yāḫūd : vaḥiyle yola aldaya yāḫūd çıġlıġla bizi ḳorḳuda 101a.7.

yoḫsa : Gel, sen beni ṣat, yoḫsa ben seni dilerin 114b.13.

zīrā: zīrā ki şol kişiler ki benüm ḳatumda ṭutudur 108a.12, zīrā ki bu Ḥeccār ġāyet de müşekkil yigit idi 109a.13.

3.7.3. Kuvvetlendirme Edatları

daḫı:Ḫifāf bin Nedībe daḫı geçisini süñüyle atdan yıḳup depeledi 100a.11, bizden daḫı çoḳ adam helāk olsa gerek 102a.4/5

hem: Māviye esīr olduġı vaḳt intiḳām idüp şamāta iderler, hem māl ġanīmet ḥāṣıl ideler 129b.8/9, atlular anı Şeybūbdan ḳorurlardı ola, hem bir daḫı budur ki Şeybūbuñ atla yürümek aṣlā ʿādeti degüldi 172a.9/10.

ve hem: On adam daḫı ki anuñla bile esīr olmışlardı ve hemʿAnter Şeybūbı ʿAmruñ ḫaberin bilmege göndermiş idi 27a.8/9, murāda irişüp ferāġat ve raḥāt olalum ve hem ḳardaşum ṣaġ ve selāmet esīrlikden ḳurtaralum 27b.10/11, ḫaberin işidüp ḳatı maḥzūn olmışdı ve hem Zü'l-Ḫimāruñ öñdünki gün itdügi işlere acımışdı 29b.1/2, Melik Ḳaysuñ buyruġuna muṭīʿ olsun ve hem Melik Nuʿmān saña şöyle ışmarladı 58a.1.

3.7.4. Soru Edatları

ʿaceb: Ey ʿArab Ululaı, sizüñ ḫālüñüz ʿacebdür? 140a.10, Ey Benī ʿAbs bahādırı, ne ʿaceb söylediñ 144b.2.

nedür: Benüm ne işim vardur ve Ḥācetüñ nedür 149b.12, Ey Cārīye, senüñ ḥālüñ nedür 152a.13.

neden: Yā Şānīye, ne ḥāldür bu? Ben Şeddādıñ neden oġlı oldum, tīz ayt160b.5/6, Bu neden Şeddād oġlı olur 170b.12.

nice: Andan ṣoñra nice olursa ola176b.2, Ḥālümüz nice ola diyü müteḥayyir oldı 179a.11/12.

niçün: bundan niçün ḳaçarsın 216a.13, Yā Āḫī, niçün düşmān olurlar, bunlara biz neylerüz 223a.11.

3.7.5. Çağırma ve Ünlem Edatları

ey: Ey Yigit, gördügüñ oġlancuḳ ki sürçüp düşdi 152b.11.

yā: Yā Āḫī, niçün düşmān olurlar, bunlara biz neylerüz 223a.11.

3.7.6. Gösterme Edatları

uş: Melūl olmañ, uş varup memleketini ḫarāb ideyin 108a.5, Atam uş ilerü yanuñuzda dört biñ adamla seyre muntaẓır olup ṭurur 12a.8.

3.7.7. Karşılaştırma Edatları

ne…..ne…..:biz seni evvelden şöyle bilürdük ki kimseden ḳorḳmazsın, ne Melik Nuʿmāndan ne Şām beginden 6a.7/8, ḳomayayın ne aġ ne ḳara ne ḳul ne āzādlu 16b.13.

ya…ya: Bunlaruñ işi ya budur ki ʿAnterden bunlara bir belā irişüp vāḳıʿaya ṣataşdılar ya budur ki bunlara yardum irişdi 22a.1/2.

ya… yāḫūd: ʿAnterüñ ḳaṣdına gideler ve ezüp ya öldüreler yāḫūd esīr idüp kendüye getüreler 56b.1/2.

3.8. FİİLLER

İş, hareket bildiren sözler olup karşıladıkları hareketler zaman ve mekan kapsamı içindesomut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış,kılınış ve durumları bildirmektedir. [76]

3.8.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri fiil çekimlerinde 3 şekilde görülmektedir.[77] Metnimizde tespit etmiş olduğumuz ekler aşağıda verilmektedir.

[76] Korkmaz, age., 2014, s. 487.
[77] Ergin, age., s.282-288.

1. Zamir kökenli Şahıs ekleri

Geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek ve gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir.

1. teklik: -am/ -em, -ın/-in ekleri kullanılmaktadır.

ṭabīḳi vezinde ve niẓamda nicedür, görem 208b.8, Ben seni erüñle buluşduram 302b.1, ʿadāvetinden vāz gelmezin ve bahādırlıġına ḳāil olmazın 39b.1/2,daḫı size ʿitāb itmezin ve söz söylemezin 100b.11, ben kimseye gel ḳızumı al, dimezin 216b.4.

2. teklik: -sın/ -sin ekleri kullanılmaktadır.

Ḥālüñi tecribe idüp göresin 39b.7, ṣavāb-ı tedbīr budur ki sen bir gide durasın 167b.12.

3. teklik:-dur bildirme eki kullanılmaktadır.

zīrā ki bir kendüden aḥmaḳ ʿaḳılsuz kimṣenüñ yanına varmışdur 55a.1, Melik Nüʿmān bir ulu ve ʿaẓīm miḥnete sataşmışdur 81a.7, göñüllerine ḳorḳu bıraḳmışdur 87a.6.

1. çokluk:-uz/ -üz, -vuz/ -vüz ekleri kullanılmaktadır.

bu ḥāli Ḳayṣere ʿarż idevüz 89b.6, bu diyāra gelevüz 90b.8, ḳılıc ḳoyavuz 92b.10, senden ayrılcaḳ yab yab giderüz 173a.10, aḳlanup dururuz 275a.10/11.

2. çokluk: -sız-siz ekleri kullanılmaktadır.

māllarumuzı ḳanda alup gidersüz 89a.7, ẓafer bulasız 276a.3, Ya Benī Şībān şol vaḳt ki düşmāna muḳābil olasız 279a.11, hemān ki siz bularuñ üzerine ḳoyulasız 284a.1.

3. çokluk:-lar-ler eki veya –dur eki kullanılmaktadır.

puṣı yerlerin arayalar 284a.4, bu ḥāli aña daḫı bildürdiler 284a.10.

2. İyelik kökenli şahıs ekleri: Bu ekler, görülen geçmiş zaman, şart çekimlerinde kullanılmaktadır.

1. teklik:-m eki kullanılmaktadır.

ʿAnterüñ mizācın dutmadum 289b.7, Zīrā bir iki gündür ki sordum 295a.9, ben bildüm 302b.4, ben işitdüm 314a.10.

2. teklik:-ň eki kullanılmaktadır.

sen benüm baʿżı ehl ü meşveretümden olsañ gerek 326a.1, inanmazsañ bendümi getürsin 328a.6.

3. teklik: Ebū'd-Düvveh üzerüne ḥamle ḳıldı 332b.3.

1. çokluk:-k/ -ḳ ekleri kullanılmaktadır.

bizümle olmasañuz Melik ellerüme bir ġalebe idemezdük 315a.13,Çünki buraya geldik 131a.6, yine ḥayāt bulduḳ 260a.4.

2. çokluk:-ñuz, -ñüz ekleri kullanılmaktadır.

bizümle olmasañuz Melik ellerüme bir ġalebe idemezdük 315a.13, bulmazsañuz 317b.1,Hīç bu mertebede seḫāvet gördüñüz mi 123a.7.

3. çokluk: ol ḫaymeye taʿẓīmle ḳondurdılar 332b.10, iki ṭarafdan ḫaymelü ḫaymelerine döndiler 332b.8, Anlar ḳapuyı dutdılar 335a.3, ʿİsāvīler aydursın, ne ḳosalar çalup ḫāce ṭapıcılar ġalebe ider 64a.4.

3. Emir kipi şahıs ekleri: Metnimizde emir kipi için tespit edilen şahıs ekleri aşağıdaki gibidir.

1. teklik: -ayın, -eyin, -eyüm, -ayum ekleri kullanılmaktadır.

seni bu ġażabdan ḳurtarayum 292b.5, ben söyleyeyüm 210a.3, tīz giyecegi çıḳarın, giyeyüm 218a.11, bunlaruñ ḳaçduḳlarunuñ cezāsın ḳılayın 91b.5, Bu işe ben baş olup varayın 93a.1, Biñ adamla varup atlara ḥamle ideyin 94b.1.

2. teklik: Eksiz olarak bulunmakta ve de -ġıl -gil ekleri ile de kullanılmaktadır.

Ey Benī ʿAbs Bahādırı, ḳovgil bunuñ gibi sözi 49a.13, ṣayruluġunı söylegil 79a.10, Yā Melik, bilgil ki ben bir at uġrısıyım 150a.9.

3. teklik:-sun –sün ekleri kullanılmaktadır.

ḫalḳa rüsvāy olmasun 161a.3, Mecīd ḳurtulup ehline ve aḳrabāsına ḳavuşsun 177b.12, hem bir pāre ḳuşansun, diñlensün 188a.5/6, getürelüm, senüñle ḫaberleşsün 208b.12.

1. çokluk:-alum,-elüm eki kullanılmaktadır.

Gelüñ bugün ayırd olalum 241b.3, Eger faḳīrseñ ġanī ḳılalum 331b2, işbu gice içinden yürütelüm 333b.3, ṣaçlarumuz çözelüm336a.8.

2. çokluk: -uň eki kullanılmıştır.

başuñuz aluñ, ḳaçuñ 32b.11.

3. çokluk:-sunlar, -sünler eki kullanılmıştır.

benüm oġlumla gelüp oynamasunlar 112b.4, Ṣabāḥadek tursunlar 5a.2, Hele bu esīrleri ḳoyuvirelüm, gitsünler 5b.11.

3.8.2. Fiil Çekimi

3.8.2.1. Haber (Bildirme) Kipleri

3.8.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki –dı-di-du-dü ekleridir. Ekin üçüncü teklik ve çokluk şahıslar dışındaki kullanımı –du-dü yuvarlak biçimli olarak, sadece üçüncü şahıslarda düz ünlülü olarak tespit edilmiştir.

1. teklik:ḳaçdum ve dönmedüm 14a.3, Ben başıldum 15a.13, ḫālümi saña bildürmezdüm 23b.12.

2. teklik:ṣaḳlasañ perde ardından çıḳmazduñ 24b.6/7, esīr ḳılduñ 33a.6, ʿĀḳıbet bahāmuz ödeyüp çıḳarduñ 37b.10.

3. teklik:atumuz daḫı yoruldı 25b.4

1. çokluk:hīç birbirimüzi alımaduḳ 25b.4,daḫı cengümüz bāḳīdür, ayru olmaduḳ 25b.6, Biz umarduḳ 49b.5.

2. çokluk: Ne vaḳt ayrılduñuz 26b.12, yüreküm ḳoparduñuz 43b.1.

3. çokluk: Bir zamān yirde itişdiler ve ṭutuşdılar 24a.9, ṭaġlar gibi toḳundılar ve deñizler gibi birbirine ḳoyuldılar 32a.6/7, Bunlar ardınca buluşdılar 37b.13.

Görülen geçmiş zamanın olumsuz çekimi –ma-me ekleri ile yapılmaktadır.

ʿAnter ḳabūl itmedi,yemediler ve yüzüne baḳmadılar 53a.11.

3.8.2.1.2. Anlatılan geçmiş zaman

Metnimizde anlatılan geçmiş zaman eki -mış-miş dar ünlülü olarak kullanılmıştır.

1. teklik: ḳabīlede ḳonuḳluḳ evleri yapmışım 128b.2, bunuñ gibi işleri çoḳ görmişim 164a.4.

2. teklik: sen eyü zaḥmet çekmişsin 192b.12, Yā Pehlivān, ḫūb dūş görmişsin 226b.7, bir ḳūl almışsın 115a.10.

3. teklik: Atasından bī-ḥaḍḍ māl ve niʿmet kalmışdı 118a.13, ḫalḳa heb ulaşdurmışdı 123a.2, Issıdan ve ṣusuzlıḳdan ġāyet de buñalmışdı 166b.2.

1. çokluk ve 2.çokluk eklerine metnimizde rastlanmamıştır.

3. çokluk: birbirin başmaġa durmışdılar 15b.5.

3.8.2.1.3. Gelecek zaman

Metnimizde, gelecek zaman eki olarak -ısar-iser/ -acaḳ, -ecek ekleri kullanılmıştır.

1. teklik: Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

2. teklik: ʿözr dileyeceksün 213b2,

3. teklik: esīr idecekdür 97a.12, ne yoldan gidecek 108a.13, emegümüz żāyiʿ olısar 97a.12/13, zaḥmet çekdügümüz hīç olısar 97a.13.

1. çokluk ve 2. çokluk eklerinin kullanıldığı örneklere metnimizde rastlanmamıştır.

3. çokluk: ṭarīkümüzi bozısarlar 69a.11, Fāyiz leşkeri cemʿ idüp yine bunları karşulayacaḳdur 19a.3.

Gelecek zamanın olumsuz çekimi –me –ma ekleri ile yapılmaktadır.

ol beñi görmeyiserdür 330b.5 (Tek bir örneğine rastlanmıştır.)

3. 8.2.1.3. Geniş Zaman

Metnimizde geniş zaman eki olarak -r,-ar,-er,-ur,-ür ekleri kullanılmıştır.

1. teklik: Yā Mevlāī, dilerin senden ki Esmāyı 228a.7, zīrā ben şehādet iderin 229a.2, şoñından ġāyet ḳorḳarın 244a.13.

2. teklik: niçün ḳıyarsın 336a.6, eyvānını yıḳup evlerini oda yaḳarsın 64a.5, işbu şeyṭānuñ başını ne baġlarsın100a.6, gerekse söylersin 114a.11, neylemek istersin 117a.4.

3. teklik: ḫalḳumuzdan bulduġun öldürür 54b.1, şeyṭānuñ şerrinden iḥtiyāṭ idüp oturur 55b.8

1. çokluk: ḳılıçlar ve çomaḳlar ururuz 75b.5, ḳabīlelerde yürürüz 113a.13.

2. çokluk: Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

3. çokluk: çaġrışurlar 129a.4, ġāyet de müştāḳ dururlar 135a.10, oḳla yayla gelürler 157a.12, nicesi oḳla helāk olmış bilürler 227a.9.

Geniş zamanın olumsuz çekimi -maz-mez ekleri ile yapılmaktadır, kişinüñ devleti bir ḳarār üzerine turmaz 249a.8, rāżī olmazın 251a.9, bu işi kimse itse olmaz 255b.9, yaḳın durmazın 256a.11, kimse bilmez 258b.12, ḥōd bilmezsin 263b.5.

3. 8.2.1.4. Şimdiki zaman

Metnimizde şimdiki zaman eki olarak -yorur eki kullanılmaktadır.[78] Bu ek, yorı- yardımcı fiili ve geniş zaman ekininbirleşmesinden yapılmakta ve birleşik zaman anlamı taşımaktadır.[79]Ekin metnimizde yer alan örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. tekil: ben uyuyorurum 170b.3

2. tekil: Metnimizde örneğine rastlanılmamıştır.

3. tekil: ḫalḳuna pāsbānlıḳ ideyorur 41b.2, yatıyorur 313a.6,

1. çokluk: Metnimizde örneğine rastlanılmamıştır.

2. çokluk: uş üzerüñe gelen muṣībeti müşāhade ideyorursız 58a.7

3.çokluk: uş dönüp geliyorurlar 62b.12,dört yüz biñ leşker geliyorur 74b.9/10,ʿĀlemden fāriġ emīn yatıyorurlar 285a.5.

3. 8.2.2. Dilek Kipleri

3. 8.2.2.1. İstek kipi

Kipin eki -e -a'dır.

1. teklik: müşerref olam 105b.12, ḳılıç bulara verem 276a.13, Ḫorāsān çerisiyle daḫı varam 324b.13,yanımca giderken ḫaḳḳından gelem 334a.11/12.

2. teklik: muʿāvenet idesin 2b.6, bu kişiyi öldüresin 8a.3, bulasın 24a.1, anda açasın 25a.7, sen turasın 37a.10.

[78] Gülsevin, age., 2011, s.96.
[79] İlhan,age.,2009, s.100.

3. teklik: bāḳī ḫalḳla Ġamraʾı ve atasını barışdura 36b.13, arpa ve buġday ögüre, otura 39b.4.

1. çokluk: ḳabīlesine ḳılıc ḳoyup komayavuz 40a.7,Ne teşvīşe ve miḥnete sataşavuz 40a.11/12, eglenmeyüp gidevüz 42b.13, teslīm idüp saña evüz 45a.12.

2. çokluk: Metnimizde örneğine rastlanılmamıştır.

3. çokluk: bāḳī esīrlere ulaşduralar 27a.7,ṣaḥrālarda muḳīm olanlar korḳalar 56a.7, çeriyi getürüp ʿarż ideler 56a.12.

İstek kipinin olumsuz çekimi –me –ma ekleri ile yapılmaktadır. sen ardından irişicek ḳaçup kurtulmayalar 57b.1, fi'l-ḥāl olmayavuz 67b.8, bu sırrı kimse bilmeye 79b.1, Tā kim ġurbetde olmayasın 233b.2.

3.8.2. 2.2. Gereklilik kipi

Gereklilik kipi için metnimizde şöyle kullanılmaktadır:

-mek -mak gerek: gice ḳarañuluġunda gitmek gerek 237b.13, Nuʿmānı yanuña getürmek gerekdür 268b.2, ne dilersevüz anlara itmek gerek 300a.1.

-se -sa gerek: bizi daḫı niçe dilerse itse gerek 241a.8, getürseler gerek 245a.8, emīn kişi olsa gerek 246b.8, söylense gerek 247a.5.

Gereklilik kipinin olumsuz çekimi -me -ma ekleri ile yapılmaktadır.kimse ḳalmasa gerek 92b.6.

3.8.2.2.3. Emir kipi

1. teklik: -ayın –eyin, -ayum -eyüm ekleri kullanılmaktadır.seni bu ġażabdan kurtarayum 292b.5, söyleyeyüm 210a.3, tīz giyecegi çıḳarın, giyeyüm 218a.11, ben varayın 250b.11, ḳıyup kırayın 251b.8, göreyin ki bulara ne ʿaceb işler itsem gerek 261a.8.

2. teklik: -gil eki kullanılmaktadır.Yā Melik, bilgil 308a.5, kovgil bunuñ gibi sözi 49a.13.

3. teklik: -sun -sün eki kullanılmaktadır.gelsün, yine ḳavuşsun 58a.1, ṣulḥ idüp barışsun 58b.2, ḳanı seyl olup aksun 63b.7.

1. çokluk:-alum -elüm eki kullanılmaktadır.evvel anları perdaḫt idelüm 64b.13, elüm 66a.5, İşü bitürmek ardınca olalum 74a.3, mālların alalum 81a.2.

2. ve 3. çokluk emir çekimine metnimizde rastlanmamıştır.

Emir kipinin olumsuz çekimi –me –ma ekleri ile yapılmaktadır.ol Rūm atı sanmasun 101a.6, düşmānlaruñ saña şamāta itmesünler 114b.12, aġzuñ çürümesün 122b.4, birgün bizi sensüz ḳılmasun 73a.9.

3.8.2.2.4. Dilek-Şart kipi

-se –sa ekleri dilek şart ekidir.

1. teklik: ne ḳadar nesne virürsem gözüme az 126b.7, eger bilsem ki bunda durmaġa ḫāṭıruñ vardur 136b.2, Ben daḫı bile varsam ola mı 156a.12, anuñla şiʿr oḳusam ve sözüm söyleşem 208b.7/8.

2. teklik: biñ deve boġazlasañ 212a.11, çıḳarsañ 214b.10.

3. teklik: senüñ yöreñde olmasa 224a.3.

1. çokluk: biz senüñle ṣabāḥadek olsavuz.

2. çokluk: varmazsañuz 169a.9.

3. çokluk: ʿAnteri bulsalar 145a.3.

Dilek şart kipinin olumsuz çekimi –me –ma ekleri ile yapılmaktadır. duymasalar 180b.13, olmasa 191a.11.

3.8.3. Fiillerin Birleşik Çekimi

3.8.3.1. Hikāye birleşik çekimi

Hikāye birleşik fiil çekimleri için i- yardımcı fiilinin görülen geçmiş zaman çekimi kullanılmaktadır. Metnimizde yer alan hikāye çekimleri aşağıdaki gibidir.

a. Anlatılan geçmiş zaman hikāyesi: muntaẓır olmışdı 200a.13,çıḳmışdı 206a.4, ʿAnter depeleyüp almışdı 209b.2.

b. Geniş zamanın hikāyesi: söylemişlerdi 210a.2, iderlerdi 211a.11, uyurlardı 212a.5, dutardı 219a.2.

c. Şimdiki zamanın hikāyesi: Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

d. İstek kipinin hikāyesi: olmayaydı 268b.2, varaydı 276b.6, gideydik 5a.5.

3.8.3. 2. Rivayet birleşik çekimi

Rivayet birleşik çekimi için i- fiilinin anlatılan geçmiş zaman çekimi kullanılmaktadır. Metnimizde yer alan örnekleri aşağıdaki gibidir.

a. Geniş zamanın rivayeti:olurmış 94a.5, alurmış 134b.5.

3.8.3.3. Şart çekimi

Şart birleşik çekimi i-yardımcı fiilinin şart çekimiyle yapılmaktadır.

a. Görülen geçmiş zaman şartı: aldıysa 146b.6, vardıysa 231b.7, öldiyse 233a.8, didiyse 277a.9.

b. Geniş zamanın şartı: dirse 285a.9, ileñirsen 250b.3, dilerse 251b.11, olursañuz 253a.10, gelürse 272a.7.

3.8.4. Birleşik Fiiller

Birleşik fiil, bir yardımcı fiile bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime gurupudur. İsim ve fiil unsuru önce yardımcı fiil sonra getirilmektedir.[80]Metnimizde yer alan birleşik fiilleri İsim/sıfat/zarf + fiil'den meydana gelen, fiil+fiil'den meydana gelen birleşik fiiller olarak sınıflandırmak mümkündür.

3.8.4.1. Birinci unsuru isim olan birleşik fiiller

Birinci unsuru isim olan birleşik fiiller it-, eyle-, ol- ,kıl- yardımcı fiilleriyle oluşturulmaktadır. Metnimizde birinci unsurdan oluşan isimler Arapça, Farsça veya Türkçe kelimelerden oluşabilmekte aynı zamanda birleşik fiilerin deyim olarak kullanıldığı da görülebilmektedir.

al-:intiḳāmımı alayın 332a.2.

bul-:żaʿif bulursa 69b.8.

çıḳ-:ṣaġ çıḳmazlar 197b.11.

döndür-:yüz döndürdügin 222b.12.

dut-:sözüñüz dutup 265a.13.

düş-:ellerine ayaḳlarına düştük 277a.3/4.

eyle-:ne eylersen eyleyesün 278b.7, işāret eylese 281a.5, ölümlü eylediler 285b.2/3, aşaġa eyleyüp 293a.7, kerem eyle 294a.3, ṣabr eyle 294b.11, ʿafv eyle 295a.7, ḳarañu eylemiş 305b.3, ziyāde eylemesün 305b.10, şükr eyledürler 306b.5, şaḳḳ eyleyivirdi 311b.11,ḳaṣd eyledi 316b.3, helāk eyledi 317a.7, ḳatl eylemek 317b.10, istiḳbāl eylediler 318a.5,emr eyledi 319a.3, göç eyledi 319a.10,ḳabūl eyleyüp 320a.2.

gel-:vücūda geldi 320b.3, inṣāfa geldi 321a.9, ḫāṭıra gelen 321b.6, yaḳın geldiler 334a.7, üzerümüze gelen 336a.11, ḳatına geldiler 336b.3, göñlüne geldi 128a.13, elden geldikce 128b.2, vāz gelüp 134a.10.

getür-:ḫaber getürdi 135a.3, ḫāṭırına getürdi 149a.7, belā getüreler 152b.2, ḳatına getürdi 175b.6, ṭāḳat getürevüz 185a.7, dutup getürürse 186b.10.

göster-:dōstluḳ ṣūretin gösterdi 204a.9, saḫt gösteresin 218b.1, cevelān gösterdi 241b.5, ḍarb-ı ḥarb göstereyin 327b.7/8, ilām gösterirlerse 336a.10, yir gösterdi 54b.3, miskinlik gösterdi 168a.6, saḫt gösteresin 218b.1.

id-:ḳullıḳ idersüz 220a.5, rivāyet iderler 221a.1, şikāyet ider 221b.11, teslīm iderin 223a.6, ẓulm idersevüz 223a.13, fikr iderüñ 226b.1, dalālet ider 226b.11, esīr ider 234b.2, cenk iderdi 236a.3, ṣarf iderin 238a.9,feryād iderin 239a.4.

[80] Ergin, age.,s 386.

idin-:maḳām idinevüz 298b.3, ġuṣṣayı kendüñüze pīşe idinüñ 304a.4, yoldaş idinür 43a.3, sözüm tamām idince 126a.10, dōst idindüñ 132b.1.

it-:eyle itdiler 285a.9, duʿā itdi 109b.7, nisbet itmek 110b.1, ḫāṭırın tesellī itmekdi 110b.7, cemʿ itmezsen 111b.4, ġaraż itdiler 111b.13, ḳabūl itdi112a.3, menʿ itmezseñüz 112b.4, iḥsān itdüñ 113a.11, iḥsān itdüñ 113b.11, teslīm itdi 116a.1, feryād itdi 116b.6, selām it 117a.13, fesād itdi 41b.1, helāk itdiler 43b.3, ḳaṣd itdük 61b.1, zārılıḳ itdi 74b.4.

itdür-:ṣulḥ itdüre 80b.9, ḥükm itdürevüz 82b.4, terk itdürüp 120b.4, şerḥ itdürdi 141b.5, helāk itdüre 172b.2, ṭaleb itdürmiş 228a.10, seyrān itdürdilerdi 235a.4, taʿbīr itdürüp 245a.8, yaġma itdüreydi 271a.6, terbiyyet itdürdi 330a.8.

ḳal-: muntaẓır olup ḳaldılar 5b.9/10, maḥrūm ḳaldı 9a.6, girü ḳaldım 16a.4, yalñuz ḳaldı 19b.2, yorulup ḳaldı 26b.8/9, yayaḳ ḳaldılar 31b.6, ḫālī ḳaldı 45b.8.

kesil-: ümīdlerü kesilüp 176b.1, sözleri kesilür 183a.10.

ḳıl-:ʿitāblar ve serzenīşler ḳıldı 185a.3, mükerrer ḳıldılar 189b.3, ḥamle ḳıldı 193a.1, iḳdām ḳıldılar 193b.13, ziyāde ḳıldı 228b.12, murādumı ḥāṣıl ḳıldı 234a.3.

ol-:şād olup 234a.10, emīn olavuz 234b.7, ḥāṣıl olur 235a.2, cemʿ oldılar 236b.11, denk oldı 237b.2, helāk olduġun 237b.6, muḳābil oldı 239b.2, melūl olup 240b.2, ẓāhir oldı 273a.1, ḫarāb olur 275b.8, Eyle olıncaḳ 277b.6, ġarḳ olup 303b.4, meşġūl oldı 304a.7, vechle olduġuna 305a.5, müteḥayyir olduġundan 306a.2, vāḳiʿ olmış 306b.2, mustaġriḳ ola 306b.12.

ṣal-:adam ṣaldılar 11a.11, ʿāciz ḳaldı 11b.9,

ṣıçra-:cān başına ṣıçradı 15a.11.

ṭut-:dükenmege yüz ṭutdı 3a.3/4, muḫkem ṭutdı 24a.8, cihānı ṭutdı 77b.2, yas ṭutdı 79a.3, maʿdūr ṭutdı 79a.11, ʿahdini dürüst ṭutdı 203b.10, muḳābil ṭutdı 240b.10, süñgü ve ḳılıç ṭutdı 6b.2.

ṭur-:ʿAhdine ṭurmadı 42a.9, ḳanāʿat idüp ṭururdum 54a.13, mertebelü mertebesince ṭurdular 87a.10, bekledüm ṭurdum 125a.4.

uġra-:ne vaḳʿaya uġradılar 43a.13, belāya uġrada 46a.11, belāya uġradılar 53b.8, düşmān şamātāsına uġradayın 136a.3, cān ḳayusına uġradı 151b.12, uyuḳu şirretine uġraduk 170b.6,muṣībete uġradı 172a.1, belālara uġraduġuñı 187a.13, bir işe uġradılar 195b.2, dürlü dürlü mānīʿlere uġradın 39b.1.

ur-:boyunların urmayavuz 40a.8/9, avurd urdum 124a.4, yaralar urduḳlarından 236a.5.

vir-:āfet virsün 54b.11, aman virem 55a.9, and vire 56b.3, cevāb virdi 60b.11, mānīʿ virüp 61b.2, ḫaber virdiler 81a.6.

Olumsuzluk

Birleşik fiillerde olumsuzluk –me –ma eki ile ve geniş zaman için ise –mez –maz ekleri kullanılmaktadır.

-me -ma:rāżı olmadılar 102a.7, ṭāḳatümüz olmadı 108a.1, nisbet eyleme 126a.6, mizācın dutmadum 289b.7.

-maz -mez:terk eylemez 112b.10,sākin olmaz 294a.2, elümden gelmez 311a.9.

Birleşik fiillerin isim+ fiil şeklinde oluşumlarında isim unsurunun hal eklerini alarak da kullanıldığı görülmektedir.

1. Yalın hālde kullanımı

giriftār olmaḳ 293a.12, and içelüm 293b.6, meşhūr olup 294a.7, muḥkem ḳıldı 321b.8, intiḳāmlar idelüm 323b.2, vaṭan dutmaḳ 323b.9, ḳabūl ḳıldı 336b.2, tīz oluñ 14a.7, teʿşīr itmediler 21a.5, ḥīle itdi 22a.11,cenk itdügin 22b.10, ʿazm itdiler 23b.6, amān diledi 24a.12, teslīm idüp 41a.8, ġarḳ oldı 43b.8, yayaḳ olup 91b.4, hücūm itdiler 91b.13, müteḥayyir oldı 101a.13, dilek idesin 101b.10,yürekler oynadı 106b.8, tedbīr itdüñ 108b.5, iyilikler itdiler 109a.5, ḳabūl itdi 112a.3,

2. Yönelme hāliyle kullanımı

ele düşem 21a.10, cān başlarına ṣıçradı 91a.12, ḫāṭırıña getüre 108b.12, ele getürüp 333b.4, yirine geldi 79a.6, yola getürdüñ 81b.8, başumuza getürdi 88b.10, dünyāya getürdüñ 95b.12, göñlüme geldi 126a.5.

3. Ayrılma hāliyle kullanımı

kendüden gitdi 153b.13, göñlünden gitmez 254b.9, ḳalbümden gitmezsin 266b.6, elinden gitmesinden 268b.8, elümden gelmez 311a.9, elinden geldükce 51b.3.

4. Belirtme hāliyle kullanımı

dört yanın baġladılar 91a.13, izlerin sürüp 92b.9, intiḳāmın idevüz 92b.10,

3.8.4.2. Birinci unsuru fiil olan birleşik fiiller

1.Süreklilik fiilleri: Fiilin zarf fiil şekline çeşitli fiillerin gör-, dur-, gel- gibi getirilmesi ile yapılan birleşik yapılardır.

çıḳa geldi 195b.5, gide durasın 167b.12, uyanı geldüm 246b.2, durı gelüp 257b.8, bulaşı geldi 287b.5,irişi geldiler 167a.4, uyanı geldüm 246b.2, yetişi görüñ 92a.13, gide durasın 167b.12

2. Yeterlik fiilleri: u-(muktedir olmak) fiili daha çok-ı- şeklindeki düz biçimi ile metnimizde kullanılmaktadır.

olımaz 28a.3, başarımaz 50a.6, ṣaḳlayımazdur 52b.13, varımaz 82b.2, alımaz 127b.2, varımaz 11b.8, alımazlar 15b.6,çıḳamaz 79a.8.

3. Tezlik fiilleri: Fiilin zarf fiil biçimine gelen ver- fiili ilemeydana gelmektedir. Metnimizde verilen örnekleri aşağıdaki gibidir.

idüverürdi 16a.2, ḳoyuverdi 34a.4, diyü verdi 248a.8.

BÖLÜM III
TRANSKRİPSİYONLU METİN

1b

Rāvī eydür: Bu kişi sözi tamām idince ʿAbbās ve Ḫifāf her biri at üzerine geldiler, yoldaşların (1) cemʿ etdiler. Dureyd bunları gördi, eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları ikiñüz daḫı bir aradan gitmek olmaz, nāgāh yolda (2) ṭuşlaşasız, birbiriñüze ḳaṣd idesiz, bir fesād vāḳiʿ ola. Ṣavāb budur ki ḳurʿa bıraḳavuz, kurʿa ḳanġuñuza (3) gelürse ol gide. Ḳırḳ gün mühlet virevüz, gelürse geldi, gelmezse yerinde ḳalanuñuz gide ammā bu ḳaṣd (4) itdügüñüz iş olacaḳ degüldür. Zīrā Müteʿacciz cabbār kişidür, bī-nihāye ʿaskeri vardur. Ḫuṣūṣā ki ḳız ḳarındaşı Ġamra, (5) bahādırlıḳda bī-naẓīrdür. Nice zamāndur daʿvā ider ki baña meydānda kim ġālib olursa beni ol alsun. Bu (6) sözi işidüp nice pehlivānlar eṭrāf-ı ʻālemden anuñ cemāli ārzūsına vardılar, anuñla uġraşdılar, āḫir, maġlūb (7) oldılar. Nice zamāndur, Yemen vilāyetinde ḳāimdür, kimse aña muḳābil olmadı. Ṣavāb budur ki bu işden vāzgelesiz. Bu (8) mehlekeye iḳdām itmeyesiz. Bu sözi işidicek ʿAbbās eytdi: Ġamra ne ʿavratdur ki andan ḳorḳup ben bu işden (9) vāzgelem. Elbette varup Müteʿaccizüñ başun getürsem gerek. Rāvī eydür:ʿAbbāsuñ bu vechle cürʾeti Ẕü'l-Ḫimāra ṭayanduġından (10) idi. Zīrā Ẕü'l-Ḫimārla dōst idi. Umardı ki kendüye muʿāvenet idüp işin bitüre. Zīrā Ẕü'l-Ḫimārı (11) ʿArab içinde yedi biñ kişiye muḳābil ṭutarlardı. Peyġāmber ʿAleyhi's-selām zamānına dek diri oldı. Āḫir Ḥażret-i (12)

2a

Resūl öñünde ʿAlī Keremu'llah veche depeledi. Rāvī eydür: Dureyd gördi ki ʿAbbāsuñ licācı varduġumuz (1) ḳurʿa bıraḳdı. Ḳurʿa ʿAbbāsa geldi, bahādırlar aytdılar. Yā Emīr, bir daḫı bırak. Bir daḫı bıraḳdılar, yine ʿAbbāsa geldi. (2) Ḫıfāf, bu ḥāli görincek ġāyet saḫt oldı. ʿAnter gördi ki Ḫıfāf saḫt oldı, Dureyde aydur. Yā Emīr, ḳurʿayı (3) bir daḫı bıraḳ ki erenler oyunı üçe dek demişler, tā ki bunlaruñ arasında nizāʿ faṣl ola. Yine bıraḳdılar, (4) yine ʿAbbāsa geldi. Ayruḳ kimesnenüñ sözi ḳalmadı. Ḫıfāf, ḳatı saḫt oldı, ḳorkdı ki Müteʿaccizi kendüden (5) ögürdi, vara öldüre ḳızı ala. Rāvī eydür: ʿAbbās ḳatı feraḥ olup evine vardı, aṣḥābın cemʿ itdi. ʿAnter (6) daḫı Muḳri'l-Vaḥş yanınca ṭurdılar, evlerine gitdiler. Muḳri'l-Vaḥş ʿAntere eytdi: v'Allah Yā Ebel Fevāris Ḫifāfa (7) ġāyet de özüm göyündi, dilerim ki anuñla gidem, varam, aña muʿāvenet idem. ʿAnter eytdi: Üsküt, Yā Fārisü'n- nāḳ. (8) Bu sözi ṣaḳla, ben dilerin anıñ kimse ṭuymadın maḳṣūdın bitürem. Tā ḥalḳ dimeyeler ki ḳuluñ işi dāim ḳula (9) yardım itmekdür. ʿAnterüñ ḥāli böyle. Bu ṭarafda ʿAbbās daḫı evine geldi, aṣḥābından ḳırḳ bahādır kişi iḫtiyār (10) etdi ki her biri, yüzden yüz döndürmezdi. Derḥāl

cümlesi yaraġa girüp at arḳasına geldiler, yola revān (11) olup gitdiler. ʿAbbās, bunlaruñ öñlerine düşdi, giderek kerem olup işbu ebyātı oḳudı. Şiʿr.

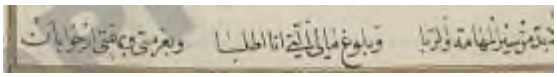

2b

Rāvī eydür: ʿAbbās aṣḥābıyla ṭurmayup üç gün üç gice gitdi. Benī Ḫamīre yetişdi. Sebīʿ bin Ḫārişüñ (4) ki laḳabı Ẕü'l-Ḫimārdur, evine ḳondı. Sebīʿ ʿAbbās göricek ikrām idüp żiyāfetler eyledi. ʿAbbās Yā (5) Emīr, Ārż-ı Şerīfe bir ḥācet ittürmege giderin, gerekdür ki baña muʿāvenet idesin. Andan başladı, bir bir geçıken (6) mācerāyı söyledi. Andan eytdi: Yā Emīr, saña anıñ içün geldim ki Ḫıfāf vardı ʿAntere ṣıġındı. Zīrā dāim veled-i (7) zinānıñ yardımcısı veled-i zinādur. Sen, ehl ü nesebsin, gerekdür ki ehl ü nesebe yardım idesin. Ẕü'l-Ḫimār (8) Ehlen ve Merḥaben, Yāʿ Abbās. Yakın bilgil ki ḥācetüñ revā oldı, maḳṣūduña yetişdüñ. Andan ṣoñra (9) Ẕü'l-Ḫimār sefer yaraġın görüp aṣḥābından elli kişi iḫtiyār itdi. Arż-ı Şerīfden yaña müteveccih olup (10) gitdiler. Bileler nice bir nice ḳılavuz uydurdılar. Andan soñra ṭurmayup gitdiler. Rāvī eydür: Bunlaruñla (11) Ārż-ı Şerīf aralıġı ġāyet eşkün atla yigirmi günlik yol idi. Yolları ġayet ṣaʿb idi, çok derbendler, (12) beriyyeler, ṣusızlıḳlar geçerdi, andan varurdı. Rāvī eydür: Bu öñlerince ḳılavuzlıḳ iden adamlar aytdılar. (13)

3a

Bu gitdügiñiz yollar ıssuzlıḳ beriyyelerdür ve otı, ṣuyı ḳıt ṣaḥrālardur ve havāsı mühmel ve ḳorḳunç maḳāmlardur ve (1) açlıḳdan ve ṣusızlıḳdan buñalcaḳ mekanlardur. Ġāfil gitmek olmaz, vāfir yaraġla gidin ki zaḫmet çekmeyesiz, didiler. (2) Pes, bunlar daḫı eyle itdiler ve elli adam alup yola revān oldılar. On gün gitdiklerinden soñra azuḳları dükenmege yüz (3) ṭutdı. Ṣuları daḫı tamām oldı, ġāyet teşvīşe düşdiler. Ḫālümüz nolsardur, diyü mahzūn oldılar. Ḳılavuzlar aytdılar. (4) Aḫşām olunca ġayret idüñ, yürüñ ilerüde bir ṣu vardur, aña irişevüz didiler. Buñlar daḫı sürdüler, gice olunca ol (5) yerde bir ulu göl varmış, aña irişdiler. Gördükleri sāʿat şol ṣusuz deve gibi bir biri ardıñca bī-iḫtiyār ol göle (6) döküldiler ve geregi gibi ṣuya ḳandılar, cānları rāḥat oldı. Ol gice anda ārām oldılar, dün yarusı geçicek kılavuzlar (7) çaġırdılar ki ṭuruñ, ṣu kablarıñ ṭolduruñ, bugün uġrayacaġumuz beriyyeye Servet beriyyesi dirler, aṣlā azuḳ, (8) ṣu ele girmez ve ıssı ġāyet de ḳatı olur. Atluya bir gün bir gicelik yoldur, hīç kimse ṣaġ esen geçmez. Meger ki vāfir ṣuyı (9) ve azuġı ve yaraġı ola didi. Bunlar daḫı ṭurup tulumları ve matāraları ve tā ki su ḳabları ne varsa ṭoldurdılar ve yola (10) girdiler. Ḳuşluġa dek gitdiler, gün ḳızdı, ṣaḥrālar od oldı. Öyle olınca bu miḥnetle gitdiler, ṣusuzlıḳdan dilleri (11) ṭamāġa yapışdı ve atları yoruldı. Ṣu ṭaleb etdiler, gördüler ki getürdükleri ṣular

şoġulmış ve ıssıdan bir ḳaṭre ḳalmamış, (12) telef olmuş. Ah idüp aġlaşdılar ve içlerine od düşdi. Belleri büküldi, buñaldı ve kuvvetleri ḳurudı andan ḳılaġuzlar (13)

3b

Çāre yürümekdür, ola ki cānumuzdan bāḳī varken ṣuya irişevüz. Necd oluñ, eger ecelümüz gelmedise çıḳaruz geldise (1) işbu dermānsuz yerlerde helāḳ olup giderüz didi. Ẕü'l-Ḥimār, eytdi: Biz buñda ṣusuzluḳdan ḳırılacaġumuza (2) hīç şüphe yokdur, müşkil ḥāle müptelā olduḳ didi. Bir ṣāʿat daḫı gitdiler, atları yürimez oldı. İnüp yayaḳ (3) oldular ve silaḥların dökdiler ve aġır giyeceklerin bıraḳdılar ve başlarından ışkların atdılar. Yoldaş yoldaşa ve ḳardaş (4) ḳardaşa baḳmadı. Her birisine başlu başı ḳayusı oldı. Bahādırlar ẕelīl oldı ve ḳuvvetlüler żaʿīf oldı. Hep yayaḳ (5) olup atların gāh gāh yederler gāh sürerlerdi. Ẕü'l-Ḥimār aydurdı ki nolaydı ki buldır olup bu işe ṣataşmayayduḳ. (6) Cihān sarāyı kīñlikle başımıza ṭar oldı dirdi. El-ḥāṣıl ḥadden aşaġa buñaldılar ve biribiriyle ḥelālleşüp (7) esenleşdiler ve vedāʿlaşdılar, ölümlerine yaḳın ḥāṣıl itdiler. Ḳılaġuzları eytdi: Ey ʿArab Ululaı, ümīdüñüz (8) kesmeñ, ṣu vardur, yaḳında ola ki irüşevüz dirdi. Ne ḥāl ise çalışuñ, ola ki ecelümüz gelmedi ola, ḳurtulavuz, (9) düşmān şamātasına uġramayavuz dirdi. ʿAbbās eytdi:ʿArab ʿAhdi Ḥaḳḳıçün, bu sefer şūm sefer oldı, āfetlere (10) müptelā olduḳ. Bu nesneler hep ol veled-zinā Ḫifāfuñ saʿādetine aʿlāmetdür. Zīrā bu miḥnetden ḫalāṣ daḫı (11) bulursuz, maḳṣūda irişmekden maḥrūm ḳalduḳ. Ben bilüriñ ki Beni ʿAbs ḳulı ʿAnter aña yardım idüp işini bitirse (12) gerek didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Yāʿ Abbās, ben daḫı bu yola gitmekden ʿarżım, ol veled-i zināya bulaşmaḳ idi. Ḫıfāfa (13)

4a

muʿāvenet itmekçün gele daḫı yolda uġraşam, anuñ başına belā getürem,ʿAmruñ defterini dürem, derdim. Beni (1) çoḳ incitmişdür, göñlümde aña kīn ve ḥased bīḥaddür. Velīkin Ḥaḳ Teʿālā bize ḳahr itdi, şunuñ gibi ḥāle müptelā ḳıldı (2) didi. Hele bu sözlerden söylediler ve atları yedüp gāh sürüp yap yap aḫşamadek gitdiler. Gün ṭoluncaḳ (3) bir pāre rāḥat olur gibi oldılar. Issıdan ḫalāṣ bulduḳlarına şād oldılar. Andan dökülüp aç ve ṣusız, żaʿīf ve ḫayf (4) yatdılar. Ne at ḳayusı oldı ne dünyā. Āḫir ḳuşluḳ olunca ol ḥālle uyudılar, gün ḳızıncaḳ uyandılar. Gördüler ki atları (5) ḳatlarından gitmiş, dört yana. İstediler, bulamadılar daḫı beter ilikleri ḳurudı, belāya uġradılar. Baʿżısı baʿżısıña eytdi: v'Allāh- (6) -ü'l-ʿaẓīm ki bize bu işi iden bizüm helākumuza ḳaṣd itmişdür. Düşmān şamātasına ṣataşduḳ, olmaz yerde żāyīʿ(7) olduḳ, ḳılıc görmedin ḳırıldıḳ didiler. Ḳılaġuzlar aytdılar. Böyle demekle iş bitmez. Nāçār gitmek gerek, bu öñümüzdeki (8) ṣaḫrā üzerinde öyle ıssısına ḳalursavuz geçmeziz. At gitdi,

azuḳ az, ṣu yoḳ. Saʿy idüp cānumuzdan cān eṣeri (9) var iken bu beriyyeyi geçelüm, görelüm. Eger ġayret idüp bundan daḫı ölmedin ḳurtulavuz, ġālib budur ki şenlike (10) irişevüz didiler. Bunlar bu sözi işidincek feraḥ oldılar ve ṭāḳatları yetdigince sürüṅdiler, ṣusuzlıḳdan (11) dişleri ḳarardı ve ṭuṭakları şişdi ve dilleri aġızlarından çıḳup ṣarḳdı. Bu ḳararda aḫşam oldı. (12) Issı üzerlerinden götürüldi. Nāgāh baḳdılar ki çādırlar ve evler görünür ve bir ırmaḳ aḳar, beġāyet ḥürrem oldılar. (13)

4b

ve ġuṣṣaları gitdi, irişüp ṣuya döküldüler ve ṭoyunca içdiler. Baʿżısı daḫı helāḳ oldı. Hele bir pāre cānları (1) gövdelerine girdi. Oturup bir saʿāt ārām oldılar ve bu çadırlara ve evlere naẓar ḳıldılar. Nāgāh gördüler ki (2) biñe yaḳın adam çıḳup geldiler, bunlara ḳılıc ve süñü ḥavāle ḳıldılar ve çaġurup kimsiz, ne ṭā'ifedensiz, bunda neylersiz (3) didiler. Bunlar aytdılar. Yā Ḳavm, bizi esirgeñ, belāyı geregi gibi çekmişüz, açlıḳdan ve ṣuṣuzluḳdan cānımız ḳayusı olmışdur. (4) Ne ḳılıc ve ne süñü ḥācetdür, ol ḥālümüzi görüñ andan ṣoñra ḫışm idüñ didiler. Bunlar daḫı bunlarıñ sözlerin (5) işidicek esīrgediler, ḳılıçların ḳınına ḳatdılar. Rāvī eydür: Meger ki bu atlulaı, Benī Ḳażāʿdan idi ve muḳaddimleri (6) Müteʿacciz bin Fāiz idi ki ʿAbbās, Ẕü'l-Ḥimār bunı öldürüp intiḳām etmege giderlerdi. Bunlar bu maḳāma geldügine (7) sebeb bu idi ki Müteʿacciz ḳızḳarındaşı Ġamraʾı daḫı bile alup rızḳ ṭaleb itmege çıḳmışdı. Niteki ʿArabuñ ʿādeti evvelde böyle (8) idi. Bu arada at dinlendürmek içün ṣulanmaġ içün ḳonmışlardı. İttifāḳ-ı taḳdīr ehl ü ʿAbbās ve Ẕü'l-Ḥimār bunuñ ḳaynaġına (9) bıraḳdı çünki ol üzerlerine gelen adamlar bunları gördüler. Açlıḳdan ve ṣusuzlıḳdan buñalmış ḫalḳdur ve (10) beriyyeler çekmekden ve ıssılara ṣataşmaḳdan ṭāḳatleri ḳalmamışdur. Merḥamet itdiler ve ṭanışdılar. Şöyle ittifāḳ itdiler ki (11) bunları alup Müteʿaccizle ḳızkarındaşı Ġamra ḳatına iledeler hem daḫı eyle etdiler, andan varup aytdılar. Yā Emīr,ʿArab (12) fuḳarāsına ṣataşdıḳ. Açlıḳdan ve ṣusuzlıḳdan ve ıssıdan buñalmışlar, diledük ki ḳırayduḳ. Yalvardılar, ḥāllerine (13)

5a

baḳup esrikden nesne dimedik. Evet işde hiẕmetiñe getürdük. Ne buyurursun didiler. Müteʿacciz eytdi: Varuñ, (1) baġlañ. Ṣabāḥadek ṭursunlar, yarın getüresiz, ḥaḳḳından gelem ve ne ṭā'ifeden idiklerin bilem didi. Bunlar daḫı (2) vardılar, bu ḫalḳı hep baġladılar ve ṣabāḥ olınca ṣayr etdiler. Çünki ṣabāḥ oldı, Müteʿacciz didigi gibi koyun sürer (3) gibi bunları sürüp Müteʿacciziñ ve Ġamranuñ ḳatına iletdiler. ʿAbbās ile Ẕü'l-Ḥimār, Müteacciziñ yüzini gördiler, bildiler, (4) ḥayātları gitdi. Adem ardına gizlenürlerdi ve aydurlardı. Nolaydı,

beriyyelerde aç ve ṣusuz olup gideydik, (5) ayaġumuzla düşmān eline düşmeyeydik dirlerdi. Çünki Müteʿaccizle Ġamraḳatına getürdiler. Ġamraeytdi: Ne ḫalḳısız, (6) bunda neylemege geldüñüz? Bunların bir ḳaç ʿāḳılları aytdılar. Ḫātun, biz Benī Selīm faḳīrlerinden olurduḳ öz rızḳ (7) ṭaleb itmege çıḳduḳ idi. Yolumuz beriyyelere tuş geldi, atlarumuz ṣusuzlıḳdan helāk oldı, biz daḫı (8) açlıḳdan ve ıssıdan ġāyet żaʿīf olduḳ ve ḥayātımızdan ümīd kesdik idi. İttifāḳ bu şerīf maḳāmlara (9) irişdiḳ, ṣu bulduḳ, hele helāk olmaḳdan ḳurtulduḳ, ḫalāṣ bolduḳ. Şimdiki ḥālde işde sizüñ (10) elüñüze düşdük. Ḫāṭuruñuz ne dilerse idüñ didiler. Ġamra eytdi: Sizden ʿArab içinde meşhūr (11) olan ʿādet develer istemekdür, anı ṭaleb iderüz. Develer getürüñ, siz kendüñüzi ḳurtaruñṣoñra ḳabīleñüz (12) ulusı Dureydi bulup ḫaber-i esin iderüz. Zīrā aña ḥürmet ve ʿizzet iderdük ve pīrliginden ululuġından (13)

5b

ötürü aġırlarduḳ. Şimdi ol fesāda başladı, bizüm diyārumuza ḥarāmī gönderür. Uş yaḳın zamānda (1) aña bu işüñʿivazın idevüz didi. ʿAbbās, Ġamranuñḫaberin işidincek şād oldı ve ḫalāṣına mecāl (2) buldı, andan eytdi: Ḥōş! Ey Ḫātūn, elümüzden geldükçe deve getürelüm. Evet biz faḳīr ḫalḳuz, eger daḫı kimüñ (3) bizüm ulumuz Dureydüñ bu bābda sucı yokdur. Bizüm bu diyāra gitdügümüzden ḫaberi yoḳdur, aña ġazab itmeñ (4) didi. Müteʿacciz eytdi:ʿArabuñʿādeti eyledür, esīr olıncaḳ faḳīriz, dir. Sizden çoḳ nesne istemeziz, hemān adam (5) başına on deve isterüz, varuñāzād oluñ, Dureydle buluşavuz didi. ʿAbbās, bu ḳula rāżī olup (6) adam gönderdi ve ḥāllerin bildürdi. Müteʿaccizden daḫı bir yol bilür, cüst çapuk ḳavl aldı, becīd yürütüp gitdiler ve bile (7) çok azuḳ ve ṣu götürdiler. Müteʿacciz, ol giden adamla şöyle şarṭ eyledi ki bir ḳaç günde gelüp deve getürürse getüre, (8) getürmezse bu esīrlerüñ boynın ura. Bu vechle ḳavl idüp ol kişi yürütüp gitdi. Bunlar bunda muntaẓır olup (9) ḳaldılar. Andan Ġamra Müteʿaccize eytdi: Yā Āḫī, varup taʿalluḳatumuza ḳavuşalum. Teñri bize zaḥmet çekmedin rızḳ müyesser eyledi. (10) Adam başına on deve gelürse çok niʿmet elümüze girür. Hele bu esīrleri ḳoyuvirelüm, gitsünler soñra Benī ʿAdnāna (11) intiḳām idevüz didi. Müteʿacciz eytdi: Eyle olsun. Yürüñ, ḫalḳa ḫaber idüñ, göçelüm, diyārumuza gidelüm didi. Taʿalluḳāt (12) ları ile kendülerüñ arası üç günlik yol idi, iki günde vardılar. ʿAbbāsı Ẕü'l-Ḥimārı ve bāḳī yoldaşlarını yayaḳ ve elleri (13)

6a

bağlu sürdiler. Çünki varup maḳāmlarına irişdiler ve Fāize ki ululaŗı idi, bu ḳıṣṣaʾi ʿarż etdiler. Fāiz bunlaruñ (1) selāmetlıġla geldiklerine sevindi amma deve isteyü adam dükleri ḫāṭırına ḫōş gelmedi. Müteʿacciz ve Ġamraya eytdi: Ḫaṭā itmişsiz. (2) Şimdi ol gönderdügüñüz adam varup bu ḫaberi anda iledicek, Dureyd ʿArab içinde meşhūr kişidür, ḥükmüne muṭīʿ olurlar. (3) Bī-ḥadd leşker cemʿ idüp üzerimüze gelse gerekdür. Āʿle'l-ḫuṣūṣ ki anuñ güyegüsi Ẕü'l-Ḥimār ki bahādırlıġı ʿArab içinde (4) meşhūrdur. Nice bahādırlara ġalebe etmişdür, v'Allahi ki bu seferde bize teşvīş ḫāṣıl itdüñüz, ṣavāb budur ki üç gün bunda (5) arām olasız daḫı göçüp bir ṣarb yire ki atı ṣuyı bol ola, varup oturavuz ve yolları bekleyevüz, ġāfil olmayavuz (6) didi. Ġamra eytdi: v'Allah'ül-ʿAẓīm! Ey Atasunuñ himmetüñ gitmiş ve pīrlik seni ḳorḳaḳ eylemiş, biz seni evvelden şöyle bilürdük ki (7) kimseden ḳorḳmazsın, ne Melik Nuʿmāndan ne Şām beginden. Bizüm çerimüz anlardan az degül ve heybetümüz ḫalḳuñ göñline düşmüşdür. (8) Nolaydı ki ol Dureyd didügüñ ve Ẕü'l-Ḥimār daḫı çeri cemʿ idüp üstümüze gelelerdi, göre idik ki ben anlara ne işler iderdüm (9) didi. Andan Ġamra ve Müteʿacciz ve bāḳi cemāʿat varup bu esīrleri egleyüp bağladular ve ṭaʿām virüp yedürdiler ve ṣu virüp (10) ḳandurdılar ve üzerlerine ḳullar ḳoyup bekletdiler, gelüp yine çādırlarına gitdiler. Ḫalḳ ṭağıldı, her birisi ulu evine gitdi. (11) Aḫşam oldı, her kişi kendü ḳarargāhında sākin oldı. Ġamra, yatdı. Fikrinde bu idi ki atası hesāb itdügi rāst geleydi. (12) Bu daḫı bahādırlıġın atasına göstereydi. Rivāyet iderler ki Ġamranuñ nesebi eyü degül idi zīrā ki bu Fāizüñ ḳatında bir ḳara (13)

6b

ḳaravaş vardı, adı Cezūr idi. Ḫayli zamān ḳatında olmış, bu Ġamra andan ṭoġmış idi. Büyük olınca Fāiz buña muḳayyed (1) olamadı ve iʿtibār itmedi. Bu daḫı varıraḳ ata binmek ögrendi, süñgü ve ḳılıç ṭutdı, bahādırlarla muḳābil oldı. Yigitler ṣafına girdi, (2) merdānlarla muṣāḥib oldı, nice hādiṣelerde adı çıḳar idi ve vāḳıʿalarda şöhret belürtdi. Fāiiz daḫı bunuñ ḫāli böyle olıncaḳ (3) iḳrār idüp nesebine ulaşdurdı ve anıñ sebebiyle ulu mertebeye irişdi ve ḥürmeti ve ʿizzeti artdı. Rāvī eydür: Ġamra bu fikirle yatdı (4) ki nolaydı, atam didügi gerçek olup Benī Selīm leşkeri bunda geleler idi. Ol daḫı göre idi ki ben anlara ne belā iderin (5) dirdi. Bu teşvīşle yaturken nāgāh ḳulaġına bir āvāz geldi. Diñledi, gördi ki büyük gavġadur. Defʿi yerinden ṭurup ḳılıc eline (6) aldı ve süridi. Ṭaşra çıḳdı, gördi ki ol esīrler bekleyen ḳullardan baʿżısı gelmişler, feryād idüp çağrışdılar, aytdılar. Ey Ḫātūn, (7) meded eyle, tecemmuʿ

esīrler boşanmışlar, bize ḳılıc ḳoyup çoḳumuzı ḳırdılar ve ḳaçdılar. Atlara süvār olup yerler kesdiler ve yel gibi (8) esdiler. ʿAla't-taʿcīl bu şeyṭānlara uzanup ırağa gitmeden irişüñüz didiler. Ġamra, bu ḫaberi işidincek atasına ve ḳardaşına ḫaber (9) itdi. Ata binüp Benī Selīm bahādırlarunuñ ardına düşdiler. İşiden gitdi, tīz yürütdi. Ḳabīlenüñ içine bir ġulġule düşdi. (10) Benī Ḳażāʿa ḫalḳı yollara ṭaġıldılar ve cehd idüp istediler, ʿāḳıbet irişdiler. Rāvī eydür: Bu esīrler ḳaçduḳlarına sebeb Zü'l-Ḥimār (11) olmuş idi. Zīrā ki ḳorḳdı, bileler, öldüreler diyü ṭuyulcaḳ esirgemediklerin bilürdi. Bunlaruñla evvelden aralarında mādde çoḳ (12) idi. Res bu teşvīşle gice yaturken dürişüp bağın çözdi, ʿAbbās daḫı yanında idi. Anı daḫı çözdi, bāḳi yoldaşların hep (13)

7a

çözdiler ve bekleyen ḳullarıñ ḳılıçların ve ḳalḳanların aldılar ve at ḳoyurmaġa başladılar ve ġavġādan baʿżısı uyandı, (1) feryād eyledi ve Ġamraya ḫaber itmege gitdi. Bunlar daḫı atlara süvār olup ḳaçdılar. Ġamra daḫı atıyla bunların ardlarına düşüp (2) Ḳarā Gökcede irişdiler. Ṣabāḥadek cenk etdiler. Ẕü'l-Ḥimār Benī Ḳażāʿ ḫalḳından bī-nihāyet adam düşürdi ve bahādırlıġın (3) bunlara bildirdi. Andan çāġırdı. Ey Müteʿacciz, ben Ẕü'l-Ḥimārın, sizüñ başuñuza belālar itsem gerek ve senüñ başıñı kesüp armaġan (4) alup gitsem gerek didi. Ġamranuñ atası Fāiz eytdi: v'Allah'ül-ʿAẓīm, ben bundan ḳorḳardım, size vaṣf itdügüm bu kişi idi. (5) Ḫayf elümüze düşmiş, biz ġāfil olmışuz, elümüzdeki dükeni dişümüze bıraḳmışuz. Cāhil ve maġrūr oldur ki vaḳtinde iş (6) ḳāyırmaya didi. Bu ḳadar da ṣabāḥ oldı, ḫışm birbirin gördi. Birü başa baş oldı. Ġamra daḫı süñüsin kapdı, (7) eline aldı ve yedegin degişürüp Ẕü'l-Ḥimārla muḳābil oldı ve Müteʿacciz ʿAbbāsla ḫışm oldı. Añlayın cenk ayaġa bindi ve (8) ṣavaş odı yalaklandı. Bunlar birbirine meşġūl olıncaḳ Benī Ḳażāʿa ḫalḳınıñ ṭamʿı Benī Selīm ṭā'ifesine ziyāde oldı, (9) ittifāḳ idüp üzerlerine hücūm itdiler. Zīrā ki bu Benī Ḳażāʿa bahādırları güzīn ḫalḳ idi ve ṣınanmış adamlar idi. Benī Selīmi (10) ṭaġıtdılar ve atlarını süngüde ve ḳılıcda ḳodılar. Ẕü'l-Ḥimār nice ki bunlarıñāvāzların işidüp yārdım itmek isteye idi, (11) Ġamradan geçmez idi. Öyle olınca bu ḫālle cenk etdiler. Benī Selīm ḫalḳı başıldı, BenīḲażāʿa bahādırları bunları (12) perākende itdiler. Yigirmi üç adamların depelediler ve bāḳī ḳalanın esīr itdiler. Hemān Ẕü'l-Ḥimār ḳaldı ʿAbbās'la. Āṣmaʿī aydur. (13)

7b

Eger Ġamra olmasa Ẕü'l-Ḥimār Benī Ḳażāʿa ṣarardı ve Müteʿaccizi esīr iderdi ve aṣḥābın ḳurtarırdı. Evet, Ġamra mānīʿ (1) oldı. Gözin açdurmadı ve yoldaşlarından ve ḫalḳından kimse'i yardım itmege ḳomadı. Saʿy itdi ki kendü yalñuz Ẕü'l-Ḥimārı (2) esīr idüp ad çıḳara

ve bu sebeb ile çavı ʿālemde söylene ve bu ḥālle aḫşam yakın olınca dürüşdüler. Ẕü’l-Ḥimār ʿAbbāsı esīr (3) itdi. Ḳaldı Ġamra ile Ẕü’l-Ḥimār. Fāiz bu ḥāli müşāhede idicek çaġırdı, yoldaşlarına ve bahādırlarına ḳaḳdı, eytdi: Aḫşam (4) oldı, düşmān elümüzden çıḳdı. Tīz oluñ,ḳızuma yardım idüñ. Ẕü’l-Ḥimāruñ atını düşürmek ardınca oluñ, Yā Muḫannetler. (5) Eger benüm ḳızum olmasa hepiñüz helāk olurdı. Ḫalḳı, Fāiziñ āvāzın işidicek dört yanından Ẕü’l-Ḥimāra ḥamle ḳıldılar ve ḳılıc (6) uşurup süñü ḥavāle ḳıldılar. Ẕü’l-Ḥimār bunlara ḥamle idüp perākende itdi, otuz adamların düşürdi. Nāgāh atına zaḫm irişdürüp (7) mecrūḥ eylediler ve atın düşürüp Ẕü’l-Ḥimārı ṭutdılar. Şād ve feraḥ olup baġladılar, dönüp göñül murādıyla evlerine geldiler. Andan Fāiz Ġamraya (8) eytdi: Ey ḳızum, var saḳla işbunları. Bugün ṭursunlar, yarın hebiʿsinüñ boynın urup göñlümüze şifāḥāṣıl idevüz didi. (9) Ẕü’l-Ḥimār, Fāizüñ sözin işidicek eytdi: Yā Fāiz, ben size idecegim itdim. Şimden girü ġam degil, her ne cezā ki ḫāṭūruñ (10) dilerse eyle it. Evet işbu ḳara yüzlü cārīye degülmişse ben sizüñ cemʿiñüzi ṭopraġa dökerdüm, ḳanuñuzla diyāruñuzı (11) boyardum, saʿādet yarı ḳalıcaḳʿaceb degül ki bir ẕelīl ve ḥaḳīr ḳorḳaḳ bir bahādıra ġālebe ide. Ḥāl budur ki benim atam düşdi. Hem (12) açlıḳ,ṣusuzlıḳ çoḳ çekmişdim, ḳuvvetim bayaġı gibi degül idi. Yoḫsa bunuñ gibi ʿavrat baña muḳābil mi olupilürdi, veyāḫūd (13)

8a

bu ḳadar leşker benüm öñüme mi ṭurabilürdi? Mīşe arslanı żaʿif olsa dilküler ġalebe idüp bir ziyān itmekle yig olmaz, nesne (1) lāzım gelmez didi. Ġamra bunuñ sözin işidicek ġāyet de incindi ve Ẕü’l-Ḥimāruñ sözi buña güç geldi. Andan atasına eytdi: ʿArab (2) ʿahdi ḥaḳḳıçün ben seni ḳomazın ki bu kişiyi öldüresin. Zīrā ki benüm bahādırluġuma ḳā’il olmadı. Bir zamān ben bunı ṣaḳlayayın rāḥat (3) olsun, yesün, içsün, ḳuvveti yerine gelsün. Hīç bahānesi ḳalmasun daḫı cenk altında her ne isterse virin. Senüñ (4) ḳatuñda egleyin, uġraşın. Hep ḫalḳ teferrüc itsünler eger ol baña ġalebe iderse aṣḥābını ḳoyıvirüp beni alasın eger ben aña ġālib (5) olursam ḳulaġın kesem ve alnına nişān ḳoyam ve çoḳ devesin alup ḳoyıvirem. Tā cemiʿ ḫalḳ bile ki yiryüzünde nazīrım (6) yokdur didi. Atası eytdi: Çünki fikrüñ öyle ola, varınca bilürseñ it. Biz ḳardaşuñla beş bin adam alup yolları ve ṣuları (7) ṣaḳlayalum, ġāfil olmayalum. Zīrā ben bilürin ki bunuñ ḫalḳı tek ṭurmaz, bunda gelseler gerek. Bunlar deve getürmege Dureydi (8) gönderdükleri yalan idi, ḥīle itdiler. Maḳṣūdları ḥāllerin iʿlām itmek idi, deve getirmek degül idi. Eger bu işden biz (9) ṣaḳınup ḥazır etmezsevüz ʿāḳıbet ḥālümüz yaramaz olur, pīşmān oluruz didi ve Ẕü’l-Ḥimār ve ʿAbbāsı Ġamraya teslīm etdi ve kendü ḫalḳına (10) ışmarladı ki cemʿ olup varalar, yolları bekleyeler. ʿAzm itdügi işi yerine getüre. Ebu ʿUbeyde rivāyet ider ki ol kişi Ẕü’l-Ḥimār (11) ve ʿAbbās deve getürmege Dureyde

gönderdiler. Gice gündüz dimeyüp gitdi. ʿāḳıbet Benī Hevāzine irişdi ve Dureydle buluşdı (12) ve başlarına gelen vaḳʿaʾi söyledi ve atları yāvı ḳılınduġın ve beriyyelerde aç ve ṣusız olıyazduḳların ve yayaḳlıḳdan buñaldıḳların ve Ġamra (13)

8b

bunları esīr etdüginni ḳuṣūr Dureyde rivāyet itdi ve başlarına gelen sergüzeştlerin ḥikāyet itdi. Dureyd daḫı bundan (1) ögredü işitmiş idi ki Ẕü'l-Ḥimār daḫıʿAbbāsa yardım etmek içün bile gitdi diyü şād olmuş idi. Bu develere gönderdükleri bir (2) adam gelince fāriġ olup ʿayş u ʿişret iderdi. Fikr bu idi ki Ẕü'l-Ḥimār ʿAbbāsuñ maḳṣūdını bitüre. Bu ḥālle otururken nāgāh (3) gördi ki bir gün bu develere gelen kişi muṣībet ḫaberin getürdi. Melūl, maḥzūn oldı ve ʿAnteri ve aṣḥābı ve Ḥifāf bin Nedebeʾi ḳıġırup bu ḥāli (4) bildüreydi. Beġāyet melek ṣūretin gösterdi. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Kim ola ki bunlaruñ atın uġurlayup anuñ gibi dermānsuz yerlerde (5) maġbūn etmiş ola. ʿAli'l-ḫuṣūṣa ki anlar gele Ẕü'l-Ḥimār bile ola didi. Dureyd eytdi: Ya Şām Bahādırı, Ḥaḳ Teʿālinüñ taḳdīrinde anlarıñ (6) bu nesne alınlarına yazılmış idi. Yüz Ẕü'l-Ḥimār gibi kişi adam anı defʿ idemez. Lāt ve ʿUẓẓā ḥaḳḳı içün yeryüzünde belā oḳuna, nişān olmamış (7) kimse yokdur ve rūzgār miḥnetine müptelā olmadıḳ adam bulunmaz. Bir daḫı budur ki bu iş vaḳıʿ olduġı Hifāfuñ saʿādetine delālet (8) ider. Zīrā ki ḥāl böyle olıcaḳ elbette biz leşker cemʿ idüp varup yoldaşlarumuzı ḳurtaruruz ve Müteʿaccizüñ başını keserüz, iş (9) Ḫifāf içün olur, ṣabır bereketi ile murāda irişür didi. ʿAnter eytdi: Ya Mevlāī, fikrün böyle olıcaḳ lāzım degül. Sen zaḫmet çeküp (10) sefer etmeñ. Ben varup ol ḫizmeti yirine getüreyin. İki yüz adamla Ḫifāfı daḫı bile alup maḳṣūdına yetişdüreyin ve esīrleri daḫı (11) ḳurtarayın. İşini bitürmeyince gelmeyeyin didi. Dureyd eytdi: Lāt ve ʿUẓẓā ḥaḳḳı içün, biz seni yalñuz gitmege ḳomazız, elbette ben bile giderin. (12) Belki eger bilsem siz rāʿżī olacaġıñı and virrirdim, gitmege ḳomazdım. Evet bilürin ki eselmezsin. Biz gidecek ḳalmaġa rāżī olmazsın ve dōstuñ (13)

9a

Ḫifāfa muʿāvenet itmek içün elbette gidersin. İmdi ṣavāb-ı tedbīr budur ki sen didigüñ gibi iki yüz adam cemʿ idüp varavuz. (1) Benī Ḳażāʾa'i perākende idevüz ve kimsenüñ şefāʿatin ḳabūl itmeyevüz, diyārlarını ḫarāb idüp adamlarını ḳıravuz ve adamlarumuzı (2) ḫalāṣ idevüz didi. ʿAnter eytdi: İş senüñ elüñdedür, ne vaḳt emr iderseñ gidelüm didi. Dureyd bugün ḳayduñuz, görüñ (3) yarın çıḳalum didi. Andan ṣoñra evlerine ṭaġılup yol ırāġın gördiler. Ḫıfāf bu işe ġāyet feraḥ oldı ve ʿAntere eytdi: (4) Yā Mevlāī, eger senüñḳarındaşuñ Şeybūb olmasa ʿAbbās maḳṣūdına irişürdi. Ben ḫasretden ölürdüm. Anuñ himmeti ile (5) düşmān

helāk oldı. Ümīd budur ki senüñ devletüñde murāduma irişem. ʿAbbās bin Merdas maḥrūm ḳaldı didi. (6) Rāvī eydür: Benī Selīmüñ ol ṣusuz beriyyelerde ve ıssuzluḳ ṣaḥrālarda atların uġurlayup ḥayrān ve dermānda iden (7) yayaḳḳoyup sergerdān ve uftāde ḳalan Anteriñḳarındaşları Şeybūb ve Cerīr idi. Zīrā şol vaḳt ki ḳurʿa ʿAbbāsa (8) düşdi ve Müteʿaccizin başın getirmege ve Necmiñ intiḳāmın alıvirmege gitdi. Ḫifāf melūl ve maḥẕūn oldı. ʿAli'l-ḥuṣūṣa ki (9) Ẕü'l-Ḥimār daḫı bile gitmiş ola. Bu sebebden teşvīşlendi, tāṣalara düşdi ve ʿAntere ḥālinden şikāyet idüp aġladı. (10) ʿAnter eytdi: YāḪifāf, Dureyd ḳurʿa bıraġup nevbet aña düşdi. Bunca ḫalḳuñ ḳatında ol ḳūla rāżī olduñuz. Şimdi (11) Ben ġāib olup gidersem nāgāh ʿAbbāsa bir ḳażā'i āsmāni irişüp bir belāya müptelā olursa hemān bizden oldı bilürler. (12) ʿİtāba ve serzenişe müsteḥaḳ oluruz, çāre ṣabırdur. Belī, eger ʿAbbās maḳṣūdın ḫāṣıl itmeyüp yine gelürse cemʿimüz saʿy (13)

9b

idüp senüñ işüñ bitürelüm didi. Ḫifāf eytdi: Yā Mevlāī, eyü didüñ. Allah Teʿālī sana ḫayır virsün, ṣabr idelüm, (1) görelim rūzgār neyler. Eger ol ḳız benüm naṣībüm ise ʿAbbāsa müyesser olmaz didi ve yine odasına gitmege ḳaṣd itdi. (2) Şeybūb bunı esirgedi. YāḪifāf, ḫāturuñı ḫōş ṭut ki ben ʿAbbāsa bir iş ideyin ki Müteʿacciz varup intiḳām itmekden ʿāciz (3) ola ve anuñla bile giden Benī Mālik atlarını hep ẕelīl ve ḥaḳīr ideyin, varsın fārig olsun, teşvīşlenme didi. Ḫifāfıñ göñli bir (4) pāre tesellī buldı ve ḳoyup gitdi ve Ḫifāf gidicek Şeybūba ʿAnter . Ya İbnü'l-Laḫna, neylemek istersiz. ʿAbbās ki (5) Ḫifāfa vaʿde idersin, bizi Dureyd ḳatında şerm-sār idersin didi. Şeybūb eytdi: Yā Āḫī, Lāt ve Uzzā ḥaḳḳı içün Hupel-Aʿlā (6) ḥürmetiçün ben bir iş itmezin ki anı kimse bile didi. ʿAnter eytdi: Neslümüñ esīrisün, göñlüñe geleni baña di, göreyin. Şāyed (7) ki fikrüñde ḫatā idesin. Şeybūb eytdi: Ben bilürin ki ʿAbbās Benī Ḳażaʿaya gitdügi yolda Servet beriyyesi dirler, bir (8) beriyye vardur, iki günlüḳ yoldur, ṣu bulunmaz ve azuḳ ele girmez. Ḫuṣūṣā ki yol bilmez kişi ola zaḥmet çeker. Benüm göñlüme gelen (9) budur ki Cerīri bile alup varam, onlara irişem ve atların gice yatduḳları yerde uġurlayup anları yayaḳ ḳoyam. Eyle olıncaḳ (10) anlaruñ ḫāli ikiden ḫāli degül, yā budur ki helāk olup giderler yāḫūd ṣusuzlıḳdan ve yayaḳlıḳdan żaʿif ve ẕelīl (11) olurlar. Müteʿacciz varcaḳ ṭāḳatları ḳalmaz ʿali himmetleri bir pāre ṣu bulup ölümden ḫalāṣ bolmaḳ olur didi. (12) ʿAntere bunuñ tedbīr ḫōş geldi ve eytdi: Helāk oldıḳlarına ḫōd rāżī degülüz ammā atların aġurlamaġıñ maʿnīsi var. Zīrā ki (13)

10a

atları gidecek. Ġālib budur ki Müteʿaccize varmaḳdan vāz gelürler, dönüp yine maġbūn ve maḥzūn bunda gelürler didi. (1) Şeybūb daḫı bu tedbīr üzerine Cerīrle bir gice Benī Hevāzenden çıḳup ʿAbbāsın ve Ẕü'l-Ḥimārıñ ardına düşdiler. (2) Şeybūb anlar gitdikleri yoldan ġayrı bir yaḳın bir yol bilürdi, ol yoldan gitdi. Kendülere kifāyet idecek şu getirdi. (3) Bunlardan öñre davranup ḳonacaḳları yire irişdiler ve bir ḫalvet yirde ḳondılar. Aḫşam gördiler ki ʿAbbās ve Ẕü'l-Ḥimār ve bāḳī (4) aṣḥābı ıssıdan buñalup aç ve ṣusız ve żaʿif ve naḥīf atdan inüp düşdiler, yatdılar. At ḳayusı ḳalmadı. Yorulduḳlarından (5) ve ʿācizlıḳlarından cānları ḳayusı olmışdı. Ölüler gibi düşdiler ve ʿālemden ġāfil olup şöyle ṣandılar ki bunuñ gibi (6) maḳāma ʿArab ḥarāmisi uġramaz. Bilmediler ki yerlerinde ʿAnter gibi ve Ḫifāf gibi düşmānları var, Şeybūb gibi şeytān bunlarıñ fesādına (7) ve helākine ḳaṣd itmişdür. Çünki bunlar atlarından ve kendülerinden ġāfil ve bī-ḫaber olup uyudılar. Hīç deyyār uyanuḳ (8) ḳalmadı. Şeybūb Cerīre, ben didigüm, bunuñ gibi furṣat idi. İşde tamām vaḳtdur. Ṣabāḥ olmadın atları sürüp (9) gidelüm didi. Harir daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp Benī Selīmin atların sürdiler. Ṣabāḥadek atları ṣuya irişdürdiler, (10) şu virüp bir saʿat diñlendürdiler andan becid sürüp Benī Hevāzen yolına gitdiler. Elḳıṣṣa gelüp irişdiler ve yedi günde (11) ʿAnterle buluşdılar ve atları bir yerde gizlediler. ʿAnter bu ḥāli Ḫifāfı ḳıġırup bildürdi ve oturup bu feraḥla ṣoḥbet itdiler. (12) Ḫifāfıñ teşvīşi bir pāre sākin oldı, birḳaç günden ṣoñra ʿAbbāsuñ Dureyde ḥaberi geldi ve ḫalāṣ olmaġçün (13)

10b

develer istedi. Dureyd melūl olup ʿAnteri ḳıġırdı, bu ḥāli aña bildürdi. ʿAnter daḫı ṣūretde melālet (1) gösterdi. Velākin maʿnīde Ḫifāf maṣlaḥatçün ḫürrem oldı. Bu bābda söyleşüp ṭanışdılar. Āḫir tedbīrleri buña (2) muḳarrer oldı ki iki yüz adam alup gideler. Niteki yuḳaruda beyān oldı, pes bu ḳaṣd üzerine yüz elli adam (3) Dureyd ḳabīlesinden ki Benī Hevāzindür, anlardan cemʿ oldı ve elli kişi ʿAnterüñ aṣḥābundan dirildi ve Muḳri' (4) l-Vaḫş ve Urva daḫı ʿAnterle bile yoldaş oldılar. Şeybūb gelüp Dureyde ol beriyyelerüñ ṣusuzlıġın (5) ve ıssuzlıġın ve uzunlıġın vaṣf eyledi, ṣuyı ve azıġı çoḳ getürtdi. Andan bunları bir yaḳın yola (6) çeküp ḳılavuzlıḳ etdi ve Sebrūt ṣaḥrāsın geçürtdi. Ṣuları dükenince ṣuya yeridi, (7) ḳonup rāḥat oldılar ve ṣulandılar andan Şeybūb eytdi: Benī Ḳażāʿdiyārına bir günlik (8) yol ḳaldı, şimden girü yaraġuñuzla oluñ, çoḳaluñuzı giyüñ. ʿAnter eytdi: (9) Heyhāt. Ḳandaġı Benī Ḳażaʿa bir günlik yoldan ne ḥācet çoḳal giymek, üzerlerine varduġumuz (10) vaḳt giyevüz didi. Şeybūb eytdi: Siz benüm sözüm işidüñ. Bu maḳāmda yaraġuñuzla oluñ. Ẕīrā (11) göñlüm şöyle şahādet ider ki Benī Ḳazāʿa biz gelecegümüzi seyirir. Şāyed ki gelür

buralarda biri onlar ġāfil iken (12) üzerümüze hücūm idüp bir fesād ideler didi. Dureyd eytdi: v'Allah ki Şeybūb eyü didi, ġāfil olan belādan (13)

11a

ḫālī olmaz. Pes Şeybūb dedügine uyup ıraġa müstaġrıḳ oldılar. Aşmaʿī aydur. Şeybūb rāst-ı tedbīr (1) itdi idi. Hem daḫı didigi vākiʿ idi. Benī Ḳazāʿa ulusı ol işi itdilerdi. Zīrā ki Ġamranuñ atası Fāyiz biş (2) biñ adam alup buralarda yolları beklerlerdi ve Dureydden iḥtiyāt iderlerdi. İʿtiḳādları buydu ki ʿAbbās deve (3) getürmege digi adam, çeri getürmege gitdi ki bunları ḳurtara. Baş oġlı Müteʿaccizi biñ adamla her gün (4) yollara gönderürdi ve ṣaḥrālara ve beriyyelere naẓar itdürdi ki kimisi göricek gelüp ḫaber ide. Üç gün (5) Müteʿacciz bu ṣūretle yolları gezdi ve beriyyeleri gözetdi, dördinci gün olıcaḳ gördi ki Benī Hevāzin (6) ve Benī ʿAbs leşkeri irişdi, öñlerince Dureyd bin Ṣamʿa ve ʿAnter bin Şeddād vardılar. Nice bāḳī ḫalḳ süñülerin at (7) ḳulaġına bıraġup ṭaşdan ḳatı göñül, demürden muḥkem yüregiyle żaʿīf, ḫasta ʿazrā'il gelür gibi irişdiler. (8) Müteʿacciz bunları görincek ḫaşm idügin bildi ve yoldaşlarına . Gelen Dureydüñ ḳaravulıdur, yorulmışken bunları (9) perākende idelüm ve hem babama ḫaber gönderüp bu ḥāli bildürelüm didi. Bunlar daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp Fāize (10) defʿi bir adam ṣaldılar ve kendüler bunları āzer ḳonup cenge cürʿet itdiler. Bilmediler ki bunlarıñ her birisi süñüden yüz döndürmezdi (11) ve ādem oġlından iḥtiyāṭ itmezdi. Ḳażā-yı ismāni ve belā-yı nāgehānī idi. Ecele ḳarşu varurdı ve ölüme taḥammül iderdi. (12) Bir saʿatde bunları Benī Hevāzin ve Benī ʿAbsı żaʿīf eylediler ve göñüllerinden ṭamaʿ çıḳarup ḳorḳu ḳoydılar. ʿAnter bunları (13)

11b

görüncek Dureyde eytdi: Sen sancaḳ dibinde ṭurupen bunlara ḥamle idüp urun, kendü miḳdārlarun (1) bildürin didi. Dureyd eytdi: Yā Bahādırlar Ulusı, biz şimdiki ḥālde beriyyeler çeküp geldik daḫı diñlenmeden düşmāna (2) ṣātaşduḳ. Bu görünen çeri Benī Ḳażāʿanuñ ḳaravulı idi. Eger hepümüz ittifāḳ idüp bunları ṭaġıtmazsavuz ziyān (3) iderüz. Bunlarıñla gelincek ayruġa ḫaber ulaşır. Gelürler ġavġa büyür, sancaḳ beklemege gelmedük, bunda didi ve (4) Dureyd daḫı bile ḥamle idüp çoḳ adam telef itdi ve ʿAnter ḫōd Benī Ḳażāʿanuñ üzerlerine ecel yolların (5) isderdi ve belā yaġmurların yaġdırdı ve gövdelerin cānsız eyledi ve cānların cehenneme ḳoşdurdı. (6) Ṣavaşduḳ Müteʿacciz ṭūş oldı. Gördi ki bir kimse urduġun yuḳaru dutdıġın düşürüp ve bahādırların (7) ḳurtaravuz. Kimse üzerine varımaz. Bildi ki çerinüñ muḳaddemi budur. Pes, bunı esīr itmege ḳaṣd itdi, ol daḫı (8) boyun virmedi. Bir zamān cenk itdi ʿāḳıbet yorılup ʿāciz ḳaldı. Anter, suñü götüyle atdan yıḳdı (9) ve Şeybūb

irişüp fī'l-ḥāl elin arḳasına çevürdi, yıġıldı. Andan Benī Ḳażāʿa çerisin bölük (10) bölük atlar ṭaġıtdılar. Bir saʿat yidi yüz adamların ṭopraġına düşürdiler. Belki ḳalanları cān (11) atup Fāyize gitdiler ve birbiri üzerine düşüp ḳaçdılar. Rāvī eydür: Eger Benī Hevāzin ve Benī ʿAbs ḫalḳı yorġun (12) olmasa Benī Ażāʿdan bir adam diri ḳurtulmazdı. Velīkin ḳırmaġa muḳayyed olmadılar, dönüp vardılar. (13)

12a

Ṣeniyyetü'l- Ġazalān dirler bir yer vardı, anda rāḥat olmaġçün ḳondılar ve esīrlerin bir araya cemʿ itdiler ve aṣḥāblarından (1) ḫaber ṣordılar ki kim öldi ve kim diri ḳaldı, bileler. Müteʿacciz daḫı esīrlerde bile idi. Dureyd anı ḳatına getürüp (2) ṣordı. ʿAbbās ve Ẕü'l-ḥimār ḫaberin ve ḫalḳınuñ aḥvālinden teftīş itdi. Müteʿacciz daḫı bunlara maḫluḳlarınıñ vāḳıʿasın (3) ḥikāyet itdi ki günlerde bir gün bir ṭarafa ġazāya giderdüm, ḳızḳarındaşım Ġamra daḫı bile idi. Gördük ki (4) sizüñ ḫalḳuñuz aç ve ṣusuz, żaʿīf, ẕelīl olup geldiler, helāk olmaġa az ḳalmışlar. Biz daḫı bunlarıñ cemʿin (5) ṭutduḳ ve ḳorumaḳ istediḳ. Āḫir māʾile kesdik, adam diler ki deve getüreler, kendülerin ḳurtaralar. Bundan (6) ṣoñra bir gice baġdan boşanup ḳaçdılar, ṭuyup irişdük. Ekṣerī ḳırıldı ve ʿAbbās ve Ẕü'l-Ḥimār (7) ḳızḳarındaşum elinde esīrdür. Atam uş ilerü yanuñuzda dört biñ adamla seyre muntaẓır olup ṭurur didi. (8) Dureyd, Müteʿacciziñ ḫaberin alıncaḳ ḫaylī acıdı ve ol ḳırılan adamlar içün melūl oldı. Andan Dureyd ʿAntere eytdi: (9) Ey Benī ʿAbs Bahādırı, Ḫifāfiñ maḳṣūdı Müteʿacciz idi, eline girdi. Ḳaldı, bizüm ḥācetümüz didi. ʿAnter eytdi: (10) Belī, Yā Mevlāī, gerçek aydursın, vaḳt olur ki żaʿīf kişi saʿādet sebebiyle murāda irişür ve kendüye inan (11) bahādır maḳṣūdundan maḥrum ḳalur, Ḫaḳ Teʿālānıñ ḳudretinden bedīʿ degül didi. Müteʿacciz Ḫifāfa virdi ki var, şaḳla (12) saḳın żāyiʿ eyleme ki maṭlūbuñ fevt olmaya didi. Andan ol gün, ol maḳāmda yatup ārām oldılar. Atları (13)

12b

diñlendi ve kendüler ṭaʿām yiyüp şulandılar, ṣabāḥ olıncaḳ Fāyizden yaña yürüdiler. Fāyiz daḫı ṣınġunlarıñ birinden (1) ḫaber işitdi ki oġlı esīr oldı ve yoldaşlarından yedi yüz adam ḳırıldı. Saḫt oldı ve cigeri (2) pürḫūn oldı. Ḳaḳdı ve bu ḫaber üzerine ʿitāb itdi, eytdi: Velīkin ne ḳadar adam idi ki sizi böyle (3) helāk eyledi didi. Bu eytdi: Yā Melik, iki yüz adam idi. Velīkin her birisi biñ adamdan yüz döndürmez, (4) bilmeziz ki daḫı kimse var mı yok mı. Ṣavāb budur ki göçüp bundan gidesiz yoḫsa irişüp (5) sizi daḫı bizüm gibi ider didi. Fāyiz bunuñ sözin işidicek ġāyet de ġażab itdi (6) ve eytdi: Ol Dureyd didigüñ kişinüñ pīrlikden ʿaḳlı gitmişdür yoḫsa iki yüz (7) adamla bunda mı gelürdi. Ol ḫod benim bahādırluġum

ḳızumuñ hünerlerin bilürdi ve bunca (8) yirlerde işlerin işitmiş idi ʿaceb maġrūrluḳ itdi. Uş göresiz ki oġlumı nice ḳurtarurın. (9) Siz yaraġuñuzla oluñ, furṣat bizümdür, hīç ḳayurmañ. Dureydle ben muḳābil olup anıñ raḥmetin (10) sizden getüreyin. Cemīʿ ñüz bāḳī ḳalan iki yüz adamına hücūm idüñ didi. Andan eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları, ṣavāb-ı tedbīr (11) budur ki ṣu ṭarafın olavuz, anlar bize gelince geregi gibi ṣusuz buñalurlar, işümüz biter bir saʿatde helāk iderüz didi. Bunlar daḫı (12) Fāyizüñ sözine muṭīʿ olup buyurduġın ḳabūl itdiler ve ḥükmine rāżī oldılar. Mecmūʿ sı cenk altına mustaġriḳ oldılar (13)

13a

ve Benī Hevāzin ve Benī ʿAbs ṭarafına çekildiler, şol ḳadar gitdiler ki ṣu ardlarında (1) ḳaldı. Nāgāh gördiler ki Benī Hevāzin ve Benī ʿAbs bunlara ṭoġrulup geldiler, (2) anlar daḫı bunları görüp bildiler. İki ḫışım birbirin tamām müşāhede itdi. (3) Şeybūb ilerü geldi, Dureyde eytdi: Ḥāżır oluñ ki ṣuya irişmedük, (4) bunlar ṣudan berü geçmişler. Eger bunlaruñla burada cenge meşġūl olursañuz (5) ṣusız ḳaluruz didi. Dureyd eytdi: Ṣavāb söyledüñ ve eyü fikir (6) eyledüñ. Evet biz defʿaten hücūm idelüm, anları perākende ḳılalum. (7) Ṣuyı biz alıgörelüm yoḫsa birazdan ıssı olur, ṣusız helāk (8) oluruz didi. ʿAnter eytdi: Yā Mevlāī, ol Allah ḥaḳḳı içün ki mekāna (9) iḥtiyācı yoḳ ve cemīʿ maḫlūḳātdan mustaġnīdür. Eger ol ṣu üzerinde Mışır (10) ḳabīlesi ve Rebīʿa ṭāifesi cemʿ olup ittifāḳla bekler yine senüñ himmetüñde (11) bir saʿatde anı ḫālī ḳoyup sizi aña mālik ideyin ve bekleyenlerüñ başların (12) bedenlerinden ayırayın. Hele sen ḫamle eyle. Uş göresin ki ben ol şeyṭānlara ne (13)

13b

işler idem didi. Andan Dureyd, Benī Hevāzin bahādırları ile Fāyizüñ üstine depdi. (1) Ardınca Benīʿ Absla Muḳri'l-Vaḥş ile ʿUrve ile ʿAnter ḥamle ḳıldı. Bunlarıñ ḥareketin (2) görüncek Fāyiz daḫı Benī Ḳażāʿa işāret itdi, ḳarşu yürüdiler, uġraşdılar. (3) Başlar, bedenler bir cāndan aşaġa atıldı ve cānlar bahāsuz ṣatıldı ve ḳanlar seyl (4) olup aḳdı ve ḥasretle cigerleri yaḳıldı, ḳılıçlar gövdeleri başlarından ayırdı (5) ve acı içinde birbirinüñ ḥālini ḳayururdı. Benī Ḳażāʿa saʿy itdiler ki düşmānlarını (6) ṣudan ḳorıyalar, başaramadılar, nice ki ḥelālleşdiler. Benī ʿAbs ve Benī Hevāzini defʿ idemediler. (7) İçlerine ḳorḳu düşdi, heybetleri ṣöndi ve niyetleri bozuldı ve göñülleri (8) süst oldı. Nāçār olup girü çekildiler. Benī Hevāzin ve Benī ʿAbs ḫalḳı ṣuyı (9) aldılar. Aḫşāmdan ṣavāş oldı ʿāḳıbet Benī Ḳażāʿa ṣındı. Fāyiz dönüp (10) ḳaçdı ve yoldaşları daḫı gice ḳarañusında her birisi ṭuşlu ṭuşuna perākende (11) oldılar. Faiz, ḳaçan yoldaşlarına,ʿArab içinde yüzümüz yere düşdi, bednām (12) olduḳ didi ve yoldaşları aytdılar. Yā Emīr'ü-l ʿArab, Dureydiñ şerrini bizden meger ki (13)

14a

ḳızuñ Ġamra defʿ ide. Eger ol bizümle bile olsa ḥāl böyle olmazdı. Yine bileydüñ (1) ki bunuñ gibi ḥāle müptelā olacaġumuzı yoḫsa anı bile alurduḳ. Fāyiz eytdi: (2) ʿArab ʿahdi ḥaḳḳı içün, ben ḳaçdum ve dönmedüm. İllā şol ḳara yüzlüleri var ki aña diyolar, (3) muḳābil olmaya ve cümlesine ṭaġlar taḥammül ḳılmaya. Anuñ şerrinden iḫtiyāṭ itdüm. Şöyle (4) siz deyin ki şol vaṣfın işitdügüm ʿAnter budur, biz bunlara ol şeyṭān bile olcaḳ (5) ṭurumazuz. Meger ki ġāyet çoḳ leşker cemʿ idevüz. Leşker sebebiyle bir nesne başaravuz. (6) Tīz oluñ, varup ḳabīleye irişelüm ve Benī Kindīye ve bāḳī dōstlara adam ṣalup (7) nāme yazalum, ḥālümüzi bildürelim, cemīʿnden yardum ṭaleb idelüm. Ola ki bu muʿrislere (8) bir ziyān idebilevüz didi ve vecd ḳaçdı ve yoldaşların alup ivlerinden yaña (9) yürütdi. Rāvī eydür: ʿAnter ḳaṣd itdi ki Benī Ḳażāʿanuñ ḳaçanların ḳova ve ṣabāḥadek (10) yetüşdügün ḳıra. Dureyd menʿ itdi. Ey Benī ʿAbs Bahādırı, biz bunda az ḫalḳuz, (11) ṭaġılmaḳ olmaz, birarada ṭuralum didi. Andan birarada ḳondılar ve adamların yoḳladılar. (12) Gördiler, altı adam Dureyd ḫalḳından eksük geldi ve biş adam Benī ʿAbs ḫalḳından (13)

14b

bulunmadı. Cümlesinden birisi ʿAblenüñ ḳardaşı Ġamra idi. ʿAnter saḫt oldı (1) ve eytdi: Eger esīr oldıysa ḫalāṣ itmek geñezdür, evet öldüyse ḥāli müşekkel (2) oldı. ʿAblenüñ atası mükedder olur, benüm daḫı rāḥatum gider didi. Mukri'l-Vaḥş (3) Eger öldiyse daḫı sen saġ ol ʿAble selāmet ḳılsun, hepümüz ölesüz (4) gerek. Ḥaḳ Teʿālānuñ ḳażāsın kim defʿ ider ve belāsın kim redd ider. Uş, bizüm elümüzde (5) daḫı Benī Ḳażāʿadan esīrler çoḳ, ḳırup intiḳām idevüz, üzerümüzden ʿārī (6) giderüz ʿAnter eytdi: Yā Āḫi, mecmūʿ ḫalḳı sürüp ʿammüm Māliküñ ḳatına iledürsek (7) ḫāṭırı tesellī olmaz ve göñline şifā ḥāṣıl olmaz ammā bir ḫaber bilmege çāre olsa öli midür (8) diri midür, bilsevüz. Aña göre bir tedbīr ḳıla idük didi. Şeybūb eytdi: Eger maḳṣūduñ ol ise ben varup (9) saña anuñ ḫaberin getüreyin. Belki Benī Ḳażāʿa ḫalḳından ṣınup ḳaçanlar ile bile varup (10) çādurlarına varın, bizüm ḫalḳumuzdan kim ṭutṣaḳdur görin ve kim ṭutṣaḳ degüldür bileyin (11) ve esīrleri bu ṭarīḳle ḳurtarayın ve size yardum itdüreyin. Eger ʿAbbās ve Zü'l-Ḥimārdur ise (12) işümüz bitdi. Anlar daḫı bir ṭarafdan Benī Ḳażāʿaya ḳılıc ḳoyup ḳırarlar, maḳṣūdumuz tīzcek (13) ḥāṣıl olur didi. ʿAnter eytdi: Bunuñ gibi işler sizüñ elüñüzden gelür, dāim ʿādetüñdür (14)

15a

ve evvelden işin başarmaḳ ṣınāʿatuñdur, ha görelüm burada daḫı neylersin, varınca (1) göñlüñe gelürse eyle it didi. Şeybūb daḫı defʿi gice ḳaranuluġunda bunları (2) intiẓārda ḳoyup Benī Ḳażāʿa ardınca revān oldı. Bunlar bunda rāḥat (3) olmaġiçün ḳondılar, ḳaṣıdları bu idi ki yarın ṣabāḥdan göçeler. Rāvī eydür: (4) Bunlaruñ ḥāli böyle oldı, bu ṭarafda Fāyiz ḳıṣṣasına böyle oldı ki ol gice (5) ki ḳaçdı. Ṣabāḥadek sürüdi ve ṣabāḥ yine öyle olunca yürütdi. Yoldaşları (6) daḫı ardınca ṭurmayup gelürdi ve ardına baḳa baḳa ḳaçardı. Bir vechle (7) zaḥmet çeküp buñaldı ki vaṣfa ḳābil degül. El-ḳıṣṣa ol ḥālle gelüp eve (8) irişdi, gördi ki ḳabīle öñünde iki kişi cenge meşġūl olmış, birbirinüñ ḳanın (9) içmege umar, etin yemege ṭamaʿ ider, bāḳī ḫalḳ uşup bunlara naẓar iderler ve ṣavāşların (10) teferrüc iderler. Fāyiz bunı göricek cān başına ṣıçradı, ḫalḳunuñ içine muḫālefet (11) düşdi ṣandı. Bir kimseʾi çaġırup ṣordı. Ḫalḳ daḫı Fāyizüñ geldügin görincek (12) segirdişdiler. Ḳatına geldiler ve ḥālinden ṣordılar. Fāyiz eytdi: Ben başıldum, ẕelīl, (13)

15b

ḥaḳīr olup geldüm. Sizüñ ḥālüñüz nedür ki at arḳasına gelmişsiz ve bu iki (1) cenk idenler kimdür didi. Bunlar aytdılar. Yā Emīr, birisi senüñ ḳızuñ Ġamradur, (2) birisi Zü'l-Ḥimārdur. Geçen de vaʿde itmiş idi ki bir ḳaç gün raḥāt olıcaḳ (3) uġraşlar. Ol sebebden dün ṣabāḥdan ḳoyuvirüp cenge başladılar. Gice olınca (4) çalışdılar ve birbirin başmaġa durmışdılar, başarmadılar. Bugün yine ṣabaḥdan (5) berü şu ḥāl ile ṣavaşurlar didi. Birbirin alımazlar didiler. Rāvī (6) Yuḳaruda beyān itdük ki Zü'l-Ḥimār ve ʿAbbās ve bāḳī yoldaşları baġdan boşanup (7) ḳaçdılar ve Benī Ḳażāʿa ardlarından irişüp cenk itdiler. Ġamra bunları yine ṭutup (8) esīr eyledi ve atası ḳaṣd eyledi ki bunları depeleye idi. Zü'l-Ḥimār, Ġamranuñ bahādırlıġına (9) ṭaʿn eyledi ki biz aç ve ṣusız ve yorġun idük, diyü. Ġamra daḫı atasını menʿ itdi. (10) Öldürmege ḳomadı ve bir ḳaç gün buña mühlet virüp besledi ki tamām raḥāt (11) olup bahānesi ḳalmayıncaḳ çeḳüp meydānda ṭuruşalar. İttifāḳ ol eyyāmda atası (12) daḫı Müteʿaccizi bile alup beş biñ kişi ile yolları beklemege gitdi. Ġamra daḫı her gün (13)

16a

gelüp Zü'l-Ḥimārı görürdi ve bile ṭaʿām yerdi ve ḫāṭırın ṣorardı ve (1) avurd urup sergüẕeştlerinden ḥikāyet idüverürdi ve Zü'l-Ḥimār daḫı (2) Ġamraya naẓar iderdi ve ġalebe idemedügüne acırdı ve nefsine ʿitāb iderdi. (3) Bir ʿavratdan girü ḳaldım ve elinden giriftār oldum. Heybetüm ʿāleme ṭaġılmış (4) iken ve şöhretüm cihānı ṭutmış iken dir, idi. Bir ḳaç gün geçicek Zü'l-Ḥimār (5) Ġamradan cenk ṭaleb eyledi ve ṣavaşa iḳdām itdi. Ġamra daḫı buña bir laṭīf, (6) gözi begendügi at getürdi ve ḫāṭırına dürlü silaḥ istedi ise virdi (7) ve bir gün

ṣabāḥ meydāna çıḳup uġraşdılar. Cemīʿ ḳabīle üzerlerine yıġılup (8) teferrüc itdiler ve Zü'l-Ḥimāruñ Ġamra ile ṭuruşduġın taʿaccüp itdiler. O gün (9) biribirinden aṣṣı idemediler. Velīkin birbirinüñ bahādırlıġın begendiler ve aru ʿavrat (10) olmaḳ taṣavvur itdiler. Göñüllerinden ʿadāvet götürüldi. Yarındası yine ol ḥālle (11) cenk itdügin ol idi ki atası başılup geldi. Bunları ṣavaş üzerine buldı (12) ve bunlar idüġin bildi. Andan Ġamraya yaḳın gelüp söyledi. Yā Ġamra, bu ne (13)

16b

işdür. Geçen mācerāyı ḥiḳāyet eyledi ve ʿAnterüñ ve bāḳī Benī ʿAbs bahādırlarunuñ (1) işlerin rivāyet itdi ve iki yüz adam ol Müteʿaccizi esīr idüp ṣaña kendüyle (2) olan dört biñ adamı perākende ḳılduġın ḫaber virdi. Ġamra, bunuñ sözin (3) işidincek ġażabından yüregi yaralı yazdı, gözleri ḳanla ṭoldı ve eytdi: (4) İki yüz kişiye beş bin adam ile başılur mısın, benüm ḳardaşum yalñuz iki yüz (5) adama muḳābil olurdı. Bilürsin ki ben anı uyurken atdan yıḳınca ne zaḥmet (6) çekerdüm didi. Atası ʿArab dīni ḥaḳḳı içün, ol ḳardaşuñı esīr itdiler andan (7) gelüp bizümle buluşdılar. Çoḳ sözi ḳo, ḳışşa maḥallī degül. Cenk yaraġın görelüm, adam (8) cemʿ eyle, ṣavaş ḳaydında ol. Zīrā ki ol şeyṭānlar uş ardumca gelürler. Ben (9) daḫı Benī Kinde ḫalḳına adam üp yardum ṭaleb iderin. Yāvuz ḫalḳdur, yüregüm (10) ḳorḳdı didi. Ġamra eytdi: Kaʿbe ḥaḳḳı içün, ben seni kimseden yardım istemege (11) ḳomazın ve hīç ādem oġlanına belürtmezin, uş iki yüz adamdan bir didi. (12) Ḳomayayın ne aġ ne ḳara ne ḳul ne āzādlu, oḳumdan onmayayın. Ol muʿrislere intiḳām (13)

17a

idüp ḳardaşum ḳurtarmayınca ve işbu ḳılıcımla ol ʿAnter didügüñ şeyṭānuñ (1) bī-saʿādet başını bī-devlet bedeninden ayırayın. Sen, Benī Ḳażāʿa ḫalḳını cemʿ (2) eyle, göresin ki düşmāna ben ne işler işlerin didi. Andan ḳaṣd itdi ki (3) yalñuz Benī Hevāzin ve Benī ʿAbsa ḳaṣd ide. Zü'l-Ḥimār çaġırdı, Yā Ġamra, eyü mi (4) ṣabr it ki didüginde maʿẕūr dört biñ bilürin. Aña uġraşanları ḫuṣūṣa (5) şol Ḳara yüzlü Veled-i ẕinā ʿAnter bin Şeddād anuñ naẓīri bahādır ʿāleme gelmemişdür (6) ve saʿādetlü ve furṣatludur. Beni daḫı bir kere esīr eyledi. Benī ʿĀmiz diyārında ben (7) yorulmış iken dört biñ adama ġalebe idüp başmış iken benüm daḫı aña kīnüm (8) çoḳdur didi. Andan ʿAnter taʿalluḳātı ile ḳatına geldügin ve Dureyd buña ʿizzet (9) ve ikrām idüp gelindügin ve bu gelüp ʿAnter ile uġraşmak istedügin ve Dureyd (10) menʿ itdügin mecmūʿnı Ġamraya ḥikāyet eyledi ve kendünüñ düşmānıdur (11) diyü bildürdi andan eytdi: Yā Ġamra, eger senüñ ḳardaşuñ eline girdi ise defʿi (12) başını keser, bir laḥẓa didi. Ḳomaz zīrā ki bizüm ḳażamuz ġarībdür ve ḥikāyetümüz (13)

17b

ʿacībdür, mecmūʿmuzuñ bunda geldügümüzden murādı senüñ ḳardaşunuñ başı idi (1) didi. Ḳıṣṣaʾı, Ġamraya evvelden taḳrīr eyledi. Ḥifāfla ʿAbbās Necmüñ ḳızı (2) içün cenk itdüklerin ve Necm Müteʿaccizden intiḳāmum kim alıvirürse ḳızum aña (3) virürin didügin ve Dureyd ḳurʿa bıraġup ʿAbbāsa düşdügin ve bāḳī (4) mācerāyı evvelden āḫire şerḥ eyledi. Ġamra, bunuñ sözin işidicek taʿaccüp eyledi, (5) eytdi: Yā Zü'l-Ḥimār ʿArab dīni ḥaḳḳı içün eger ḳardaşumuñ başın kesdilerse mecmūʿ (6) yoldaşlaruñı ḳılıcdan geçürürin. Evet senüñ ile ṭaʿām yidük, muṣāḥabet (7) ve münāsebet oldı. Aşımı bāḳī ḳorıyın ṣoñra ayru ola didi. Andan ḳaṣd itdi ki (8) Zü'l-Ḥimārı yine esīr eyleye ve leşker cemʿ idüp Dureydi ve ʿAnteri ḳarşulayup (9) ṣavāşa gide. Zü'l-Ḥimār eytdi: Yā Ġamra, gel kerem ile baña ʿArab ʿādetince tanıdılarla (10) and vir, seni inandurayın ki ḫıyānetüm olmaya. Sen var, ol şeyṭānla uġraş, (11) ben bir ṭarafda ṭurup teferrüc ideyin. Senüñ ʿAnterle uġraşıñı muşāhade ḳılayın. Eger (12) furṣat senüñ olup ʿAnter elüñe düşerse ben daḫı elüñde esīrinim, nice ḫāṭuruñ (13)

18a

dilerse idesin. Eger sen anuñ elüne düşerseñ çekem, ol şeyṭānuñ başına belālar (1) getürem ve geregi gibi intiḳām idüp yüregüm ṣüdüm ve ḳāin atum Dureyde ḥükm idem. Seni (2) ve bāḳī esīrlerüñüzi her kim var ise hep ḳoyıvire. Sizüñle ebedī dōst (3) olup barışavuz yine varup diyārumuza gidevüz didi. Ġamra bunuñ sözin (4) işidicek maṣlaḥat gördi ve ʿahdine iʿtimād itdi ve añlayan andurdı (5) ki münāfıḳlıḳ idüp ḫıyānet itmeye andan ḳavimini cemʿ idüp Benī Hevāzine ve Benī (6) ʿAbsa ḳarşu çıḳdı. Yedi biñ kāmil giyimlü bahādırlar, her birisi zamānında bī-naẓīrdür, (7) dirilürdi. Fāyiz daḫı Benī Kindeye adam üp ziyāde yardum ṭaleb eyledi. Ġamra (8) menʿ ide gördi, eslemedi. Andan bu daḫı Ġamra ile bile ʿazm itdi. Ġamra, bu leşkerüñ (9) öñüne düşüp yürüdi ve ḫāṭırı cuş idüp işbu şiʿri oḳudı. Şiʿr: (10)

18b

Şi'r.

Rāvī eydür: Ġamra, bu ebyātı oḳurdı, Zü'l-Ḥimār işidüp taʿaccüp iderdi (10) ve himmeti yüceligin ve bahādırlıġın ṭañla idi ve zamānı ẕem idüp ḳaḳırdı ki bahādırlıġı (11) ʿavratlara daḫı virür diyü ammā sevinürdi. ʿAntere bu ġālib ola yāḫūd kendü bir furṣat (12) bulup öldüre, gönlüne şifā ḥāṣıl ola deyü. İttifāḳ Ġamra leşkeri ile Hevāzin (13)

19a

çerisi aḫşām buluşdılar. Zīrā ki Dureyd aṣḥābını göçmekden menʿ eyledi ve ṣulanup (1) azıḳlanup rāḥat oldılar. Atları diñlendi ve hem bunı fikr itdiler ki Fāyiz leşkeri cemʿ (2) idüp yine bunları ḳarşulayacaḳdur. Evlerinden ıraḳ gidüp ṣuṣayalar (3) ve yayaḳlarından ayrıḳlaşalar. Ġamra daḫı atası ile bir yedi biñ adamla Benī (4) Ḥevāzine ve Benī ʿAbsa becid yürütdi. Kendi aḫşāmadek ancaḳ irişdi. İrken (5) irişmedügüne melūl oldı ki düşmānla buluşup ḥaḳlaşa idi, ṭārlıġanduġından (6) cādura girmedi ve atası ile ṭaʿām yimedi. Zü'l-Ḥimār diledi bile yoldaş ola idi. (7) Ġamra rāżī olmadı ve yoldaşlıġa ḳabūl itmedi. Varuñ, siz kendü (8) ḥālüñüzde fāriġ oluñ. Ben varurın yalñuz bir yerde eglenürin, belki işümi (9) başuma başarurın. Kimsenüñ yardumın istemezin didi. Ebū ʿUbeyde (10) rivāyet ider ki Benī ʿAbs ve Benī Hevāzin daḫı iki yüz adamla geldiler, gördiler ki (11) Benī Ḳażāʿa kandı.

Kendüler atdan inmediler ve Dureyd buyūrdı, at arḳasına ṭurdılar (12) ve ṣabāḥa muntaẓır oldılar. Andan ʿAnter, Dureyde and virdi ve ardıñlan bir pāre raḥāt (13)

19b

ol, ben kifāyet iderin ḫalḳumuzı beklemege didi. Dureyd bunuñ sözinden (1) çıḳamadı, dönüp vardı, yatmaġa gitdi ve ʿAnter bunda yalñuz ḳaldı ve fikr başdı. (2) Şeybūbuñ bunda olmaduġına bir zamān teşvişlendi. Biraz daḫı ʿAblenüñ ḳardaşı (3) esīr olduġına melūl oldı. Seḫer vaḳte yaḳın olınca bu taṣavvurla aṣlā gözine (4) uyḳuyu dutmadı ve ḫāṭırına bu düşdi ki varup Benī Ḳażāʿa üzerine (5) azlıġın ve çoḳlıġın göre. Eger ḳaravulına ṭuş olursa uġraşa ve ṣabāḥ olınca (6) ṣavaşa. Bu ḳaṣdla Benī Ḳażāʿdan yaña yürüdi. Ṣaġ ḳolına ʿazm itdi ve yaḳın varcaḳ (7) ittifāḳ Ġamraya ṭuş oldı. Ṣaġına ṣolına bakup ṭururdı ve ṣabāḥ olınca yürüdi. (8) Çünki Ġamra ʿAnterüñ ḳaraltusın gördi, at depüp üstüne yürüdi. (9) Kimsin, ḥālüñ nedür, didi. ʿAnter buña cevāb virmedi ve aṣlā söz söylemedi. (10) Defʿ-i esīr itmege ḳaṣd itdi. Ol daḫı bunuñ maḳṣūdın bilcek cenge ʿaẓm itdi. (11) ʿAnteri almaġa ve depelemege iḳdām itdi. Bir ḳaç kez ḥamle idüp biribiriyle uġraşıcaḳı (12) bildiler ki ḫaṣımları ḫālī, kimse degül. Degme ṣavaşıla boyun virmez ve uranı bir ḥamle ile (13)

20a

ele girmez. İkisi daḫı birbirinden heybet aldılar. Cenk ide ide ıraḳ gitdiler, ṣabāḥadek (1) ṣavaş itdiler, birbirin alımadılar ve ḳabīlelerin ve çerilerin unutdılar. Her birisi kendü (2) ḫaṣmına meşġūl oldılar. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider. Ṣabāḥadek Benī ʿAbs (3) ḫalḳı ʿAnteri istediler, bulmadılar, melūl oldılar. Muḳri'l-Vaḥş Dureyde eytdi: Ḳanda (4) gitdügin bilmezin. Gice baña ündürdi. Var sen raḥāt ol, ben pāsbānlıḳ (5) ideyin didi. Andan ṣoñra ḥāli neye irişdi, ḫaberüm yoḳdur didi. Mütehayyir oldılar, (6) bunuñ gibi furṣatda ʿAnter bulunmaduġuna ṭarlaġandılar. Andan Diṣār bin Davuḳ ve Ḥifāf (7) bin Nedebe bunlaruñ ḫāṭırın tesellī itdiler ve aytdılar. Eger bahādırumuz ġāib oldıysa (8) ṣınup ḳaçmaḳ olmaz. Çünki buraya geldük, çāre cenk itmekdür. Mecmūʿmuz ittifāḳ (9) idüp Fāyizün sancaġına depelüm. Ola ki öldürevüz yāḫūd esīr idevüz (10) ve leşkeri ṣınduġumuzdan ṣoñra ʿAnteri istiyevüz didiler. Aṣmaʿī rivayet eder. (11) Bu ṭarafda Fāyiz daḫı ḳızın ṣabāḥ bulmadı. Andan yanındaġılara eytdi: Ey ʿAmmüm (12) oġulları, şöyle beñzer ki Ġamra varup bu ḳavmüñ ardına geçmişdür, tā ki bu ṭarafdan (13)

20b

biz bunları başıcaḳ kendü daḫı ol ṭarafdan ḳarşulaya, kimseʾi ḳaçırmaya. Ben bilürin (1) anuñ tedbīrin viririñ lakīn elbette fikr itmişdür. İmdi ṣavāb budur ki biñ (2) adam em, varup ḳanda ise anı bulup muʿāvenet ideler. Tā ki bir daḫı tedbīrde (3) taḳṣīr itmeyevüz didi. Andan muḳaddemlerinden birisine biñ adam ḳoşup Ġamraya (4) yardumcı idi ve kendü bāḳī Benī Ḳażāʿa ḫalḳı ile, Benī Ḥevāzine ve Benī ʿAbsa (5) ḳarşu yürüdi. Benī Ḳażāʿa ḫalḳı Fāyize aytdılar. Nolaydı Ġamra bunda ḥāżır ola (6) idi. Zīrā ki bu şūm ḳavmüñ kendülere ittiḳādları bahādırlarına iʿtimādları (7) olmasa bu ḳadar ḫalḳla bunda gelmezlerdi didiler. Fāyiz eytdi: Ḳorḳmañ, ol bizi (8) ḳoyup ḳolayına gitmedi, bir sürü erdür. Hele siz ḥamle idüñ, bir görelüm. Evet, (9) Benī Ḥevāzine ʿazm idüñ, Benī ʿAbsdan ṣāḳınuñ. Ṣoñra anlara hücūm idesiz, Ġamranuñ (10) ḥāli maʿlūm olıncaḳ didi. Böyle didüginden Fāyizüñ maḳṣūdı bu idi ki (11) ʿAnterün cengin gördi idi, geregi gibi andan heybet aldı idi. Şimdiki ḥālde (12) ṣandı ki anda ḫāżırdur ammā Zü'l-Ḥimār Benī ʿAbsa ḳaṣd itdi. Ġamra bunda olmaduġın (13)

21a

bilürdi, şād u ḫürrem oldı ve eytdi: Ol veled-i zinā ʿAnter ile ben muḳābil olup (1) aña intiḳām ideyin. Ġamra bunda olsa beni ḳomazdı diyüp Ġamra bilürsiz olduġuna (2) feraḥ oldı. Pes, bu taṣavvurla Benī Ḳażāʿa Benī Ḥevāzine ʿazm itdi. Zü'l-Ḥimār Benī ʿAbsa (3) depdi. Evvel Muḳri'l-Vaḥṣa uġradı. Ne ol bunı bilürdi ne bu anı. Cenk itdiler, bir (4) birine tāḳatları yetdügince teʿṣīr itmediler Muḳri'l-Vaḥş Zü'l-Ḥimāruñ bahādırlıġına (5) taʿaccüp itdi. Ġamranuñ vaṣfın işitmişdi, ṣandı ki oldur. Pes bunuñ şerrinden (6) ḳorḳdı pes geregi gibi bunuñla ṣavaş itmekde saʿy itdi ve ḳuvveti yetişdügince çapdı. (7) Bir yañada Dureyd daḫı bir vech ile maʿreke idüp cenk itdi. Ġamrayı içinde bu vech ile (8) ṣavaş itmek vākiʿ olmamış idi. Zīrā bilürdi ki ʿAnterden geçse Benī Ḳażāʿanuñ (9) kīni buña idi. Ol sebebdin ele düşem diyü çalışdı. Çoḳ adam düşürdi. (10) Eger Zü'l-Ḥimār ḳarşu düşmese Muḳri'l-Vaḥṣa Benī Ḳażāʿaya bir iş iderdi ki (11) tā ḳıyāmetedek söylene idi. Velīkin Zü'l-Ḥimār māniʿoldı, ḳarşularına gögüz (12) virüp ṭurdı. Bunları Benī Ḳażāʿaya ġalebe itmekden menʿ itdi ve çoḳ adam (13)

21b

düşürdi ve ḫayli kişi mecrūḥ eyledi. Benī Selīmden, Benī Hevāżinden kimseye ṭuş (1) olsa muḳayyed olmazdı. Benī ʿAbsa uġrasa defʿi depelerdi ve ʿAntere daḫı bir ḍarb (2) irişdürem diyü umardı. Evet nice ki ṭaleb itdi hīç ʿaynin ve eṯerin görmedi (3) ve ḥāli nedür ve ḳandadur bilmedi. Rāvī eydür: Zü'l-Ḥimār Benī ʿAbsdan Muḳri'(4) l-Vaḥṣa muḳābil geldi. Yoḫṣa Benī ʿAbsı hep helāk iderdi. Eger Zü'l-Ḥimār olmasa (5) Muḳri'l-Vaḥşı daḫı Benī Ḳażāʿayı

perākende iderdi. Bu ḥālle aḫşāmadek cenk (6) oldı, leşker birbirinden fāide idemedi, ayrılup her biri bir ṭarafa gitdiler. Muḳri’- (7) -l-Vaḥşa uġrayup cenk itdügi adamdan ġāyet de heybet aldı. Velīkin kim idügün (8) bilmedi ve Dureyd bin Ṣamʿa daḫı cenk idüp yoruldı ve bir laḥża ārām olup yine (9) ḫalḳını ṣaḳlamaġa ve ṣābaḥadek pāsıbānlıḳ idüp beklemege kendü himmet eyledi (10) ve Diṣār bin Devük Ḫifāf bin Nedebeʿi bir sāʿat geçdüginden soñra ḳabīlelerinden (11) ṭaşra yürürken Benī Ḳażāʿa içinde bir ġavġā işitdiler, ḫalḳ birbirine düşüp (12) söylendiler. Dureyd eytdi: İşbu şeyṭānlaruñ bir ḥāli vardur. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı üçün (13)

22a

ikiden ḫālī degüldür. Bunlaruñ işi ya budur ki ʿAnterden bunlara bir belā irişüp (1) vāḳıʿaya ṣataşdılar ya budur ki bunlara yardum irişdi. Ṣavāb budur ki bunlara yaḳın (2) varup ḥāllerin bilevüz, sözlerin işidevüz didi. Diṣār ve Ḫifāf Ḫōş ola, (3) eyle idelüm didiler ve atların depüp Benī Ḳażāʿaya yaḳın vardılar, āvāz diñlediler, (4) gördiler ki baʿżısı baʿżısına söyler, aydūr ki Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı üçün ki (5) ʿAnteri Ġamra esīr itdüginden ṣoñra ayruḳ ne Benī Hevāzin ṭurur ne ḫōd Benī (6) ʿAbs durur. Eger bizüm aṣḥābumuzuñ ʿaḳlı var mısa ṣabāḫ olmadın varup (7) ʿAnterüñ ve Dureydüñ bāḳī yoldaşlarını esīr iderlerdi diyüp söyleşürlerdi (8) ve Dureyd bu ḫaberi işidincek iki ayasın birbirine urdı ve yoldaşlarına (9) eytdi: v’Āllah ki Benī ʿAbs Bahādırı ʿAnter ṭutuldı. Ey Dirīġā, kim bile ki Ġamra (10) aña ne ḥīle itdi ola ve ne ʿaẓīm müṣībete ṣataşdı ve ne ulu fitneye ṭuş (11) geldi ola. Şimdiki ḥālde bize çāre bu ḳaldı ki varup ṣabāḥadek ḳavmümüzi (12) ṣaḳlayavuz. Bu ḥāli bildürevüz didiler. Dureyd melūl, maḥzūn oldı, dönüp yine (13)

22b

ḳavmlerine geldi. Dureyd taʿaccüp idüp aydurdı ki Nolaydı ʿAnterle bile adam (1) gideydi, benden ayrılcaḳ ʿAntere ne vāḳıʿa geldi ola. Şöyle görünür ki Ġamra (2) daḫı ḳavmine pāsbānlıḳ iderken birbirine ṭuş olup cenk itdiler ve kimse (3) yardum idüp bir ḥīle ile ʿAnteri ṭutdılar, ya atın düşürdiler, żaʿīf idüp (4) esīr ḳıldılar didi. Rāvī eydür: ʿAnterle Ġamranuñ ḥikāyeti ʿaceb oldı ki (5) ʿalemde hīç kimseye ittifāḳ düşmeye. Zīrā ki gice biribiri ile buluşup (6) ṣavaş idecek aralarında çoḳ cenk ve cidāl oldı ve ḳaçışma ve ḳoşma oldı (7) ḫalḳlarından öylelik yol gitdiler. ʿArab bahādırlarınuñ ʿādeti bu idi ki ḫaṣm (8) ile buluşsa maḳṣūdın ḥāṣıl itmedin ayrılmazdı, esīr olmaġa rāżī olurlardı, (9) ḳaçamazdı. ʿAnter Ġamranuñ bu vecihle ḳatı cenk itdügin görincek köñli içinde (10) eytdi: v’Allah bu kişi Benī Ḳażāʿanuñ pāsbānudur ve muḳaddemleridür. ʿAcebdir ki Fāyizüñ (11) ḳızı Ġamra degülse eger ol ise

bunuñ cihānda naẓīrı yoġmış, vaṣf itdükleri (12) vāḳıʿ imiş didi. Ammā Ġamra ʿAnterüñ vaṣfın işitmiş idi. Ṣabāḫ olıcaḳ ḳara (13)

23a

ḳaralığından ve heybetinden şevketinden ve cenginden ol idüġin bildi, kendüzin (1) örtmiş idi. ʿAnter ol sebebden bunuñ ʿavrat olduġın bilmedi, şüphelendi (2) ve göñlinde aydurdı ki Ḥayf, baña bu şeyṭānla iki ṣafuñ ortasında cenk (3) eylemedüm ki benüm bahādırlığımı görüp müsellem ṭutalar idi dir idi. El-ḥaṣıl (4) şol ḳadar cenk itdiler ki birbirin almaḳda bī-ḥadd saʿy itdiler, başarımadılar. Kendülerin (5) daḫı yoruldı ve etleri ṣusuz buñaldı ve zırhları arḳalarına aġır oldı (6) ve derelere ġarḳ oldılar. Andan Ġamra ʿAntere eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, (7) atumuz yoruldı, biz daḫı ṣusız buñalduk. Gel varalum, ḫalḳumuza ulaşalum. (8) Bu gice diñlenüp yārın yine senüñle cenk idelüm ve hem ḫalḳumuz belürsüz (9) olup gitdügimize teşvīşlenmesünler didi. ʿAnter eytdi: Lā v'Allah işümüz (10) bir yana olmayınca ayrılmaḳ olmaz eger ṣusız ve aç helāk daḫı olursavuz didi. (11) Ġamra eytdi: Çünki ḳaṣduñ budur, bārī ṣabr ile bir pāre atumı diñlendürüp (12) ṣüvārın ve ben daḫı giyecegümi yenideyim, bir laḥẓa ārām olup yine geleyin. Ne ki (13)

23b

sen dirsin öyle idelüm didi. ʿAnter eytdi: Bunuñ vechi var, yüri. Nice ki (1) ḫāṭıruñ dilerse eyle it, daḫı tīz atuña ṣüvār ol, yine gel didi. Ġamradan (2) ayrılup bir araya vardı, atından indi, az çoḳ ṣu virüp ḳulanın gegşetdi (3) ve Ġamra daḫı böyle itdi ve ṣūretin açdı ve ṣaçların çeketine bıraḳdı. (4) Yemen elçilerinden bir ḳaftān giydi, baʿżı giyeceklerin çıḳardı. Şol bedir gicesindeki (5) aya dönüp yine atına bindi. ʿAnter ol ṭarafdan, bu bir ṭarafdan egleyin ʿazm itdiler. (6) ʿAnter bunuñ cemālin görincek ve āʿżāsını tamām müşāhade idincek ʿavrat idüġin (7) tamām bildi ve Ġamra idüġinde şüphesi ḳalmadı ve nefsine serzeniş itdi ki (8) bir ʿavratdan nice ʿāciz oldı. Andan çaġırdı. Veylek, sen Benī Ḳażāʿa (9) Ulusı Fāyizün ḳızı Ġamra mısın didi. Ġamra eytdi: Belī, ben ol Ġamrayın ki (10) bahādırlar elümde zebūn olur ve dilāverler cengümde mağbūn ḳalur. Eger ıssıdan (11) buñalmasam kendümi meşhūr itmezdüm ve giyecegimi çıḳarup ḫālümi saña bildürmezdüm. (12) Evet ḫāl şöyle oldı. Sen daḫı ṣanma ki benüm elümden ṣaġlığla ḫalāṣ (13)

24a

bulasın didi. Bunuñ üzerine ḥamle ḳıldı. ʿAnter daḫı bunı görincek ʿAble (1) ḫāṭırından çıḳdı, göñlin bunuñ muḥabbetine meşġūl ḳıldı ve hem bahādırlığın begenüp (2) taḥsīn itdi ve

gönlinde fikr itdi ve v'Allah öldürmek ḫayf ola, (3) ġayrı işe daḫı yarar diyüp ḥamlelerine taḥammül itdi. Andan kendü daḫı bir ḳaç kez (4) ḳaṣd itdi, alımadı. Bir zamān bu ḥālle ṣavaşdılar, süñüleri ṣındı. Bir nice sāʿat (5) daḫı ḳılıcla ṣavaşdılar ʿāḳıbet ḫātun kişidür, ne ḳadar bahādırlıġı var ise Ġamra (6) yoruldı. ʿAnter bunda żaʿīflıḳ ʿalāmetin bildi. Defʿi irişüp at üstünde (7) yaḳasına yapışdı. Ġamra daḫı bunuñ yaḳasını muḫkem ṭutdı. Bir laḥża çekişdiler, āḫir yere (8) düşdiler. Bir zamān yirde itişdiler ve ṭutuşdılar. Öyle yaḳın olınca bu ḥāl ile ṣavaşdılar, (9) varıraḳ Ġamra ḳaldı. ʿAnter sevgülü idi, ġālib olup żaʿīf itdi. Ġamra gördi ki (10) iḫtiyār elinden gitdi. ʿAnterüñ elinde giriftār oldı. Nāçār olup yalvardı (11) ve amān diledi, eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, bana ḳıyma. Esīrüñ oldum, öldürme (12) diyüp elini çözdi, öñine ṭuru vardı. ʿAnter daḫı şād u ḫürrem olup baġladı (13)

24b

ve bir ḳaç kez ḳuçup öpdi ve memelerine yapışup oḫşadı ve tamʿ ziyāde oldı. (1) Maḥbūbe ādem ṣaḥrā-i ḫalvet māniʿ yoḳ, nevcivānlıḳ vaḳti odla panbuḳ bir arada geldi. (2) Ġamra daḫı bunuñ maḳṣūdın bildi, çekindi. Yā Mürüvvetsüz, baña zinā (3) idüp ʿālemde bednām mı idersin. Bahādırlar tarīḳinde var mıdur ki kimsenüñ (4) nāḥaḳ yire perdesin açasın, şu fiʿlle ġayret ehli dirilürsin ʿAnter eytdi: (5) Veylek, Yā Melʿūna, seni ben ḳılıcumla aldum. Eger sen perdeñ ṣaḳlasañ perde ardından (6) çıḳmazduñ ve ṣaḥrāda erlerle cenk itmezdüñ, sen ḥaddüñ ve mertebeñ bilmedüñ. Lā Cereme, (7) başuña bunuñ gibi iş geldi, senüñ neñe gerek idi ki baña senüñ gibi ḳızlarla (8) muṣāḥabet itmek çoḳ vāḳıʿ olmışdur. Hīç kimseye göñlüm meyl idüp bu fiʿli itmek (9) ṭaleb itmedüm idi, saña ġāyet de ḫāṭırum meyl itdi. Bilmezin ne ḥikmetdür. Elbette (10) ḫāṭırum didügin itsem gerekdür ki teşvīşden emīn olam ve tereddüd çekmekden (11) cilāsın bolam didi. Rāvī eydür: ʿAnter bu ḳıza bu vechle ḥarīṣ olup (12) cimāʿ itmek istedügine ḥikmet bu idi ki Ḥaḳ Teʿāli ezelde muḳadder eylemiş ki (13)

25a

ʿAnterüñ bundan oġlı ṭoġṣa gerek imiş. Ol sebebden Allah Teʿāli Ġamraʾi (1) buña şīrīn gösterüp göñlin meyl itdürdi. Tā ki cimāʿ idüp muḳadder (2) olan oġlan vücuda gele. Çünki Ġamra ʿAnter'üñ ḥırşın gördi, bildi ki ḫalāṣa (3) mecāl bu ḳadar yalvardı, eytdi: Ol Allah ḥaḳḳı içün ki gökleri direksüz ṭurġurdı (4) ve yerlere otlar bitürdi, şular yürütdi ve çeşmeler aḳıtdı ve cihān yüzini ay (5) ve gün nūrı ile münevver ḳıldı. Saña muṭīʿ olmazın. Meger ki baña mihr viresin (6) ve andiçesin ki bu sırrı kimseye dimeyesin. Ne ölüye ne giçeye ne erkege (7) ne dişiye ne ḳula ne āzādluya, nice ki diri olasın bu sırrı kimseye söylemeyesin (8) ve bu ḥālle kimseyi muṭalliʿ ḳılmayasın. Tā ki benüm ḫalḳ ḳatında nāmusum şınmaya ve

bahādır (9) göñlünden heybetüm çıḳmaya ve bu rüsvāylıġı kimse benüm başuma ḳaḳmaya didi (10) ʿAnter eytdi: Bu vāḳıʿaʾyı kimseye söylemek ve bu sırrı hīç insāna bildürmemek (11) elümden gelür. Ol ʿahdi yerine yitüreyin amma mihr vaḳti degül. Şimdiki ḥālde ben (12) nesnene mālik degülin ki saña virem. Meger ki mihrüye ṭuta seni ḳıyuvirem, varup (13)

25b

atana ve ehlüñe ḳavışasın. Senüñ ḥaḳḳuña daḫı at ve deve virmekden ol ḫayırludur. (1) Zīrā ki ṣaġ ve esen atına ḳavışacak aramuzda geçen cenkleri ḥikāyet idesin, (2) aydasın ki Gice ʿAnterle buluşup ṣavaşduḳ, ṣabāḥ olınca ve sizden ırāḳ (3) düşdüḳ. Nice ki cenk itdük, hīç birbirimüzi alımaduḳ, atumuz daḫı yoruldı. Biz daḫı (4) ṣusuz buñalduk, żaʿīf olduḳ, ṣulḥ idüp ayrılduḳ ve yine ṣavaşa vaʿde itdük. (5) Daḫı cengümüz bāḳīdür, ayru olmaduḳ dirsin. Bu tedbīr senüñ ḥaḳḳuña daḫī yigdür. (6) Benüm ḥaḳḳuma daḫī eyüdür dedi. Ġamra . Ṣavāb söyledüñ ve müvecceh itdüñ. Ve (7) līkin baña bir teberrük vir ki dāim seni, anuñ sebebiyle anam. Bu diyārda söyleyem didi. ʿAnter daḫı (8) getürüp buña ḳılıç virdi ve aşaġa alup ʿādetince yaturdı ve maḳṣūdın ḥāṣıl (9) itdi. Şehvet odı sindi ve nefsi sākin oldı. Andan ṭurup bir ṣu kenarına (10) vardılar, ġusul itdiler. Andan ayrılup ḳavmlerine gitdiler. Ġamra bekāreti gitdügine ġayet de (11) melūl oldı, eytdi:Ben dünyaya gelmeye idüm. Başuma bunuñ gibi ḥāl gelince didi (12) ʿAnter daḫı itdügine pīşmān oldı ve eytdi: Eyvāh, ḫalḳumuza aġu yılān (13)

26a

ṣaldum, nefsüme uyup ulu düşmān ḳazandum. Ayruḳ bunuñla bizüm aramuzda (1) ṣulḥa mecāl ḳalmadı didi. Ġamra bir laḥẓa gidicek nāgāh ol atası dügi (2) adama ṭuş oldı. Buluşup ḫaberleşdiler ve ḥālinde ṣordılar. Ġamra eytdi: Yā Velīkim (3) giceden berü ol Benī ʿAbsuñ Ḳarasıyla ṣavāş iderdüm, yorulduḳ (4) ṣulḥ idüp ayrılduḳ ki her birimüz varavuz ṣoñra yine nice olmaluysa (5) görevüz. Eger bilsem ki siz baña irişüp yardum idersiz ol şeyṭāndan (6) ayrılmazdum. Hele yine fevt olmadı, saʿy idüñ irişüp helāk idelüm. Kendü (7) daḫı atın degiştürüp ve bu biñ kişi yanına bıraġup şol mīşe arslanı gibi (8) övkeyile ʿAnterüñ üzerine düşdi, ġazābdan gözi yolın görmezdi ve başduġı (9) yoldan bī-ḫaber idi. Bir sāʿatde ʿAntere irişdiler ve ḳorkunc āvāzlar ile ve çirkin (10) sözler ile söyleyüp çaġırdılar ve süñü ṭoġrudup üstine at ṣaldılar. Saḫt (11) olup aç ve ṣusuz ve yorġun ve maḫzūn giderdi. Atı daḫı ol ḥālde idi. (12) Bunlaruñ āvāzın işidicek eytdi: Ol fāsid fikrüñ fāidesi budur ve nefsine (13)

26b

uyanuñ ḥāli böyle olur didi ve ḳılıcın alup bunları ḳarşuladı ve cenk (1) itdi. Bir sāʿatde Benī Ḳażāʿa ḫalḳından elli adam düşürdi. Egerçe ki yorulmış (2) żaʿīf olmış idi, velīkin ölüm eri idi. Elden geldükçe çalışdı, bunlara (3) ḫaylī intiḳām itdi. Ġamra, bunuñ ḥālini müşāhade idincek gördi ki ḫalḳına bunuñ (4) gibi iş itdi, ġażaba geldi, ḥamle ḳıldılar. Ḫalḳdan kendüye meşġūl ḳıldı ve anlar daḫı (5) dört yanından olup süñü ve ḳılıç ḥavāle ḳıldılar ve ṭaş ve aġaç uşurdılar. ʿAnter (6) daḫı yorulmış idi. Aç ve ṣusuz Ġamra gibi bahādır ʿAntere muḳābil olup muḳāvemet (7) iderdi ve ṭoḳuz yüz adam cemʿisinüñ atı dinc ve kendüler müsellaḥ ʿAnter yorulup (8) ḳaldı, irişüp ṭutdılar, esīr itdiler. Andan öldürmek itdiler. Ġamra ḳomadı, (9) eytdi: Atamla buluşup meşveret itmeyince incitmezin, görelüm ki Dureyd ki ve Benī (10) Hevāzinle ol bunları siz gitdügüzde atam ne işde idi, neye meşġūl idi. (11) Ne vaḳt ayrılduñuz didi. Bunlar aytdılar. Ṣabāḥ ayrılduk, cenge iḳdām ḳılmış idi. (12) Seni şöyle fikr iderdi ki düşmānuñ ardına geçdüñ ki başılcaḳ, kimesneʾi ḳaçurmayasın, (13)

27a

hep ḳırasın. Ol sebebden bizi saña muʿāvīn gönderdi didiler. Ġamra eytdi: (1) Eyü tedbīr eylemiş, hele fikri ʿabeṣ olmadı, saʿyıñuz ẕāyiʿ gitmedi, bu şeyṭān (2) elümüze girdi. Anda iledelüm. Bāḳīḫalḳlarunuñ işi bir yaña olıcaḳ, cemʿisin (3) bir defʿada ḳıravuz. Biz gün ola ki dōstlar şād ola ve düşmān ġam-gīn ola, işidenler (4) işümüze ṭañlayalar didi ve on kişi ile ʿAnteri çādırlarına gönderdi ve kendü bāḳī (5) ḫalḳla atasına ulaşmaġa ḳaṣd itdi ve ol on adama ışmarladı ki ʿAnteri muḥkem (6) baġlayup ṣaḳlayalar ve bāḳī esīrlere ulaşduralar ki ol defʿada esīr olmışlardı. (7) ʿAblenüñ ḳardaşı ʿAmr idi. On adam daḫı ki anuñla bile esīr olmışlardı ve hem (8) ʿAnter Şeybūbı ʿAmruñḫaberin bilmege göndermiş idi çünki ḥāl böyle oldı. Ol on adam (9) ʿAnteri at üstine arḳurı berkidüp aldılar. Çādırlarına gitdiler. Ġamra bāḳīḫalḳla (10) Maġrekeyeʿazm itdi ki atası ile buluşa. Elḳışṣa ṣordı gitdi ve becīdi yürütdi, (11) varup atası ile buluşdı ve ʿAnteri ṭutduġın muştuladı. Atası şād oldılar ve ʿAnter (12) ele girdügine ġayet de feraḥ oldı, eytdi: Veylek. Ey ḳızum, niçün ol şeṭānı (13)

27b

çādıra düñ, bunda ṭuta gelmedüñ ki başını kesüp aṣḥābına eydüm. (1) Tā ki ilikleri ḳurıya idi ve ṭāḳatları ḳalmaya idi. İşlerine ḫayrān ve tedbīrlerine ser (2) gerdān olalar idi. Bugün ne zaḥmet çekdüm, az ḳaldılar ki ġalebe iderlerdi. (3) Aḫṣām irişdi, ayrılduk didi. Ġamra eytdi: Bu eyü fikr degül. Zīrā ki bizi öldürürsevüz (4) anuñḳavmi daḫıḳardaşum Müteʿaccizi helāk iderlerdi. Anuñla esīr olanları bile (5) ve Benī Ḳażāʿadan haylī ulular esīr olmışdur. Bu şeyṭānuñ başın göricek (6) ol kişileri hep depelerler. Ṣavāb-ı tedbīr budur ki ṣabāḥdan rāḥat

olalum, andan (7) ṣavāş idevüz. Çünki ol ḳara yüzlü veled-i zināları ele girdi. Ben anlaruñ ḳalanın (8) daḫı yārın varup esīr ideyin. Daḫı çerīmüze buyuralum, bāḳīlerini ḳırsunlar, aḫşām (9) olınca anlaruñ işini tamām idelüm ve murāda irişüp ferāġat ve raḥāt olalum (10) ve hem ḳardaşum ṣaġ ve selāmet esīrlikden ḳurtaralum didi. Fāyiz eytdi: Dureyd (11) daḫı bahādırlardandur, bāḳī ḫalḳları daḫı bī-naẓīrdür. Bu niyetle ve muḥkem ḳaṣdla cenk (12) itmek gerek. Kendüñe maġrūr olma, ḥaẕırla. Ol ḥisāb işüñ ṣoñındadur ve ʿītibār, (13)

28a

ṣavaşuñ ʿāḳıbetindedür. Ol itdügi işe aldanmamaḳ gerek didi. Ġamra, eytdi: (1) Ey Ata, ben ol ḳara yüzlü şeyṭāndan bir bahādırlıḳ gördüm ki andan ġayrı adamlar (2) hīç baña muḳābil olımaz ve kimse gözime görinmez. Dureyd nedür uş yarın ṣabāḥdan (3) anı depeleyem yāḫūd esīr idem. Andan ṣoñra tedbīr idersek idesin, ol (4) ṣaġ iken ʿAnteri öldürmek ḫaṭādur didi. Atası bunuñ sözin ḳabūl itdi (5) ve tedbīrin begendi. Andan gelüp çādurlarına girdiler, oturdılar, ṭaʿām yediler. Ġamra (6) ʿAnter ile cengin ʿale't-tafṣīl ḥiḳāyet itdi. Atası bunuñ bahādırlıġın taʿaccüp itdi. (7) Andan Ġamra atasına Zü'l-Ḫimārdan ḫaber ṣordı ve ḥālinden teftīş itdi. Ey ḳızum (8) Zü'l-Ḫimār taḳṣīr itmedi Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı üçün Benī ʿAbs ḫalḳına yalñuz cevāb (9) virdi, hīç yardumcı ṭaleb itmedi ve kimsenüñ muʿāvenetine muḥtāc olmadı. Eger (10) bizümle olmasa bize ḫaylī iş iderlerdi ve çoḳ adamumuz telef iderlerdi (11) didi. Ġamra eytdi: Gerçeksin ʿAnterle buluşmaḳ ḳaṣd itmişdür. Anı bunda ḥāżır (12) ṣandı. Uġraşup ḥaḳlaşam dir idi. Yoḥsa bu işleri itmezdi ve Benī Hevāẕine (13)

28b

ḳılıç çekmezdi. Yegregi oldur ki yine ṭutup baġlayavuz yoḫsa ʿAnter aradan gitdügin (1) işidicek. Dureyd ḫōd ḳayın atasıdur ve bāḳīḫalḳ ʿammüsi oġlanlarıdur. Anlaruñla (2) ʿadāvet itmez, nāgāh ṣabāḥdan ḳaçup anlara varur, bizümle cenke ʿazm ider. (3) Bilürsin ki bahādırlıġı ne mertebededür. Maḳṣūdumuz fevt olur ve işümüz giç ḥāṣıl (4) olur didi. Atası eytdi: Çünki ḫāṭıruñ eyle itmek ister. Adam, ışmarla (5) ki gelsün savaş bābında ṭanışalum, digil. Ol ṣūretle getür, daḫı ḳatıña gelüp (6) oturıncaḳ ṭut, baġla didi. Ġamra daḫı ḫōş ola diyüp atasınuñ sözin ḳabūl (7) itdi. Eyü didüñ, benüm ḫaberüm varıcaḳ beni görmege gelür ʿAnterle ṣavaşumdan ṣorar (8) ve ḥālümden istifsār ider didi. Pes bu tedbīrle fi'l-ḥāl Zü'l-Ḫimāra adam diler, (9) bulunmadı. Ṣordular, kimse noldugın bilmedi. Fāyiz teşvīşe düşdi ve ṭārlağandı. (10) Bildi ki ʿAnterün ḫaberin işidüp ḳodı gitdi. Ġamra eytdi: Ey Ata, teşvīşlenme. (11) Uş anı daḫı saña esīr idüp getüreyin ve ḳaçmaġı göstereyin. İki ṣafuñ ortasında (12) rüsvāy idin. Ben anuñ ṣavaşın görmişem, hīç derdim yoḳdur. Ol mertebelü kişiden (13)

29a

ḳorḳmazın didi ve atasınuñ ḫāṭırın tesellī idüp ṣabāḥa muntaẓır oldı. (1) ve ikileyin ṣavaş yaraġın gördiler. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki Ġamra gelüp (2) ʿAnter esīr olduġı ḫaberin işidicek Zü'l-Ḫimār ġāyet de melūl oldı (3) ve eytdi: Ey Derīġā, ol şeyṭānla uġraşam, aña miḳdārını bildürem, dirdüm. Şimdi (4) ol maḳṣūd fevt oldı. Çāre bu ḳaldı ki varam Benī Ḳażāʿda ʿAnteri bulup (5) depeleyem ve ʿAbbāsı ve bāḳī esīrleri ḳurtaram daḫı varup yine ḫalḳuma ḳavuşam, (6) anlara muʿāvenet idüp Benī Ḳażāʿa leşkerine hüçum idüp ḳıravuz yoḫsa (7) Ġamra beni ṭutar daḫı varur ḫalḳumuzı helāk ider, aṣṣı isteyü gelüp ziyāna (8) ṣataşuruz didi ve defʿi sürüp bu fikr üzerine Benī Ḳażāʿaya gitdi. Ġamra (9) daḫı ṣabāḥadek ṣabr eyledi. Ṣabāḥ olıncaḳ Benī Hevāzinüñ üstine ʿazm itdiler ki (10) işleri ayru ola gide. Dureyd daḫı ḫalḳına ışmarladı. Cenk ḳaydın görüp (11) uġraşa iḳdām itdiler ve Diṣār bin Düveḳ ve Ḫifāfa ışmarladı ki ʿAnterüñ ḫaberin (12) ṣorup teftīş ide ve ḳanda esīr olduġın bileler. Muḳri'l-Vaḥş ʿAnter esīr olduġı (13)

29b

ḫaberin işidüp ḳatı maḥzūn olmışdı ve hem Zü'l-Ḫimāruñ öñdünki (1) gün itdügi işlere acımışdı. Meydāna ʿazm idüp ṣavaşa iḳdām ḳıldı. Andan (2) ʿAnter ṭutṣaḳ olduġını ve ḫātunı Mesyekeʾi añdı ve vaṭanı ve menzili ḫāṭırına düşdi. (3) Ol yaña bu yaña cevelān idüp atın oynatdı ve süñüsin atup ṭutdı ve Benī (4) Ḳażāʿaya işaret idüp işbu şiʿri oḳudı. Şiʿr:

30a

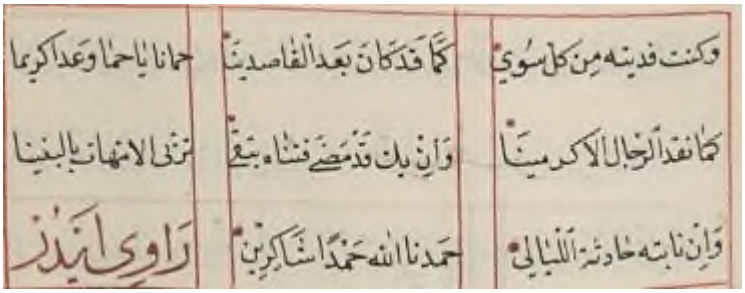

Benī Ḳażāʿa bahādırları Muḳri'l-Vaḥşuñ şiʿrin işidicek ṣağından ve ṣolundan (4) ḥamle idüp süñü ḥavāle itdiler. Ġamra adam gönderüp bunları menʿ eyledi ve kendü (5) meydāna ʿazm itdi. Atası .Ḳızum göreyim ki Ġamra eytdi: (7) Belī, gerçek aydursın. Ey Ata, bunuñ bahādırlığı üzerinden maʿlūmdur, heybetinden ve şevketinden (8) hüneri bellüdür. Ne ḳadar bahādır ise bugün senüñ naẓaruñda anı helāk ideyin. Ben ʿAnteri (9) esīr idüp ṭururın. Bunuñ gibi ḫurdāvāta ne iʿtibār. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün ʿAnterüñ (10) cengin görincek gözüme kimse görünmez oldı. Eger ben er alursam andan ġayrı adam (11) almazdum. Anuñla ikimüz bir leşkerde olıcaḳ ḳanġı ṭarafa ʿazm itsevüz fetḥ iderdük. (12) Velīkin işbu ḳılıcımdan artuḳ baña yoldaş gerekmez didi ve sırrın gizledi ve göñlinde (13)

30b

fikr itdügin kimseye ḫaber vermedi ve ḫāṭırı cūş itdi. Başladı ʿaceble (1) ve kibirle işbu şiʿri oḳudı. Şiʿr. (2)

Muḳri'l-Vaḥş Ġamranuñ şiʿrin işidicek yaḳın gelüp çaġırdı, eytdi: Ey ḫōdbīn adam, (10) dün benümle uġraş iden adam degülsin ola mı. Ne ḳatı ʿaceble geldüñ, ne ulu (11) daʿva ḳılduñ, sen kimsin didi. Ġamra eytdi: Uş, bugün saña ben kim idügüm bildürem (12) ve seni daḫı ol ḳara ḳuluñuz yanına baġlayam ve bāḳī yoldaşlaruñı senüñ yanına baġlayam (13)

31a

didi. Muḳri'l-Vaḥş müteḥayyir oldı, yüregi oynadı ve Ey Ulu, ol kimdür? (1) Cenge başlamadın bize ḫaber vir didi. Ġamra eytdi: Sizüñ Ḳara ḳuluñuz ʿAnter bin (2) Şeddād ki faḫrüñüz anuñla idi ve leşkerlere anuñ sebebiyle ġalebe iderdüñüz. Şimdiki ḥālde (3) anı esīr-i ḥaḳīr itdüm. Ḳabīlemüzde ʿavratlar içinde ṭurur. Şöyle bilesin, bu maḳām (4) ḳıṣṣa maḥallī degül, bu ḳadar söz kifāyet ider. Ben Fāyizüñ ḳızı Ġamra. Uş meydān, gel (5) berü. Saña daḫı miḳdāruñı bildüreyin ve aḫşām irişmedin işüñi perdaḫt ideyin (6) didi ve Muḳri'l-Vaḥşuñ üstine ḥamle ḳıldı. Seyl dereye ḳoyulur gibi ve gice gündüze (7) ḳavuşur gibi Muḳri'l-Vaḥş daḫı ʿAnterüñ esīr oldugına egerçe ki melūl, velīkin (8) ṣaġ idüġine feraḥ oldı ve Ġamranuñ ḥamlesin defʿ ü belāsın üstinden (9) menʿ itdi ve kendü daḫı buña demürden muḥkem yürekle ve ṭaşdan ḳatı göñül ile ḥamle (10) ḳıldı. Ol daḫı geñezlikle bunuñ ḥamlesin ṣavdı. Bu ḥālle

ḫayli zamān aralarına (11) cenk oldı, naẓar idenler taʿaccüp idüp müteḥayyir oldılar ve aytdılar, v'Allah ki bu ṣavaş (12) ecelden ḳorḳar kişinüñ ṣavaşı ve ölmekden iḥtiyāṭ ider adamuñ cengi degül didiler. (13)

31b

Fāyiz ḫalḳına buyurdı ki ḥāżır olalar, eger Muḳri'l-Vaḥş Ġamraya bir ḫaṭā irişdürüp (1) atdan ayırursa ḥamle idüp andan alalar. Bu ṭarafdan Dureyd daḫı ḳavmine ve bahādırlarına (2) çaġırdı, eytdi: Muḳri'l-Vaḥşdan ġāfil olmañ nāgāh esīr olur didi. Bunlar (3) ḳılıcların bileklerine bıraḳdılar ve süñülerin ṭoġruldup muntaẓır oldular ve boyun ūz idüp (4) Ġamra ile Muḳri'l-Vaḥşuñ uġraşın teferrüc iderler. Bunlar daḫı ittifāḳ cenk arasında (5) birbirinüñ atlarına zaḥm irüşdürüp mecrūḥ itdiler. Atları düşüp yayaḳ ḳaldılar (6) ve süñüyü bıraġup ellerine ḳılıç aldılar ve ayaġ üzerine ṭurup ḳılīcla savaşdılar. (7) Ġamra, Muḳri'l-Vaḥşuñ bahādırlıġına ḥayrān oldı. Zīrā ki ʿAnter bin Şeddāduñ (8) heybetin gördi ve Zü'l-Ḫimāruñ cengin tecrībe eyledi ve Muḳri'l-Vaḥşuñ ṣavaşın (9) müşāhade idicek . v'Allah ki bahādırlıḳ Ḥicāz ḫalḳı içün yaradılmış, bu ṭāifeden (10) benden yüz çevirir adam var idüği maʿlūm degül. Bunlar ʿaceb şeyṭānlar imiş didi. (11) Fāyiz gördü ki ḳızı atdan ayrılmış, yayaḳ cenk ider. Ḳorḳdı ki ele gire diyü. Benī (12) Ḳażāʿaya buyurdı, yer yerin at ṣaldılar. Muḳri'l-Vaḥşuñ üstüne hücūm itdiler ve (13)

32a

ve ḳılıcları yalıñ idüp süñüleri at ḳulaġına bıraġup Benī Hevāzin ṭarafından (1) daḫı Muḳri'l-Vaḥşa muʿāvenet içün ʿUrva ve Şeddād yayaḳ olup Benī ʿAbs ḫalḳı (2) ile yürüdiler ve biribiri üstine ölmege ittifāḳ itdiler ve Ġamraya bir ziyān irişdürmege (3) himmet itdiler. Fāyiz çaġırup aydurdı ki her kişi ki ḳızumuñ ḫaşmını baña getürürse (4) ḳızum aña virürin ve mālumuñ ve rızḳumuñ ekşerin aña virürin, dir idi. İki (5) leşker ṣaf ṣaf olup yürüdiler ve ṭaġlar gibi ṭoḳundılar ve deñizler gibi birbirine (6) ḳoyuldılar. Dureyd ve Dişār ve Ḫifāf ḳatı bahādırlıḳlar itdiler. Benī Ḳażāʿdan çoḳ (7) adam düşürdiler. Fāyiz daḫı Benī Ḳażāʿa ḫalḳından yanında ḳalanlarla ḳaṣd itdi ki (8) varup ḳızına yardum ide. Nāgāh ardlarından bir ġavġa ḳopdı ve tōz çıḳdı ve (9) adamlar birbirine ṭoḳındı. Fāyize ḳızı ḳayusı ḳalmadı, yüregi ḳorḳdı, döndi (10) baḳdı. Gördi ki bir bölük atludur. Çaġırup aydırlar ki Ey Benī Ḳażāʿa, vay (11) ḫalüñüze. Ḥāżır oluñ ki evlerüñüz ḫarāb ve memleketüñüz yebāb oldı. Ḳatuñuzda (12) esīr olan ʿAnter bin Şeddād gelür didiler. Bu ḳadar da ʿAnter irişüp Fāyizüñ bölügine (13)

32b

bir naʿra urup ḥamle ḳıldı. Şol ḳoyun içine ḳurt ḳoyulmış gibi perākende eyledi. (1) Fāyizüñ ḥāli mükedder oldı, ḳaçmaġa ḳaṣd itdi. ʿAnter ardından irişüp süñü (2) götiyle dürtdi, atdan ayırdı. Şeybūb yanında ḥāżır idi. Fi'l-ḥāl irüşüp (3) bağladı. Benī Ḳażāʿa bu muṣībeti müşāhade idicek ṣandılar. Sancaḳları düşdi (4) ve ḳaçmaġa yüz ṭutdılar. Ġamranuñ daḫı ḳatında yardum idenler Fāyizüñ esīr oldugın (5) görincek ṭağılup ḳaçdılar. Ġamrayı yalñuz ḳodılar. Ġamra daḫı atası ele girdügine ġayet de (6) melūl oldı ve yayaḳ çalışmaḳdan yoruldı. Diledigi bir ata binüp ḳaça. Muḳri'l-vaḥşa (7) irişüp ḳılıcla çaldı. Yüzi üstüne bıraḳdı ve fi'l-ḥāl atdan inüp ṭutdı (8) ve ʿUrvanuñ yoldaşlarına ışmarladı. Andan ʿUrva Muḳri'l-vaḥşa bir at getürüp (9) bindürdi. İñleyen Benī Ḳażāʿya ḥamle ḳıldılar ve bulduḳların ḳırdılar. Şeybūb çaġırdı, (10) Velīkim Yā Benī Ḳażāʿa, başuñuz aluñ, ḳaçuñ. Uluñuz Fāyiz ve bahādıruñuz Ġamra esīr (11) oldı. Daḫı ne ḥalḳuza çalışırsız ve kimüñ içün dürişürsiz, varuñ oġluñuz (12) ḳızuñuz, ḳurtaruñ ve taʿalluḳatüñüz ıraḳ yerlere aluñ, gidüñ didi. Bunlar daḫı (13)

33a

başların alup vaṭanları ṭarafına revān oldılar ve bölük bölük olup Ben-i Havāzin (1) öñünden yirler kesdiler ve perākende oldılar. Muḳri'l-Vaḥş ʿAnterle buluşup esenleşdi (2) ve Urva ve bāḳī yoldaşlar fetiḥ müpārek olsun, didiler. Andan bir yire ḳonup ārām oldılar. (3) Dureyd ve Ḫifāf ve Diṣār ʿAnterle buluşdılar, gördiler ki Zü'l-Ḥimār esīr olmış. (4) Dureyd ʿAntere eytdi: Ey Bahādırlar Ulusı, Bi'llah baña ḫaber vir ki Zü'l-Ḥimārı niçün (5) esīr ḳılduñ ve sen ne sebeb ile ḫalāṣ bolduñ didi. ʿAnter eytdi: Zü'l-Ḥimār baña (6) ḳaṣd itdi. Ol sebebden Ḥaḳ Teʿālī benüm elümde anı ḥaḳīr idüp giriftār eyledi. (7) Benüm ḳurtuldugum Şeybūb öcüyle oldı. Yā Mevlāī, eger senüñ güyegüñ olmasa (8) ve senüñ ḫaṭıruñ riʿāyet itmesem ṭutdugum saʿāt bu şeyṭānuñ boynın ururdum (9) didi. Rāvī eydür: ʿAnterüñ ḫalāṣ oldugına sebeb tuḥfe ittifāḳ vāḳiʿ (10) olmışdı ve ġarīb ḥiḳāyet düşmiş idi. Zīrā şol vaḳt ki Şeybūb ʿAnter ʿAblenüñ (11) ḳardaşı ʿAmruñ ḫaberin bilmege ṣaldı ki vara, teftīş ide. Öli midür yoḫsa diri midür (12) ve bāḳī Benī Hevāzinden ve Benī ʿAbsdan kim esīr oldı, bile. Şeybūb daḫı bu fikirle (13)

33b

Benī Ḳażāʿa ḫalḳınuñ ṣınġuları ardınca sürdi, bile vardı. Gördi ki Ġamra (1) ile Zü'l-Ḥimār birbirin ṣınamaġ içün cenk ṣūretinde oynarlar. Ġamra gördi ki atası (2) ṣanup geldi. Oyun ḳayusı ḳalmadı. Diledi ki Zü'l-Ḥimārı yene, bağlaya. Zü'l-Ḥimār (3) yalvardı, and virdi ki

kendü daḫı varup bile teferrüc ide ve ʿAnterle ʿadāvetin (4) söyledi. Ġamra daḫı bunuñ ʿahdine iʿtimād idüp ve andına iʿtibār idüp (5) bile aldı. Nitekim ḳıṣṣaları ʿalāt'-tafṣīl geçdi. Bu tedbīrle çeri cemʿ idüp (6) Ġamra Benī Hevāzin üzerine varmaġa ʿazm eyledi. Şeybūb diledi ki bunlardan (7) öñdin varup Zü'l-Ḥimāruñ ḫıyānetin ʿAntere bildüre ki bunuñ fitnesinden (8) ġāfil olmaya. Yine göñline düşdi ki beni bunda esīrler ḫaberin bilmege di. (9) Hīçbir ḫaber almadın, nice gideyin diyüp döndi, vardı. Çādırlar içine ḫalḳlarından (10) esīr olanları ṣormaġa ve bilmege gitdi. Fāyiz daḫı ʿAblenüñ ḳardaşı ʿAmırı (11) ve ʿAbbāsı ve bāḳī yoldaşları kendü çādırlarına yaḳın yirde ṣaḳladurdı. Ḳoyup (12) gidicek artuḳ muḳayyed olmadı. Eyü adamlara ışmarladı. Birkaç ḫizmetkāra teslīm (13)

34a

itdi, gitdi idi. Şeybūb daḫı bunlar ḳanda idüġin bildi. Aḫşām olınca (1) ṣabretdi. Tamām ḫalḳ uyudılar. ʿĀlem aġyārdan fāriġ oldı ve ḫalḳ rüzgār (2) mekrinden emīn oldılar. Gicenüñ daḫı ekṣerī geçdi. Şeybūb furṣatı ġanimet (3) görüp vardı. Hep esīrleri çözdi, ḳoyuverdi. Andan varup çādırlardan (4) bunlara silāḫ uġurladı ve at getürdi. Bindürüp aldı, ḳaçdı. Velīkin Şeybūb (5) göñlinde od yatardı. Zü'l-Ḥimārdan ʿAnter ġāfilken bir ḫaṭır irişe diyüp (6) pes tedbīrle yoldaşların alup ʿAnter tarafına revān oldılar. Öyle vaḳti olınca (7) ardlarından Benī Ḳażāʿa ḫalḳı irişdi. Şeybūb hīç kimse gele diyü sezinmezdi. (8) Vardılar yine adam düşe diyü ummazdı. Zīrā ki ḳabīle ḫālī idi. Hīç Fayīzle Benī (9) Hevāzin üstine gitdiler. Rāvī eydür: Bu Benī Ḳażāʿa ḫalḳı Şeybūbuñ (10) ardlarına düşdüklerine sebeb bu idi ki ṣabāḥ ḫātūn kişiler ve ḫizmetkārlar (11) uyandılar, gördiler esīrler ḳaçmışlar. Feryād idüp çaġrışdılar. İşidenler cemʿ (12) olup bir ḳaç işe yarar adam bulundı. Ata süvār olup Şeybūbuñ ardına (13)

34b

düşdiler ve savaş itdiler ve ıraḳ Benī Ḳażāʿa ḫalḳına mededci irişdi. Benī (1) ʿAbs ṭāyfasını buñaltdılar. Bu ḳadar da aḫşām oldı. Şeybūb daḫı yoldaşların (2) alup bir ṭaġ dibine vardı. Ṣabāḥ olınca kendüleri ḳorudılar ve düşmāndan. (3) Beklediler, ṣabāḥ olıncaḳ yine ṣavaş itdiler. Aḫşām olınca çalışdılar. Benī ʿAbsa (4) ve Benī Hevāzin ḫalḳı yorulmışdı, żaʿīf oldılar. Helāk olmaġa az ḳaldılar. Şeybūb (5) gördi ki bunlaruñ ḫāli böyle oldı. Başın alup ḳaçdı. Ḳorḳdı ki esīrler (6) çıḳarurken kendi esīr ola. Yoldaşların bıraġup yerler kesdi. Bir saʿāt gidicek (7) bir ṣaḥrāya irişdi, göñli ḳorkdı. Gördi ki on kişi bir ṭutsāḳ olup giderler. (8) Meger ki bunlar ol ʿAnteri Benī Ḳażāʿaya alup gidenlerdi. Şeybūbuñ cānı bunlaruñ (9)

şerrinden üşendi. Bildi ki Benī Ḳażāʿa ḫalḳındandur. Fi'l-ḥāl göñlinde bir ḥīle (10) düzdi ve ilerü yüriyüp çaġırdı, eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları, Benī ʿAbs ve Benī Hevāzin esīrleri ḳaçdı. Ardına düşüp yetişdük. Bizümle ḫayli ṣavaşlar (12) itdiler, çoḳ adamumuz telef eylediler. Baña meded idüñ, tīz irişüñ. Yoḥsa ḫalḳumuzı (13)

35a

hep ḳırdılar didi. Bunlar daḫı bu ḫaberi işidicek ʿAnteri bir adam ile ḳoyup (1) segirdeşdiler, birbirin geçdiler. Şeybūb geldügi ṭarafa yürütdiler. Şeybūbuñ göñli (2) rāḥat oldı ve teşvīşden emīn oldı. Andan bu esīre yaḳın geldi. Baḳdı, gördi (3) ki ḳardaşı ʿAnterdür. Cihān gözine ṭar oldı ve bedenine lerze düşdi. Andan (4) göñli içinde eytdi: Bu esīr olmaḳ ġāyet de ulu işdür. Kim bile ki ne ʿaẓīm vāḳıʿaya (5) müptelā oldı. El-ḥamdüli'l-lah ki bunuñ gibi yerde ittifāḳa ben ṭuş oldum didi (6) ve ol bekleyen kişiye eytdi: Yā Āḫī, var sen daḫı giden yoldaşlaruña yardum (7) itmege git, ben bu esīri bekleyeyin, hīç teşvīşlenme didi. Ol kişi eytdi: Yā Mecnūn, (8) baña ʿAnter bin Şeddād dirler eger ṣaḳlarsañ ġāfil olma. Ṣarb şeyṭāndur, bizüm seyyidümüz (9) ḳızı Ġamra ki ''ālemde bahādırlıġla meşhūrdur.' bu şeyṭānı ne belālarla esīr eyledi. (10) Ṣaḳın, eyü ṣaḳla, taḳṣirliḳ itme didi ve atına ḳamçı urup yoldaşları ardınca (11) gitdi. Şeybūb daḫı defʿi ʿAnteri çözdi ve mācerāsın ḥiḳāyet itdi ve ʿAblenüñ (12) ḳardaşı ʿAmru ve bāḳī ṭutsaḳları ḫalāṣ itdügin ḫaber virdi ve ardınca adam irişüp (13)

35b

yoldaşların bıraġup ḳaçduġın ve bāḳī aḥvālin söyledi ve sergüzeştin şerḥ (1) eyledi. ʿAnter, Allah Teʿālīye şükr eyledi ve ittifāḳ ol maḥalde Şeybūb ṭuş geldügin (2) taʿaccüp eyledi. Andan Şeybūb ʿAntere esīr olduġına sebeb ṣordı. ʿAnter (3) Yā Āḫī, ḳıṣṣa çoḳdur, şimdi ḫaber vaḳti degül. Yürü, iş bu didügiñ ʿArab cemresinden (4) intiḳamumuzı alalum. Ḫalḳumuzı ḳurtaralum ṣoñra ḫaberleşevüz didi. Andan ata (5) binüp ḳılıcın eline aldı ve Benī Ḳażāʿa ardınca yürütdi. becīd gitdi. El-ḳıṣṣa varup (6) irişdi, gördi ki Benī ʿAbs ṭāifesi helāk olmaġa az ḳalmış Benī Ḳażāʿa bunlara ġalebe (7) itmiş ve ʿAblenüñ ḳardaşı ʿAmru ortaya alup uşmışlar, buñaltmışlar, ḫāli (8) żaʿīf olmış. Ḫamle ḳılup bunları ṭaġıtdı ve başların at ayaġına ṭolu gibi (9) dökdi. Benī Ḳażāʿa ḫalḳı ʿAnteriñ heybetin göricek ṣavaşdan el çekdiler, (10) bildiler ki muḳābil olıcaḳ ḥerīf degüldür. İḳdāmları bozuldı ve göñülleri ḳorḳdı. (11) ʿAmru ʿAnteriñ āvāzın bildi, yüregi yerine oturdı, ḳorḳusı gitdi ve bu ḫālde (12) bunlar erişdügin taʿaccüp eyledi. Andan ḫalḳına buyurdı. Dönüp Benī Ḳażāʿaya ḫamle itdiler. (13)

36a

Geregi gibi intiḳām itdiler çünki bunlaruñ işin tamām itdiler. ʿAnter ile buluşup (1) selāmlaşdılar ve şād u ḥürrem oldılar. Andan bir araya rāḥat olmaġ içün indiler. Andan (2) Ġamrayla geçen ḳaziyyeleri ol bir ḥikāyetden ġayrı ʿale't-tafsīl ʿAnter şerḥ (3) eyledi. İşidenler müteḥayyir oldılar. Andan ṣoñra Şeybūb daḫı Zü'l-Ḥimār Ġamraya (4) and virüp beni bile al didügin ve ʿAnter benüm düşmānumdur saña muʿāvenet idüp (5) anı öldürem, didügin ḫaber virdi. Şimdi ol daḫı bu ḳaṣdı idüp Ġamra ile bile (6) Benī Hevāzin üzerine gitdi, didi. ʿAnter eytdi: Lā v'Allah ki Ḥāriṣ bin Ẓālimden (7) bu şeyṭān şōm ve şerīr imiş ve ḫabīṯ ve münāfiḳ imiş. Uş ben aña mikdārın bildüreyin (8) ve Dureydi ve Benī ʿAbsı anuñ şerrinden emīn ideyin didi. Ol gice rāḥat olup (9) yatdılar, ṣabāḥ yaḳın olıcaḳ becīd sürüp gitdiler. Düşmāndan Dureyde ve bāḳī Benī ʿAbsa ziyān (10) irişe, irişemeyevüz diyü iḥtiyāṭ itdiler. Şeybūb öñince giderdi. Dönüp ʿAntere (11) ḳarşu geldi, eytdi: Yā Āḫī, iş bu yoldan adam sesi gelür ve ḳulaġuma silāḥ āvāzı (12) ṭoḳunur. Bilmezem ki yaluñuz kişidür yoḳsa çoḳ mıdur. Ṣavāb budur kim yoldan (13)

36b

bir yaña ṣapavuz, buluşup eglenmeyevüz. Kim bile bir miḳdār söz şerīr ola bize ṭolaşa, (1) yolumuzdan ḳoya, maḳṣūdumuz ḳuvvet ola, aṣḥābumuza meded iriştirmeyevüz didi. (2) ʿAnter daḫı Şeybūbuñ sözin ḳabūl itdi. Ḳorḳdı ki ʿArab cemresine uġrayup (3) eglene. Yoldan ṣapup gizlendiler. Şol ḳoyun ürker ḳurt gibi yol gözedüp munṭaẓır (4) oldılar. Bir laḥẓa geçmeden gördiler ki bir yaluñuz atludur,ḳarañulukda gider, kendü kendüye (5) söyleyüp şiʿrler oḳur. Rāvī rivāyet ider ki ʿAnter bunuñ baʿżı şiʿrinden (6) Zü'l-Ḥimār idüġin bildi ve üşendi, muḥayyir oldı. Bilmege ḳanda gider. Şeybūb (7) eytdi: Yā Āḫī şöyle beñzer ki bu şeyṭān Benī Ḳażāʿaya gider ki varup anda seni (8) ve bāḳī ʿammün oġullarını helāk ide didi. ʿAnter eytdi: Neden didüñ bu sözi (9) Yā Şeybūb, ne bildüñ didi. Şeybūb eytdi: Saña dimedüm ki Ġamra ile Benī ʿAbs (10) üzerine bile gitdi diyü ol vaḳt vaʿde itmişdür ki Ġamraya sen ġālib olup (11) esīr iderseñ bu varup yardum ide. Ġamra senüñ elüñden alı ḳoya, ṣoñra Dureydle (12) ve bāḳī ḫalḳla Ġamra'ı ve atasını barışdura ve senüñle ṣulḥ ide ve sizi bu diyārdan (13)

37a

bī-murāḍ göndere. Sen zaḥmet çeküp geldügüñüz ʿabeş ola. Şimdiki ḥālde ġālib (1) budur ki Ġamra atasına seni esīr itdügin ve ḳabīlelerine on adam ḳoşup kendü didügün (2) ḫaber vircek, bu şeyṭān işitdi. Daḫı ḳaçup Benī Ḳażāʿaya gider ki varup seni (3) öldüre didi. ʿAnter bunuñ sözin işidcek ġāyet de ḳaḳıdı, ġażab itdi. Uş (4) ol müʿerrisüñ irişüp esīr ideyin, öldürmek ḫōd olmaz. Dureydüñ ḫāṭırı (5) ḳalur, yerlerinde ṭururuz. Bunca iḥsānların, ʿizzetlerin görmişüz ve niʿmetlerin yemişüz (6) didi. Şeybūb eytdi:Lā v'Allah şimdiki vaḳtinde sen buña çıkduġun münāsib degüldür. (7) Zīrā ki ṭutıcaḳ olursañ baña ḳardaşıyla ve on adamla ḳarañu gicede ġāfil iken (8) çıḳdılar, esīr itdiler diyecekdür. Senüñ bahādırluġuna fāil olmaz ve inḳārı gitmez. Fikr (9) budur ki sen ṭurasın, ben varup bunuñla cenk idevüz, ṭutup esīr idevüz çünki (10) varup Dureyd ḳatına varavuz, onları düşmāndan ḫalāṣ idevüz. Ol vaḳt (11) Dureyd öñinde, mecmūʿ ḫalḳ ḳatında senüñle meydāna gire, cenk iden. Bārī (12) ne iderseñ ḫalḳ görüp şāhid olalar didi. ʿAnter daḫı Şeybūbuñ sözin ḳabūl (13)

37b

eyledi. ʿAblenüñ ḳardaşı ʿAmraeytdi: Ey ʿAmmüm oġlı, varasın Şeybūbla ve yoldaşlaruñ (1) ile ol munāfıġa irişüñ. Evet, ġāfil olmañ, ḥaẕer gözile oluñ. İş bu altı adam ki Benī (2) Hevāzindendür. Benümle ṭursunlar, elbetde ḫayr itmezin ki varup kendü bahādırları (3) ile ṣavaş ideler didi. Ol kişiler ʿAnterüñ sözin işidicek aytdılar. Ey Benī (4) ʿAbs Bahādırı, niçün bizi bu mertebede ḳılursın. Rabbu ḳadīm ve āliʿaẕīm ḥürmetiçün (5) ki ben Şeybūbdan ayrılmazın, varup Zü'l-Ḥimārla cenk idevüz. Zīrā ki anuñ bunca (6) ḫıyānetin, ḫayāṣetin gördüñ. Dureydüñ ḫāṭırın riʿāyet itmedi. Düşmāna muʿāvenet idüp (7) kendü ḫalḳı ile cenk itdi. Biz anı şöyle mi ḳatı severiz. Esīrlikde ve ʿaẕābda idük, (8) ol bizi gelüp ḳurtarmadı. Şeybūb bizi gelüp ḫalāṣ itmese deveye (9) ṣatarlardı.ʿĀḳıbet bahāmuz ödeyüp çıḳarduñ didiler. Andan Şeybūba (10) uyup Zü'l-Ḥimāruñ ardına düşdiler. Şeybūb eytdi: Hīç ḳāyırmañ, (11) ben sizi cenge muḥtāc itmezin. Bir iş ideyin ki taʿaccüp idesiz ve benüm (12) ṣanāʿtuma taḥsīn idesiz didi ve yürütüp gitdi. Bunlar ardınca yoluşdular. (13)

38a

Defʿi Zü'l-Ḥimāra buluşdılar. Şeybūb ḫancerin çıḳarup eline aldı (1) ve bir ḳaç kez ol yaña bu yaña şıçradı ve irişüp Zü'l-Ḥimārı ḫancerle (2) dürtdi, budına. Ḫancer anuñ budından çeküp atuñ ḳarnına irişdi ve ṣapından (3) gömüldi. Zü'l-Ḥimār, atdan arḳası üzerine yere düşdi. (4)

At altundan bir ṭarafa daḫı düşdi. Yoldaşları fi'l-ḥāl irişüp (5) baġladılar ve sürüp yine ʿAnter ḳatına iletdiler. ʿAnter buñı görincek (6) Veylek, Yā Zü'l-Ḥimār, sen bu zamānda bahādır dirilürsin ve eyüyi (7) yatluyı seçersin ve ziyādeyi noḳṣāndan farḳ idersin, daḫı devā mıdur ki (8) zamāna yüz ṭutduġı ve saʿādet müyesser olduġı kişiyle (9) ʿadāvet idersin. Ḥaḳ Teʿālīnüñ irādetine ḳarşu gelürsin. (10) Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün eger Dureyd ḥürmeti olmasa ve anuñ ḫāṭırın (11) riʿāyet itmesem şimdi senüñ boynuñ ururdum. Hele bāḳī (12) olsun, uş ben saña işüñe peşīmān idem ve ḫayretinden (13)

38b

parmaġun ışırdam didi ve kendü ḫalḳından bir ḳaç kişiye ışmārladı. (1) Baġlayup yollarına revān oldılar. Benī Hevāzin ve Benī ʿAbsa meded (2) irişdürmek içün becīd yürütdiler. Benī Hevāzin ḫalḳı yolda giderken (3) Zü'l-Ḥimāra serzenīşler idüp başına ḳaḳdılardı ve etin loḳma (4) loḳma itmek umarlardı ve envāʿ ʿitāblar ḳılurlardı. Zü'l-Ḥimār (5) hīç cevāb virmezdi ve kimseye söylemezdi. Ṣabāḥadek (6) kendiler bir laḥẓa at diñlendürüp ṭaʿām yidiler, (7) andan öyle olınca yine gitdiler. Elḳıṣṣa gelüp ḫalḳlarına yetişdiler. Gördiler ki Ġamra, Muḳri'l-Vaḥş ile meydānda (9) cenk ider, Dureyd daḫı dürüşüp ḫalḳın ḳorur. Evet ġāyet de (10) żaʿīf olmışlar. Benī Ḳażāʿa bunlara ġālib olmış ṣınmaġa yaḳın ḳalmışlar. Bunlar daḫı irişdükleri (11) gibi ḥamle ḳıldılar. Dureydüñ üzerindeki ḫalḳı ṭaġıtdılar. ʿAnter sancaḳlarına depdi, perākende ḳıldı ve Fāyizi (12) esīr itdi. Ġamra daḫı Muḳri'l-Vaḥş elinde esīr oldı. Düşmānı ṭaġıtdılar ve yoldaşlarını ġuṣṣadan (13)

39a

ḳurtardılar ve bir araya varup cemīʿ ārām olmaġ içün ḳondılar. Niteki yuḳaruda ʿale't-tefṣīl (1) şerḥ olundı. Andan ṣoñra Dureyd, Zü'l-Ḥimārı getürüp ḳaḳdı ve iʿtāb idüp sögdi ve eytdi: (2) Veylek,Yā Mecnūn, ne bileñdi, senüñ aḳluñla ḥased, seni bunca işlere düşürdi ve ṭoġrı (3) yoldan ṣapduñ. Dāim nefsüñ şerrinden öngülikden esīr-i ḥaḳir yürürsin ve azġunluḳ (4) atından inmezsin, inṣāfa gelmezsin ve veylek, hīç işitmedüñ mi ki saʿādet ehli ile ʿadāvet (5) iden yüzi üzerine düşür ve necat yolundaki kişiyle irişen dāim ḥaḳīr olur ve yerleri ve gökleri (6) yaradanuñ taḳdīrine ḳarşu gelüp anuñla düşmenlik itmek olur mı. Bārī hele bu, cümle fesādla (7) maḳsūduñ nedür, digil bilelüm. Göñliñde bir türlü fikrüñ ve ola ki bize ḳılıc çeküp ḳarşu geldüñ (8) ve düşmānumuza yardumcı olduñ didi. Zü'l-Ḥimār Murādum budur ki anuñla bir kez meydānda (9) muḳābil olup işüm ayırd ola, bahādırlıġumuza ḥāżır olan ḫalḳ

şahādet ideler, kimüñ mertebesi āʿlā- (10) -dur ve kimüñ ednī maʿlūm ola. Sen bilürsin ki benüm şöhretüm ʿArab diyārını ṭutmış idi. Bahādır (11) lar elümde zebūn olmışdı. Bu şeyṭān beni esīr ideliden berü adım şındı ve ḥürmetim ve ʿizzetim eksildi (12) ve mertebem aşaġa indi. Dāim ben bunuñla bir kez meydānda inṣāf ile muḳābil olup kendüm tecribe (13)

39b

ideyin dirin. Rāst gelmez, dürlü dürlü mānīʿlere uġradın ve ʿabes yerlerde olırın. Ben anuñ ʿadāvetinden (1) vāz gelmezin ve bahādırlıġına ḳāil olmazın. Tā ki mecmūʿ ḫalḳ içinde uġraşup ayırd olmayunca. Eger (2) ol baña ġālib olursa inṣāf idem, varup devesin güdem, üç gün. Eger ben anı esīr idersem (3) iledem, evde ʿavratlar el degirmenine arpa ve buġday ögüre, otura. Üç gün ıraḳ bahādırlıḳ daʿvasın (4) itmeye. İş beşerdügi ve bahādırluḳ itdügi hep ḥīlebazlıġla ve ḳardaşınuñ fitnesiyledür didi. Dureyd eytdi: (5) Ben senüñ ol maḳṣūdıñı yerine getürem. Hele şimdi anuñ vaḳti degüldür. İşbu ḫalḳla işümüz bir yaña (6) olsun. Diyārumuza varup fāriġ olalum. Ol vaḳt senünle anı, muḳābil idevüz. Ḥālüñi tecribe idüp göresin. (7) Ayruḳ ʿözrin ḳılmaya. Şimdiki ḥālde ʿAnterle ʿadāvet itdügünden bize ziyān var, ittifāḳ bozulur, ḥużūrumuz (8) gider. Nice ki bu memleketde olavuz, muḫalefet itme. Tā ki ʿAnterden dilek idem. Seni bağından çözemeyince muḳayyed (9) olmazın. Yine vaṭanumuza varınca şol ḥālle gidersin, illere rusvāy olursın, didi. Zü'l-Ḥimār daḫı (10) and içdi, geregi gibi müpālaġalar itdi ve Dureydi tamām inandurdı. Ayruḳ Dureyd didügi gibi olar, yine varınca (11) ʿAnter ile düşmānlıḳ itmeye ve fesādları sıçramaya ve fitne uyarmaya ḫalḳ daḫı şefāʿat itdiler. Dureyd daḫı bunı (12) ḳoyıvirüp ʿAnterden ʿözür diledi ve gögsin öpdi ve eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, ne ki dirse it. (13)

40a

Ṭuruşalum dirse ṭuruş. Ben bilürün ki bu senüñle muḳābil olımaz. Ḳaçan ise işi zelīl ḥaḳīr olmaḳdur. (1) Kendü iḫtiyārı ile ḥālin göre, kerem eyle bunuñ ṣuçın baña bağışla, didi. ʿAnter eytdi: Yā Mevlāī, sözüñ (2) başum üstine vaz geldüm, bunuñla cenk itmekden ʿāciz degülin ve ḫāṭuruma getürüp teşvīşlenmezüm, (3) didi. Dureyd alḳış itdi, eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, bizüm ṭonumuza gitmege hīç mānīʿ yoḳdur. ʿAbbāsla (4) yoldaşları esīr olduḳlarından artuḳ benüm fikrüm budur ki Fāyizi ve ḳızı Ġamraʾı ve bāḳī yoldaşlarını (5) ʿAbbāsla degişevüz, varup yerümüze gidevüz. Bu seferden bize nesne ḥāṣıl olmadı, didi. (6) ʿAnter eytdi:Yā Mevlāī, niçün yārın varup Benī Ḳażāʿanuñ ḳabīlesine ḳılıc ḳoyup ḳomayavuz

ve māl- (7) -ların almayavuz ve ʿAbbāsı ve aṣḥābı gücle ḫalāṣ itmeyevüz ve Ġamranuñ ve atasınuñ boyunların urmaya (8) vuz ve Müteʿaccizi Ḫifāfın eline teslīm itmeyevüz ki öldürüp maḳṣūdın bitire. Tā ki bunda (9) geldügümüzden saʿyumuz żāyiʿ ve emegümüz ʿabeṣ olmaya, didi. Dureyd eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, (10) ḳorḳarız ki Yemen diyārı hep bize yaġı olup bahādırları üstümüze geleler. Ne teşvīşe ve miḥnete (11) ṣataşavuz didi. ʿAnter Nice ki tedbīr idersek biz daḫı senüñ buyruġuna muṭīʿoluruz. (12) Bildügüñ gibi işle sen iḫtiyār itdügin nesneʾi bir daḫı ḳabūl iderüz. Saña kimse muḥālefet itmez didi. (13)

40b

Andan oturup ṭaʿām yediler ve raḥāt olup yatdılar. ʿAnter süvār olup kendü kavmine pāsbānlıḳ (1) itmege gitdi. Dureyd daḫı diledi ki ḫalḳını ṣaḳlamaġa vara. Zü'l-Ḥimār menʿ itdi, Yā Mevlāī, (2) ol ḫizmeti ben yerine getüreyin. Senüñ ḥaṭuruñı incitdim. Cāiz degül ki bu zaḥmeti daḫı saña çekdürem, gice (3) seni uyḳusuz ḳoyam, didi ve Dureydüñ başın ve gözlerin öpdi. Ḫaṭāmı baña bağışla, suçumı bildüm ve cāhil (4) luḳuma iḳrār itdüm, didi ve atına binüp ḫalḳı ṣaḳlamaġa çıkdı ve ḳavmini beklemege gitdi ve Dureyde (5) ışmārladı, eytdi: Sen teşvīşsüz ol, ben varup esīrleri daḫı ısmarlayayın ve gözedeyin didi. Bunlardan (6) ayrılup çıḳdı, göñli ʿAntere od olup yandı ve Dureyd yardum itdügine tāṣalanırdı. Bir sāʿat (7) ol yaña bu yaña gezdi, ḫalḳ uyudı, uyanuḳ kimse ḳalmadı. Ḥasedine ḥareket itdi ve şeyṭān (8) damarlarına girüp aġvā itdi ve fesādlar getirüp göñline vesvese bıraḳdı ve dürlü dürlü taṣavvur (9) lar etdürdi. Fikr itdi ki ʿAnteri gördügi yirde bulup öldüre. Yine göñline bu düşdi ki eger (10) ben bunı öldürürsem Dureydüñ şerrinden beni kim ḫalāṣ ide. Ḫalḳuñ ekṣeri buña muʿāvindür (11) ve dōstdur. Baña uyar, az kişi var didi. Fikir iderek şeyṭān buñı ögretdi ki varup Ġamraʾı (12) ve atasını ve bāḳī aṣḥābını ḳoyuvire. Pes göñli ile ṭanışdı, eytdi: Çāre budur ki evvel Ġamrayı (13)

41a

ve atasını ve aṣḥābını baġdan ḳoyuvirem daḫı varup Ġamraʾı ḥelāl ideyim, ol ʿAnteri depeleyem, daḫı Fāyizle (1) varup yerine bile gidem, bunlaruñ diyārında ṭuram. Benüm gibi ulu mertebeli bahādır ḥōd ol (2) diyārda yoḳdur, ol yörelerdeki şehirlerden hep ḫarāc alurın hōş ʿayşla dirilürin. Bu ḫalā (3) yıḳdan ṭoġmış veled-i zinānuñ ḳahrından ḳurtulurın, didi. Bu ḥayālleri idüp azġunluḳ (4) deñizine ġarḳ olup ve ṭamaʿ ṣaḥrāsında bir zamān seyrān ḳalup ʿāḳıbet ḳaṣd idüp esīr (5) ler ṭurduġı yere vardı. Ġamraʾı çözdi ve atasını ḳoyuvirdi. Andan

Ġamraya eytdi: Ṭur, (6) cemʿi ḫalḳuñuzı ṣalıvir. Ġamra daḫı eli irişdügin ve ḳolay geldügin çözdi ve ḳardaşı (7) Müteʿaccize ẓafer bulmadı. Zīrā ki esīr itdükleri vaḳt anı Ḥifāfa teslīm idüp ışmārladılar (8) ki muḥkem baġla ve eyü bekle, bir laḥẓa ayrılma ve bir saʿāt ġāfil olma ve gice gündüzde bir adım (9) ıraḳ gitme, dimişlerdi. Ol daḫı dāim yanından ḥālī olmazdı. Anuñ sebebi ile necmün (10) ḳızın alam dirdi. Pes bu sebebden Ġamra anı ḳurtarmaġa mecāl bulmadı. Ḳurtulan ḫalḳ on (11) biş adam oldı. Çıḳup kimse görmedin gitdiler ve geñ yere çıḳdılar. Andan Zü'l-Ḥimār varup (12) bunlara ḳılıc ve süñü ve yaraḳ uġurladı ve Dureydüñ ḫāṣ idüklerinden bunlara atlar getirdi. (13)

41b

Kendü ḳavmine bir fesād itdi ki ʿālemde kimse kimseye itmedi. Andan Zü'l-Ḥimār Ġamraya eytdi:Ataña eyt ki (1) bizüm öñümüze düşüp bile vara. Benī ʿAbsuñ ḳavlini depeleyelüm. Yalñuz ḫalḳuna pāsbānlıḳ ideyorur. (2) Ġamra bunuñ bu sözin işidicek yüregine ṭatlu ṣovuḳ ṣu sepildi. Gāyet de şād oldı ve ġuṣṣa (3) lardan āzād oldı. Andan eytdi:Yā Zü'l-Ḥimār, v'Allāh ki ġayret ehilleri ve nāmus ıssıları işin (4) işledüñ ve ġāfillerü müdebbirler tedbīrin itdüñ. Bu ṣūretle düşmāna intikām idersin ve murāduña (5) irişürsin, didi. Bu ḫāli atasına bildürdi. Atası daḫı ḫürrem oldı. Andan ṣoñra Ġamra Zü'l-Ḥimāra (6) eytdi: Ey ʿArab Bahādırı, sen var atamla gideṭuruñ. Ben varup ol şeyṭānı depeleyeyin ṣoñra (7) Dureyd işidicek senden bilmeye ve saña ġażabeti ziyāde olmaya didi. Zü'l-Ḥimār aytdı, bu, olacak iş (8) degüldür. Ol şeyṭān, yalñuz varıcaḳ adam degüldür. Ṭaġlardan yüce ve ṭaşlardan ḳatıdır. Bilmez misin (9) evvel ne belāyla esīr etdüñ. Eger ikimüz varup aña süñü ḫavāle itmezsevüz işimüz gec ḳalur, ṭuyar (10) lar, murādımuz ḥāṣıl olmaz, ṣabāḥa ḳaluruz didi. Ne ki tedbīr idersiñ, ḫōş ola, (11) öyle idelüm didi. Andan iki ittifāḳ idüp Benī ʿAbs ṭarafına vardılar. ʿAnteri Ḳarañulıḳda ṭaleb (12) itdiler, ġavga ve ġalebe itmediler ve söz söylemediler. İstegü yürürken nāgāh ḳaraltusın gördiler ve ʿAntere (13)

42a

süñü havāle ḳıldılar. Süñüsi yanına gitdi. Ol içdügi andlar sebebile ʿAntere ziyān irişdürmedi. Ziyānı (1) kendü başına geldi. Maḳṣūdından maḥrūm ḳaldı. ʿAnter buñı göricek ʿaḳlın başına degşirdi (2) ve ḫasetinden ve ḫareketden Zü'l-Ḥimār bildi. Andan diledi ki Zü'l-Ḥimāra süñü havāle ḳıla. Ġamra arkurı (3) girüp mānīʿ oldı ve ḫamlesin ṣavdı ve süñüsin defʿ itdi. Eger Ġamra olmasa ʿAnter Zü (4) 'l-Ḥimār aldı idi. Andan Ġamra ile muḳābil olup ṣavaşdılar.

Rāvī eydür: ʿArab içinde bu nesne (5) meşhūr olmış idi ki bir kişi and içse daḫı riʿāyet idüp andın ṣaḳlamasa defʿa başına bir (6) belā gelürdi. Andan ṣaydugınuñ şerri tīzcek yetişürdi. Pes ol sebebden and içenler riʿāyet (7) idüp ṣaḳlarlardı. Zü'l-Ḥimār daḫı Dureyde müpālaġalar idüp and içimiş idi ki ʿAntere nesne (8) itmeye ve ḥased idüp fesād itmeye. ʿAhdine ṭurmadı, bunuñ gibi işe iḳdām itdi ve (9) düşmānlıga iki bünyād urdı. ʿĀḳıbet işi oñmadı ve tedbīri rast gelmedi. El-ḥāṣıl bir saʿāt (10) Ġamra ʿAnterle cenk itdi. Zü'l-Ḥimār nice ki at depdi. ʿAnterüñ üzerine varmaġa at depinmedi (11) ve ayaḳların ḳımıldatmadı. Bu ḳadar da ġavġa buydı. Ḫalḳ uyandılar ve esīrler boşanup ḳaçdugın (12) ṭuydılar ve işiden yetüp ardına düşdüler ve gice ḳarañuluġunda ḳılıc ve süñü şuʿāsı yiryüzini (13)

42b

münevver eyledi. Zü'l-Ḥimār bu ḥāli göricek ʿAnterden ümīdin kesdi, başı ḳayusı oldı. Andan Ġamraya çaġırdı. (1) İş ḫarāb oldı. Şimdi Dureyd irişür, gel ḳaçalum didi. Ġamra daḫı ʿAnteri ḳoyup Zü'l-Ḥimārı aldı ve ḳa- (2) -çdı. ʿAnter ardlarına düşüp ḳovdı, ḳarañuluḳ idi, irişmedi, belürsüz olup gitdiler. Gice ḳaranulıġı ṣavdı cānlarına meded (3) irişdi. ʿAnterüñ ḳaynaġından ḳurtuldılar. Zīrā ki gice iż ṭālebleri maṭlūbuna irişmege ḳomaz. Egerçe ki iżine (4) perde olup maḳṣūdına ḳavuşdurur ve muʿāvenet olup murādına yetüşdürür. Bu ḥālle ṣabāḥdan gitdiler ve ṭa (5) ġılup yollarda ve derelerde istediler, bulmadılar. Ṣabāḥ olıcaḳ ʿAnter Dureydle va bāḳī ḫalḳla buluşdı ve Zü'- (6) l-Ḥimār icinde itdügi ḥareketi ḥikāyet itdi. İşidenler ṭıñladılar. Bu vechle fesāda cenk itdügin (7) taʿaccüp itdiler. Dureyd ḳaḳdı ve sögdi ve laʿnet itdi. Andan and içdi. Eger daḫı elüme düşerse defʿ bu (8) boynın urayın. Hīç kimsenüñ anuñ ḥaḳḳında şefāʿatin ḳabūl itmeyeyin didi ve ʿAnterüñ saʿādetine taʿaccüp (9) itdi ve şükr ü selāmet ḳurtulduk didi. Andan diyārlarına gitmege meşveret itdiler ve bir araya cemʿ (10) olup ṭanışdılar. ʿAnter Dureyde eytdi: Yā Mevlāī, çünki ol şeyṭān, Fāyizi ve ḳızını ḳoyuvirüp (11) bize düşmān eyledi. Bizüm bu yerde aḥtümüz ḳalmadı. Mecmūʿ ʿArab ḳabīlelerin cemʿidüp üstümüze (12) getürse gerek. Ṣavāb budur ki eglenmeyüp gidevüz didi. Dureyd eytdi: Ḥaḳ Teʿālī belālara uġratsun (13)

43a

ol ḫabīṣ, müʿerris ne müfessid bīsaʿādet oldı. Aṣlā inṣāfa gelmedi ve ḳaṭʿā ḳulaġına naṣīḥat (1) girmedi. Baña şöyle gelür ki Benī Ḳażāʿaya varıcaḳ ʿAbbāsı ve yoldaşlarını daḫı vesvese idüp (2) azdurur, bize düşmān idüp kendüye yoldaş idinür ve anlaruñla ol diyārda muḳīm olup

ḳalur (3) lar didi. Rāvī eydür: Bu sözleri söyledüklerinden ṣoñra yine dutup ol ḳonduḳları yere vardılar (4) Benī Ḳażāʿa esīrlerinden bulduḳların ḳırdılar ve Ḫifāf daḫı Ġamranuñ ḳardaşı Müteʿaccizi depeleyüp başın (5) kesdi. Andan geçmege ʿazm itdiler ve Zü'l-Ḥimāruñ işin taʿaccüp idüp söylediler ve aytdılar. Zü'l-Ḥimār (6) bu işi Ġamranuñ ʿaşḳından ötürü itdi. Muḥabbet ʿaḳlına ġālib oldı ve ḳavmine anı düşmān eyledi (7) ve hem ʿAntere ḥasedinden ḥased itmede mışrī hindū ḳılıcdan artuḳ eṣer ider ʿaceblik olmadı (8) didiler. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki ittifāḳ idüp vaṭanlarına gitdiler ve ehl ü ʿıyāllerin ve taʿalluḳatların añup (9) becid yürütdiler. Issuzlıḳ yerlerden çıḳdılar, ābādānlıḳ yerlere irişdiler. Nāgāh gördiler ki karşu (10) larından biş adam gelür. Yaḳın gelicek Dureydi bildiler, atdan inüp geldiler, selām virdiler ve Dureydüñ (11) elin öpdiler. Dureyd ṣordı. Ḳanda gidersüz, ne ḥālüñüz var didi. Bunlar aytdılar ki saña giderdük, (12) ḳavminüñ ḥālin bildürmege ki senden ṣoñra ne vaḳʿaya uġradılar ve didiler, Dureydüñ cān başına (13)

43b

ṣıçradı, eytdi: Noldu baña tīz ḫaber virüñ, kim yüreküm ḳoparduñuz ve teşvīşe uġratduñuz didi. (1) Bunlar aytdılar. Yedi gündür Benī ʿAbs ve Benī Ḳazāʿada ve Benī Min ve Benī Züpyān ve biraz ḫalḳ daḫı Benī ʿİṭfāndan (2) mecmūʿsı yigirmi biñ adam varola geldiler, çoḳ adam helāk itdiler ve ḫātūn kişiler oġlancıḳlar esīr (3) itdiler ve develeri ṣürdiler ve ḳatı ḥasāret ve ḥaḳāret itdiler. Zīrā ki ḳabīlede işe yarār adam (4) ḳomaduñ hep bile alup gitdüñ daḫı Antere kīnleri ve ʿadāvetleri varmış, ol sebebden (5) ittifāḳ idüp gelmişler. Şimdi ḫatūn kişilerüñ esīr olmayanları aġlaşup otururlar. Ḥālleri (6) ḫarāb ve çigerleri kebāb ve memleketleri yebāb oldı. Dureyd ve aṣḥābı bu ḫaberi işidicek muḥayyel oldılar (7) Zü'l-Ḥimārı unutdular. Ehl ü ʿıyālleri ḳayusı oldı, fikre batdı ve ġuṣṣa deryāsına ġarḳ oldı (8) aytdılar. ʿAnter şermsarlıġından yerlere geçdi, bildi ki bu ḳavme mażarrat ve fesād kendü sebebi ile oldı. (9) ḳadem nā-müpārek oldı. Andan Dureyd ḳardaşın ṣordı ve aḳrabā ve taʿallüḳātin teftīş itdi. Ol (10) kişiler aytdılar. Ḳardaşın esīr oldı ve taʿallüḳātinden daḫı ḫaylī ḫāṭūn kişiler esīr oldı (11) didiler. Dureyd eytdi: Benī Ḳażāʿada ya ḫaber-i esīn idevüz ve itdükleri işlerüñ ʿivażın ḳılavuz ammā Benī (12) ʿAbs kendü bahādırları belürince iderse ide didi. ʿAnter eytdi: Yā Mevlāī, Benī ʿAbs kimdür. Lat (13)

44a

ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün ben ıraḳ anda varcaḳ degülin ve anlaruñla bir araya cemʿ olcaḳ degülin. Bu günden girü anlar (1) benüm düşmānlarumdur. Uş varcaḳ ben onlara azġūnluḳların bildürem ve itdükleri fesādın ʿivażın (2) idem didi. And içdi, yürütüp gitdiler, vaṭanları ṭarafına ḳuş gibi uçdular ve intiḳām itmege tedbīr itdiler. (3) Rāvī eydür: Benī ʿAbs ve Benī Ḳazāʿa ve ġayrısı Dureydüñ ḳavmine geldükleri, bu sebebden adına (4) şol vaḳt ki ʿAntere ḫaber oldı. Dōstuñ Mālik bin Kārim, Ḥışn bin Ḥuẕeyfenüñ elinde esīrdür (5) ve her gün envaʿ ġazāblar idüp incidür diyü ḳaziyyede Sinān bin Ebī Ḥārişe Mālik ibn Yeddi, (6) ṭudduġundan ṣoñra and virüp ḳoyuvirdi ki varup Mālik bin Ḳārim ḳurtarup eler. Nitekim (7) ḳıṣṣaları yuḳaruda ʿAlü'l-ḳażīl şerḥ oldı. Ḥaṣan daḫı munṭaẓır olup ṭururdı ki Sinān bin Ebī (8) Ḥārişe ve Mālik bin Bedir selāmetliġle gelicek ittifāḳ idüp Rebīʿ bin Ziyādı daḫı bile alalar, varup (9) ʿAnterden Melik Nuʿmāna şikāyet ve Dureyd bin Ṣammanuñ üstine varmaġa yardım ṭaleb ideler. (10) ʿAnteri memleketde ḳandurup ṣaḳladuġiçün hem Melik Ḳays daḫı oġlı Züheyre vaʿde ḳılmışdı ki (11) ʿAnterden intiḳāmın alıvire. Zīrā ki bunı daḫı Sinānla ve Mālikle bile esīr itmiş idi. Pes bu sebebden (12) ʿAntere ġāyet de ġazab idüp kīn biçerlerdi. Bunlar bu ḥālde iken Sinān ve Mālik geldiler. ʿAnter bunları (13)

44b

esīr itdügin ve ne şarṭla ḳoyuvirdügin ḫaber virdiler. Ḥüşnüñ derdi ve tāṣası artdı, (1) ziyāde oldı, varup bu ḥāli Melik Ḳaysa bildürdi. Ol daḫı maḥzūn oldı. Neyüñüz ? (2) andan eytdi: Nolaydı ol veled-i zinānın diyārında helāk ola idi, bu diyāra ṣaġlıġla çıḳmaya idi (3) didi. Andan cemʿ olup tanışdılar ve Rebīʿ bin Ziyādı ḳoġurup meşveret itdiler ve Melik Nuʿmāna gitmek (4) bābında söyleşdiler. Tamām ʿazm itdiler ki varup ḥāllerin Melik Nuʿmāna ʿarż ideler ve vāḳʿaları (5) ḥikāyet ideler. Bu tedbīr, Rebīʿ bin Ziyād sözi ile idi. Zīrā ki Rebīʿ şöyle fikr itdi ki bu defʿada (6) ʿAnterden ʿAbleyi ḳardaşı ʿAmmāreye alıvire. Ol maġrūruñ göñlin boẕam, ṭamʿ yine bıraḳdı, öyle olsa. (7) Kendü Ḥüşn bin Ḥuẕeyfe biş kişi Benī Ḳazāʿadan ve biş adam Benī ʿAbsdan aldılar, Melik Nuʿmān diyārına (8) ʿazm itdiler. Sinān bin Ebī Ḥārişe bunlaruñ gitdügin bilcek Benī ʿAbsa eski ʿadāvetin añup bekle, (9) düşmānlıga bünyād urdı ve nifāḳ itdigine yapuşup fesāda ḳaṣd itdi ki Benī ʿAbsıñ vücūdun (10) dünyādan gidere ve eṣerin maḥv ide. Adam di, Şām begine ki ḳayṣerün nāibi idi ve nāme yazup (11) ki Min Şeyḫ bin Fazāra Sinān Bin Ebī Ḥārişe İla Melikü'ş-Şām ve Seyyid Benī Ġassān Baʿde's-selām (12) ve'l-ḥidme infiʿāli şöyle bilesin ki Yā Melik, bizüm göñlümüzüñ infiʿālī ve teşvīşi gitmedi. Şol vaḳitden (13)

45a

berü ki sen, Benī İtfān leşkerin Ben-i ʿAbs üzerine gönderdük. Daḫı varup onları buñaldup helāk (1) itmege az ḳomış iken Ḳays bin Züheyr, develer sebebi ile ḥamle idüp ʿazīm leşkeri helāk idüp (2) senüñ nāmūsuñ şındı. Ḥāl bu idi ki ol demde ʿAnter gibi şeyṭān Muḳri'l-Vaḥş gibi şerīr (3) ve ʿUrve gibi müfsid elümüzde esīr idi. Ḳaṣdumuz bu idi ki anları hep senüñ ḫiẕmetine ilede idük. (4) Oġluñ Bedir Nuṣrānīnüñ intiḳāmın anlardan alup Dımışḳuñ aġaçlarında anları aṣayduk rūzgār (5) muvāfıḳ düşmedi, çarḫ-ı ġaddar bize ḫıyānet itdi. İstedük ki ḥālümüz neye irişdi. Ol vaḳitden (6) ṣoñra dāim muntaẓır idük ki zamāneden bunlara bir miḥnet ve ḥavādiṣden mündellet irişe diyü şimdi (7) ki ḥālde El-Hamdülillah ittifāḳları gitdi ve niẓāmları bozuldı ve bahādırları ʿAnter, aralarından çıḳdı (8) ve artlarına ʿadāvet düşdi. Bu nāmeʾi yazup saña di. Kim vaḳt güyegüleri Melik Nuʿmāna (9) adam diler ki yardum ṭaleb idüp ʿAnterün üzerine varalar. İmdi mektūb saña vāṣıl (10) olıcaḳ iş ikiden ḫāli degül. Yā budur ki adamlar esin, Benī ʿAbsuñ mālların ve rızḳların (11) ve ehl ü ʿıyāllerin teslīm idüp saña evüz. Yāḫūd üşenmeyüp kendüñ gelesin. Melik (12) Nuʿmānuñ çerisin ṣayup Benī ʿAbsuñ yiryüzünden eṣerin götürmege bir tedbīr idevüz. Tā ḳıyāmete (13)

45b

dek fitnelerinden ve fesādlarından ḳurtulavuz ve düşmenlik tāṣasından emīn olavuz ve Benī ʿİṭfāndan (1) ve ġayrı yerlerde ne ḳadar düşmānları ve muʿāvinleri var ise hep ḳıravuz. Andan ṣoñra biz daḫı senüñle (2) bile ḫaçlara ṭapāvuz. Dāim Melik Nuʿmānuñ yerlerine ġazā idüp Müdāyeni ḫarāb idevüz ve Kiserīnüñ eyvānını (3) ve od evlerini yıḳavuz. Dünyāyı hep millet-i mesīḥīyyeye döndürevüz didi. Rāvī eydür: Sinān bin Ebu Ḥārişe (4) bu fesādı muḫayyerdi ve kimseye söylemedi ve adem oġluna bildürmedi. Benī ʿAbs ḫalḳı daḫı bunlara yaḳın (5) yerde muḳīm olmışlardı. Rebīʿ Ḥışnla ve on adamla Melik Nuʿmāna gidicek bunlara ḫaber geldi ki ʿAnter (6) bin Şeddād Dureydle Benī Hevāzin ve Hemdān ve Benī Ceşm leşkerin alup Benī Ḳażāʿaya gitdi. Ḳabīle (7) leri ḫālī ḳaldı diyü bu ḫaberi Sinān daḫı işidüp Melik Ḳaysa vardılar, aytdılar. Dureydüñ (8) ḫalḳı leşkerden ḫālī iken ve Benī Ḳarārdan ʿAnter āvāre olup gitmişken furṣād muvāfaḳat it, (9) varalum ol ḳavme ġazā idüp mālların ġāret idelüm. Tā ki ʿAnterüñ göñlüne bizüm heybetümiz (10) düşe. Bile ki kendüden ḳorḳmazuz ve hīc düşmāndan iḥtiyāt itmezüz. Söyleyü söyleyü Ḳaysı aratdılar (11) ve ṭoġru yoldan çıḳardılar ve didüklerine uydurdular. İttifāḳ idüp Benī Fazāra ve Benī Marra ile ve biraz (12)

daḫı yabāndan ʿArab cemresi ile Dureydüñ diyārına ʿazm itdiler. Ol daḫı yaḳın zamānda ġāret (13)

46a

ve talan görmişlerdi. Niʿmetleri bī-ḥadd ve rızḳları ve develeri çoḳ ve ḳulları ve ḳaravaşları (1) bol idi. Yürütüp vardılar, ayrışdılar ve develerin sürdüler ve ḥaremlerin bozdılar ve ehl ü ʿıyāl (2) lerin esīr itdiler ve ḳızların taṣarruf itdiler. Nice fesādına ḫātırları dilerse itdiler. ʿAnter daḫı Benī (3) Ḳarārı ol ḳavmden ırāḳ bir yerde ḳomış idi, anda bulunmuşlar idi. Melik Ḳays Benī Fazāra ile varup (4) bunları perākende eyledi ve ʿAntere uyup giden kişileri ṭutup elin arḳasına baġladı ve dürlü (5) dürlü ʿaẕāblar idüp göñlüne şifā ḥāṣıl oldı ve ʿAbleʾi ve Muḳri'l-Vaḥşuñ ʿavratı Müseyyekeʾi (6) aldı ve yine maḳāmına yöneldi ve bu ḫalḳdan Melik Kaysa ḫaylī adam uyup bile gitdi ve menzil (7) lerine gitdüklerinden ṣoñra Melik Ḳays, Benī Fazāraya eytdi: Maṣlaḥat oldur ki siz daḫı göçüp (8) bizüm ḳatumuza gelesiz, birbirümüze muʿāvin olavuz, düşmān gelürse yardumlaşavuz. Şāyed (9) Dureyd, Benī Ḳażāʿadan dönüp gelicek ḳavmini ol ḥālde görüp ġażaba gele ve ʿAnteri öñine ṭutup leşker (10) cemʿ ide ve üzerümüze gelüp bizi belāya uġrada. Güyegümüz Melik Nuʿmāndan leşker gelüp irişmeye, (11) itdügümüz işe pīşmān olavuz, āẕāṣı gözleyüp çoḳ ziyān itmiş olavuz didi. Sinān eytdi: Yā Mevlāī, iḥtiyāt itme. Bizüm ittifāḳımuz olıcaḳ. ʿAnter ne veled-i zināḍur ve Muḳri'l-Vaḥşuñ ne ḥarām-zāde (13)

46b

yāḫud Dureyd ne ʿācizdür ki bize intiḳām ideler didi. Andan ḳabīlelerini göçürüp Melik Ḳaysın maḳāmlarına (1) Arż-ı Şerīfe ve ʿİlm-i Saʿdāya vardılar. Anda ḳonup ferāġat oldular ve dōstlarına ve yoldaşlarına iḥsān (2) lar idüp ḫilʿatlar virdiler. Uluya giçeye istimālet idüp vaʿde itdiler ki ʿAnter ölüp Benī ʿAbs (3) helāk olduġundan ṣoñra çoḳ develer ve niʿmetler vireler ve iḥsānlar ideler. Aşmaʿi aydur. Bunlaruñ ḥāli (4) böyle oldı. Bu ṭarāfda ḳoyup gitdükleri ḫalḳ, mālları gitdügine ve ehl ü ʿıyālleri esīr olup (5) Benī Fazāraya gitdügine maḥzūn oldılar ve aġlaşup yaslar itdiler. Dermānda ve ʿāciz ḳaldılar ve ʿAnter (6) ġāib olduġuna açıdılar. İttifāḳ Dureydle ʿAnter daḫı yolda gelürken ol adıña şol didügümüz (7) beş kişiden taʿallüḳātları bunuñ gibi muṣībete uġraduḳların işitdiler, ḳararları ḳalmadı becīd gitdiler (8) ve gice gündüz dimeyüp yürütdi gelüp iriştidiler. Ḳavmlerin yaramaz ḥālde buldular ve efġānda ve zārılıḳda (9) gördüler. Dureydi göricek gelüp uşdular ve aġlaşdılar ve

ḥāllerinden şikāyet itdiler. Dureyd bunları tesellī (10) eyledi ve eytdi: Ṣabr idüñ, uş intiḳāmuñuz alıvirelüm. Ol müʿerrislerden yüregimüze şefāʿat ide- (11) -vüz didi ve ʿAnteri ḳıġırup tanışdılar. Melik Ḳaysuñ ardına düşmek fikr itdiler. Ḫalḳa ḥaber eylediler ve (12) dört yaña nāme gönderüp leşkeri cemʿ itdiler. Üç günedek yaraġuñuz görüñ, giderüz didiler. Andan rāḥat (13)

47a

olup oturdılar. Benī ʿAbs ḫalḳı ve Benī Ḳarād tāyfası Ḳaysın işine taʿaccüp itdiler ki bunlara ḳıyup kend (1) ülerden iken bu vechle ḥaḳāret idüp esirgemedi. Düşmāna şerīk olup bile geldi. Bu mecmūʿuñ (2) içinde ʿAnter ile Muḳri'l-Vaḥş iken ḥadden melūl olmışlardı. ʿAble ile Müseyyeke esīr olup (3) gitdügüne birbiri ile buluşup derdleşürdi. Bu ḥālle iki gice yatdılar. Ṭaʿām ve ṣu lezzetin bulmadılar (4) ve uyḳu uyumadılar. Üçünci gice olcaḳ ʿAnterüñ ʿAbleye iştiyāḳı ġalebe itdi ve içine bu ılıḳlıḳ (5) düşdi. Andan Muḳri'l-Vaḥşa eytdi: Ey ʿAmmüm oġlı, niceyedek bu ʿācızlıḳ. Ne ḥālümüze otururuz.(6) Sen atuña süvār ol, varup ehl ü ʿıyālümüzi ḫalāṣ idelüm, işimüzi kimseye inanmayalum. (7) Laʿnet ol kişiye ki Benī ʿAbsa varmaġcün yāḫūd Benī Fazāranuñ başına ḳażālar ve belālar itmek içün (8) kimsenüñ yardumına muḥtāc ola, varup cemʿinin helāk idüp göñlümüze şifā ḥāṣıl idelüm didi. (9) Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Ḫōş olasın, ne dürlü tedbīr idersiñ, ben daḫı uyarın. Yüri gidelüm didi. (10) Fi'l-ḥāl varup silāḥların yaġlanup atlarına süvār oldılar ve Şeybūba ve Şeddāda daḫı bildürdiler (11) ve yüz kişi Benī ʿAbs adamlarından bile alup gice çekilüp diler ve çādırlarından çıḳup ṣaḥrālara geçdiler. (12) Muḳri'l-Vaḥş oġlı Sebiʿü'l-Emir ve ḫātūnı Müseyyekeʾi añup aġlardı. ʿAnter daḫı ʿAbleyi añup muvāfaḳat (13)

47b

iderdi, dertleşüp yolı alurlardı. Giderek Muḳri'l-Vaḥşuñ ḫātūnına ve oġlına şevki, ziyāde oldı (1) ve ḥasreti artdı ve gice icinde göñli cūş idüp işbu şiʿri Şiʿr. (2)

48a

Şi’r.

Muḳri’l-Vaḥş bu şiʿrden fārig̱ olıcaḳ ʿAnter maʿnāsın (4) fehm idüp geldi ve eytdi: Ey ʿAmmüm oġlı, ne żarūret düşdi ki yabān cānavārlar yine (5) yoldaş olasın. Uş senüñ intiḳāmıñı ve benüm kīnüm düşmāndan alup Ḫātūnuñ Müseyyeke (6) ve oġluñ Sebiʿü’l-Yemeni ḫalāṣ ideyin. Senüñle muṣībetde berāberiz ve miḥnetde ve ḥasretde ve belāda, (7) firḳatde müşteriküz. Şimdi ziyādesüz söylemeñ ḥācet degül. İnşallah göz gözi (8) görüp yüz

yüze muḳāil olıcaḳ göresin ki düşmāna ne işler idem. Ṣabr eyle, ṭarlaġanma. (9) Eger şiʿr ile ḥāṭıruñ egleyüp ṣuvatmaḳ istersen şiʿrüñde ḳılıc ve süñü al. Ḳılıcıñdan ʿAnteri (10) kimseye şikāyet itme. Ulu ḥālī yerler añmaḳ ʿavratlar işidir. Şiʿr idicek şunuñ gibi şiʿr it (11) didi ve Muḳri'l-Vaḥşuñ şiʿri ḳāfiyesinde aña cevāb virdi ve işbu şiʿri okudı. (12)

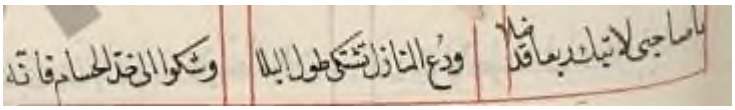

48b

49a

(1) şi'r.

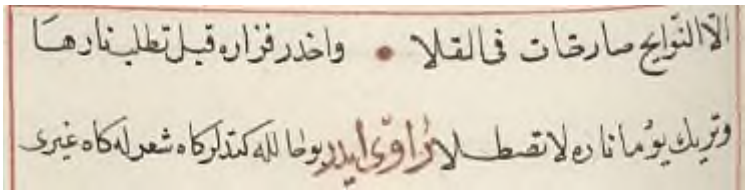

(2) Rāvī eydür: Bu ḥālle gitdiler, gāh şiʿrle gāh ġayrı (2) ? göñüllerin egleyüp gözleri yaşlu ve cigerleri başlu giderlerdi. Bir arada oturup (3) ḳondılar, bir sāʿāt ārām olup ṭaʿam yediler ve atların dinlendirdiler. Nāgāh gördiler ki ardlarından tōz (4) ḳopdı, varıraḳ ḳabardı. Ṣaḥrālaruñ dört yanını ḳabladı. Defʿi ata binüp muntaẓır oldılar ki (5) ne ḥāldür bileler. Gelirek tōz açıldı, gördiler ki Dureyd on biñ adamla çıḳa geldi. Zīrā (6) ʿAnter gitdügi gice yatdı, ṣabāḥ ṭurdı ʿAnteri yaḳaladı, bulmadı. Bildi ki Benī ʿAbsa ve Benī (7) Fazārāya gitdi. Zaḥmet ola diyü baña dimedi ve gitdügin ṭidürmedi didi. Pes fi'l-ḥāl on (8) biñ adam cemʿ idüp ardına düşdi. Ol adıña ḳonup otururken irişdi ve baña niçün (9) dimedüñ diyü ʿitāb itdi. ʿAnter daḫı duʿā ve alḳış itdi ve eytdi: Yā Mevlāī, senüñ diyāruñda (10) muḳīm olmaġla geregi gibi teşvīş gördük. Bizüm üçümüzden bunca muḥannetler çekdüñ. Bu seferde (11) fikr itdüñ idi ki siz rāḥat olup ṭurasız, ben ḫiẓmeti yirine getürem didi. Dureyd (12) eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, ḳovgil bunuñ gibi sözi, ṭaġlaruñ ḳaç maḳāl idüġin (13)

49b

bileyin. Allāh ḥaḳḳı içün bunuñ gibi işler baña evvelden ʿādetdür. Şimdi gördüm ki incinem didi. ʿAnteri daḫı (1) añlayan Dureyde duʿā itdi. Benī ʿAbs ve Benī Fazāra yerlerine ʿazm idüp gitdiler. El-ḳıṣṣa gidüp (2) gelüp irişdiler. Benī Fazāra daḫı yüce yerlerde gözci ḳoyup Melik Nuʿmāndan leşker gele diyü umarlardı, (3) gözciler ʿAnterle Dureydüñ geldügin görüp vardılar, Melik Ḳaysa ḫaber virdiler. Melik Ḳays saḫt (4) oldı ve eytdi: Bu nesne ḥesābda degül idi. Biz umarduḳ ki Melik Nuʿmāndan çeri gelüp yardum ide (5) idi, nāgāh ʿAnterle Dureyd irişdi. Taṣavvur itdüklerinüñ ʿaksi vaḳʿa oldı. Andan Melik Ḳays, Sinānı (6) ve Benī Fazāra ulularını cemʿ idüp ṭanışdılar ve iʿtimād itdükleri adamlarla meşveret itdiler, ġāyet de ḳor (7) ḳdılar. Ṣavaşa iḳdām idümediler ve cenge cürʾet ḳılmadılar, müteḥayyir oldılar. Sinān eytdi: Bu işe çāre (8) budur ki bu şeyṭānları eled, yavuz ḥīle ile şimdi ellerinden ḳurtulavuz. Ṣoñra leşker gelicek bildü (9) gümüz idevüz didi. Melik Ḳays eytdi: Nice tedbīr idersin, görelüm biz daḫı senüñ didügüñe uyaruz, (10) digil dedi. Sinān eytdi: Fikir budur ki bunlaruñ nelerin alduḳsa bī-ḳuṣūr virelüm, ḫāṭırların (11) tesellī idelüm. Cemʿimüz ittifāḳ idüp ʿAnter

diyelüm ki sizüñ üstüñüze varduġumuzdan (12) maḳṣūdumuz bu ṭarīḳle seni bunda getirmek idi. Zīrā ki seni ġurbete dügümüze, yanumuzdan sürdügümüze (13)

50a

ḫātūn kişilerümüz bize ḳaḳdılar, bir daḫı senüñ suçlaruñı baġışladuḳ ve adamlarumuz ḳırduġıñı (1) ʿafv itdük. Diledük ki yine bu yere getürevüz, varduḳ seni bulımaduḳ. Ḥatun kişilerün baʿžısın (2) alup bunda getürdük. Yalvarduḳ ki sen elbette anlaruñ ardınca gelürdüñ. Bu ṣūretle ṣulḥ (3) idüp barışavuz. Birbirümüzüñ ʿöẕrin dileyevüz, ḳabūl idevüz. Dōṣt olup yine bir araya (4) dirilevüz diyüp yalan söz ile aldayalum. Eger bu tedbīr rāst gelüp bunlaruñ şerrinden ḳur (5) tulursavuz bir gice ḳarañuda şebḫūn idüp bunları ḳıralum. Eger rāst gelmezse başarımaz- (6) -savuz anlar ḫōd bunda ṭurcaḳ degüller. Mālların ve ehl ü ʿıyāllerin virüp evüz, fāriġ (7) olup oturavuz didi. Melik Ḳays eytdi: v'Allah ki ya senüñ bu fikrüñ fāsid idügin ʿöẕürleriñ (8) yalan idüġün her işiden kişi bilür. ʿAnter bu sözleri işidüp bizden girü dönerse ve taʿallüḳātın (9) alup varup giderse öte ne kendü kereminden develerin, ehl ü ʿıyāllerin alup gide didi. (10) Sinān eytdi: Ne gerekse olsun, dek üstümüzden ayrılup gitsünler. ʿAble eline girüp bākī (11) aḳrabāsı, mālı ve rızḳı eline gircek. ʿAle'l- ḫuṣūṣ ki ʿöẕür dileyüp miskīnlikle söyleyevüz, (12) ʿAnter dönüp ve ardına gider. Zīrā ki ol şeyṭān egerçe ki ḳūldur ve veled-i zīnādur. Velīkin (13)

50b

mürüvvet ehli ḥıyāsetdür, utanur. Hele şimdi bu ṣūretle defʿ idelüm ṣoñra Melik Nuʿmāndan (1) leşker gelicek ardınca varavuz. Yir içine daḫı vardı ise bulavuz, atını süñüye alavuz didi. (2) Ḳays eytdi: Sen bilürsin, ne vechle ṣavarsaň ṣavduñ. Bu şerīrüñ şerrinden emīn ola (3) lum didi. Sinān daḫı defʿ develer ve ḳoyunlar ve arpalar ḫāzır eyledi. Eyü sucılar sürdürdi (4) ve aydıcı ve çalıcı cārīyeler buldı. Ṣabāḥ ṭurup bu meẕkūr olan nesneleri aldı ve cārīyeler (5) öñce çala. Dureydle ʿAntere ḳarşu çıḳdı. Cenk altından ḫālī ve ṣavaş yaraġından ʿārī. (6) Atlar ḫōd ʿazīm leşkerle irişdiler ki mecmūʿsı kāmil giyümlü bahādırlar idi. Tōzları yer (7) yüzüni ḳarañuluḳ eyledi ve yigitleri Sinānuñ ve bāḳī ḫalḳuñ göñline ḳorḳu düşürdi ve beden (8) lerine ditreme düşürdi ve yürekleri oynadı, ḫālleri mükedder oldı. Andan Sinān bu cārīye (9) leri envāʿ ziynetler ile ve fāḫir libāslar ile müzeyyen itdi idi. İmdi yüce āvāzla işbu (10) beyti ayduñ didi ve bu beyti ögretdi. Şiʿr.

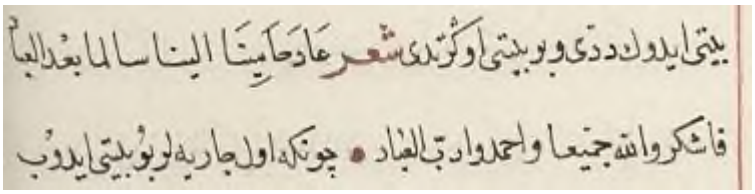

(11) çünki ol cārīyeler bu beyti aydup (12) çaldılar ve çaġırdılar ʿālemi yanḳulandurdılar ve naġmeleri göñüllerde eṣer eyledi. ʿAnter bu ḫalḳuñ (13)

51a

öñünce giderdi. Umardı ki Sinān ve Ḳays leşkeri cemʿ idüp bunları ḳarşulaya. Gördi ki hīç görinmez (1) illā cārīyeler def çalup aydurlar, āvāzları ʿayyūḳa çıḳar ve işidenler ḫayrān olur. Ḳulaḳ urup (2) diñledi, gördi ki bu beyti aydup ʿAnteri ḫayırla añarlar, müteḥayyir oldı. Giderken ṭurdı ve bunlaruñ (3) def çalup şādīlıḳ itdüklerine leşker gelmiş iken taʿaccüp itdi. Himmeti süst oldı. Andan dönüp Dureyde (4) ve Mukri'l-Vaḥşa eytdi: Ey ʿArab Ulularu, bu ne ḥāldür, kimse çıḳup bizümle ṣavāşa iḳdām (5) itmedi ve ata binüp yaraḳ eylemedi. Ben bu serde sergerdān oldum. Bu cārīyeler def çalup (6) beni ögerler, medḥ iderler. Olmasun ki bizüm ʿavratlarumuzdan olup dügün iderler didi. (7) Bunlar bu ḥālde söyleşürken nāgāh baḳdılar, gördüler ki Sinān bin Ebī Ḥārişe Benī Fazāra Ulu (8) ları ile silāḥsuz ve yaraḳsuz nefīs libāslar giyüp envāʿ ziynetlerle müzeyyen olmışlar ve ʿalem- (9) -lü dilbendler ṣarınmışlar, yayaḳ olup geldiler, bunları ḳarşuladılar ve yaḳın gelüp selām virdiler ve Dureyde (10) ve ʿAntere duʿā ve alḳış itdiler. Andan ʿAntere Sinān eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, sen kimseye aldanmaz (11) dururduñ ve ġāyet de cüstlıḳ, zeyrekliḳ daʿvāsın ḳılurduñ. Nicedür ki seni yine ḥīle ile (12) yerüñe ve ḫalḳuña getürdük ve ḳabīleñe ḳavuşdurduḳ ve bize itdügüñ işlerden geçdük ve suçlaruñı (13)

51b

bağışladuḳ. Allah Teʿālādan dilerüz ki ayruḳ seni bizüm naẕārumuzdan ıraḳ eylemeye. Senden ayrılalı rāḥatlıġla (1) uyḳu uyumaduḳ ve refāhiyyet ve amān görmedük didi. Bundan ʿAnteri daḫı çoḳ dürlü yalan söyleyüp (2) bī-vech kelāmlar itdi ve elinden geldükce söz bābında taḳṣīr itmedi. ʿAnter bu sözleri işidicek (3) utanduġundan ne diyecegin bilmedi. Ḳaṣd itdi ki buradan girü döne. Şeybūb ḳaḳdı ve ilerü yürüdi (4) Sināna eytdi: Ey Münāfıḳlar başı, ne herze ve heẕeyān söylersiz. Ṭutalum ki bizüm ʿāyalümüzi ḫayvan (5) larumuzı ve develerümüzi bizi bunda getürmek içün itdüñüz Dureydüñ günāhı ne idi ki anuñ ḥürmetine (6)

girüp bunca fesād itdüñüz ve ḳavmini esīr itdüñüz. Nice nice ẓulmler ve ḥayflar itdüñüz (7) ve adamlar ḳırduñuz didi. Sinān eytdi: Veylek, Yā Şeybūb, Dureydüñ ḫalḳına itdügümüz sebeb (8) bu idi ki anları daḫı bunda getürüp anlaya idük. Tā ki Dureyd bin Ṣamma ardlarınca gelicek ḳoyı (9) virmeyüz. ʿAmmümüz oġlı ʿAntere ʿizzet ve ikrām itdügi içün biz daḫı aña ḫiẕmet idevüz ve ḳonuḳ (10) luḳlar eyleyevüz ve aña itdügi iḥsānlara ʿivaż idevüz. Velīkin anuñ ḫalḳını esīr itmek benüm iḫtiyādım ile (11) olmadı. Benüm ol nesneden ḫaberüm yoḳ, benüm murādum hemān anları göçürüp bunda getürmek (12) idi, olan daḫı yine anlardan oldı. Göçmege rāżī olmadılar. Ṣavaş arasında kim öldi (13)

52a

ve kim esīr oldı? Ne iʿtibār eḥli gelene bahāne oldı, ölüp gitdi. Ṣoñra hep itdüklerine pīşmān oldılar. (1) Eger Seyyīdümüz Dureyd, ol sucumuzı ʿafv itmez ise ḳırılan ḫalḳunuñ diyetin virelüm ve ḫāṭırın geregi gibi (2) rāżī idelüm ve ḥelālleşelüm. Bizüm ebedī ulumuz ṣıġıncaġumuz olsun ve muṣībet vaḳtinde (3) feryādumuza irişici olsun ve yük deminde muḥkem ḳalʿamuz olsun didi. Dureyd bunuñ sözlerin işidicek (4) geldi ve yalan idüğin bildi ve ʿāciz olduḳların añladı ve ʿAnterüñ utanduġın daḫı müşāhade (5) itdi. Kendünüñ daḫı öykesi geçdi ve ġażabı gitdi ve göñli sākin oldı ve ʿAnter eytdi: Ey Bahādır (6) lar Ulusı, eger baña bu işleri senüñ ḳavmüñden ġayrı ḫalḳ itse bir adam diri ḳomazdum didi. ʿAnter (7) eytdi: Senüñ niʿmetüñ ḥaḳḳıçün Yā Mevlāī, bunlar ne cezāya gerekse lāyıḳdur ve ne dürlü ġaẕāb dirseñ (8) maḥaldür ʿAle'l-ḥuṣūṣ Benī Ziyād ve Benī Karār. Velīkin uş görürsin ḳabīlemüzün ululları silāḥ (9) suz, yayaḳ olup ḫōr, ḥaḳīr ayaġumuza geldiler. Ne diyelüm bunlaruñ sözleri yalan idüġi ve nifā (10) ḳları ve tezvīrleri malūmdur. Hele şimdi taʿalluḳātumuz ve ehl ü ʿıyālümüz elümüze girdi, ḫayırlusı (11) bu ola ki varup yine gidevüz. Zīrā ki eger cenk itsevüz bize eyi digil, ḳanġısın depeleye bir kişi (12) aḳrabāmuzdur. Tā vechle el uzada idük didi. Anan Şeybūb eytdi: Sināna söyle, mecmūʿ ehl ü (13)

52b

ʿıyālümüzi ve mālumuzı ve esīrlerümüzi göndersün, geçdük anlaruñ yaramazluġundan didi. Şeybūb (1) Yā Aynü'l-Laḥnā, Yā Veled-zinā, bunda zaḥmet çeküp geldügümüz ʿabes mi olsun? Benī Fazāraya ve Benī Ziyāda (2) ne şefḳat idersin. Ṭutalum ki Ḳaysuñ sucını ʿafv idüp Benī ʿAbs ḫalḳına muḳayyed olmayasın. Eger (3) Benī Fazāra, Benī Ziyād bize ġalib

olalardı, ḳanumuz panpuġa alurlardı didi. ʿAnter eytdi: Gerçeksin, (4) velīkin Melik Ḳays ḫāṭırı içün anları daḫı ʿafv itdük. Anuñ atası Melik Züheyrüñ çoḳ niʿmetin yedük (5) ve nice yardumın gördük. Ben anuñ iḥsānun unutmazın ve ṭavır itmegin yāvī ḳalmazın ve oġullarını incitmezin (6) didi ve Dureydle yine dönmege ʿazm itdiler. Şeybūb eytdi: Sinānla vardı, esīrleri ḫalāṣ idüp gitmege (7) gitdi. Andan ṣoñra adam di. Etrāfdan gelen çeriye destūr virdiler ve girü dönüñ, (8) cenk olmaz, ṣulḥ itdiler didiler. Varup berikin yirde çādurlar ḳurup ve otaḳlar ṭutup ḳondılar. Aḫṣāma (9) yaḳın Şeybūb daḫı ehl ü ʿıyāllerin ve mālların hep bīḳuṣūr getirdi. Her birisi devesin ve bāḳī rızḳın (10) yoḳladı, tamām boldı. Hīç kimsenüñ bir deve düzin baġlayıcaḳ işi żāyiʿ olmadı. Zīrā ki Şeybūb Sinānla (11) ve bāḳī Benī Fazārayla ḳabīleye varıcaḳ Sinān Şeybūba eytdi: Yā Allah, Yā Şeybūb ʿAnter bizüm pāsbānumuz (12) dur ve bahādırumuzdur ve düşmāndan ṣaḳlayıcumuzdur ve bekleyicümüz ḳanḳı ẓālim anuñ ḫāṭurını bizden (13)

53a

münfaʿil, göñlini melūl eyledi. Varacaḳ bizden duʿā ile dilek iderüz ki bunda bizümle ṭura, (1) gitmeye. Yoḥsa ḫātūn kişilerümüz bize rāḥat virmez ve ḥużūr ḳomaz. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳıçün eger (2) ʿAnter ile bile olmasa ehl ü ʿıyālümüz ve ḫātūnlarumuz, ḳızlarumuz hep başun açup çıḳarlardı. ʿAntere (3) yalvarlardı ve bunda muḳīm ol diyü söylerlerdi didi. Şeybūb geldi, eytdi: Yā Sinān, ḥāl ne idügi (4) maʿlūmdur. Bu örtülür yalan degül ve başılur fesād degül bu didügün, heb riyādur ve münāfuḳluḳdur. (5) Diliñ göñlüñe muvāfıḳ degüldür, vazgel ʿabes söyleme. Varalum taʿāllüḳatumuzı alup gidelüm. Şimdi bize muntaẓır (6) olup ṭururlar didi. Andan varup esīrlerin ḳoyuvirdiler ve māların ve rızḳların devşirdiler, kim (7) aldısa gözetdiler, Şeybūba teslīm itdiler. Şeybūb daḫı fiʿl-ḥāl bunları alup ḳonduḳları yire iletdi. (8) Her kişi ehl ü ʿıyāl ile buluşdı ve rızḳın ve devesin buldı. Teşvīşden emīn oldılar ve ġuṣṣadan (9) ḳurtuldılar. Andan ṣoñra Benī Fazāradan bulara ṭaʿām geldi. Sinān bin Ebī Ḥārişeden envāʿ niʿmetler getirdiler. (10) ʿAnter ḳabūl itmedi, yemediler ve yüzüne baḳmadılar. Gicenün yarusı geçince oturdılar. Andan ṣoñra göçüp (11) geldükleri yola revān oldılar. Benī Fazāraya ġażīleri bāḳī idi ve dāvetleri bir ḳarār idi. (12) Rāvī eydür: Gündüz gidüp gice ḳondılar ve depelere çıkup derelere indiler ve beriyyeler ve ṣaḥrālar geçdiler. (13)

53b

Dört gün tamām gitdiler, bişinci gün ḳuşluḳ vaḳtinde giderken nāgāh gördiler ki ardlarından bir bīnihāyet tōz (1) ḳopdı, biḥadd ḳaraltu çıḳdı. Ṭurup naẓar itdiler ve biribiriyle söyleşdiler. Ne ki gödüler ki bir tōz daḫı ṣaġ (2) yanlarından çıkdı ki evvelkine beñzer ve bir ḳaraltu daḫı ṣol yanlarundan belürdi. Bunlaruñ içine ḳorḳu düşdi (3) ve ġussaları başdan aşdı. Ehl ü ʿıyāllerin ortaya aldılar ve develeri çevre yanlarından çökerdiler (4) ve cenk yaraġın gördüler ve ṣavaşa cürʾet itdiler ve ḳılıcları yalıñ itdiler ve süñüleri ele aldılar ve adamları (5) ṣaldılar ki ḥāl nedür, bileler. Aña lāyıḳ ʿamel ḳılalar. Nāgāh gördüler ki bir tōz daḫı bulut gibi öñlerinden (6) çıḳa geldi. Ṭoġrulup yürüdi, müteḥayyir oldılar. Neyleyeceklerin bilmezler ve ḳanġı ṭarafa teveccüh ideceklerin bellü (7) idmezler. Bu gik yazılar bunlara ṭar oldı ʿaẓīm miḥnete ṣataşdılar ve ulu belāya uġradılar. Varıraḳ (8) tōz açıldı, içinden ʿıraḳ ʿalemler belürdi ve kösrevī sancāḳlar çıkdı ve nüʿmānī bayraḳlar yalabdı ve uzun (9) süñüler ve yalıñ ḳılıclar yalabdı ve atlar kişnedi, yürekler cenge ṭolupdı ve dürlü dürlü diller söylendi (10) ve muḫtelif milletler cemʿ oldı. İllā şol ṭāʾīfe ki ardlarından geldiler. Anlaruñ heybeti ḳatı ve öyküsi (11) muḥkem idi ve çaġırup aydurlardı ki Ey ʿArab Cemresi, Ey Veled-Zīna ve Ey Aynü'l-Laḥnā, yaʿni şöyle mi ṣanduñ, (12) ehl ü ʿıyālüñüzi size gerçek teslīm itdük ki ṣaġ selāmet olup yirüñüze gidesiz ve ġuṣṣa (13)

54a

dan ḳurtulup rāḥat olasız. Ya veylīkim sizi aldaduḳ, maḳṣūdumuz Melik Nuʿmāndan leşker gelince (1) ḥīle itmek idi. Yir içine daḫı varursañuz sizi giri bulurduḳ. Şimdi uş geldük ki atuñuzı (2) hep ḳurtlara ḳuşlara yedürevüz ve ḳanıñızı ḳara ṭopraġa ḳaravuz ve ulu kiçiñüzi ḳıravuz, (3) vücūduñuzı ʿālemden maḥv idevüz didiler ve şamātalar itdiler. Rāvī eydür: Leşker ʿırāḳdan bunda (4) gelmege sebeb Rebīʿ bin Ziyād olmuş idi. Zīrā yuḳaruda beyān itdük ki Melik Ḳaysuñ ʿammülerin ve Ḥüṣn (5) bin Ḫuẕeyfeyi alup Melik Nuʿmāna gitdi ki andan yardum ṭaleb ide idi. Hem daḫı ol ḳaṣdla varup (6) Melik Nuʿmāna irişdi va ḥālin ʿarż edüp ʿAnterden şikāyet itdi. Velīkin evvel Ḥīraya gidicek (7) varup Melik Esvedle buluşdılar. Zīrā ki Ḥüṣnüñ babasınuñ ḳızḳardaşı anuñ ḫātūn idi. (8) Melik Esved bunlara ʿizzet idüp ḳonuḳladı, ol gice yatup ārām oldular. Yarındası Melik Esved öñüne (9) düşüp ḫalḳuñ Melik Nuʿmān ḫiẕmetine iletdi. Ḥüṣn ibn Ḫuẕeyfe ʿAnterden şikāyet idüp aġladı (10) ve eytdi: Yā Melikü'l-ʿArab, ben uġraduġum belāya kimse uġramadı. Zīrā ki atamı ʿammülerümi ḳoyun (11) boġazlar gibi boġazladılar, ben yetim ḳaldum. Büyüdüm, kendü ḫālümde otururdum ve elümdeki māla ve rızḳa (12) ḳanāʿat idüp ṭururdum ve zamāne cevrine ṣabır idüp ḥüznle ve melāletle ʿömrümi geçürürdüm. (13)

54b

Ḥaḳ Teʿālā ʿAntere belā virsün, dāim bizi incidür ve ḫalḳumuzdan bulduġun öldürür ve ḳızlarumuz (1) ve ʿavratlarumuz esīr ider ve mālumuz ve rızḳumuz alur didi ve Melik Nuʿmānıñ elin öpdi ve çoḳ aġladı. (2) Melik Nuʿmān daḫı senüñ ḥālini göricek esirgedi ve şefḳat itdi. Yir gösterdi ve ʿizzet ve ikrām eyledi. (3) Andan Rebīʿ bin Ziyād yanına alup taʿẓīm itdi ve ġāyet de ḥürmet itdi ve merḥabā didi. Andan Ḥüṣnüñ aḥvā (4) linden aña ṣordı, eytdi: İşbu miskīnüñ ḥāli nedür didi ki Gerçek midür, niçün ol ḳuluñuzı begenmez (5) siz? Bu size atasınuñ ḳanın bağışladı. Siz bunuñ iḥsānına bu vechle mi ʿavaż idersiz. Baña (6) ḫōd ḫaber şöyle geldi ki Şam leşkerin Ḳays develeri ile ḥīle idüp başduġı vaḳt yine ṣulḥ (7) idüp barışdıñuz ve Benī Fazāra ile geregi gibi dōst oldıñuz. Sinānla arañuzdan ʿadāvet gitdi, (8) mecmūʿñuz dōst olduñuz diyü ben bu ḥikāyeti işidicek feraḥ oldum idi. Ṣoñra yine ʿAntere (9) neyledüñüz ki ortaya muḫālefet düşdi ve dōstluḳ müteġayyer oldı didi. Rebīʿ eytdi: Yā Melik, Allah Teʿālā (10) ʿAntere āfet virsün ve rüzgār miḥnetinden ḥālī olmasun, ḳatında kimsenüñ ḥürmeti ve ʿizzeti ve ḳadri (11) ve ḳıymeti ḳalmadı. Kendüyi görüp maġrūr oldı. Uş Melikimüz Melik Ḳaysa çoḳ yaramazlıḳlar itdi ve bunca (12) yerlerde incitdi diyüp ʿAnter itmedügi işleri iftirā idüp söyledi. Andan eytdi: Yā Melik, şimdiki ḥālde bunda biz (13)

55a

ḳorḳup geldük. Zīrā ki bir kendüden aḥmaḳ ʿaḳılsuz kimsenüñ yanına varmışdur ki adı Dureyd bin Ṣamma (1) dur. Dāim bunuñ fesādına bile şerīk ve yoldaş olur. Ol daḫı kibirle ʿacıyla ve ḫōd-bīnliġle ol (2) diyārda meşhūrdur. Fikr-i ṣalāḥa ve göñli dōstluġa degüldür ve hem ol farḳ eylemezin yaşlu kişidür. Velīkin çoḳ yaşludur (4) ve ḥīlebazdur. Evvelden bahādırlıġla gelmiş kişidür, sözine uyarlar ve buyruġın ḳabūl iderler. Nice (5) ki biz adam üp ol veled-i zinā ʿAntere yalvarduḳ ve şerriñden bizi emīn ile incitme didük. (6) Çāre olmadı, rāżī olmadı. Cevāb di ki Yā Benī ʿAbs, şimden girü kimse ḫāṭırun (7) riʿāyet itmezin ve ḫışm ve yadı farḳ eylemezin ve yayılmalardan ve ṣulardan ḳorudun bildüġüm ḳarārın (8) meger şol kişiye aman virem ki gelüp benüm seyyidüm Dureyde muṭīʿ ola ve ḫiẕmet ide ve yardım (9) ide. Zīrā ki benüm ḳaṣdum bu yıl şöyledür ki seyyidüm Dureydi mecmūʿ ʿArab diyārına beg (10) idem ve Melik Nuʿmān yerine ḳoyam. Eger bu işe Kiserī muṭīʿ olmazsa eyvānın başına yıḳam (11) ve leşkerin perākende idüp ḳıram ve şehirlerin ḫarāb idem, od evlerin yıḳam ve

Benī Hevāzin ve Benī Ceşm (12) ḳabīlelerin Ḫorāsāna eledem ve ḳılıcımla ol memeleketleri feṭḥ idem ve Mevlām Dureydi bu zamānuñ (13)

55b

pādişāhı idem. Zīrā ki pādişāhlıġa bu lāyıḳdur ʿaḳlı ve fikri ḳāmil ve mecmūʿ işlerde tecribe ḥāṣıl (1) itmiş, ne yerde nice iş itmek gerek idügün bilür. Eger Ḫaḳ Teʿālā aña ʿināyet itmese bu ḳadar yaşılala böyle (2) bahādırlıḳ virmezdi. İmdi siz daḫı ḥürmet ve ʿizzet isterseñüz gelüñ bunuñ ḫiẕmetinde oluñ, (3) yoḫsa varurın sizi ʿāleme ʿibret iderin didi. Yā Melik, biz daḫı bu sözi işidicek ṭāḳatumuz (4) ḳalmadı ve işümüzde müteḥayyir olduḳ. Bilmeziz ki ne idevüz, her ne derse ol şeyṭānuñ elinden (5) gelür. Biz aña ḳarşı durmazuz, nāçār olup saña ḥālümüzi añlatduḳ. Melik Ḳays daḫı duʿā (6) idüp elüñüz öpdi ve ʿammülerin benümle bile bu maṣlaḥat içün ḫiẕmetiñe di. Kendü, ol (7) şeyṭānuñ şerrinden iḥtiyāṭ idüp oturur. Bilmeziz ki şimdi anlaruñ ḥāli nedür Rāvī (8) Melik Nuʿmān Rebīʿüñ ḫaberin işidicek ġāyet de ġażab itdi ve eytdi: v'Allah Yā Rebīʿ evvelinizde ben (9) bu ḥaberi işitmişdüm. Ṣanurdum ki bu aġvāsı aña güyegüsi Zü'l-Ḥimār ider. Umardum ki (10) kendü ġāfil ve müdebbir kişidür, anı menʿ ider, bunuñ gibi fāsid ḫayāl itmege ḳomaz. Dureyd kendü bunuñ (11) gibi māl itmez ola diyü muḳayyed olmazdum. Şimdi taḥḳīḳ bildüm ki bu fikri kendü idermiş ve (12) Zü'l-Ḥimār ile ve ʿAnter ile göñli ḳuvvet bulup anlara ʿītimād idermiş.ʿĀceb olmaya ki bir fesād (13)

56a

idüp bize teşvīş ḥāṣıl ideler didi. Andan dört yanındaġı ḫalḳla ṭanışdı ve eytdi: Ne maṣlaḥat (1) görürsiz, ne tedbīr idelüm didi. Bunlar aytdılar. Yā Melik, Ādem Allah sen bilürsin ki begligüñ bir ḳaç (2) şarṭları vardur: Birisi budur ki düşmānı helāk ideler ve beglige ḳaṣd iden kişi tācīr itmeyüp (3) depeleyeler tā ki ḫalḳuñ göñline heybet düşe, kimse ʿāṣi olmaya. İmdi ṣavāb budur ki bu kişilere (4) leşker viresin, yardum ideler, varup cabbār mümerrid ḳulı depeleyeler. Yāḫūd esīr idüp saña (5) getüreler. Oña muṭīʿ olanları helāk ideler ve Hevāzin yerlerin ḫarāb ideler. Tā ki senüñ (6) heybetiñde beriyyede sākin olanlar ve ṣaḥrālarda muḳīm olanlar ḳorḳalar. Ḳalʿalar, atlar ve ḳabīle reʿīs (7) leri iḥtiyāṭ ideler didiler. Melik Nuʿmān bunlaruñ sözin işidicek nāyiblerine buyūrdı ki bu işi (8) bitürmek ve maṣlaḥatı yirine yetürmek ardınca olalar, kendü Rebīʿ bin Ziyāda ve Ḥüsn bin Ḫuẕeyfe (9) ye ṣoḥbet idi, vardı ve ḫāṭırların tesellī idüp ʿAnterüñ helākına vaʿde itdi ve üç gün bunları (10) aġırladı ve ʿizzet idüp ḳonuḳladı ve nāibleri leşker tertīb itmek tedbīrinde oldılar. Dördinci (11) gün olıcaḳ

buyūrdı ki cemʿ olan çeriyi getürüp ʿarż ideler. Nāyibleri daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp (12) ḳırḳ biñ müsellaḥ ve bahādır gösterdiler. Melik Nuʿmān bunlaruñ üzerine ḳardaşı Melik Esvedi ve ʿAmr (13)

56b

bin Hindī baş degdi ve buyūrdı ki Hicāz yerlerine Dureydüñ ve ʿAnterüñ ḳaṣdına gideler ve varup (1) ya öldüreler yāḫūd esīr idüp kendüye getüreler. Andan ṣoñra Melik Nuʿmān ve Melik Esvede ışmarladı (2) ki her diyāra ve ḳabīleye uġraya, egleyin and vire ve muṭīʿ olmaġa buyūra ve çerilerin bile ala. (3) Kim ki bu nesneye rāżī olmazsa mālların yaġma idüp ehl ü ʿıyāllerin esīr ideler. Melik (4) Esved daḫı Semʿā ve Ṭāʿat diyüp bu deñiz gibi leşkeri çekdi, yola girdi. Yuḳaruda beyān itdük ki (5) bu daḫı ġāyet de cabbārlardan idi ve şerīrlerden idi ve mütekebbirlerden idi. İʿtīḳādinde bu idi (6) ki yine de naẓīrı yoḳdur ve ʿāleme miṣli gelmemişdür. Yanar od olup yola revān oldı. (7) Ravī eydür: Rebīʿ bu leşkeri göricek ʿAnterüñ helākında hīc şüphesi ḳalmadı, ġāyet de (8) ḥürrem oldı ve erte gice bunları gitmege ḳonadurdı ve Melik Esvedi yıltırdı ve ʿAnteri esīr itmege (9) belki depelemege saʿy iderdi. Bu ḥālle gitdiler, gice yatup gündüz yürütdiler. Elḳıṣṣa gelüp Benī ʿAbs yerlerine, (10) Melik Ḳays olduġı maḳāma irişdiler. Bu diyāra gelince her ḳabīleye ki uġradılar, cenge yarar adamın (11) bile aldılar. Altmış biñ adam oldı. İttifāḳ bunlaruñ irişdügi Dureydle ʿAnter, taʿalluḳātların alup (12) döndüklerinden iki gün ṣoñra oldı. Melik Ḳays ve Sinān bin Ebī Ḥārişe Melik Esved geldügin (13)

57a

işidicek ḳarşu vardılar. Duʿā ve alḳış itdiler ve bīḥad develer ve ḳoyunlar ḳırdılar ve süciler süzdiler ve ḳo- (1) -nuḳluḳ yaraġın gördiler. Leşkerden yiryüzi örtüldi. Ṣenā idüñ ki maşrıḳla maġrib arası ṭolmışdur. Melik (2) Esved ve ʿAmr bin Hindī laṭīf ārāstede meclis idüp soḥbet idiverdiler ve peşkeşler çekildi. (3) Envāʿ vechle ḥizmetler itdiler ve taḳı beglere daḫı her birisine çādurlu çadurına aġırlıḳ ḳoyun ve arpa (4) ve etmek ve tulumlar ile süçiler gönderdiler. Mecmūʿsunuñ ḫizmetde taḳṣīr itmediler ve atumlu yire hīc (5) teʿhīr itmediler. Çünki bunlar rāḥat olup ṭaʿām yidiler ve meclis āḫir oldı. Melik Ḳays Melik Esvede (6) Dureydle ʿAnter üzerine geldügin ḥikāyet itdi ve medāra idüp yalan sözle yine düklerin (7) rivāyet itdi ve ʿAnterden müpālaġa vechle şikāyet itdi. Melik Esved eytdi: Ne ḳadar adamla geldi, (8) ol veled-i zinā didi. Melik Ḳays eytdi: On biñ adam idi. Eger bilsevüz ki bu vaḳt gelürsiz. Cenge (9) iḳdām idüp şimdiyedek añlarduñ didi. Melik Esved eytdi: Cünki böyle

ola. Ben anuñ ardına düşüp (10) irişelüm ʿAmrdan maḥrūm idelüm. Anlar yab yab giderler. ʿAvrat oġlandur, biz ṣālt atluyuz, (11) yarın irişür, başlarına belā getürürüz didi. Ol gice yatdılar. Yarın ṣabāḥ olıcaḳ Rebīʿ bin Ziyād (12) yigirmi biñ adam alup ilerü gitdi ve Melik Esvede eytdi: Biz varup işbu leşkerle Dureydüñ (13)

57b

ve ʿAnterüñ öñlerine geçüp yolı bağlayayın ki sen ardından irişicek ḳaçup ḳurtulmayalar, hep ḳıravuz (1) didi. Melik Essved eytdi: Var, bildügüñ gibi it. Bir ṭarafdan Ṣabup ilerü geçe görüñ didi. Andan (2) biraz leşker ḳoşup ḳardaşı ʿAmr bin Hindī ṣaġ yanlarına ṣaldı ve Melik Ḳaysı biraz leşker ile ṣol (3) ṭaraflarına di. Kendü ṭoġrı yolca ardlarına düşdi ve Melik Ḳaysuñ ḳardaşlarından baġżısın (4) taʿallüḳātların beklemege ḥaremlerin ṣaḳlamaġa ḳodular. Andan ʿazm idüp ittifāḳ itdiler ve yola düşüp (5) becīd gitdiler. Ol idi ki yuḳaruda didügümüz gibi irişdiler. Dört yanlarından hücūm itdiler ve ʿalemler, (6) bayraḳlar çözdiler. Ḳaṣd itdiler ki Dureydüñ ḳabīlesin ve ʿAnterüñ taʿallüḳātın alalar ve kendülerin (7) esīr ideler. Bunlar daḫı gördiler ki dört ṭarafları bağlandı ve yirüñ yüzi leşker ile ṭoldı. Biraraya (8) cemʿolup ṭurdılar ve develerin çökerüp ehl ü ʿıyāllerin içine ḳoydılar. Niteki yuḳaruda şerḥ (9) eyledük. Aşmaʿī Melik Esved cenge iḳdām itmege ḫalḳı ḳomadı. Adam üp yerlü (10) yeründe menʿ idüp ṭurḳurdı ve Dureyde bir adam gönderdi, eytdi: Bilgil ki ḳardaşum Melik Nuʿmān (11) beni bu diyāra di ki ḫalḳa ẓulm idenleri yirine ḳoyup ḥaḳḳından gelem ve müfsidleri ıṣlāḥ idem (12) ve edebsüzlik idenleri edebleyem. İmdi şol ʿAnter bin Şeddād ki senüñ ḳatunda imiş. Buyur (13)

58a

gelsün, yine ḳavuşsun ve Melik Ḳaysuñ buyruġuna muṭīʿ olsun ve hem Melik Nuʿmān saña şöyle ışmarladı (1) ki kendüñ varasın, añunla buluşasın. Senden aña çoḳ nesneler naḳl itmişlerdür. Bilmek ister ki (2) yalan mıdur yoḫsa gerçek midür? Şimdiyedek nice ki añun ḳatında seni müsāvī itdiler, inanmadı. Ḥasūdlar (3) ḫaber ider, ol bunuñ gibi söz söylemez ve baña iḳdām itmez. Eger Devlet-i Kiseriyyeye mutīʿ olup benüm (4) sözüm ḳabūl iderseñ taʿallüḳātüñi adamlaruñla esin, dutup gelesin. Yola gidevüz, ġadr (5) idüp kāhilluḳ itme, var işiñi elüñle bitür, yoḳ eger Kiseriyye ʿāsī iseñ ḥıẕır gele, ol (6) başun yaraġun görü cenge yaraḳlan. Uş üzerüñe gelen muṣībeti müşāhade ideyorursız didi. (7) Rāvī eydür: Melik Esvedüñ adamı Dureyde bu ḫaberi iledicek Dureyd ʿAnteri ḳıġırup ṭa- (8) -nışdı ve Melik

Esvedüñ elçisi geldügin bildürdi ve getürdügi ḫaberi söyledi. ʿAnter bu ḫaberi (9) işidicek şöyle ḳaḳdı ki gözleri kan ile ṭoldı, çeketüñ ḳolları çuḳalın delüp ṭaşra çıḳdı. (10) Andan ol gelen kişiye eytdi: Yā Muʿris budı, var ol seni ene eyt, fużūllıġı ḳosun, (11) ne gerekse söylesün, çerisi ḥalḳına maġrūr olmasun. Baña anı ṭaġıtmaḳ esendür. Andan ṣoñra benim (12) seyyidüm Dureyd, lāyıḳ degül ki senüñ ayaġıña vara yāḫūd ġadr söyleye. Uş bu yıl bunı Kiseriyye (13)

58b

nāib itsem gerek, ḳılıcımla bunuñ içün mecmūʿ ʿArab diyārını feṯḥ itsem gerek ammā sözine Benī (1) ʿAbsla ṣulḥ idüp barışsun dimiş, ol daḫı olıcaḳ iş degüldür. Zīrā ki şimdiki ḥālde varup (2) bundan güyegüleri Melik Nuʿmāna şikāyet itdiler ve bunca leşkeri cemʿ idüp üstümüze getürdiler. (3) Heyhāt. Daḫı bizümle anlaruñ arasında dōstluḳ ḳalmadı. Tā ḳıyāmetedek aramuzdan ʿadāvet (4) gitmez. Ḥayf ki bunda anlaruñ sözine aldandum, helāk etdüm. Evet uşbu görünen ḳaraltuyı ṭa- (5) -ġıdayın daḫı varup ol şeyṭānlaruñ başına belālar getüreyin ve bizüm ḥaḳḳumuzda itdükleri (6) işlerün ʿivāzın idüp cezāsın ḳılayın. Görin ki ol vaḳt Nuʿmān veya ḳardaşı Esved ne fāide (7) ider didi. Ḳamçı ile birḳaç başına urdı. Yüri, çeḳ git didi. Ol daḫı ʿAnterüñ ḍarbından (8) la yaʿḳel olup çıḳdı ve defʿi varup Melik Esvede didi. Melik Esved ʿAnterüñ sözi (9) ḳılıcdan artuḳ ṭoḳandı ve ġażaba geldi, eytdi: Ol Veled-i zinānuñ ʿömrini kem eyleyeyin ve küstāḫlıġın (10) şerrin anuñ başına getüreyin didi. Bu ḳadar da aḫşam oldı. Melik Esvede teşvīşden uyumadı (11) ve ṭaʿām yimedi ve and içdi ki ʿAnteri ʿıraḳa iledüp odlarına ḳurbān ide. Beher-ḥāl ṣabāḥa (12) dek oldılar, ṣabāḥ ṭurup bunlar birbirine ḫaber idüp hücūm itdiler. Dureyd ve ʿAnter ve Muḳri'l-Vaḥş (13)

59a

daḫı gice ṣabāḥadek ḫalḳlarına pāsbānlıḳ iderlerdi. Ṣabāḥ olıcaḳ gice bindükleri atları degişüp cenge (1) iḳdām itdiler. Ṭoḳuz biñ adamı üç bölük idüp üç ṭarafa ḳodılar. Biñ adamla ʿAnter Benī Faẕāra olduġı ṭarafa (2) ʿazm itdi. Andan birbirine yaḳın gelüp ʿaẓīm cenk itdiler ve ulu ṣavaş itdiler. ʿAnter bunları şol ḳadar ḳırdı ki (3) ḥesābın Allah bile. Muḳri'l-Vaḥş daḫı depdigi bölügi perākende eyledi ve başlarına belā yellerin esdirdi ve üzerlerine (4) ecel yaġmurın yaġdurdı ve Dureyd daḫı ʿazm itdügi ṭarafı ḳoyun sürüsüne ḳurt ḳoyulmış gibi bölük bölük eyledi. Üç yirde (5) başlu oldı ve Muḳri'l-Vaḥşuñ atı daḫı sürçdi ve düşdi, kendüyi ḳorudı ve üzerinde elli adam ṭopraḳa (6) bıraḳdı, at irişdürüp ḳurtardılar. Velīkin

ḫaylī żaʿīf oldı. Hele bu ḥālle bir zamān cenk itdiler ve ġayret (7) idüp dürüşdiler. ʿAnter adam ḳırmaḳdan yoruldı. Ol gün ʿArab icinde bir cenk oldı ki vaṣf etmelü degül. Niteki (8) baʿż şuʿarā idmişdür. Şiʿr. (9)

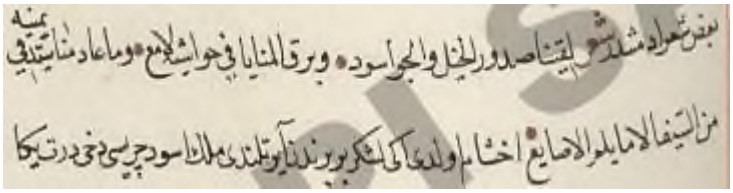

aḫşām oldı eger leşker birbirinden ayrıtlandı. Melik Esved çeisi daḫı dört yaña (10) çekilüp ḳondular ve ʿAnterüñ Muḳri'l-Vaḥşuñ heybetine taʿaccüp itdiler. Dureydle ʿAnter daḫı bir araya cemʿ olup ṭanışdılar (11) ve adamlar yıḳuldılar, gördiler ki çoḳ adamları helāk olmış, melūl oldılar. Dureyd eytdi: Ey Bahādırlar Ulusı, biz bunlaruñ (12) ḳangı birin ḳıravuz. Dutalum ki ḳırıncadur dört yañadandur. Bizüm adamumuz azdur, her ṭarafa ṭaġılmaḳ olmaz, bize çāre (13)

59b

budur ki varup bir ṭaġa arḳamuz urup ṭuravuz. Ḳarşumuzdan geleni bizden defʿ idevüz didi. Muḳri'l-Vaḥş (1) Ṣavāb-ı fikr itdüñ, eyle idelüm. Rāvī eydür: Bunlaruñ ḥāli böyle oldı. Bu ṭarafdan Melik Esved ġāyet de melūl oldı.(2) İşbu çoḳluġ ile Dureydi ve ʿAnteri esīr itmedügine ġāyet de ṣaḫt oldı ve Melik Ḳaysa eytdi: v'Allah ki eger bu veled-zināyı (3) esīr idemezsevüz ve ḳardaşum Melik Nuʿmān ḫizmetine iletmezsevüz ḳatı yüz ḳaralığına uġraruz. Bugün ne (4) ʿaceb ḥāl vāḳıʿ oldı, nice çerimüz ṭopraġa düşdi. Ol şeyṭānı ala götüribilmediler didi. Melik Ḳays (5) eytdi: Yā Mevlāī, melūl olma. Ol şūm ṭāife bugün cenk itmekden yoruldılar, ġāyet de żaʿīf oldılar. (6) ʿAle'l-ḫuşūş ol Şeddāduñ ḳara yüzlü ḳulı, 'Ben anı gördüm.' aḫşamadek çalışdı, ḳana müteferrik olup (7) gitdi. Maʿlūmdur ki mecrūḥ olup yeñilmişdür. Uş senüñ devletüñde yarın ittifāḳ idüp yürüsünler ṣavaş (8) itsünler, defʿ ṭaġıdırlar didi. Melik Esved eytdi: Ṣabāḥ olmadın yorġun iken şebḫūn itmek yig degül midür (9) didi. Melik Ḳays eytdi: Lā v'Allah Yā Mevlāī, eger böyle idersevüz şol kişiler ki maḳṣūdumuzdur, ḳaçarlar. (10) Ḳara küleḳde yerler keserler, zaḥmetümüz żāyiʿ ve saʿyümüz ʿabes olur didi. Melik Esved eytdi: Ṣabāḥ (11) ben kendüm ḥamle idüp depeyin, beni görüp hep hücūm ideler. Ola ki ol veled-i zīnāyı ala götüre- (12) -vüz didi. Bu tedbīrle gice yatdılar. Rāvī eydür: Dün yarusı geçicek Dureyd ve aṣḥābı at sāyisin aldılar, çıḳdılar. (13)

60a

Naẓar itdiler, gördiler ki Melik Esved çerisi ittifāḳla beriyye cemʿ oldılar ve göçüp yine geldükleri yola revān oldılar. (1) Dureydüñ aṣḥābı taʿaccüp itdi. Bu ne ḥāl ola didi. ʿAnter eytdi: ʿArab dīni ḥaḳḳı içün bunlar ardlarından bir şūm ḫaber geldi. Anıñ içün (2) bu ḥareketi itdiler. Eger işbu taʿallüḳatümüz belāsı degül müse bunlaruñ ardlarına düşüp ḳırarduḳ didi. Dureyd eytdi: Ḳo gitsünler (3) cehenneme, bize cānumuz ḳayusı olmışdur, eyü ḳurtulduḳ. Biz anlaruñ elinden ṣaġlıġla ḳurtulacaġumuz maʿlūm degüldür, hele yine (4) senüñ saʿādetüñ eṣeridür .Ṣavāb budur ki ḫalḳumuz ve ehl ü ʿıyālümüz alup yirümüze varavuz. Bir ḳac vaḳt rāḥat (5) olavuz. Andan ṣoñra Melik Nuʿmānla ṣavaş itmege tedbīr idevüz didi. Şeddād eytdi: Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün eyü didüñ, gitmek (6) ardınca olalum didi. Andan şād u ḫürrem olup göçdiler, vaṭanları ṭarafına yürüdiler. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki Melik (7) Esved girü dönüp gitdügüne sebeb Benī Fazāra Ulusı Sinān bin Ebī Ḥāriṣ idi. Zīrā ki yuḳaruda beyān itdük ki (8) Dımışḳ begi, Melik Ḥāriṣe adam gönderdi ki Benī ʿAbsuñ bahādırı ʿAnter göçüp taʿallüḳātı ile gitmişdür. Benī ʿAbs ḫālī (9) ḳalmışdur. İmdi fırṣatdur ki oġluñ Bedr Naṣrāninüñ intiḳāmın alasın ve Melik Ḳays ṭaġda develer sebebiyle helāk (10) itdügi ḫalḳunuñ kīnin alasın didi idi. Melik Ḥāriṣüñ ḫōd göñli dāim bunlaruñ üstüne gitmek dilerdi. Melik Ḳays (11) ol vechle ḥīle idüp bunuñ bī-ḳıyās çerisin helāk itdügüne acımış idi. Sināndan bunuñ gibi ḫaberler varıncaḳ ġāyet de (12) ḥürrem oldı. Hemān sāʿat eṭrāfa adam gönderüp leşker cemʿ itdi. Ruhbānlardan ve kendüler iʿtiḳādlarınca zāhidlerinden (13)

60b

ve ʿābidlerinden duʿā ṭaleb idüp muʿāvenet istedi. Yüz elli biñ adam cemʿ itdi. Sinānuñ adamla Ḥicāz yerlerine ʿazm (1) itdi. Andan Sinānuñ adam Melik Ḥāriṣe eytdi: Yā Melik, Mevlām Sinān size şöyle ısmarladı. Benī ʿAbsa intiḳām (2) idüp göñlüñe şifā ḥāṣıl itdügünden ṣoñra anı bile alup senüñ diyāruña getüresin ki dāim senüñ (3) ḫizmetüñde ola didi. Melik Ḥāriṣ daḫı eyle idevüz didi. Bu ḥālle bī-ḥadd gitdiler ve gice yatdılar, gündüz (4) yürütdiler. Elḳıṣṣa varup Benī ʿAbs yerlerine yetdiler. İttifāḳ Melik Esved geçdügünden bir gün ṣoñra iri (5) şdiler, gördiler ki iller leşkerden ḫālī ve māllar ve rızḳlar ıssuz. İşe yarar adam ḳalmamış ve ata biner (6) kimse ṭurmamış. Melik Ḥāriṣ bir yerde ḳondı, leşkere emir eyledi. Bu ili bir saʿātde at ayaġı altında (7) ḳodılar ve talan idüp pāymāl itdiler. Melik Ḳaysuñ ḳardaşını ṭutdılar ve bāḳī er kişi aṣlından bulduḳlarını (8) ḳırdılar. Mālların ve rızḳların yaġmalatdılar. Andan Melik Ḥāriṣ bu çeriye bir baş deġmiş idi. Adı Dābıḳ idi (9) Aña eytdi: Yā Dābıḳ, ṣor ki bu yirüñ ḫalḳı ve bahādırları ḳanda gitdiler. Bu diyārı böyle ḫālī niçün (10) ḳodılar didi. Dābıḳ daḫı esirlerden birine sordı. O daḫı cevāb virdi ki ʿAnter bin (11) Şeddād üzerümüze geldi idi, ḥīle idüp aldadılar, girü döndürdiler. Soñra Melik

Nuʿmānuñ (12) ḳardaşı Melik Esved altmış biñ adamla geldi, ardlarına düşdi didi ve bāḳī ḥikāyeti evvelden āḫire şerḥ eyledi. (13)

61a

Ḫaber virdi, andan eytdi: Yā Melik, bu daḫı senüñ saʿādetüñdendür. Bunda ṣabr idüp ṭuralum, (1) görelüm ki anlaruñ ḥāli neye irişür, ḳangısı ḳırarsa fāidedürkine ḳalanını biz helāk idevüz. Zīrā (2) ki Melik Esved daḫı düşmānumuzdur didi. Melik Ḥāriṯ eytdi: Bārek Allah, eyü didüñ didi. İmdi (3) Benī ʿİṭfāna adam gönder, sürüp bunda getürsünler, anlar daḫı Benī ʿAbsuñ dōstlarıdur ve fesādda (4) şerīkleridür. Melik Ḳays ṭaġda develeriyle bizüm aṣḥābumuzı helāk idecek, anlar daḫı bile idi didi. (5) Fi'l-ḥāl Dābıḳ Semʿān ve Tāʿaten diyüp otuz biñ Rum ve Frenk çerisi seçüp Benī ʿİṭfān üstine (6) gönderdi ve Nādir bin Ġıyāṯ dirlerdi, Benī Ġassān bahādırlarından anı bu leşkerüñ üstine muḳaddem (7) eyledi. Rāvī eydür: Bu Benī ʿAbs ḳabīlesinden Selāmet bin Nācī dirlerdi, bu kişi ḳurtulup ḳaçdı (8) ve cān atup vardı. Melik Ḳaysa bu musībetüñ ḫaberin irişdirdi. İttifāḳ, varduġı vaḳt (9) dün yarusı idi. Bunlar daḫı ʿAnteri ve Dureydi ṭutmaġa dört yañadan çeri ḥavāle (10) idüp ṭamʿa itmişlerdi ki yarındası yüriyüp bunları ittifāḳla pāymāl ideler. Bu ḫaberi işidi (11) cek cān ḳayusına düşdiler, ehl ü ʿıyālleri esīr alup mālları ve rızḳları kendükine ya (12) slu oldılar. Andan Melik Ḳays, Melik Esvede eytdi: Bu muṣībet daḫı ol veled-i zīnā ʿAnterüñ Dabık daḫı bu ḥāli Melik Harise ḫaber verdi. (13)

61b

Ṭāliʿi eyülügindendür. Nice biz anuñla ʿadāvet idüp helākına ḳaṣd itdük, Ḥaḳ Teʿālā (1) bir yerden māniʿ virüp ol şeyṭānı bizüm ḳaynaġumuzdan ḫalāṣ itdi. Gör, işbu şimdi (2) vāḳiʿ olan ittifāḳı ki cemiʿʿömürde olmaya, hīç kimsenüñ göñline gelmeye didi. Melik (3) Esved eytdi: Melūl olma, ḫāṭıruña ġupār gelmesün. Ben seni bu iki zaḥmetden daḫı ḫalāṣ (4) ideyin. Ammā şimdiki ḥālde ṣavāb budur ki dönüp Şām çerisine varavuz ve anları ṭa- (5) -ġıdup ehl ü ʿıyālleri ve māllaru giri ḳurtaravuz. Andan ṣoñra varup Dureydüñ ve (6) ʿAnterüñ ardınca gidevüz ve hem yarın ḳardaşum Melik Nüʿmāna adam gönderin. Şām çerisi üzerü (7) müze ḫurūc itdügin bildürin. Tā ki bize daḫı çeri göndere bundaġı işümüzi bitür (8) incek Şām diyārına ʿazm idevüz ve Ḥāriṯüñ başına belālar getürevüz didi ve Ḳaysuñ ḫāṭırın (9) bu tedbīrle tesellī itdi. Baş baş begleri ḳıġırup bu ḥāli bildürdi. Leşkeri bir araya (10) cemʿ itdiler ve göçüp yine geldükleri yola gitdiler. Ṣabāḥ olıcaḳ Melik Esved Nuʿmāna adam gönder (11)

di ki daḫı çeri göndere. Şām diyārına gitmege yardım ide. Rāvī rivāyet ider (12) ki bu ḫaberi Sinān bin Ebī Ḥārişe işidüp şād u ḫürrem oldı ve Ḥışn bin Ḥuẕeyfeye bu (13)

62a

ḫāli bildürdi ve eytdi: Yā Veledī, eger sen atanuñ intiḳāmın almaḳdan ġāfil olduñsa (1) ben ġāfil degül idim. Şām begine ben adam göndürdüm idi, benüm ḫaberüm ile geldi. Tā ki Benī ʿAbsuñ (2) kökün kese, bize şifā ḫāṣıl ola. İmdi Yā Veledī, var bu ʿhaberi Benī Fazāra Ulularına bildür (3) ve ışmarla ki Şām leşkeri ile buluşduġumuz vaḳt ittifāḳ şöyle ideler ki Melik Esvedüñ (4) üstine dirilüp anuñ sancaḳına ḫamle idüp sancaḳdārın depeleyüp sancaḳ düşüre (5) vüz ve ʿĪsā ve Meryem añavuz ve Benī ʿAbsa ḳılıç ḳoyup ḳıravuz ve ʿıraḳ leşkerin Ḥārişe yardum (6) idüp perākende itmek ardınca olavuz didi. Hışn, Sinānuñ ḫaberin işidicek eytdi: Eger (7) bu işi biz idersevüz ṣoñra bu memleketde nice rāḥat olavuz didi. Ḥālümüz neye irişe, (8) kim bizi Melik Nüʿmānuñ belāsından ḫalāṣ ide didi. Sinān eytdi: Bunda ṭurmaḳ ne lāzım (9) atanuñ Benī ʿAbsdan intiḳāmın alıcaḳ varup Ḥārişle Şām diyārına bile giderüz, ʿizzet (10) ve ḫürmetle ʿayş iderüz, ḫaḳārettten ve mezelletten ḳurtuluruz. Her yıl gelüp bu memlekete ġazā idevüz, (11) tā ki cemʿi ʿArab diyārı atañuñ intiḳāmın alduġumuz bile ve Benī ʿAbsa itdügümüz ḥīleʾi (12) begeneler ve tedbīrümüze taʿaccüp ideler didi. Ḥışn eytdi: Ey ʿAmmī, bu işler ile benüm yüregüm ṣoġumaz. ʿAnterüñ (13)

62b

başı süñüye dikülmeyince ve ḳanı yere dökülmeyince didi. Sinān eytdi: Yā Veledī, Benī Fazāra Uluları (1) yine ışmarla. Ol maḳṣūduñı daḫı yerine getürürler. Bu vāḳıʿadan ol ṣaġ ḳurtulmaz, hīç (2) ḫāṭuruñı melūl ṭutma didi. Bir günde bu haberi Benī Fazāra birbirine ulaşdurdı ki cemīʿisi (3) bu ḫālden āgāh oldılar ve feraḥ olup sevindiler. Melik Esved daḫı ṭurmayup giderdi, umar- (4) -dı ki Melik Ḥāriş bunuñ ardına düşe, yolda uġraşalar. Benī ʿAbs yerlerine öylelik (5) yol ḳıldı. Kimseye ṣataşmadı, yoldaşlarına eytdi: Beşāret olsun size ki Şām leşkeri (6) żaʿif. Zīrā ki ḳuvvetleri olsa bizüm ardumuza düşerdi. İmdi yaraġuñuzla oluñ (7) ki ḳaçmadın irişevüz. Şāyed ki bizden iḥtiyāṭ idüp Benī ʿAbs ḫalḳını esīr ideler ve alup (8) varup yerlerine gideler. Ṣoñra ḳovup yürümek teşvīşdür didi. Bunlar daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp (9) atların diñlendürdiler. Andan süvār olup ʿazm itdiler ki yüriyeler. Nāgāh gördiler ki Şām leşkeri (10) bulut gibi bölük bölük olup çıka geldiler. Zīrā ki Melik Ḥāriş cāsūs göndermiş idi. Gelüp (11) ḫaber getürdi ve Melik Esvedle ʿAnterüñ ḳıṣṣasın söyledi. Uş

dönüp geliyorurlar didi. Melik (12) Ḥāriṣ daḫı bu ḫaberi işidicek bir güc buña ḳarşu geldi. Çünki iki leşker birbirine ḳoyuldılar. Tā (13)

63a

ṭaġlar gibi ṭoḳuşdılar. Tōzdan havā yüzi görünmez oldı ve gündüz gice ile berāber oldı ve süñü (1) ve ḳılıç şuʿlesi güneş yüzini başdı, bahādırlar şād u ḫürrem oldı ve ḳorḳaḳlar ḳaçacak yer gözetdi. (2) Süñüleri bedenlere işledi ve ḳılıçlar boyunlarda ʿamel eyledi. Melik Esved çerisi maġlūb oldı. (3) Aṣṣıları ziyāna degşürildi ve Benī ʿAbsa ehl ü ʿıyāl ḳayusı ḳalmadı. Sinān bu ḥāli müşāhade (4) idicek Melik Esvedüñ sancaḳı yanına Benī Fazāra ḫalḳı ile cemʿ olmışlardı. Yüce āvāzla (5) çaġırdı. Ah ḳanı Ḥuẕeyfe, ḳanı veḥmelik ve ḳanı Benī Fazāra Ululaın itdükleri (6) işlerüñ intiḳāmı didi. Benī Fazāra, bütün āvāzın işidicek işāretin bildiler remzin añladılar ve (7) bile ittifāḳ idüp yanınca depdiler. Melik Ḥāriṣ Şām leşkerinüñ içinde Sinānuñ āvāzın işidüp (8) ḥāline muṭallīolıcaḳ yanındaġı ḫalḳa eytdi: ʿİsā ḫaḳḳı içün ol kişinüñ ḫaberi gerçek imiş. Bizümle (9) ʿadāveti yoġmış, tīz varuñ aña yardum idüñ, düşmānlarına intiḳām idüñ. Elüñüze girürse depelemeñ, (10) getürüñ baġlañ, Melik Ḳaysagönderevüz. Anuñ ḳatunda yüz aḳlığın ḥāṣıl idevüz ve anı bu di (11) yārlara yürümege yaltavuz ve Melik Nuʿmānuñ yirin almaġa ḳonduravuz. Ey Ḫāce Ṭapıcılar, er gibi (12) dürüşüñ, Melik Nuʿmānuñ ḳardaşlarını ṭuta görüñ didi. Bunlar daḫı ġayret idüp ʿIraḳ leşkerine (13)

63b

gine ḫamle ḳıldılar, perākende itdiler ve Benī ʿAbs ḳavmini fenāya virdiler. Akşam olınca Melik Ḳaysuñ beş ʿammusı (1) ve üç ḳardaşın depelediler ve Melik Esvedi ve ḳardaşı ʿAmur bin Hindūyu esīr itdiler. Melik Ḳays ḳardaşı Ḥāriṣle (2) ḳaçdılar. Ehl ü ʿıyāllerin unutdılar, başların ḳurtarduḳların ġāyet de ġanīmet bildiler. Çünki ʿIrāḳ leşkeri ṭaġıldı (3) ve Benī ʿAbs perākende oldı. Şām leşkeri bunlaruñ silāḥların ve sayḳların cemʿ itdiler ve esīrlerin żabṭ itdiler, gice (4) oldı, yatdılar. Ṣabāḥ olıcaḳ mālları ve esīrleri götürüp Melik Ḥāriṣe ʿarż itdiler. Melik eytdi: Mālda (5) ġarežüm yoḳdur, her kişinüñ eliñe ne girdiyse anuñ olsun. Esīrlerüñ MelikEsved ḳardaşından artuġını (6) öñümde ḳıruñ, ḳanı seyl olup aḳsun, gözümle görüp yüregüme şifā ḥāṣıl ideyin, Ḫaber bin Naʿīm (7) dirlerdi. Bir ʿāḳil ü rāy ve tedbīr-i ehl ü zīri vardı, ol eytdi: Yā Melik, bu söz eyü degüldür. Esīrleri (8) ḳırmaḳa emr itme. Zīrā ki memleketde bilürler ki Ḥicāz diyārına leşker gönderdüñ, yüzde birisi gelmedi (9) ve oġluñ

Bedr Naṣrānī helāk oldı. Bu nesne-i sebeble Şām ehl ü ḳatında senüñ nāmusuñ şınmışdur (10) ve mertebeñ eksilmişdür ve düşmāna intiḳām itmekden ʿāciz bolurlar. İmdi ṣavāb budur, kim bu esīrlerüñ (11) cemʿisi beş biñ adam ḳoyup Dımışḳagönderesin. Mecmūʿ yerlerüñde ve şehirlerüñde bileler. Tā kim iʿtiḳād (12) ları evvelki gibi ola. ʿAle'l-ḫuṣuṣ ki sen dönüp varıcaḳ ʿAnteri ve Muḳri'l-Vaḥşı ve Benī ʿAbsüñ ehl ü ʿıyāl (13)

64a

lerini anda iletesiz, göreler ve bu yerlerüñ bahādırlarından Ḳaysa armaġan gönderesin, ʿavratlarından (1) ve ḳızlarından aña ḳaravaşlar viresin. Bu vech ile idecek senüñ ḥürmetüñ anuñ ḳatında artar ve ʿizzetüñ (2) ve mertebeñ ziyāde olur. Rūm leşkerin ol saña teslīm ider, mecmūʿ ʿArab diyārını anuñla feth idüp (3) ʿİsāvīler idersin, ne ḳosalar çalup ḫāce ṭapıcılar ġalebe ider. Ḥāl böyle olıcaḳ Melik Nuʿmānuñ (4) daḫı leşkerini başarsın ve Kisrīnüñ eyvānını yıḳup evlerini oda yaḳarsın. Bu feth sebebiyle tā ḳıyāmete (5) degin aduñ söyleyevüz ve şöhretüñ ʿāleme ṭolar ve ḫāce ṭapanlardan ḫarāc alursın. Millet-i ʿİsevīye (6) şöhret bolup ʿālemde oda ṭapanlaruñ odı söner ve batar, belürsüz olur didi. Melik (7) Ḥabirüñ sözini işidicek ḳabūl itdi ve bu didügi nesnelere ṭamʿ ziyāde oldı, şādılıġı begenildi. (8) Andan vezīrine eytdi: Di imdi, bu işleri başarup baña lāyıḳ tedbīr itmek ardınca ol (9) didi ve Benī Fazāra Ululaın ḳıġırup aġır ḫilʿatlar giyürdi ve Mısır dilbendleriniñ ġāyet nefīslerinden (10) bunlara dilbend verdi ve ehl ü ʿıyālleri ve mālları götürüp bī-ḳuṣūr teslīm itdi. Biz bilürüz ki siz (11) bu yerlerüñ beglerine bu belāyı getürdüñüz. Bunda muḳīm olup ṭurmaġa ḫāṭuruñuz yoḳdur. Ṣavāb (12) budur ki ehlüñüz ve taʿalluḳātuñuz alup Şām diyārına varavuz. Bu aradan döncek varup (13)

64b

Hevāzin yerlerini ḫarāb idüp gelüp giderem didi. Sinān eytdi: Yā Melik, bizüm daḫı maḳṣūdu (1) muz oldur. Bu nesneʾi bir evvelden tefekkür itmişüz. Hele işde devletüñde Benī ʿAbsuñ baʿżısı helāk (2) olmaġa bir pāre göñlümüze şifā ḥāṣıl oldı. Eger ʿAnter daḫı elümüze düşerse ḫōd tamām ḫāṭurumuz (3) tesellī bolur ve göñlümüz tāsası gider ve yüregümüz odı söyünür didi. Melik Ḥāriṣ eytdi: Uş sizi (4) mecmūʿ Benī ʿAbs üzerine ve ʿAntere ve ġayrısına ḥākim idüp anları sizüñ elüñüze vireyin. Bir pāre (5) rāḥat olalum çünki Dureyd bin Ṣamʿanuñ yerine varavuz, ulu gice dimeyüp ḳıravuz ve ʿAnterüñ (6) başını süñüye diküp ve Dureydi girü ḳalan esīrlerle bile evüz didi. Sinān eytdi: (7) Yā Melik, şimden girü ben daḫı sizden bir

göz oldum. Ne ki siz maṣlaḥat görseñüz ben daḫı (8) şimdengirü bi daḫı uyaram evet benüm ḳatumda ṣavāb-ı tedbīr budur ki evvel Benīʿ Āmire uġra- (9) -yavuz. Anları ḳırup mālların alup ve ḥaramīlerin perākende idüp ḫatunların ve ḳızların esīr (10) idevüz. Yoḫsa bunlara muḳayyed olmasavuz ʿĀmir bin Ṭüfeyl ve Ġaşm bin Mālik leşkeri cemʿ idüp (11) ardumuza düşerler, Dureyde ve ʿAntere yardum iderler. Evvelden dōstlarıdur, birbirine muʿāvenet (12) iderler, evvel anları perdaḫt idelüm. Ṣoñra Benī Hevāzin üzerine varup Dureydüñ (13)

65a

ʿAnterüñ dāḫı ḥaḳḳından gelevüz didi. Melik Ḥāriṣ bu sözleri işidicek ṣavāb gördi ve Sināna (1) Sen ne ki iḫtiyār idersiñ, biz daḫı ḳabūl iderüz, sen yeg bilürsin. Bu şerīrlerüñ ʿā (2) detin eyle idelüm, hele şimdi ṣabr ile Benī ʿİṭfāna giden ḫalḳumuz gelsün ṣoñra Benī (3) ʿĀmire gidevüz didi. Ol tedbīrle aḫşāmadek meşveretleşüp oturdılar ve tedbīr itdiler. Andan (4) evlerine gitdiler, gördiler ki Benī ʿİṭfāna giden çeri, ol ḳabīlelei esīr idüp getürdiler. Zīrā ki (5) Ġıyāṯ bin Nādir ki otuz biñ adam alup Benī ʿİṭfānuñ üzerine gitdi becīd sürüp (6) irişdi, gördi ki rūzgār muḫanattdan ġāfil ve zamān āfetinden fāriġ olup oturdılar. (7) Fi'l-ḥāl ḳılıç ḳoyup bahādırlarını ḳırdılar ve ʿavratların esīr idüp getürdiler. Ḥāriṣ görüp şād u ḫürrem (8) oldı. Andan vezīrine eytdi: Var, bunları daḫı evvelki esīrlere ḳat, cemʿisin yarın Şāma (9) göndür, evet dügün kişiye ışmarla ki hep esīrleri yayaḳ süre. Tā ki incinüp (10) ẕaḥmet çekeler. Eger yürümezlerse mecmūʿsınuñ boynın ursun didi. Vezīr eytdi: Semʿān ve Ṭāʿten. (11) Andan vardı, eyle ve buyūrduġın yirine getürdi. Ṣabāḫ olıcaḳ esīrleri Şāma gönder- (12) -di ve yola ʿazm itdiler. Nāgāh gördiler ki Ḳayṣerden biş kişi geldi ve Melik Ḥāriṣe nāme götürdi. (13)

65b

Aṣmeʿa Ol zamānda meşhūr pādişāh yiryüzinde Ḳayserle Kiserī idi. Aralarında Fırat (1) şūyı şūrlar idi. Bir ṭarafta ol ḥükm iderdi ve bir ṭarafta bu ḥükm iderdi ammā Ḳayserüñ pādişāh (2) lıġınuñ henūz evveli idi ve Kiserīnüñ devleti āḫir olmaġa az ḳalmışdı ve kemāle geregi gibi irişdi. Yolı (3) yaḳın idi çünki Melik Ḥāriṣ Ḳayserüñ nāmesin gördi, öpdi, başına ḳodı ve içdi. Gördi, (4) yazılmış ki Rūm Pādişāhı Ḳayserden ki inṭākiyye olurum. Şām begi Ḥāriṣe baʿde's-selām maʿlūm ola (5) ki şimdiki ḥālde deñiz yüzinden baña yüz biñden artuḳ Frenk çerisi geldi. Mecmūʿ cezīreleri (6) feṯḥ idüp ḫāce ṭapanlaruñ dīnin arturdı. Kimseden ḳorḳmaz, hücūm itseler ṭaġları yıḳalar ve heybet (7) lerinden bular ocaḳlu olalar ve

perīlerbürindükler ḳaṣdları budur ki çıḳup puta ṭapıcılara dünyādan (8) ġazā ideler, oda ṭapıcıları dünyādan götüreler. Millet-i ʿİsāviyye ʿāleme münteşir ola ve mecmūʿ rāhibler (9) ve zāhidler andan vaz gelüp ʿābidler muṭīʿ olup muʿāvenet itdiler ve himmet idüp fikirlerin maṣlaḥat (10) gördiler. Buña daḫı emr itdiler ki böyle öñlerince yürüyüp yardum idem ve Fıratdan geçüp Kiserīnüñ memleketine (11) el uzadavuz ve ʿIrāḳ diyārını feṭḥ idevüz. İmdi nāme saña ulaşıcaḳ varup düşmānuñuñ ḫaḳḳından (12) gelesin ve ol ṭarafdan teşvīşsiz olasın. Andan ṣoñra dönüp Nuʿmān üzerine varasın, bizi varmalu (13)

66a

itmeyesin. Ol memleketi feṭḥ idüp teşvīşden ḳurtarasın. Andan dönüp gelüp bize ulaşasın (1) didi. Rāvī eydür. Ḥāriṣ bu sözi işidicek ġāyet de şād oldı, Bizüm daḫı maḳṣūdumuz (2) bu idi ki dünyāya hep ḫāce ṭapıcılar ḥükm ide didi ve ol nāme getürenlere ḫilḳatler giyürüp ʿizzetler (3) itdi ve Ṣabr idüñ, varalum Benī ʿĀmir ḫalḳını daḫı esīr idelüm, getürüp bu esīrlere ḳatup (4) mecmūʿsını bir defʿadan Şāma elüm. Andan ṣoñra varup Nuʿmānı daḫı memleketden sürelüm. (5) Andan varup Ḳayṣer ḥiẓmetine ḳavuşalum didi ve Nādir bin Ġıyāṯı ol otuz biñ adam ile Benī ʿİṭfān (6) esīrlerinüñ ve bāḳī Benī ʿAbs esīrlerinüñ ḳatında ḳodu. Kendü yüz on biñ adamla Benī ʿĀmire ʿaẓm (7) itdi. Ḥikāyet iderler ki Benī ʿĀmirle bunlaruñ arası yedi günlik yoldı, dört günde irişdiler, (8) Benī ʿĀmirüñ üstüne ġāfilken hücūm itdiler. Benī ʿĀmir fāriġ olup otururken gördiler ki başlarına (9) bir belā geldi. Cān başlarına ṣıçrayup dünyā güyegülikle ṭār oldı. ʿĀmirin Ṭufeyl ve Ġaşm bin Mālik (10) bu muṣībeti göricek süvār olup ṣavaş itdiler. Görüp ḫaylī adam cemʿ oldı. Cenk idüp (11) calışdılar. Velīkin gördiler ki Benī Ġassān çerisinüñ ardı belürmez ve ḥaddi ḥaṣrı yoḳ. Ḥayā- (12) -tlarından ümīd kesdiler, üzerlerine āfet geldügin bildiler. Bunlar daḫı on biñ adam ile aḫṣāma (13)

66b

degin üç biñ helāk oldı. Üç dört biñ başlu oldı ve biñ adam esīr oldı. Bāḳī ḳalanı (1) ṭaġlara ḳaçdılar ve ṣarplara ṣığındılar ve ehl ü ʿıyāllerin bıraġup gitdiler, ḫātūnlaruñ ve ḳızlaruñ ve (2) oġlancıḳlaruñ fiġānları ʿayyuḳa çıkdı, zārılıḳları göge irişdi. Şām leşkerü bunlaruñ çādırların (3) ve evlerin aldılar. Atlarına ve develerine mālik oldılar ve diyārlarını ḳapladılar. Rāvī eydür: Benī ʿĀmire bu belāyı (4) getüren ve bu leşkeri çeküp bunda getüren Sināndı. Zīrā ki ol başladı, öñlerine düşüp yol (5) ḳılāvuzu ḳırmaġa iletdi ve esīr itmege ḳondurdı ve ṭaġuñ yollarun bilürdi, bunlara ögretdi. Biş gün (6) bu ṭaġa ṣığınanlaruñ dört yanın baġlayup

ḫaṣār itdiler. Altıncı gün atlaruñ azıḳları dükendi (7) ve ṣūsuz buñaldılar. Nāçār olup ṭaġdan aşup ṣavaş itdiler ve ölmek iḫtiyār idüp dürüşdiler. Ekşerī (8) öldi ve bāḳīsi esīr oldı. Melik Ḥāriṣ bunları daḫı perdāḫt idüp diyārlarını ḫarāb eyledi. Andan (9) ṣoñra Dābıḳa Var, bunlaruñ esīrlerini daḫı gönder. Nādir bīn Ġıyāṣa ḳavuşsun ve ışmarla (10) ki cemʿisini Şāma alup gide, biz bu diyārdan gitmeyelüm, ol varup tamām Şām diyārına irişmeyince. (11) Çünki Şām diyārına ṣaġlıġla varup esīrleri ilede, bize adam gönderesün, varduġunı bildüre- (12) -sün. Andan ṣoñra biz daḫı varup ʿAnteri bir yaña idevüz. Nuʿmānı yerinden giderevüz. Mecmūʿ iḳlimler (13)

67a

hep bizüm ola. Puta ṭapıcılar bābüt bilürsevüz ola ve oda ṭapıcılaruñ odı söyine. Hele (1) şimdi fetiḥ ve ẓafer ʿalāmeti görünür, ṣoñı daḫı ḫayr ola diyüp Dābıḳa bu vechle buyurdı. Dābıḳ (2) daḫı Semʿān ve Ṭāʿten diyüp Benī ʿĀmir esīrlerini adam ḳoşup di ki varup Benī ʿİṭfān (3) esīrleriyle ve Benī ʿĀbs dutsaḳlarıyla Şāma gideler. Andan Dābıḳ, Melik Ḥāriṣe Yā Melik, ben (4) varup ʿAnteri ve Dureydi esīr idüp saña getüreyin. Ol ḫizmeti ben yirine yitüreyin didi. Benī Fazāra (5) Ulusı Sinān Lā v'Allah, sen aña varmaḳ olmaz, ol ne şeyṭān idüġin bilmezsin ve hem ol yöre- (6) -lerde ne ḳadar ʿĀrab ḳabīleleri var ise Dureydüñ ḫükmine muṭīʿ olurlar. Şimdiki ḫālde yükrim biñ ṣavaş (7) eri vardur. Anuñ ḳatında eger sen aña varursañ maʿlūmdur ki ziyān idersin ve mülküñ, nāmūsın (8) ṣorsın didi. Andan Benüm göñlüme bir nesne daḫı gelür, ḳorḳarın ki bu esīrleri Şāma (9) gönderdügimüzi ʿAnter işidüp ardına düşmeye idi, ṭuyup ardına düşerse irişüp bile gider, (10) ḫalḳı helāk ider, esīrleri hep ḫalāṣ idüp bize teşvīş ḫāṣıl idüp bizi işümüzden (11) ḳor. İmdi ṣavāb budur ki bende mukīm olup ṭuravuz ve esīrlerüñ ardınca adam gönderevüz, (12) ġāyet de ḫaẕerle olup becīd gide. Biz bunda iken ferāġatla varup Şāma irişeler ve hem biz daḫı

67b

budur ki Melik Nuʿmān işidür ise ki ḳardaşların ve leşkerin Sıddūḳ şāid ki ġażab (1) idüp gele, ardumuza düşe, diyārından orta ıraḳ gide. Biz daḫı dönüp üzerine hücūm (2) idevüz ve bir sāʿatde mecmūʿ leşkerin pāymāl idevüz. Memleketine varup zaḥmet çekmek ḫācet (3) olmaya. Ol maḳṣūdumuz daḫı geñezlikle ḫāṣıl ola didi. Melik Ḥāriṣ Yā Sinān, nicedür (4) ki defʿi varup ʿAnteri ala getürevüz. Nuʿmān gelmedin ol işümüzi bitürevüz didi. Sinān (5) Lā v'Allah, bu daḫı ṣavāb degüldür. Zīrā ki Dureydüñ ṣarp ṭaġları ve ḳalʿa gibi yerleri (6) çoḳdur. Şöyle şöyle ki bir kişi biñ kişiyi bir saʿātte helāk ider. Ḳorḳaruz ki (7) siz varıcaḳ

ḳaçup ol ṭaġlara ṣıġınalar. Fi'l-ḥāl olmayavuz ve defʿi maḳṣūdumuz ḥāṣıl (8) idemeyevüz. Nuʿmān leşker çeküp gele, ardumuzdan irişe, üzerümüzde ḥavāle ola. Bunlara (9) dönersevüz Dureydü ʿAnter ṭaġdan çeküp hücūm ideler, ḥālümüz perīşān ola. Eger ki bu (10) dur ki işbu mekāndan ḳımıldanmayavuz. İki ṭarafa daḫı cāsūs üp ʿhaber alavuz, ḳanġısı ki (11) maġrūr olup ṭamʿ irerse ṣorup üstümüze gelürse ḥaḳḳından gelevüz, ḥālini bildürevüz. (12) Ḥazān yapraġı gibi yire dökevüz didi. Rāvī eydür: Melik Ḥāriṣ bu sözi işidicek maṣlaḥat gördi, (13)

68a

ḳabūl itdi. Andan ʿIrāḳ ṭarafına Benī Fazāra ḫalḳından bir ḳaç adam di ki Nuʿmāndan ḫaber (1) alalar. Bu ṭarafa gelür mi gelmez mi bileler ve ʿAnter ṭarafına daḫı bir adam dü ki bunlaruñ geldügin ve bu işleri (2) itdügin bildü mi bilmedi mi bilüp ḫaber getüreler. Kendü Benī ʿĀmir yerlerinde ṭurdı. Ol yörelerde ʿĀrab ṭāifesinden (3) her kim ki Melik Ḥāriṣüñ bunda anlatdıgun işitdiyse ṭaġılup ṭaġlara ḳaçdılar ve ṣarp yerlere ṣıġındılar. (4) Ol yerler ıssuz ḳaldı, aş ve cān ḳalmadı, virānlıḳ oldı ve er kuluñ olup fertler düşdi, evler yıḳıldı (5) ve iller bozuldı. Melik Ḥāriṣ daḫı Benī ʿĀmir esīrlerin kendü yerincek Ġaşm bīn Mālik ve ʿĀmir bin Ṭufeyl ve ʿAlḳa (6) bin Ġalāṭ ḳatında alıḳomışdı ki ādemīlıḳdur. Şāyed ḥāl nite olmaḳ var, bizden adam esīr olursa (7) bunlaruñla dögüşürüz diyü fikirle bunları medi, ḫayra muntaẓır olup bir nice gün ṭurdılar. (8) Birgün ittifāḳ iki ṭarafa giden cāsūslar geldiler. ʿAnter ṭarafına giden cāsūslar bu ḫaberi getürdiler ki (9) Varduḳ Benī Havāzin ve Benī Ġaşm yerlerini gördük ve teftīş itdük. Aṣlā ādemī-zāda ṣataşmaduḳ, ol (10) mekānlar ḫālī ve yerler ıssuz ḳalmış, ṣanasın ki Ḥaḳ Teʿālī ol diyāra ġażab itmiş, senüñ heybetüñden ṭa (11) ġılup ḳaçmışlar didiler. Melik Nuʿmān ṭarafına gidenler bu ḫaberi getürdiler ki Melik Nuʿmān elli biñ ḳāmil geyimlü (12) adamla Küfeden çıḳup berü yürütüldi, ardınca ṭurmayup leşker gelür. Ġālib budur ki Mecīd sorarsa Üç (13)

68b

günedek bunda irişe. Eger daḫı leşker irişmege görse on günde ancaḳ irişür didiler. Melik (1) Ḥāriṣ bu ḫaberi işidicek ḳarşulamaġa ḳaṣd idüp uġraşmaġa cüret itdi, göçdiler. Rāvī eydür: (2) Bunlaruñ ḳıṣṣaları bu vechle oldı. Geldük biz bu ṭarafdan ʿAnter ḳıṣṣasına. ʿAnter daḫı Dureydle Benī Hevāzīn (3) yerlerinde muḳīm olup oturdılar, cenk zaḥmetinden ḫalāṣ bolup ṭayyibü'l-ḥāl ve fāriġü'l-bāl oldılar. Dün ü (4) gün ʿayşa meşġūl oldılar. Ṣoḥbete oturup söz açılıcaḳ Benī ʿAbsla geçen mācerāların söyleşüp- (5) -lerdi ve Melik Esved bunları

buñaltmışken gice içinde dönüp yine gitdüklerin añarlardı. Bilmezlerdi ki (6) bunlara ne geldi, dāim ḫaberi ṣorup teftīş iderlerdi. İttifāḳ günlerde birgün içinde işitdiler ki (7) Şām leşkeri ḫurūc itdi ve Benī İṭfānı ve Benī ʿAbsı perākende idüp bażısın ḳırdı ve bażısın (8) esīr itdi ve Melik Esvedi ve ḳardaşını ṭutdı ve leşkeri ṣaddı ve bu işleri iden Benī Fazāra Ulusı (9) Sinān idüġin bildiler ki nāme üp Melik Ḥārişi getürdi. Bunca fesād itdi ve bāḳī ḳışṣayı (10) evvelden āḫire işitdiler. Ben bu işlerden iḥtiyāt iderdim. Dāim Ḳaysı Benī Fazārayla ḳar (11) ışmaḳdan ve ulaşmaḳdan menʿ iderdüm. Sözümi ḳabūl itmezdi. ʿĀḳıbet öñgülügünüñ şerrine ṣataşdı, (12) Benī ʿAbsuñ eşerin dünyādan götürdi didi. Dureyd Ṣavāb budur ki bu Şām leşkerinden ḫaber (13)

69a

idevüz, yolları bekleyevüz. Zīrā ki Benī Fazāradañ ṭurcaḳ degüldür. Buraya geldiler, elbette Şām çerisini (1) bizüm üstümüze gelmege ḳondursa gerek. Eger bu ṭarafa ḳaṣd iderlerse ḳaçup Benī ʿAziyye ṭaġlarına (2) gidevüz anda ṣıġınup ehl ü ʿıyālimizi iledevüz, dönüp varavuz, cenk idevüz. Bu ṣūretle olıcaḳ yiryüzünüñ (3) leşkeri gelürse derdimüz olmaz ve bizden aṣṣı itmez meger ki anlaruñ Melik Nuʿmān ardlarına düşe ve ḳardaşlarını (4) ḳurtarmaġa sayʿ eyleye ki başları ḳabusı olup girü döneler, bizüm ḳayumuz ḳalmaya didi. Bunlar bu sözlerde (5) iken nāgāh bir kimse ḫaber getürdi ki Şām leşkeri Benī ʿĀmir diyārını daḫı ḫarāb eyledi ve ʿĀmir bin Ṭufeyli (6) Ġaşm bin Māliki esīr itdi ve ol ḳabīleʾi beġāyet ḫōr ḥaḳīr itdi. Andan ṣoñra ardından Melik Nüʿmān (7) gelür diyü ḫaber irişdi. Ḥāriş şimdi vardı, aña gitdi diyü ʿAntere Dureyde ḥikāyet itdi. Bunlar daḫı (8) Benī ʿĀmire bu vaḳʿa geldügine acıdılar. Dureyd eytdi: Lat ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün eger ġāfil olursavuz (9) ḫāce ṭapıcılar gelüp ġalebe iderler ve beyt-i ḥarāmī yıḳarlar veüzerindeki bütleri atarlar. Bizüm ʿāde- (10) -tümüzi ve ṭarīkümüzi bozısarlar ve ḥükümlerümüzi bir dürlü daḫı aydsarlar.. ve memleketümüzden daḫı ḫarāc (11) alısarlar didi ve ʿAnterle bu bābda ṭanışdılar. ʿAnter daḫı Benī ʿAbsa bunuñ gibi vāḳʿa geldügine ġāyet de (12) melūl oldı. Dāim ʿAble ḳatında varduġınca görürdi ki ḫātun kişiler aġlaşup Melik (13)

69b

Ḳays ḳatındaġı ṭaʿalluḳātların ḳayururlardı. Velīkin Dureyd ḳatında belürtmezdi. Tā ki buña ʿitāb (1)itmeye, anlar seni ṣordılar ve içlerinden çıḳardılar. Sen anlaruñ başına belā geldügine melūl mı olursın (2) deyü muḳayyed olmazdı. Eger Dureydüñ ḫāṭırından üşenmese bu ḫaberi

işitdügi gibi varup (3) bıraġurdı ve Şām çerisine intiḳām itmege giderdi hele. Çünki ḥāl böyle (4) oldı, Dureyd buñla meşveret itdi, şād oldı ve cānı söndi, rāḥat oldı. Andan Benüm (5) ḳatumda ṣavāb budur ki leşker cemʿ idüp Şām leşkerinüñ yaḳınına varavuz, çeriden ṭaşıñsa (6) serpilüp çıḳarsa alavuz ve Ḳara Veli belürürse başavuz. Eger mümkünse Şāma dügi esīrüñ (7) ardından irişüp ḳurtaravuz, alup gidenleri helāk idevüz ve hem Melik Nuʿ mānı żaʿif bulursa (8) vuz yardum idevüz ve düşmān üzerine muṣavver ve muẓaffer idevüz ve ḥālini bildürüp miḳdārını (9) kestirevüz. İtdügi işlere pīşmān idevüz. Eger ṭamʿmuz olursa Şām leşkerini ḳolay ṣanırsavuz (10) üste hücūm idevüz. Beherḥāl anlara yaḳın varmakda fāyda çoḳdur didi. Dureyd Ey Benī (11) ʿAbs Bahādurı, çünki ḥāl böyle ola. Ṣavāb budur ki gitmezden evvel ehl ü ʿıyālümüzi ve ḥaremümüzi (12) Benī Ġaziyye ṭaġına iledüp ṣıġıtduravuz ve iʿtimād itdügümüz adamları ḳoyup bekledevüz. Andan (13)

70a

ṣoñra gidevüz. Dört yanda ḳabīleler ḫaber itdiler, cem idüp ṣaydılar. Yigirmi biñ ṣavaş (1) eri bulundı. Bir ol ḳadar daḫı ḫırdavāt adam vardı. Andan ṣoñra sekiz biñ adam iḫtiyār itdiler ki yola (2) alalar ve baḳsın bunda ḫalḳların beklemege ḳoyalar. Tā ki taʿallüḳāt ṭarafından emīn olup ḳanda ḫā (3) ṭırları dilerse varalar. Pes bu tedbīrle ḫalḳa ḫaber idüp göçdiler, üç günde Benī ʿĠaziyye ṭaġlarına (4) irişdiler ve muḥkem ṣarp yirde bunları ḳodılar, kendü sekiz biñ adam alup Şām leşkeri ṭarafına (5) revān oldılar. Hemān bir yedek aldılar, artuḳ aġruḳ ve azuḳ getirmediler. Yolda bulduġımız yerler (6) den azuḳlanavuz didiler. ʿAnter eyü didi ki ne vaḳt Şām leşkerine irişe, Benī ʿAbsuñ intiḳāmın (7) ala ve kerem olup bu ebyātı ider. Şiʿr.

70b

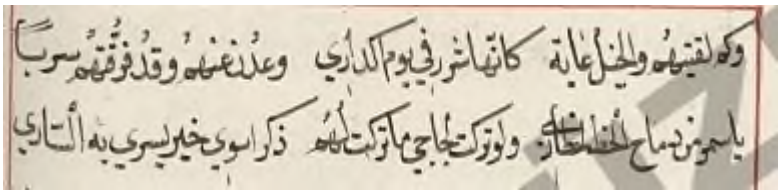

Rāvī eydür: Bu ḥālle iki gün gitdiler, üçinci gün gördiler ki ilerü yanlarından bir tōz belürdi bir laḥẓa (3) ṭurup naẓar eylediler ki bu ne ḥāldür, bileler gelürük toz açıldı, içinde bir bölük adam çıḳdı, cemīʿ (4) sinüñ başlar açuḳ ve libāsları ḳara, müteḥayyir oldılar. Bunlaruñ ḥāllerine taʿaccüp itdiler ʿaceb kim ola (5) ve ne ṭāyfadan ola diyü söyleşdiler. Nāgāh gördiler ki Melik Ḳaysdur. Bāḳī yoldaşlarıyla ʿAnteri (6) göricek fiġān idüp aġlaşdılar, aytdılar. Ey Benī ʿAbs Pāsbānı, ḥālümüz ḫarāb oldı, ehl ü (7) ʿıyālümüz esīr oldı. Seni ve mālumuz ve rızḳımuz yaġmaya gitdi ve evlerümüz ḫarāb ve diyārumuz virān (8) oldı, içümüzden giderdügümüze pīşmān olup saña muḥtāc olduḳ, mürüvvet ehlisin (9) ve kerem-i kānīsin. Luṭf idüp bizüm ʿöẕrümüzi ḳabūl eyle ʿaybumuzı yüzüme urma ve ṣuçumuzı (10) başumuza ḳaḳma didiler. Andan Ḳays ʿAntere yaḳın gelüp aġladı ve gögsin geçürüp āh itdi ve işbu (11) şiʿri eytdi: Şiʿr.

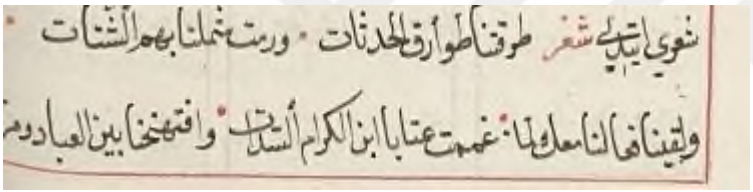

71a

Rāvī rivāyet ider ki Melik Ḳays bu şiʿri tamām idicek ʿAnter çoḳ aġladı ve ʿAbs ḫatun (10) ları esīr olduġına ġayret itdi ve içine tāşa düşdi ve acıdı. Andan Melik Ḳaysla ḳu- (11) - caḳlaşup görüşdi ve bāḳī ḫalḳ daḫı buluşup esenleşdiler ve cemʿ olup aġlaşdılar ve muṣībetlerin (12) ʿale'l-taġṣīl beyān itdiler andan Melik Ḳaysuñ ḳardaşı Ḥāriṣ eytdi: Ey Benī ʿAbṣ Pāsbānı, (13)

71b

eger bizüm ʿöẕrümüzi ḳabūl itmezseñ kendü ḳılıcıñla bizi ḳır, göñlüñe şifā ḥāṣıl ile senden geçicek (1) daḫı varcaḳ yirümüz yoḳdur ve güyegümüz Melik Nuʿmān daḫı ṣındı didi. ʿĀnter daḫı bunlaruñ ḥāli görüp (2) esirgedi ve Dureydüñ daḫı içi acıdı ve Benī ʿAbs Ululaı bu vechle żaif ve ẕelīl olduġuna (3) melūl oldı. Andan ʿAnter Melik Ḳaysa Yā Melik, sizüñ vāḳʿāñuzı Benī ʿİṭfānuñ ve Benī (4) ʿĀmirüñ belā ve maḥiyyeti işitdükdi. Evet Melik Nuʿmānuñ ṣındıġunı sizden işitdük. Çünki (5) Melik Nuʿmānı ṣındılar, maʿlūm oldı ki Şām leşkeri ġāyet de çoḳ ḫalḳdur ve bī-nihāyet leşkerdür (6) didi. Melik Ḳays eytdi: Lat ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün anlaruñ ʿaddi degerler ḳaṭresinden çoḳdur ve aġaçlar (7) yapraġundan öküşdür ve yollarınca Frenk çerisi var ki cenk bābında ʿālemde naẓīrları yoḳdur ve'l-ḫā (8) ṣıl

çeviḳlikde ve bahādurlıḳda ḳuṣūrları yoḳdur. Melik Nuʿmānı daḫı çoḳluḳ sebeble başdılar. Zīrā (9) vaḳt kim Melik Esved birle sizüñ arduñuzdan irişdük ve sizi buñaltduḳ, ardumuzdan ḫaber (10) irişdigi ehl ü ʿıyālüñüzi Şām çerisi esīr itdi ve diyāruñuzı ḫarāb eyledi diyü fi'l-ḥāl (11) dutduḳ. Niteki siz daḫı gördüñüz andan ṣoñra Melik Nuʿmāna adam gönderüp yardum istedük, (12) bu diyāra Şām leşkeri çıḳdugın bildürdük. Andan ṣoñra vaḳʿaya uġrayup biz daḫı ḳaçduḳ, (13)

72a

ardumuza baḳmayup yürütdüḳ, kim öldü kim ḳaldı bilmedük. Niceler yorulup ḳaldı, nicelerüñ (1) atı öldi. ʿĀḳıbet varup Melik Nuʿmāna irişdük ve ḥālümüzi ʿarż itdük, ol daḫı ḫaylī çeri (2) cemʿ itmiş, ḳaṣd eylemiş ki bizüm ardımızça göndere. Biz ḫaberi iledicek ḳardaşlarınıñ esīr olduġun (3) işidüp ṣaḫt oldı. Andan bizi ḳonuḳlayup ṭaʿām virdi, eyü atlar baġışladı ve silāḥ- (4) -lar buyūrdı ve dört yaña ʿArab ḳabīlelerine adam gönderdi, nāme perākende ḳıldı. Birḳaç gün içinde elli (5) biñ ṣavaş eri cemʿ eyledi. Bizümle Şām leşkerinüñ üstüne ʿazm eyledi ve bir nāme daḫı Kiserīye getürür- (6) -di. ʿAcem çerisinden yardum istedi. Defʿi gögercin ḳanadında nāmeye cevāb irişdi ki Yā Nuʿmān, (7) şöyle bilesin ki benden çeri dilemişsin. İmdi ben şimdi şöyle işitdüm ki Ḳayṣer, Naṣrānīler (8) leşkerin cemʿ idüp Frenk çerisiyle bu diyāra gelürmiş. Ḳaṣd itmiş ki bu diyārı hep ḫāce (9) ṭapıcılar ide, oda ṭapıcıları dünyādan gidere, od evlerin yıḳa ve bizüm dinümüzi taġayyür ide. (10) Eyle olsa benüm ḳatumda leşker azdur. Uş Ḫorāsāna ve bāḳī ʿAcem diyārına ḫaber idüp leşker (11) cemʿ ide. Yürürin ki Ḳayṣerle ve Frenkle uġraşam. Ḳayṣerüñ bunuñ gibi ḳaṣdı ola diyü (12) umardum. Kim bilür ki Ḳayṣerle Frenkle uġraşam. Ḥaḳ Teʿālānuñ taḳdīrinde ne vardur, (13)

72b

ġāfil olmaḳ olmaz. Senüñ çāreñ oldur ki ʿArab diyārı ḥükmüñe muṭīʿ olurlar, cemʿ idüp (1) kendüñe yardumcı idesin, senüñ üstüñe varan daḫı senüñ gibi kişidür. Benüm saña (2) mededüm yoḳdur. Saʿy eyle ki işüñi başarmaḳ ardınca olasın, baña muḥtāc olmayasın (3) diyü ḫaber geldi. Melik Ḳays ʿAntere eytdi: Melik Nuʿmān, bu sözi işidicek saḫt oldı (4) ve adam dügiñe pīşmān oldı. Bu ḥālle Ḥīradan çıḳup Şām leşkeri ṭarafına (5) revān oldı. Yolda giderken Benī ʿĀmir ḫalḳına uġraduḳ, Melik Nuʿmāna Şām leşkerinüñ (6) çaḳallıġın vaṣf itdiler. Melik Nuʿmānuñ himmeti süst oldı. On gün eglendi, çeri (7) gelüp yetmek içün koydı. Nāgāh gördi ki Şām leşkeri bunı ḳarşulamış, gelüp irişdi. (8) Bu zelīli biñ çeriyle yeñdüm, biñ

Frenk daḫı çerisi vardı. Bu ḥāli göricek içümüze ḳorḳu (9) düşdi, belümüz büküldi, ḳuvvetümüz gitdi. İşümüzde muḫayyer olduḳ, ardumuzca gelen ʿArab (10) ṭāifesi bu heybet müşāhade idicek girü yanın gözetdi ve ḳaçmaġa yüz ṭutdı. (11) Andan Melik Nuʿmān ḫalḳına buyūrdı, ṣavaşa iḳdām itdiler. Ne ḥāl ise cenge cür'et idüp (12) on gün ṣavaşdılar. Fıratuñ çerisi bunları ḫaylī żaʿif eyledi. Aḫşam olınca cenk oldı. (13)

73a

Aḫşām olıcaḳ ayrulup iki yaña gitdiler, her birisi bir arada ārām olup yatdılar, yarındası olıcaḳ gene (1) ṣavaşa āġāz itdiler. Melik Nuʿmān gördi ki ʿArab çerisi ṭaġılmaġa ḳaṣd itdi, nāçār olup döndi, (2) ḳaçdı, sancaḳları yire düşdi. Şām leşkerünüñ çoġu Melik Nuʿmān ardına düşdi, biz daḫı bu ḥāli göri (3) cek ṭanışduḳ, maṣlaḥat bunı gördük ki saña gelüp ḥālümüzi ʿarż idevüz, senüñ mürüvvetüñi ve keremüñi (4) bilürdük, aña iʿtimād idüp geldük. Bize biz lāyıḳ olduġumuz iş itmesiñ, luṭfuña, insāniyetüñe (5) ne lāyıḳ ise anı eyle, günāhumuzla ḳatma ve ṣuçumuza göre cezā itme diyüp Ḳayṣ söyledi ve aġladı. Ebū (6) ʿUbeyde rivāyet ider ki ʿAnter Melik Ḳayṣdan bu şikāyet işidicek özi göyündi ve aġladı Benī bin (7) Ziyād ilerü ve gelüp ʿAnterüñ elin öpdi, eytdi: Ey Benī ʿAbsuñ Pāsbānı, Ḥaḳ Teʿālā bize senüñ ḳadrüñi bildürdi. (8) Birgün bizi sensüz ḳılmasun ve nazaruñ üstümüzden ḫālī olmasun. Ey bizüm keskün ḳılıcumuz ve geçgün (9) süñümüz ve berk ḳalʿamuz didi ve Bāḳī Benī ʿAbs daḫı hep yalvardılar, zelīl ve ḥaḳīr oldılar. Zīrā ki ehl ü ʿıyālleri (10) esīr olup ḥālleri perākende olduġına acımışlardı, pes ulusı niçesi ayaġına dökülüp yardum (11) ṭaleb itdiler. ʿAnter daḫı bunlaruñ ḫāṭırın tesellī itdi ve düşmānlarını başmaḳ ve helāk itmege vaʿde eyledi. Dureyd (12) bin Ṣamʿa daḫı Melik Ḳaysa merḥamet itdi, yardum itmege iḳdām itdi. Andan bir yerde ḳonup ārām itdiler ve tedbīr (13)

73b

idüp meşveret ḳıldılar. ʿAnter eytdi: v'Allah ki ben Benī Fazāradan ḳorḳardum ve Sinānuñ nifāḳından iḥtiyāṭ iderdüm. (1) Eger Melik Ḳays geçende anlaruñ içinde bulunmasa ben anlaruñ ulusun ve niçesin ḳomazdum ḳırardum. Līkin bunuñ öñgüligi (2) başlarına ʿāḳıbet bu muṣībeti getürdi didi. Melik Ḳaysuñ ʿammisi Esīd eytdi: Ey Bahādırlar Ulusı, ölen (3) öldi, giden gitdi şimdiden girü işüñ olacaġın görmek gerek, geçmiş nesneye acımaḳ kişiye teşvīş ve tāṣā (4) ḥāṣıl ider, bil ki ḥastalıḳ getürür. Ṣavāb budur ki bir eyü tedbīr idesin, verāset fikr ḳılasın, düşmāna (5) intiḳām idesin. Yoḫsa ḫace ṭapıcılaruñ şerri dünyāya irişür ve fesādları

yeryüzin ṭutar didi. Melik (6) Ḳays Bundan yegrek tedbīr olmaya ki Şāma giden esīrlerüñ ardına düşüp ḳorumaḳ ardınca olavuz. (7) Böligi Şāma irişmedin yetişdük didi. Dureyd İrişecegümüz maʿlūm degildür. Şimdi anlar ıraḳ gitdiler, Şām (8) diyārına yaḳlaşdılar ola didi. ʿAnter Lā v'Allah, henūz yaru yola ancaḳ vardılar ola, deve ayaġınca giderler ve bileler. (9) Nede esīr daḫı var gidemeyiz. Biz hemān birer ata binüp birer yedek idelüm, gice gündüz dimeyüp yürütelüm. Ne yirde (10) irişirsevüz Dımışḳa yaḳın daḫı vardısa sorup varavuz. Eger anlar ṭuş gelmeyüp fevt olurlar ise (11) biz daḫı ol diyāruñ şehirlerini ve illerini ḫarāb idevüz. Bizüm ḫalḳımuzça iki üç adam esīr idevüz, ulusı gençisi (12) ḳıravuz. Şām memleketine bir iş idevüz ki şeyṭānlar uġramaġa ḳorḳalar didi. Muḳri'l-Vaḥş ʿAnterüñ sözin işidicek (13)

74a

v'Allahü'l-ʿaẓīm ki bu tedbīrden ṣavāb tedbīr olmaya. Zīrā ki bu ḳadar adamla Şām leşkerine varmaḳ ḫaṭādur, (1) ḫālī degüldür didi. Dureyd Bu söz üzerine hep ittifāḳ itdük, imdi bir pāre rāḥat oluñ (2) ve ṭaʿām yiñ daḫı süvār oluñ. İşü bitürmek ardınca olalum didi. Bunlar daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp (3) oturup ṭaʿām yidiler ve ḳalḳup at arḳasına geldiler ve aytdılar. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün Şām diyārlarını at (4) ayaġı altında ḳomayınca gözümüz uyḳuya ḳandurmayavuz ve ḳarnumuz ṭaʿāma ṭoyurmayavuz didiler. Bu ittifāḳla yola (5) revān oldılar. Ehl ü ʿıyālleri ve aḳrabāları içün yüreklerinde od yanardı ve ġayretden olup giderlerdi. Dureydüñ (6) acıdığı ekṣer Benī ʿĀmir idi ve Benī ʿAbs degüldi. ? aña Benī ʿĀmirle aralarında ḳarābet vardı. ʿAnter daḫı (7) ʿĀmir bin Ṭufeyl esīr olduġuna ġāyet de acımışdı. Zīrā ki dōst idi. Rāvī aydur. Bunlaruñ ḥāli böyle (8) oldı, bu ṭarafda Melik Nuʿmān ḥāli bu ṭarīkle oldı ki Melik Ḳays ḳardaşları ʿammileriyle ḳaçup ʿAntere gidi (9) cek ol daḫı cān atup Ḥīrāya irişdi. Birḳaç gün anda ṭurdı, guydı ki ṣaġūnlardan adam (10) gelüp ḫaber ile kimse gelmedi hīç. Ḥikāyet kendüden ṣoñra noldugın bilmedi, ḳorḳu ġalebe itdi. Şām leşkeri (11) ardınca gele diyü iḥtiyāṭ itdi. Cemīʿ malın ve ehl ü ʿıyālin alup Müdāyene ḳaçdı ve Kiseriye ulaşmaġa saʿy itdi (12) ki anun sāyesinde ṣığınup ferāġat bula ve düşmān mekrinden emīn ola. El-ḳıṣṣa varup Kiseriye irişdi, (13)

74b

gördi ki Kiserī Müdāyeneden ṭaşra çıḳup çādırlar ḳurmuş ve leşker deñiz gibi mevc urur gibi birbirine ḳoyulur ve tün- (1) -den gice gündüz belürsüz olmuş, varup Kiserīyle buluşdı ve ḫālini ʿarż idüp Şām çerisinden (2) şikāyet itdi ve önüñde yir öpüp aġladı ve ʿArab leşkeri

ṭaġılup ḳaçduġın beyān itdi. Kendü (3) nüñ salṭanatı ve devleti zāil olduġın şerḥ eyledi ve yaḳasın çāk idüp zārılıḳ itdi. Kiserī bunuñ (4) ḥikāyetin ve şikāyetin işidicek beġāyet icinde ve şarābsuz mest oldı ve Yā Melik El-ʿArab (5) Selīmi, ne ʿaceb ḥāl geldi bize, cemīʿ ʿālemde ʿadlümüz ḫōd meşhūr idi, (6) kimseye ziyānumuz degmezdi. Meger Ḥaḳ Teʿālānuñ taḳdīri irişdi ve devletümüz gidüp nöbetümüz geçer ola. (7) Ḫorāsāna daḫı adam üp çeri istedümdi, işbu vaḳt oldı daḫı gelmedi. Bilmezün ne ḥāldür? (8) Bu ṭarāfdan Ḳayṣer ve Frenk ve Rūm leşkerinden daḫı cāsūs gelüp ḫaber getürdi ki dört yüz biñ leşker (9) geliyorur, vaḳt ki Ḫāżır ol didiler, ben daḫı çıḳdum ki anları ḳarşulayam. Zīrā ki öpsem, otursam Ḳayserüñ (10) ṭamʿ ziyāde olur bize żaʿifdür diyü ʿītiḳād ider. Evet gelüp ḥikāyeti bir dürlü daḫı eyledük. Eger (11) ḳoyup senüñle Şām leşkerine gidersevüz Rūm ve Frenk çerisiyle şehirlerümüzi ḥarāb ider eger bunda (12) ṭurursavuz düşmānuñ bize ṭamʿ ziyāde olur didi. Bir laḫẓa baş aşaġa bıraġup fikr itdi. Andan (13)

75a

bize bunda ṭurmaḳdan ġayrı çāre yoḳdur. Zīrā ki düşmān bunda gelicek ne ḥālse cenk (1) idüp añlaruz. Ola ki Ḫorāsāndan leşker gelüp irişe, bize meded ide didi. Nuʿmān Yā (2) Mevlāī, bundan eyü tedbīr yoḳdur. Bu ṭarīkle bu lāyıkı bizüm diyārumuzdan daḫı ʿArab leşkeri geldi, çoḳ (3) yirlere adam düm, çeri istedüm. Şāyed ki şanduġum işidicek bunda benüm ardumca geleler didi. (4) Rāvī şöyle rivāyet ider ki bu fikr ile silāḥları yaraġın görüp cenke ʿazm itdiler. Melik Nuʿmānuñ ḫātūnı (5) Müteḥayyir de Melik Ḳays ve bāḳī taʿallüḳātın añup aġlardı ve erte gice döñmezdi. Bir ḳaç günden ṣoñra Ḳayṣerüñ (6) leşkeri irişdi, ṣaḥrāları çeriler ṭutdı ve yiryüzi çādırla ṭoldı ve tōz hava yüzüni ḳarañuluḳ eyledi. (7) Ḳayṣer ṭarafından Frenk ve Rūm çerileri çaġrışdılar, dürlü dürlü dillerle söyleşdiler. Andan bu ṭarafdan (8) Kisrevī sancaḳları çekildi ve ʿAcem leşkeri yürüyüp Ḳayṣer üstüne cürʾet itdi. Rūm leşkeri bu ḥāli (9) müşāhade idicek deñiz gibi ṭaşdı ve bahādırlardan mevc urdı ve buñlar bunuñ başlarında muraṣṣaʿ ḫāçlar (10) yolupdı. Ḳılıç ve süñü şiʿlesi güneş nūrını başdı. Rivāyet iderler ki ol vaḳt Ḳayṣerüñ öñünde bu ayaller (11) ve rāhibler kendüler dönünce ḫayırkārlar İncīl oḳurlardı ve ḫāçlara taʿẓīm idüp secde iderlerdi. (12) Andan Frenk leşkerinüñ begi ki Ḫīlcāndı. Kiserī üzerine yalñuz ḥamle ḳılmaġa ḳaṣd itdi. Zīrā ki ġāyet de (13)

75b

bahādur idi. Cezīreleri hep feṯḥ itmişdi yahūd milletinden döndürüp ʿĪsevī eylemişdi. Bu ḳaṣdı (1) idicek Kiserīye ḫaber di. Şimdiki ḥālde iş ikiden ḥālī degüldür. Yā budur ki bu memleketi kendü (2) irādātuñla bize teslīm idüp içinden çıḳasın yāḫūd bizüm dīnimüze dönüp oda ṭapmaḳdan vāz (3) gelesin, od evlerin yıḳasın, kiliseler basın. ʿĪsa ve Meryem milletine muṭīʿ olup ḫāce ṭapasın (4) yoḫsa yarın başuna belā getürürüz ve oduñdan ıssı ḳılıçlar ve çomaḳlar ururuz. Selāmet isterseñ (5) çıḳa, evi serkeş olma didi. Bu ḫaber Kiserīye irişicek ġażab itdi ve ol ḫaber getüren kişiyle cevāb (6) yazup nāme gönderdi ve ki ʿālemde ʿadlle meşhūr olmışam. Bu sözüñ cevāb ḫaber getüreni depelemek (7) idi. Velīkin ʿafv itdüm ve ḳanuñı saña bağışladım. Var ol, seni en miḳdarsuz şeyṭāna eyt ki (8) Nār-ı nūr ḥaḳḳı içün yiryüzünde zünnār ḳuşanup ḫace ṭapar adam ḳomasam gerek. Uş bu eyyamda ʿAcem leşkeri (9) cemʿ olsa gerek ve Ḫorāsāndan mīşe arslanları irse gerek. Ol vaḳt geldügüne pīşmān ola ve (10) ẕāil olup mecmūʿ leşker ile pāymāl ola. Bizüm dīnümüz ḳadīm dīndür. Selāmetlıḳ şol kişiyi töñdür ki (11) bu dīne uya ve oda yalınlancaḳ secde ide didi ve gelen adamı Ḥīlcāna di. Ol daḫı defʿ binüp (12) varup Ḥīlcāna irişdürdi. Ḥīlcān geldi, Yarın görelüm kim kim melʿūn olup işine (13)

76a

pīşmān olur ve ḳıyāmetedek dāstān olur. ʿĪsa ḥaḳḳı içün ve İncīl ḥürmeti içün yalñuz ben (1) anuñ çerisini perākende ideyin, tā ki bundan ṣoñra adım bu diyāra söylene didi. Bu ḳadar da aḥṣām (2) irişüp yatdılar, iki ṭarafda leşker döñer gibi mevc urdı, ṣabāḥ olınca yürüdi. Çünki Ḳarakülek götürülüp (3) cihān güneş nūruyla münevver eyledi. Ṣaf bağlayup cenge ʿazm itdiler. Ḳayṣer ṭarafından Frenk leşkeri ki (4) reʾisleri Ḥīlcāndı. İlerü yürüyüp Dīlem ṭāʾifesiyle ʿacem muḳābil oldılar ve Ḳayṣer kendü daḫı Rūm ṭāʾ (5) ifesiyle ʿAcem leşkerine muḳābil oldular, naḳaralar döküp borılar çaldılar. Bu vechle zelzele ve ġalġala (6) oldı ki hişlerinden ṭaġlar ṣarṣıldı ve ḳurt ḳuş ıraḳ yerlere ḳaçdı. Kiserīnüñ çerisi daḫı (7) ʿAcem ve Dīlem ve bāḳī ḫalḳla iki yüz biñ adam cemʿ olmuşdı. Ol gün Rūm çerisiyle ʿAcem leşkeri bir cenk (8) itdiler ki yiryüzünde vāḳıʿ olmamış ola. Naẓar idenler müteḥayyir olup bogazları muġayyer oldı. Bahādurlar (9) żaif olup ḳavīleri ʿāciz ḳaldı. Oḳlar doḳunup şerkeşler boşaldı, ḳılıçlar güdülüp süñüler şındı (10) Çuḳallar sökülüp ḳanlar döküldi ve ḳanlar seyl olup aḳdı ve tōzlar havada bulut gibi bölük bölük aḳdı, (11) yürüdi. Başlar, at ayaġına döküldi. Nicelerün bu vāḳʿada beli büküldi. Ol günde ḳırılan ḫalḳ ḥesāba (12) gelmez ve ne miḳdār adam düşdügin kimse bilmez. Evet Ḫāḳ Teʿālā taḳdīrinde olan nesne elbette vücūda gelse (13)

76b

gerek varıraḳ Frenk ġālib oldı. ʿĀcem ve Dīlem çerisindden bi-ḥadd adam düşürdiler, ḫayli żaʿif itdiler. Rūm (1) ṭāʾifesi daḫı ṣavāşda taḳṣīr itmediler ve bir laḥẓa işlerin teʾcīr itmediler. El-ḥāṣıl aḫşām olınca Kiserīnüñ (2) leşkerin girü döndürdüler. Eger aḫşam irişmese mecmūʿsın helāk iderlerdi, gice ḳaranulıġı güneş (3) şiʿlesinden artuḳ maḳṣūdları oldı ve cānların ʿAzrāīl elinden alıkomaġa sebeb oldı. Çünki (4) aḫşām oldı, Rum leşkeri girü çekilüp bir arada ḳondı. Kiserī daḫı taḫtında oturup melūl ve maḥzūn (5) oldı ve erkān-ı devletin cemʿ idüp ṭānışdı ve Ey Ḳavm, benüm salṭanatum zamānı ve devletümün (6) devrānı āḫir oldı. beñzer yoḫsa Frenk ve Rum bize ġalebe itmek hīç ḫayāle gelmez, ḫayāle gelür nesne degüldür. (7) Nār-ı nūr ḥaḳḳı içün Ḫorāsān bahādırları bize gelüp irişmese ṣanduḳ. Gitdük ve ayaḳ altında bitdük, (8) memleket elümüzden gitdi. Ṣavāb budur ki Müdāyene ḫalḳına ḥükm idevüz, ehl ü ʿıyāllerin ve māl (9) ların alup bir ṭarafa daḫı gideler. Bunda bizümle hemān ṣavāşa yarar adam ḳala, görevüz. Ḫorāsān (10) çerisi mededimize irişmezse ḳaçup şulardan öte gidevüz. Geçürün kadar ne geçer yollar var ise kesevüz. (11) Şu bize ḳalʿa ola, bir ḳaç gün eglenevüz. Tā ki yardum gelüp iʿtimād itdügümüz ḫalḳ irişe didi. Meclisde (12) ḫāżır olanlar aytdılar eytdi: Nār-ı nūr ḥaḳḳı içün, eyü fikr itdük. Yā Melik, tīz ol. Bu işi başarmaġa saʿy it diyü maṣlaḥatı (13)

77a

bitürmege dürüş. Ṣām leşkeri gelüp ġalebe olmadın ola ki bu tedbīrle Ḳayṣere bir iş idevüz didiler. (1) Andan od evlerinde ḫiḍmet edenlere buyurdılar ve aḳar od yaḳdırdılar, yalaklandı oḳcıları Kiserīnüñ yanına (2) cemʿ idüp mecūs kitābelerin oḳudılar ve odlara secde idüp taʿẓīm itdiler ve Kiserīye bunlardan yardum ṭaleb (3) itdiler. Rāvī eydür: Bunlaruñ ḳıṣṣası böyle bu ṭarafdan Frenk begi Ḫīlcān daḫı cenkden dönüp varıcaḳ (4) aṣḥābına ḳaḳdı ve bahādırlarına ġażab itdi. Ṣavaş bābında taḳṣīr itdüñüz diyü serzenīş eyledi. (5) Ne ḥālüñüz evüñüzden anıñ içün çıḳduñuz ki ʿĪsa ve Meryem yolunda ḳılıç urup ṣavāb ḳazanasız ve puta (6) ṭapıcılara ġazā idesiz. Niçün eyü ṣavaş itmedüñüz didi. Bunlar aytdılar. Yā Melik, v'Āllah ki bir ehl ü ʿıyālümüzle vedāʿlaşup (7) gitdük, cezīreden çıḳıcaḳ anda varmaḳdan vāz geldük. Yarın eger cenkden yüz döndürürsevüz bu ilde (8) buyur bizi merḥametden maḥrūm itsünler, ayruḳ ḳabul itmesünler. Bugün daḫı eyü cenk itdük, hīç taḳṣīr etmedük. (9) Evet sinüñ gözüñe bizüm gibi adamlar görünmez, bu ḳadar bahādırlıġa īʿtibār itmezsin. Zīrā ki sinüñ ʿālemde naẓīruñ (10) yoḳdur. Mecmūʿ ḫalḳuñ bahādırlıġı seniñ gibi olsun, dirisin ol ḳanda olur didiler.

Ḫilcān bunlaruñ sözin işidicek (11) feraḥ olup göñlüne ʿaceb fikr ḥāṣıl oldı. Andan Yarın Melik Ḳayṣerden destūr alup ben kendüm (12) depeyin, oda ṭapıcıları perākende ḳılayın didi. Bu māl-ı ḫilye ile yatdılar. Yarındası mecmūʿ leşker, at arḳasına (13)

77b

gelüp ṣavaşa ʿazm itdiler. Ḫīlcān diledi ki Ḳayṣerle meşveretleşüp ökçe depe nāgāh gördiler ki (1) Küfe ṭarafından tōz çıḳdı, cihānı ṭutdı. Gelirek tōz açıldı, içinden Şām çerisi çıḳup geldi. Zīrā ki (2) Melik Ḥāriṣ Melik Nuʿmānıñ ardınca Ḥīraya geldi, gördi ki ata deper adam ḳalmamış. Melik Nuʿmānla ḳaçup Kiseriye (3) gitmiş, şād u ḥürrem oldı ve reʿislerine varup istimālet itdi ve Nuʿmānuñ taḫtında oturdı, ḥükm itdi ve bāḳī (4) ḳalan mālın ve ḫazīnesin aldı. Andan bu ḥalḳa Fāriġ olup oturuñ, işümüz bitsün Nuʿmānla (5) Kiserinüñ başların keselüm daḫı gelüp sizi ʿĪsā milletine daʿvet idevüz ve ḫarāca kesüp bir günde (6) mükerrer ḳoyavuz didi. Andan aṣḥābına Eger Ḳayṣerden ḳorḳmasam bu aradan ṭoġrı Medīneye (7) varup Kiserīyi ve Nuʿmānı muḥāṣara idüp beklerdüm ve dört yanın żabṭ idüp ṣaḳlardum (8) ki anlaruñ geldügin işidüp yardumcı getürmeye yollar, anlar gelince Kiserīnüñ ve Nuʿmānuñ işini bir yaña (9) iderdüm. Velīkin ṣavāb budur ki adam üp ḫaber bilevüz. Ḳayṣer, Müdāyin üzerine vardı mı? Aña göre bir (10) tedbīr idevüz didi ve yollara adam ṣaldı, ḫabere muntaẓır olup oturdı. Bir ḳaç günden ṣoñra ḫaber iri (11) şdi ki Melik Ḳayṣer Müdāyine yaḳın vardı, Kiserīye irişmege az ḳaldı. Melik Ḥāriṣ defʿi süvār olup sordı, (12) becīd yürütdi. El-ḳıṣṣa gelüp ol idigi irişdi. Ḳayṣerle Müdāyin üzerinde buluşup bir arada ḳonup (13)

78a

erkān-ı devletin ve ḫavāṣın bile alup vardı, duʿā ve alḳış itdi ve ḫaçlara taʿẓīm itdi. Andan Ḳayṣere Ḥicāz (1) memleketinde itdügi işleri söyledi ve Şāma digi mālları ve esīrleri ḥikāyet itdi. Ḳayṣer ġāyet de şād oldı. (2) Melik Ḥārişe fāḫir ḫalḳlar ve nefīs libāslar giyürdi. Ṭavlasından ḫaṣ atlar muraṣṣaʿerlerle bağışladı ve Bu işlere (3) bize hep ʿĪsā milletine saʿy idüp anuñ yoluna çalışduġumuzçündür, anuñ bizümle ʿināyet vardur. Uş biz daḫı Kiserīyi (4) ve nāibi Nuʿmānı ġāyet de buñaltduḳ, hemān öldürüp yāḫūd esīr itmeleri ḳaldı. Fetiḥ ve nuṣret ʿalāmetleri belürmişdür ve ġalebe (5) lüḳ nişānları ẓāhir olmışdur didi. Melik Ḥāriṣ egleyen Ḳayṣere duʿā idüp yine ḫalḳına vardı ve ṣavaşa ḳondurdı, (6) tā ki Ḳayṣer öñünde bir iş ide. Rāvī eydür. Bunlaruñ ḥāli böyle oldı, bu ṭarafdan Kiserī ḳażiyyesi şöyle (7) oldı ki Şām leşkeri Ḳayṣere geldügin gördi, maḥzūn oldı. Vezīrlerin cemʿ idüp ṭanışdı ve çerīsine māl (8)

üleşdürdi ve ḫalḳına istimālet itdi. Ġayret idüñ, dürüşüñ didi. Andan ṣoñra Ḳayṣer ṭarafından Ḫīlcān, Frenk (9) leşkeriyle ʿacem çerisinüñ üzerine ḥamle ḳıldı. Melik Ḥāriṯ bunı görincek ġayret itdi. Şām leşkerin alup bir ṭarafdan (10) daḫı yürüdi. Diledi ki Ḳayṣer öñünde bir hüner idüp iş başara. Rūm ṭāifesi bular ḥarekete geldügin göricek Ḳayṣerden (11) destūr alup hücūm itdiler. İttifāḳla mecmūʿsı Kiserī üstine ḳaṣd itdiler. At ayaġından yerler depünürdi ve bahā- (12) -durlar heybetinden ṭaġlar ṣarṣılurdı ve tōzlar gökyüzünde bulut gibi bölük bölük olup yürürdi ve yeller (13)

78b

sām yeli olup yürürdi, ḫalḳuñ üstüne irdi ve ḳılıçlar başlar esirgemeyüp keserdi. Kiserīnüñ belası artdı (1) ve ġuṣṣası başdan aşdı. Deylem leşkeri yayaḳ olup Frenk ṭāifesiyle muḳābil oldı, ḫayli cenk itdiler. Elden (2) geldükce taḳṣīr itmediler ve Melik Nüʿmān daḫı çoḳ çalışdı ve Kiserī düşmānı defʿ idüp dürüşdi. ʿĀḳıbet żaʿīf (3) oldılar ve ḳaçmaġa ḳaṣd itdiler, nā-gāh gördiler ki Ḥicāz ṭarafından bir tōz belürdi. İçinde āvāzeler ʿayyuḳa çıḳar (4) ve ? göge irişür, ḳılıçlar ve süñüler yılduzlar gibi işleşir ve öñünden atlar ve adamlar ürker. Bu ḥāli göricekdüm (5) ve Frenk ve Şām çerisi cenkden el çeküp muntaẓır oldılar ve boyun uzadup göz dikdiler ve āvāzların diñlediler. İşitdiler ki (6) çaġırup aydurlar. Beşāret olsun saña Yā Nuʿmān ki yardum irişdi ve meded yetüşdi, bu miḥnetden ḳurtulduñ (7) ve belādan ḫalāṣ bolduñ. Rāvī eydür: Bu tōz gelirek açıldı, içinde Ẕü'l-Ḥimār ve Ġamra bin Maʿdā görüp on (8) biñ adamla çıḳa geldiler. Bunlar Melik Nuʿmāna yarduma geldüklerine bir ʿaceb sebeb düşmişdi. Zīrā ki yuḳaruda (9) beyān itdük Ẕü'l-Ḥimār Dureydüñ ḥikāyetini Fāiz ṭarafından Ġamrayla gelüp bunlaruñla cenk itdi. ʿAntere hased (10) itdügi sebebden ve ʿAnterüñ helākıña ḳaṣd itdi, başarımadı, āciz oldı. Dureyd and virüp ḳoyıvirdi (11) ṣoñra anda muḳayyed olmayup yine ḫāin oldı ve Ġamrayı ve atasını esīrlikden ḫalās itdi ve ʿAnterüñ yine başına (12) ḳaṣd itdi, başarımadı. Nāçār bunları terk idüp Ġamra ile ve Fāizle yerlerine bile gitdi, varup anlaruñ diyārında (13)

79a

muḳīm olıcaḳ Fāizden Ġamrayı diledi ki evlenüp eglene ve ḫātırı anuñla tesellī ola. Fāiz daḫı rāżı oldı. (1) İttifāḳ ḫaber geldi ki ʿAnter Müteʿaccizi ve bāḳī olan esīrleri helāk idüp ḳılıçdan geçürdi diyü. Fāiz (2) melul oldı ve oġlı öldüġüne yas ṭutdı. Ġamra daḫı ḳardaşınuñ ölüsi ḫaberin işidicek baş açup (3) fiġānlar itdi ve yaḳasın yırtup aġladı. Ẕü'l-Ḥimār bu ḥāli müşāhade idicek saḫt oldı. Bir nice zamān (4) evlenmekden vāz geldi. Andan Fāize ve

Ġamraya ġazā itdi ve intiḳāmların ʿAnterden alıvirmege emün oldı. Çünki (5) başın yasladı ve ġazā şarṭı yirine geldi ki leşker cemʿ idüp vara ḳardaşınuñ intiḳāmın ʿAnterden (6) ala. İttifāḳ ḫaylī ẓāhir oldı ve ḳarnında oġlan ḥareket etdi. Ġamra bu ḥāli bilicek cān başına şıçradı ve ḥāli (7) mükedder olup gitmek ḳaṣdından vazgeldi. Andan ṣoñra günden güne ṣarardı ve ḳarnı büyüdi, ṭışaru çıḳamaz oldı. (8) Atası bunı görürdi, ḥaste ṣanurdı. Ġamra daḫı sırrın söylemege atasından ḳorḳardı ve hem utanurdı. Bir gün (9) atası müpālaġa idüp ṣordı ve elbetde, ḥālini baña degil ve ṣayruluġunı söylegil, ḥālüni bileyin, aña göre saña (10) tedbīr ideyin, didi. Ġamra daḫı ʿAnterle geçen mācerāsın söyledi. Fāiz Ġamranuñ sırrın işidicek maʿdūr ṭutdı, (11) göñlini tesellī itdi, andan eytdi: Ey Ḳızum, bu nesne ʿArab ḳızlarına evvelden öyle gelmişdür. Kendü iḫtiyārları var, ādetleri (12) ile saña ḫōd bir iḫtiyār olmış. Ne ḥācet melāletden böyle olmaḳ, ṣavāb budur ki epsem oda oturasın (13)

79b

bu sırrı kimse bilmeye, ṭoġurduġuñ vaḳt ṭoġanı ise depeleyevüz. Sen daḫı ḥastalıḳdan ḳalḳar gibi olasın, varıraḳ (1) yine ḳuvvetüñ üzerüñe gele. Ḥalḳ ḳatında ḥürmetüñ eksilmeye, müsāviñ silinmeye ve bahādırlar içinde mertebeñ aşaġı düşmeye (2) ve aduñ ṣınmaya didi. Ġamra Çünki iş böyle, Ẕü'l-Ḥimārı bir tedbīrle bir ṭarafa at gitsün, benden ümīḍin kessün, (3) v'Allahü'l-ʿaẓīm ayruḳ ben er olcaḳ degülin, kimseyi muṭalliʿ ḳılıcaḳ degülin didi. Fāiz Ol geñez uş anı biringe ṣavāb (4) senden ṭamaʿın kessin didi ve Ġamra ḳatında çıḳup Ẕü'l-Ḥimārı ḳaġırdı. Ẕü'l-Ḥimār daḫı bir ḫaber söyler ṣanup (5) ive geldi. Şād u ḥürrem Fāize bulışdı. Fāiz daḫı taʿẓīm idüp ʿizzet ve ḥürmet eyledi. Andan Yā Veledī, (6) sen bilürsin ki işbu oġlum Müteʿaccizüñ muṣībeti bilümüz bükdi ve bilümüzi şaşırdı. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün (7) bu sözi saña söylerin, ilümüzden çıḳasın diyü acırın daḫı. Zīrā söz mi İşidicek, ṣabr idicek degilsin. Şimdiki ḥālde (8) Ġamra vardı, ḳardaşunuñ ṭāyılar diyārına gitdi, birḳaç gün oldı ki anlardan yardum alup ḳardaşunuñ intiḳāmın almaġa gide- (9) -ydi. İttifāḳ ḫaste olmuş, helāk olmaġa az ḳalmış. İmdi benüm maḳṣūdum buydı ki Ġamrayı saña virüp bāḳī yoldaşlarıña (10) daḫı her birine ʿArab ulularından birisinüñ ḳızın alaydum. Sizi baña yardum edeydüm, dāim bizümle olayduñuz. Şimdi (11) ḥālümüz şöyle oldı, işümüz ıraġa ḳaldı, Ẕü'l-Ḥimār bu ḫaberi işidicek müteḫayyir ḳaldı, ne cevāb virecegin bilmez oldı. (12) Andan Fāize Yā Mevlāī, bu yoldaşlarumla ṭanışayın, göreyin ne dirler, ana göre saña cevāb virem didi. Döndi, (13)

80a

melūl maḥẕūn yoldaşları ḳatına geldi. Bu ḫaberi bunlara ḥikāyet itdi. Bunlar daḫı beġāyet incindiler ve göñülleri ṭarlandı, (1) aytdılar. Yā Ẕü'l-Ḥimār, Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün Fāiz saña ḥīle ider. Ḳızın virmemek içün ʿAntere ḥasedüñden nefsiñi belālara uġratduñ (2) ve bizi daḫı incitdüñ didiler. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları, gerçek idersiz, ḫaṭā itdüm. Dureydüñ ḥaḳḳını ve ḥür (3) metini bilmedüm ve aradan ḳarābeti kesdüm ve nasībümi żāyiʿ itdüm. Şimdi bize ṣavāb-ı tedbīr budur ki yarın atlarumuza binüp (4) ve silāḥlarumuzı baġlatavuz ve bu müʿerrislerüñ develerin ve atların sürüp gidevüz. Varup Melik Nuʿmānla buluşavuz. Andan (5) dilek idevüz, bizi yine ʿArab Ulusı Dureyd bin Ṣamʿayla barışdura. Yine diyārumuza varavuz, ḳabīleler içinde ḫaberü- (6) -müz ṭaġılup işidenler laʿnet itmedin didi. ʿAbbās bin Merdās Melik Nuʿmāna gitmek maṣlaḥatdur ammā ḳavmüñ nesne (7) lerin almaḳ revā degül. Zīrā ḳorḳarın ki Ġamra bunda olup gizlenmiş ola. Saña ḫāṭırı gülmez olduġ içün bu (8) sözleri atasına ögretmiş ola. Ḥāl böyle olıcaḳ biz bunlaruñ mālların çıḳaramazuz. Ġamra, adam cemʿ idüp ardumuzdan (9) ṣıratumuzı ḳılıçlara ve süñülere yidürürler didi. Ẕü'l-Ḥimār Yā ʿAbbās, v'Allahü'l-ʿaẕīm ḫūb söylediñ, (10) ol ḳaḥpedem bedīʿ degül, bunuñ gibi iş benüm daḫı aña göñlüm meyl itdügi bahādurlıġından idi. Eger bilsem ki atası (11) didügi vāḳiʿdür. Ḳoyun sürer gibi öñümce bu diyāruñ ḫalḳını sürerdüm. Velīkin ḳorḳarım ki ḥisābsız didügiñ (12) gibi ola didi. Andan Çünki ḥāl böyle ola, ṣavāb budur ki ṣabāḥ olmadın bu diyārdan çıḳup (13)

80b

gidevüz, vaṭanumuza varmaġa Melik Nuʿmānı vesīle idene vaz ola ki ḳāinātla aramuzda ıṣlāḥ idüp (1) bizi yarışdura. Ġālib budur ki şimdi Şeddāduñ ḳulı ʿAnter ḫalḳına gitdi, Dureydden ayrıldı. Benī ʿAbs ansuz (2) ṣabr idemezler. Şimdiyedek yine ḳatlarına iletmişlerdür, çoḳdan ayrılmışlardur. Hele eger ecelden mecāl bulursam ben aña intiḳamum (3) ḳoyacaḳ degülin. Bir yerde furṣat bolup atını yabān cānavarlarına yedürem didi. Bu tedbīrle ol gice göçüp Melik Nuʿmān diyārına varur (4) oldılar. Bir ḳaç gün bu ḫālle gideler, Yemen şehirlerinūñ ucına irişecek ittifāḳ ʿAmr bin Maʿda görüp ṭuş oldı. Dört biñ adam alup Melik Nuʿmāna (5) yardum itmege giderdi. Ẕü'l-Ḥimār, ıraḳdan bunları görincek adam üp ḫaber aldı. Gördi ki ḥikāyet böyle olmış. Taʿaccüp idüp (6) parmaġın ısırdı, v'Allahü'l-ʿaẕīm Melik Nuʿmān bir ulu ve ʿaẕīm miḥnete ṣataşmışdur ki ʿArab ḳabīlelerinden yardum ister. Eger (7) bu şōm ṭāife Melik Nuʿmāna gitmişler hep ṭutup bunların ururdum, silāḥ erin ve ṣoyḳaların ellerinden alurduḳ. Velīkin Melik Nuʿmāna (8) iḫtiyacımuz vardur, böyle ṣulḥ itdüre diyü ʿali'l-ḫuṣuṣ ki

varup anı bir muḥitde ve zaḥmetde bulup ḫalāṣ idevüz ve ġuṣṣa- (9) -dan ḳurtaravuz, teşvīşin giderevüz. Bize ġāyet de īʿtibār ider, sözimizi ḳabūl ider didi ve gelüp ilerü yürüdi. ʿAmr bin Maʿdā kızıyla (10) buluşdı. İkisi daḫı yayaḳ olup selāmlaşdılar, ögürüşüp esenleşdiler. Biribirinüñ ḫaberin aldılar. Ẕü'l-Ḥimār ʿAmr bin Maʿdā geriye eytdi: (11) Yā ʿAmr, Melik Nuʿmāna ne vāḳʿa geldi ki ḫalḳdan yardum ṭaleb ider didi. ʿAmr Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün bī-ṣaḥiḥ ḫaber işitmedüñ, hemān (12) gelen adam bu ḳadar didi ki Ḥicāz diyārına Şām leşkeri çıḳmış, Melik Nuʿmān anuñla uġraşmaġa gider didi. Ṣoñra noldugın bilmezüz (13)

81a

didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Çünki ḳażiyye bile ola, biz daḫı bile gidelüm varup Nüʿmāna muʿāvenet idüp Şām leşkerin perākende idüp (1) mālların alalum. Bu defʿa biz daḫı Yemen vilāyetine varduġdı ki elümüze rızḳ gire. Ḫaberümüz alup ḳaçmışlar, ṭaġlara ṭaġılup (2) ṣarplara ṣıġınmışlar, bir deve ẕirīn baġlayıcaḳ ip elümüze girmedi, dönüp yine geldük didi. Müdāvī eytdi: Ẕü'l-Ḥimār, Ġamra bu sözi didü- (3) -ginden ġaraż buydı ki Dureyde ʿāsī ve ʿAntere ḥased itdügin kimse bilüp ʿayıblamaya, serzenīş idüp başına ḳaḳmaya. Bu ḥālle Ḥīra (4) ṭarafına revān oldılar ve Nuʿmāndan ḫaberler işitdiler, ḥaḳiḳatı ḥāle muṭṭaliʿ olmadılar. ʿĀḳıbet Ḥīraya irişdiler, Melik Nuʿmānı bulmadılar. (5) Ḥīra ehli bunlara ḫaber virdiler ki Melik Nuʿmān ṣanup Kiserīye ḳaçdı ve Şām leşkeri daḫı üzerümüzden dün göçdi didiler. İmdi (6) ki bile Ẕü'l-Ḥimār bu ḫaberi işidicek melūl oldılar ve aytdılar. İşüñ olacaġı oldur ki aḫşāmadek ārām olup Şām çerisinüñ (7) ardına düşevüz, yoḫsa ḫāce ṭapıcılar dünyāyı ṭutdı, bize yir ḳalmadı. Kiserīnüñ nāmı ʿālemden götürülür, Ḳayṣer bizi zer nār ehlinden ḳılur didiler (8) ve ḳonup aḫşāmedek rāḥat oldılar. Andan ṣoñra göçmege ʿazm itdiler, gördiler ki Benī Kinde Bahādırı Ḥīcāz bin ʿĀmir, elli biñ adamla gelüp bunlara bulaşdı. (9) Ẕü'l-Ḥimār, Ḥeccāra Nuʿmānuñ mācerāsın ḥikāyet itdi. Ḥeccār ġāyet de saḫt oldı. Zīrā ki Melik Nuʿmānı severdi. Andan eytdi: Dirīġā ḫayf ki (10) Şām çerisine bu diyārda irişmedüñ, yoḫsa cemʿisin helāk iderdüñ didi. Bu fikirle ṭurmayup gitdiler, vecd yürüdiler. Şām çerisine iri (11) şevüz diyü umdılar. ʿĀḳıbet Müdāyin üzerinde Kiserī ile cenk iderken irişdiler. Şol ḥālde ki Kiserī ġāyet de buñalmışdı, ḳaçmaġa ḳaṣd itmişdi. (12) Kiserīyi bu ḥālde göricek idiklerine yuf, ḳılıçların bileklerine bıraḳdılar ve süñülerin ṭoġruldup ṭoġru niyetle ve muḥkem himmetle Şām leşkerinüñ (13)

81b

üzerine ḥamle ḳıldılar ve gök gürler gibi naʿralar urdılar ve arslanlar gibi egreşdiler ve develer gibi kükreşdiler ve süñüleri çıḳardılar ve sīneleri (1) sökdiler ve cigerleri mecrūḥ eylediler. Her birisi bir leşker ḳadar ṣavaş idüp iş başardılar. Bunları göricek Kiserī ṭarafından Dilem çerisi daḫı (2) yüreklendi, dönüp cenk itdiler. Kiserīden belāyı bir pāre itdiler. Maḥiyyeti ve teşvīşi taḫḳīḳ itdiler. Şām leşkerin girü döndürdiler. Melik Nuʿmān (3) ḳarşu gelüp bunlaruñla ḳoca ḳoca güreşdi, duʿā ve alḳış itdi ve eytdi: Ey ʿArab Ululaı, eger siz bu ġayretle gelmeseñüz helāk olup (4) gitdük idi. Devlet-i Kisreviyye zāil olup millet ʿĪsaviye ġalebe itdi idi. Eger sizüñ gibi mededçi daḫı gelse nefsümüzi ve taʿallüḳātumuzı (5) Ḫorāsān leşkeri gelince ṣaḳlarduḳ didi. Andan kendünüñ ṣanduġun ve ḳardaşları esīr olduġun ḥikāyet itdi. ʿAmr bin Maʿdā girüp (6) Lāt vr ʿUzzā ḥaḳḳı içün eger bilsevüz ki Rūm leşkeri bu diyāra ḫurūc idüp bunuñ gibi fesād itdi ve cezīreden ḳızunuñ çerisiyle Ḫīlcān (7) çıḳdı ve Rūm çerisiyle Ḳayṣer geldi. Memleketümüzde bir adam ḳomazduḳ, atludan yayaḳdan sürüp yola getürdüñ didi. Andan ʿAmr bin Melik (8) Nuʿmāna eytdi: Yā Melik, ḳardaşlaruñ ne sebebden Melik Ḥāriṯ eline düşdi didi. Melik Nuʿmān eytdi: Ol işe sebeb, Benī Farāza oldı. (9) Zīrā ki Ululaı Rebīʿ bin Ziyādla gelüp baña ʿAnter bin Şeddād ḳovaladılar ve çoḳ şikāyet itdiler ve aytdılar ki varup Dureyd bin Ṣammaya ṣıġındı. (10) İttifāḳ itdiler ki seni begligden çıḳarup yirüñe oturalar diyü biz daḫı ġażab idüp ḳardaşlarumı baş degdüm, leşker düm ki atlara (11) tedbīrlerinüñ ḫaber-i esin ḳılam. İttifāḳ, Şām leşkerine ṭūş olup ol vāḳʿaya uġramışlar, ol daḫı Benī Fazāra Ulusı Sinān bin Ebī Ḥārişenüñ münāfıġlıġı (12) ve Benī ʿAbs ? bile olmış ḳardaşlarumla giden leşkerden āzādem ḳurtulup geldi. El-ḥāṣıl bu belālar bize hep Benī Fazāranuñ yalan sözüne (13)

82a

uyup ʿAnterle ʿadāvet itmekden oldı didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Gerçek idersin, tā Melik ʿAnter saʿādet işidür, kim ki anuñla (1) ʿadāvet toḫumın ekdiyse ʿāḳıbet maḥrūmluḳ ve pīşmānlıḳ bicdi. Maġbūnluḳ ve maḥrūmluḳdur didi. Benüm daḫı anuñla bir dürlü ḥālüm (2) olmışdur ve ḳanda saña şerḥ idem. Şimdiki ḥālde ṣavāb budur ki işbu düşmānla meydānda bir bir cenk idevüz ve ḫışm ṭaleb idüp (3) ṣavaşavuz. Bir defʿada üzerlerine hücūm itmeyevüz. Ola ki Ḫorāsān leşkeri daḫı gelüp irişe ve bizüm diyārlarumuzdan daḫı ʿazab (4) çerisi gele didi. Andan ḳuvvet rāḥat oldılar, bu ṭarafda Ḳayser çerisi daḫı ārām olmaġ içün bir arada ḳondılar (5) ve Ẕü'l-Ḥimāruñ bahādırlıġın ve ʿAmuruñ ʿhamlesin ve Ḥeccāruñ cengin taʿaccüp itdiler. Şām begi Melik Ḥāris ḫavāsın varken devletin cemʿ itdi. (6) ʿĪsā ḥaḳḳı içün bugün ṣavaş iden bahādırlarla meydanda kimse muḳābil olmaḳ mümkün degül didi. Andan Ẕü'l-Ḥimār içün

Eger işbu (7) kişi gibi on yoldaşum olaydı, mecmūʿ yiryüzini feṯḥ iderdüm didi. Benī Fazāra Ulusı Sinān eytdi: Yā Melik ʿArab diyārında bundan bahā- (8) -dır kişi yoḳdur. Ol iki adam daḫı çoḳ cenk idüp Kiserīye muʿāvenet itdüler. Atlarunuñ mertebesinde degüllerdür. Ben yaḳın bilürin ki yarın bunlar (9) meydānda ḫısm ṭaleb itseler gerekdür ve bizi anlasalar gerekdür ki Yemenden ve Ḫorāsāndan yardum gele irişe, geldügümüz ʿAbş vāḳiʿ ola, bu (10) diyārdan Fāidesüz yine dönüp gidevüz. Ṣavāb-ı tedbīr budur ki gice rāḥat olavuz, atumuz daḫı ārām olup diñlene. Yarın intāḳla (11) bunlaruñ üstüne hücūm idevüz, ola ki maḳṣūdumuz ḥāṣıl ola, bu memleketi feṯḥ idevüz didi. Melik Ḥāris eytdi: v'Allahü'l-aẕīm Yā Sinān, eyü di- (12) –düñ, müvecceh söyledüñ ve maḥallinde fikr itdük, bu söze uymayan ʿaḳılsuzdur. Bizüm leşkerümüzden meydāna ʿazm idüp cenk ṭaleb ider kimse yoḳdur. (13)

82b

meger ki ḳızınuñ ṭāifesi muḳaddimi Ḫīlcān ola biz daḫı anuñ ol vechle ḳaṣd itdügin göricek menʿ idevüz. Bir defʿada cem bu söze uymayan ʿaḳılsuzdur. ʿimüz ʿācem leşkerinüñ (1) üstüne ḥamle idevüz, yoḫsa bir bir ol şeyṭānlara kimse varımaz, varursa aşşı itmez didi. Sinān Tedbīr budur, böyle idelüm. (2) Eger şöyle ki bir ṭarīkle maḳṣūdumuz ḥāṣıl olmazsa bu diyārı feṯḥ idemezsevüz ben bir dürlü tedbīr daḫı idem ki anuñ sebeble Kiserīyi (3) ve Nuʿmānı ṭutavuz. Ḳayseri Kiserīnüñ eyü atına oturdavuz ve bu memlekete ve Ḫorāsān diyārına ḥükm itdürevüz didi. Bu taṣavvurla ol (4) gice yatdılar. Frenk begi Ẕü'l-Ḫimāruñ ve ʿAmrüñ ve Ḫeccāruñ cengini ṭıñlardı ve bahādırlıġını taʿaccüp iderdi ve aydurdı ki (5) bu Rūm ṭāifesi cenk bābında taḳsīrliḳ itdiler. ʿĪsā ve Meryemüñ ṭāʿatinde iḫlāṣla dürüşüp saʿy itdiler. Yarın (6) ben eger bu işe iḳdām idüp ṣavāşa ʿazm itmesem ve meydāna çıḳmazsam iş uzanur ve maḳṣūduñ ḥā- (7) -ṣıl olur didi. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki bu tedbīrle iki ṭāife ṣabāḥa muntaẓır ṭurdılar. Ṣabāḥ (8) olıcaḳ yine at arḳasına süvār oldılar ve ṣaf ṣaf olup ṣavaşa ʿazm itdiler ve atına enine ve uzununa alaylar (9) baġladılar ve borılar çalup bayraḳlar çözdiler ve kılıçlar çeküp süñüler at ḳulaġına ḳodılar, yek erlerüñ yürekleri (10) ṭolupdı ve ḳorḳaḳlaruñ göñli mīşelerden yaña oldı. Atlar kişneşdi ve yigitler oynaşdı ve ḳanlar (11) ṭamarlarda ḳaynaşdı. Kiserī ṭarafından Melik Nuʿmān ilerü yürüdi. ʿArab bahādırları ile yüregi (12) ḳuvvet buldı. Ṣaġ ṭarafına Deylem Ḫarīsle Ẕü'l-Ḫimārı ḳodı ve ṣol ṭarafına Benī Ziyād ḫalḳıyla ʿAmrū bin Maʿdā (13)

83a

ḳuvveti ḳodı ve Ḥeccār bin ʿĀmiri sancaḳ dutdu. Devlet-i Kisreviyyenüñ ḫavāṣıyla ḳodı. İttifāḳ bu tertībde şöyle (1) düşdi ki Ẕü'l-Ḥimār Frenk çerisi beraberinde düşdi ve ʿAmr ve bin Maʿdī girüp Şām leşkeri muḳābelesine (2) oldı. Ḳayserüñ kendüsince ḳana muḳābil oldı. Öyle olsa Kiserī ṭarafından Ẕü'l-Ḥimār (3) meydāna ʿazm itdi ve ʿAmr ve bin Maʿdā girüp ḫaşm ṭaleb eyledi. Ḥeccār bin ʿĀmir daḫı ilerü yürüdi (4) ve muḳābil olan ṭāifelerden çıḳup bunlaruñla cenk itdiler. Öyle olınca ṣavaşdılar, her birisi yüz adam (5) öldürdi. Frenk begi Ḫīlcān gördi ki Ẕü'l-Ḥimār yine yüz adamın düşürdi ki her birisi bir leşkerü (6) deperdi, ġāyet de ġażab idüp gözleri ḳan ile ṭoldı. Ḳaṣd itdi ki sancaḳ dibinden çıḳup Ẕü'l-Ḥimār (7) üzerine ḫamle ide ve yoldaşlarunuñ intiḳāmın ala. İntiḳām Sinān bin Ebī Ḥārişe ʿAmr bin ve Maʿdā sürüp (8) üstüne Benī Fazāra ile hücūm idüp dört yanın baġladı. Benī Zebīd gördiler ki reislerinüñ (9) başına bunuñ gibi ḥāl geldi. Ḥamle ḳıldılar ki ḫalāṣ idüp ecel ḳaynaġından ḳurtaralar. Bunları (10) göricek Şām leşkeri daḫı yüridi ve Rūm ṭāifesi daḫı Ḳayser destūr virmedin Ḥeccār üstüne (11) ḫamle ḳıldılar, bu ḥāli müşāhade idecek Melik Nuʿmān ʿArab leşkeriyle cenge ḳaṣd itdi ve Kiserī daḫı (12) Deylem ve ʿAcem ṭāʾifesiyle ilerü yüridi ve yüridi ki varup od evlerinde vāfir odlar yaḳdılar, (13)

83b

yalaklara ve ḳızıl ḳorlara secde itdiler. Andan cenge āġāz itdiler. İki ṭarafdan daḫı şol vechle ṣavāş (1) itdiler ki vaṣfa ḳābil degüldür. Çoḳ ʿömürlerin defteri dürüldi ve çoḳ adamlar ata cānla binüp (2) cānsuz itdi. Aḫşām olınca bu ṣūretle çalışdılar, atlar yoruldı ve bahādırlar adam ḳırmaḳdan (3) uşandı, ḳan seyl gibi aḳdı. At adam ölisi üstüne yürüdi. ʿĀḳıbet Ḳayser ṭarafı çoḳlıġı sebebden (4) ʿAcem leşkerine ġālib oldı, yine müdāyin ṭarafına döndürdi ve ʿAmr ve bin Maʿdī görüp Sinān bin Ebī (5) Ḥārişe sebebile itdiler. Zīrā ki Benī Züpeyd bahādırları ʿAmra irişince Sinān bin Ebī Ḥārişe Benī Fazāra ile (6) ʿAmruñ dört yanın baġladı ve yoldaşları irişib yardum idmedi. ʿAmr ve daḫı bī-ḳıyāṣ cenk (7) itdi ve kendüden Benī Fazāraʾı defʿ itdi. Çoḳ adam düşürdi, ʿāḳıbet atın düşürüp ṭutdılar ve Ḥeccār bin (8) ʿĀmir daḫı Rūm ṭāʾifesini şol ḳadar ḳırdı ki ḥesāba gelmez yorulup żaʿif oldı. Helāk olmaġa (9) az ḳaldı. Benī Kinde bahādırları irişüp alıḳodılar ve yardum idüp ḫalāṣ itdiler ve Ẕü'l-Ḥimār daḫı (10) Ḫīlcān ḫalḳına bir iş itdi ki dünyā durdıġınca unudulmaya ve yir ucunadek ḥāvī söyline, bī- (11) -ḳıyāṣ adam öldürdi. Āḫir yine kendü bahādurlıġı bir kitle-i ḳuvveti ve himmeti sebeble kimse muʿāvenet itmeden (12) ḳurtuldı. Eger ol olmasa Ḫīlcān Frenk çerisiyle Kisrenüñ devleti defterin dürerlerdi ve leşkerin (13)

84a

ṭaġudurlardı. Bu miḳdārda aḫşām irişdi. İki leşker iki yaña çekülüp ārām olmaġ içün ḳondı. Ḫīlcānuñ (1) göñlinde Ẕü'l-Ḥimāra kīnüñ ve ġażabetüñ nihāyet yoġdı. Zīrā ki cerīdeleri kendü ḳılıçla açmışdı, iʿtiḳādı (2) buydı ki kendüye muḳābil olur kimse yoḳdur. Ẕü'l-Ḥimār bu vechle ṣavāş idüp bunuñ bunca ḫalḳun (3) düşürcek, yüregi ḳanla ṭoldı ve ġażab başında ḥareket itdi. Acıyla ve ḫāce and içdi ki yarındası (4) hīç kimseyi meydāna girmege ḳoymaya ve ḫalḳ ṣavāşdan menʿ ide. Ẕü'l-Ḥimār birle bir er alup cenk ide, yüze yüz (5) olu uruşa ve bahādırlarunuñ andan intiḳāmın ala. Rāvī Sinān bin Ebī Ḥārişe ʿAmr ve bin Maʿdā (6) kızını esīr itdügi sebebden Dımışḳ begi Melik Ḥāriṣ ḳatında ġāyet de muḳarrib ve ḥürmetlü ʿizzetlü oldı (7) ve Melik Ḥāriṣ vaʿde itdi ki Şām diyārına varcaḳ bunı kendü nāibi ve ol memleketüñ taṣarrufun baña (8) ışmarlaya. Sinān daḫı bu taṣavvurla feraḥ oldı. Ḥīle ve tedbīrlerden yaña meşġūl oldı ve Ḥüsn bin Ḥadīḳa (9) vaʿde itdi ki büyük bey ide. Ṣabāḥ olıcaḳ yine ṭurup cenge ʿazm itdiler ve iki leşker daḫı gök gibi (10) gürleyüp at arḳasına süvār oldılar, ṣāflar müretteb oldı. Her kişi kendü mekānın bildi ve mekānın añladı (11) ve birbirinüñ ṣūretin müşāhade itdi. Ẕü'l-Ḥimār ṣaġ ṭarafdan meydāna girdi ve ḫışm ṭaleb itdi (12) ve ṣol ṭarafdan Benī Kinde bahādırı Ḥeccār bin ʿĀmir daḫı anun ile Bunlar bu vechle iḳdām itdügüne (13)

84b

sebeb buydı. Melik Nuʿmān Benī Züpeyd bahādırı ʿAmruñ esīr olduġına ġāyet de saḫt oldı. Ẕü'l-Ḥimāra (1) ve Ḥeccāra şikāyet idüp İşde görürsiz ki Melik Āʿḳıl Nev-Şīrvān Āʿdil ne belāya müptelā olmışdur, (2) düşmān ne vechle ġālibdür. İmdi eger siz himmetle dürüşüp ġayret itmezseñüz devlet-i kisreviyye üzerümüzden (3) gitdi, mecmūʿ diyārı ḫāce ṭapıcılar ṭutdı. Sizden özge ittiḥād idicek kimse yoḳdur, meded eylemek vaḳti- (4) -dür ve ʿināyetüñ furṣatıdur. Ol ki Ḫorāsān leşkeri gelince añlayasız. Eger bu ḫiḍmeti seyrine görürsiñüz (5) ve Kiserīden bu āfeıı götürürseñüz benüm ḥazīnem daḫı Kiserī ḥazīnesi daḫı size ḥelāl olsun ve bu diyārun (6) ve Ḫorāsān memeleketünüñ beglerinden size bī-ḳıyās armaġān ve peşkeşler gelür. Kiserīnüñ başına (7) begler olursız, benüm gibi kişi dāim sizüñ muḥabbetüñüz ve havādaruñuz olur didi. Şol ḳadar istimālet (8) idüp söyledi ve bunları ṣavaşa ḳondurdı ki helāk olmaġa rāżī oldılar ve ṭāḳatları (9) yetdügünce dürüşmege vaʿde itdiler. Ẕü'l-Ḥimār daḫı bu arada kendü ḫācetin Melik Nuʿmāna ʿarż (10) itmege furṣat buldı. Başlayup ḳıṣṣasın şerḥ eyledi ve ḳayın atası Dureydle geçen mācerāsın ḥikāyet (11) itdi ve ʿAntere ḥasedi içinden

anuñla ortalarında müfāraḳat vāḳıʿ olduġun rivāyet (12) itdi. Andan eytdi: Yā Melik, saña geldügümden maḳṣūdum oldı ki beni anuñla barışdurup (13)

85a

ıṣlāḥ idesin, aramuzdan ʿadāvet götürüle, itdügüm işe pīşmān oldum didi. Melik Nuʿmān daḫı (1) Dureydle bunı barışdurmaġa vaʿde ḳıldı ve Ben daḫı Benī Fazāra sözüyle Dureydüñ üzerine (2) ḳardaşlarum düm idi. Şām çerisi elinden giriftār oldılar. Bilürüz ki Dureydüñ ḫāṭırı (3) ol sebebden baña daḫı melūldür. Anuñçün bize yarduma geldi. Uş İnşāllah adam üp (4) anı getürdüm ve ʿöẕür dileyüp ḫāṭırın tesellī idem, sizüñ arañızı daḫı ıṣlāḥ idüp (5) başaram didi. Ẕü'l-Ḥimār daḫı şād olup cān-ı dille cenge iḳdām idüp Ḥeccārla ittifāḳ (6) idüp bir yerden savaşa ʿazm eyledi. Dünki gibi ayru ayru depmediler. Rāvī eydür: Frenk begi (7) Ḥīlcān Ẕü'l-Ḥimāruñ davetüñi güñ cengini görüp ḳaḳmışdı. Çünki bugün daḫı meydāna ʿazm itdükde (8) gördi, ḳararı ḳalmadı. Ḫalḳı ilerü varmaḳdan menʿ eyledi, yalñuz Ẕü'l-Ḥimāruñ üzerine at depdi. (9) Zīrā ki bu Ḫīlcān cabbārlardandı, her yöreleri heb gücüyle almışdı. Deñiz yüzüne ḥükm iderdi. İki (10) ḳardaşı daḫı vardı, birisünüñ adı Sūbret ve birinüñ adı Nūbret idi, anlar daḫı bahādırlar idiler. (11) Velīkin Ḫīlcān ḫayli şeyṭāndı, ḳardaşları bunuñ mertebesinde degüldi. Ẕü'l-Ḥimār ile ṣavāş itdiler, (12) birbirine ḥamle idüp ḥamlelerin defʿ itdiler ve ḳatı benunsöyleşüp ve raḥmleşdiler. Bir zamān süñüyle cenk (13)

85b

itdiler, süñüleri şınup pāre pāre oldı. Andan ṣoñra ḳılıca geçdiler, ḫalḳ bunlaruñ cenginden ḫayrān oldı (1) ve naẓar idenlerüñ gözleri ḳamaşdı. Ḫīlcān deñiz yüzi bahādır idi, Ẕü'l-Ḥimār ḳuru yir bahādırı idi. (2) Ẕü'l-Ḥimāruñ ittiḳādı buydı ki ʿAnterden ġayrı kimse bunuñla muḳābil olmaz. Ḫīlcānuñ cengi (3) göricek taʿaccüp itdi ve tezcek almaduġuna melūl oldı. Añlayun ġayret idüp dürüşdi, öyle (4) olıcak Ḫīlcān yoruldı çünki Ẕü'l-Ḥimār bunda żaʿīflıḳ eşerin gördi. Ḳaṣd itdi ki (5) üzerine düşüp ṭutup esīr ide. Ḫīlcānuñ ḳardaşları gördiler ki Ḫīlcān savaş başında (6) taḳīrlıḳ ider ve ʿāciz oldı. Ḳorḳdılar ki ele düşer, ikisi bile ḳaṣd itdiler. Buñlar erişince Ẕü'l-Ḥimār (7) Ḫīlcānı başlu eyledi ve atdan ayırup yere urdı, atup bağlamaḳ ardınca oldı. Ḳardaşları irişdiler, (8) iki başından Ẕü'l-Ḥimāra ḥavāle itdiler. Birisi atın düşürdi birisi kendüyi mecrūḥ idüp atdan ayırdı, (9) yere düşürdi. Melik Nüʿmān bu ḥāli göricek nār-ı nūra ṣıġındı ve acıduġundan parmaḳların (10) ışırdı. ʿArab ve ʿAcem ve Dīlem çerisine çaġırdı, Kim ki Ẕü'l-Ḥimārı ḫalāṣ idüp ḳurtarırsa (11) nār-ı nūr ḥaḳḳı içün mecmūʿ

maḳṣūdına irişdüreyim didi. Bunuñ sözin işidicek yir yirden Ḫīlcān- (12) -uñ ḳardaşları üzerine at depdiler ve Ẕü'l-Ḥimārı ḫalāṣ itmege saʿy itdiler. Rūm ve Frenk leşkeri bu ḥāli (13)

86a

göricek ṣabr idmediler. Anlar daḫı ḥamle idüp ʿAcem ṭāīfesine ḳaṣd itdiler ve irüşüp Ḫīlcānuñ (1) setdin ṭaġıtdılar. Ẕü'l-Ḥimārı baġlayup esīr itdiler ve Ḫīlcānuñ yarasın baġlayup tīmār itdiler. (2) Beriyyeden çıkup yetdürdiler. Aḫşām olınca ʿAcem leşkeriyle cenk itdiler. ʿāḳībet Frenk leşkeri (3) muʿāveneti birle ʿAcem leşkerine ġalebe idüp gerü döndürdiler, evlerine ḳoydılar. Evet aḫşām irişdügine melūl (4) oldılar ve maḳṣūdları ḥāṣıl olmaduġuna acıdılar. Andan dönüp yine çādırlarına vardılar (5) ve ārām olmaġçün atdan indiler, bir sāʿat rāḥat olup ṭaʿām yidiler ve Ẕü'l-Ḥimārı öldür- (6) -mek bābından dānışdılar. Ḫīlcān revā görmedi ve öldürmege icāzet vermedi. Ḳardaşlarına (7) ʿİsa ḥaḳḳı içün bu kişi, öldürmege lāyıḳ adam degüldür. Evet elin ve ayaġın muḥkem yaġılık görelüm. (8) Ḥāl neye irüşür, işbu diyārı fetḥ itdügümüzden ṣoñra bunları heb ʿĪsā milletine daʿvet idevüz. Nuṣrānī (9) olanı ḳıyavuz, ḳabūl itmeyeni depeleyevüz didi. Ḳardaşları daḫı Ḫīlcānuñ sözin ḳabūl idüp Ẕü'l-Ḥimārı (10) berk baġlayup girü ḳalan esīrlere ḳoşdurdılar. Şād u ḫürrem olup öñince yatdılar. Yarındası Kiserī (11) leşkeri meydāna çıḳmadılar diyü erler ardından ṣavāşdılar. Benī Kinde bahādurı Ḥeccār bin ʿĀmir, bāḳī yoldaşları (12) yla yayaḳ olup çalışdılar ve Kiserīden bunları defʿ itdiler. Kiserī nar ı nūr ḥaḳḳı içün göñlüme (13)

86b

bir nesne düşdi. Elbetde itsem gerek, Melik Nuʿmān eytdi: Yā Melik ne fikr eyledüñ, nice idem didi. Kiserī eytdi: (1) Benüm ḳatumda ṣavāb- ı tedbīr budur ki ben kendüm Ḳayṣeri meydāna daʿvet idüp ṭuruşam, şarṭ (2) idem ki eger ol beni esīr iderse ʿĪsā milletine dönüp mālumı ve rızḳımı aña ḥelāl eyleyem ve oda ṭapmaḳdan (3) vaz gelüp ḫāce ṭapam eger ben aña ġālib olursam and virem oda ki leşkerleri alup üstümüzden gide, ıraḳ. (4) Bize ḫāīn olmaya ve kimse sözine uyup memleketümüze ḫurūc itmeye. Elbetde şöyle iderin didi. Andan (5) ṣoñra buyurdı. Od evlerinde vāfir ʿanberlerü ʿūdlarıña ḳorlar bıraḳdılar ve baş açup yalın ayaḳ oldı, (6) gördi, oda secde idüp taʿẓīm itdi ve gözleründen yaş aḳıdup bundan yardum istedi, mundan (7) buyūrdı ki Mecūs kitābların oḳudı, bir oda ḳarşu kim oturup kim ayaġın ṭurdı. Her birisi ḥizmet (8) idüp muʿāvenet ṭaleb itdiler. Rāvī eydür: Kiserī bu od evlerine giricek, Nuʿmān Ḥeccārın ʿĀmirle şehri (9) ṣaḳlarlardı ve Kiserī çıḳınca cenk beklerlerdi.

Kiserī daḫı od evlerinde iş bitürüp çıḳdı (10) ve ʿādeti neyse yirine getürdi. Andan ḳaṣd itdi kim ol didügi tedbīr ide ve Rūm begi (11) Ḳayṣeri meydāna daʿvet ide. Nāgāh gördi ki Melik Nuʿmān ṣād u ḫürrem geldi. Selām virüp duʿā itdi (12) ve eytdi: Yā Melik, beşāret olsun ki Rūm Pādişāhı Ḳayṣerden alıcı geldi, ṣulḥ itmek ister didi. Kiserī (13)

87a

bu sözi işidicek ḳorḥusından yüregi yaralı yazdı ġāyet de bedīʿ ve baʿīd gördi (1) ve taʿaccüp itdi, Bir kişi ki iş bu ḳadar leşker içinde ola, bize ġālib ola ve yaḳın bile ki żaʿīf olduḳ. (2) Bize adam gönderüp barışmaḳ ṭaleb itmek taʿaccüp bu işüñ ulusı vardur didi. Od ḫiḍmetkār (3) larunuñ şeyḫi ve ulusı meydān itdi. Hīç ʿaceb degül, Yā Melik. Ben bilürüm böyle olcaġın. Zīrā ki (4) sen od öñünde yüzüñ yere sürüp zārılıḳ itdüñ ʿabeṣ mi olsa gerekdi, maʿlūmdur gidüp (5) ḳadīm ve āle'lʿaẓīm bunlara bir ʿalāmet iẓhār idüp göñüllerine ḳorḳu bıraḳmışdur. Zīrā ki küstāḫlıḳ (6) idüp fesāda ḳaṣd itdiler ve ḳadīmden ḳalmış dīni yazmaġa saʿy itdiler didi. Kiserī Bu sözüñ (7) veche var. Meger bu sebebden ṣulḥa rāżī oldılar ola, hele bir kıġıruñ, gelsün görelim didi ve bir kümüşden (8) taḫtı vardı. Üzerinde ʿādet üzerine salṭanat ve ʿiẓaʿatle oturdı ve pādişāhlıḳ tācın başına giydi. (9) Ḳullar, ḥidmetkārlar ḳarşu ṭurdılar, vezīrler ve ḫāṣ u ʿām her birisi yerlü yeründe mertebelü mertebesince ṭurdular (10) ve ḥarīr libāslar giyüp müzeyyen ve ārāste oldılar. Ḳapu çalar ve çavuşlar maḳāmlarında bayaġı üzerinde (11) ayaḳ üstüne ṭurdılar. Andan ṣoñra Nüʿ māna ḫaber itdiler. Ḳayṣerüñ elçisin getürdiler. Meger ki ol elci Melik Ḥārisüñ (12) nāibi Cebīr bin Raḥīm idi. İçerü giricek evvel yir öpdi, andan gelüp Kiserünüñ elin öpdi, duʿā ve alḳış (13)

87b

itdi. Andan eytdi: Yā Melik, Adem Allah ʿAmrüñ Melik Ḳayṣer duʿā ve ḫizmet itdi ve küstāḫluġun dileyüp (1) aydur ki Kiserī ḫiḍmetine maʿlūm ola ki Beytü'l-Muḳaddes ḥaḳḳı içün ben bu diyāra kendüm iḫtiyārumla geldüm. (2) Beni, işbu Frenk ṭāīfesi çeküp getürdi. Rūm diyārına bir ziyān irişdireler diyü iḫtiyāṭ itdüm. (3) Yoḫsa ben senüñle ʿahdimi satmazum ve ṣulḫı bozmazdum. Şimdiki ḥālde bu şūm ṭāifenüñ begleri, başlu olup (4) żaīf oldı. Ḫalḳı benüm ʿahdümden çıḳmazsuz, daḫı ʿahd idüñ ki ayruḳuzı incitmeyesiz, ḫarāc almayasız. (5) Biz daḫı göçüp üzerüñüzden gidelüm, diyārumuza varcak Melik Nüʿmān ḳardaşların daḫı ḳoyuvirevüz. Ammā ki Benī (6) ʿAbs ve Benī ʿIṭfān ve Benī ʿĀmir esīrleri ḳoyvirmege Melik rāżı olmaz, bir ay zindānda yatup geregi (7) gibi incitmeyince. Zīrā ki

aralarında fesād çoḳ olmışdur. Ṣoñra anlar daḫı māl virüp ḫalāṣladılar didi. Kiserī (8) bu sözi işidicek şād oldı. Bu ṣulḥı oda taʿẓīm itdügü içün oldı ṣandı. Andan ġāyet feraḫdan (9) ḫazīnesün açup elçiye çoḳ māl verdi ve Ḳayṣere ġarīb armaġanlar ve ʿacāib taḥtlar gönderüp (10) Cemhirle ḳoşdı. Bunları göndürüp kendü muntaẓır oldı. Aḫşām Bezir Cemhiri daḫı geldi, Ḳayṣerden (11) ṣulḥ ḫaberin getürdi. Ḳayṣer buña nefīs ḫilʿatlar giydürmiş ve çoḳ niʿmet vermiş ve eyü atlar bağışlamış. Kiserī bunı (12) göricek teşvīşden emīn oldı ve yürüdi, naḳaralar ve kösler çaldılar, zurnalar ve beriyyeler aġartdılar. Şādılıḳ (13)

88a

itdiler, Ḳayṣer daḫı Cemhirle andlaşup barışdı ve defʿi leşker çaġırtdı, göçüp geldügi (1) yola revān oldı ve Şām begi Kūfe yolıña gitdi, kendü diyārına ḳaṣd itdi. Ṣabāḥ olıcaḳ (2) Kiserī, Melik Nuʿmān süvār olup Ḳayṣerüñ yurdına vardular. Gördi ki diyār ḳalmamış, hep diyārlarına (3) gitmiş ve hem iki yoldan gitmişler. Taʿaccup idüp aytdılar Bu nesneyi bunlar meger ki ġāyet çoḳluḳlarından (4) itdiler. Bir yola sıġmadılar, ola didiler. Andan Melik Nuʿmān Kiserīye Yā Melik, bunlara bir ulu iş (5) olmuşdur ki bu işi itdiler, yoḫsa ordaanı biriylebile bunlar bizi ḳoyup gitmezdi didi. Bunlar (6) bu sözde iken Rūm çerisinden cāsūsları geldi. Melik Nuʿmān buña Veylek, nedür ḥā- (7) -lüñ? Bunlara ne ḥāl vāḳiʿ oldı ki gitdiler didi. Ol Yā Mevlāī, Dımışḳ vilāyetini ʿAnter bin (8) Şeddādu Dureyd bin Ṣamʿa gelüp virān itmişler, adamların ḳırmışlar ve kendü esīrlerini heb ḫalāṣ (9) itmişler. Bunlara feryādcı geldi, ol sebebden ḳarārları ḳalmadı didi. Melik Nuʿmān şād oldı (10) ve bu ḫaberi Kiserīye söyledi. Ol daḫı feraḥ olup ʿAntere alḳışlar itdi. Rāvī eydür: Bunlar geçüp (11) gitdügüne sebeb bu oldı ki Melik Ḳayṣerüñ ḳaṣdı buydı ki yarındası Kiserīnüñ üzerine yürüyüp (12) hücūm ide ve Müdāyini feṭḥ idüp Kiserīyi ṭuta ve Nuʿmānı esīr ide. Nāgāh Dımışḳdan Melik Ḥārişe feryādcı (13)

88b

geldi ve aġlayup yakasın çāk itdi, dilbendin yere urdı, yüzin yırtdı. Melik Ḥārişüñ (1) yüregi ḳopdı ve cānı başına ṣıçradı ve Yā müʿerris, ne belāya ṣataşduñ didi. Ol kişi (2) Yā Melik, Şām diyār ḫarāb olup ḫalḳı helāk oldı, Dımışḳı aldılar ve ḳardaşuñ Bestāmı esīr (3) itdiler. Āhīleri ve zāhidleri ve ʿābidleri ḳırdılar, senüñ daḫı ḥaremüñe girüp ehl ü ʿıyā (4) liñi esīr itdiler. Ḥicāz şeyṭānları bize ʿaceb iş itdiler. Tīz ol, iriş. Bunda bir sāʿat eglenme. (5) ʿIrāḳ diyārına ṭamʿ eyleme, Şām memleketi eliñden gitdi, büte ṭapıcılar ol yirleri ṭutdı. (6) ʿĪsā

dīnine ḫalel getürdiler didi. Melik Ḥāriṣ bunuñ sözin işidicek ḥayātı gitdi ve cihān (7) başına dar oldı ve gözine ḳarañu oldı. Bilmedi ki yirde midür yoḫsa gökde midür? Kişiye eytdi: (8) Bu işi bizüm diyārumuza iden ḫalḳuñ muḳaddesleri ve reʾīsleri kimdür didi. Ol kişi Benī (9) ʿAbs Bahādırı ʿAnter bin Şeddāddur. On Biñ kişiyle gelüp belāları bizüm başumuza getürdi didi. (10) Ḥāriṣ eytdi: Suc nedür ki ʿAnter gibi kişiyi ardumuzda ḳoyup bunda geldüm didi. Ol kişi (11) Yā Melik, Nādir bin Ġıyāṣ depelendi ve esīrler ḳurtuldı. Nādirle bile gelen on biñ adamdan (12) az kişi ḳurtuldı. Zīrā ki Nādir bin Ġıyāṣ esīrleriyle Şāma yaḳın gelicek, ḳardaşuñ Bestāma (13)

89a

ḫaber getürdi, geldügin bildürdi. Bestām daḫı şehrüñ ḫalḳına ḫaber idüp ḳarşulamaġa ʿazm itdi (1) ve buyūrdı: Şehri donatdılar ve soḳaḳları müzeyyen itdiler, kösler ve maḳaralar dökdiler ve şādılıḳlar idüp (2) Bestām bindi ve bāḳī ḫalḳ ardına düşdiler ki varup Nādir bin Ġıyāṣ getürdigi esīrleri (3) teferrüc ide. Mecmūʿ ḫalḳ çıḳalar evde hemān oġlancuḳlar ve ʿhātūn kişiler ve pīrler ḳaldı. Andan (4) Ġıyāṣla buluşup esenleşdiler. Andan dönüp şehre yöneldiler. Nāgāh gördüler girü döne, on (5) biñ adam irişdi. Çaġırup aydurlar ki Ey Nuṣrānīler itleri ve bātıl dīn āsileri, bizüm (6) aḳrābamuzı ve māllarumuzı ḳanda alup gidersüz deyüp ḫamle ḳıldılar. ʿAnter öñünce bāḳī ḫalḳ anuñ ardınca (7) defʿ bunları dağıtdılar ve ekṣerī ḳırdılar. Andan irişüp Dımışḳı yaġma itdiler, ḫātūnları ve oġlanları (8) ve ḳızları esīr itdiler, kiliseleri yıḳup içindeki rahibleri ve ẕāhidleri helāk itdiler. Ḳurtulan (9) ḳaçup ṭaġlara gitdiler. Baʿzısı varup Ḫavrān yerlerine gitdi. Biz anlardan ayrılalı yidi gün oldı. (10) Şimdi ḫālleri ne idügün bilmezüz didiler. Ḥāriṣüñ ġażabından gözleri görmez oldı ve Sinān (11) bin Ebī Ḥāriṣe ḫaberinden bir miḳdār ṣordı ve itdügi işlere pīşmān oldı ve taʿalluḳātı (12) esīr olup ʿAnter eline girdügine acıdı. Zīrā ki ol aḳrābasın ve taʿalluḳātın Nādir bin Ġıyāṣla (13)

89b

Şām diyārına bile di ki varup anda Melik Ḥāriṣle muḳīm olup ṭura. Çünki işitdi, (1) ḥāl böyle olduġın ve münāfıḳlarıñ teṣir- i ʿāḳıbet kendüye geldügin saḫt oldı ve ḥāli mükedder (2) oldı olup melul oldı ve eytdi: Vay Şeddādın Ḳara Kulı, senüñ elüñden çekdümüz kebāb (3) oldı ve dāim ʿādetüñ feraḥlıḳları ġuṣṣaya döñüşdürmekdür ve şāḍılıḳları ġam eylemekdür didi. Andan (4) Melik Ḥāriṣe eytdi: Ne fikir dersin, nice itmek gerek. Bu fesādı tedārik itmek ne vechle ola didi. (5) Melik Ḥāriṣ İşüñ olcaġı oldur ki varup bu ḥāli Ḳayṣere ʿarż idevüz, yine

dönüp (6) gidevüz. Müdāyin almaḳdan ne fāide. Ehl ü ʿıyālümüzi ve memleketümüzi ḳurtaravuz ve itdügi işlerüñ (7) cezāsın aña idevüz. Yoḫsa ellere melāmet olup ʿālemlere dāstān olduḳ didi. Sinān bin Ebī (8) Ḥāriṯ eytdi: Ṣavāb birdüñ, velīkin Kiserīyle ṣulḥ idüp barışmayınca gitmeyelim. Yoḫsa muḳayyed olma- (9) -yup dönüp gidersevüz, ardumuzdan irişdiler, itdüġümüzüñ işlerüñ cezāsın iderler. ʿAli'l- ḥuṣuṣ (10) ki ittifāḳ bu furṣatda Ḥorāsān leşkeri daḫı irişe. Elbetde bize bir şikestlik getürdiler didi. (11) Melik Ḥāriṯ daḫ Sinānuñ sözin ḳabūl itdi ve ṣordı. Fi'l- ḥāl Ḳayṣer ḳatına vardı, gördi ki (12) Frenk Rūm bahādırları cemʿ idüp ṭanışırlar ki ṣabāḥ Müdāyin üstine gideler. Bu vāḳʿaʾi (13)

90a

bunlara ḥikāyet itdi. Ḳayṣer bu bābda ḥayrān oldı. Dımışḳa vāḳiʿ olan inṭākiyeye dāḫ ola (1) diyü bu iḫtiyāṭ itdi. Himmeti set olup niyeti şındı, Müdāyin ḳapusı ḳalmadı. Kiserī üzerine yürü- (2) -mekden vāz geldi. Andan Veylek. Yā Ḥāriṯ, sen Şām diyārından memleketine ol şeyṭānçün (3) gitdüñ, niçün satlıḳ itdüñ, anı ele getürmedüñ didi. Ḥāris eytdi: Yā Melik, ol müʿerris (4) anda ḥāżır degüldi. Benī Çeşm ve Hevāzin yerlerine varup ṣıġınmış, ben daḫı Nüʿmānuñ ḳardaşların esīr (5) idicek, Benī ʿİṭfān ve Benī ʿĀmiri heb esīr idüp Benī ʿAbs esīrleriyle Şām diyārına gönderdüm (6) ve senüñ bu yerünge muṭīʿ oldum. Nuʿmān üzerine daḫı çıḳmış, Kiserī gitmiş, mecmūʿ yerleri alup ḫarāb (7) itdüm. Andan sürüp senüñ ḫidmetiñe geldüm. Daḫı bilmezin ki ol ḳara yüzlü ḳul nice varup irişdi, (8) ol esīrleri ḳurtardı yāḫūd bizüm diyārumuza böyle nice tōz irişüp bunca fesādlar itdi. Biz esīr (9) leri Nādir bin Ġıyāṯla gönderdügümden ṣoñra ḫayli medet añlatdum, tā ki ḳıyāsda Şāma irişdi (10) ola, didiler. Andan Nuʿmān üstüne gitdüm didi. Ḳayṣer Şimdi bize girü dönmekden yegrek tedbīr (11) yoḳdur. Nice Ḥicāz şeyṭānları yerlerümüzi aldı ve ehl ü ʿıyālimizi esīr idüp kendü memleketine aldı, (12) gitdi didi. Sinān eytdi: Yā Melik, şöyle sezerin ki ol didikleri Veled-i zinā ʿĀmir bin Ṭufeyl (13)

90b

ve Ġaşm bin Mālikī ḫalāṣ itmege gelmez. Bunlaruñla ġāyet de dōstluḳları vardur. Asım ṭuracaḳ şeyṭān (1) degüldür. Şāma esīr cek bunları benüm ḳatumda alı ḳoḍmadı, zamāndur gerek ola diyü didi. (2) Bu sözleri işidicek Frenk begi eytdi: Varuñ siz Küçek diyāruñuza gidüñ, ben bunda ṭurup (3) Kiserī ile cenk iddüm. Sizden yardum istemezin didi. Melik Ḳayṣer eytdi: Lā v'Allah bu eyü tedbīr degüldür. (4) Bunlar böyle ḫalvet ḳalcaḳ degüldür.

Elbette yardumcı gelüp bī-nihāyet çeri yığılsa gerek. Ḳorḳaruz, saña ġālib (5) olup ṣayalar. Millet-i ʿİsāvīye ḫalel gele ve oda ṭapıcılar dünyāyı ṭuta. Ṣavāb budur ki dönüp mecmūʿmuz (6) gidevüz. Varup ol Şāma gelen ʿArablar ile buluşup ḥaḳlaşavuz, andan ṣoñra añladayın yıraḳ gidüp (7) bu diyāra gelevüz. Yoḫsa niçe ol ʿAnter ṣaġ ola. Biz rāḥatlıġa ṭaʿām yimeziz didi. Frenk begi daḫı (8) buña rāżī oldı, Kiserī ile ṣulḥ idüp göçdiler. Melik Ḳayṣer ʿAmr bin Maʿdā kızını ve Ḥeccār bin ʿĀmiri ve ʿĀmir (9) bin Mālikī, Ẕü'l-Ḥimārı kendü aldı. Ḳorḳdı ki Ḥicāz ʿAzīzi ġalebe idüp Melik Ḥārişüñ (10) elinden iller üzerlerine kendü çerisinden ve Frenk bahādırlarından adamlar ḳoyup ışmarladı ve diyārlarına (11) ʿazm idüp gitdiler. Ṭaġlar, dereler geçdiler, aḫşāmadek gitdiler. Gelüp bir araya ḳondılar ve rāḫat (12) olmaġiçün yetdiler. Gicenüñ yarısı geçdi, uyanuḳ hīç kimse ḳalmadı. Ẕü'l-Ḥimār yetdüġi yoldaşlarına (13)

91a

eytdi: Ey ʿArab Uuları, niçeyedek işbu atlarla ʿavrat gibi serilüp giderüz, hep bu nesneleri (1) almaḳdan ḳurtulan ḳurtulmayan helāk ola didi. ʿAmr ve bin Maʿdī ve ʿĀmir bin Ṭufeyleaytdılar. (2) Yā Ẕü'l-Ḥimār ne ? ola bu olaya ṣabr ide. Bu cezāya rāżı ola. Elümüz hep bağludur, nice (3) eyleyelim didi. Ẕü'l-Ḥimār Aḫşāmdan birü ben, bağum kesdim, elüm şöyle boş baturınca (4) kez ḳaṣd itdüm ki ṭurup bu müerrislerden birüsünüñ ḳılıcın alam, daḫı bunları ḳırıb göñlüme şifā ḥā- (5) -ṣıl idem ve alayına cerāḥatim olmaġın cürʿet itmedüm. İmdi eger size mānīʿ olan baġsa hepüñüzi (6) çözeyin didi. Bunlar aytdılar. Hay Veled-i zinā, ya niçün bizi çözmedüñ ki şimdiyedek bunları ḳırup (7) ḳaçdıḳ, ṭur, tīz elümüzi ḳoyuvir didiler. Ẕü'l-Ḥimār daḫı ṭurup bunları bir bir ḳoyuvirdi. Ol beglik (8) ḫalḳun silāḥların alup atlarına ṣüvār oldılar. Kendülere müteʿalliḳ olan esīrlerden yüz adam ḳoyuvirdi (9) ler. Ellisi Benī ʿĀmirüñ Ululaın dutdı. Andan ḳaçmaġa ḳaṣd itdiler. Leşkerinden ḳaravul vardı. Anlara ṣa (10) taşdılar, cenk itdiler ġavġā ve ġalebe oldı. İkileyin daḫı uyandılar, gördiler. Esīrler bunlaruñ silāḥların alup (11) atlarına süvār oldılar, ḳaçdılar. Cān başlarına şıçradı, leşkere ḫaber idüp hep at arḳasına geldiler ve ḳaçanlaruñ (12) ardlarına düşüp irişdiler ve dört yanın bağladılar. Ẕü'l-Ḥimār bu ḥāli temāşā idicek cenkden ṣafāsı (13)

91b

yoġdı. ʿIraḳ ṭarafına diregin ṭoġruldup ḳaçdı, ḳurtuldı. ʿAmr bin Maʿdā görüp ve ʿĀmir bin Ṭufeyl (1) ve Ġaşm bin Mālik ve Ḥaccār bin ʿĀmir cenk itdiler, ḳaçmaġa muḳayyed

olmadılar, helākı iḫtiyār itdiler. Frenk (2) bahādırları olmasa bunlardan bir adam żāyiʿ olmazdı. On Frenk ṭāifesi otuz kişiler dü- (3) -şürdiler ve yaḳındaḫı bekletdiler ve yayaḳ olup üstlerine hücūm itdiler. Ḳayṣer çaġırdı, Zinhār işbu (4) şeyṭānları ḳırmañ didi. Ṭutmaġa saʿy idüñ. Bunlaruñ ḳaçduḳlarunuñ cezāsın ḳılayın didi. Bunlar bu (5) ḫālde iken Şām ṭarafından bir tōz belürdi ve yel gibi esüp bunlara ṭogrıldı. Bunlar daḫı cenkden (6) el çeküp ? idüp gözetdiler. Muntaẓır olup ṭurdılar, gelirek tōz açıldı, içinden bir leşker (7) çıḳa geldi. Mecmūʿ ʿĪsā Müselleh ve ellerinde yalın ḳılıç ve ardlarında ʿavratlar āvāzı ve oġlancıḳlar (8) āvāzı, esīrler fiġānı gelir. Ḳayṣer bu geleni görüp ol zārılıḳları işidüp yanındaġı ḫalḳa,aydur. (9) Ey Derīġā, ʿĪsā dīni ḥaḳḳı içün, bu gelenler ol istedügümüz ʿArablardur ki memleketümüzde bunca fesādlar itdiler. (10) El-ḥamdüli'l-lah ki düş geldüñ. Ḥaḳ Teʿālī atları sürüp ecellerine ḳarşu getürdi didi. Andan Frenk (11) begine eytdi: Ḫalḳıña buyur, işbu ḳaçanları tīzcek ṭutsuñlar. İşbu gelen ʿArabları ḳırmaġa meşġūl (12) olalım didi. Ol daḫı bahādırlarına buyurdı, atlaruñ üzerlerine hücūm itdiler. Kendüler bāḳī leşker (13)

92a

le gelen çeriyi ḳarşuladılar. Rāvī eydür: Bu gelen meger ki ʿAnter bin Şeddād idi. Dureydle Benī Ceşm ve Hevā- (1) -zin leşkeriyle ve Melik Nuʿmānuñ ḳardaşları ʿIrāḳ leşkerle bile idiler. Zīrā ki bunlar daḫı (2) geri ḳalan esīrlerle Melik Ḫāriṣ ile di. ʿAntere irişüp atları daḫı ḳurtardı idi (3) ve Şām vilāyetinden ʿazm idüp bu yaña geldiler. ʿAnterüñ bunları ḫalāṣ itdügüne ve Şām (4) diyārın pāymāl itdügüne sebeb Ḳaysdı. Zīrā yuḳaruda beyān itdük ki Melik Kayser ḳardaşlaru- (5) -nuñ baʿżısıyla ve biraz Benī ʿAbs ḫalḳıyla varup ʿAnteri buldı, ʿoẕür dileyüp düşmān (6) üzerine yardum ṭaleb itdi. ʿAnter daḫı buña özi göyündi ve ʿözrini ḳabūl idüp ṣuçunı (7) ʿafv eyledi. Andan ittifāḳ idüp ehl ü ʿıyālleri ardınca Şām diyārına ḳaṣd itdiler (8) ve eyü atlar süvār olup yürütdiler. Gice gündüz gitdiler. Rivāyet iderler, gitdükleri yirden Şāma bir aylıḳ (9) oldı. Bunlar yedi gün irişdi dirler. Rāvī eydür: Her gün Şeyyūb bunlardan öñürdi giderdi ve Şām (10) çerisinden ve esīrlerden ḫaber ṣorardı. Yine dönüp bunlara ḫaber getürdi. Yedi gün tamām (11) bu ṭarīḳle gitdiler, sekizinci gün olıcak Şeybūb geldi, bunlara eytdi: Beşāret olsun (12) size ki bugün bu maḳāmdan göçmişler. Mecīd oluñ, şehre irişmedin yetişi görüñ didi. (13)

92b

Dureyd eytdi: Yār Allah, Yā Şeybūb beşāret eyü meşd olduḳ. Ḥaḳ Teʿālā seni āfetlerden ḳorusun, ıraḳ (1) eylesün didi. Melik Ḳays eytdi: ʿArab Ululları benüm ḫāṭuruma bir nesne geldi. Eger maṣlaḥatı var ise (2) diyeyin gerek didi. ʿAnter Yā Mevlāī, ḫāṭuruña ne geldi digil. Her ne dirseñ senüñ buyrūġuña (3) muṭīʿ oluruz didi. Melik Ḳayser eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, baña şöyle gelür ki ol ḳavm bir maḳāma (4) irişcek. Dımışḳa adam üp geldüklerin bildürmişlerdir. Anlar daḫı bunlaruñ ḫaberi irişincek (5) esīrleri teferrüc itmege çıḳsalar gerekdür. Ḫavāṣdan ve ʿavāmdan şehr içinde kimse ḳalmasa gerek- (6) -dür. Öyle olsa ṣavāb-ı tedbīr budur ki biñ eyü adam seçüp gönderevüz, bunlaruñ ardlarına irişe, (7) göre. Eger ben didügüm ḫisāb rāst gelüp şehri ḫalvet ḳıldıysa varup bu ḳavmüñ bir ṭarafından (8) ṣapup şehirden bunların alalar. Biz daḫı izlerin sürüp bu yañadan hücūm idevüz ve daḫı iki (9) ṭarafdan ḳılıc ḳoyavuz. Bize itdükleri işūn intiḳāmın idevüz. Şādılıḳların ġuṣṣaya degüşürevüz (10) ve başlarına belā yaġmurın yaġduravuz ve ġaẕāb yellerin esdürevüz. Bu tedbīrle hīç şüphe yoḳdur ki (11) bu vilāyeti aluruz ve yola dolan bahādurları ġanī idevüz, altuna ve gümüşe, māla ve rıẕḳa ṭoyura- (12) -vuz didi. Ḫalḳ daḫı bunuñ sözin işidicek ḳabūl itdiler ve müvecceh gördiler. Andan Muḳri'l-Vaḥş (13)

93a

. Bu işe ben baş olup varayın, ol ḫiḍmeti yerüne getüreyin. Ol diyārı ben eyü bilürin (1) didi. Andan ol gün rāḫat olup ḳondılar ve gice yatup ārām oldılar, seḥer vaḳtı olıcak (2) biñ adam seçdiler. Muḳri'l-Vaḥşı muḳaddem dögdiler ve Dureydüñ aṣḥābından Ḫifāf ve Diṣār daḫı (3) bile ḳoşdılar ve ʿUrva bin Alūrd ve ʿAnterüñ atası Şeddād daḫı bile gitdi. ʿAnter Dureydle ve bāḳī leşker ile (4) bunda ḳaldı. Muḳri'l-Vaḥşı üp bunlar daḫı Şām çerisünüñ ardına düşdiler, mecīd yürü- (5) -tüp irişdiler. Allah Teʿālī anuñ taḳdīrine bunlaruñ tedbīri muvāfiḳ gelüp esīrlerini ḫalāṣ (6) itdiler ve Dımışḳı aldılar ve Melik Ḫāriṣüñ ḳardaşı Bestām esīr itdiler. Dört beş gün ol yaña (7) ve bu yaña tālān ve tar iş idüp illeri yaḳdılar ve ʿavratları ve ḳızları ḳoyun sürüsü gibi sürdiler ve (8) kilīseleri yıḳup papazları ve rāhibelerin boġazladılar. Andan şehirden ṭaşra bir yerde çādırlar (9) ḳurup oturdılar ve ārām olmaġ içün ḳondılar ve esīr olan taʿallüḳātlar ile buluşup esenleşdiler (10) ve şād-ı ḫürrem oldılar. ʿĀmir bin Ṭufeylüñ anası Kīşe ʿAntere gelüp aġladı ve Dureyde ḥālinden (11) şikāyet eyledi ve Oġlum, Melik Ḫāriṣ elinden Ġaşm bin Mālikle esīrdür didi ve bāḳī ḫātūnlar ki (12) taʿallüḳātları anda ṭutsaḳ idi. Heb gelüp ḥāllerin ʿarż itdiler ve ʿAnter öñünde aġlaşdılar ve Dureyd (13)

93b

bin Ṣamma bunlaruñ ḫāṭurlarını tesellī itdi. Melūl olsuñ, uş Kiserīye ve Melik Nuʿmāna yardum (1) itmege Melik Nuʿmānūn ḳardaşlarıyla gitsevüz gerekdür. Sizüñ ḫalḳuñuzı daḫı inşāllah ḫalāṣ ide (2) vüz didi. ʿAnter daḫı bu vechle istimālet idüp vaʿde itdi ve Kibeşīye ʿĀmir bin Ṭufeyl (3) benüm dōstum ve yarümdür. Elbetde ben anı ḳurtarsam gerek. Bilüñ, ben bu işlere iḳdām itdügüm ol esīr oldu- (4) -ġ içündür didi. Andan ṣoñra ittifāḳ idüp Dımışḳ esīrlerini bir araya cemʿ itdiler ve kendü aḳrabālarına (5) ve ḫarāmīlerine ḳatdılar ve beş biñ adamla ḳoşup Ḥicāz memleketine diler. Kendüler bāḳī ḳalan leşkerle (6) Müdāyin ṭarafına ʿazm itdiler ki varup Melik Nuʿmāna ve Kiserīye muʿāvenet ideler. Rūm, Şām ve Frenk (7) leşkerin atlarun üzerinden defʿ ideler ve ʿĀmir bin Maʿdī görüp ve ʿĀmir bin Ṭufeyli ve Ḥeccār bin ʿĀmiri (8) esīrlikden ḫalāṣ ideler. Muḳri'l- Vaḥş eytdi: Ṣavāb budur ki Müdāyin ṭarafına varmadan (9) İnṭākine üstüne varavuz, ḫalḳı altuna ve gümüşe ṭoyuravuz. Andıġı kilīseleri ve ṣavmaları (10) yaḳup bir ġazā idevüz ki ḳıyāmetedegin dillerde söylene ve illerde çavlana didi. Melik Esved (11) v'Allah ki ḫūb söyledüñ ve ṣavāb-ı tedbīr eylediñ. Zīrā ki maʿlūmdur, Ḳayser Kiserīnüñ (12) yerlerini perākende idüp şehirlerini ḫarāb itmişdür. Biz daḫı aña itdügi işlerüñ ʿivażın (13)

94a

gerekdür ki idevüz didi. Andan bu ḳaṣdla yigirmi beş biñ adam olup Enṭākiyeye ʿazm itdiler ve yolda (1) bulduḳların ordular yaḳdılar. Memleket leşkerden ḫālī ḳalmamışdur, kimse mānīʿ yoġdı. İnṭākine (2) vilāyetini tārümār itdiler. Ondaġ maḳṣūdlarına daḫı ḥāṣıl itdiler. Bī-nihāyet māllar ve niʿmetler (3) ıssı oldılar ve ḫamīle cārīyelere mālik oldılar. ʿAnter eytdi: v'Allah ki bu sefer bize beş biñ yeter (4) devletlü memleket olurmış, bu iller şimdiden gerü ġazā itmelü olıcak, bu diyāra ire- (5) -lüm. Andan dönüp Müdāyine revān oldılar ve becid gitdiler. El-ḳıṣṣa gelüp Ḳayṣer çerisine irişdiler (6) ve ḳaçanlarla cenk ve ṣavaşa meşġūl olmışlar. Dureyd eytdi: Bu şeyṭānlaruñ ḫāli nedür ki (7) bu araya geldükleründen ṣoñra ṣavaşalar. Bunlara ne vaḳʿa geldi ola yāḫūd ne sebebden Müdāyini (8) feṭḥ itmeden döndüler ola didi. Maḳrü'l-Vaḥş eytdi: Bunlaruñ gerü döndüklerüne sebeb, bizüm (9) ḫaberümüz işitmişlerdür ki diyārlarını ḫarāb idüp ḫalḳlarını perākende ḳılduḳ ve ʿavratlarını (10) esīr itdük ammā cenklerine sebeb budur ki aralarına muḫālefet düşmüş ola yāḫūd ʿArab (11) ḫarāmīlerünüñ ṭamāʿları ṭamʿidüp ellerinden rızḳların almaġa ḳaṣd itmişlerdür. Yā esīr vardı (12) ḳaçdı, ardından irişüp dört yanın baġladılar, ṣavaşırlar ki dutup ḳıralar didi. ʿAnter (13)

94b

eytdi: Biñ adamla varup atlara ḥamle ideyin, ḥālleri nedür bileyin. Daḫı size ḫaber getüreyin (1) didi. Dureyd geldi ve eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, sen ıssuzluḳ yerlerde ġāret (2) itmekde ögrendüñ, cürʾetüñ senüñ gibi diger çeriye biñ adamla varmaḳ mı olar didi. ʿAnter (3) eytdi: Yā Mevlāī, bu ḥāce ṭapıcılaruñ çoḳluġuna baḳma, ġāyet de muḫanneṯ ḫalḳ olurlar, bunlaruñ (4) begi bizüm yerümüze ṭurmaz, şimdiden göñlüñi ḳorḳutma didi. Dureyd eytdi: Sen bilürsin, (5) biz daḫı saña uyaruz didi. ʿAnter Muḳri'l-Vaḥşı ʿUrva ve Şeddādı bilse (6) alup tamām biñ adamla süñü ṭoġruldup Rūm leşkerünüñ üzerine ḥamle itdiler, ṣavaş odun (7) yalaklatdurdılar. Tōzları havāya çıḳdı. Rūm çerisi ʿAnteri ve aṣḥābını çevüre alup baġladılar (8) ve ṣavaş itdiler. Dureyd ḳorḳdı ki ʿAntere bir ziyān ideler diyü. Ḫifāf bin Nedebeʾi ve Diṣār bin (9) Davuḳı on biñ adamla ʿAntere yardumcı gönderdi. Onlar daḫı irişüp ḥamle itdiler. Rūm leşkerü (10) nüñ başına belālar getürdiler ve ḳanlarını seyl gibi aḳıtdılar ve başlarını ṭolu gibi dökdiler. Rāvī eydür. (11) Şol vaḳt ki biñ adamla ʿAnter ḥamle ḳıldı, irişdi. ʿĀmir bin Ṭufeylüñ cenk içinde (12) āvāzın işidüp bildi ve bir naʿra urdı. Üstündeki ḫalḳı ṭaġıtdı ve ṣaġları (13)

95a

yarup ʿĀmire yaḳın vardı. ʿĀmirle daḫı aṣḥābından hemān ḳırḳ kişi ḳalmışdı, bāḳīsi helāk olmışdı. (1) Bunlar daḫı ḳırılmaġa az ḳalmışdı, silāḫları dükenmişdi ve atları yorulmışdı. Ecelleriyle kendüler arasında bir (2) bir ḳarış ḳalmışdı. ʿAnter bularuñ ḫālini müşāhade idicek eytdi: ʿArab dīni ḥaḳḳı içün Benī ʿĀmir Ululaı (3) helāk oldı didi. Andan ṣoñra biñ adamla kendüyi ol bī-nihāyet leşkere urup ṣavaş itdi, (4) alaylarını yüzdi ve ṣafları ṣoydı, ictimāʿlarını perākende ḳıldı ve ḳanlarını yere döküp başlarını havāya (5) uçurdı. Āṣmaʿī Ol zamānda bir bahādıruñ üstüne düşmān çoḳ yıġılsa şād olup kendüden (6) giderdi ve bī-iḫtiyār ṣavaş iderdi ve kendüyi bilmezken dürüşürdi. Nitekim bir kişi mest olsa durmayup (7) sucı ṭaleb ider ve içmege ḫırsı evvelden ziyāde olur. Nitekim ʿAnter kendü aḥvālini işbu beytlerde demişdür. (8) Şiʿr.

95b

naʿrların göricek ve adamlar düşürdügün müşāhāde idicek ṣandılar ki adam degüldür. Başlarına ḳaża-yı āsumānī indi ve belā-yı nāgehānī geldi, öñünden dalup ḳaçdılar. ʿĀmir bin Ṭufeylle ʿAnter buluşup (8) esenleşdi, selāmetliġle ve feraḥla beşāret idüp ḫāṭırın tesellī ḳıldı. Ḥikāyet iderler ki ʿAmr (9) bin Maʿaddi garbdan ayruġunuñ atları heb ḳalmışdı. ʿAmr ol furṣatda ʿAnterle buluşdı (10) ve güreşdi. v'Allah ki tamām ve ḳatında geldük bizi ölmişken yine dirildük ve setilden çıḳarup (11) dünyāya getürdüñ didi. ʿAnter Veylek, Yā ʿAmr, sen daḫı bu diyārda neylerdüñ, bu esīrler (12) içinde ne işüñ vardı didi. ʿAmr eytdi: Melik Nuʿmāna ve Kiserīye yardum vermege geldümdi. (13)

96a

Nifāk vaḳıʿa uġrayup esīr oldum didi ve bāḳī ḳıṣṣaların daḫı rivāyet itdi. ʿAnter eytdi: (1) Beşāret olsun ki ḫalāṣ bolduñuz, hīç melūl olmañ. Ben ḫāce ṭapıcılardan sizüñ intiḳāmuñuzı (2) geregi gibi alıvireyin didi ve bunları ardında ḳoyup yine cenge ʿazm itdi. Bu ḫālde iken Ḥifāf ve Diṣār (3) ol Dureyd dügi on biñ adamla ardından gelüp irişdi. ʿAnterüñ yüregi bunlaruñ sebebi (4) birle ḳuvvetlendi ve düşmān üzerine cüreti artdı. Her birisi şol ḳadar adam ḳırdılar ki ḳolları yoruldı. (5) Aḫşamadek bu ḫalle oldılar, aḫşam irincek bir yerde çādır ḳurup raḫāt oldılar. Mecmūʿsı (6) ʿAntere duʿā ve alḳış itdiler. ʿAnter ol içinde kerem olup işbu ebyātı oḳurdı. Şiʿr. (7)

96b

Rāvī eydür: ʿAnter ʿĀmire aydı. Yā Āḫī, Ḥicāz memleketinde biz şöyle işitdük (8) ki sizi Şām ʿArabı ve Benī Gassān Nasrānīler esīr itdi diyü. Şimdi Rūm ve Frenk çerisiyle çekişirsün. (9) Bu ne ḥikmetdür? Yoḫsa ol şeyṭānlar Kiserī ve Nuʿmān üzerinde ḳaldı. Daḫı bunlar bizüm ḫaberümüz işidüp (10) döndüler mi didi. ʿĀmir bin Tufeyl eytdi: Lā v'Allah Kiserī üzerinde bunlardan bir adam ḳalmadı. Sizüñ (11) ḫaberüñüz işidicek Kiserīye ḥīle idüp barışdılar ve ṣulḫ itdiler. Bu geldü, almaġa az ḳalmış (12) iken ve Müdāyene yürümege ḳaṣd itmişken ammā ol diyārdan girü döncek, Şām begi Melik Ḥāriṣ (13)

97a

ḳorḳdı ki sizüñle yolda buluşmaya. Siz Ḥicāz yolına gidesiz, ol ṭarafdan dönüp bu diyāra gelesiz (1) ve anlaruñ esīrlerini esiz, irişmeyeler. Ol sebebden bizi Rūm ve Frenk çerisiyle bu yaña gönderdiler. (2) Geldikleri yola gitdiler ve esīrlerin ḫalāṣ itmek ṭalebinde becīd yürütdiler ve eyü atlar ile eglenmeyüp (3) gitdiler. Ẕü'l-Ḫimār bizümle bile esīr idi. Bir gice kendüni ḳurtarmış bizüm daḫı baḳumuzı çözüp (4) ḳoyururdı. Ḳaçduḳ, ardumuzdan irişdiler. Ṣabāḥadegin cenk iddük. Ṣabāḥ gördi ki biz żaʿīf olduḳ, (5) ol daḫı mecrūḥdı, henüz ḫōş olmamışdı. Başın alup ḳaçdı, ḳurtuldı didi ve bāḳī ḳıṣṣalarını (6) ve mācerāların ʿAntere ḥikāyet itdiler. ʿAnter bunlaruñ vāḳʿalarına müteḥayyir oldı ve ḥāllerine taʿaccüp itdi. (7) Ẕü'l-Ḫimāruñ işine ṭāk ḳıldı ve göñlünde eytdi: ʿAceb bilsem ki Ẕü'l-Ḫimāruñ Ġamrayla ḥāli ne oldı (8) ola ve ne sebebden ayrılup bu diyāra geldi ola didi. Andan ellerine giren esīrleri ḫalḳa ulaşdılar (9) ve māllarını, vesīḳalarını ḳısmet itdiler. Andan ʿAnter aydur. Ey Dürayfā, Dımışḳ begi (10) Ḥāriṣ varup esīrler ardınca gitse gerekdür. Varup kendü ḫalḳın ḫalāṣ idüp bizüm ṭayaġumuzı (11) egleyin, esīr idecekdür ve aḳrabā çeri ḳırup göñlüne ḥāṣıl ḳılacaḳdur, v'Allah ki saʿyumuz ʿabes ve emegümüz (12) żāyiʿ olısar ve zaḥmet çekdügümüz hīç olısar didi. Bu sözi işidicek Melik Ḳays ve Rebīʿ bin Ziyād (13)

97b

ve bāḳī Benī ʿAbs ḫalḳı heb maḥzūn oldılar ve ehl ü ʿıyāllerin añup aġlaşdılar, cemʿ olup Dureyd ḳatına (1) geldiler. ʿAnter bu ḥikāyet anlara daḫı söyledi. Dureyd melūl oldı ve Melik Esved . v'Allah ki bizüm (2) bu ḥāce ṭapıcılarla işimüz bu yaḳınlarda ayırd olmaz. ʿÖmrümüz bunlaruñla cenkde ve cidālde ḳalsın. Tedbīr (3) budur ki Nuṣrānīlerüñ beglerini esīr itmek ardınca olavuz, bunları şöyle ḳoyup dönersevüz ardumuza (4) düşüp bir ziyān irişdürüp fesād iderler didi. Mecmūʿ ḥāżır olanlar bu sözi begenüp ḳabūl (5) itdiler ve aytdılar. Bī-nihāyet leşkerdür, biz bunlara niçe idevüz ki beglerü elümüze gire. Şimdiden az cenk (6) itmedük. Bunları ḳırmaġla dükencekleyin degüldür didiler. Dureyd eytdi: Bunuñ ṭarīki oldur ki yarın iki (7) ṭarafdan ṣaf baġlanup bölük bölük ṭurcaḳ ilerü yanumuza içümüzden elli adam iḫtiyār idüp (8) ḳoyavuz. Anlardan meydāna kendülere muḳābil olmaġa ḫaşm ṭaleb ideler. Eger çıḳup cengine ḳaṣd iderlerse (9) maʿlūmdur ki anlaruñ adamı bizüm ḫalḳumuza ṭurmazlar. Bu ṣūretle anları heb āḫir iderüz. Eger ol ṭarīkle (10) cenk itmezlerse maʿlūm olur ki bizüm bahādırlarumuzdan üşenürler. Biz daḫı ḥāl böyle olursa (11) aṣḥābumuzı ittifāḳ idüp üzerlerine yürüyelüm ve sancaḳlarına ve ḫāçlarına ḳaṣd idelüm. Bunların ve ulu (12) ların esīr itmege saʿy idelüm. Eger Ḳayser, kendü elümüze düşerse ġam degül. Şām begi taʿallüḳātümüzi ve ehl ü ʿıyālümüzi (13)

98a

esīr idüp aldugı Ḳayṣer sebebiyle heb ḳurtaruruz. Eger şöyle ki Ṣām begi dügümüz ḫalḳa (1) düşüñülmediyse bunı eledüp Kiserīye teslīm idevüz, bilürse ide didi. ʿAnter . Ṣavāb-ı tedbīr (2) daḫı budur, böyle idelüm ammā biz kendümüz iḳdām idelümkim iş ilerü vara didi. Bu söze ittifāḳ (3) idüp ṣabāḥ ṭurdılar, at arḳasına ṣüvār oldılar ve yaraġa muġraḳ olup meydāna ʿazm itdiler. (4) Bu ṭarafdan Frenk ve Rūm çerisi deḫ ṣaf düzdiler. Āṣmeʿa Dureyd ve ʿAnter leşkeri Rūm ve Frenk (5) çerisine nisbet ṣanasın ki bir kim yedi deñiz içinde veyaḫōd depecik idi ṣaḥrā içinde çünki iki (6) ṭarafdan ṣaf ṣaf olup ṭurdılar. Dureyd meydāna girdi ve ʿAnter daḫı ardınca şol mīşe (7) arslanı gibi naʿra urup yürüdi. Anı göricek Muḳri'l-Vaḥş ʿUrva ve ʿĀmir bin Ṭufeyl daḫı (8) depdiler ve Ġaşm bin Mālik veAḫūṣ bin Caʿfer, Ḫifāf bin Nedebe ve Diṣār bin Ravḳ ve ʿAmr bin Maʿadi (9) görüp Rebīʿ bin Ẓiyād ve Şeddād ve bāḳī bahādırlarunuñ begine muḳābele olurlardı. Bunlaruñ cürʿeti (10) ve ḳuvveti ʿālemde meşhūr idi. Çünki meydāna geldiler, Rūm ve Frenk bahādırları bunlar böyle itdüklerin (11) göricek bildiler ki meydānda muḳābil olmaġa ḫaṣm ṭaleb iderler ve ṣavaş isterler. Pes anlar daḫı (12) elli adam iḫtiyār idüp bunlara birebir olmaġa diler, gelüp ḫaṣımlar birbiriyle buluşdılar ve ṣavaşdılar. (13)

98b

Bir saʿatde ʿAnter ṭāʿifesi anları ṭopraġa bıraḳdılar. Rūm ve Frenk begleri bu ḥāli göricek bir ol (1) ḳadar adam daḫı diler. ʿAnter böligi atları daḫı evvel gelen yoldaşlarına ḳavuşdurdılar. Andan ṣoñra (2) birḳaç defʿa daḫı ol ṭasarrufdan geldi. Bunlar geleni giden ardınca diler ve Frenk ve Rūm (3) ḫalḳunuñ atlarun süñüye aldılar. Öyle olınca bī-ḥesāb ḫalḳ ḳırdılar ve bī-ḳıyās adamların telef (4) itdiler e meşhūr bahādırların helāk itdiler. Ḳayṣar bu vaḳʿaʾi müşāhade idicek Frenk begine (5) eytdi: Başum ṭāʾifeden üşenüp Kiserīye Nuʿmānla idlik iderük ve ḫarāc vermege muṭiʿ olur- (6) -duḳ, tā ki ḫāce ṭapıcılardan bunlaruñ şerrin defʿ ideyüñ. Dünden birü görser ki sizden (7) ve bizden ne ḳadar adam helāk oldı. Bunlarun her birisi biñ adama muḳābil olur. Eger bu ṣūretle (8) cenk idüp ṭurursañuz bizden bir adam ṣaġ ḳurtulmaz. Ṣavāb-ı tedbīr budur ki adam gönderüp (9) ṣulḥ idevüz. Anlar varup ḳolayına gide, biz daḫı kendü yerlerümüze girevüz yoḫsa adamlarumuz heb (10) helāk oldı, gitdi. Anlardan bir adam, bizden bir cemāʿat öldürmeyince düşmez ʿaḳlı olan (11) adam ziyānına dürüşmez

ve ṭurup ḫalḳın ḳırdurmaz. Frenk bunun sözin işidicek saḫt (12) oldı. Andan Ḳayṣere eytdi: Ḥāclar ḥaḳḳı içün, senüñ fikrüñ fāsid ve sözüñ bāṭıldur, evvelden (13)

99a

daḫı sen bizümle ṭoġru niyyetle çıḳmaduñ ve iḫlāṣla ġazāya gelmedüñ. Papalardan iḥtiyāt itdüñ (1) ve rāhibelerden ḳorḳduñ ki red ideler ve raḥmetden maḥrūm ideler, ḫalḳ içinde bednām olasın, ḳaṣduñ (2) evvelden böyle olduġ içün Kiserīyle daḫı bize ṣulḥ iderdüñ ve żaīf idüp yöñeltmişken (3) girü döndürdüñ. ʿĪsā ḥaḳḳı içün ben senüñ sözüñe uymazın ve Nusrānīler dīnine düşmān (4) olan kişiyle yarışmazın. Eger sen ṣulḥ idüp giderseñ sen bilürsün, başına ulu begsin. (5) Ben saña ne diyeyin, ben elbetde maʿbūdum yolunda dürüşürin. Zelīllik ḳabūl itmezin ve ḥaḳīr (6) liġe rāżī olmazın. Eger dilerseñ bir gün sen ṣavaş it, bir gün ben ideyin. Göresin ki ol (7) beriyyeʿ Arablarına ne işler idem. Ben şimdiki ḥālde vaṭanım terk itdüm, ehl ü ʿıyālden ayrıldum, bunca belā (8) ve sefer çekdüm, bu ḳadar leşkeri bu memleketere getürdüm. Müdāyini feṭḥ itmege gitdüm ve beriyyelü iş bitürmeden (9) ne yüzle dönüp yine gideyin didi ve leşkerin alup Rūm leşkerinden ayrıldı, bir yere vardı. (10) Papaların ve rāhibelerin ve zāhidlerin cemʿ eyledi ve eytdi: Ey Ulular, şöyle bilüñ ki benüm şimdi ḳaṣdum (11) budur ki leşkerümle işbu beriyye ʿArablarına ḥamle idem, anları dağıdıncaḳ dönüp Rūm çerisine bir (12) iş idem ki düşmāndan beter. Bunlar dünyāların riʿāyet iderler, aḫretlerin ḳoyuvirmezler ve ʿĪsā yolında (13)

99b

iḫlāṣla dürüşmezler. Ben bunları dünyādan götürüp millet-i ʿĪsāvīye olduġu yerleri heb alayın (1) ve cihānı ʿadl ve inṣāfla ṭoldurayın. İmdi sizden maḳṣūd-ı müteveḳḳiʿ oldur ki duʿāya meşġūl (2) olasız ve göñülden himmet idesiz didi. Bunlar aytdılar. Ṣemʿā ve Ṭāʿaten her ne kim buyurursañuz idelüm. (3) Ol didüklerüñ begi Ḳayṣaruñ helākına saʿy idelüm didiler. Andan buyurdılar, cemīʿ leşker gelüp (4) öñlerine uġradılar, hebisinüñ yüzlerüne ḫāç geçürüp duʿā itdiler ve naṣīḥat idüp ṣavaşa (5) ḳondurdılar ve dīniñiz yolunda çalışun ki raḥmete lāyıḳ olup laʿnetden ırāḳ olasız didiler. (6) Bunlar daḫı süñülerin ve ḳılılıçların ve çomaḳların alup ḥamle ḳıldılar ve meydāna ʿazm itdiler. Rāvī eydür: (7) ʿAnter ve aṣḥābı ve yoldaşları meydānda muntaẓır olup ṭurdılar k, daḫı adam gele çünki gördiler ki (8) düşmān iki bölük oldı. ʿAnter Dureyde eytdi: Şöyle yeñerüz ki Nuṣrānīlerüñ içine muḫālefet düşdi. (9) Rūm çerisinden Frenk ṭāīfesi ayrıldı. ʿAceb degül ki birgün Rūm çerisi ṣavaşa bizümle, birgün

Frenk (10) leşkeri. Hele ṣavāb budur ki biz daḫı iki bölük olavuz. Eger iki ṭarafdan ḥamle iderlerse her birümüz (11) birisine muḳābil olavuz, yoḳ eger biz taṣavvur itdügümüz gibi nevbet ile cenk iderlerse biz daḫı aña (12) göre idevüz didi ve dönüp yine ḫalḳına ḳarışdı ve leşkerlerini iki bölük itdi. Bir bölügin (13)

100a

Melik Ḳaysla ve Melik Nu'mānuñ ḳardaşları ḳatında ḳodı, bir bölügin aṣḥābıyle kendü alup ilerü (1) yürüdi. Bunlar bu tertībi düzince Frenk leşkeri şimdi didügümüz gibi yürüdi, bunlara hücūm itdi. (2) Dureyd bu ḥāli bilcek bunları ḳarşuladı. ʿAnter ve ʿUrva ve Muḳri'l-Vaḥş ile yürüdi. Frenk (3) ṭarafından begleri Ḫīlcān ilerü yürüdi ʿAnterle muḳābil oldı. ʿAnter hīç meyl ü müḥābā idüp teʾhīr itmedi. (4) Fi'l-ḥāl süñüyle Ḫīlcānı gögsünde dürtdi, arḳasında çıḳdı, atdan yüz üstüne yere yıḳdı. (5) Şeybūb defʿ irişüp baġladı. ʿAnter eytdi: Hay Veled-i zinā, kesin işbu şeyṭānuñ başını, ne baġlarsın didi. (6) Şeybūb fi'l-ḥāl kesdi ve süñgüye diküp ḳaldırdı. Ḫāça ṭapıcılar heb gördiler, cān başlarına ṣıçradı (7) ve ḳardaşları Sūbret be Tūbret bu ḥāli müşāhede idicek bī-iḫtiyār āh idüp aġlaşdılar ve ḳar- (8) -daşlarunuñ intiḳāmın almaġa ḳaṣd itdiler ve libāsların yırtup ʿAnterüñ üzerine şol ayaġla eceline (9) varur gibi ḥamle ḳıldılar. Dureyd arḳurı yürüyüp birisini ḳılıçla depesine çaldı, ayıra, itdürdi (10) ve Ḫifāf bin Nedībe daḫı geçisini süñüyle atdan yıḳup depeledi. Frenk leşkeri ḥāli böyle (11) oldı. Ḫīlcān ḳardaşlarıyla dövüşdi ve leşkeri ṭaġıldı ve ʿArab ṭāʿīfesi manṣūr ve muzaffer oldı. (12) Ḳayṣar müteḥayyir olup ġuṣṣadan beñzi müteġayyir oldı ve ṣulḥ itmege meyl itdi. Rāvī eydür: Ḫīlcān ve ḳardaşları (13)

100b

düşcek, Frenk leşkeri cenkden vāz geldiler ve ittifāḳ idüp Ḳayṣar ḳatına vardılar. Ḳayṣar bunlara (1) eytdi: Ben sizüñ begüñüzi İvāç arslanlarıyla uġraşmakdan menʿitdim, eslemdi. Ol bī-çāre- (2) -nüñ ḫōd eceli gelmiş imiş anıñ içün çalışup söze uymazmış. Hele olan oldı, ḳuvvet olana irişmek (3) olmaz. Benüm fikrüm, bu ʿĀrab ṭāʾifesi ile ṣulḥ itmekdür. Siz daḫı gelüñ, baña muṭīʿ oluñ, ḳurtarın. (4) Bizüm diyārımızadek sizi eledeyin didi. Bunlar daḫı Ḳayṣarıñ sözin ḳabūl itdiler. Ḳayṣar daḫı (5) bunlara ḫilʿat giyürüp ḫāṭırların tesellī itdi ve papalarına ve rāhibelerine bī-ḥadd māllar verdi. (6) Ol giçe ṣabāḥadek yatdıler ve danışup söyleşdiler. Ṣabāḥ olıncak Ḳayṣer ʿAraba adam üp (7) ṣulḥ ṭaleb itdi ve eytdi: Ey ʿArab Begleri ve Ḥicāz Bahādırları, yine sizüñle cenk itmege götüreñ (8) dün depelendi, elinden

ḫalāṣ olduḳ. Benüm ḳaṣdum fesād degildür. Kiserīyle daḫı barışup (9) döndüm ve żaʿif idüp buñaltmışken ʿafv idüp vaz geldim, siz daḫı Şām diyārında az iş (10) itmedüñüz daḫı size ʿitāb itmezin ve söz söylemezin. İmdi ben şöyle maṣlaḥat gördim ki evvelden (11) ṣulḫumuz yine dāim ola. Siz daḫı varup kendü vaṭanuñuza gidesiz, azġunluḳ itmeyesiz, ṣulḥa rāżī (12) olasız, sözüme muḫālefet itmeyesiz. Yoḫsa ṣoñra pīşmān olursız, zīrā. Egerçe sizüñ (13)

101a

ḫalḳuñuz bahādırlardur. Velīkin bizümʿaddümüz sizce dört biş vardur ve deñizden daḫı bize meded- (1) -ci vardur. Bu yerü Ġamra, kimse muḫālefet itmez didi. ʿArab ṭāifesi daḫı ṣabāḥ durup at arḳasına (2) geldiler ki Rūm leşkerini daḫi Frenk çerisi gibi ideler. Gördüler ki Ḳayṣerden elci gelüp ṣulḥ ṭaleb (3) itdi. ʿAnter eytdi: Bu ne ṣulḥdur. Şimdi Şām Begi Ḥāriṣ varup bizüm ḫalḳumuzı egleyen, esīr idüp yine (4) Şāma sürmüşdür. Biz bunda cenk itdügümüzden maḳṣūd oldur ki bunlaruñ beglerini esīr idevüz ve baġlayup (5) ʿIrāḳ şehirlerine gidevüz. Lāt ve ʿUzzā ḥakḳı içün ol Rūm atı ṣanmasun ki Kiserī aldaduġı gibi bizi daḫı (6) mekr yola aldaya yāḫūd çıġlıġla bizi ḳorḳuda. Eger ṣulḥ itmek isterse Rūm ulularından biş (7) biñ adam ursun ki biz de taʿalluḳātumuzçün ṭutu olalar. Eger vāḳʿaya uġradılarsa ki Ḥāriṣ alup (8) Şāma sürmüş ola, bunlar gele dögüşürüz. Eger şöyle ki Ḥāriṣ anları egildeyin, esīr idüp alup (9) giderse ʿizzet ü ḫürmetle yine diyārumuza getürmeyüp atlara bir ziyān iderse biz daḫı ṭutu olduġumuz (10) ḫalḳuñ büyūtlarun urup göñlümüze şifā ḥāṣıl idüp andan ṣoñra bildügümüz bahādırları cemʿ idüp (11) varavuz, gücle tāʿalluḳatumuzı ḫalāṣ idevüz. Ol diyārları bu vechle ḫarāb idevüz ki aṣlā ṣalāḥa (12) ḳābil olmaya didi. Ebu ʿUbeyde rivāyet ider. Ḳayṣaruñ elçisi ʿAnterüñ sözin işidicek müteḥayyir oldı (13)

101b

ve eytdi: Ey ʿArab Ulusı, Ḥāriṣüñ ol işi idecekken biz bilmezüz, bu kişinüñ ṣuçuyla bu ırāḳ adamı ḳınamaḳ (1) olmaz, hele varın buyurduġuñı Ḳayṣere diyeyin, fiḳr itsün. Kendüye ḫayırlu neyse anı itsün didi (2) ve defʿi dönüp vardı. Ḳayṣara bu ḥikāyeti söyledi. Ḳayṣaruñ ḳorḳusı ziyāde oldı ve ḫayretde ḳaldı. (3) Bildi ki ṣavaşırsa maġlūb olur. Andan eytdi: v'Allah ki biz bu Şūm ṭāifesiyle ʿadāvet itdügümüz yaramaz (4) itdük, bunlar ecelden iḫtiyāṭ itmez ve kimseden ḳorḳmaz, ḫālümüz nice olur didi ve aṣḥābun cemʿ idüp (5) danışdı ve ʿAnterüñ sözin bunlara söyledi. Bunlar aytdılar. Yā Melik, hīç ṭanışmaġa iḫtiyāc yoḳdur. (6) Biñ yıl esīr olmaḳ ḫayırludur. Bir sāʿat bu şeyṭānlar ile ṣavaşup ḳırılmaḳdan ʿĪsā ḥaḳḳı içün bize (7)

bunlar gele. Ṣavaş itmege buyurma, bunlaruñla kimse başa çıḳmaz. Dāim bunlaruñ ʿādeti cenk ü cidaldür. İt (8) gibi bilmege ve rāḥatsuzlıġa ögrenmişlerdür didiler. Ḳayṣar daḫı benüm niyetüm böyledür ve fikrüm budur didi. Elci (9) yine gönderdi,eytdi: Didiklerüne rāżī olduḳ, evet saʿy it ki biñ adam dilek idesin, dört biñ (10) adam urun. Eger aña daḫı rāżī olmazlarsa çāremüz ʿītimād idecek adamların bile getürsin ve didüklerin (11) verevüz didi. Elci daḫı defʿ sürüp ʿArab çerisine gitdi. Rāvī eydür: Evvel defʿada Ḳayṣaruñ elçisi (12) gelüp gidicek ʿUrva ʿAntere eytdi: Veylek, Yā İbnü'l-ʿAmm, niçün adam dileyüp ṣulḥa rāżī olduñ, (13)

102a

anlar ḫōd, bizümle cenkden ʿācizlerdür, ḥamle idüp çerilerini ḳırup beglerini esīr itsün iyi degül mi didi. (1) Aytdı, v'Allah Yā ʿUrva, baña ḫōş gelmez ki gelüp yalvaranı ʿale'l-ḥuṣūṣ ki didigümüze rāżī maḥrūm gönderdim. Dutalum (2) ki bunlara ġalebe idevüz. Neden maʿlūm degül, begleri elümüze girecegi ola ki ḳaça gide, maḳṣūd-ı fevt ola didi. Dureyd (3) eytdi: Ṣavāb-ı fikr budur ki sen dirsin berāber bunlar gele, cenk idersüz. Bizden daḫı çoḳ adam helāk (4) olsa gerek. Vaḳt ola ki içimiz acıycaḳ kişilerümüz düşe, bizüm bir dırnaġumuz kesügi ḫayırludur. Ḥāça (5) ṭapıcılaruñ mecmūʿsından didi. Ebū ʿUbeyde aydur. Bunlar bu sözde iken Ḳayṣaruñ elçisi yine geldi ve biñ adam (6) dilek idüp dört biñ adam götürmege rāżī oldı. Bunlar rāżī olmadılar elbetde. Biş biñ adam (7) gelmek gerek yoḫsa irişmezüz. Ḥamle idüp çerisin ḳıraruz ve kendüyü esīr iderüz didiler. Elci bu ḫaberi işidicek (8) nāçār rāżī oldı, eytdi: Cünki ḥāl böyle ola, benümle bir emīn īʿtimād idicek adam gönderüñ, didigüñüzi (9) virüp andlaşalum ve barışalum didi. Anter eytdi: Ḫōş ola, eyle idelüm didi. Andan soñra ḳabīlelerünüñ (10) ulularından iḫtiyār idüp Ḳayṣaruñ elçisiyle bile gönderdiler. Maḳrü'l-Vaḥş daḫı bunlaruñla bile gitdi, (11) varup Ḳayṣerle buluşdı ve andlaşup barışdılar ve aña yerinden beş biñ adam seçüp aldılar ki ekṣerī Ḳayṣerüñ (12) aḳrabāsındandı. Andan Melik Ḳayṣer bunlara ḫilʿatlar getürdi ve ʿAntere armaġanlar gönderdi. Andan göçüp (13)

102b

kendü diyārlarına gitdiler ve Dureyd leşkerleriyle ve beş biñ Rūm ḫalḳıyla Kiserī ṭarafına gitdiler, elḳıṣṣa varup irişdiler. (1) Kiserīnüñ çerisi bunlaruñ tōzın göricek ṣandılar ki Rūm leşkeri yine döndi, geldi. Gitdügine pīşmān idi diyü Melik (2) Nuʿmān adamlar gönderüp ḫaber ṣordı. Bildiler ki Dureyd ve ʿAnterdür ve Melik Nuʿmānuñ ḳardaşlarudur. Heb şāḍ olup

sevindiler ʿAcem (3) ve ʿArab ve Dīlem çerisi inüp bunları ḳarşuladılar ve buluşup esenleşdiler ve birbirinüñ aḥvālinden teftīş itdiler ve beş biñ (4) Rūm leşkerin gördiler. Mecmūʿsunuñ eli bağlu ve ayaḳları at ḳarnında berk bağlanmış. Bunları göricek Melik Nuʿmān (5) şordı ve ḳażiyyelerin teftīş itdi. Dureyd daḫı ol Ḥicāz memleketinden gideliden berü ne ḳadar sergüẕeşt (6) vāḳīʿ oldıysa Melik Nuʿmāna ḥikāyet itdi. Andan eytdi: ʿĀḳıbet Melik Ḥāriş varup bizüm aḳrabāmuzı esīr itdi (7) ola diyü Rūm leşkerinden beş bīn kişi ṭutu olduḳ, bu gördügüñ anlardandur didi. Melik Nuʿmān (8) Frenk çerisi başılup Ḫīlcān öldügin işitdi ve ʿAnter Rūm leşkerine bunuñ gibi iş itdügin ve Ḳayṣardan (9) biş biñ adam bu ṣūretle zelīl ḥaḳīr idüp öldüġin gördi. Ferahından kendüden gitdi ve geleydin bu ḳażiyyeyi (10) bir daḫı taḳrīr idüp diñledi ve tamām-ı ḥaḳīḳatle añladı ve ḥāli bildi. Bir vechle şād oldı ki ʿömri ʿamel içinde (11) daḫı olmamışdı. Andan eytdi: Nār-ı nūr ḥaḳḳı içün bir iş itdüñüz ki mecmūʿ yer yüzündeki leşker araya gelse idemezdi. (12) Ḳayṣer bizümle ṣulḥ idüp döndigi daḫı sizüñ ḫaberüñüz işitdügiçün idi didi. Andan ḳardaşlarıyla buluşup görüşdi (13)

103a

ve ʿAnterüñ bahādırlıḳların bunlara şordı, bunlar daḫı niçe gördilerse şöyle ḫaber virdiler. Melik Nuʿmān taʿaccüp (1) itdi, eytdi: v'Allah ki gök altında bundan bahādır kimse yoḳdur. Bunuñ gibi furṣat ve saʿādet ıssı bulunmaz. (2) Biz bunuñ ḳaderini bilmezüz didi. Āṣmaʿī aydur. Melik Nuʿmān bu ḫalḳı iledüp ḳonuḳladı, ʿizzet itdi ve ikrām eyledi (3) ve ṭaʿāmlar ve at, irü ḳoyunlar gönder didi. Ḳonuḳluḳ ʿādeti neyse yirine yetirdi. Varup Kiserīye bunlaruñ (4) ḥikāyetin söyledi ve Ḫīlcān alup Frenk çerisin perākende oldugın ve Rūm leşkerin bu ṣūretle ḫaḳāret (5) itdüġin bir bir şerḫ eyledi. Kiserī şāḍ oldı ve ġamdan āzād oldı. Ol gice yatdılar, rāḫat (6) oldılar. Yār nidāsı dürüp at arḳasına geldiler ve Kiserīyi görmege gitdiler. Kiserī daḫı ḥaḳḳ ışsı (7) ile binüp bunları ḳarşuladı. Bunlar daḫı gördiler ki Kiserī bunlara ḳarşu geldi. Heb atdan dökülüp yayaḳ (8) oldılar, varup Kiserīye duʿā itdiler. ʿAnter varup ayaġın öpdi ve Dureyd elin öpdi. Kiserī bunlara (9) ḳoca ḳoca görüşdi ve kendünüñ yedüklerine bandurup ve geregi gibi ʿizzet idüp taẕīm itdi ve (10) ve yanına alup orda vardı ve etdükleri işi añup şordı ve hünerlerine taḥsīn itdi ve bahādır- (11) -lıḳlarına Bārik Allah didi. Andan buyurdı ki şoḥbet yaraġın göreler ve kendünüñ eyü anında (12) bunlara yir düzdi. Gümüş ḳuvarslar ḳodurdı ve ʿAnter kendü taḫtı üzerine oturdı. Andan envāʿ (13)

103b

ṭaʿāmlar getürüp çekdiler. Mecmūʿ ḫalḳ niʿmete ṭoydılar, ḫāṣṣ u ʿāmm barındılar. Andan ṣoñra sāzendeler ve (1) gūyendeler geldi ve nüdemā ḥāzır oldı ve süzülmiş sucılar getürüp şarāb-ı ṣoḫbete bünyād urdılar. Başladı, (2) sīmīn-sāḳ sāḳīler meclisde devr itdiler ve ellere ḳadeḥler ṣunup göñüllere feraḥlar verdiler. Ol ḥālle (3) bir zamān oturdılar. Kiserī ʿAntere gāh gāh ḳadeḥ tekellüf idüp ṭolu içürürdi ve sergüzeştinden ṣorup (4) diñlerdi ve fāḫir ḫilḳatler baġışlardı ve ḥarīr libāslar giyürdi, muraṣṣaʿ eyerlü eyü atlar verürdi ve ʿAcem ve Dīlem (5) aṣlından ʿAntere ve Dureyde ve bāḳī aṣḥābına ḳūllar ve cārīyeler baġışladı. Āṣmeʿī aydur Ẕü'l-Ḥimār daḫı (6) ol ḳaçduġı vaḳt bunda gelmiş idi. Şimdi Kiserī ʿAntere bu vechle ʿizzet idüp baḫşişler itdügin (7) görincek ḥasedine göñlinde ḥareket itdi ve maḥzūn oldı. Göñli içinde eytdi: Lāt ve ʿUzza ḥaḳḳı içün (8) bu veled-i zināñuñ helākına saʿy iderin didi. Olduġınca furṣat gözedürin, āḫir bir belāya uġratma- (9) -yınca ḳomazın. Dünyāda hīçbir bahādıra etmek ḳomadı ve pādişāhlar ḳatında vardıḳça īʿtibārı (10) artup mertebesi ziyāde oldı didi. ʿAnter daḫı bundan ṣoñra her gün Kiserīyle seyrāna irdi (11) ve dürlü dürlü fāḫir ḫilʿatlar giyüp ḫūb atlara binerdi ve bahādırlara ḥükümler idüp yürüdi. (12) Günden güne Kiserī yeni ḫilʿatler baġışlardı, hürmeti ve ʿizzeti artardı. Ẕü'l-Ḥimāruñ ḫasreti ve miḥneti (13)

104a

ziyāde olurdı ve yüregi od olup yanardı. Ḳaçan furṣat bolup düşmānı helāk idem ve yiryüzini (1) bunuñ necis vücūdundan arudam dirdi. Bu ġuṣṣayıla varup Melik Nuʿmāna eytdi: Yā Mevlāī, dilerin ki (2) vaʿdeni yerüne getüresin, beni ḳayın atam Dureyd ile yarışdursın. Geleliden berü utanduġumdan yanına var- (3) -mazun didi. Melik Nuʿmān eytdi: Hōş ola, bugün Melikʿ Ādil Kiserī seyrāna bincek, benümle gelende sizi (4) barışduralum. ʿĪraḳ saʿādet ehliyle erüşme ve senden yekleçeküşmege ziyān itmeyesin ve işüñe pīşmān (5) olmayasın didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: v'Allah Yā Mevlāī, benüm bu nesnelere iḫtiyācım yoġdı. Evet ġurbet beni (6) zelīl ve ḥaḳīr itdi, sen bilürsin, senüñ sözüñden çıḳmazın didi. Andan Melik Nuʿmān ile (7) bindi ve Kiserī daḫı Ḫorāsān begleriyle binüp meydāna varmışdı. Bahādırlar idi, birbirin tecribe itmek içün (8) uġraşırlardı, süñü ve ḳılıçla ḳovalaşup oynarlardı. Melik Nuʿmān daḫı varup Kiserīye duʿā idüp (9) ṭopuḳladı ve bir yerde ṣaf baġlayup ṭurdı. Andan Dureyd ile ʿAnteri ḳıġırdı ve Ẕü'l-Ḥimār (10) çün söyledi, eytdi: Yā Dureyd, sen ʿāḳil kişisin, bilürsin ki bahādırlarla müdāra baġlayup ṭurdı (11) Andan Dureydle ʿAnter ḳoġardı. Ẕü'l-Ḥimār çün söyledi, eytdi: Yā Dureyd, sen ʿāḳil kişisin. Bilür (12) sin ki bahādırlarla müdāra idüp dirilmek gerek, uranı bir yaramazlıġa ḳalmamaḳ gerek. Bir vaḳt olur (13)

104b

ki gerek olup hünerleri yaramazlıḳlarını boyar. ʿale'l-ḥuṣūṣ ki bu Ẕü'l-Ḥimāruñ bahādırlıġı cemīʿ yerlerde (1) meşhūrdur. Anuñ gibi kişi saña güyegü olmaḳ faḫrdur. Bu zamānda bunuñla muḳābil olur kimse yoḳdur, (2) ʿAnterden ġayrı. ʿAnterle ʿadāvet itdügi cāhilliġinden ve anuñ mertebesin bilmedüginden idi. (3) Şimdiki ḥālde anuñla daḫı barışmaġa raġbet itdi ve cān-ı göñülden dōst olmaġa ḳaṣd itdi. Şöyle (4) ki Iraḳ kefine girince muḫālefet itmeye didi. Rāvī aydur. ʿAnter, Melik Nuʿmāna eytdi: Ben kimseyle ʿadāvet itmezin. Velīkin (5) anlar benümle düşmānlıḳ idüp ḥased iderler. Mekr ve hīleler ḳılurlar. Dilerler ki ben evvelki ḥālüm gibi varam, deve (6) güdem ve ṣaḥrālarda yürüyem. Ben ḫōd anı idicek degülüm. Ḫāl budur ki Ẕü'l-Ḥimārla benüm aramda ʿadāvete (7) sebeb olacaḳ nesne yoḳdur. Zīrā ki ol benümle ḫaṣm olup meydāna muḳābil olmaġa saʿy itdi. (8) Tā ki ol sebeble ʿArab içinde ulumuz diye ḥāṣıl ide. Ḳayın atası aña şefkat idüp menʿ itdi. Bu nesne (9) anuñ ḫāṭırında var ise ben nesne dimezin. Her ḳaçan ḫāṭırı dilerse ben rāżī olurın. Ol bir ḳabīle (10) bahādırı muḳaddemi, ben ḫōd deve güdüci yābān ʿArablarından ṣayılurın. Anuñla ben muḳābil olmaḳ (11) yāḫūd maġlūb olmaḳ ʿār degül. Ne vaḳt göñli isterse uş ben ḫāżırum didi. Melik Nuʿmān bunuñ (12) mürüvvetin ve inṣāfın taʿaccüp itdi ve Ẕü'l-Ḥimārı getürdi. Dureydüñ at üstünde üzengüsin (13)

105a

öpdürdi ve ʿöẕr dileyüp yalvardı. Andan ṣoñra diledi ki ʿAnterüñ daḫı üzengüsin öpe. ʿAnter (1) and virüp ḳomadı, gitdi, atdan inüp ḳoca ḳoca güreşdi. Aralarından ṣulḥ olup ṣūretde (2) ʿadāvet gitdi. Līkin Ẕü'l-Ḥimāruñ ḫāṭırında ḥased ḳızdı ve ʿAnter Kiserī ḳatında muḳarreb (3) olduġına tāṣālanurdı. İttifāḳ bunlar bu ḥālde iken Ẕü'l-Ḥimār gördi ki ʿAmr bin Muʿdī görüp (4) meydān ortasında cevelān urup gezer ve bahādırlara ġalebe ider. Varup muḳābil olan (5) atdan yuḳaru Kiserī buña taḫsīn idüp ḫilʿat giyirür ve ṣavaş teferrüc ider. Bu nesneʾi müşāhede (6) idicek ḳararı ḳalmadı ve süñüsünüñ demürin çıḳarup yābāna atdı. Andan görüp bunuñ (7) üstüne ḥamle ḳıldı. Bir ḳac defʿa dürtüşdiler ve ḳaçup ḳoşdılar. Āḫir Ẕü'l-Ḥimār ʿAmruñ bir ayagusın (8) ṣındı ve atdan yire düşürdi. Bu ḥāli göricek ʿĀmr bin Ṭufeyl gördi. Ẕü'l-Ḥimār aña ġālib oldı (9) andan ṣoñra Ġaşm bin Mālik ve bāḳī Benī ʿĀmir bahādırları heb meydāna girüp Ẕü'l-Ḥimārla ḫaṣm (10) oldılar. Ẕü'l-Ḥimār hepsine zaḫm irişdürüp maġlūb gönderdi. Kiserī bunuñ hünerün gör (11) icek taʿaccüp itdi ve Melik Nuʿmāna eytdi:

Bu ne kişidür, ne ṭā'ifedendür didi. Melik Nuʿmān eytdi: (12) Yā Mevlāī, buña Ẕü'l-Ḥimār dirler, Benī Ḥamīr ḳabīlesinüñ muḳaddemidür, Şeyḫ Dureydüñ güyegüsidür. Geçende (13)

105b

senüñ önüñde Frenk leşkerle cenk çoḳ iden budur didi ve bāḳī aḥvālin söyledi ve Dureyd ile (1) küslü olup şimdi barışdurdıġın ḥikāyet itdi, eytdi: Eyü vardıñ, (2) bu ḫōd gereklü kişi imiş didi. Andan ḳatına götürüp ḫilʿat giyürdi ve altun eyerlü at (3) verdi ve kendü ḫavāṣṣından ḳıldı ve çoḳ niʿmet ıssı eyledi. Ol gün ol ḥālle geçdi. (4) Yarındası yine ʿādeti üzerine meydāna çıḳdı ve Kiserī daḫı ʿAcem ve ʿArab ve Dīlem begleriyle (5) binüp geldi, ḥāżır oldı. Ẕü'l-Ḥimāruñ elinde iki süñüsi vardı, demürsüz ortaya (6) girüp oynatdı. Ol yaña bu yaña cevelān idüp ḫaṣm ṭaleb itdi, varup Kiserī (7) nüñ önüñde yer öpdi. Andan dönüp ʿAnter, Melik Nuʿmānuñ yanında durdı ve elinde (8) ki süñülerünüñ bu zāña şundı ve eytdi: Ey Bahādırlar Ulusı, bunda senden (9) ġayrı kimse muḳābil olcaḳ yoḳdur. İḫsānuñdan gel meydāna çıḳ, senüñle uġra (10) şalum. Kiserī teferrüc itsün, senüñle ḫaṣm olmaḳ ġāyet faḫrdür didi. Dilerin ki (11) ḫiḍmetüñle müşerref olam didi. Şol ḳadar ʿAnteri iletdi ve ḳandırdı ki ʿāḳıbet (12) utandurdı, rāżī oldı ve süñgüyi alup ḳabūl itdi. Rāvī eydür: (13)

106a

Ẕü'l-Ḥimār ʿAmr bin Muʿdī Kerbe ve ʿĀmire ve bāḳī Benī ʿĀmir bahādırlarına itdügi işi (1) görüp ʿAnter incinmişdi. Bu ḳadar bahāne daḫı oldı. İş didügi gibi oldı ve intiḳā (2) muñ furṣatın buldı. Velīkin bu daḫı ʿadāveti iẓhār itmedi. Göñlindekini gizledi (3) ve eytdi: Yā Ẕü'l-Ḥimār, ṭatlu sözlerüñle ile bizi müşerref eylediñ. Ol sözler kim bize didüñ, (4) saña lāyıḳdur. Ben bir kimsene ḳulum, sen benüm mevlāmsun, sözüñ başum üstüne, buyruġuña (5) muṭīʿ olurun, evet. Çünki süñümüz demür, söz olana lāzım ki zırh giyevüz. (6) Biz daḫı şöyle giyimdenʿārı ve atımız daḫı ḫālī olsun. Şol ṣūretle senüñle (7) uġraşalum ve oynayalım, Kiserī teferrüc itsün didi. ʿAnterüñ maḳṣūdı böyle (8) didügünden oldı ki tezcek Ẕü'l-Ḥimāra bir zaḫm irişdürüp mecrūḥ ide. Zīrā (9) yalvardı ki çoḳ zamāndan kendüyle buluşup uġraşmaḳ ister. Gāh (10) Dureyd menʿider gāh olur ki rūzgārdan amān bulmaz. Bu vaḳt (11) furṣatı ġanimet görüp iḳdām itdi. Dureyd daḫı Kiserīden ḥicāb idüp Ẕü' (12) l-Ḥimārı menʿidemedi. Velīkin yaḳın bildi ki ʿAnterüñ elinde ẕelīl (13)

106b

ve ḥaḳīr olup maġlūb olsa gerek. El-ḳıṣṣa çünki ʿAnterüñ sözin (1) Ẕü'l-Ḥimār işitdi, şād olup eytdi: Receb ayı ḥürmetiçün senüñle bugün (2) kendümüzüz zırhsız ve çuḳalsuz, atumuz kimsesüz, şöyle çıplaḳ ṭuruşalum. Mecmūʿ ʿArab (3) ve ʿAcem ve Dīlem çerisi teferrüc itsünler didi. ʿAnter eytdi: Bahādırlar ortasında (4) inṣāf budur ki böyle idevüz didi. Andan başlarun açup libāsların yenilediler (5) ve atların ʿuryān itdiler ve süvār olup ortaya geldiler. Atuñuz yāvī ḳılmış, (6) mīşe arslānı gibi kükreyüp birbirine ḥamle idüp hücūm ḳıldılar ve ḥamlelerin defʿ itdiler. Ḳo- (7) -çlar gibi doḳuşup yine keñ yire çeküldiler. Heybetlerinden yürekler oynadı ve bedenler dutardı (8) ve naẕar idenler taʿaccüp itdiler. İkisi daḫı taḳṣīr itmediler. Ebū ʿUbeyde aydur. Bir sāʿat (9) bu ṣūretle ṣavaş itdiler. ʿAnter fi'l-ḥāl bunı alımaduġına nāmūslandı ve ġayret idüp (10) bir naʿra urdı. Şöyle ki Ẕü'l-Ḥimāruñ ʿaḳlı bayıldı. Andan irişüp süñüyle dutdı. Bir ḳaç (11) ayagusın ḳırdı. Ẕü'l-Ḥimār ġayreti elden ḳomadı ve cenkden vāz gelmedi, ẕaḫmin belürtmedi. (12) Elinden süñü sıruġın bıraġup ḳılıç aldı ve ʿAntere dönüp ḥamle ḳıldı. ʿAnter daḫı (13)

107a

bunı düşürmedügine ḳaḳdı egiliden dönüp süñü ḥavāle ḳıldı. Ẕü'l-Ḥimār ḳarşulayup çaldı, (1) süñüsin iki pāre eyledi. ʿAnter bu ḥāli göricek fi'l-ḥāl ḳaṣd itdi ki Ẕü'l-Ḥimārı depeleye. (2) Oyundan ve laṭīfden geçdiler, birbirin düşürmege meşġūl oldılar. Kiserī bunlaruñ ḥālin müşāhede (3) idicek Melik Nuʿmāna eytdi: Var şunları uġraşdan menʿ eyle. ʿAbeş yere bunlaruñ gibi bahādırlar birbirin (4) helāk itmek olur. Vaḳt ola ki muḥtāc olavuz, muḳayyed olmazsavuz birbirin telef ider, arada (5) ziyān bize olur.Tīz var, eriş, birbirinden ayır didi. Melik Nuʿmān Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp at depdi, (6) ileri meydāna girdi ki bunları aralaya. Gördi ki ʿAnter Ẕü'l-Ḥimārı düşürmiş yerde depelenür. Dureyd ḳarşulayup (7) çaġırdı, eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, ḳani ḫaşmuñ, noldı didi. ʿAnter eytdi: İşde tōz altında (8) yatur didi. Dureyd eytdi: Depelediñ mi yoḫsa. ʿAnter eytdi: Lā v'Allah, ḥāşā ki öldürem. Eger ki öldürmek (9) maḳṣūdum olsa evvelden öldürürdüm. Evet evvel süñüyle dürtdüm, bir ḳaç ayagusına zaḫm irişdürdüm. (10) Yine öngülik idüp asılmadı, vāz gelüp gitmedi, ḳılıcın alup yine ḥamle ḳıldı. Beni öldürmege (11) ḳaṣd itdi. Ortada benüm ṣuçum yoḳdur didi. Dureyd eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, bilürin ki senüñ (12) ʿöẕrüñ āşikāredür. Aṣlā ṣuçuñ yoḳdur. Ol kişi bundan daḫı ziyāde cezālara lāyıḳdur didi ve sordı. (13)

107b

Ẕü'l-Ḥimāruñ ḳatına geldi, eytdi: Ey devletden ıraḳ kişi, saña nice kez didüm. Saʿādet ehliyle irişme ʿArab ve ʿAcem (1) içinde rüsvāy olduñ didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Bu nesne benüm alnuma yazılmışdı, vāḳiʿ oldı. Yalñuz baña olmadı, mecmūʿ ʿArab (2) bahādırlarına ola gelmişdür. Elbetde iki kişi meydāna girse biri aṣṣı idüp biri ziyān itse gerek didi. Dureyd aytı. Cenk (3) idersen eyledür. Hele işde ḫaşmuñ nice kişi yendügin bildüñ, zaḫmin buyup geregi gibi sīretin açduñ. Şimdiden girü ıraḳ (4) anuñla düşmānlıḳ itme ve göñlüñde kibir ve kīn ṣaḳlama, ebedī saña dōst bil didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Şimdiden girü daḫı anuñla cenk (5) itmeyem ve ḳılıc alup ḳarşu varmayam. Ḳudreti yetmişken ʿafv itdi, depelemedi. Ol baña itdügi iḫsān kim iderdi. Andan ṣoñra (6) Melik Nuʿmān araya girüp barışdurdı. İksine daḫı ḫilʿat giyürdi ve diledi ki bunları Kiserī öñünde ḫāżır (7) ide. Daḫı ʿahd idüp egleyin, ṣulḥ ideler ve vardı, gördi. Kiserī bir nāmeye meşġūl olmuş ki Ḫorāsān (8) memleketinden gelmiş ve zīr ü zeber cemherī oḳdı. Melik Nuʿmān daḫı ilerü yürüdi ki mektūbda ne yazılmışdur, (9) göre. Nāgāh gördiler ki Ḥicāz ṭarafından biñ ḳadar adam çıḳa geldi. Gelirek gördiler ki ol Şām (10) esīrleriyle Ḥicāz memleketine giden beş biñ kişidendür. Bildiler ki ḥāl nedür. ʿAnter ḳarşu yürüyüp (11) eytdi: Velīkim nedür ḥālüñüz, Dımışḳ Begi Ḥāriṣ erüşdi. Sizi basup (12) esīrleri ḳurtarduñuz didi. Anlar aytdılar. Belī, eyle oldı. Ey Bahādırlar Ulusı, geldi, (13)

108a

bizümle buluşdı, şavaş itmege ṭāḳatümüz olmadı. Elümüzdeki esīrleri ve bāḳī nesneleri bıraġup (1) ḳaçduḳ didi. ʿAnter eytdi: Adamuñuz çoḳ ḳırıldı mı, bunlar aytdılar. Lā v'Allah birḳaç adam daḫı (2) öldi. Evet çoḳ degül. Zīrā gelüp irişecek gördük. Aña dürüşmege ṭāḳatümüz yoḳdur. Nāçār (3) ḳaçduḳ. Yolda atı yorulanı itüp öldürdiler. Bāḳīmüz hep ḫalāṣ bolduḳ. İşde cān atup size irişdik (4) didi. ʿAnter eytdi: Melūl olmañ, uş varup memleketini ḫarāb ideyin ve kendünüñ boġazına ip daḳup at gibi (5) ideyin didi. Andan bunlara Ḳayṣarden beş biñ bellü adam ṭutu alduġun didi ve Benī ʿAmir bahādırların ḫalāṣ (6) itdügin ḫikāyet itdi ve bāḳī ḳıṣṣaların bir bir şerḥ eyledi ve kendünüñ tedbīri merāset geldügine feraḥ (7) oldı. Aşmaʿī aydur. Bu gelen biñ kişinüñ baʿżısı Benī ʿAbsdab baʿżısı Benī ʿAṭfāndan ve baʿżısı Benī ʿĀmirden (8) idi. Çünki ʿAnterle ve Dureydle buluşdılar ve ḫāllerin söyleşdiler. Varup çadırlarına girüp oturdılar (9) ve ehl ü ʿıyāllerin ve aḳrābaların ḫalāṣ itmek bābında meşveretleşdiler. ʿAnter eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları, siz varup (10) hīç teşvīşlenmeñ, ben ol işüñ ḳaydın evvelden gördim. Ben şüphesiz bilürin ki Ḳayṣer varup bizüm ḫalḳumuzı (11) Ḥārişden alup ḳoyu virse gerek. Zīrā ki şol kişiler ki benüm ḳatumda ṭutudur. Ḳayṣerüñ hep

aḳrabāsıdur (12) ve erkān-ı devletdür. Evet teşvīş bundadur ki ne yoldan gidecek, biz anlarıñla buluşavuz. Yolumuza muḥālif (13)

108b

olmışdı didi. Dureyd eytdi: Bundan geñez nesne yoḳ. Zīrā ki sen ḫalḳuñ baʿżısı ki bundadur. (1) Bāḳī adamlaruñuzı Ḥicāz ṭarafına göndür, gitsünler. Eger varup anda taʿalluḳātlarla ṣaġ ve selāmet buluşursa (2) ve Ḳayṣar cemʿisinḪārişüñ elinden alup ḳoyu virse gerek. Saña adam gönderüp bildüreler ki sen daḫı bunda (3) alduġuñ Rūm ḫalḳın ḳoyı viresin. Ḳayṣar ḳurtarup ḫalḳuñuzı bunda gönderürse sen daḫı bu aradan (4) anları diyārlarına gönderesin ve esīrleri ṣalı viresin. Melik Ḳayṣar eytdi: Ḫūb tedbīr itdüñ ve rāst (5) söylediñ ve ṣavāb didüñ didi. Andan ṣoñra ʿAnter Dureyde eytdi: Yā Mevlāī, çünki ḥāl böyle ola, biz bunda eglenelim, (6) sen varup ḳabīleñe ve ehliñe git, bizümle çoḳ zaḥmet çekdüñ ve hem bizüm ḥaremümüz sizüñ ḳatuñuzda Benī ʿAziye ṭaġında (7) dur. Gideliden berü ḥālleri noldı, işitmedik didi. Dureyd eytdi: v'Allah Ey Bahādırlar Begi, eger cemīʿ ʿömrümüz senüñle (8) bile geçse baña zaḥmet gelmez. Evet eyü didüñ, biz gitmekde birḳaç fāide vardur. Birü budur ki Kiserīden zaḫmetümüzi (9) getürdüñ. Az ḥalḳ degülüz, dāim yemegüz ve içmegüz atuñ üstünedür. Bir daḫı sen didügüñ gibi taʿallüḳatumuz ḳorḳusıdur. (10) Bir daḫı budur ki senüñle Ẕü'l-Ḥimāruñ maʿlūmdur ki ḫayr ḳaṣdı yoḳdur. İḥtiyāṭ iderin ki bir gün fesād ide, (11) senüñ ḫāṭırıña ġupār getüre. Anı alup gideyin didi. ʿAnter buña duʿā ve alḳış itdi ve eytdi: Yā Mevlāī Muḳri'l-Vaḥşı senüñle (12) yüz adamla bile göndereyin ki varup Benī Ḳırādı ve ʿAmmüm ḳızı ʿAbleyi ve kendünüñ ḫātūnı Mesīkeyi alup bizüm ḳabīleye gide (13)

109a

didi. Dureyd eytdi: Ḫōş ola, nice ki ḫāṭıruñ dirse eyle it, didi. Andan gidincek adam gitmege ʿazm eyledi. (1) Bunlar bu tedbīrdeyken ʿAcem leşkeri daḫı göçmege ʿazm eyledi. Zīrā ki Ḫorāsān şehirlerinden nāme geldi ki (2) Türk çıḳup haylī fesād itdi, ol diyāra fetret bıraḳdı diyü. Eyle olsa Kiserī bunlara destūr virdi (3) ve ḫazīnesin açup mālı bunlara sebīl eyledi. ʿArab ve ʿAcem leşkerin ġanī ḳıldı. Kiserī Melik Nuʿmāna eytdi: Yā Nuʿmān, işde ḫazīne, (4) işde sen. Ol ʿArab ḫalḳından hīç kimseyi faḳīr ḳoma. Anlar bize çoḳ iyilikler itdiler. Eger anlar Şāma gelüp ḫarāb itmeseler (5) Rūm çerisi bizüm üstümüzden gitmezdi didi. Melik Nuʿmān daḫı Kiserīnüñ ḫaramīsinden fāḫir ḫilʿatlar ve nefīs libāslar (6) alup Dureyde ve bāḳī aña yerlerine giydürdi ve ʿAcem leşkerine vāfir māllar verdi, cemʿisinüñ ḫāṭırların tesellī itdi.

(7) Andan ʿAnter Sen ṣabreyle. Giden ḫalḳ gitsün ṣoñra Kiserīyle buluşayın. Şimdiki ḥālde saña gitmege destūr (8) yoḳdur didi. ʿAnter eytdi: Yā Melik El-ʿArab, bizüm daḫı ḳulumuz, ḫalḳumuzla böyle oldı ki ben bunda bir nice (9) müddet ṭurum, andan ol gün aḫşām olınca ʿArab çerisi daḫı göçdi ve ʿAcem leşkeri daḫı gitdi. (10) Ṣaḥrālar ḫālī ḳaldı ve yiryüzi bunlar ġavgāsından arındı. Kiserīnüñ ḫazīnesi boşandı. (11) Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki Melik Nuʿmān Ḥeccār bin ʿĀmiri daḫı kendü bahādırlarıyla ḳoyvirmedi, añı (12) ḳodı. Zīrā ki bu Ḥeccār ġāyet de müşekkel yigit idi. Faṣīḥ ve laṭīf adı ve erkānı naẓīr idi ve hem (13)

109b

bahādırlıḳda daḫı kendü aḳrānından girü degüldi. Ol sebebden Melik Nuʿmān bunı kendüye hem-dem edindi (1) ve Rüpāb adlu bir ḳızı vardı ki ʿālemde ḥüsni meşhūr ve cemāli cihānda menşūr olmışdı. Anuñ güzel (2) ligini kimse dille taḳrīr ve kalem birle taḥrīr idemezdi. Anı Ḥeccāra virmege vaʿde ḳıldı ve Ḳiserī daḫı (3) ʿAnteri ḫāṣ hem ṣoḥbetlerinden eyledi. Dāim Kiserī ve Nuʿmān ve ʿAnter ve Ḥeccār ṣoḥbet idüp çengi cārīyeler (4) dirlerdi güyendeler aydururlardı ve ilerü zamānda geçmiş beglerüñ tārīḫinden söyleşirlerdi ve (5) ḳıṣṣalarından ḥikāyet iderlerdi. Ol ḥīnde Melik Kiserī ʿAntere bir ṭolu açdı. ʿAnter daḫı (6) ayaġı üzerine ḳalḳup duʿā itdi ve işbu ebyātı Kiserī medḥinde inşād itdi. Şiʿr. (7)

110a

İttifāḳ söz ortasında Nuʿmānla Ḥeccār Ẕü’l-Ḥimāruñ bahādırlıġın añup müpālaġa itdiler. Kiserī (9) ḳaḳdı, Nuʿmāna eytdi: Sen benüm meclīsümde revā mıdur ki ʿAnter bin Şeddāddan ayruḳ kişi (10) añasın ve kimsenüñ bahādırlıġın ögesin didi. Nuʿmān eytdi: Yā Melik, niʿmetüñ ḥaḳḳıçün (11) belī bu zamānda ʿAnterden bahādır kimse yoḳdur. N’olaydı bunuñ eyü nesli olaydı ve baḫīl (12) olmayup cömerd olaydı didi. ʿAnterbunuñ sözün işidicek saḥt oldı. Yā Mevlāī (13)

110b

Şi’r.

ṭutalum ki nesebim ṣaḥīḥ degülmiş, baḫīlliġe nisbet itmek niye gerek. Benüm ṭabīʿatumdan ol ṣanʿat gelür (1) didi. Melik Nuʿmān eytdi: Ey Bahādırlar Ulusı, ol sözi didügümüzden ġaraż seni ẕemm itmek degüldür. (2) Ammā Ḥaḳ Teʿālā seḫāveti ve keremi ʿālemde bir kişiye virmişdür. Bahādırlıġı ve cürʿeti saña virmişdür (3) didi. Kiserīnüñ ġażabı Nuʿmānuñ sözin işidicek sākin oldı ve eytdi: Ey Nuʿmān, (4) ʿAnterüñ bahādırlıġın ḫōd işde gördüñ. Bunuñ naẓīrī cihānda yoġduġun taḥḳīḳ bildik. (5) Neseb eyle ki tilülüġi bahādıra ziyān getürmez, ʿavret bir ḳabdur, aṣl āṣādur. Kişinüñ nisbeti (6) atayadur, anaya degül didi. Kiserīnüñ bu sözi didügünden ġaraż ʿAnterüñ ḫāṭırın tesellī itmekdi. (7) Andan ṣoñra ol kişi ki cömerdliġle meşhūrdur ve keremiyle maʿrūf ve maʿlūmdur, kimdür (8) didi. Nuʿmān eytdi: Yā Melik bu

zamānda üç kişi vardur, üç nesneʾ ile meşhūrdur. Üçünci ḥānım (9) dur ki cömerdliġle meşhūrdur. Ol bābda anuñ miṣli yoḳdur. Iraḳda ve yaḳında işidilmişdür. (10) Zīrā ki ḳonaġa kendü uyġun ṭurup ḥiḍmet ider ve dāim odı yanar ve ṭaʿāmı bişer. Gelen giden yir gider (11) didi. Kiserī eytdi: Yā Nuʿmān ʿAnterüñ bahādırlıġın gördüñ ve ʿAbdü'l-Muṭṭalibüñ daḫı nesebi ve aṣlı ve feṣāḥati (12) ve belāġati ʿālemde söylenür. Maşrıḳla maġrib arasında ṭolmışdur. Ammā Ḫātem Ṭayak ḥikāyetinden hīç (13)

111a

işitmemişüz. Eger bilürseñ söyle, diñleyelüm ve meclīsümüzi anuñla müşerref idelüm didi. Melik Nuʿmān eytdi: (1) Semʿān ve Tāʿaten Yā Melik, anuñ ṭoġduġundan berü ḥikāyetin saña vaṣf ideyin, diñle ki ġāyet de ġarīb (2) ḳıṣṣadur didi. Andan eytdi: Yā Melik, bu Ḫātem didikleri kişiye cömerdlıḳ anasından ḳalmışdur.Anuñ(3) bir kişiden bunuñ ṭabīʿatında ol ṣıfat ẓāhir olmışdur. Zīrā ki bunuñ anası ol zamānuñ bī-naẕīr (4) cömerdlerinden idi ve atası ġāyet de nekeslerden ve baḫīllerden idi. Bunlaruñ ikisi bir araya geldügünde (5) sebeb buydı ki bu ḫātūn kişinüñ adı Ġaniyye idi ve atasına ʿAfīḳ dirlerdi, māldār kişi idi. (6) İttifāḳ ecel irişüp aldı, bī-ḥadd mālı ḳaldı. Başladı Ġaniyye, bu mālı dağıtma ve bağışlama, ol (7) yaña bu yaña telef idüp gidermege. Ḳardaşları görüp ḳaḳdılar. Mecmūʿ mālın elinden alup fakīre (8) ḳodılar. Bir nice zamān ḳıllet ve miḥnet çeküp dirildi. ʿĀḳibet esirgediler, götürüp mālından bozdu ve bir ḳaç (9) ḳoyun virdiler aytdılar. Ol ḳadar ḳıllet çekdi, māl ḳıymetin bildi ola didiler, gördiler ki bayaġıdur. Daḫı (10) ziyāde virürüz, ne kadar sāʾil gelürse maḳṣūdınca virüp ġanī ider. Ol develeri ve ḳoyunları heb (11) virdi. Bu kere gelene vaʿde idüp ayurdı ki ḳardaşlarum benüm mālumı elümden aldılar ve umarsın (12) ki bu yıl beni bu ere vireler ve mālumı daḫı heb teslīm ideler. Nice birini incideler ve evvel (13)

111b

sizüñ borcuñuzı ödeyem dirdi. Öyle olsa ulu ḳardaşı gelüp ḳaḳdı.Yā bintü'l-şeyṭān, (1) veya yeslü'l-ḳurnānḳani saña virdügümüz develeri ve ḳoyunları verdüñ daḫı cimrilik odına yaḳılmaḳdur. (2) Uşlanmadıñ ki bunca belā ve ḳıllet ve miḥnet çeküp uşlanmadıñ mı. Niçün bunun gibi bī-ḫūd işlersin. (3) Mālıñı ve rızḳıñı ṭaġıdursın ʿaḳlıñı başıña cemʿ itmezsin didi. Ġaniyye aġladı ve Belī eytdi: (4) Yā Aḫī, ḳıllet zaḫminin çekdügümçün ḳıllet çekenleri esirgerin ve elümdekin virürün didi ve bir ḳac beyti okıdı. (5) Şiʿr.

Ḳardaşı bunun ḥālin göricek (8) varup ḳardaşlarına söyledi ve bunuñ bābında danışup aytdılar. Bunuñ çāresi oldur ki Saʿīdin (9) .. virüp varavuz. Ol bunuñ mālını żabt ider didiler. Meğer ki bu Saʿīd ol zamānda (10) baḫillikle meşhūr idi. Kimseyle ṭaʿām yimezdi ve ḳonuḳ ḳabūl itmezdi ve kimsenüñ yüzüne gülmezdi. Ḳul (11) ve cārīye ṣatun almazdı. Bunuñ ḳardaşları ittifāḳ idüp aña adam gönderdiler. Ḳızkardaşları (12) virmegi ʿarż itdiler. Saʿīd taʿaccüp itdi ve eytdi: Bu ḳızı nice kişiler aña bizden ve ululardan saʿy (13)

112a

vecd ile ḳabīlelerinde dilediler, virmediler, ben dilemedin virmek ġāyetde ġarīb iş ve- (1) -likīn Ḥaḳ Teʿālā ṭarafından saʿādet yetişdi ola diyüp feraḥ oldı ve adamlarına cevāb virdi (2) ve cān-ı göñülden ḳabūl itdi. El-ḳıṣṣa varup everdiler. Saʿīd buñunla gerdege girdügi gice (3) ittifāḳ oġlana ḳaldı ve rüzgārla añı itüp ṭoġurdı, adını Ḥātem ḳodı. Günden güne terbiyet (4) itdi. Ayaġına yatup yordı. Bir yüzi açuḳ ḳılıcı ve ḫuyı eyü, ṭabiʿtında cömerdlıḳ ʿalāmeti (5) ẓāhir oldı. O da ṭaʿām aşlından ne bulursa iledüp oġlancıḳlara yedürürdi (6) ve göñlegin ve ḳaftān bağışlardı. Atası bunuñ ḥareketlerini görüp söverdi. Atası melūl (7) olup incinirdi ve ḳaḳduġından kendüyi depeleyecegi gelürdi. Kendüye ve anasına (8) sögerdi. Evlendügine pīşmān olurdı. Bu gücendügince Ḥāteme ve anası seḫāvet ve kerem ögredüp (9) günden güne cömerdlıġı ziyāde iderdi. Bir gün bu Saʿīd yābāndan geldi, gördi ki Ḥātem önde (10) ne ḳadar

yimek var ise hep cemʿ idüp bir yerde oturmış oġlancıḳları ḳıġırmış, oturup yerler ve oynarlar. (11) Bunı görincek ġażabından cirmānı gözleri görmez oldı. Vardı, bir oyuk depesine çıḳup (12) çaġırdı ve baş açup dülbendin ṣaldı. Ey Benī Celheme ḫalḳı, meded idüñ, irişüñ (13)

112b

ki mālum ve rızḳum gitdi didi. Ḫalḳ bu ʿalāmeti görincek ḥarāmi geldi ṣandılar ki fi'l-ḥāl (1) yaraġa girüp silaḥ bağlandılar, mecīd yürüdüp yanına vardılar ve Ḥālüñ nedür, Yā ʿAmmi geldi, ṣordılar. Saʿīd eytdi: (2) Bundan artuḳ yaġı ne ola ki oġlanlaruñuz benüm evümde azuḳ ḳomadılar ve oġlumuñ göñlegi ve ḳaftānın (3) aldılar ḳavmüñ ḫorandañuzı ve oġlanlaruñuzı benüm oġlumla gelüp oynamasunlar. Eger menʿ itmezseñüz (4) göçüp sizüñ içüñüzden giderin didi. Bu ḫalḳ bunuñ sözin işidicek gülüşdiler, ṭabiʿatını (5) bilürlerdi. Muḳayyed olmadılar, dağılup ulu evine gitdiler. Ḥātemüñ anası bu ḥāli görüp Saʿīdüñ (6) bu rüsvāylıġına muṭṭaliʿ olıcaḳ ḳardaşlarına sögdi ki beni şunuñ gibi ḥasīs ve nekes kişiye virdiler. ʿĀleme (7) melāmet olduḳ didi. Bundan ṣoñra Ḥātem büyük yigit oldı. Atasunuñ nesin bulursa virirdi ve kimseʾi (8) ḳonaġa varmaġa ḳomazdı. Atası daḫı dāim bu işe ḳudururdı ve ḫayra delālet iderdi. Saʿīd gördi ki (9) oġlı ile başa çıḳamaz, menʿ itdügin uslanmaz ve ḫūyın terk eylemez. Nāçār ve medār aramaġa başladı. Bir gün getürdi (10) buña, bir güzel cārīye ve bir yegrek ḳışraḳ ve bir laṭīf ṭāy ve üç biñ dişi deve virdi eytdi: Ey (11) Oġul, ṭavarumuzuñ yaylımı ṭar oldı ve otluḳ bulunmaz oldı. İmdi kendü māluñ ve rızḳuñdur. İşbu develeri ḳabīle (12) lerden ıraḳ bir otlı ṣulı bol yir vardı, var oranda güt didi. Maḳsūd buydı ki şenlikden ıraḳ ola, nesne (13)

113a

viricek adam bulunmaya ve ḳatına kimse gelüp gitmeye. Ḥātem daḫı atasunuñ buyruġına muṭīʿ olup (1) vardı. Birinci gün bu develeri dedügü yerde gözetdi, hīç kimse ḳatına uġramadı ve bile ṭaʿām yiycek (2) kimse bulmadı, ġāyet de incindi. Velīkin ṭarlaġandı, birgün sürdü, yaḳında bir yol vardı, (3) ol yol üzerine vardı, oturdu ve adam gele diyü muntaẓır oldı. İttifāḳ gördi ki üç kişi geldi. (4) Meger ki bu üç kişi şāʿirlerdi. Gezüp illerde ve beglerde daḳḳ iderlerdi ki medḥini hiciv ederlerdi. (5) Niteki şāʿirlerüñ ʿādeti böyledür, birisinüñ adı ʿUbeyde Benī Esed ḳabīlesinden idi (6) birisine Bişr bin Ḥāzm derlerdi, Benī Selīmden idi ve birisi Nābiġa idi, Benī Ẕibyān ḳabīlesinden idi. (7) Ḥātem bunları göricek ḳarşu vardı,

götürüp ḳondurdı ve üç deve boġazladı. Fi’l-ḥāl bunlara ṭaʿām bişirüp (8) getürdi, yedürdi. Bunuñ iḥsānına ḫulḳına ve ḥiḍmetine ṭāḳaḳıldılar. Andan aytdılar. Saña kim dirler, Ey (9) Yigit.Aduñ nedür, ne ṭāifedensin didiler. Ḥātem eytdi: Baña Benī Celehme ḳabīlesinden Ḥātem bin (10) Saʿīd dirler didi. Bunlar aytdılar. v’Allah hele bize ḳatı ḥiḍmet idüp iḥsān itdüñ. Bilür misin ki (11) biz kimiz didiler. Ḥātem eytdi: Lā v’Allah Ey Ulular, ḳandan idüñüzi ve ne kişiler idüñüzi bilmezin didi. (12) Bunlar aytdılar. Biz ʿArab şāʿirlerinden öz ululları ve cömerdleri medḥ idüp ḳabīlelerde yürürüz. (13)

113b

ʿArab dīni ḥaḳḳıçün yiryüzünde senden kerīm yigit görmedik. Bize lāzım oldı ki senüñ Nuʿmānuñ (1) muḳābelesinde bir ḳaç beyt söyleyüp seni medḥ idevüz ve gezdügümüz yerlerde vaṣfuñ söyleyevüz didiler. (2) Andan başladı. Evvel Nābiġa işbu beytleri eytdi: Şiʿr.

Aṣmaʿī aydur. Ḥātem bunlaruñ sözün (9) işidincek gözleri yaşla doldı ve eytdi: Ey ʿArab Ululları, ben diledim ki size bir ḥiḍmet idüp (10) ḳonuḳluḳ idem, siz beni utandurdıñuz. Bir vechle iḥsān itdüñüz ki biz ʿivaż itmek mümkün degül. Hele (11) şimdiki ḥālde işbu develere gücüm yeter, kerem idüñ, ḳabūl idüñ ve üçüñüz üleşüñ. Beni maʿẕūr (12) ṭutuñ didi. Nābiġa eytdi: ʿĀkıbet, biz ol ḳadar medḥ itmekle bu ḳadar niʿmetüñ baʿżısına lāyıḳ (13)

114a

ve müsteḥaḳ olduḳ. Mürüvvet degüldür ki bunuñ hepsin biz alup seni faḳīr ḳoyavuz didiler. Ḥātem eytdi: Rabb-ı ḳadīm (1) v’Allahu kerīm ḥürmet içün eger ḳabūl itmezseñüz cemʿisinüñ işbu ḳılıcımla keserin, ben çaların itlere yedü (2) rürin didi ve ḳılıcın eline alup ḳalḳdı. Bunlar

gördiler ki bunuñ gibi işe ḳaṣd itdi. (3) Nāçār ḳabūl idüp ḳısmet itdiler. Deveciler bile sürdürüp yollarına gitdiler ve ol cārīye (4) sin daḫı birisine bağışladı ve ḳışrağı birisine ve ṭayı birisine virdi. Kendü yalñız ḳaldı, (5) mecmūʿ māl gitdi. .. yayaḳ ḳabīlelerine giderken atasına şataşdı. Atası bunı gördi ki (6) bu ḥālde gider eytdi: Veylek, Yā Ḥātem, ḳani ḳışrağuñ, ḳabīlelerde ḫayırla egilürsen maġbūn (7) olmaz. Ol kişige mālın virüp eyü ad ḳazana didi. Bu Ḳazāba bu beyti oḳudı. Şiʿr. (8)

(9) iẕāḥatine ḳoḍman ʿarżı. Saʿīd bunı işidincek ġażab itdi ve Ey Melʿūne, dün (10) ṭoġmış mālı heb żāyiʿ itdiñ. Daḫı geldiñ, ne gerekse söylersin. v'Allahü'l-ʿaẓīm eger gücüm yetse (11) şimdi senüñ başını işbu ḳılıcımla uçururdım hemān. Baña ḳaldı ki seni atanla ḳoyup gidem didi (12) ve hem daḫı öne geldi, mālın verirken alup bunlardan ayrıldı, gitdi. Ḥātem bunuñ gitdügine muḳayyed olmadı. (13)

114b

ve defʿi işbu şiʿri oḳudı. Şiʿr.(1)

Aşmaʿī eytdi: Andan ṣoñra Melik Nuʿmān Kiserīye eytdi: Yā Melik ḳıṣṣa (5) böyle olıncaḳ Ḥātemüñ anası eri gitdigüne şād oldı. Bir kişi cömerd olup az māl ıssı olmaḳ (6) yegdür, muḫayyel olup çoḳ māl olmaḳdan didi. Andan ṣoñra kendünüñ ne ḳadar mālı var ise getürüp (7) Ḥāteme teslīm itdi ve eytdi: Yā Veledī, ʿādetüñi taġyīr itme. Ḳalmışlara ve ṭul ḫātūnlara ṣadaḳa it (8) ve ḳonuḳlara ḥiḍmet eyle, saʿy eyle ki ḫalḳ içinde iyilikle çıḳa didi. Ḥātem daḫı eyle itdi. (9) Günden güne vire vire nesneleri ḳalmadı, gāyet de faḳīr oldılar. Bir ḳaç atlu adamlar birgün gelüp (10) ḳonuḳ oldılar. Ḥātem gördi ki hīç nesne yoḳdur, maḥzūn oldı. Anası bunuñ ḥālini göricek eytdi: (11) Ey oġul, melūl olma, var beni bir kişiye ṣat, ḳonuḳlarını aġırla, düşmānlaruñ saña şamāta itmesünler didi. Ḥātem (12) eytdi: Lā v'Allah Ey

Ana, ṣatmaġa senden münāsibin ṣatmalu olıcaḳ. Gel, sen beni ṣat, yoḫsa ben seni depelerin didi. (13)

115a

Anası bunuñ sözin işidicek nāçār ṣatmaġa rāżī oldı ve balḳona çıḳdı, çaġırdı. Eyü, ḫod, şikār (1) ve muḳbil ḳūl, kim alur diyü. Aḫir bir kişi müşterī oldı. Anası Ḥātemi iki deveye ṣatdı ve gelüp baġırdı (2) ve ḳonuḳların aġırladı. ʿÖẕür dileyüp eytdi: Oġlum bunda bulunmadı, size ḫizmet idemedim, maġdūr (3) ṭutuñ didi. Bunlar daḫı duʿā eyleyüp bu develeri yiyüp gitdiler. Ḥātem daḫı ol ölen kişinüñ (4) develerin güdüp yürürdi. Üç ay bu ḥālle oldı, dördinci ay olıcaḳ Ḥātemüñ (5) mevlāsı ona geldi, bir kişi ḳondı. Lāyem bin Ḥārişe dirlerdi, Ḥātemi bilürdi. Aḫşam oldı, ṭaʿām (6) yerken baḳdı, ḳullaru ḫizmetkārlar arasında gördi, ṣordı. Mevlāsına eytdi: Ey ʿArab Ulusı, (7) işbu ḳulı ḳandan alduñ didi. Bu kişi daḫı İki deveye ṣatun aldum, evet şimdi yüz deveye (8) virmezin didi. Zīrā ki buña ve māluma ve rızḳuma ʿaceb şefḳatin görürin didi. Lāyem bunuñ sözin işidicek (9) geldi ve bildi ki bu ḳabīlede bunı kimse bilmez. Andan bu kişiye eytdi: v'Allah ki bir ḳūl almışsın (10) ki ḳıymeti yoḳ ve bir gice irişmişsin ki nihāyeti yoḳ. Eger bilesüñ bu kimdügin, ḳullanmazduñ. Bil ki sen (11) buña ḥiḍmet iderdūn didi. Ol kişi, Lāyemūn sözin işidicek başın ṭaʿāmdan ḳaldırdı ve eytdi: (12) Ey ʿArab Ulusı, Billahü'l-ʿAẕīm kimdür, bu yigit. Baña degil didi. Lāyem eytdı. Yā Emīr, bu Ḥātem-i Ṭayydur ki vaṣfı (13)

115b

ʿArab içinde meşhūr olmışdur. Bu kendözin bir dürlü ḥāle müptelā olmayınca böyle itmez didi. Bunuñ (1) bir ġarīb gidişi vāḳiʿ olmışdur didi. Bu kişi daḫı ol iḳlimde keremle ve seḫāvetle ve luṭufla ve ḫalḳla (2) maʿlūm kişi idi. Lāyemden bu ḫaberi işidicek defiʿī ṭurdı. Ḥātemle görüşdi ve yanına aldı ve nefīs (3) libāslar giyürdi ve ʿand dileyüp kendüzini ne sebebden ṣatdurduġın ṣordı. Ḥātem ḳışṣasın (4) evvelden āḫire taḳrīr itdi. İşidenler bunuñ mürüvvetin taḫsīn itdiler. Ol gice yatdılar, ṣabāḫ olıncaḳ Mevlāsı (5) buña üç biñ deve virdi eytdi. Yā Ḥātem, ben seni ḳullandım. Al işbu develeri üç ay ḫizmet itdügiñ (6) ʿivaż olsun, didi ve bir ʿArab atı, bir cemīle cārīye ve bir nefīs ḳıymetlü süñü virdi eytdi: (7) B'illah Yā Ḥātem, seni ḳullanduġımı kimseye söylemeyesin. Ne kim ḫalḳ beni ḳınayup sögmeyeler didi (8) ve eytdi: Yā Ḥātem, işbu cārīyeyi ki saña virdim, anaña viresün, baña ṣatduġıçün dellāllıḳ olsun (9) didi. Ḥātem daḫı alḳış idüp bu develeri sürdi, evlerine geldi. Anası daḫı bunı

ṣatalıdan (10) berü maḥzūn olup aġlardı. İttifāḳ birgün gördi ki Ḫātem bunca niʿmetlerle ve develerle geldi, evlerine. (11) Şād oldı. Andan Ḫātem bu develerüñ iki biñin fuḳarāya üleşdürdi ancaḳ kendüye biñ ḳaldı. (12) Andan anasıla oturup ṭaʿām yedi ve ṣatun alan kişiyle geçen mācerāsın söyledi ve dellāllıḳ verdi. (13)

116a

Cārīyeyi vardı, teslīm itdi. Ol gün bu ṣūretle oldılar, yarındası Ḫātem yüz deve boġazlayup (1) ḫalḳı ḳıġırdı, yidürdi ve bāḳī yoḫsūl doyurdı. Mecmūʿ ḫalḳ duʿā itdiler. Rāvī eydür: (2) Melik Nuʿmān Kiserīye ḥaṣmuñ ḳıṣṣasın söylicek taʿaccüp itdi ve cömerdlıġına taḫsīn itdi (3) ve nār-ı nūr ḥaḳḳıçün bundan ziyāde seḫāvet ve kerem olmaz didi. ʿAnter ḫōd Ḫātemüñ vaṣfın işidicek (4) suyı içmeden serḫoş oldı ve göñlünde eytdi: v'Allahü'l-ʿAẓīm eger ben anı görsem ellerin öperdim (5) ve elimden geldikçe ḫidmet iderdim didi. Andan Kiserī Nuʿmāna Nār-ı Nūr ḥaḳḳıçün ben bu didigüñ (6) kişiyi tecribe idüp görürin. Senüñ ḫaberüñ gerçek midür yāḫūd yalan mıdur didi ve üzerine eytdi: Var, (7) ol kişiyle buluş. Eyt ki Kiserī saña selām ider ve biñ deve ḫācet oldı bize, bilsün didi. (8) Degil, görelüm saña ne cevāb virür didi. Vezīr daḫı Ṣemʿan ve Ṭāʿaten diyüp mecd gitdi, varup Ḫātemüñ (9) ḳabīlesine erişdi ve ḳoyun ṣürüp vardı, buldı ve selāmlaşup ḳondı. Ḫātem fi'l-ḥāl buña birḳaç (10) devesin boġazladı ve defʿi ṭaʿām bişürdi, öñine getürdi ve kendü ḳarşusına ṭurdı. Ayaġınca ki (11) Kiserīnüñ öpdi, yer indürdi, gel otur diyü oturmadı, eytdi: Benüm evvelden ʿādetüm böyledür ʿādetüm ḳomazum, eytdi: Yā Bedī (12) didi. Hele ṭaʿām yendi, şarāb getürdi. Ḫātem daḫı bile oturdı, içdiler. Bir laḫẓa kelleleri kerem olup Kiserīnüñ (13)

116b

vezīri eytdi: Ey Yigit, şimdiki ḥālde Kiserī biñ deveye muḥtācdur, bulunmadı, senden istedi. Ne dirsin, (1) sen virir misin didi. Ḫātem eytdi: Yā Mevlāī, deve ḥāżırdur, ṣabr eyle. Üç gün misāfürlüġüñ (2) eyyāmı geçsün ve ḳonuḳluḳ ḫizmetün yirine getürelüm ṣoñra deve daḫı buluna didi. Bu kişi eytdi: Yā Ḫātem, (3) çoḳ eglenmek olmaz, Kiserīnüñ buyruġun yirine yetürmek gerek didi. Ḫātem eytdi: Yarın seni ʿaliyyü'l-ṣabāḥ (4) gönderelüm didi. Rāvī eydür: Ḫātem ol vaḳt bir deveye mālik idi. Ancaḳ böyle olıcaḳ ṣabāḥ ẕarb (5) bir depe başına çıḳup çaġırdı. Ey Ṭayy Ḳabīlesi, gelüñ diyüp feryād itdi. Bunuñ āvāzın işidüp (6) işitmeyene ḫaber eyledi. Fi'l-ḥāl varup ol depeye cemʿ oldılar,aytdılar. Ne dirsin, Yā Ḫātem, maḳṣūduñ

nedür (7) didiler. Ḫātem eytdi: Sizi ḳıġırduġuma sebeb budur ki Ḳiserī adam gönderüp benden biñ deve dilemiş, ne cevāb (8) viresiz didi. Bunlar aytdılar. Semʿān ve Taʿāten bulup getürelüm didiler. Evlü evüne dağıldılar. Her kişi ḥāllü ḥālünce (9) getürüp on biñ ḳadar erkek ve dişi deve cemʿ oldı. Ḫātem bunları getürdi, Kiserīnüñ adamına heb virdi (10) ve ḫizmetinde taḳṣīrümüz oldıysa maʿdūr ṭut ve Melik ʿĀdil ḫizmetine varıcaḳ bizden öñünde (11) yir öpüp duʿā idüp ʿözür diledi. Ol kişi daḫı mürüvvetini keremini taʿaccüp eyledi ve duʿā idüp develer (12) aldı, meydān ṭarafına revān oldı. El-ḳıṣṣa varup Kiserīyle buluşdı ve Ḫātemüñ keremin söyledi (13)

117a

ve bu on biñ deveyi ʿarż eyledi ve borca aldugın ḫaber virdi. Kiserī bunuñ himmetni ve mürüvvetini (1) taʿaccüp idüp eytdi: Şimdiki zamānda bu işi ider adam bulunmaz, ṣavāb budur ki bunuñ ḥaḳḳın üstümüzde ḳomayavuz (2) ve ḫalḳdan bu himmetlü kişiye minnet getürmeyevüz didi. Melik Nüʿmān sözi gerçek oldugına ġāyet de (3) feraḥ oldı. Kiserīye eytdi: Neylemek istersin, Yā Melik didi. Kiserī eytdi: Gerekdür ki bu gelen deve (4) lerüñ cemʿisine işbu şehirde bulunan niʿmetlerden yıgıldavuz. Eyü un, eyü birinc ve eyü bal ve yaġ ve ḫurmā (5) ve ḳara üzüm ve sucı andan ṣoñra fāḫir ḫilʿatlar ve nefīs libāslar ve altunlu dilbendler yükledevüz (6) ve şol deve ki Ḫātemüñ kendünüñdür. Aña altun ve gümüş yükledevüz. Bu mecmūʿun aña gönderevüz didi. (7) Melik Nüʿmān Semʿān ve Taʿāten diyüp bu işi varup başarmaḳ ardınca oldı. İki günedek ol (8) maṣlaḥatı bitirüp mecmūʿ develeri bekletdiler ve Ḫātem devesine, Kiserīnüñ ḫayrına senden altun (9) ve gümüş yıglatdılar. Andan Kiserī, ol develeri getüren adamına eytdi: Var, bu nesneleri Ḫāteme ilet, teslīm (10) it ve benden selām irişdür. Gerü bunda kellü olıncak bu nesneler aña döndügüne saña birini virsün (11) didi. Melik Nuʿmān daḫı bir ḥarīr ḳaftān ve bir altunlu dilbend virdi. Ol kişiye Ḫāteme benden (12) selām it. İşbu nesneleri arḳasına ve başına giyür didi. ʿAnter daḫı Melik yanında ṭururdı. (13)

117b

Bu Ḫateme giden mālları ve niʿmetleri görincek müteḥayyir oldı. Andan ol mālı alup giden adama (1) eytdi: Ḫātem ḳışa varıncaḳ dayanuñ ki ʿAnter Bin Şeddād saña selām ider ki eger bir kimseyle ʿadāvetüñ (2) var ise intiḳāmıñı alıvireyin, göñlüñe şifā ḥāṣıl ideyin didi. Diyesin ki gönderdükleri nesneler (3) ḫōd anuñ ḳatında bir ḳadrümüz ve ḳıymetümüz

nesnelerüdür didi ve ʿAnterüñ sözin işidenler gülüşdiler ve aytdılar. (4) ʿAnter göricek aydur. Hemdaḫı eyledür didiler. Andan Kiserīnüñ adamı bu niʿmetleri alup revān oldı. (5) iledüp Ḫātem ulaşdurdı eytdi: Yā Ḫātem, Melik-i ʿĀdil saña selām ider ki ḫizmet ve maḳṣūd ḥāṣıl oldı didi (6) ve bu nesneleri saña gönderdi, al ḳabūl it ve bize bir ḥüccet vir ki Kiserī saña gönderdigi nesneler saña bī-ḳuṣūr (7) degeri diyü didi. Ḫātem Kiserīye duʿā itdi ve alḳış eyledi. Andan eytdi: Ṣabr eyle, bu develeri sen (8) ḫāżırken atına vireyin didi. Andan vardı, yine ol gice çıḳdığı depeye çıḳdı ve çaġırdı. Bu ḳabīle (9) ḫalḳı heb cemʿ olup vardılar, ne buyurursın didiler. Ḫātem İşde develerünüz, yine geldi. (10) Yüklü yüklü develerüñüzi aluñ, ḳabūl edüñ didi. Bunlar daḫı gelüp develerin aldılar. Hemān Ḫātemüñ (11) kendü devesi ḳaldı. Anı kimse almadı. Ḫātem daḫı anı sürüp eve getürdi. Andan ṣoñra ṣol devesi olmayan (12) faḳir, bunuñ başına üşüşdiler aytdılar. Ey Ḫātem, bilürsin, ol develerde bizim devemiz yoġdı. Elümüze nesne (13)

118a

girmedi, maḥrūm ḳaldıḳ ve göñlümüz ṣaḳlu oldı didiler. Ḫātem daḫı ol devesi üstünde mālı açup (1) bunlara üleşdürdi. Ṣol ḳadar virdigi elünde bir ḳalurı ḳaldı, anı cārīyesine atıvirdi eytdi: (2) İşde senüñ daḫı ḫışṣeñ budur didi. Ol cārīye eytdi: Yā Mevlāī ne ʿaceb ḥālümüz var bizüm. Hīç ḳapumuza (3) deve eglenmez ve ḳatumuzda aḳçe ve altun ṭurmaz didi. Ḫātem eytdi: Göricek idersin, ben aña iʿtibār itmezin. (4) Ol daḫı bizi sevmez, bizden ıraḳ ḳaçar didi. İşbu beytleri eytdi: Şiʿr. (5)

Rāvī eydür: Nasrīnüñ adamı Ḫātemüñ bu işini göricek müteḥayyir oldı, (8) ḥüccet olup vardı. Yine Kiserīye bunuñ ḫaberin virdi. Kiserī eytdi: Ol kişinüñ ḳatında hīç dünyānuñ (9) iʿtibārı yoġmış didi. Bu ṭarafda Ḫātem daḫı Ḳiserīnüñ bundan deve istedügin ṭıñladı ve alup yine virdi (10) gin taʿaccüp itdi ve bunuñ bir sebebi olsa gerek, varup Melik Nuʿmāndan bileyin didi ve sefer yaraġın (11) görüp Ḥīra ṭarafına ʿazm itdi. Yarı yola varıcaḳ Benī Fehm dirler bir ḳabīle vardı, anda ḳondı. Meger ki (12) ol ḳabīle Māviye Bint Ḍaḥḥāk dirlerdi, bir ḳızı vardı. Atasından bī-ḥaḍḍ māl ve niʿmet ḳalmışdı (13)

118b

ve atası kendü ḥayātında iken bu aña oḳumaḳ ve yazmaḳ ögretmiş ve şiʿrler ve ḥikāyetler ve ʿArab ve ʿAcem beglerinüñ tevāriḫinden (1) ve ḳıṣṣalarından taʿlīm itmişdi ve hem cemālde daḫı bī-naẓīr idi. Çoḳ yerlerden dilediler, kimseye virmedi (2) ve eytdi: Bir kişiye varalıdan ki ḫūyın ve ṭabīʿatın bilem ve cemīʿ aḫvālini tecribe idem didi. Bu tedbīr üzerine (3) vardı, ḳonuḳ evlerini yapdı ve içinde ḫizmetkār ḳodı. Ḥer kişi gelüp adam gönderüp ḳażiyyesin (4) iderdi ve gelenüñ gidenüñ aḫvālini ṣorardı, adın ve keremin görürdi. İttifāḳ Ḥātem bunuñ evine ḳondı. Meger (5) ki Ḥātemden evvel üç kişi daḫı ḳonmışdı. ʿArab şāʿirlerinden birisi Züheyr bin Ebī Ṭālib ve birisi Nābiġa Ẕüpyānī (6) ve birisi Beşīr Ḥatemī bilürlerdi. Ḳarşu varup ʿizzet ve ikrām itdiler. Ḥātem bunlara ṣu virdi. Ḥāllerüñüz nedür, ḳanda (7) gidersiniz didi. Bunlar aytdılar. İşbu anun atuñu dilemege geldük didiler ve Ḥāteme bunuñ cemālin ve kemālin ögerler. (8) Ḫalḳın ve lutfın medḥ itdiler. Şol ḳadar söylediler ki Ḥātem bunı görmege müştāḳ oldı, bilgi almaġa göñli meyl (9) itdi. Bunlar bu arada meşġūlken gördiler Māviyeden bir cārīye geldi eytdi: Ḥātūnum aydur ki kimse beni dilemege (10) gelmiş var mıdur. Züheyr eytdi: biz uş üç şāʿirüz. Ḥātem-i Ṭayy daḫı bunda ḥāżırdur. Hepümüz (11) isterüz, kim ola ki anı istemeye. Biz defʿ yani tamām olmışdur. İş ol ṭarafda ḳaldı, görsün, teştīş (12) itsün. Kendü ḳabūl itdigi yolına gitsün didi. Cārīye varup bu ḫaberi iletdi. Defʿi (13)

119a

cevāb getürdi, eytdi: Ey ʿArab Ulularu, ḫātūnum şöyle buyurdı ki yarın ḳatında ḥāżır olasız, (1) perde üzerinden ḫaberleşe göre. Naṣībüñüz varsa bir iş ola didi. Bunlar daḫı eytdi: Ḫōş ola didiler ve ṣabāḥa müşteri (2) olup ṭurdılar. Māviye daḫı diledi ki bunlaruñ ḫalḳın ve ḫūyın tecribe ide, mürüvvetin ve keremin şınaya. (3) Vardı, bunları ayru odalara ḳondurup her birisine bir deve gönderdi eytdi: Nice ki kendülerüñ ḫāṭırları (4) dilerse şöyle bişürüp yesünler didi. Bunlar daḫı her birisi devesin boġazlayup göñli istedügi (5) gibi bişürdi. Andan Māviye giydügi giyecegi çıḳarup eskiler giydi, yüzine bir pāre bez örtdi ve ḳara (6) ḳura dürüşdi ve bir dilenici ṣūretine girüp geldigi bunlardan ṭaʿām dileyüp üzerlerine baḳa göre. Evvel (7) Batınī odasına varup nesne ṭaleb itdi. Batınī daḫı getürüp bir pāre at virdi. Hem azu hem cenk atı (8) alup geldi. Züheyr odasına girdi, ol daḫı sehil nesneler virdi. Andan Nābiġaya geldi, ol daḫı eyü yirinden (9) virmedi. El-ḥāṣıl üçi daḫı şākir getürmediler ve eyü yirinden ve ona neçe pişmişinden virmediler. Bunlardan çıḳup (10) Ḥātem odasına geldi, gördi ki vāfir odlar yaḳmış çömlekler ḳaynar. Kendü dürüşüp ṭaʿām bişürür. Māviye (11) bunı göricek taʿaccüp

itdi ve gönlünde eytdi: Bir kişi bunca atı neyler ola didi. Ḫātem daḫı Māviyeʾi (12) görincek dilenici ṣandı eytdi: Var, otur, bir laḥẓa ṭaʿāmum bişüreyin didi ve arḳasın aña (13)

119b

döndürüp kendü işine meşġūl oldı. Ṭaʿām pişürüp çanaḳlara ḳoytardu, ṣundı ve atun eyü (1) yerleründen kendü eliyle Māviyenüñ öñüne ḳoyup yidürdi ve eytdi: Ey ʿArab Ḫātūnı, kerem eyle. Biz bunda (2) olduġumuzça gel, git. Her gün ḫālī olma didi. Māviye duʿā idüp döndi, yine ona vardı. Bir cārīyesi (3) vardı, adı Metta idi. Aña eytdi: Yā Metta, işbu içinde ṭaʿām hebsinden ne varsa al. Daḫı yemek ḳaydın gör. (4) Yarın ol kişileri ḳıġırıb ḳatıma getür, ben her birisinüñ ṭaʿāmın bu ṭabaḳ içine ḳoyup öñünde ḳo didi. Cārīye (5) daḫı Semʿān ve Taʿāten eyle olsun didi. Bir saʿatden ṣoñra Māviye kendü ḳatında ne ḳadar ʿ ʿanber ve misk (6) varsa cemʿ idüp dört bölük eyledi ve cārīyenüñ eline virdi, eytdi: Var, bu nesneleri ol kişilere vir. (7) Daḫı ışmarla ki yoldaşlarına bildürmeye ve hem ḳanġusunki viresin, eyt benüm ḫaṭunum. Saña taḫt idüp bu nesneʾi (8) gönderdi ki yarın kendü ḳatına ḫūb rāʾiḥayla varasin. Yoldaşlaruñ bu sırra muṭṭaliʿ olmaya didi. Cārīye daḫı bu ḫiḍmeti (9) yirine getürdi. Bu miskleri ve ʿanberleri bunlara ulaşdurdı ve her birisine ḫatunı ve nice ışmarladısa didi. (10) Anlar daḫı şād oldılar ve ḫāllerin birbirinden gizlediler, her birisi gönli içinde aydurdı ki Māviye baña bu nesneʾi (11) añınçün gönderdigini sevmişdür, almaġa ḫāṭırumı meyl itmişdür dirdi. Ḫātemden ayruġ bu taṣavvurı idüp feraḥ oldılar. (12) Evet Ḫāteme, cārīye bu sözi diyincek Lā v'Allah ben bu nesneʾ aṣḥābumdan gizlemezin, muḫayyelliġi (13)

120a

ḳabūl itmezin. Mürüvvet degül ki benüm giyecegüm müşklü ve ʿanberlü ola. Yoldaşlarumda olmaya didi ve bu kendüye (1) gelen müşki ve ʿanberi dört baḫş eyledi. Üç baḫşın yoldaşlarına virdi, Aluñ, işbu (2) müşkleri libāslaruñuza istiʿmāl idüñ didi ki yarın Māviye ḳatına varıcaḳ giyecegüñüzü bedenüñüz ḫūb rāyiḥa ile ola. (3) Cārīye bunuñ bu efʿālin göricek varup göricisine ḳıṣṣa eyledi ve Ḫātemüñ yoldaşlarına itdigi iḥsānı (4) bir bir şerḥ itdi. Māviye taʿaccüp itdi, eytdi: Aḥsenet Yā Ḫātem, Müpārek Allah mürüvvetse ancaḳ ola, bunca zamān (5) oturduġum senüñ gibi adama dūş olam derdüm didi ve ġāyet de feraḥ oldı. Andan aḫşām olınca ṣabr (6) eyledi. Aḫşām olıncaḳ dört ṭabaḳa ḫurma ṭoldurdı. Māviye eytdi: Yā Metta, (Matheu), al birisin ol tāifeye ilet (7) ve eyt ki Görücüm saña selām itdi, işbu ḫurmayı gönderdi ki aġzuñuz ṭatlu idesiz ve gice oturup çerezlenesiz. (8) Evet çekirdegin gizleyesiz tā

ki bu yoldasuñuz, görüp Māviye Nābiġaʾyı sormış dimesinler diyesin ve bir laḫẓā ḳatında (9) ṭurasın, göresin ki didügüñ sözle ʿamel ider mi itmez mi yine baña gelüp tīz ḫaber idesin didi. Cārīye (10) daḫı Semʿān ve Taʿāten diyüp ṭabaḳın birisin aldı, Nābiġaya iletdi ve görücüsi ışmarladuġun ʿalī'l-tafṣīl didi. (11) Nābiġa şād oldı. Başladı, ḫurmayı yidi ve yidigünüñ çekirdegin yire gömerdi. Cārīye gördi, Māviyeye bunuñ (12) andaki işini ḫaber virdi. Māviye eytdi: Var bu üç ṭabaḳı daḫı bāḳī yoldaşlarına ilet. Anlara daḫı ? (13)

120b

Nābiġaya ne dirlerse anlara daḫı didi. Her birisi ḫürrem olup sevindiler, ġayrı yoldaşlara virilmedi. Ṣandılar (1) ḫurmāyı yiyüp çekirdegin yire gömerdi. İllā Ḫātem cārīyenüñ sözin işidicek ḫāṭırı melūl oldı ve ṭabiʿatı (2) bunuñ sözinden incindi. Andan bu cārīyeye Sizüñ ḫurmāñuza benüm iḥtiyācum yoḳ, maḳṣūd baña (3) getürdüñse gerekmez, senüñ görücüñ benüm ʿādetüm terk itdürüp beni baḫīllerden mi itse gerek. Güçücekden bir vesīle büyüdüm. (4) Terbiyet buldumsa yine şol ṭarīkle gitsem gerek didi ve kerem olup işbu şiʿri didi. Şiʿr. (5)

Rāvī aydur. Cārīye Ḫātemüñ şiʿrin işidicek şerm-sār olup utandı, andan Ey ʿArab (10) Ulusı, baña melūl olma. Benden saña bir ḫaber ulaşdurmaḳdı, yirine getürdüm. Bāḳīsün, yeg bilürsün, bunı (11) saña gönderen kişi ḳatıñda ḥāżır degül. Ḫāṭıruñ nice dilerse şöyle eyle. Benüm sözüme muḳayyed olma didi. (12) Bir laḫẓa ṭurdı ki Ḫātem niler göre. Ḫātem daḫı sözi tamām olmadın bu ḫurmāyı yine üç baḫş idüp yoldaşlarına (13)

121a

gönderdi, cārīye varup bu ḥāli daḫı Māviyeye daḫı ḥikāyet itdi. Māviyenüñ taʿaccüpi artdı (1) ve Ḫāṭime ḥücceti vişāline intiẓārı ziyāde oldı. Ol gice sabreyledi, yarındası olıcaḳ bunları daʿvet (2) idüp ḳatına cemʿ eyledi ve perde ardından selāmlaşup bunlaruñla ṭatlu dil döküp

ḫaberleşdi (3) ve şīrīn sözlerle bunları müşerref eyledi, andan eytdi: Ey ʿArab Uluları, şöyle işitdüm ki sizin beni dilemege (4) geldüñüz ḫaberüñüz aṣluñuzı ve nesneñüzi ve ḳabīleñüzi baña ḫaber virüñ ve nesebüñüzi ve maʿiyyetüñüzi (5) söyleñ, ḳanġiñüzle ki rızḳum ve naṣibüm var ise görüp iḫtiyār idem. Ḫalḳum taʿallüḳātum benüm iḫtiyārum (6) virmişlerdür, kimse işüme ḳaruşmaz, kim ki dilersem varırın didi. İmdi ḥālüñüzi baña şerḥ (7) idüñ. Şiʿrle ben feṣāḥat ehlin süreyin. ʿAlī'l-ḥuṣūs ki keremi ve mürüvveti ola didi. Bunlar Māviyenüñ (8) sözin işidicek ḳabūl itdiler ve dedügüne iḳdām itdiler. Ol Nābiġa kendü ḥālin şerḥ idüp (9) bu beytleri eytdi: Şiʿr.

Andan ṣoñra işbu ebyātı aydurdı. (13)

121b

Şi'r.

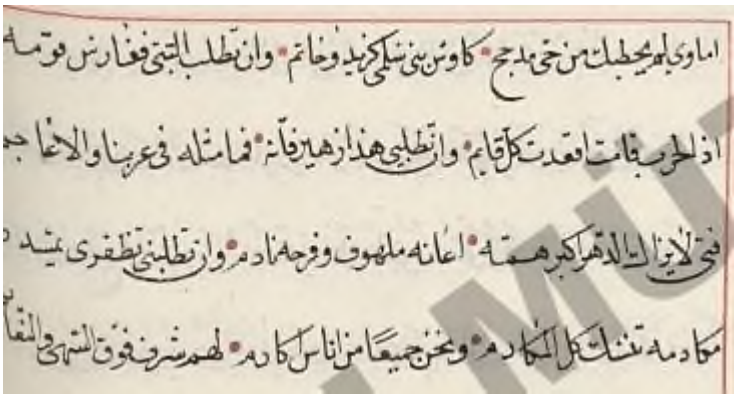

Rāvī eydür: Ḫātemden ġayrı beni heb şiʿrinde ḥālini söyledi. Ḫāteme eytdi: Sen daḫı bize muvāfaḳat (5) idüp söyle didiler. Geldi ve eytdi: Ey ʿArab Uluları, bu nesne hīç benüm fikrümde yoġdı. Ben ʿIrāḳ (6) ṭarafına bir maṣlaḥata göre yürürdüm. İttifāḳ buraya uġrayup ḥāl şöyle oldı ve İrānda güç bulduḳ (7) ve Ṣedefde Dürr-i Şeyme düş olduḳ. Elümüzden geldükçe dürüşelüm ve nefsümüzi kesād bāzārına ʿarż idelüm. (8) Ol ki birümüze naṣīb ola. Saʿādetüñe ṭāliʿi öger ve sözi ḳabūl ola. Andan (9) Züheyre eytdi: Yā Züheyr, niçün şiʿrlerüñ

eyüsünden oḳumaduñ? Bunda oturanlar tekebbür (10) likden eyi şiʿr oḳumaġa begenmez didügüñden midür yoḫsa Züheyr Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp işbu (11) beytleri bedīhī inşād itdi. Şiʿr.(12)

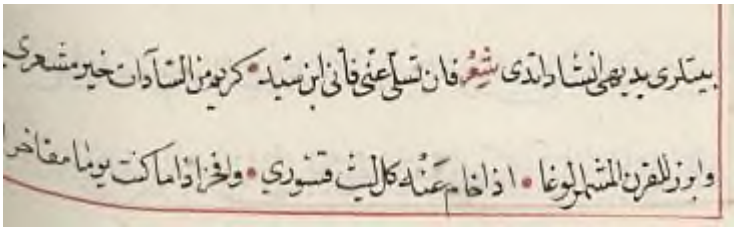

122a

122b

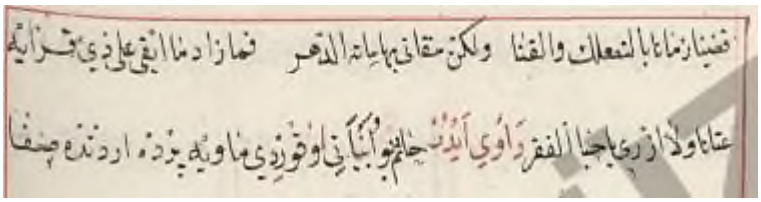

Rāvī eydür: Ḫātem bu ebyātı oḳurdı, Māviye perde ardında ṣafā (2) sından baş ṣalup ḥareket iderdi ve sözlerinüñ ḫalāvetinden ẕevḳ idüp feraḥ (3) olurdı, tamām idicek eytdi: Yā Ḫātem, aġzuñ çürümesün, seni sevmeyen dünyāda yürümesün. (4) v'Allah ki senüñ bu şiʿrüñi işiden kişinüñ ḳatında dünyānuñ ḳadri ve ḳıymeti ve māluñ (5) raġbeti almaz ammā bir ʿaceb söz söyledüñ. Zīrā ki didüñ: ' ʿIrāḳ ṭarafına giderdüm. Bunda ittifāḳ (6) düşüp yolum uġradı.' didün. Bu sözden añlanur ki bize artuḳ raġbetüñ yoġmuş (7) ve bizi ḳaṣd idüp gelmemişsün didi. Ḫātem eytdi: Lā v'Allah bu sözi saña raġbetüm olmaduġçün (8) dimedüm ammā seferüme sebeb buydı ki Melik ʿĀdil Żāḥib Eyvān ve Melik Zemān Kiserī (9) saña adam gönderüp develer istemiş. İttifāḳ ol vaḳitde ancaḳ bir devem bulundı, vardum (10) ḳabīleden ve aṣḥābumdan on biñ deve borca girdim, alup dim. Mecmūʿsına o çuvāl içinden (11) yükledüp yine baña göndersin. Ben daḫı develeri yine eşine virdim. Velīkin nesneye (12) sebeb oldı. Bildim, ḫāṭuruma teşvīş düşdi. Diledim ki varup Melik (13)

123a

Nuʿmāndan bu ḳażiyyenüñ aşlın ṣordım ve sebebi bilem, didi. Andan ol bir deve ki aḳçe ve altun (1) yüklenüp kendünüñ evine gelmişdi ve ḫalḳa heb ulaşdurmışdı. Yerinde hemān bir ḳullar- (2) -rı ḳalmışdı, anı Māviyeye ḥikāyet itdi ve bir bir beyān eyledi. Māviye müteḥayyir oldı. (3) Bunuñ seḫāvetine ve keremine ṭoña ḳaldı ve eytdi: v'Allah Yā Ḫātem, bu nesne isrāfdur. (4) Senden ġayrı kişiye serzeniş idüp ʿitāb itmek vācib idi didi. Andan (5) Ḫātemüñ yoldaşlarına eytdi: Ey ʿArab Ululaı, siz bu nice zamāndur rūzgār geçür (6) düñüz ve ḳabīleler ve yollar gördüñüz. Hīç bu mertebede seḫāvet gördüñüz mi didi. (7) Nābiġa eytdi: Lā v'Allah Beyt-i Ḥirām ḥaḳḳıçün ve anlar üstündeki putlar ḥaḳḳıçün gör (8) medük, bir kişiye ne ḳadar ḫūb ḳaṣīdeler disevüz ve eyü şiʿrlerle medḥ itsevüz ve yaġmurlar, bu (9) lutlardan geçer. Söz bir deveyi yāḫūd iki deveyi henüz aramıza ḥimmetle alurduḳ. Bu kişinüñ (10) ʿālemde naẓīrı bulunmaz ve ʿArab içinde miṣlī işidilmez didi. Ḫātem eytdi: Bī-llah Ey Yoldaşlar, bu (11) sözi söylemekde ḫaṭādan ḫālī degülsin, ziyāde ne olmaz ben bilürin ve hem gözümle bir kişi gördüm (12) ki ben bu yolda virdügüm ol bir günde bu işi iden kişiyle yoldaş olup tecribe itdüm. Ben anuñ (13)

123b

ḳatında kel ʿadem oldum didi. Māviyeye bunuñ sözi ḫōş geldi ve inṣāfı yüküdi. Andan (1) Bī-llah Yā Ḫātem, ol senden cömerd olan kişinüñ ḳıṣṣasından ḫikāyet eyle, işidem. (2) Anlar gibi kişilerüñ dāstānlarun diñleyüp ser-güẕeştlerin işitmekle ola, bize daḫı bir pāre kerem (3) itdi. Yapışa ve comardlıḳ ögrenevüz didi. Ḫātem eytdi: Semʿān ve Ṭāʿaten Yā Seyyīd, alup bu deveñi (4) saña ḫikāyet ideyin didi ve başladı ve Bir gün evden çıḳdum, ʿArab ḳabīlelerinden (5) māl ve rızḳ kisb itmege giderdüm. İttifāḳ seferüm bir müşerref ve müzeyyen maḳāma irişdi ki dürlü (6) dürlü çemenler ve çiçekler ārāste olmış, ḳumrīler ve bülbüller öter ve geyikler oynar, yemişleri vāḳur ot ṣuyı (7) bol ṣanasın, cennet yāġmācılarındandur, gören göñülde ġuṣṣa ḳalmaz ve müşāhede iden adam maḥzūn (8) olmaz. Bunuñ gibi yirüñ ve ṣaġında şuʿarādan birisi demişdür ki Şiʿr.

Rāvī eydür: Andan Ḫātem eytdi: Ey ʿArab Ululaı, bu vaṣf itdügüm, (13)

124a

itdügüm maña ne irişcek ġāyet de ṣusamışdım, diledim ki bir arada ṣu kenarına varup ṣu içem. (1) Gördüm ki bir uzun bellü ʿArab ḳuşanmış ve dilbendünüñ uçan boġazı altından baġlamış ʿifrīt (2) nesne gördüm, gören adam heybetinden heybet alur ve şeklinden iḥtiyāṭ ider. İlerü varup selām (3) virdüm, bī-tekellüf yanında oturdum. Bir laḥẓa avurd urdum, sürüşdüm, gördüm ki bu daḫı (4) ben yürüdügüm yolda yürür, ben ṭaleb itdügüm nesneʾi ṭaleb ider. Bunuñla yoldaş olduḳ ve maḳṣūdumuz (5) ḥāṣıl itmekde ittifāḳ itdük ve azuḳ yiyüp ṣulanduḳ. Andan ṭurup yola revān olduḳ. Gider (6) ken açlıḳ ġalebe itdi, bir çeşme kenarında indük, ḳonduḳ. Ben diledüm, kendü azuġumdan ortaya getürem, (7) yoldaşum ḳomadı, kendünüñ vāfir yiyecegi varmış, getürdi. Doyınca yedük, bāḳī ḳalanını yirinde (8) dökdi ve atına süvār oldı. Ben aytdum. Ey Yoldaş, ne ʿaceb iş itdüñ, azuġumuzı yirinde (9) ḳoyup gidicek yerler midür ? yoḳ, yaḳında şenlige irişcek, maʿlūm degül. Benümle daḫı azuḳ azdur (10) didüm. Ol yakın geldi, eytdi: Ey Yoldaş, hīç darlaġanma ve ḫāṭuruñı melūl dutma. Seni yaradan (11)

rızkıñı eksük itmez didi. Ben daḫı bundan bu sözi işidicek bildüm ki ṣāḥib keremdür (12) ve mürüvvet ıssıdur ve iʿtiḳādı pākdur. Nesne söylemedüm, yanına düşüp gitdüm. Yolda işidür (13)

124b

düm, işbu beytleri oḳurdı. Şiʿr.

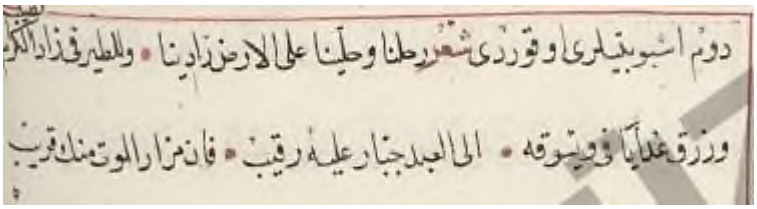

çünki bu beytleri bundan işitdüm, gönlüm içinde kendü nefsime aytdum. v'Allah ki kişi kendüye (3) maġrūr olmaḳ olmaz ʿālemde neler vardur didüm. Bu ḥālle gitdük, öyle olınca yine (4) ḳarnumuz acıḳdı. Bir yirde oturup benümle olan azuġumı daḫı yedük, bāḳī ḳalanının yine yerü (5) müze ḳoduḳ ve ṣu içdük. Diledük ki ata binüp gidevüz, nāgāh gördük ki bir itcügüz (6) ġāyet de ṣusamış, dilin aġzından çıḳarup ṣarḳıtmış, gelür. Gelirek vardı, ol bizüm (7) azuġumuzuñ yerinde ḳalanını buldı, yedi. Tamām ḳarnın doyurdı, biraz oturdı. Daḫı andan ṣoñra (8) gelüp biz içdügümüz çeşmeden ṣu içdi, ḳondı, bize gelüp ḳavuşdı. Ardumuza uyup yola (9) gitdi. Yoldaşum bu itin ḥareketin görüp baña eytdi: Görür misin, İşbu ḥayvā- (10) -ncuġuñ işini? Yemekden ḳarnı doyınca yidi, bāḳī ḳalanını bizcileyin yirinde ḳodı, (11) götürmedi ve baḳmadı. Eger biz anı götürsevüz hem bu miskīn aç ḳalur (12) dı hem bizüm himmetümüz bundan ādeti olurdı. Eyü varmaduḳ mı, ḳoyup gitdügüm (13)

125a

didi. Ben Belī, v'Allah ṣavāb-ı fikr itdüñ ki ıssı bu yörelerdedür, bizden (1) ayrıldı. Eviñe gitdi ola diyü nāgāh gördüm ki itcügüz bizi ḳoyup yoldan (2) ṣapdı, gitdi. Şöyle fikr itdüñ ki ıssı bu yörelerdedür. Bizden aña (3) gitdi ola diyü nā-gāh gördük bir sürüñiñi ḳovup üstümüze getürdi. Ḥamle idüp (4) bu ḳaçan eli ḳoduḳ. Anda od yaḳup pişirdük yidük. Üç gün bu ḥālle gitdük. Yolda ḳarşu (5) bu itcügüz bize av bulıvirirdi, az ḳalıb giderdük. Dördinci gün olıncak bir ḳabīle leşkerden (6) ḫālī hīç kimse ḳalmamış, defʿ bu develeri ve bāḳī bu ṭavarları deveciler yine ve çōbānlar yine (7) sürdürüp geldügümüz yola revān olduḳ ve ḳaçup ḳurtulmaġa saʿy itdük. Bir saʿat (8) gitmeden ardumuzdan bahādurlar süñüleri at ḳulaġına bıraġup irişdiler, bizümle cenk itdiler. (9) Biz daḫı süñümüzi elümüze alup döndük, yoldaşum

baña eytdi: Lāt ve ʿUzza ḥaḳḳıçün sen mālla (10) dur, ḥācet diñleñe, şavaş idesin. Hemān baña yardumuñ ola ki mālı bekleyesin. Ben bu şeyṭānlara (11) kendü mikdārlarını bildüririn didi. Ben daḫı bunuñ sözin ḳabūl idüp māl, ġanīmeti bekledüm ṭurdum. (12) Göñüle danışdum, aytdum. Göreyin, işbu kişinüñ ḳulı fiʿiline muvāfıḳ mı yoḫsa degül mi didüm. (13)

125b

Andan ṣoñra bir laḥẓa bunuñ cengine teferrüc itdüm, gördim ki bu gelen ḫalḳı hep ṭopraġa düşürdi ve mecmūʿsını (1) ʿadem-i ʿālemine gönderdi, dönüp yine baña geldi. Başdan ayaġa ḳana boyanmış işbu şiʿr aydurdı. Şiʿr. (2)

şūmıñ hünerin görüp bahādırlıġın taʿaccüp itdüm, hele gitdük. Ben öñce develeri ve davārları şürdürüp (6) güderdüm, yoldaşum ardumca beni bekleyüp gelürdi. Ol it daḫı bizden ayrılmadı. Gide gide ol ḳoşduġum (7) yere varduḳ bir laḥẓa ḳunup rāḫat olduḳ. Andan yoldaşum ol mālları üç bölük eyledi. Baña eytdi: İmdi (8) bir bölügün iḫtiyār idüp var, vaṭanuña git didi. Ben aytdum. Yā Mevlāī, Lā v'Allah Ey Yoldaş, ben bu māldan şey (9) müsteḥaḳ degülin. Zīrā ki cenk itmedüm ve zaḥmet çekmedüm ve hem bu mālı üç bölük eyledüñ. Biz ḫōd iki kişiyüz. Bir bölügin kime (10) virirsin didim. Ol eytdi: Bir bölük işbu bizümle yola gelen itcüge virürin. Ben aytdım. Yā Mevlāī, it bu mālı neylese gerek, (11) buña virmekden ġaraż nedür didim. Ol eytdi: Ġaraż budur ki ḥaḳḳıñı alup kendü yoluña gidesin ve ben kendü naṣībüm alup yoluma gidem. (12) Bu itcügüz ḳanḳumuza uyup giderse anuñ baḫşın daḫı alısun didi. Ben daḫı bunuñ sözin işidicek ġāyet de taʿaccüp itdüm ve bir ḥişşeyi alup bunuñla (13)

126a

vedāʿlaşdum ve ayrılup geldüm, yola gitdüm ve ol daḫı bir bölügin aldı, vaṭanı ṭarafına ʿazm itdi. İtcügiz gördi ki ayrulduḳ, (1) benüm arduma düşdi. Ben daḫı gördüm ki ol yigit arduma düşmüş gelür. Ben aytdum. Mālı almaġa gelüp (2) ola, v'Allah itdügi iş müveccehdür, hīç baña ẓulm itmez. Ḥaḳ anuñdur, inṣāf degül ki ol bunca cenk idüp nefis (3) ortaya ḳoya, ben iki bölük māl alam, ol bir bölügin ala. Bu ulu ẓulmdür didüm ve dönüp bu yigidi ḳarşuladum ve m: (4) Ey Yoldaş, v'Allah ki senüñ ḫaṭuruña gelen benüm göñlüme geldi. İşde sen işde māl, v'Allah ki sen varken ben bir deve (5) almaġa lāyıḳ ve müsteḥaḳ degülin didüm. Ol Ey ʿArab Ulusı, beni baḫıllıġla nisbet eyleme. Ben sözümden dönmezin, māl (6) içün gerü dönmedüm. Lakin döndügüme sebeb budur ki bunca gün senüñle idi, dōst olam. Bi-llah doġrusun. Senüñle tuz etmek tidük, adıñ bilmedük. Ben dilerüm ki (7) digil, saña kim dirler ve ne ḳabīledensin? Eger bizümle düşman olan ḫalḳdan olursañ daḫı suçuñı bağışladım. Eger sen benüm (8) adumı sorarsañ baña ʿİṭāf bin Ḳānaṭ dirler. Sen daḫı adıñı ve nesebiñi beyān eyle didi. Ben aytdum. Ey Yoldaş, benüm (9) adım Ḫātem bin Saʿīddür, Benī Ṭayy ḳabīlesinden geldim didim. Ben sözüm tamām idince ʿİṭāf defʿ atdan inüp geldi, üzengü (10) de ayaġum öpdi ve ʿöẕür diledi, eytdi: Bi-llah Yā Emīr, seni bildüm ki senüñ ḫālüñe lāyıḳ ḫiẕmet idem, çoḳdan senüñ (11) keremiñi ve mürüvvetüñi işidürdim ve buluşup müpārek yüzüñi görmek isterdim, ḫayf elüme girmişsin. Velīkin bildim, hele (12) maʿẕūr dut. İşbu ben aldugum develeri ve mālları daḫı sen ḳabūl eyle, senüñ aduñ uludur ve ġavġāñ büyükdür (13)

126b

ve gelüriñ ve gideriñ çoḳdur didi ve kendi aldugı ḫişşeyi getürüp ben aldugıma ḳarışdurmadı. Andan şoñra (1) eytdi: Nolaydı benümle bile ḳavmüme varaydıñ ki saña ḫāṭurum diledügi gibi ḫidmet ide idim ve biñ deve (2) daḫı vireydim ki ḳonuġa boġazlayup yedireydiñ didi. Ben daḫı bunuñ mürüvvetin taʿaccüp itdüm. İnüp baş ve yüz, yer (3) öpdim, duʿa ve alḳış itdim. Ey ʿArab Ulusı, bu iḥsānıña ʿivażın idmezin. Sen faḳīr ḳalup ġanī (4) eyleḍiñ, ne dilleyin, senüñ şükriñi yerine yetürem, bu iyiligüñ ʿavāżın Allah vire Lāt ve ʿUzza ḥaḳḳiçün göñlümde (5) bir vechle muḥabbet ḳoduñ ki alup maḳbere varınca gitmeye ve ḳatında ḫāżır olursam senüñ vaṣfuñ dilümden (6) zāil olmaya didüm. Añla iden vedāʿlaşup ayrılduḳ. Oluḳdan ne ḳadar nesne virürsem gözüme az (7) gelüp vaḥdden tecāvüz itdüñ ve isrāf eyledüñ. Dīnüñ sözü ḳulaġuma girmez ve ḫāṭıruma gelmez didi. (8) Rāvī eydür: Ḫātem, bu kişinüñ vaṣfın söyleyecek ḫāżır olanlar ġāyet de taʿaccüp itdiler. Ol yeñideñ mürüvvet (9) ve seḫāvetine taḥsīn itdiler. Andan Māviye eytdi: Yā Ḫātem, bu mertebede cömerdlıḳ kimselerden gelmez, meger ki yine senden (10) gele. Zīrā ki tecribe ḳıldım didi. Andan Ḫātemüñ yoldaşlarına

eytdi: Ey ʿArab Ululaları, bu ḥāl ḳandansız, (11) ḥurmāyı yiyüp daḫı yoldaşum görmesün diyü çekirdegin gömdnüz, bu ḳandan Ḫātem yoldaşlarıyla bile yidi didi. (12) Nābiġa bunuñ sözin işidicek Ḫātem ḳatında şermsār oldı ve bāḳī yoldaşları daḫı utandılar, bildiler ki bu nesne (13)

127a

cemʿisine oldı. Andan Nābiġa eytdi: Sen şöyle buyurduñ, anıñçün itdüñ didi. Māviye (1) Belī, ben buyurdum. Velīkin sizi tecribe iderdüm. Bir kişinüñ ṭabīʿatında cömerdlıḳ olıcak tecribe (2) itmege yāḫūd ırak sebeble zāil olmaz ve żarūrete uġramaġla bir dürlü daḫı olmaz. (3) Benüm ḳatumda cemʿinizüñ ḥāli maʿlūm oldı. Gördiñiz mi ki size didügüm gibi Ḫāteme daḫı sözümi didim, (4) ḳabūl eylemedi ve ḫurmāyı size üleşdürdi cārīyeme ver, hem eyledi. Hīç birüñüz bu işi itmedüñüz (5) didi. Nābiġa eytdi: Yā Māviye, maʿlūm oldı ki bu cemʿisini Ḫātem içün itmişsin. Maḳṣūduñ (6) bizüm ʿaḳlumuz uġurlayup ḫalḳ içinde ʿitāb itmek imiş. Māviye eytdi: Lā v'Allah murādum (7) ol degüldür. Evet bundan ziyāde ʿayuplaruñuzu ördün, benüm ḳatumda didi ve ol (8) dilenici ṣūretinde varup ṭaʿām diledügi vaḳt, vardıkları deve eti pārelerin ṣaḳlamışdı, (9) getürüp ortaya gördiler ki bir pāre azıḳ ayagudur ve bir deve baldurdı ve ökçesidür. (10) Heb ḫacīl oldılar ve leşleri aşaġı düşdi añdan ṣoñra Ḫātem verdügi semüz pārelerden (11) ve ṭaşlu yerlerden daḫı ayru gizlemişdi. Anı daḫı ortaya getürdi ve bundan ġayrı nefīs (12) ṭaʿāmlar bişürüp getürdi. Bunları yemege ḳıġırdı. Ḫātemden ġayrısı gelmediler. Ḥayā ġalebe (13)

127b

idüp başları ḳayu oldı. Ḫāteme aytdılar. Yā Ḫātem vaḳt olur öcimiz ḥimmet çeküp ḳoduġı (1) evi kendü alımaz, bir fāriġ oturan kişiye naṣīb olur, bizüm ḥālümüz ne oldı, maġlūm (2) diyüp Māviyenüñ ḳatından çıḳup defʿi atlarına bindiler ve diyārlarına ʿazm itdiler. Rāvī eydür: (3) Cemīʿ bunı Saīd Benī Tayy kabīleleri Ḫātemüñ keremiyle iftiḫār iderlerdi. Niteki Ebī Timām (4) Ṭāy şiʿrinde aḫr itmişdür. Şiʿr.

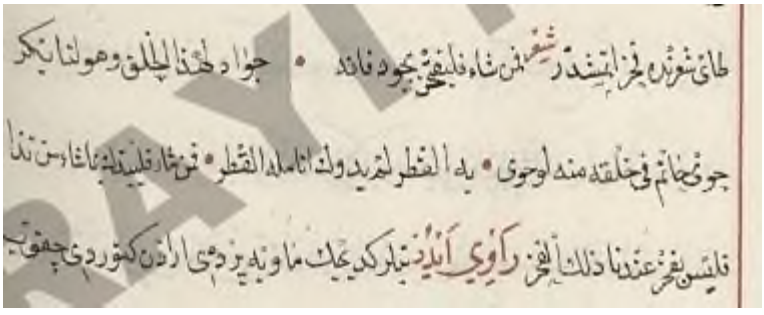

Rāvī eydür: Māviye perdeyi aradan getürdi, çeküp (7) geldi. Ḫātemüñ elin öpdi ve cemālini buña geregi gibi ʿarż itdi ve eytdi: Yā Ḫātem, ben seni (8) ḥelāllıġa ḳabūl ḳıldım ve mecmūʿ māluma ve rızḳuma mālik itdüm. Eger sen daḫı beni begenüp (9) ḳabūl iderseñ hemān dügün itmek ardınca olalım, işiden ne dirse disün didi. (10) Ḫātem, bu ḫaberi işidicek şād oldı, yolca giderken bunuñ gibi ittifāḳ ṭūş olduġuna (11) müteḥayyir oldı. Andan ṣoñra Allaha ṣıġınup ve göñülden Māviyenin sözin ḳabūl (12) itdi ve eytdi: Yā Māviye, Ḫātemi yoldan ayurduñ ve aḳrābasından ayurduñ ve uyrukun ayurduñ (13)

128a

didi. İmdi mecīd ol, kimsenüñ serzenişinden üşenme ve ʿitābından incinme. Ben (1) senüñ yoluñda cānum fedā ideyin ve bu bābda ṭaʿn idüp söyleyene cevāb vireyin (2) didi. Māviye geldi ve Ḫātem bunuñ cemālini begendüġine feraḥ oldı. Fi'l-ḥāl ḳavmünüñ (3) añaberini ve ḫalḳınuñ ulularını cemʿ eyledi ve Ḫātemi ḥelāllıġa ḳabūl itdügin bunlara ḫaber (4) virdi. Hep şād oldılar ve maṣlaḥat gördiler ve bir yire dizilüp yedi gün tamām (5) dügün itdiler ve develer boġazlayup ve ḳoyunlar ḳırdılar. Sekizinci giçe Ḫātemi gördi ki (6) ḳoyup Māviyeyle buluşa. Dirler, Ḫātem bunı görincek ṣol ṣuṣamış yir yaġmūrı (7) ḳarşular gibi ḳarşuladı, ḳocuşup öpüşdiler. Andan ṣoñra ʿādet neyse yirine geldi. (8) İkisi daḫı maḳṣūdlarına ḳavuşdılar ve birbiriyle ġāyet de sevişdiler. Bir ay Ḫātem bu ḥālle (9) ṭurdı. Māviyeyle ʿişret idüp ẕevḳ itdi ve ṭını ḫāṭırından gitdi (10) ve Melik Nüʿmāna gidecegi unutdı. Bir aydan ṣoñra ʿaşḳ ṣarḫōşluġundan ayıldı (11) ve keṣret muṣāḥabetle şehvet odı soyundı. Andan vaṭanın añup melūl oldı ve öte (12) ḳonuḳlar ḳonup ḫizmet itdügi göñlüne geldi ve gelene gidene bunca iḥsānı irişdigi (13)

128b

ḫāṭırına düşdi ve ḫālinden Māviyeye şikāyet itdi ve eytdi: Yā Ḥabībi, işitdük (1) ki bir ḳabīlede ḳonuḳluḳ evleri yapmışım. Bunca zamāndur elden geldikce saʿy idüp (2) ḥāṣıl itmişim ve ʿālemde şöhret çekermişim. Şimdiki ḥālde yirimde ol ḥizmeti yirüne getürür kimsem (3) ḳalmadı. Ḳorḳarın ki ben ol diyāra varmazsam ol evlerüm yıḳıla ve ʿādet bozula ve adum unudula. (4) İmdi dilerin ki sen daḫı baña muvāfaḳat idesin, gidevüz. Eger rāżı olmazsañ ḫōd seni terk ide. Ḥükm (5) yoḳdur ki ben daḫı bunda ḳalurın didi. Māviye bunuñ sözin işidicek eytdi: Ya Ḫātem, ben seni ʿazmüñden (6) menʿ itmezim. Saña muvāfaḳat iderin. Kerem-i bünyādun yaġmaġa sebeb olmazın. Enʿām ve iḥsān olurın, bozmaġa (7)

rāżīdegülin. Ne vaḳt gidersüñ ben daḫı senüñle bile giderin. Hīc ḫāṭuruña ġupār getürmesün. Hemān (8) melūl olma didi. Ḥātem şād oldı ve ışṣıdan āzād oldı, andan eytdi: Ḥāżır ol, yaraġuñ (9) gör, üç günden ṣoñra göcüp gidelüm didi. Māviye Senüñ elüñdedür, eyle idelüm (10) didi. Üç günedek yol asbabın müheyyā itdiler ve yanların baġlayup ḥāżır oldılardur daḫı gün Māviye (11) ḫalḳla vedāʿlaşdı, Ḥātemle yola revān oldı. Mecmūʿ mālı ve rızḳı ve devesi bile şol niyetle ki (12) bu bādire aṣlā ḳadem başmaya. Ḳavmüñ aña ve bir aḳrabāsı bir günlik yol bile giderdi. Çıḳdılar, andan ṣoñra Ḥātem bunlara and (13)

129a

virüp gerü döndürdi. Kendüler kendüleri yoluñ yarısına irişincek gördiler ki bir ṭarafdan tōz belürdi. (1) Gelirek tōz yarıldı, içinden yetmiş kişi her birisi şeyṭāna beñzer, çıḳageldiler. Ardınca bir uzun bellü (2) ʿifrīt ṣūretlü muḳaddemleri ḳaraltıda bir ata biner ki ebābil ḳuşuna irişe. Arḳasında bir çaḳalı var, (3) altunlu, şuʿlesi güneş, nūrına ġalebe ider ve yanında üç kişi bile gelür, çaġrışurlar ki Yā Māviye, esīrligine (4) beşāret olsun saña. Veylek, Yā Bintü'l, Laḫnā ve Yā Veled-i Zinā Ḥātem, senüñ ʿaklıñı ʿavradla uġurladı ve aydılar. (5) Mālla ḳonuḳ aġırladuġın söyleyüp ögündi. Uş bunun gövdesininke anuñ gövdesine nice ḳuşlar uşa (6) ve sen esīr olup elümüzde zelīl ve ḫaḳīr olasın. Bize ḫīleler idüp kendüñden ıraḳ eyledüñ ve Ḥātemi kendüñe muḳarrib (7) eyledüñ. Şimdiki gün daḫı işlerüñ ʿivażın bildürem ve Ḥāteme ḫālini ve miḳdārını bildürelüm didiler. Aṣmaʿī aydur. (8) Meger ki bu üç kişi ol şāʿirler idi ki Māviye maḳṣūdlarından maḥrūm idüp red eyledi idi. Zīrā (9) şol vaḳt ki Māviye ḳatından çıḳup gitdiler ʿArab bahādırlarından bir cabbār ve semm-kār vardı. Adına (10) ʿĀbis bin Ḥāzim dirlerdi. Anuñla bunlaruñ arasında evvelden dōstluḳ ve bilişlik var idi. Aña varup ḫāllerin (11) ʿarż itdiler ve Māviyeyle geçen mācerāların ḫikāyet itdiler ve bizi red idüp Ḥātemi ḳabūl itdi diyü şikāyet (12) itdiler. Bize intiḳāmumuzı alıvir diyü yalvardılar. ʿĀbis bunlarıñ sözin işidicek arslān gibi gemrendi. (13)

129b

deve gibi kükredi, eytdi: Ey ʿArab Ulularu, baña bir ḫaber getürdüñüz, size ḫilʿat giyürmelüdür. (1) Zīrā ki ol ḳaḥbe bu işi baña daḫı geçürdi, varup ṭaleb itdüm, beni daḫı red itdi. Çünki (2) Ḥāteme vardı. ʿArab ʿahdi ḫürmetiçün anda muḳīm olup durcaḳ degüldür. Elbetde bile varup (3) Benī Ṭayy ḳabīlesine gitse gerekdür. Tedbīr budur ki varup yolun alavuz. Ḳaçan ki gele gide (4) arḳurı çıḳup beşlerine bile getürevüz. Sen daḫı ol vaḳt ki

Māviyeyi esīr idevüz. (5) Ne ḳadar şamātañuz varsa ḳılasuz ve nice intiḳāmıñız olursa idesiz didi. (6) Andan ḳavminden yetmiş kişi iḫtiyār idüp bile aldı. Bu üç şāʿir daḫı (7) bile gitdiler ki Māviye esīr olduġı vaḳt intiḳām idüp (8) şamāta iderler, hem māl ġanīmet ḥāṣıl ideler. Zīrā ki insān ṭamaʿdan ḫālī degüldür. (9) Ḫuṣūṣan ki ʿArab ṭāifesi ġāyet de ḥarīṣ olurlar. ʿAle'l-ḫuṣūs ki şāʿir ola bu ḥālle gitdiler (10) ve bu ḳaṣdla yürütdiler. Elḳıṣṣa gelecekleri yire irişdiler ve gizlenüp Ḫātteme muntaẓır oldılar. Ol idi ki Ḫātem (11) irişdi, bunlar daḫı çeküp üzerine ḥamle ḳıldılar ve yuḳaruda didügümüz gibi çaġırdı. Māviyeye (12) söylediler ve ʿĀbis Yā İbnitü'l-Laḫnā, bundan ḳanda cān ḳurtarasın diyüp ilerü yürüdi, bu ebbyātı okıdı. (13)

130a

Şiʿr.

Ḫātem, bu ḥāli müşāhade idicek Māviyeyi ḳūllara ve ḫiẓmetkārlara ışmarladı (7) ve kendü bunlara döndi. Māviye fiġān idüp aġladı, Ḫāteme (8) bir ziyān irişe diyü ḳorḳdı. Andan yüce āvāzla çaġırdı, (9) eytdi: Ey Şōm ṭāife bize ẓulm elin uzatmañ ve Ḫātemi (10) öldürmege ḳaṣd itmek mālumızı alup bizi āzād idiñ, (11) faḳīliġe marāżi olduḳ. Eger Ḫātem dünyādan giderse ḳonuḳlar evleri (12) bozulur ve seḫāvet ve kerem bünyādı yıḳılur didi. Bu sözin tamām (13)

130b

idicek Ḫātem daḫı bunlaruñla uġraşmaġa ḳaṣd itdi ve bunları kendülerden defʿ (1) itmege ʿazm itdi. Bunlar bu ḥālde iken nāgāh bir ṭarafdan bir bölük atlu çıḳdı (2) ve biri biri ardınca

ʿuḳāb gibi irişdiler. Öñlerince bir reʿisleri var, cenk (3) altında müstaġrıḳ olmış bir at biner ki ardından yel gibi yayılıb yitmez ve öñünden (4) ḳuş ḳaçup ḳurtulmaz. Çaġırup aydur ki Yā Ḫātem, üşenme saña meded irişdi. Ġamdan (5) ḫalāṣ oldıñ ve düşmāndan ḳurtuldıñ didi. Bu ebyātı oḳurdı. Şiʿir. (6)

131a

Āṣmeʿī aydur. Meger ki bu gelen Ḫātemüñ yoldaşı ve dōstı ʿİṭāfdı ki Ḫātem Māviyeye (1) bunuñ cömerdlıġın ve keremin söyledi idi. Bunuñ ittifāḳ, bu maḳāmda irişdügüne (2) sebeb buydı ki varup Māviyenüñ olduġun işidicek eytdi: v'Allah ben varup (3) Ḫātemi görsem gerek ve evlendügin müpāreklesem gerek didi. Ḳabīlesinden on adam (4) alup Māviyenüñ ḳabīlesinden yaña ʿazm eyledi. El-ḳıṣṣa gelüp irişdi, gör (5) di ki Ḫātem gitmiş. Yoldaşlarına eytdi: Çünki buraya geldik, saʿyumuz żāyiʿ itmezüz. Elbetde (6) ardına düşüp gidelüm, diyārına daḫı vardısa varup buluşalum ve hem ʿArab (7) ḥarāmīleri yollarda eksük degüldür. Şāyed ki ġāfil giderüñüz bir ziyān ola didi (8) ve yoldaşların uydurup Ḫātemüñ ardına düşdi ve gice gündüz dimeyüp (9) yürütdi. Oldı ki yuḳarda didügümüz gibi bunlara irişdi ve cenk üzerindeyken (10) buluşdı. O muṣībet, o aḥmer tā v'Allah ki Ḫātem bu beriyye müptelā olmış ve düşmān (11) ḳaynaġına düşmiş didi. Andan Ḫāteme çaġırdı, eytdi: Ḳorḳma, meded irişdi didi ve süñüsin (12) ṭoġruldup ʿĀbisüñ üzerine ḥamle ḳıldı ve bāḳī yoldaşları daḫı bile depdiler. Bir (13)

131b

sāʿat içinde ʿĀbisi ve aṣḥābını gerü döndürdiler ve ṭamaʿların mest eylediler ve göñüllerine (1) ḳorḳu bıraḳdılar. Çünki anlar daḫı gerü çekildiler ve araları göyüñdi ve meydānları (2) buydı. ʿİṭāf çaġırdı, eytdi: Yā Müʿerrisler ve Yā Veled-i Ẕinālar, v'Allah ki sizüñ eçelüñüz (3) gelmişdür yoḫsa Ḫātem gibi kişiye el uzatmazduñuz. Yā veylīlkim uş bugün (4) sizi fenā deñizine dökeyin ve ʿadem iḳlīmine göndereyim. Eger bahādırlıḳ daʿvāsın iderseñüz (5) gerekse meydāna gerek, berāber uġraşalum. Gerekse bir defʿada cemʿüñüz ḥamle idüñ. (6) Tā ki bahādır kimdür göresiz ve rūzgār miḥnetine uġrayasız didi. ʿĀbisüñ aṣḥābı (7) ʿİṭāfiñ sözin işidicek ġayretlendiler, uġraşmaġa iḳdām itdiler. ʿĀbis (8) menʿ idüp eytdi: Siz ṣabr idüñ, uş ben sizi bu şeyṭānuñ şerrinden ḫalāṣ (9) ideyin ve atını ḳuşlara ve ḳurtlara yedüreyin. Yoḫsa sizi heb helāk ider didi. (10) Andan at depüp meydāna ʿazm itdi ve naʿra urup ʿİṭāfla ṭuruşmaġa cerrāt (11) itdi. Rāvī eydür: Bir sāʿat uġraşdılar ve ṭaġlar gibi ṭoḳuşdılar ve deñizler gibi (12) ḳavuşdılar. ʿĀḳıbet ʿİṭāf ʿĀbise ġalebe idüp atdan yıḳdı ve aṣḫābını perākende (13)

132a

ḳıldı. Ḫātem bu ḥāli göricek şād oldı ve ġuṣṣadan dönüp vardı, Māviyenüñ (1) ḫāṭırın tesellī itdi ve göñlünüñ darlıġın giderüp feraḥ eyledi. Āzād oldı. Andan dönüp yine (2) ʿİṭāfa muʿāvenet itmege vardı, gördi ki düşmānı daḳışmış. Ṣaġına ṣoluna ḳırar ve eyü (3) niyyetlü dimez ḳızar. Ḫātem daḫı yanınca yardum itdi. Aḫşām olınca ʿĀbisüñ aṣḫābını (4) daġıtdılar. Baʿżısı ḳırılup baʿżısı ḳaçdı. Nābiġa ʿĀbis düşdügin görincek (5) yoldaşlarına eytdi: Yoldaşlar, hele bir fesāddı, becerdük rāst gelmedi. Bizüm (6) ṣanāʿatümüz yalan sözleriyle ve bāṭıl ḫayālleriyle muḥāl daʿvalarla ḫalḳuñ (7) rızḳın yemekdür. Biz ḳandan ḳılıç ḳandan geleñ geçelüm diyüp turman yüzlerine dönüp (8) ḳaçup yir kesdiler ve yel gibi esdiler ve biribirin başdılar. Bunuñ ḫayāli (9) böyle olıncak ʿİṭāf daḫı dönüp vardı. Ṣaġ ve selāmet yoldaşlarından (10) bir kişi telef olmadın Ḫātemle buluşdı ve görüşdi ve esenleşdi. Ḫātem buña (11) alḳış itdi, eytdi: v'Allah Yā Mevlāī, beni ecelden alıḳodıñ, bir vechle iḥsān (12) itdüñ ki ʿālemde kimse kimseye itmiş degüldür. Ol ki keremiñi ve mürüvvetiñi (13)

132b

ve inʿām ki unutdurduñ ve beni kendüñe muḫliş dōst idindüñ didi. ʿİṭāf (1) eytdi: ʿArab Dīni Ḫaḳḳıçün Yā Ḫātem, saña benüm ḫiẕmetüm bāḳī ʿArab ṭāʿifesinüñ (2) ḫiẕmetiçün Beyt-i Ḥirāma varmaḳ gibidür. Senüñ gibi kişiye ḫiẕmet itmeyüp (3) ya kime idem didi. Andan Ḫātem Māviyeye eytdi: ʿİṭāf bildürdigi ol saña keremin ve seḫāvetin (4) vaṣf itdügüm kişi budur didi. Eyle olsa Māviye daḫı gelüp ʿİṭāfuñ (5) elin öpdi, duʿā ve alḳış itdi. Andan ḳarañu oldı, bir arada ḳondılar, develer (6) boġazlayup yediler. Ol gice anda ārām olup yarındası yine göçdiler, Benī Ṭayy diyārına (7) revān oldılar. Ḫātem ʿİṭāfa destūr virüp mek istedi. ʿİṭāf and içüp (8) rāżī olmadı, eytdi: Elbetde seni vaṭanuña ḳavuşdurmayınca gitmezin didi. Ol (9) gün duḫ aḫşāmdañ gitdiler. Aḫşām olıncaḳ bir otı bol yirde ḳonup (10) rāḥat oldılar. Seḥer vaḳtinde yine yola girdiler, ḳuşluḳ vaḳti olınca kendüler nāgāh gördiler (11) ki bir atlu arḳurı gelür, ardınca bir adam deveye binmiş bunuñ yaraġın ve silāḥın (12) getürdi. Ol kişinüñ bindügi bir ḳara atdan ki ʿArab içinde mislī yoḳdur. Niteki baʿżı (13)

133a

şāʿir anuñ ḥaḳḳında dimişdür. Şiʿr.

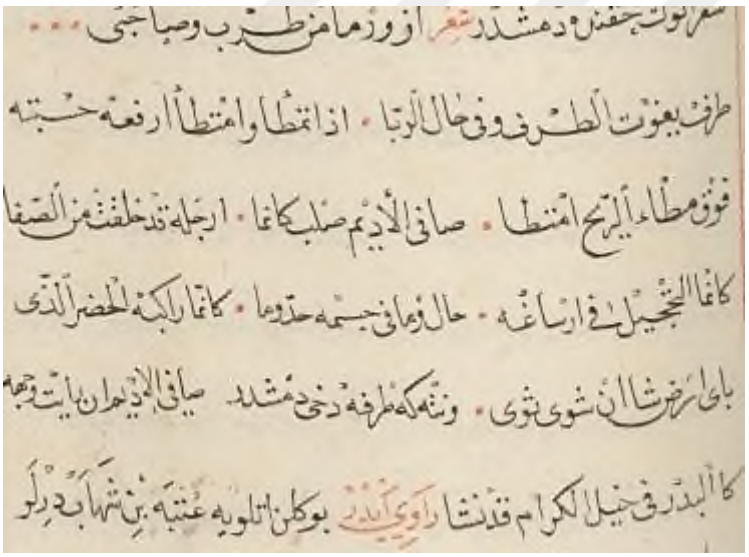

Rāvī eydür: Bu gelen atluya ʿAtebe bin Şahāb dirler (6) di. Ḥumāyunun zamān-ı cāhiliyetde meşhūr bahādırlardandı (7) ve maʿlūm dilāverlerdendi. Nāmūs ve ġayret ehli çeri ve cenk deminde yalaklu od idi (8) ve oġlu yılan idi, yigidden yüz döndürmezdi ve ölümden ḳorḳmazdı, dāʾim ʿādeti (9) buydı. Bu ṭarīḳle varup ḥarāmīliḳ iderdi, anuñla dirilürdi. Hemān (10) bir ḳulın bile olurdı. Kendüye ġāyet de iʿtimādı olduġıçün kimse uydurmazdı. (11) Ḥikāyet idenler, şöyle rivāyet iderlerdi ki atası Şahābuñ daḫı ʿādeti buydı. (12) Bu ṭarīkle ḥarāmilik itmek aña mīrāṯ olmışdı. El-ḫāṣıl çünki ʿİṭāf Ḫātemüñ (13)

133b

bilelerince olan mālları ve niʿmetleri görüp ṭamaʿ itdi ve ḥırṣ ṭamarları ḥareket itdi. (1) Ḳulunuñ elinden süñüsin alup aç arslān gibi eger uyup bunlara ḥamle ḳıldı. (2) Çaġırup eytdi: Velīkim Yā Şeyṭānlar, Yā ʿArab Cemresi, bu mālları ve rızḳları ḳanda alup (3) gidersiz, getürüñ. İḫtiyāruñuzla baña teslīm idiñ. Düḫ varıñ iliñize gidin, (4) başıñızı ḳılıcdan ḳutarıñ. Yoḫsa cemʿiñize ecel ḳadeḥin içürürin ve ʿömrüñüzüñ (5) defterin dürerin didi. ʿİṭāf bunuñ āvāzın işidicek beñzi müteġayyir oldı (6) ve bedenine lerze düşdi. Andan Ḫāteme eytdi: Yā Ḫātem, bu gelen ʿAtebe bin Şahābdur. Benī (7) Irbūʿ bahādırıdur. Ḥümāyūnuñ Meha dağınun itidür, ġāyet de bahādırlardandur. Kimseden (8) ḳorḳmaz ve çaḳalıġdan üşenmez ve bahādırlıġdan iḥtiyāṭ itmez. Tedbīr budur ki sen ḫāṭūnıñı (9) bekleyesin ve ben kendüm bunlara uram ve senden öñrüdü cānımı yoluñda fedā idem. Ben (10) bilürüm ki biz de bunuñla uġraşur kimse yoḳdur ki ecel gelmiş kişi bunuñla muḳābil (11) olur didi. Andan süñüsin eline aldı. ʿAtebeye ḳarşu yüridi, eytdi: Ey ʿArab Ḫarāmīsi, (12) miḳdār giden ziyādesiyle bunda müpāḥ, yābānda yatur māl yoḳdur. Öñünde keskün (13)

134a

ve geçkün süñüler ve bahādır yigitler vardur ki ʿömürleri cenk itmekle gecmişdür didi. (1) ʿAtebe bunuñ sözin işidicek ḳaş ḳaş geldi ve cevāba muḳayyed olmadı. (2) Bil ki ḫamle idüp yaḳınına vardı, bir naʿra urdı ki ʿİṭāf bayıldı, andan süñüyle (3) dutup yüz üstüne yere düşürdi ve ḳulına teslīm itdi ve yoldaşlarından daḫı (4) dördini depeledi, bāḳīsin esīr itdi. Ḫātem bu muṣibeti müşāhade idicek ḥayātından (5) ümīḍ kesdi ve eytdi: Bu belādan ḥalāṣ bulmaḳ ḫōd mümkün degüldür ammā ʿİṭāfı ve aṣḥābını (6) ve Māviyeyi ve mālı virmez ki. Yirinde bıraġup ḳaçmaḳ daḫı mürüvvetden ırāḳdur, (7) ne çāre uġraşmaḳdur. Anlaruñ ḥāli noldısa benüm daḫı şöyle ola didi. (8) Andan süñüsin alup ʿAtebeye muḳābil oldı. Bir laḥẓa ṭuruşır gibi oldı, gördi ki (9) olacaḳlayın degüldür. Cenkden vāz gelüp kendün ʿAtebeye teslīm itdi. ʿAtebe (10) bunı daḫı yoldaşları yanına dizdi. Andan ilerü yürüyüp Māviye devesünüñ (11) yuların eline aldı ve ḳollarına ḫamle idüp develeri ve mālları sürdürdi. (12) Māviye bu vāḳʿaya müptelā olıcaḳ fiġānlar idüp aġladı ve ṣaġular ṣaġup (13)

134b

zarılıḳ itdi ve yüzin yırtdı. Nice ki ʿAtebe ḫışm eyledi ve ḳaḳdı. Asılmadı (1) ve kendüyi menʿ idmedi. Ḥaḳ Teʿālīye yalvardı, eytdi: Ey yerleri, gökleri yaradan ve ey (2) Ḳara Gökçede ḳanınca ḳara yerlere yürürken gören, bize bir yardumcı ki esīrlikden (3) ḫalāṣ ide. ʿAtebe bunuñ aġlayup bu sözleri didügin işidicek ʿitāb itdi (4) ve eytdi: Yā Laḥnā ve Yā Bintü'l-Zenā, seni benüm elümden kim alurmış. Ḳala maġrib ḫalḳı cemʿ olup (5) gelürse hepsine cevāb idem ve ṣavaş idüp helāk idem didi. Bu daḫı sözin (6) tamām itmedin nāgāh bir ṭarafdan tōz belürdi ve bulut gibi pāre pāre olup yuḳaru (7) ḳalḳdı ve yil gelüp ṭatdı. İçinden yüz adam çıḳageldi ve öñlerince bir uzun (8) boylu zişt şekil, ḳara gökçe ṣūretlü emir salan, heybetlü kişi gelür, üzerinden bahādırlıḳ (9) ʿalāmetleri bellüdür ve merdānelik nişāneleri maʿlūmdur ve öñince bir yayaḳ daḫı (10) var, ṭavşandur. Yügrek ṭurmayup mecīd gelürler ve eglenmeyüp yürürler. Rāvī eydür: (11) Bu gelen ʿAnter bin Şeddād idi ve yayaḳ Şeybūb idi ve yüz adam daḫı bunlaruñ yoldaşları (12) ve ʿUrvanuñ aṣḥābı idi. Bunlar bu diyāra ittifāḳ düşüp uġradıḳlarına sebeb (13)

135a

bu idi ki ʿAnter ve bāḳī aṣḥābı Rūm leşkerinden beş biñ kişi ṭutu alup Kiserī (1) ve Nuʿmān ḳatında ʿişret idüp otururlardı. İttifāḳ Melik Ḳaysdan adam gelüp (2) ḫaber getürdi ki Ḳayṣerüñ esīrlerin ḳoyvirüñ, bizüm esīrlerümüz Melik Ḥāriṣdür. (3) Ḳurtulup bize ḳavuşdı ve mālumuzdan bir deve diyeyün baġlıcaḳ ib żāyiʿ olmadı, heb (4) size duʿā idüp alḳış virirler didi. ʿAnter daḫı bu ḫaberi işidicek şād oldı. (5) Andan ol gelen kişiye eytdi: Ey ʿAmmüm oġlı, ʿAbleden ḫaberüñ var mı, ḳandadur? (6) didi. Ol kişi eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādırı, Muḳrü'l-Vaḥş geldi ʿAbleyi ve kendü (7) nüñ ḫātūnı Missīke ve bāḳī ʿammüñ ḫāṭūnlarını esīrler ulaşmadan ögredü vaṭana (8) ḳavuşdurdı. Sen ise buyūrmışsın velīkinʿAble ve bāḳī taʿallüḳātı seni görmege (9) ġāyet de müştāḳ dururlar. Heb elüñ ve yüzüñ öperler didi. ʿAnterüñ iştiyāḳı bu ḫaberi (10) işidicek ziyāde oldı. Göñlüne bu ilgalıḳ geldi ve eytdi: v'Allah ki ḳarārumuz (11) ḳalmadı. Firḳatden uşanduḳ ve ayruluḳdan bezdük didi ve Ḳayṣerüñ esīrlerin ḳoy (12) virdi, Varuñ, ehlüñüze ḳavuşuñ ve taʿalluḳātuñuza ulaşuñ ve ʿĪsā (13)

135b

ñuza sizi ḫalāṣ itdügiçün şükr idüñ. v'Allah eger bileydüm ki bizüm ḫalḳumuzuñ Şām (1) leşkerinde bir pāre ipleri ḳaldı. Mecmūʿñuzı ḳırardum ve Müdāyinüñ çevresinde (2) aşardım

didi. Bunlar daḫı esīrlikden ḫalāṣ bulduḳlarına sevinüp yüzlerine ḫāç (3) çeküp ʿasī ve ḥarīm ögüp şükr itdiler. Şād u ḥürrem olup diyārları ṭarafına revān (4) oldılar. Ammā ʿAnter ve aṣḥābı ʿAtebeyle buluşduġunı eşiġde ẕikr itsevüz gerek, İnşāʾAllah (5) Teʿālī. Aşmaʿī aydur. Melik Ḥāriṯ, Benī ʿAbsuñ ve Benī Ġaṭafān ve Benī ʿĀmirüñ esīrlerini (6) ḳoyıvirdügine sebeb Melik Ḳayṣar idi. Zīrā şol vaḳt ki ʿAnterle ve Dureydle andlaşup (7) beş biñ kişi ṭutuviricek leşkeri çeküp Şām diyārına gitdi. Vardı, gördi ki ḥarāb (8) olmış ve ḫalḳı helāk olmış. Melūl ve maḥzūn oldı. Melik Ḥāriṯden ḫaber ṣordı. Cevāb (9) virdiler ki Gidelden berü münevver gelmedi ve ḳandalığın bilmeziz didiler. Ḳayṣar eytdi: (10) Ol varup Benī ʿAbs ḫalḳunuñ ve Ḥicāz yerlerünüñ adamları ardınca gitmişler ki bu memleketden (11) aldıḳları esīrleri alıḳoya ve anları heb esīr idüp bunda getüre didi. Bir adam gönder- (12) -üp ışmarladı ki zinhār anlaruñ ḫalḳuñ esīr itmesün ve rızḳlarından (13)

136a

bir ḥabbelerin almasun. Benüm ne ḳadar erkān-ı devletüm ve ḥavāṣum ve aḳrabām var ise anlaruñ ululları (1) ve bahādırları benüm ḳatumda esīrdür. Eger eline girdise bir adamların żāyīʿ itmesün. (2) Yoḥsa benüm ḫalḳumı helāk iderler, nāmūsum ṣatur, düşmān şamātāsına uġradayın didi. (3) Ol kişi daḫı varup Ḥāriṯi buldı ve bu ḫaberi irişdirdi daḫı Benī ʿAbsı ve Benī (4) ʿĀmiri ve Benī ʿAtfān heb esīr itmişdi. Ḳayṣardan bunuñ gibi ḫaber varıncak ġāyet de (5) saḫt oldı. Velīkin sözine muḫālefet idmedi. Nāçār heb ḳoyvirdi, mālların (6) ve ehl ü ʿıyāllerin teslīm itdi ve saġ selāmet Ḥicāz memleketine di. Ol (7) ḫalḳ daḫı Melik Ḥāriṯüñ elinden ḳurtulcaḳ şād-ı ḥürrem olıcaḳ mecīd yürütdiler, diyārlarına (8) irişdiler. Gördiler ki Melik Ḳays anda bunlara muntaẓır olup ṭurur. Görüşüp buluşdılar (9) ve esenleşdiler. Andan ṣoñra Benī ʿĀmir ṭāifesi vaṭanlarına gitdiler ve Benī ʿAṭfān, Benī Fazāra (10) nuñ menzillerin aldılar ve yerlerin ṭutdılar. Andan Melik Ḳays ʿAntere ḫaber di ki mecmūʿ (11) ḫalḳumuz bize ṣaġ esen ḳavuşdı. Kimsenüñ bir deve dizin baġlaycaḳ ipi ḳalmadı. İmdi (12) sen daḫı Ḳayṣaruñ ḫalḳını ḳoyıviresin. ʿAnter daḫı ol beş biñ adamı ḳoyıvirdi. (13)

136b

ve bu ḥāli Kiserīye bildürdi, diyārına gitmege destūr diledi, eytdi: Yā ʿAnter, nār u nūr (1) ḥaḳḳıçün eger bilsem ki bunda durmaġa ḫāṭıruñ vardur, seni bunda ölüpeñ (2) eylerdim. Velīkin göñlüñ ġarībliḳde eglenmez.Bulardan ki elbet de gidersin, ṣaġ selāmet (3) var didi.

Nefīs hilʿatlar ve altunlu eyerler, ibrişim çallu atlar bağışladı ve buñlar (4) ṣūretindde ʿAnteri di. ʿAnter daḫı buña duʿā ve alḳış itdi. Fi’l-ḫāl (5) işbu şiʿri oḳudı. Şiʿr.

137a

Aṣmaʿi eydür: ʿAnter bu şiʿiri oḳuyucaḳ Kiserī taḥsīn (3) itdi ve Melik Nuʿmān aḥsenet didi. Andan bunlaruñla vedāʿlaşup Ḥicāz yolına revān (4) oldı ve ʿAcem diyārında daḫı bahādırlığı ẓāhir olduġına faḫırlandı ve feraḥ (5) lığından kerem olup işbu ebyātı oḳudı. Şiʿr.

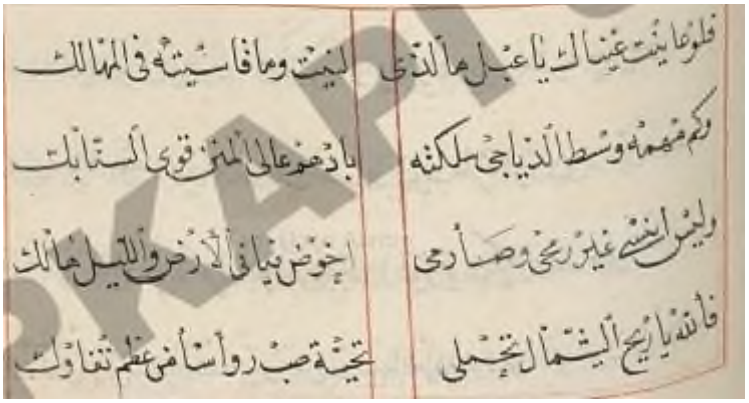

137b

Şi’r.

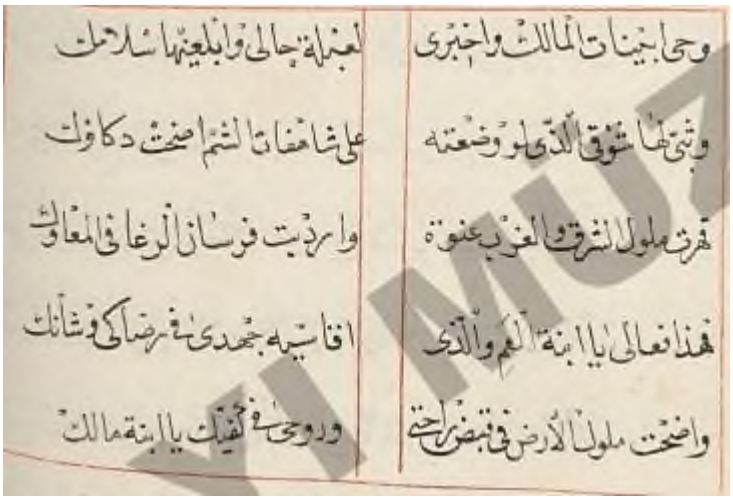

ol idi ki ʿAtebeye irişdi, gördi ki Ḥātemi ve ʿİṭāfı esīr idüp (7) mālların almış ve Māviye mālik olmış. Evet Māviye aġlar ʿUrvaya eytdi: Var, (8) gör. İşbu görünen ne kişidür ve aġlayan ne ʿavratdur ve bu māl ne māldur (9) didi. ʿUrva anuñ üzerine at depdi, daḫı ilerü yürüyüp ʿAtebeye ḫaber ṣordı. (10) ʿAtebe buña cevāb virmedi. Bilen ġażab idüp naʿra urdı ve ʿUrvanuñ (11) üzerine at depdi. ʿUrva bunuñ heybetinden ḳorḳup girü dönüp ʿAntere (12) vardı. ʿAnter eytdi: Veylek, ne tīz dönüp başılduñ ve bozulduñ. Ben varınca (13)

138a

añlasaydıñ didi. ʿUrva eytdi: Ḳorḳdım ki eglenesin irişmeyesin. Bu şeyṭānuñ (1) āvāzın işidicek ʿaḳlım bayıldı, şanasın siḥr itdi didi. ʿAnter ḳakdı, (2) eytdi: Hīc kimdügin bilmezin mi didi. ʿUrva eytdi: Belī, işitdüm, ben ʿAtebe bin (3) Şahābum. Benī Yirbūʿ Ḳabīlesinden dirdi. ʿAnter eytdi: Eger olsa döndügüñ (4) eyü varmışsız yoḫsa Iraḳ saña ekmek yedürmez ve ṣu içirmezdi. Bunuñ (5) atası Şahāb daḫı Ḥażar Mevḳ ḫalḳunuñ reʾīsi idi ve meşhūr bahādırlardan (6) añılurdı. ʿAceb bu şeyṭān bu diyāra ne sebebden geldi ola? Şöyle beñzer ki (7) ḥarāmīliḳde yürürdi. Bu mālları ve niʿmetleri kesb idüp alup giderdi. Andan (8) naʿra urup ḫamle ḳıldı. ʿAtebenüñ üzerine yürüdi. ʿAtebe daḫı meger ki (9) ʿUrvayı gerü döndürcek ḳavmdi. Ṭurdı ki gerü ḳalan yoldaşlarına tedbīr (10) iderler, göre zīrā ʿArab bahādırlarunuñ ʿādetleri böyle idi ki ḳaçanı ḳovmazdı (11) ve amān dileyeni öldürmezlerdi. ʿAtebe daḫı bir laḥẓa ṣabr itdi, gördi ki (12) ʿAnter ḫamle idüp geldi ve işbu şiʿri oḳuyu oḳuyu yürüdi. Şiʿr: (13)

138b

Rāvī eydür. (8) ʿAtebe bunuñ şiʿrin işidicek gażabından ḳılları urı ṭurdı ve gözleri (9) ḳanla ṭoldı ve bunuñ kendünüñ ögdügüne ġayret idüp şiʿrine şu (10) şiʿrle cevāb virdi. Şiʿr.

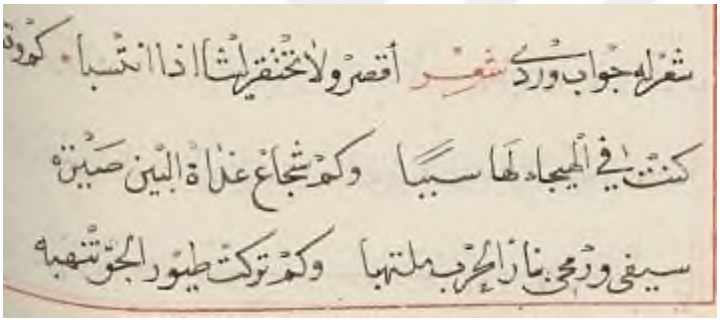

139a

Şi’r.

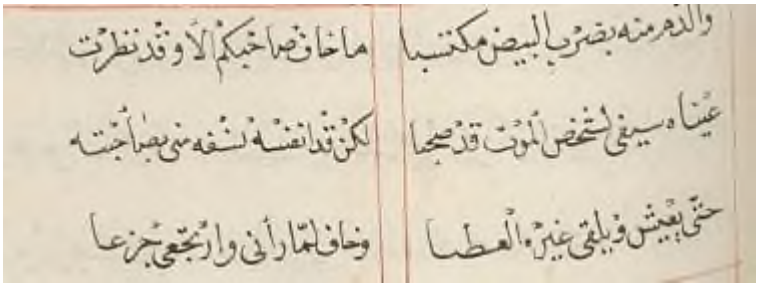

Aşmaʿī aydur. ʿAtebe daḫı şiʿrin tamām idicek (4) ḥamle idüp ṭoḳuşdılar, tōzları üstlerine derk oldı. Gāh ayrıldılar gāh ḳavuşdı (5) lar, gāh ḳoşdılar gāh ḳaçışdılar gāh ḳoşdılar. Biribirin öldürmek ḳaṣdına çalışdı (6) lar ve düşürmek niyetine dürüşdiler. Varıraḳ ʿAtebe yoruldı. ʿAnterüñ cengi (7) sevgülüydi, bunı zebūn eyledi. ʿAtebe daḫı şınmadugına şataşdı (8) ve

ummadu̇ğına u̇ğraşdı. Ṣınmaz ṭaşa varımayan demürü ṭuş oldı. Heybetinden (9) bī-hōş oldı ve telef olacağına yaḳın ḥāṣıl itdi. Andan atunuñ dizginin (10) çeküp ṭurdı, eytdi: Ey Yigit, evvel Allah ḥaḳḳıçün ki bulutdan yaġmur yaġdur (11) dı ve yaġmurdan otluḳ bitürdi ve otlardan ḥayvāna tağlarda ḳaldı ve ḥayvānātdan (12) atasına menfaʿatler müyesser eyledi ve insānla dünyāyı maʿmūr itdi. Aduñ nedür, (13)

139b

saña kim dirler? didi. ʿAnter eytdi: Beni ṣormaḳdan maḳṣūduñ nedür, didi. (1) Bu sözi degil ve ad u neseb beyān idicek maḥal degül. Eger elbetde bilmek istersüñ. (2) Ben, Benī ʿAbsuñ Bahādırı ʿAnter bin Şeddādum didi. ʿAtebe bu ḫaberi işidicek (3) atdan inüp geldi. ʿAnterüñ ayaġına düşdi ve elin öpdi. Andan ṣoñra (4) eytdi: Ey Benī ʿAbs Bahādurı, Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳıçün benüm küstāḫluġuma ḳalma (5) ve cāhilüġüme baḳup ʿitāb itme. Eger seni evvelden bilsem cengine cürʾet itmezdüm. Zīrā (6) ki atam Şahāb baña vasiyet itmişdür ki kimseden iḥtiyāṭ itme ve bahādırdan (7) yüz döndürme. Meger ki Benī ʿAbs Bahādırı ʿAntere ṭuş olasın, zinhār anuñla (8) muḳābil olma. Sen anuñ ḥarīf degülsin dimişdi. Şimdi atamuñ sözin (9) ḫāṭuruma geldi. İmdi dilerin ki beni āzād idesin ve elümde nem var ise (10) alasın, ḳoyasın ki ṣaġ ve selāmet vaṭānuma varam ve taʿalluḳātuma ulaşam (11) didi. ʿAnter bunuñ sözin işidicek esrekdi ve göñlüne merḥamet düşdi. (12) Ṣavaşdan vāz geldi, eytdi: Ey Yigit, çünki amān diledüñ, senüñ (13)

140a

ḳanuñ baña ḥarām oldı ammā Mālum al didügüñi ḳabūl itmezin ve bir deve dutupan (1) baġlaycaḳ ip almazın. Zīrā ki şol bir ḫātūn kişinüñ zarılığın belürdüġin (2) ırаḳdan işitdim idi. Maḳṣūdum anı ve bāḳī yoldaşlarını esīrlikden (3) ḫalāṣ itmek idi. Ol iş bitdi. anuñ ḥācetini Teñri Teʿālī ḳabūl itdi. (4) Ẓulm iden ḳandaya cezāsın bulur. Niçe ki sen bulduñ ve miḳdāruñ yendügin (5) bildüñ didi. ʿAtebe bunuñ sözin işidicek mürüvvetin teʿaccüp (6) itdi ve eytdi: vʾAllah Ey Benī ʿAbs Bahādırı, ben atamdan senüñ evṣāfuñ işitdügümden (7) ziyāde buldum didi. Rāvī Bunlar bu ḥāldeyken ʿUrva baḳdı, gördi. (8) Ḫātem ve ʿİṭāf ve bāḳī bahādırlarıña yuḳaruda ẕikr olundı, ellerü baġlu (9) ṭutsāḳ ṣūretinde yanlarına geldi, eytdi: Ey ʿArab Uluları, sizüñ ḫālüñüz ʿacebdür? (10) Üzerüñüzde bahādırlıḳ ʿalāmetleri var ve dilāverlik nişānları görünür. Ne (11) sebebden bu yigitcügüñ elinde esīr olduñuz? Bunuñ daḫı ṣaḳalı

bitmemiş. (12) Tamām ʿārlanmaz ve gözci bunuñ elinde bu vechle ẕelīl ve ḥaḳīr olmaġa didi. (13)

140b

ʿİṭāf eytdi: Ey Yigit, demin ḫaber ṣormaġa geldügüñ vaḳt bu ʿāmir hīc senüñ (1) göñlüñe gelmedi mi? Bir naʿraya diyemedüñ, defʿi ʿAnterden yaña ḳaçdıñ, şimdi geldiñ (2) bize ṭaʿn mı idersin. Bu naṣīḥatı kendüñe vermedeñ bize mi virirsin didi. İşidenler, (3) gülüşdiler. ʿUrva şermsār oldı ve söyledügi söze pīşmān idi. ʿAnter eytdi: (4) Yā ʿUrva, bu sözden fāṣide ḥāṣıl itmedüñ, söylememeñ daḫı ḫōşdur didi. (5) Andan ʿİṭāfa Sen ne yigitsin ve bu yoldaşuñ ne kişidür, ne ṭāʾife (6) densin, ḥālünü nedür didi. ʿİṭāf eytdi: Yā Emīr, biz bu ḳabīleden gelürüz. Baña ʿİṭāf (7) bin Fāʾiṭ dirler, Benī Naẓīre ḳabīlesindenem. İşbu kişiye Ḫātem dirler. Benī (8) Ṭī ḳabīlesindür didi. ʿAnter, Ḫātemüñ adın işidicek şāḍ-ı ḥürrem oldı (9) ve eytdi: Şol Ḫātem midir ki cömerdlıḳla meşhūr olmışdur. ʿĀlemde adı (10) söylenür didi. ʿİṭāf eytdi: Belī oldur didi. ʿAnter eytdi: Ben bunuñ evṣāfın işitdim (11) idi. Kiserī ḳatında söylediler, and içdümdi, geçer görürsem elin ayaġın (12) öpem didi ve atdan inüp bunları baġdan çözdi. Elin ve gözin öpdi. Andan (13)

141a

eytdi: Yā Ḫātem rūzgār saña iḥānet itmiş, çarḫ ġıẓarak ilinde belā oḳuna, (1) nişāne olmaz. Kimse ölmez ve nāgāh yirden ota ve miḥnete müptelā olmaduḳ adam bu (2) lunmaz didi. Ḫātem eytdi: Rāst idersin, Ey Benī ʿAbs Bahādırı. Hem daḫı eyle (3) dür, şükr ve minnet Ḥaḳ Teʿālīye ki senüñ elüñle ḫalāṣ bulduḳ didi. Andan ʿAnter (4) Şeybūba buyurdı Bāḳī ḫalḳ daḫı baġdan boşandurup ḳoyuvirdiler ve ʿAtebeye (5) ʿitāb idüp eytdi: Veylek, ʿAtebe utanmaduñ mı şunlaruñ gibi kişileri (6) ve ululları ṭutup esīr eyledüñ. ʿArab içinde laʿnete ve meẕemmete müsteḥaḳ olam, demāde (7) m ki didi. ʿAtebe eytdi: v'Allah, Ey Benī ʿAbs Bahādırı, bunlaruñ ḥālin, ḳadrin (8) bilmedüm ve ne mertebelü kişilerdür, ṣormadum. Eger bilsem bunuñ gibi işler itmezdüm didi (9) ve atdan inüp Ḫātemüñ ayaġına düşdi ʿözür diledi. Ḫātem daḫı bunuñ ġadrini (10) ḳabūl idüp ṣuçını ʿafv eyledi ve yüzin ve gögsin öpdi. Andan Ḫātem (11) ʿİṭāfa alḳış idüp ʿöẕür diledi ve eytdi: Benümçün merḫamet çeküp esīr olduñ. (12) didi. Andan ʿAnter buyurdı, Māviyeyi, mālı ve niʿmetle Ḫāteme teslīm itdiler. Ḫātem (13)

141b

daḫı ʿādeti üzre kendü ayaġın dürüp ḫizmet diledi. ʿAnter ḳomadı, eytdi: Biz rūzgārı (1) ẕemm ideriz ki ulularıñ mertebesin ışıġa bıraġur ve bī-mürüvvetleri ve bī-aşılları (2) ve nākesleri riʿāyet idüp ḳaldurur diyü ḥāli eyleyken seni ḳullanasu daḫı gerek. (3) Lā v'Allah bu olmaz elbetde. Siz bizümle oturmaḳ gereksüz didi ve Ḫātemi yanına aldı (4) ve Māviyeyle geçen mācerāyı bir bir şerḥ itdürdi ve sergüzeştlerin rivāyet iderdi (5) ve kendünüñ daḫı Kiserī ḳatında vāḳiʿ olan ḥālleri ve Ḳayṣerle geçen mācerāyı (6) bir bir şerḥ eyledi. Bu ḥālle ṣabāḥ olınca ṣoḥbet idüp oturdılar. Ṣabāḥ olıncaḳ (7) ʿAtebe ʿAnter, Kiserī ḫilʿatlarından bir nefīs ḥilʿat giyürdi ve bir eyü at virdi, (8) eytdi: Al, bu nesneler saña elüñden çıḳan māl, ġanīmetden ʿivaż olsun. Saʿyuñ (9) ʿabeş ve emegüñ żāyīʿ olmasun didi. ʿAtebe bu nesneleri ḳabūl idüp ʿAntere (10) duʿā ve alḳış itdi ve bunlaruñla vedāʿlaşup diyārına gitdi. Andan ʿAnter Ḫāteme (11) eytdi: Yā Mevlāī, bizi maʿzūr ṭut. Senüñ ḳatıñda küstāḫluḳ idüp ʿAtebeye (12) nesne virdügüm zīrā ki sen Süḥeyliñ reʾīsisin seḫāda sana kimesne (13)

142a

Öykünmez seḫā bābında didügün ebyāt dan baʿżı işbudur diyup Ḫātemüñ (1) bu beytlerinden oḳıdı. Şiʿr.

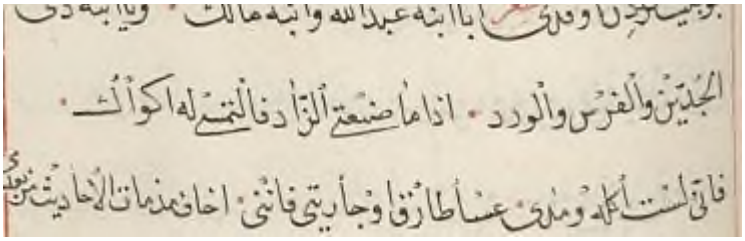

Andan ṣoñra ʿAnter and içdi ki Ḫātemi vaṭanına ḳavuşturınca ayrılup (5) gitdi. Ḫātem daḫı nā-çār rāżı oldı ve buradan göçüp vaṭanı ṭarafına (6) revān oldı ve Ḫātemüñ müṣāḥabetine ve yoldaşlıġına ʿAnter ġāyet de ḫürrem (7) oldı. Velīkin ʿAble ḫasreti cigerini yaḳardı. Gāh gāh gözünüñ yaşı seyl olup (8) aḳardı ve aġaclarda oturup öten ḳumrulara ve gögercinlere baḳardı. Bunlaruñ (9) üzerine yeşerüp gögsin geçürürdi. Giderek ḳavmünüñ nideyin dōst (10) didügin müşāhede idüp ḫāṭırı cūş itdi. Ḳararı ḳalmadı. Andan başladı. (11) İşbu şiʿri eytdi: Şiʿr.

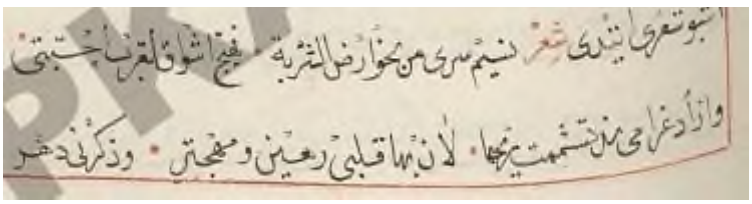

142b

Şi’r.

Aṣmaʿī rivāyet ider ki ʿAnter şiʿrinden fāriġ olıncaḳ Ḥātem ve ʿİṭāf (8) bunuñ feṣāḥātine taḥsīn itdiler. Bildiler ki zamānında naẓīrdur, keremde ve seḫāda (9) bi-miṣāldür. Andan Ḥātem ʿAntere eytdi: Yā Ebu’l-Ġavāris, dilerin şiʿrlerden (10) bir şiʿr daḫı oḳuyasın işidevüz, müşerref olavuz ʿAnter daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp (11) derḥāl işbu şiʿri inşād eyledi. Şiʿr. (12)

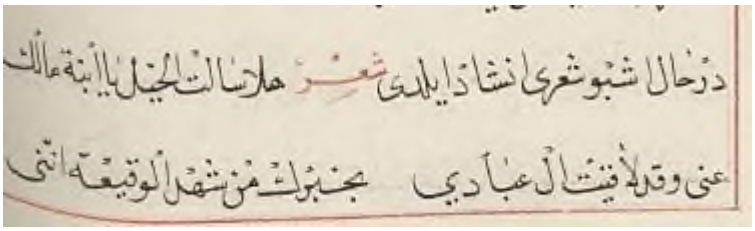

143a

Şi’r.

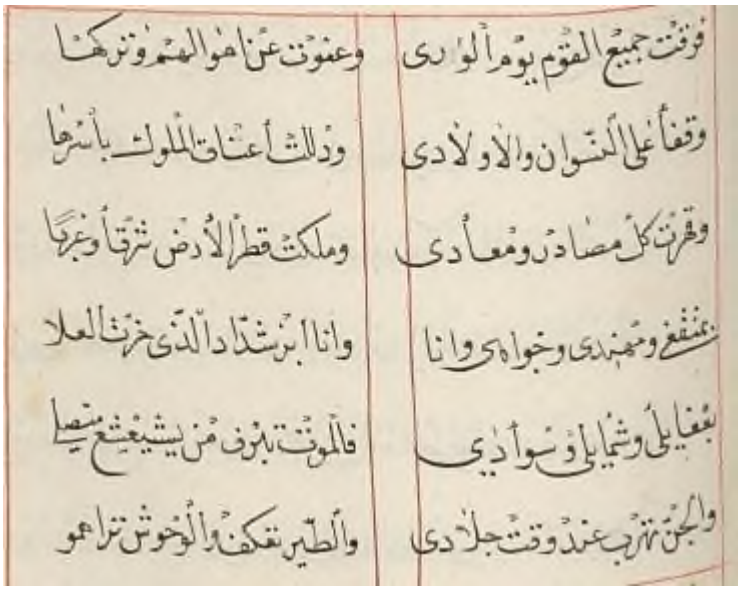

Andan bu ḥālle giderken ittifāḳ ʿİṭāfla (7) ʿAnterüñ yolı yarı oldı. Ordu orṭasına giderken ʿAnter eytdi: Ey (8) Benī ʿAbs Bahādırı, benümle ve aşhābumla bir iyilik itdüñ ki ḳıyāmetedegin unudulmaya. (9) İndi diledin ki ol iḥsānı itmem, iresin. Zīrā iʿtibār işüñ ṣoñuna döner. (10) Ḫātemüñ bir ḳız ḳardaşı vardur, anı alıviresin. Ola ki bir oġlum ola Ḫāteme (11) beñzeye didi. ʿAnter eytdi: Semʿān ve Ṭāʿaten ḫōş ola, öyle idelüm didi. (12) Andan bir saʿāt daḫı gitdiler. İttifāḳ bu kere ʿAnterüñ yolı Ḫātemle (13)

143b

bir gitdi. Giderek Ḫātem ʿAntere eytdi: Ey Benī ʿAbs bahādırı, iḥsānı (1) tamām itmek keremler ve mürüvvetler ehli ṣanāʿatdür, senden kerem ve mürüvvet (2) gördük. İmdi anuñ tamāmı bunuñladur ki ʿʿİṭāfdan dilek idesin. (3) Ḳız ḳardaşum vardur, ḥelāllıġa ḳabūl ideriz. Aña çoḳ adamlıġın (4) gördük, hīç andan ġayrı ʿivaż idicek nesnem yoḳdur didi. ʿAnter bunuñ (5) sözin işidicek eytdi: Benüm boynuma ol işi bitirmek didi ve ikisinüñ (6) niyeti bir olduġına taʿaccüp itdi. Aḫşām olınca gitdiler. Aḫşām olıncaḳ bir arada (7) ḳondılar. Andan ʿAnter ʿİṭāfa eytdi: Ḫātemüñ ḳızḳardaşı saña diledim, rāżī oldı (8) ve sözümi ḳabūl itdi didi. ʿİṭāf şād-ı ḫürrem oldı ve ʿAntere duʿa ve alḳış (9) itdi. Andan ʿAnter Ḫāteme daḫı ʿİṭāf sözümi ḳabūl itdi ve daḫı ikisin bir araya (10) cemʿ idüp ʿahd itdi ve el dutuşdurup ḳul ḳıldı. Andan göçüp gitdiler. (11) Çünki Benī Ṭayy diyārına yaḳın vardılar, bir cāyırlu, çemenlü ve otlu, şulu yire ḳondılar. ʿAnter (12) Ḫātem ve ʿİṭāf, Kiserī ve didügi ḫalḳlardan birer ḫilʿat giyürdi ve eyü atlar (13)

144a

bağışladı ve ḳaṣd itdi ki ayrılup kendü yolına gide. Bunlar vaṭanlu vaṭanına (1) gide. Ḫātem yalvarup elin öpdi, eytdi: Ey Bahādırlar Ulusı, ol Allah (2) ḥaḳḳıçün ki göñülleri direksüz ṭutdı ve yerlerde otlar bitürdi (3) ve şular aḳıtdı. Senün ayrılup gitdügüñe rāżı degülin. Dilerin ki benümle (4) bile gelesin, dügünüme ḥāżır olasın. Senüñle ḫalḳa faḫırlanam ve cemʿi ḳabīlesini (5) görüp feraḥ olalar ve hem bir daḫı budur ki ḳızı sen diledüñ, dügüni daḫı sen (6) iresin ve benüm ṭaʿāmumdan yiyesin. Egerçe elümde ne var ise heb senüñ (7) ṣanduġundur ve ben senüñ āzādluḳluñum. Hele luṭf ile sözümi redd eyleme didi. (8) ʿAnter eytdi: v'Allah Yā Ḫātem, kim ol ki senden ayrılmaḳ istese senüñle bile gitmekden (9) ve dügünüñde ḫiẕmet itmekden yüz döndürmedim. Velīkin senüñ ḳavmüñle (10) benüm aramda çoḳ ḳan olmışdur. ʿAdāvet ḥadden taşradur. Ḳorḳarın ki (11) önre varıcaḳ cemʿ olup fesāda ḳaṣd ideler. Ben ḫudūduñdur çoḳ kişi (12) degülin, bilürsin. Ḳılıc ḳoyup heb ḳırārın, saña teşvīş-i ḥāṣıl olur. Dügünüñ (13)

144b

feraḥlıgla olmaz. Yoḫsa bu nesne olmasa seni ḳabīlene iletmeyince ve dügünüñi (1) tamām itmeyince ayrılmazdım didi. Ḫātem eytdi: Ey Benī ʿAbs bahādırı, ne ʿaceb söylediñ. (2) Yabān adamları ve ırāḳ yollardaki ḫalḳ beni riʿāyet iderler ve ḳuluma ʿahdüme inanırlar. Benüm (3) ḳavmüm benümle varan kişiye, anuñ gibi ḳaṣdumı itseler gerekdür. Benüm bunca iḫsānum (4) ve keremüm görmişken bu fikir degüldür, bahāne eyleme didi ve müpālaġa idüp söyledi. (5) Elḳıṣṣa ʿAnter, nā-çār rāżı oldı ve bile göçüp Benī Ṭī ḳabīlesine vardılar. (6) Ḫalḳ, Ḫātemüñ geldügin işidüp şād oldılar, ḳarşu çıḳup (7) yolda buluşdılar ve görüşdiler. Andan dönüp vardılar, evlerine irişdiler. ʿAntere (8) bu yirde çādır ḳurup ḳondurdılar ve ḳonuḳluḳ idüp aġırladılar ve ʿİṭāfa daḫı (9) bu vechle ʿizzet ve ikrām itdiler. Geregi gibi riʿāyet itdiler. Andan ṣoñra (10) döñüp işine meşġūl oldılar. Rāvī eydür: Benī Ṭayy çoḳ ḳabīlelerdi. Ḫātemüñ (11) Māviyeyi evlendügin işitdiler ve ḳız ḳarındaşını daḫı ʿİṭāfa virmege ʿand (12) itdügin ve dügüne ḳaṣd itdügin bildiler ve ʿAnter bin Şeddād yüz adamla bunlaruñ (13)

145a

dügünine geldügin işidicek ʿadāvet damarları ḳıyındı ve göñüllerinde (1) ḥased ḥareket itdi. Ayaġla eceline ḳarşu gelmiş bu veled-zinā didiler. Bunlaruñ arasından (2) Benī Maʿn bölügi

ʿAli’l-ḫuṣūṣ ʿAnteri bulsalar ḳanını panbuġa alurlardı ve etini loḳma (3) loḳma idüp atlara yidürirlerdi. Zīrā ki ol zamānda ʿAnter Nāfid bin Celāḥı (4) depeleycek bunlardan çoḳ adam helāk itmişdi. Bunlar daḫı ʿAnterüñ geldügin (5) işidicek dirilüp danışdılar ve ʿAnteri öldürmek bābında meşveret itdiler. (6) Ḫātemden daḫı utanuruz ve ʿitābından üşenüriz. Āşikāre varup ol (7) şeyṭānuñ üzerine hücūm idüp it gibi depelemege ne ḫīle ide (8) vüz ki Ḫātemden bize söz gelmeye didiler. Aralarında bir tedbīr ehli müfsidleri (9) ve bī-naẓar şirretleri vardı. Ol eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları, ṣavāb-ı tedbīr (10) budur ki ḥānım ḳız ḳardaşın ʿİṭāfa digi gice olınca ṣabr ide (11) vüz. Ol gice olıcaḳ maʿlūmdur ki heb içüp mest olsalar gerek. (12) ʿAnter ḳalḳup odasına gidicek yolda avlayavuz yāḫūd çadırına varup (13)

145b

yatcaḳ görüp depeleyevüz. Ben kendü elümle boġazlayam didi. Bunlar daḫı bunuñ tedbīrini (1) begendiler ve sözine ittifāḳ itdiler ve adam gönderüp ʿAnterüñ çadırını citlediler (2) ve yolın gördiler ve gerdek gicesine muntaẓır olup ṭurdılar. Ḫātem daḫı ayalleri (3) ḳıġurup dügün eyledi ve Benī ʿAbs bāḳī ḫalḳı aġırladı ve Benī Ṭayy Ululaın geregi gibi (4) riʿāyet itdi. Her birisine inʿāmlar ve iḥsānlar ve baḫşīşler itdi. Fuḳaraʾı ve żaʿifeyi (5) ṭaʿāma ṭoyurdı. Bir vechle cemʿiyyet idüp dügünler itdi ki ilerü zamān (6) begleri itmedi. Andan ṣoñra şarāb ṣoḥbetine bünyād idüp esbābın mehyā (7) itdiler. Cārīyeler çaldılar ve gūyendeler aytdılar, ḳadeḥler devr itdi. Aḫşām olınca oturup (8) icdiler. Mecmūʿsı mest oldılar ve ʿİṭāfı gerdege ḳoyup evlü evlerine (9) ṭaġıldılar. ʿAnter daḫı Şeddād ve ʿUrva bile bitib çadırları ṭarafına revān (10) oldılar. Şeybūb öñlerince giderdi ʿAntere eytdi: v’Allah Yā Aḫī, (11) bu gice furṣatdur ki size düşmān yol yola. Zīrā bilürler ki ṣoḥbetden (12) ḳalḳup heb serḥōşsız, Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳıçün ġāfil olmañ. Nāgāh (13)

146a

bu belāya ṣātaşırsız didi. Şeddād eytdi: v’Allah ki eyü didüñ, Yā Veledü’l-Cārīye. (1) Eger ṣaḳınmassavuz düşmān bize intiḳām idüp göñüllerine şifā ḥāṣıl ider (2) ler didi. ʿAnter bu sözi işidicek sū-ḥasbī başına ṣıçradı ve serḫōş (3) lıġı eyledi ve and içdi ki ol gice ṣabaḥadek uyumaya, ḫalḳını bekleye. (4) Andan Şeyyūb eytdi: Ṣavāb budur ki çadıra girmeyevüz, ṣapup işbu (5) depenüñ başında gizlenevüz, görevüz ḥāl neye irişür didi. ʿAnter eytdi: (6) Eyü didüñ, Yā Veled-Ẕinā. Eyle idelüm didi. Hem daḫı ṣapup bir yerde gizlendilerdi. (7) Kimse gele, bize ḳaṣd ide diyü umdılar ve düşmāna munṭaẓır oldılar. Nāgāh gördiler (8) ki Benī

Maʿn ḫalḳı çekilüp geldiler ve çadırlara ṭoġrıldılar. ʿAnter eytdi: Di (9) İmdi, süñüñüz demürin çıḳaruñ, ṣaḳınuñ, kimse öldürmeñ, heb dutup (10) ipe dizüñ didi. Bunlar daḫı ʿAnter didügi gibi idüp bunlaruñ ardından at ṣaldılar. (11) ʿAnter naʿra urup ḫamle itdi. ʿAnterüñ āvāzın işidicek bayıldılar ve helāk (12) olcaḳlarına yaḳın ḥāṣıl itdiler, cenge cürʿet idemediler. Ḳarañuluḳda başları (13)

146b

ḳayusı oldı. ʿAnter bunları heb atdan düşürdi, Şeybūb baġladı. (1) Az adam buldı. Ḳurtulan daḫı Ḫāteme cān atup ḳacdı. Ṣabāḥadek (2) bu ḥālle oldılar. Ṣabāḥ olıncaḳ bu ḫaber ḳabīlelerde perākende oldı, heb işitdiler. (3) Ol ḫalḳın reʾisine Zāmile bin Vużāḥ dirlerdi. Ḳavminüñ ekābirini cemʿ idüp (4) Ḫātem daḫı bile oldı. Bendlerini ʿAbsa virdiler ve ʿAnterle buluşup bu ḥikāyetden (5) teftīş itdiler. ʿAnter daḫı ḳażiyyeyi nice aldıysa bunlara ḫaber virdi ve Şeybūba (6) buyurdı. Ol baġladuġı kişileri bunlaruñ öñüne getürdi. Ḫātem başın (7) aşaġa bıraġup utandı ve ʿAnterden şermsār oldı. Andan Zāmileye (8) eytdi: Yā Emīr, ol Allah ḫaḳḳıçün ki ʿālemi ʿademden vücūda getürdi. Eger (9) bu müʿerrislere itdükleri fesādıñ cezāsın itmezseñ bu ḳabīlede ṭurmazın, (10) göçüp giderin. Bunlar benüm ʿarżım bozdılar, ḳonuḳlaruma ḳasd itdiler, benüm ḫāṭırum (11) riʿāyet itmediler didi. Zāmile Ḫātemi ʿAntere sordı, bu vechle bu ḫalḳdan şikāyet (12) idicek fi'l-ḥāl ḳılıcın çıḳarup eline aldı, ḳaṣd itdi ki bu Şeybūb, getürdigi (13)

147a

esīrleri heb ḳıra. ʿAnter ilerü gelüp dilek itdi ve ḳurtarmaġa saʿylar itdi. Zāmile (1) daḫı ʿAn terüñ şefāʿatini ḳabūl idüp bunları depelemekden vāz geldi. Andan eytdi: (2) Ey Bahādırlar Ulusı, bunlaruñ ḳanını saña bağışladım. Evet ġāyet de teʾdīb (3) itmek gerek ki daḫı bunuñ gibi işe ʿazm itmeyeler didi. Andan buyurdı. (4) Yüce yerlerde aġaclar, deñizler daḫı bunları ṣabāḥdan aḫşāmadek başını (5) ışıġa aṣdılar, aḫşām olıncaḳ ḳoyvirdiler. Ol gice yatdılar, yarındası ʿAnter (6) Ḫātemden destūr diledi ki vaṭanına gide ʿAbleye ve bāḳī aḳrabāya iştiyāḳın (7) añup ḥālin söyledi. Ḫātem eytdi: v'Allah Ey Bahādırlar Ulusı, kişi ḥayātından (8) ayrılmaḳ yegdür. Senüñ gibi yoldaşdan ayrılmaḳdan velīkin elümüzden ne gelür, didi (9) ve kendü muḳaddemleri Zāmile ve Bāḳī Benī Ṭayy Ululları bir günlik yol bile gitdiler. (10) Andan vedāʿlaşup düler. ʿAnter ʿarż-ı şarāba ve ʿAlem-i Suʿdī yerlerüñ añup (11) mecd yürütürdi ve gice gündüz ṭurmayup gitdi. Kendüyle Şeybūbdan (12) ayrılacaḳ ḫalvet söyleşürdi ve maʿşūḳın añup gögsin geçürürdi ve ol diyārdan (13)

147b

esen yellere yüzin dutup ṣafā sürerdi ve anuñ rāḥmetiyle cānı ẕevḳ (1) idüp rāḥat olurdı, varıraḳ göñli cūş idüp muḥabbet ġalebe itdi (2) ve işbu şiʿri fi'l-ḥāl eytdi: Şiʿr.

148a

148b

Şi’r.

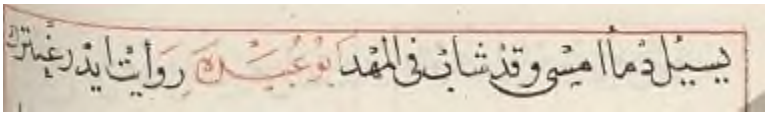

Ebū ʿUbeyde rivāyet ider. ʿAnterüñ (1) bu şiʿrin işidicek yoldaşları taḥsīn itdiler ve ṭurmayup gitdiler. (2) Yaḳın geldiler ve yerlerinüñ ʿalāmetlerin gördiler ve vaṭanlarınuñ nişānların (3) müşāhade itdiler. Şād olup sevindiler. Andan Şeybūb diler ki varup (4) bunlaruñ ve bāḳi ḫalḳuñ geldügin muşdulaya. Şeybūb daḫı varup ḳabīleye irişdi (5) ve ʿAnterüñ ve bāḳī ḫalḳuñ geldügin bildürdi ve heb feraḥ oldılar. Muḳri’ (6) l-Vaḫş ve oġlı Sebiʿül-Yemen ve yüze yaḳın adam bile ḳarşu çıḳdılar, buluşup (7) görüşdiler ve esenleşdiler ve aḥvāli teftīş itdiler ve sergüzeştlerinden (8) ṣordılar. ʿAnter daḫı ʿİṭāfla geçen mācerāsın söyledi ve Benī Ṭayy

diyārında (9) olan vāḳıʿaları ḫaber virdi. Andan Müḳri'l-Vaḫş eytdi: Ey ʿAmmüm oġlı, (10) sizden ġayrı ḳabīlede kimse yoḳdur, ḳani bizüm irü dōstlarumuz, noldılar ve Melik (11) Ḳays ḳandadur ki senüñle bile gelmedi didi. Müḳri'l-Vaḫş eytdi: Ey Benī (12) ʿAbs Bahādırı, ḳabīlede oġlancıḳlardan ve ḫāṭūnlardan ġayrı kimse ḳalmamışdur. (13)

149a

ḳabīlemin diyārına gitdiler. Melik Ḳays ol diyāra gitdügine sebeb ne oldı (1) ki? Bir kişi gelüp ḫaber virdi. Beni gelüp de ḳardaşuñ Malik bin Züheyrüñ (2) bir oġlan buldum. Anasıyla ġāyet zaḫmet ve miḥnet çeküp belāya ḫiẕmete giriftār (3) olmışlardur diyü. Melik Ḳays varup anı ḫalāṣ idüp getürmege gitdi. (4) Beni, bu yüz adamla ḳabīle beklemege ḳodı didi. ʿAnter bu ḫaberi (5) işidicek mālıñı añdı ve Benī Fazāra anı depelediklerin ḫāṭırına getürdi (6) ve anuñla ol zamānda geçen dōstluġun añdı. Gözünüñ yaşı, yüzi üstine (7) revān oldı ve eytdi: v'Allah Yā Müḳri'l-Vaḫş, baña bu ġuṣṣayı ki ḫāṣıl (8) itdüñ. Mālik benüm sevgülü dōstumdı ve bedenümde cānım idi ve Melik Züheyr (9) oġlanlarından andan ṣūretde ḫūb sīretde laṭīf ve mürüvvetde ve adamlıḳda (10) kāmil yoġdı. Eger ol olmasa ben ḳullar mertebesinde ḳalurdım. Buñlar arasına (11) girmezdim ve atam nesebine ulaşdurup oġlumdur, dimezdi ve bendendür diyüp (12) iḳrār itmezdi. Beyt-i Ḥirām ḫaḳḳıçün eger bu ḳażiyyeʾi ben bunda hemān ʿAblenüñ (13)

149b

cemālin müşāhade idicek ḳadar ṭururın, ziyāde eglenmezin didi ve gelüp ḳabīleye (1) irişdiler ve buluşup görüşdiler ve ʿAnterüñ ṣāġ ve selāmet geldügine heb (2) şād oldılar. Rāvī eydür: Melik Ḳays, ol ḫaberi işitdügine sebeb bu oldı (3) ki vaṭanına gelüp rāḥat olıcaḳ ve mecmūʿ taʿallüḳātı esīrlikden ḫalāṣ (4) bulup diyārlarına varıcaḳ bir zamān rūzgār ġāmından ḳurtuldılar. Miḥnet (5) ve zaḫmet çekmekden fāriġ olup ārām itdiler ʿayş u ʿişrete düşdiler. (6) İttifāḳ bir gün Melik Ḳays ḳavminüñ ekābirin cemʿ idüp bir yerde ṣoḥbet (7) iderdi. Benī Ziyād Ululları daḫı bile yediler, gördiler bir ʿArab bu deveye (8) binmiş yürütür. Bunları göricek yoldan ṣabdı, geldi, selām virdi ve Melik (9) Ḳays bunda mıdur, ḳonuḳuñuzdur, anuñla işim var. Kendü maṣlaḥatım ḳoyup aña (10) bir ḫayır ḫaber getürdim didi. Melik Ḳays daḫı defʿ-i cevāb virdi. İşte Ḳays: (11) Benüm ne işim vardur ve Ḥācetüñ nedür didi. Ol ʿArab eytdi: Ḥātem budur ki (12) bir kimse baña bir ḫayır ḫaber ışmarladı. Anı saña söyleyeyin. Ben işitdüm ki sen ġayrı (13)

150a

mürüvvet ehlisin. Bu didügüm ḫaberde saña fāide vardur didi. Melik Kayser (1) bunuñ sözin işidicek müteḥayyir oldı ve eytdi: Ey Yigit, gel in. Ol daḫı (2) indi, gelüp bunlara gele, oturup ṭaʿam yidi ve ḳadeḥ tekellüf itdiler. (3) İçmedi ve ellerinden almadı, eytdi: Ey ʿArab Uluları, bir nesne ki (4) ʿaḳıl gibi cevheri adamdan ayıra ve elini, dilini kendü ḥükmünden gidere. Ol (5) nesneye çoḳ dürüşmek eyü olmaz ve ʿaḳlı kāmil olanlara dāʾim aña (6) dürüşüp kendüzin yāvī ḳılmaz didi. Melik Ḳays eytdi: Bize naṣīḥat (7) itdügüñden vāz geldüñ. Ḫaberüñ neyse vir, düḫ var ḳolayıña git (8) didi. Bu ʿArab başladı eytdi:Yā Melik, bilgil ki ben bir at uġrısıyım, (9) ṣanāʿatim at oġrulmaḳdur. Kifāyetim ve dirlügüm andandur. Ḳuvvetim (10) kīne tayarın ve ḳacsam ardumdan uranı bir eyt, yedi (11) kilitlü ḳapudan atı almaḳ, çıḳarmaḳ elümden gelür. Bu yıl Benī Kelbde bir eyü at (12) ḫaberin işitdim. Ṣordum ḳabīleye, vardum iki gün aralarında gezdüm. (13)

150b

ḳandaysa yirün buldum. Bir gice gördüm, ayaḳların bağın kesdüm ve bī-ḳayġusız (1) aldum, atınuñ yire çıḳdum ve ṣıçradum, üstüne süvār oldum. Nāgāh bu at (2) beni ḳaḳuldı, gördi ki ṣāḥib degülin, götürüp yire urdı, yine yirine vardı. (3) Serāseme oldum, aḳlım bayıldı ve fiḳrüm dağıldı,av ıssı uyandı, gördi ki atuñ (4) ayaġı ve başı boş, çaġırdı, feryād eyledi ve ḫalḳı uyardı ve ḫizmetkārlarına (5) ġażab itdi. Ata uġrı gelmiş, tīz oluñ, ḳaçmadın buluñ, yolın bağlañ (6) didi. Ḫalḳuñ içine ılġalıḳ düşdi. Heb oynadılar, ata süvār oldılar, (7) yollara segirdişdiler. Ben ḳaçup çādırlar ve ölüler arasına ṣıġındum, üstürek (8) buldılar. Evden eve çādırdan çādıra bıraġup ḳodılar. Ḳaça ḳaça vardum, bir eve (9) girdüm. Bir ḫātūn kişi oturup örge igirir. Etegine yapışup yalvardum, beni ḳurtar didüm. (10) Fi'l-ḥāl igin elinden bıraḳdı. Bu ḳovanlara ḳarşu çıḳup (11) ḳaḳdı Bir miskīn, maẓlūm baña ṣıġındı. Iraḳ ben bunı sizüñ elüñüze mi (12) virsem gerek diyüp bunları menʿ itdi, ne ḥālse üzerümüzden defʿ itdi. (13)

151a

Andan ṣoñra gelüp baña yemek virdi, yedüm. Ḳarnum ṭoydı, yatdım, uyudum. (1) ṣabāḥadek ṣabāḥ olıcaḳ kimse bu ḫātūn kişinüñ ḫāṭırından geçüp baña el (2) uzatmadı ve ol at ıssı gelüp ṭaleb itmedi. Benüm daḫı at yire ozduġundan (3) aġrımaz yirüm ḳalmadı idi. Bu iki gün ıssı bu ḫātūn kişi baña ṣimār itdi, tamām (4) ṣaġaldım. Andan eytdi: Ey Oġul, benüm ḳatumda

oturmaġla incünürseñ (5) var ṭaşra çıḳ, teferrüclen, kimseden iḥtiyāṭ itme. Ot ıraḳ gitme ki (6) bir fesād itmeyeler, baña teşvīş ḥāṣıl olmaya. Şimdiki ḥālde benüm ehlüm ve oġlanlarum (7) bunda degüller, sefere gitmişlerdür. Anlar gelince ṭur. Geldikleri vaḳt ne diyāra (8) giderseñ iledüvireler ve ḳorḳudan ḫalāṣ ireler didi. Ben daḫı (9) bunuñ sözin ḳabūl ḳıldım. Her gün varup seyr iderdim ve ḳabīleye yaḳın (10) yirde bir gölgelü büyük aġaç vardı. Anuñ dibinde otururdım. Gelen (11) geçen beni görürlerdi ve ne yüzin baḳış baḳarlardı Ol at uġrılayan ḥerīf (12) budur dirlerdi. Evet, yaḳunuma gelmezlerdi ve tutmaġa ḳaṣd itmezlerdi. İttifāḳ (13)

151b

yine bir gün ʿādetim üzre gezdüm, biraz gün ġāyet āsiydi. Ol aġaç dibine varup (1) diñlendim ve gölgesine bir laḥẓa oturdım. Nāgāh görürin ki bir cārīye bir oġlan (2) cıġla ḳoyun sürüp ol maḳāmda ṣu vardı, ṣuya geldiler. İkisi daḫı (3) cemālde bī-naẓīr ve ḥüsnde bī-miṯāl ve libāsları birer eski pāre pāre ḫām bezden (4) ve cārīyenüñ başında yine bu ṣūretlü muʿarrıḳ var. Üzerlerinde merdüm-zādelik (5) ʿalāmeti var ve ululuḳ nişānları görünür. İttifāḳ bu ṣunuñ kenarına gelincek (6) boz ḳoyunları ayrıldı, yine yayılma yayıldı. Anası bu oġlancıġı çaġırdı, eytdi: (7) Yā Mecīd ümītden yoruldım ve ṭāḳatüm ḳalmadı. Var, şol ḳoyunı döndür, ṣuya (8) gelsün didi. Bu oġlancıḳ daḫı on iki yaşında ancaḳ vardı, anasunuñ (9) sözin işidicek segirtdi ki varup ḳoyunı döndüre ve anasına yardum (10) vire. Nāgāh giderken ayaġı sürcdi, yüzi üstüne düşdi, ayaḳları (11) ḳanadı. Anası bunuñ ḥālini görincek cān ḳayusına uġradı, yorulmaġı (12) unutdı. Segirdüp vardı, boġazına başdı, öpdi, aġladı. Andan eytdi: Ey Ananuñ (13)

152a

nā-resīde oġlancıġı, sürçüp düşmekde ve belāya müptelā olmaḳda ataña (1) muvāfaḳat itdüñ. Nolaydı senüñ atan didi olaydı, ben öleydim, küçücek (2) iken sen yetim ḳalmayaydıñ didi ve aġlayup ah itdi ve işbu şiʿri eytdi: (3) Şiʿr.

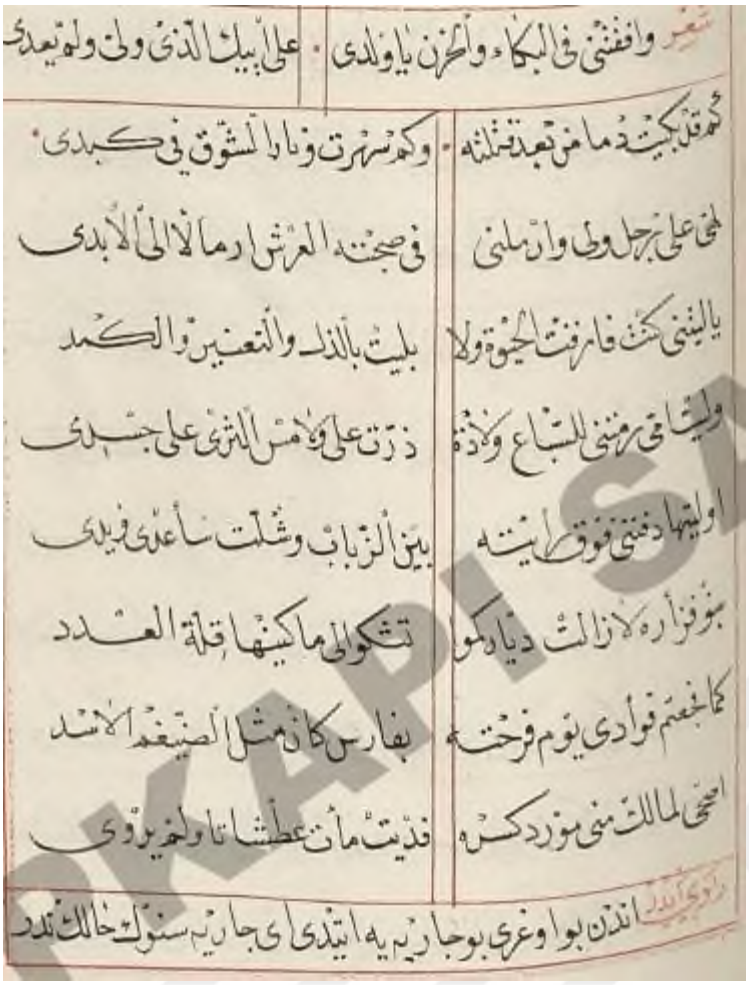

Rāvī eydür: Andan bu öġüdi bu cārīyeye eytdi: Ey Cārīye, senüñ ḥālüñ nedür (13)

152b

ve erüñ kim idi, ne ṭā'ifedensin? didi. Bu cārīye eytdi: v'Allah ki ben bu diyāra (1) ʿarınup düşdim. Evet aşlımı, neslimi saña bildürirsem ḳorḳarın. Baña bir belā getüreler. (2) Zīrā bu ḳavm ki ben içlerindeyin. Benüm ḥālümi bilüp varam ne kişi idügin bilseler (3) benüm daḫı ve oġlancuġumuñ daḫı ḳanını panbuġa alurlardı didi. Bu uġrı eytdi: (4) Yā Cārīye, v'Allahü'l-ʿaẓīm ben daḫı ġarībin ʿand içeyin ki senüñ ḥāliñi (5) bu ḳabīlede kimseye söylemem ve şerrüñi ḳāş itmem. Baña ḥālini söyle, ola ki (6) ḫalāṣıña sebeb olam. Seni bu meşaḳḳatden ve miḥnetden ḳurtaram, iḥtiyāṭ itme. İşbu (7) oġlancuḳ düşer ve gine ve bu ṣūretde ẕelīl ve ḥaḳīr olduġına ḫāṭırum (8) incindi ve rāḥatum gitdi didi. Ol cārīye daḫı bunuñ sözine iʿtimād itdi (9) ve andurdı ki bunuñ ḥālini bu ḳabīlede kimseye söylemeye. Andan ṣoñra eytdi: (10) Ey Yigit, gördügüñ oġlancuḳ ki sürçüp düşdi. Benī ʿAbs Benī Züheyr oġlı (11) Mālikūñ oġlıdur. Ben, anuñ ḫelāliyin. Bizüm ḳıṣṣamuz budur ki bu Mālik bin (12) Züheyr beni alduġı vaḳt Benī ʿAbsla Benī Fazāra arasında muḥkem ʿadāvet (13)

153a

vardı ve ulu fitne düşmişdi. Ḳaçan ki Mālik bin Züheyrle beni gerdege ḳoydılar. (1) Yarındası ṣabāḥ Benī Fazāra reʾīsi Ḥuẕeyfe bin Beder ḳabīlesinüñ maḳṣadların (2) ve şerīrlerin cemʿ itmiş geldi. Benüm ḳavmüm beni ġurāb-ı ġāret itdi. Erüm Mālik (3) bin Züheyr daḫı arḳasında güyegüligi libāsın giymişken bunlaruñla cenk itdi (4) ve bizi ṣaḳlamaġa dürüşdi. Nāgāh depelediler. Bizüm başumuza belā getürdiler didi (5) ve ʿAnter, Malik ḳatında didügi beytlerden işbu ebyātı okudı. Şiʿr. (6)

Rāvī eydür: Andan bu uġrı eytdi: Bu cārīye buñal ḥālin beyān idüp (12) aġladı ve ḥelāl-i ḥasret ile ve aḳrabāsı firḳat ile cigerin ṭaġladı. Bunuñ ḥālin (13)

153b

görüp ḥikāyetin işidicek aytdum. Yā ʿArab Ḫātūnı, ol Allah ḥaḳḳıçün ki (1) mecmūʿ ġamgīnleri ġuṣṣadan āzād ider ve göñüllerden geçen sırlara muṭṭaliʿ olur. Bu maḳāmdan (2) ṭoġrusunuñ ḫalḳıña varup ḥāliñi bildüreyin ve ḳurtulduġumuñ şükür ıssı (3) bu olsun ki senüñ ḫalāṣuña sebeb olayın didüm. Bunuñ ḫāṭırın tesellī (4) ḳıldım. Andan döndüm, ol önde devirdüġüm ḫātūn kişi evine vardım. Bir ḳaç (5) gün daḫı ṣabr eyledim. Bunuñ eri ve oġulları seferden geldiler ve beni gönderüp (6) işbu deveʾi virdiler ve ḳorḳu yularından çıḳarınca diler. Andan ṣoñra (7) atlar girü döndiler. Ben mecīd yürütüp saña ḫaber getürdim. Nice ki tedbīr iderseñ (8) sen bilürsin. Evet ġāfil olma ki żāyī olmayalar. Beġāyet meşaḳḳatde durdı (9) lar didi. Rāvī aydur. Bu uġrı,Mālikūñʿ avratı ve oġlı ḥikāyetin söyleyicek (10) bu meclis ehlinün ṣoḥbetleri telḫoldı ve ḥużūrları bozuldı. Māluñuñ (11) ġuṣṣası yeñilendi, anı añup gözlerinden

yaş aḳıtdılar. Melik Ḳays ḫōd (12) kendüden gitdi ve ḳardaşuñ añup çoḳ aġladı ve ḳadeḥi sāḳinüñ (13)

154a

eline şundı. Eytdi: v'Allahü'l-ʿaẓīm, ḳardaşumuñ efʿalin ve ʿavezin düşmān (1) elinden ḫalāṣ itmeyince elüme ḳadeḥ almayam didi. Andan bu ḥaberi getürene (2) ḫilʿat giyürdi. Fi'l-ḥāl durup oyuna vardı, sığır yaraġın gördi. (3) Dört biñ adam Benī ʿAbsda buldı, iki biñin Benī ʿİṭfāndan aldı, altı (4) biñ kāmil giyümlü leşkerle yola ʿazm itdi ve yüz adamla Maḳri'l-Vaḥşı ḳabīle (5) beklemege ḳodı. Zīrā bilürdi ki bahādırlıḳda ʿAntere yaḳlaşurdı. (6) Andan Melik Ḳays Nebīʿ ziyāde itdi. Ḳanı benüm gözüm taḥtusı? ʿAnter eger (7) işideydi, Mālikiñ oġlı bulundı. Bir laḥẓa ḳarār itmezdi, varup getürürdi. (8) Nebīʿ Mālikün ġāyet de dōstı yārıydı. Eger bilsem ki ʿIrāḳdan (9) bugün yarın gelür ḥaber iderdim, anı bile alurdum. Velīkin ḳorḳarın ki (10) aklına Kiserī ḳoyvirmeye. Bunda iş uzanup gice ḳala. (11) Ḳardaşum oġlı beni gelib de yedügi ṭuyıla, ol velāyetlerde düşmānlarumuz çoḳdur. (12) Nāgāh oġlını depeleyeler. Maḳṣūd fevt ola didi. Birisi aytdı, eyü didüñ. (13)

154b

Ṣavāb-ı tedbīr budur ki ʿAntere kıymayavuz, anun daḫı musībetin çekmeyevüz. Dimesin (1) ki bensüz ḳardaşı oġlan ḳurtarmadı ʿāciz oldı. Bu ḳadar işi (2) biz başaramaz mıyuz, yürü gidelüm, eglenmeyelüm didi. Melik Ḳays daḫı bunuñ (3) sözin ḳabūl itdi. İttifāḳ idüp altı biñ kişi yola revān oldılar. Rāvī eydür: (4) Melik Ḳays gitdügünden üç gün ṣoñra ʿAnter daḫı irişdi. Muḳri' (5) l-Vaḥşdan ḫaberi bildi ve irişmedügine acıdı ve üç gün ʿAble ile oldı (6) ve cemālin müşāhade itmekle bir pāre göñli arām oldı. Andan Şeddāda ve ʿUrvaya ve bāḳī (7) aṣḥābına eytdi: Ben, elbetde Melik Ḳaysuñ ardınca mevlām Mālikiñ oġlın (8) ḫalāṣ itmege giderin. Bu ḳabīleden daḫı ḳorḳarın ki nāgāh Benī Fazāra (9) münāfıġlıḳ idüp Şām leşkerin cıka, üzerlerüne getüre. İmdi (10) ṣavāb-ı tedbīr budur ki ben Muḳri' l-Vaḥşı ve Şeybūb alup gidem. Bāḳī ḳalanıñız (11) bunda ṭurup ḳabīle'i bekleyesiz. Eger şöyle ki biz eglenürsevüz üzerüñüze (12) Dımışḳ çerisi geldügin işidürseñüz Benī ʿAmire varuñ, bu diyārdan göçüp (13)

155a

gidüñ yāhūd Dureyd bin Ṣamʿa yerlerine gidiñ. İşbu didügüm iki (1) yerden birisine daşınup varıñ didi. Şeddād eytdi: Eyü didiñ, Yā Veledī, (2) eyle idevüz. Bizden sen fārig̱ ol, teşvīşlenme. İkin daḫı g̱āfil ḫalḳ (3) degülüz. Düşmān ṭarafına cāsūs üp ḫaber bilevüz ve yolları bekletevüz. Siz (4) yine gelince kendümüzi ṣaḳlayavuz didi. Şeddāddan bu ḫaberi işidicek (5) ʿAnterüñ ḫātırı ḫōş oldı ve Muḳri'l-Vaḫş ve Şeybūb alup gitdiler (6) ve altı günlik azuḳ getürdiler, ṭurmayup yürütdiler. Ṭaġlar, depeler aşdılar, dere (7) ler ve dervendler geçdiler. Beriyyelere ve ḳorḳınc yerlere uġradılar. El-ḥāṣıl altı gün (8) tamām gitdiler. Yedinci gün arḳaları dögündi ve ṣusız yire irişdiler. İttifāḳ (9) Muḳri'l-Vaḫşıñ atına bir āfet yetişüp oldı. Yayaḳ yürürdi ʿAnter müteḫayyir (10) oldı ve bu sıġıruñ şumlıġına saḫt oldı. Ekser evḳāt kendü daḫı (11) Muḳri'l-Vaḫşa muvāfaḳat idüp yayaḳ yürürdi. ʿAnter Şeybūba eytdi: (12) Yā Veled-i zinā, ne içün bize evvelden bu yolıñ ṣusızlıġın ḫaber virmediñ, āfeti ve miḥneti (13)

155b

çoḳdur, dimediñ? Tā ki buña lāyıḳ yaraġla çıḳayduḳ ve bile yedekler yedeydük (1) didi. Şeybūb eytdi: v'Allah Yā Aḫī, bu yollar biz bildügümüz gibi degül. Biz bu diyārı, (2) otı ve ṣüti vāfir bilürdim. Ḥaḳ Teʿālā settarumuzda aḳar ṣuların daḫı (3) ḳurutmış. Ḥükm anuñdur, elümüzden ne gelür. Andan ṣoñra ben ġayb bilmezdim ki (4) size Muḳri'l-Vaḫşıñ yolda atı ölcekdür yedik yedik diyeydim didi. ʿAnterle (5) Muḳri'l-Vaḫş gülüşdiler. Andan Muḳri'l-Vaḫş eytdi: İlerü yanumuzda hīç ṣuāle (6) girer mi, masḫaralıḳ ḳo. Ḥālümüz mükedder oldı didi. Şeybūb eytdi: Belī vardur. Benī (7) Bāiṣ dirler, bir ʿArab ḳabīlesi vardur. Yirleri ṣulu ve otludur didi. (8) Eger ben gördügüm gibi ise yoġ, eger ol yirde bize meded olmazsa ġālib (9) budur ki siz helāk olursız, ben ḳurtulurum didi. Muḳri'l-Vaḫş eytdi: (10) Laʿnet seni kazanan ataya, gelsün Yā Veled-i zinā, ḫaylī istimālat itdiñ ve derdümüze (11) dermān ḳıldıñ. Lāt ve ʿUzzā ḫaḳḳıçün eger biz ṣulu yire irişirsevüz senüñ (12) elüñi ayaġıñı bağlayup bıraġam daḫı ḳarşuña biz acavuz, seni bir ḳarış yaḳın (13)

156a

görmeyem. Şu ḫasretinden ölüp gidesin didi. Rāvī eydür: Şeybūb yaḳında (1) şu belürdi, maḳṣūdı Muḳri'l-Vaḫşı ḳorḳutmaḳ idi. Zīrā yayaḳ ve yorġundı. (2) Bunuñ gibi kelām ḫōş gelmedügin bilürdi. Ol sebebden laṭīfe (3) ḳaṣd idüp söylerdi. Hele bu ḫālle bir saʿat gitdiler veordayla yolu (4) bir pāre eylediler. Aḫşām irişmeden ṣuya yetişdiler, inib ḳondılar ve

diñlendiler. (5) Evleri vardı, ot yaḳdılar, et bişürüp yidiler ve şu içüp ḳandılar. (6) Andan ʿAnter Şeybūba eytdi: Yā Şeybūb, Muḳri'l-Vaḥşı yayaḳ nice bir soralum, hīc (7) bir çāreñ yoḳ mıdur ki buña bir at ḥāṣıl idesin? didi. Şeybūb (8) eytdi: Bu gice bunda ārām oluñ, ṣabāḥ olınca ben size at yetüşdüreyim. (9) Uş işbu yaḳında öylelik yolda ancaḳ ola. Benī Ṣāliḥ dirler, bir ʿArab (10) ṭāʾīfesi vardur. Eyü atları ḳopar, varup bir eyü at aġırlayup getüreyin didi. (11) ʿAnter eytdi: Ben daḫı bile varsam ola mı? Kim bile diyeler ve arduña düşüp (12) dutalar, başuñı kesüp yabāna atalar didi. Şeybūb eytdi: Sen bile gelmeñ (13)

156b

ḥācet degül, duyarlar ise anlarıñ atından benüm ayaġum yıkar, gider. Kim dutar didi. (1) Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Sen daḫı gidüp ben bunda yayaḳ ve yalñuz mı ḳalurın? (2) Yoḫsa iküñüziñ ittifāḳı mı var? Beni bunda bıraġup gitmeñ didi. ʿAnter eytdi: (3) Lā v'Allah, ben seni cānumdan yek severin, Şeybūbdan muḥabbetim saña artuḳdur didi. (4) Andan ḳarañuluḳ olınca ṣabr eylediler. Daḫı Şeybūb ol didügi ʿArab (5) ḳabīlesi ṭarafına revān oldı. El-ḳıṣṣa ḳuşluḳ vaḳtinde varup irişdi, (6) gördi ki ol ḳabīle maʿmūr atları ve develeri bī-ḥadd ve mālları ve niʿmetleri (7) bī-ḳıyās. Andan naẓar idüp gördi ki bir duru bir ḳızıl… (8) beñzer bir çadır dutulmış. İlki altmış kişi ṣıġar ola, dört yanında tavlayla atlar (9) durur. Şeybūb Bu atlardan birin uġurlayup tezcek yine ʿAnter maḳāmı (10) şāyan bu ḥālle varup bu dereye indi ve ḳabīleye yaḳın vardı, gördi ki (11) hīc ādem-i zād görünmez. İçinde ṭaşında diyār belürmez. Şeybūb (12) Muḳri'l-Vaḥşıñ işi ögiser eyü furṣat elüme girdi ki bir kişi yatup (13)

157a

uyur, üzerinden şöyle görünür ki ġāyet de fertūt olmışlar, uyanuḳ (1) daḫı olursa ḥareket idecek mecāli yoḳdur. Andan bu çāduruñ bacaḳlarına (2) naẓar itdi, gördi ki beş on cuvāl buġday ve dört beş (3) ṭulum bal ve yaġ var. Şeybūbuñ ḥayātı gitdi ve eytdi: Bir kişinüñ işi ögmeġe başla (4) yıcaḳ her cihetden ne ṭutarsa rāst gelür. Bu ḳadar niʿmet şimdi Kiserī ve Nuʿmān (5) ḳatında daḫı ḫāżır idüġi maʿlūm degül. Ṣavāb-ı tedbīr budur ki işbu niʿmetlerden (6) bu atların baʿżısına yükletdim daḫı mecd varam, gidem. Ġālib budur ki bunuñ cevrende (7) si ava gitmişdür, eve gitmişdür yāḫūd düğüne varmışdur. Anlar bunda gelince ben ʿAnter (8) ḳatında bulunurın. Ayruḳ .. kerīmüz didi ve ḳaṣd itdi ki baldan (9) ve yaġdan ve ḫurmādan ve undan eksigi ḳadar alup ṭaşra çıḳara. Tā ki atlara yükledüp (10) ala, gide. Nāgāh gördi ki bir ṭarafdan bir deve gelür, urur. Nere bu ḥātūn kişi (11) var, dört yanında elli ḳadar adam

oḳla yayla gelürler. Şeybūb bunları göricek (12) cuvāl ardına sıñdı ve eytdi: Rūzgāruñ ḥāli budur. Ata binüp bal, yaġ yükletsem gerek (13)

157b

idi. Gör ki başuma ne belā geldi didi. Andan ṣoñra gördi ki bu deve geldi. (1) Bu çadır ḳapusunda çekdi ve üzerinden bir ḳarı indi ki yaşda ol daḫı bu ḳocaya (2) yaḳlaşmış andan çaġırdı, ereni uyardı. Ḳoca bunı göricek şād oldı ve eytdi: (3) Eglendiñ, beni yalñuz ḳoyup gitdiñ, hele neyse yine geldiñ. Ḥāṭırum tesellī oldı ve teşvīşüm gitdi. (4) Ey ʿAmmüm ḳızı, benüm oġlum ḫışımları neylediler, ḳarındaşlarunuñ ḳanını oġluma baġışladılar. (5) Yoḫsa daḫı āvāz gelmediler mi didi. Bu ʿavrat v'Allah kişi çāre olmadı, ṣulḥa uymadı. (6) ʿĀḳıbet fesād olcaḳdur. Zīrā dün aḫşām vaḳtindeki senüñ ḳatuñdan kendüm (7) mecīd sürdüm. Gecenüñ nıṣfı geçincek ḳabīleye irişdim ve ḳonuşmaz Züheyre bet (8) Ḥārimüñ evine vardım. Buradan ṣoñra ḥāl ne vāḳīʿ oldı diyü ṣordum. Ol (9) eytdi: v'Allah Ey Atam Ḳızı, senüñ gitdügine mecmūʿ ḳabīle incindiler ve ḳavmümüzüñ muḳaddemi Cemīl (10) daḫı ġāyet de saḫt oldı ve oġluñ depeledügi kişinüñ ḳardaşı Murāfaʿa adam di ki ṣulḥ ide ve aña (11) sizden māl alıvire rāżī olmadı ve Cemīlüñ sözüñ ḳabūl itmedi. Cevāb virdi ki Elbetde ben Māzini depeleyem ve (12) ḳardaşumuñ intiḳāmın alsam gerek. Hemān ḳardaşlarum gelince gör, yarın didi. Cemīl bu cevāba (13)

158a

melūl oldı ve eytdi: Varuñ, işde siz, işde ḫaṣmuñuz. Arañuza girmezin, ḳavmümüñ (1) bahādırına ve ḫalḳumuñ pāsbānına siz geçüñ, nesne dimezin ve size yardum itmezin (2) ve sizi andan daḫı menʿ itmezin didi. Biz daḫı melūl olduḳ. Siz gideliden ḫāl şöyle (3) oldı didi. Züheyre bu sözi diycek ḳarārum ḳalmadı, defʿi ṭurup geldüm. Saña (4) ḥikāyeti bildürdüm. İmdi Ey ʿAmmüm oġlı, benüm ḳatumda ṣavāb-ı tedbīr budur ki Māzine ḳażiyyeʾi (5) bildürevüz ve bu diyārdan göçüp ayruḳ memlekete gidevüz. Yoḫsa adam düşürüp gelürler (6) ve oġlancuġumuzı depelerler. Ḳanı, şimdi Māzin noldı didi. Ḳoca eytdi: Evvelā kendi aydı, eglendi. (7) Teñri düşmāndan ṣaḳlaya didi ve yine arḳası üzerine yetdi. Bunlar bu ḥālde iken (8) nāgāh uzun bellü yaṣṣı yaġrenlü bıyuġı henüz ḳızarmış bir yigit çıḳa geldi ki (9) bahādırlıḳ ʿalāmetleri üstünden görünür ve dilāverlik nişānları sīmāsından maʿlūm (10) idi. Silāḥda ıraḳda ḳāmil, ḳuvvetde ve himmetde bī-naẓīr, bir ata biner ki (11) ṣu gibi aḳar ve segirtse ḳuş

gibi uçar, rengi gice ḳarañulıġından ḳara. Velīkin hüneri (12) güneş nūrundan rūşen. Bu gelen yigit ki Şeybūb gördi ve ḥālinden ḥikāyet (13)

158b

itdi. Bu ḳarınuñ oġlıydı. Adı Māzin idi. Ol ḳoyup gitdikleri ḳabīlenüñ bahādırı (1) ve pāsbānı ve belāların defʿ edicileri bunlaruñ bu maḳāma geldiklerine sebeb (2) buydı ki ol ḳabīle bu Māzin bir kız şordı. İttifāḳ ol ḳızuñ ʿammüsi oġlı vardı, (3) atasından dileyüp nişān ḳodı ve dügün idüp virümlü oldı. Māzin bunı (4) işidicek ḳaḳdı ve göñli melūl oldı, ḳorḳdı ki maʿşūḳ elinden çıḳa, (5) bir yerde ol nişān ḳoyan yigidi bulup depeledi. Andan şoñra ḫalḳdan utandı. (6) Belki ittifāḳ idüp dutalar diyü ḳorḳdı ki göçüp buraya geldi. Ol depeledügi (7) yigidüñ daḫı dört ḳardaşı vardı. Ol vaḳt hemān yeri ḥāżır idi. Murāfaʿa ḳardaşlarına (8) muntaẓır olup dururdı ki geldikleri vaḳt ḳardaşlarunuñ Māzinden intiḳāmın almaġa (9) ittifāḳ iderler. Māzin daḫı bu ḫālden ḫaberdārdı, ġāfil degüldi. Velīkin aydurdı Kimüñ ki (10) intiḳām itmege ḳaṣd var ise gelsün, ṭaleb eylesün ḥālini bildüreyin. Lāt ve ʿUzza ḥaḳḳıçün (11) ol ḳabīle ittifāḳ idüp gelürlerse mecmūʿsın ṣaḥrālara perākende ideyin ve ṭaġlarda ṭa (12) ġıdayın ve niẓāmlarını bozayın dirdi. İttifāḳ ol gün avdan eve geldi ve indi, bir laḥẓa rāhat oldı (13)

159a

ve ārām itdi. Getürdügi o etden bişürüp yedürdiler ve evde olan niʿmetlerden daḫı (1) getürdiler. Ṭaʿāmdan fāriġ olıcaḳ atası ol ḥikāyetleri söyledi ve Cemīlle Rāviʿ arasında (2) geçen mācerāyı rivāyet eyledi ve eytdi: Ey Ogul, geregi budur ki bu maḳāmdan gidevüz. (3) Aḳrābamuz bize düşmān çıġlıġından iḥtiyāṭ itmişin. Velīkin kişinüñ teşvīş olıncaḳ (4) rāḥat maʿīşet idmez ve erte gice içinden ḫālī olmaz didi. Māzin eytdi: Bu nesneʾi (5) benim daḫı ḳaṣdum vardur. Evet Murāfaʿi bāḳī ḳardaşların daḫı depelemekden şoñra didi. (6) Rāvī eydür: Bunlar bu kelāmda iken bir ḳaç ḳullar gelüp feryād itdiler, aytdılar. Yā Mevlāī, (7) tīz ol, iriş. Yoḫsa māluñ ve develerüñ heb helāk oldı, bir arslān belürdi ki (8) ʿömrümüz içinde gördügümüz bu heybetle ve ʿaẓametle arslān kimse işitmiş degül. Mīşeden (9) çıḳup gemrendi ve gürledi idi ve develer ṭarṭaġānderelere ḳaçdı. Bize daḫı (10) cānumuz ḳayusı oldı. Başumuz alup saña geldük. Şöyle beñzer ki senden ḳaçar, cānavarlardan (11) ürküp ḫareket eyledi didiler. Māzin bu ḫaberi işidicek ḳılıcın bir eline ve ḳalḳanın bir eline (12) aldı. Daḫı segirtdi ve ḳullara ḳakdı, eytdi: Ey Veled-i Zīnālar, Beriyyeler ve Mīşeler, (13)

159b

itinden ne ḳorḳarsız, benüm ṭavarum isevüz ḳoyup gelürsiz. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳıçün uş (1) size anuñ etini yedüririn ve kebābından ḳarnuñuzı doyurayın didi ve Mīşeden (2) yaña yürüdi. Ḳūlları daḫı ḳorḳup ardına düşdiler. Rāvī eydür: Şeybūb bunuñ ardından (3) ve çuvallar arasından bu ḥāli işidüp gördi çünki Māzin gitdi. Şeybūb (4) ḳaṣd itdi ki Māzinüñ atına yine ve ʿAnteredek yürüte. Nāgāh gördi ki bu ḳoca ḫalveti (5) ġanīmet görüp ḳarıya ṭamaʿ itdi ve el uzatdı. ʿAvrat bunı gögsine itdi, urdı. Arḳası üzerine (6) düşdi ve eytdi: Benüm oġlum şimdi arslānla uġraşmaġa gitdi. Bunuñ gibi işüñ (7) vaḳtümüzin teşvīşden ve ḳorḳudan ölürin. Sen oturduñ masḫaralıḳ mı idersin? (8) Bu daḫı bir göñül feraḥlıḳda ve ḫōşlıġında olur didi. Ḳoca ṣaḫt oldı ve eytdi: Ey (9) ʿAmmüm ḳızı, benüm daḫı oġlum degül midür Māzin? didi. Ḳarı eytdi: Lā v'Allah senüñ oġluñ (10) degüldür, görmez misin? Hīç saña beñzer yiri yoḳdur. Fikrüñ bu mıdur? Her ʿavrat ki evde (11) oġlan ṭoġurur erinden didi. Ḳoca eytdi: Yā Zāyine, pes kimden olur, bu ne sözdür, tīz eyt. (12) Kimdendür, ḥālün nedür? Senden bu sözle ṣafām gitdi ve oġluñdan daḫı hüccetüm götürüldi (13)

160a

didi. Ḳarı eytdi: Ṭoġrı ḫaber budur ki Māzin Şeddād bin Ḳarāduñ oġlıdur. Benī ʿAbs Bahādırı (1) ʿAnterüñ ḳardaşıdur. Şimdiki ḥālde tedbīr budur ki bunı iledüp ḳardaşına ve atasına (2) ḳavuşduram ve ḳabīlesine buluşduram ve anlaruñ sāyesinde düşmān mekrinden (3) ve zamāna miḫnetinden emīn olam. Bu ḥāli saña söylemezdüm, beni ḳaḳışmañ didi ve ḳocaʾı (4) bunda ḳodı, kendi çıḳup oġlı ardınca gitdi. Ḳoca bunda eylenür, söger (5) ve tāṣalanur. Şeybūb ḳażiyyeʾi işidincek ḫayretden kendi yāvī ḳaldı ve ḳarınuñ (6) sözini taʿaccüp itdi ve göñlinde Bu ne ʿaceb işdür? Bizüm atamuz bu ḳarıyı ḳanda (7) buldı ola? Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳıçün ben bundan gitmezin. Ol yigidi biz hīleyle bile alup (8) ʿAntere ilişmeyince ve bunı aña yardumcı ve yoldaş itmeyince didi. Bir saʿatden ṣoñra (9) Māzin geldi. Ḳılıç ḳana bulaşmış, ḳullar ardınca arslānıñ gövdesin getürürler (10) ve gerisi daḫı bile çadıra geldiler ve ṭaʿām yimege ḳaṣd itdiler. Māzin atasını ḳaġırdı, (11) yemegine daʿvet itdi. Atası gelmedi ve muḳayyed olmadı. Ḳaḳıyup igrendi ve ṣoḳrandı (12) ve Māzinüñ yüzine ḫışmla baḳdı ve eytdi: Ben Veled-i Zināyla ṭaʿām yimezin. Lāt ve ʿUzzā (13)

160b

ḥaḳḳıçün eger gücüm yetse ikiñüzi daḫı depelerdüm, etüñüzi atlara yedürürdüm ve üstümden (1) ʿāmiri giderürdüm didi. Māzin bunun sözin işidicek eli ṭaʿāmdan getürdi ve eytdi: (2) Ey Ata, bu sözin ne maʿnası var, niçün baña Veled-i Zinā dirsin, senüñ oġluñ degül miyin (3) didi. Ḳoca daḫı ḳarısından işitdügi sözleri buña söyledi. Māzin bu sözi işidicek (4) ġażab itdi ve cihān gözine dar oldı. Andan anasına eytdi: Yā Ṣānīye, ne ḥāldür bu? Ben Şeddādıñ (5) neden oġlı oldum, tīz eyt. Yoḫsa seni deve boġazlar gibi boġazların didi. Ḳarı eytdi: Yā Veled, (6) ʿacele itme, ṣabr eyle. Baña mühlet vir, sözümi diñle didi. Māzin eytdi: Di, söyle. Ne ḥāl geldi (7) başuña, Şeddādı ḳanda bulduñ didi. Ḳarı eytdi: Ey Oġul, bilgil ki beni şol vaḳt ki bu kişiye (8) virmek istediler. Bir gice anam aldı, ḳabīle yanında bir ṣu vardı, anda iletdi ki ṣaçum taraya. Nāgāh (9) bir atlu bir ṭarafdan çıḳa geldi ve ṣu kenarına geldi. Atına söyledi, eytdi: İşbu ṣudan ḳanınca (10) aç, nāçar yüregüñ ṣusuz raḥat ol didi. Nāgāh bu ḥālde iken gözümüze ṭūş oldı, ḳatımıza (11) geldi. Beni görcek ḳararı ḳalmadı, ṭamarları boşandı ve siñirleri çözüldi. Defʿ itme, ḳılıc çekdi. (12) Ol daḫı baş alup ḳaçdı. Ben yalñuz ḳaldım. Atdan inüp geldi, baña yapışdı ve iş ʿādetce (13)

161a

yirine geldi. Andan ṣıçradı, atına bindi ve yolına revān oldı. Ben aġlayu ḳaldım, anam benüm āvāzum işidicek (1) ḥikāyet nolduġun taḥḳīḳ eyledi. Segirdüp bunuñ ardına düşdi ve çaġırdı, eytdi: Bī'llah Ey ʿArab Ulusı, (2) ne ṭāifedensin, aduñ nedür, baña ḫaber vir? Şāyed ki ḳızum senden yüklü ola, ḫalḳa rüsvāy olmasun, (3) atası bellü olsun didi. Ol kişi eytdi: Ey ʿArab Ḫātūnı, baña Şeddād bin Karād dirler, ḳabīlem Benī ʿAbsdur (4) ve oġlum yiryüzünüñ bahādırıdur didi ve gitdi. Andan ṣoñra yine evimize geldik. Yarındası (5) dügün idüp beni bu kişiye virdiler. İki ay ile oldum, hīç yaḳınlıḳ idmedi ve süst endāmlıkdan (6) ḳurtulmadı. ʿAḳıbet ḳarnumda oġlan belürdi, varıraḳ ayum günüm tamām oldı, sen dünyāya geldiñ. (7) Bildim ki şüphesüz Şeddāduñ Oġlusın. İşde benüm ḥālüm ve ḳıṣṣam. Eger ṣuçum var ise öldürmelü isem (8) öldür. ʿÖẕrümi saña beyān itdügümden ṣoñra baña ġażab itmeklik ve ḫışm idüp depelemege ḳaṣd etmeklik (9) itmeñ maʿnası yoḳdur. Belki senüñ ḥaḳḳıña daḫı ḫayırlusı daḫı Şeddāduñ oġlı olup (10) ʿAnterüñ ḳardaşı olmaḳ yegrekdür. Varup anlaruñ içinde ʿizzet ve ḥürmetle ʿayş u ʿişretle (11) dürülürsin. Düşmān teşvīşinden āriġ ve ḳanlu ġavġasından emīn olursın didi. Māzin, (12) bunuñ sözin işidicek eytdi: Yā Laḥnā, biñ kez işitdüñ ki ben ḳaṣd eyledim, varam ʿAnterle (13)

161b

uġraşam ve anı depeleyüp ʿArab içinde şöhret çıḳaram. Tā ki ben andan bahādırlıġımı cemīʿ ḫalḳ (1) içinde meşhūr ḳılaydım. Niçün şimdiyedegin bańa dimedüñ ki ol senüñ ḳardaşundur ve atası atañdur (2) diyü didi. Anası eytdi: Ey Oġul, şimdiden ḳabīle ile maʿiyyetüñ ḫōşdı, kimse ile ʿadāvetüñ (3) yoḳdı, vatanumuz öpsemdür, rızḳ şimdi üzerüñe himmet yutuldı, ḫalḳla düşmān olduñ, ol (4) sebebden sırrı fāş itdüm ki göçüp Benī ʿAbsa gidesin. Atañla ve ḳardaşuñla buluşup düşmān şerrinden emīn ola (5) sın didi. Māzin eytdi: Yā Laḫnā v'Allah ki ben seni depelerin, beni veled-zinā eylemişsin didi. Ḳılıcın çeküp ḳaṣd itdi. Şeybūb (6) fi'l-ḥāl çuvallar arasından çıḳup çaġırdı, eytdi: Ey Yigit, atañı öldürüp fesād itme, seni saʿādete ulaşdurmış (7) ve devlete ḳavuşdurmış. Bu nesne ʿArab ḳızlarına ve ḫātūnlarına dāim olur. Evvelden ʿādetdür. Ḳılıcuñı ḳınına (8) ḳat. Bańa işbu ṭaʿāmdan vir, yiyeyin. Daḫı ṣoñra anuñ sözlerine ḳuvvet ider, ḥikāyetler ideyin. Tā ki (9) ḥaḳ neyse ẓāhir ola, nā-ḥaḳ yire ḳan olmaya didi. Māzin müteḥayyir oldı ve Şeybūbuñ ḳatından geldügin bildi. Andan eytdi: (10) Veylek, sen kimsin, ne şeyṭānsın yūmsız perī misin yir deprendi, çıḳduñ. Gökden mi indüñ didi. Şeybūb eytdi: (11) Ben senüñ atanuñ ḳūluyın ve ḳardaşuñ ʿAnterüñ ana bir ḳardaşunuzum. Ḳıṣṣamuz daḫı sizüñ ḳıṣṣañuza beñzer didi. Māzin (12) daḫı bunuñ sözin işidicek buña ivāzıñ virdi ve ṣu içürüp ḳondurdı. Aytdı, di āmedī (13)

162a

Ḥikāyetüñ nedür, söyle işidelüm didi. Şeybūb eytdi: Yā Māzin, ḳıṣṣa budur ki Mevlām Şeddād bu yıl bir gice düşünde (1) görmiş ki yerlerüñ arasında uçarmış. Her ḳabīlenüñ üstüne uġraya çaġruşurlarmış ki ' Ya Şeddād, bizi bir (2) belādan ḫalāṣ it ʿözrümüzi ḳabūl eyle. Ola ki bu ḳarañuluḳdan aydınlıġa çıḳavuz ve hem oġlancıḳlara (3) ve ḫātūn kişilere merḥamet eyle, esirge bizi, senüñ ḳullaruñ bil ve ḫātūnlarumuzı cārīyelerüñ bildürmiş. Çünki (4) Mevlām, bu düşi gördi. Muʿabbirler getürüp ṣordı, cevāb virdiler ki yā Şeddād beşāret olsun saña ki bir oġlun (5) ẓāhir olısar ʿAnterden bahādırlıḳda ziyāde ḳuvvetde, şevketde artuḳ olısardum. Pādişāh ḳayṣeri (6) sırru anuñ sebeble saña mecmūʿ ʿArab ḫalḳı muṭīʿ olısar. İki oġul bu atanuñ iki yanına iki ḳuvvet gibidür. Ḥaḳ (7) Ḥaḳ Teʿālī anuñ taḳdrinde bu nesneler muḳarrer olmışdur, vücūda gelse gerek, baḳsun Allah yegrek bilür.' diyüp (8) Mevlām Şeddāda düşünün taʿbīrin söyledi. Rāvī aydur. Şeybūb, bu düşi kendüden tasnīf itdi (9) ve daḫı taʿbīr idüp ürdi. Maḳṣūd buydı ki Māzinüñ göñli Benī ʿAbsa gitmege meyl ide ve ġażab ile (10) ola, atasın depelemekden vāz gele. Māzin Şeybūbuñ sözin işidicek inandı ve eytdi: Ey Ḳardaş, ḳatumda yaḳın (11) ḥāṣıl oldı ki atam gerçekmiş. Şimdi tedbīr hemān budur ki

senüñle bile ḳarındaşum ʿAntere gidem, varup anuñla buluşam, yardımcı (12) olam ve yanında ḳul ve ḳuvvet olam. Evet bilsem ki sen bunda ne sebebden geldüñ, benüm ḳatuma ne ṭarīḳle yol bulduñ didi. (13)

162b

Şeybūb eytdi: Ḥaḳ Teʿālī bī-sebeb eyledi ki sen varup atañla ve ḳardaşuñla buluşasuñ. Benī ʿAbsa evla ammā benüm (1) geldügüme sebeb bu oldı ki bizüm begümüz Melik Ḳaysuñ ḳardaşı var idi, adı Mālik idi. Anuñ Yemen diyārında bir oġlı (2) bulunmış. Atasıyla ġāyet de ẕilletde ve ḳılletde ve belāda ve miḫnetdeymiş. Benī ʿAbsdan ve Benī ʿİṭfāndan altı biñ adam alup (3) Melik Ḳays anı Ḫalāṣ itmege gitmiş. İttifāḳ ol demde biz daḫı Müdāyene Ḳiserī ḳatında yörük olagelicek. Gördük ki ḥāl böyle olmış. (4) Yirine ḳardaşuñ ʿAnter, bir bahādırı daḫı ki 'Adına Muḳri'l-Vaḥş dirler.' üçümüz Melik Ḳaysuñ ardına düşdük. Nāgāh yolda (5) ḳażāb-ı āsmān irişüp Muḳri'l-Vaḥşuñ atı öldi, yayaḳ ḳaldı. Bu ḥālle Benī ʿAbs ṣuyına geldük. Ḳardaşuñ anı esirgedügünden (6) beni gönderdi ki bir eyü at uġurlayup aña iledem. İttifāḳ bu araya geldüm, bu ḥāle giriftār oldum. Elḫamdü'l-illah ki ʿabeş olmadı. (7) Senüñ gibi ḳardaşı buldum, seferümüñ ṣoñı müpārek oldı. Evet şöyle bilgil ki anuñ añlatdugı ġāyetde melūldur (8) ve baña muntaẓırdur. Eger sen benümle varursañ bir vechle feraḥ olsar ki vaṣf itse olmaz didi. Rāvī aydur. (9) Māzin bu ḥālle ḥayran oldı ve eytdi: V'Allah, bu bir ḳıṣṣadur, bu işden oġlancıḳ pīr ola ʿAnter gibi ḳardaşunuñ (10) eline girer didi. Anasına ve ḳocaya ṭanıtdı ve Şeybūbla bile bile gitmekçün söyleşdi ve meşveret itdi. (11) Ben elbetde giderin, ṣabrum ḳalmadı. Eger sizün daḫı ḫāṭuruñuz varsa gelüñ, gidelüm ve ḫāṭuruñuz yoġsa işbu (12) mālları ve davarları aluñ daḫı varuñ, Benī Ṣāliḥe gidüñ. ʿÖmrüñüz olduġınca anlaruñla duruñ didi. Anası eytdi: (13)

163a

v'Allah Ey Oġul, benüm sensiz ḥayātum yoḳdur, birgün senüñ firāḳuña ṣabr idemezin. Elbette senüñle bile giderin (1) didi. Ḳapunuñ aġılundan daḫı ṣafāsı götürüldi. Anasından daḫı bī-zarār itdi, bunlaruñla bile gitmege rāżı olmadı. (2) Māzin daḫı buna bir zātdan ve deveden virüp Benī Ṣaliḥ ḳavmine gönderdi, bāḳī ḳalan atları ve mā (3) lları alup Şeybūbla ʿAnterden yaña revān oldı. Māzin ayurdı ʿAnter ḳardaşumla ne vaḳt buluşam (4) dirdi ve Şeybūba daḫı bir eyü at virdi ve bir ḳaç hindi baġışladı ki ṭaşı sīr gibi keserdi ve eline (5) süñü aldı ve arḳasına çuḳal kiydi. Māzinüñ yanına düşüp gitdi ve seferlerinde vāḳiʿ olan (6) sergüzeştlerinden ḥikāyet itdi ve ʿAnterüñ bahādırlıḳların vaṣf eyledi. Ḳuşlıḳ olınca bu ḥālle

(7) gitdiler. Nāgāh gördiler ki ardlarından bir tōz belürdi ve ḳara bulut gibi olup bunlara ṭoġrı yürüdi. (8) Māzin eytdi: Bu tōz oldur kim, ol öldürür ve kim şeyṭānuñ ḳardaşları ulusı didi. ʿArap cemresin (9) cemʿ idüp ardumuza düşmişlerdür. Uş göresin ki ben bunlara ne iş idem. Teferrüc eyle ki varup (10) ḳardaşum ʿAntere ḫaber viresin Āṣmaʿī rivāyet ider ki bunlar bu sözdeyken bir tōz daḫı ilerü (11) başdan çıḳdı, gelirek tōz açıldı. İçinden bir ḳaç atlu çıḳa geldi. Şeybūb bunlara diḳḳatle (12) naẓar eyledi gördi ki ‘ Bunlaruñ muḳaddemleri Ẕü’l-Ḫimārdur. ‘ toḳuz adam daḫı buluşınca ve iki esīrleri (13)

163b

daḫı varat üzerine arḳuru birikmişler. Şeybūb baḳdı, gördi ki esīrlerün birisi ʿAnter ve birisi Muḳri’ (1) l-Vaḥşdur. Cān başına şıçradı ve Māzine eytdi: Dur yerüñde, ilerü gitme. İşbu esīrlerüñ birisi ʿAnter ve birisi (2) Muḳri’l-Vaḥşdur. Bunlara bir nāgāh iş olmışdur. Yoḫsa ʿAnter buña esīr olıcaḳ adam degüldür. (3) Kimsenüñ ḫātırına bunuñ gibi muṣībet gelse olmaz. v’Allah taḳdīr sende, muḳadder olan āfeti kimse defʿ (4) itse olmaz didi. Māzin bunı işidicek sucı içmedin mest oldı ve dar ciḥān gözlerine ḳara (5) ñu oldı ve Şeybūb eytdi: Yā Āḫī ʿAnter gibi bahādır ki sen vaṣf idersin. Ol ʿArab cemrāsınuñ elinde (6) nice giriftār olaydı. Şol ḥikāyetler ve ʿArab işlerine sen andan naḳl idersin. Bu ne ḫāldür, didi. (7) Şeybūb eytdi: v’Allah ben daḫı bu bābda müteḥayyir ḳaldum. Bilmezin ki sebeb nedür. Naḳl itdügüm anuñ hüner (8) lerinden biñde biri degüldür. Andan ṣoñra şol bahādır ki ʿAnteri esīr itmişdür. ʿArab içinde yedi (9) biñ adama ṣayılur. Benüm ḳardaşum ʿAnterle anuñ ʿacāib vāḳʿaları olmışdur. İşidesin, cümlesünün (10) biri uş işbu seferümüzde Kiserī önüñde muḳābil oldı. Kardaşum anı zelīl, ḫaḳīr itdi. Kiserī (11) dilek idüp ṣulḥ itdi ve Melik Nuʿmāna girüp barışdurdı. Dürlü dürlü āndlar içdi ki (12) ayruḳ ḳardaşumla ʿadāvet itmeye ve yaramız ḳaṣd ḳılmaya. İkisine daḫı ḫilʿat virüp destūr (13)

164a

virdi. Şimdi ol şeyṭān yine ʿadāvete bünyād urmuş ʿahdine durmamış ve āndını riʿāyet (1) itmemiş. Kim bile ki ne ḥīle idüp bunuñ gibi fesād itdi. Yoḫsa ʿAnterle muḳābil mi olurdı? (2) Rūzgārdur kişi anca uçmaduġı vaḳʿaya ṣataşur. İmdi eger benüm tedbīrüme uyarsañ (3) bu vaḳʿadan ḫalāṣ bulurın. Bunuñ gibi işleri çoḳ görmişim ve sergüẕeştleri çoḳ görmişim, geçür (4) mişim didi. Māzin eytdi: Ben ṣavaşdan ġayrı iş bilmezin ve süñümi adamlar yıġar ne ṣaḳmaḳdan artuḳ (5) tedbīr bilmezin. Hele bir sen daḫı göñlindeki fikr itdügüñi söyle, göreyin

didi. Şeybūb daḫı bu ḥīle (6) tedbīr idi ki iki tarafdan gelen ḫalḳı helāk itmege sebeb oldı. Ammā evvel ʿAnter ne vechle esīr (7) olduġın beyān idelüm. Daḫı ṣoñra Şeybūbuñ ḫalāṣ itme tedbīr itdügün şerḥ idevüz. ʿAnterüñ (8) esīr olduġu ne ʿacaībdi ve Ẕü'l-Ḥimāruñ elinde ṭutsāḳ olduġuna ʿillet-i ġarībdi. Tevāriḫde (9) altun ṣuyla yazmaluydı ve mermerlerde demür ḳalemle yazmaluydı. Zīrā şol vaḳt ki Ẕü'l-Ḥimār, Kiserī (10) öñünde ʿAnterle muḳābil oldı ve ʿAnter anı atdan yıḳup zelīl ḫaḳīr itdi. Andan Dureyd (11) bin Ṣamʿa, Kiserī ve Nuʿmān öñünde ṣulḥ idüp barışdurdı. Ẕü'l-Ḥimāra ānd virdi ki ayruḳ ʿAnterle (12) ʿadāvet itmeye ve düşmānına yardum idüp bunuñ üzerine gelmeye ve göñlünde kırgın ṭutmaya (13)

164b

ve ḥased görülmeye. Bu ḥālle varup Dureydle diyārına gitdi, varıraḳ ḫareket itdi ve fesād göñlünde (1) ḳaynadı ve cigeri od olup yandı ve göñlünde eytdi: Ne tedbīr idem, ol şeyṭānuñ helākuna ve ne (2) ḥīle ḳılam diyü bir ḳac gün müteḥayyir olup fikr deryāsına ġarḳ oldı. Bir gün ḫāṭırına şeyṭān bunı (3) bıraḳdı ki varup Mekkeye gide, pes göñliyle danışup eytdi: Baña hemān çāre bu ḳaldı ki varup Mekkeye (4) gidem ve tepelere secde idüp beyt-i ʿaẕīme ve ele girmeye yalvarup zarılıḳ idem. Ola ki baña bir meded (5) irişdüreler, ol veled-zinānuñ ecelini benüm elümde idem didi. Sefer yaraġın görüp Beyt-i Ḥarāma gitdi. (6) Varup irişdi, ṭoḳuz gün tamām oruc dutdı, ṭaʿāmdan perhīz eyledi ve hebl āʿlametüñ (7) ḳatında secdeler idüp tażarruʿlar itdi ve seḥer vaḳtlerinde yalvarup tepelerden ʿAnter üzerine yardım (8) ṭaleb itdi ve onıncı gice olınca ṣabāḥa yaḳın uyurdı ve düşünde şöyle gördi ki (9) olup ki Beyt-i Ḥarāmda ve Kirmānī üzerinde idi. Ol ışıġa eglür daḫı buña aydur ki Yā Ẕü'- (10) -l-Ḥimār, beşāret olsun saña ki maḳṣūduñ ḥāṣıl oldı. Ol Benī ʿAdnān bahādurınıñ emeli yaḳın (11) olmışdur. Bizden ʿaẕāba müsteḥaḳ oldı. Zīrā ki Beyt-i Ḥarāma ḥac itmez oldı ve putlar ʿibādetine muḳayyed (12) olmaz oldı. Uş bu yıl anuñ ʿömr-i defterin dürerüz, senüñ ṭuzaġuña bıraġavuz. Evet (13)

165a

ṣāḳın, elüñe girürse ḳılıcuñla urma. Belki El-Ḫıżıra mevt beriyyesine ilet. Buhūn dirler (1) bir ḳavī vardur. Anda başı aşaġa at gitsün didi. Rāvī eydür: Ol ḳavī bu zamānda daḫı vardur. (2) Maʿlūmdur dirler. Tā şol ḳadar vaṣf iderler ki ʿāṣīlerüñ cānları anda ġaẕāblanur didiler. Ol sebebden (3) dür ki Emīr El-Müʿmin ʿAlī Kerem Allah buyurmışdur ki ḳuyularuñ ḫayırlusı zemzem ḳuyusı ve şerlüsi (4) bir himmet ḳuyusıdur ve hem Āṣmaʿī daḫı dimişdür ki her

kelām ki bu ḳuyu ḥaḳḳına söylerler. Gerçekdür ki (5) biz dāim anuñ üstüne varurduḳ. Güya rāyiḥaları yaramaz ḳoḳular gelürdi. Aydurlardı ki Bugün ʿāsīlerden (6) ve cabbārlardan birisi ölmişdür. Aña ʿaẕāb olınur didilerdi ve daḫı aydurlardı Her kim ol ḳuyuya (7) yaḳın varsa at kişnemesi gibi āvāz gelürdi. Ol muʿaẕẕab olanlaruñ feryādı ve fiġānıdur dirlerdi (8) ve her ḫātūn kişi güyegülü olsa ol ḳuyuya uġrasa ol ḳorḳunc āvāzlardan işidüp (9) fırtınadaġın bıraġurdı ve hem Ḥażret-i Resūlallah-ı ʿAleyhi vesellem buyurmışdur ki ḳıyāmet (10) gün olıcaḳ Ḥaḳḳ Teʿālā bir yaġmur göndersin. Ta ki ḫalḳ ṭoru ḳalḳalar. Ol vaḳt kāfirlerüñ cānı (11) bir mevt ḳuyusına ulaşır didi. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider. Yine biz ol ḳażiyyeye gelelüm. Şol vaḳt ki (12) Ẕü'l-Ḥimāra bu nesneyi pes ṭarafından şeyṭān söyledi. Ẕü'l-Ḥimār şād oldı ve Hayl-i aʿlā (13)

165b

öñünde secde ḳıldı ve ġuṣṣadan ḫalāṣ oldı. ʿAnterüñ helākına yaḳın ḫāṣıl itdi. Andan (1) dönüp Benī Ḥamīr ṭarafına revān oldı. ḳarḥından dünyāya ṣıġmazdı. Rāvī aydur: Ẕü'l-Ḥimāruñ (2) ḳabīlesinde ṭoḳuz kişi düşti ve yarı ordı her işde īʿtimād anlara idi ve sırrın anlara (3) söyledi. ʿAnter, Ẕü'l-Ḥimār, Kiserī öñünde maġlūb ve makhūr idicek bunlar daḫı şöyle saḫt (4) olmışlardı ki ne beñzer Ẕü'l-Ḥimāra niye Ẕü'l-Ḥimāruñ Mekkeye gitdügin daḫı bildiler, teşvīşlendiler. Baʿżısı eytdi: (5) v'Allah ʿAntere kīn icib yürürdi. Şöyle yeñeriz ki varup aña intiḳām itmege gitdi didiler. (6) Bu fikir ile bir zamān oldılar, bir gün Ẕü'l-Ḥimār Mekkeden geldi ve bunlara ḫālin ḥikāyet itdi (7) ve Hayl-i aʿlā dan yaña ʿināyet oldı didi. Bunlar daḫı şād oldılar ve aytdılar. Bunuñ gibi düş (8) yalaġı olacaġdı. Bunuñ gerçekliginde şibh yoḳdur. ʿAnterüñ işi ṭamām oldı didiler. (9) Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Şimden girü çāre budur ki ʿIrāḳ yolına gözçiler ḳoyup gözledevüz. Daḫı (10) bir yerde fırṣat avlayup depeleyevüz didi. Yoldaşları eytdi: Lā v'Allah bu, eyü tedbīr degül. Hüpel (11) anı kendüyse sürüp saña getürse gerekdür ve ṣanmaduġuñ yerden elüñe nesne virse gerek. (12) Eger uyarsañ ṣabruñ yoġsa ʿIrāḳ yolına adam mekden daḫı mümkün ṭarīḳ vardur. (13)

166a

Anı ṭutmaḳ yegdür didiler. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Ne ṭarīḳ iledür, nice irelüm didi. Bunlar aytdılar. Biz şöyle (1) işitdük ki Melik Ḳaysuñ Yemen diyārında ḳardaşı oğlı bulunmış. Adam cemʿ idüp getürmege (2) gitmiş. ʿAnter daḫı ʿIrāḳdan gelincek anuñ gitdügin işidüp ardına düşse gerek. Biz daḫı bunlaruñ (3) izin sürüp gidelüm. Ola ki Hayl-i aʿlā yardum bulup depeleyevüz

ve dönüp yine gidevüz. Bu (4) nevbetde olmazsa bu daḳʿada daḫı elümüze gire. Hüpelüñ vaʿdesine muntaẓır olup ṭuravuz. Ẕü’- (5) -l-Ḥimār eytdi: Bārek Allah, eyü didüñüz. Ṣavāb-ı tedbīr daḫı budur ki siz buyurduñuz. Evet, eger ki (6) budur ki şimdi varup gidevüz. Şāyed ki ʿAnter daḫı gelüp Ḳaysuñ ardınca gitdi ola, (7) varuñ iki günedek sefer yaraġın görüñ, gidelüm. Evet, ṣāḳınuñ. Bu ḫaberi ḳayın atam (8) işitmesün ki bize ʿahduñı bozduk ve ḳulıña ṭurmaduk diyü söylemeye didi. Anlar (9) daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten ḫōş ola, eyle idelüm didiler ve ḳabīleye şöyle bildürdiler ki bir ṭarafa rızḳ (10) ṭaleb itmege giderler. Bu ṣūretle çıḳup on kişi yola revān oldılar ve ʿAnter ḳaṣdına peykveş (11) tüvān oldılar. Gice gündüz dimeyüp gitdiler. El-ḳıṣṣa gelüp ʿAnterüñ Muḳri’l-Vaḥş ile (12) eglendügi yire irişeler. Ṣusuzlıḳdan buñaldılar. Birisi buñlarun bu diyārı bilürdi. (13)

166b

Ḳanda ṣu var ḳanda yoḳ görmişdi. Evvelden bu ṭarafa sefer itmişdi. Bunlar çıkup Benī Bāʿiṣ (1) ṣuyına getürdi. Issıdan ve ṣusuzlıḳdan ġāyet de buñalmışdı ve atları żaʿīf olmışdı. (2) Bu eytdi: ḥālde iken ḳulaḳlarına bir at āvāzı girdi. Meger ki ol at ʿAnterüñ idi, Ẕü’l-Ḥimār bildi, (3) v’Allah ki bu at ʿAnterüñdür, düşüm gercek oldı. Ġālib budur ki ʿAnteri bunda (4) depelemişlerdür. Yāḥūd uyuḳudadur ve hem daḫı budur ki atı yayanda elüñüze aluñ. ʿAnteri (5) isteyelüm didi. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki Ẕü’l-Ḥimār didügi vāḳiʿ idi. Benüm daḫı ʿAnter (6) ol vaḳt uyuḳuya meşġūldı, zamāna miḥnetinden fāriġ ve rūzgār āfetinden ġāfil idi. (7) Meşhūr meṣeldür, aydurlar ki o sık baş türküde aşludur diyü. ʿAnterüñ daḫı uyuduġuna (8) sebeb bu oldı ki Şeybūb ḳoyup gidecek. Öyle ıssı olınca otururlar ve ıssuzluḳdan (9) ve ıssızluḳdan dört yanlarında ḳuzġunlar va ḳarġalar öterdi ve dereler, depeler alḳum ṣalḳum (10) görünürdi. Geyikler ve ṭavşanlar yaḳkınlarında otlardı. ʿAnter eytdi: v’Allah ki işbu ḳarġalaruñ (11) ötdügi baña ḫōş gelmez. İşbu seferümüz müpārek sefere beñzemez. Senüñ atuñ oldugı eyü ḳāl (12) degüldür didi. Ṣu kenarına geldiler, yüzlerin ṣu havāsına ṭutup arḳaların güneşe (13)

167a

ḳarşu virdiler. Andan Melik Ḳays ḥālinden söyleşdiler ve Şeybūbun eglendügin ḳayırdılar. Orda (1) o raḳīḳ güneş ḥarāreti ġalebe idüp süst oldılar, uyudılar. Zīrā ki gice uyumamışlardı. (2) Ṣuya yırtıcı canāvarlar ḳorḳusundan ol sebebden kendüleri yuñamadılar, mecālleri ḳalmadı. (3) Bunlar bu ḥālle ġāfil ve fāriġ yaturken Ẕü’l-Ḥimār yoldaşlarıyla irişi geldiler,

gördiler (4) ʿAnter Muḳri'l-Vaḥş ile dünyādan ġāīb olmışlar, şād-ı ḥürrem oldılar ve ittifāḳla ʿAnterüñ (5) üstüne düşüp ṭutdılar. Ḥaḳ Teʿālā bunı belāya giriftār itdügüne sebeb buydı ki bahādırlıġa (6) maġrūr olmaya. Şöyle īʿtiḳād ide ki muḳadder belā irişecek bahādırlıḳ ve ḳuvvet-i ḳāʾide itmez (7) ve kimse aña mānīʿ olmaz. Pes ʿAnterüñ kendüye īʿtiḳādı olup maġrūrluġundan ötüri ki (8) Ẕü'l-Ḥimār gibi bir şeyṭānı ḥavāle idüp düşünde bu nesneleri aña didi ve bunuñ gibi cabbārı (9) anuñ elinde zebūn eyledi. ʿAẓamet ve salṭanat, Ḥaḳ Teʿālīnüñdür ki mecmūʿ ʿuyūbdan (10) noḳṣāndan münezzehdür ve ehl ü şirküñ müptediʿlerüñ didiklerinden muḳaddesdür. (11) Rāvī eydür: ʿAnter uyandı, gördi ki Ẕü'l-Ḥimār bunı baġlamış, ġāyet de incindi ve ḥīle ile (12) ele girdügüne gücendi. Andan Ẕü'l-Ḥimāra eytdi: Yā Ẕü'l-Ḥimār, ḳani āndlaruñ ve ʿahdlaruñ ki (13)

167b

Kiserī ḳatında itdüñ. ʿArab ḳatında var mıdur ki kişi ʿahdine ṭozmaya didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: (1) Ey Veled-i Zinā ve İbnü'l-Laḥnā, senüñ gibi ḳara yüzlünüñ neseb ve aṣl işleriyle neʿahdi vardur? (2) Ḥāl budur ki ben bu işi kendü fikrümle itmedüm, Hayl-i aʿlādan buyruḳ oldı. Eger anuñ benümle (3) ʿināyeti vardı olsa ben seni bu belāya bıraḳmayı bilürdüm. Baña şöyle işāret oldı ki şimdi (4) seni alup Ḥażar Mūt beriyyesinde Berehūt ḳuyusuna başı aşaġa bıraġam didi. Andan ṣoñra (5) ʿAnteri kendü atı üstine berkitdiler ve Muḳri'l-Vaḥşı beriyyeden üzerine arḳurı baġladılar, (6) Ẕü'l-Ḥimār feraḥından dünyāya ṣıġmazdı. Zīrā yalvardı ki bundan ṣoñra kendünüñ naẓarı (7) yoḳdur. Ḳaṣd itdi ki bunı ḳuyuya atuġundan ṣoñra yine Mekkeye vara, bu niʿmetüñ şükrün yirine getüre. (8) Getire ve Hüpel öñünde secde ide ve şiʿrlerinden Beyt-i Ḥarāmda aża ve eceli gelüp olınca (9) Hüpel ḫizmetinde ola. Bu nīyetle şād olup giderken oldı ki Şeybūbla Māzine düş oldılar. (10) Şeybūb Māzine eytdi: İşde öñümüzden, ardumuzdan düşmān bize ḳaṣd eyledi. İmdi bunlardan ḥālümüz (11) bulmaġa ṣavāb-ı tedbīr budur ki sen bir gide durasın. Añın deveden itib baş aça. Daḫı senüñ (12) öñüñde durayın, varayım Ẕü'l-Ḥimāra bir ḳaç söz ḫāṭuruma gelmişdür. Diyem Ola ki işbu ardumuzdan (13)

168a

gelen buluña, ḥamle ideler. Ḳardaşuñ ḫalvet ḳala. Bu ṭarīkle anuñ ḫalāşına mecāl bulavuz. (1) Yoḥsa ṣavaş ile ḳurtarıbilecegimiz maʿlūm degül didi. Māzin gördigi Şeybūbuñ fikri eyüdür. (2) Ḳabūl itdi ve eytdi: Yā Āḫī, sen bilürsin. Ne tedbīr idersin, saña uyarın. Muḫālefet itmezin

didi (3) ve atsına buyurdı. Şeybūb nice dirse eyle itdi. Andan ṣoñra Şeybūb yüzini ṣarup dilbendinüñ (4) ucun, boġazına bıraḳdı ve sözin daḫı yād idem ki söylemege ʿazm itdi, tā ki Ẕü'l-Ḥimār bilmeye. Andan (5) yürütüp Ẕü'l-Ḥimārı ḳarşulayup çaġırdı, feryād itdi. ʿĀcızlıḳ ve miskinlik gösterdi. Ġuṣṣa (6) ve melālet iẓhār itdi,eytdi: Ey ʿArab Uluları, hīç sizde bir ġayret ve bu gelmişlere yardum (7) idici ve Hayl-i aʿlāya secde idici yoḳ mıdur ki bizi bu belādan ḫalāṣ ide ve bu ḥakāretden (8) ve meẕelletden ḳurtara. Ḥālümüz mükerrer oldı, düşmān elinde zebūn olduḳ, bāş açup oturın. (9) Ḫātūn kişi Mekkeye ʿazm itmişdi, varup bunlara secde ideydi. Hayl-i aʿlādan himmet ve ġāyet (10) isteye idi. ʿArab ḥarāmīsi çıḳup yoldaşların ḳorıdı ve mālınıñ ekṣerin aldı, eytdi: Sizde hīç (11) bir Hayl-i aʿlāya muḥabbet idecek yoḳ mıdur ki bize yardum ide. Şol ardumuzca gelen düşmāndan ḳurtlara (12) ve ol ḫātūn kişinüñ māllarını iledüñ. Şol şeyṭānlara olmaya didi. Ẕü'l-Ḥimār bunuñ sözin (13)

168b

işidicek esirgedi ve yoldaşlarından birisine eytdi: Var şol çaġrınuñ ḫaberin al, ḥāl (1) ne ise ʿale'l-tafṣīl söylesün ve benüm şol öñümüzde görünen tōzundur. Bilürici bilmez mi? Teftīş (2) eyle, gör didi. Ol kişi daḫı ilerü yürüyüp Şeybūba ḳıṣṣasın ve ḥāl ü ṭāīfesin ve ḳabīlesin (3) ṣordı ve meded istedügüñe sebeb nedür, didi ve ol görende tōz nedür, Hīç bilür misin, didi. (4) Şeybūb eytdi: Yā Āḫī, biz Benī Ziyāndanuz. İşbu baş açup oturan ḫātūnla Mekkeye giderdük. (5) Zīrā ki bizüm ḳabīlemüz ḫātūnlarunuñ ġāyet de cömerdlerindendür ve ḳonuḳluḳ elcilerinden ve elçiler ṭuyurup (6) yalaklar ṭutanaḳındur. Ġāyet de dindār ve māldār ḫātūn kişidür. Bu yıl diledi ki Mekkeye vara, putlara ziyāret (7) idüp Hayl-i aʿlā öñünde secde ide ve çoḳ māl daḫı aldı. Baʿżısın kendü mālından aldı ve baʿżısını (8) ḫalḳ tezer itdükleriñe ḫayl yolına ve añun muḥabbetine ṣıdḳa ireler. Ol māllardan birisi buydı ki (9) bir ḳızıl altundan ḫalḳa vardı ki üzerinde Lāt ve ʿUzzā ṣūretleri işlenmişdi. El-ḥāṣıl (10) bu nesneleri alup bizi daḫı yoldaş idindi ve yol ḫarclıġın virüp yola aldı. Bu niyyetle gide yürürken (11) Benī Ṣāliḥ ṣularına geldük. Bir laḥẓa ṣulanmaġ içün ḳonduḳ, nāgāh ol yerlerüñ cemrāsı bizümle māl (12) vardıġın duymışlar, yüz adam ardumuza düşmişler, irişüp dört yanımızı baġladılar. Biz daḫı (13)

169a

elümüzden geldikce cenk itdük. On adamumuz düşdi, bir pāre üstümüzden bunları defʿ itdük. (1) Bu ḳadar da aḫşām irişdi. Gice daḫı ardumuzdan kesilmediler. Ṣabāḫadek ṣavāş ide ide

gitdik. (2) Ṣabāḫ olıncaḳ gördük ki beş kişimüz ḳalmış, anları ḳoduḳ ki ol ḫalḳla cenk idüp egleneler, biz sürüp (3) ilerü size geldük, meded idüp bu ḫātūn kişi ol ẓālimlerüñ elünden ḫalāṣ ire. Siz şimdiyedek (4) ġālib budur ki ol yoldaşlarumuz daḫı helāk oldılar yāḫūd ḳoyup ḳaçdılar. Sizden ġayrı bize çāre (5) ḳalmadı. Eger Hüpelüñ ḫüccetine, muḥabbetine bize ʿināyet iderseñüz ol şerīf-i maḳāmda varıcaḳ size ḫayır duʿālar (6) idevüz. Yoḫsa elümüzden ne gelür, kendü nefsimizi anlara teslīm idüp bunlar içün neẕir ulanmış mālları (7) virevüz. Sizi daḫı yardum itmedügüñüz içün maʿdūr dutavuz. Zīrā ki anlar çoḳ ḫalḳdur. Siz hemān on (8) kişi yenilseñüz gerek. Eger cürʿet idüp varmazsañuz kimse ḳınamaz didi. Rāvī eydür: Ẕü'l-Ḥimāruñ ādemīsi (9) Şeybūbuñ sözin işidicek esirgedi ve eytdi: Yigit, beşāret olsun saña ki maḳṣūduñ ḥāṣıl (10) oldı. Uş işbu saʿāt gör ki düşmānlarunuñ başına ne āfet gelse gerek. Zīrā bizümle Ẕü'l-Ḥimār ile (11) dür. ʿArab iti yedi biñ adama ṣayarlar. Bu didügüñ ʿArab cemrāsını bir ḫamlede dağıdur ṭoġmaduġa döndürür. (12) Belki sen daḫı seferiñde ḥażırken bunuñ cevābın işitdüñ ola didi. Şeybūb eytdi: Belī v'Allah senüñ (13)

169b

ʿazīz ve mükerrem başiçün ol yigidüñ bahādırlıġın ve mürüvvetin ve dermāndelere şefḳatin işitmişim. (1) Ḥaḳ Teʿālā seni sevindürsün, eyü ḫaber virdüñdi. İmdi bizüm ḥālümüzi aña öget, şerḫ eyle. Ol ki (2) bizi esirgeyüp düşmān elinden alı ḳoya didi. Ol kişi daḫı defʿ varup bu kişinüñ ḳıṣṣasın (3) Ẕü'l-Ḥimāra ʿarż eyledi, Ẕü'l-Ḥimār bu ḫaberi işidicek şöyle ḳaḳdı ki gözleri ḳanla doldı (4) ve eytdi: Ben diri olam, dünyāda at arḳasında daḫı Hüpel içün neẕr olınmış mālları ʿArab (5) cemrāsı ṭaleb ide ve ġāret eyleye. Lā v'Allah bu olur iş degül didi ve fi'l-ḥāl Benī Ṣāliḥ ḫalḳunuñ (6) üstüne süñüsin ṭoġruldup at ṣaldı ve eytdi: Hayl-i aʿlā ḥaḳḳıçün ben ol şeyṭānlaruñ ḳanla (7) yiriñ yüzini boyayın ve seller idüp aḳıdayın ve ṣoyḳaların ve silāḥların ve atların alup bunlara vireyin. (8) Bundan Hüpel-aʿlāya armaġān anda oluşdursunlar didi ve yoldaşlarından beş eyü bahādırı (9) kendünüñ ardınca yola depdi ve devirdi. ʿAnterle Muḳri'l-Vaḥşı beklemege ḳaldı. Andan (10) Ẕü'l-Ḥimār ışmarladı, Şeybūba eytdi: Varsın yoldaşıñla ol ḫātūn kişi devesine bindür ki (11) ḫāṭırın tesellī idüñ. Uş gözi ḳarşusunda düşmān ḳahr idüp maḳṣūdın ḫāṣıl idin (12) ve Hüpel-aʿlā muḥabbetine aña muʿāvenet ḳılayın didi. Bunlar Benī Ṣāliḥ üzerine gitdiler, Şeybūb şād-ı ḥürrem oldı, (13)

170a

sürüp Māzin ḳatına vardı ve eytdi: Yā Āḫī, beşāret olsun saña ki iki düşmānı birbirine (1) bıraḳdım. İşde Ẕü'l-Ḥimār girüden gele, düşmān üzerine gitdi. Ḳanġısı helāk olursa fāidedür. (2) İmdi ḳardaşuñ dört adam ile ḳaldı. Ben Ẕü'l-Ḥimāruñ kendüden iḥtiyāṭ iderdüm. Hele (3) anı ṣavdum, gitdi. Furṣatdur, ḳardaşı ḫalāṣ itmege saʿy eyle didi. Māzin daḫı feraḥ olup atın (4) depdi. ʿAnteri bekleyen adamlara yaḳın vardı, naʿra urup ḥamle itdi. Defʿ irsin yoḳdı ve ardınca (5) birisin daḫı anuñ üzerine düşürdi. Şeybūb ardından çaġırdı, eytdi: Yā Āḫī, ḳoruma bunları, (6) bize fāidelerü doḳundı. Bunlaruñ sebeb ile teşvīşden emīn olduḳ, ḳardaşumuzı bulduḳ (7) didi. Māzin , daḫı vāz geldi. Ol iki kişi daḫı sevindiler, Şeybūbuñ sözini görcek ṣandılar. (8) Alḳış idüp aytdılar. Taḥsīn bunuñ inṣāfına bu deñilmese bu öñünce giden şeyṭān bizi (9) daḫı depelerdi didiler. Bu ḳadar da Şeybūb irişüp süñüyle yerin dürtdi, ḳarnından arḳasına (10) çıḳdı. Birisi bu muṣībeti göricek ḳaçdı, baş alup Ẕü'l-Ḥimāra gitdi. Māzinle Şeybūb (11) daḫı bunı ḳovmaġa muḳayyed olmadılar. ʿAnteri Muḳri'l-Vaḥşı cürmüñe meşġūl oldılar. ʿAnter, Şeybūb (12) atlu olmaġın evvel bilmedi ṣoñra baġın çözdi ve belādan ḫalāṣ itdi. Gördi ki Şeybūbdur, (13)

170b

şād oldı. Andan ṣoñra eytdi: Yā İbnü'l-melʿūne senüñ ata binmek ʿādetüñ degüldi, kimden (1) destūr alduñ didi. Şeybūb eytdi: Ata bindümse seni esīrlikden ḫalāṣ itdüm, ẕiyān mı (2) eyledüm didi. Ben olmasam Teñri bilür ki ḥālüñ nolardı? Şimdem ṣoñra sen yayaḳ yüri. Ben uyuyorurum (3) didi. ʿAnter gelüp eyü didüñ, Yā Veled-i Zinā. Şimden girü eyle idelüm didi. Andan (4) Şeybūb ṣorup eytdi: Yā Āḫī, ne vechle Ẕü'l-Ḥimāruñ eline düşdüñ, ne ʿaceb ġāfil (5) olmışsın didi. ʿAnter Uyuḳu şirretine uġraduk, nāgāh belāya ṣataşduḳ, Ol ḳadar (6) küşmāl daḫı muḳadder olmışdı, buyulmış tiyü. didi. Andan ʿAnter Şeybūba eytdi: Yā Āḫī, bu yolıñca (7) gelen ne yigitdür, bunı ḳanda bulduñ? Bize ḫaylī yardum itdi, ne ṭāifeden idügün bilelüm ki biz daḫı (8) buña bu iḥsānuñ ʿivażın idevüz didi. Şeybūb eytdi: Yā Āḫī, buña Māzin İbn-i Şeddād dirler, (9) Benī ʿAbsdandur. Evvel var, görüş ve esenleş, ṣoñra kim idügin ve ḥālin ve ḳıṣṣasın evvelden āḫire (10) saña ḥikāyet idem ki ʿaceb ittifāḳdur. Iraḳ senden ayrılmış idi, saña muavindür didi. ʿAnter eytdi: (11) Benī ʿAbs, benüm atamdan ġayrı Şeddād mı vardur? Bu neden Şeddād oġlı olur, benüm ḫōd senüñle (12) Cerīrden artuḳ ḳardaşım yoḳdur didi. Şeybūb eytdi: Gerçeksin Yā Āḫī, Benī ʿAbsda senüñ anañdan (13)

171a

ġayrı Şeddād yoḳdur. Evet bu daḫı ol senüñ atañ olan Şeddāduñ oġlıdur ve senüñ ata (1) bir ḳardaşuñdur didi ve ḳıṣṣasın evvelden şerḥ eyledi. ʿAnter şād oldı ve göñli ḳuvvet buldı ve Māzin (2) cāndan ṣoḥbet itdi. Andan yaḳın gelüp ḳoca ḳoca güreşdi ʿizzet ve ḥürmet itdi. Avurd urup (3) birbirünüñ ḥālüñden söyleşdiler ve sergüzeştleründen ḫaberleşdiler. Muḳri'l-Vaḥş müteḥayyir oldı ve ʿAntere (4) ḳardaş bulunduġuna sevindi ve gelüp görüşdi ve eytdi: Senüñ atañ ḫaberiñ işidicek (5) biz vechle feraḥ olsardur ki ʿömrī içinde olmaya didi. Rāvī eydür: ʿAnterüñ göñlinde Ẕü'l-Ḥimāra (6) od yanardı, Şeybūba eytdi: Getür atuñı Muḳri'l-Vaḥşa vir. Daḫı varsın, Māzinüñ anasınla (7) biz üçümüz varup ol şeyṭānuñ ardından irişelüm. Ben aña andan ṣımāġı göstereyin ve miḳdārını (8) kendüye bildüreyin didi. Şeybūb daḫı Semʿān ve Ṭaʿāten diyüp atını getürdi, Muḳri'l-Vaḥşa virdi. (9) ʿAnter ve Māzin ve Muḳri'l-Vaḥş silāḥ bağlanup yaraġa mustaġrıḳ oldılar ve Ẕü'l-Ḥimāruñ ardına (10) düşdiler. Māzin ʿAnterüñ yanınca giderdi ve ḳarḥından yola ṣıġmazdı. Rāvi eydür: Bunlaruñ (11) ḥāli böyle oldı. Geldük biz Ẕü'l-Ḥimār ḳıṣṣasına. Ẕü'l-Ḥimār daḫı Māzinüñ ardınca gelen (12) düşmānlaruñ üstüne ḫamle ḳıldı ve sürüp tōzlarunuñ içine girdi, gördi ki seksen adamdur (13)

171b

ki Māzin depeledügi kişinüñ ḳardaşları getürmişlerdi. Bunlar göricek Ẕü'l-Ḥimār çaġırdı, eytdi: (1) Yā Veled-i Zināla, Beyt-i Ḥarāma ziyāret itmege ḳaṣd idenlerüñ ardınca ne görürsin ne umarsın? Bunlar nedür, (2) ulanan mālları niye alursız? Alduġuñuz rızḳ işiñizi bitürmez midi ki ziyāde küstāḫlıḳ idersiz didi. Şol Mişe arslānı (3) gibi bunlaruñ üstlerine ḫamle ḳıldı, başların at ayaġı altında ṭolu gibi dökdi ve zırhlarını ḳılıçla kesdi. Bir saʿātde (4) bunları perākende ḳıldı. Rāvī eydür: Seksen kişi yalñız Ẕü'l-Ḥimāra ṭurmazdı. Ḳanda ḳaldı ki beş yoldaşı (5) daḫı ola pes bir saʿātde bunlardan elli adam düşürdiler. Bāḳīsi başların alup ḳaçdılar. Ẕü'l-Ḥimāruñ yoldaşları (6) ndan bir eyüsi ve kendü ḳatında ġayrısı muġaẕẕī düşdi. Adı ol sebebden Ẕü'l-Ḥimār daḫı bu ḳaçanlaruñ (7) ardına düşdi, göñlüne şifā ḥāṣıl olınca ḳırdı. Andan dört yoldaşıyla dönüp bu ḳırdıḳları adamlarıñ (8) silāḫların ve ṣayakların cemʿ itmege başladılar. Bunlar bu işe meşġūlken nāgāh ol Māzinle Şeybūbuñ (9) ellerinden ḳurtulan kişi irişüp geldi ve feryād idüp çaġırdı, eytdi: Velīkim, Ey ʿAmmim oġulları, (10) bu ḥālde siz ṣoyḳa düşürmegi ḳovuñ. Ḳaçup ḳurtulmaḳ ardınca olak. Zamān bir dürlü daḫı düşüpdi. (11) ʿAnter bin Şeddād ḫalāṣ boldı, şimdi üstüñe ayrışıb gelürler. Eserüñüzi dünyādan maḥv iderler didi. Ẕü'l-Ḥimār (12) bu ḫaberi işidicek ḳadīd oldı. Bedenine lerze ve göñline teşvīş düşdi, belāya ṣataşdı ve (13)

172a

muṣībete uġradı. Andan yoldaşları, bu ḫaber getüren kişinüñ yanına gelüp ʿAnter ne vechile ḳurtuldı (1) diyü ṣordılar. Ol eytdi: Ṣol şeyṭān ki gelüp bize aġladı ve ʿArab ḥarāmisinden şikāyet itdi. Yoldaşıyla (2) siz gidicek bize ḥamle ḳıldı, üç yoldaşımı depelediler. Andan ṣoñra anlar ʿAnteri ḳurtarmaġa meşġūl oldılar. (3) Ben başum alup ḳaçdum. Eger ʿAnteri ḫalāṣ itmege muḳayyed olmasalar beni daḫı yoldaşlarum gibi iderlerdi. Çoḳ sözi ḳoñ, (4) şimdi ḳıṣṣa vaḳti degüldür. Ḳaçmaḳ ardınca oluñ yoḫsa ol veled-i zinā işbu saʿāt irişüp hepüñüzi helāk (5) ider didi. Andan bir kişi ḳulaġuzları vardı, Ẕü'l-Ḥimāra eytdi: Yā Emīr, ol gelüp bizden meded isteyen ve Hüpelüñ (6) ziyāretine gideriz diyen şöyle beñzer ki ʿAnterüñ ḳardaşı Şeybūbı depeleyen bilürin. Ol yer mekkār, nābekārdur ve yalancı ve ḫīlebāz (7) ve ġaddārdur didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Ey ʿAmmüm oġlı Şeybūbnı Ṣāliḥ de bunlardı ola yāḫūd ḳardaşı bizde esīr olduġun (8) ne bildi. Ola ki bunuñ gibi tedbīr ideydi veyāḫūd işbu biz daġutduġumuz atlular anı Şeybūbdan ḳorurlardı ola, hem bir daḫı (9) budur ki Şeybūbuñ atla yürümek aṣlā ʿādeti degüldi, dāim yayaḳ yürürdi didi. Ḳulāvuz eytdi: Yā Emīr, baña (10) şöyle gelür ki Şeybūbun ḳardaşıyla Yemen vilāyetine Ḳays ardınca gideydi. Bu memlekete gelicek azuḳları dükendi ve atları (11) yoruldı. Belki yoldaşlarunuñ atı helāk oldı. Daḫı Şeybūb vardı, aña bir at aġırlayup getürmege gitdi, varup (12) atı alup ḳardaşına giderken gördi ki biz ḳardaşını esīr itmişüz ve ardından Benī Ṣāliḥ çerisi geldi, ara yirde müteḥayyir ḳıldı. (13)

172b

Varup bu tedbīri tasayyuf itdiler ki anı esirgeyüp düşmāna ḫamle idevüz ve ḳardaşı ḫalḳa ḳala daḫı o zebāni (1) ḫalāṣ ide. Bu yañadaġı düşmānın bize helāk itdüre didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Yā ol ʿavrat ki baş açup deve öñünde (2) bir atluyla otururdı. Ol ney idi ola, bunları ḳanda buldı ola didi. Ol Aña daḫı bir yerde ṭūş (3) olup aldadı ola. Bize itdügi ḫurdabāzlıġı daḫı geçdi ola. Tā ki ḳardaşına iledüp elinde neleri ḳalır (4) ola ve depeleye, ḳoya gide. Ḳaçmaḳ yol fikr ile yoḫsa şimdi ʿAnter irişür didi. Ẕü'l-Ḥimār eytdi: Lāt ve ʿUzzā ḫaḳḳıçün (5) ben ḳaçmazın. Elbetde dönüp ʿAnterle uġraşayın, yine yapaġı gibi esīr iderin. Ḳanı nāmus ve ġayret ki anuñ gibi (6) veled-i zinādan ḳaçam. ʿArab içinde adum ṣındı, Heyl-ḫōd baña düşümde vaʿde itdi idi ki anı benüm elüme vire. (7) Bir Hevt ḳuyusuna bıraġam. Hīç şüphe yoḳdur ki Hüpel gerçekdür. Şāyed ki ʿAnteri ḳoyvirdügünden maḳṣūdı (8) benüm ṣabrum ṣana muḳadder ola didi. Ol ḳılāġuz eytdi: Yā Emīr, gel benüm sözümi ḳabūl eyle,

eglenmeyin. Bir eyü ḫalvet (9) yol bilürin, arduma düş gidelüm. Ol şeyṭānuñ ḥamlesine Hüpel kendü daḫı taḥammül idecegi maʿlūm degül. Eger sözümi (10) eselmezseñ ben başum alup giderin. İşde sen işde ʿAnter. İḫtiyārumla ecelüme ḳoyup ṭurmazın didi ve dizgin dö (11) ndürüp yola revān oldı. Iraḳ yoldaşları daḫı heb bunuñ ardına düşdiler, ḳaçdılar. Ẕü'l-Ḥimār yalñız (12) ḳaldı. Ṭururaḳ ʿAnterün heybetin añdı, yüregine ḳorḳu düşdi. ʿAnterüñ evvelden maġlūbdı, ṭuruşmaġa (13)

173a

doymadı, bunlara melūl oldı ve Hüpele sıñdı ve düşüni yalanladı. Andan yoldaşları ardına düşüp (1) ḳaçdı. Ḫayır baş ve selāmet baş didikleri ile ʿamel itdi. Bir saʿātden ṣoñra ʿAnter ve Muḳri'l-Vaḥş ve Māzin (2) maʿreke yirine irişdiler, gördiler ki Benī Ṣāliḥ ḫalḳı ḳırılıb yatur. Iraḳ kimse görinmez yoldalar ki Ẕü'l-Ḥimār (3) yoldaşlarıyla ḳaçdı, gitdi. ʿAnter eytdi: Melik Ḳaysa Yemen ʿArabından bir fesād ola diyü ḳorḳmış, yir (4) ucuna daḫı varırsa ol muʿrisi bulup intiḳām iderdüm. Velīkin neyleyelüm ki göñlümüz Melik Ḳaysa (5) muḳayyeddür didi. Andan ṣoñra ol ḳıralun ḫalḳuñ silāḥların ve ṣoyḳaların cemʿ idüp alup döndiler. (6) Māzinüñ atası katına vardılar ve inüp ḳondılar ve rāḥat olup ṭaʿām ideler. Andan ʿAnter Şeybūba (7) eytdi: Al işbu ṣoyḳaları ve develeri ve atları ve bāḳī ḫatları ve ḳardaşum Māzinüñ anası daḫı bir emīr (8) ve īʿtimād itdigiñ yiredek git. Selāmet yaḳasına çıḳarcaḳ, bunları anda ḳo. Daḫı yine tīz gel yine (9) iriş, saña ḳoyarın, senden ayrılcaḳ yab yab giderüz didi. Şeybūb eytdi: Semʿān ve Ṭāʿaten siz gide duruñ. Biz Māz (10) inüñ anasın ve bāḳī mālı ve rızḳı ve ḫırdavātı Benī Ziyād yerlerinedek iledeyin ve ḳūlların ḳanda ḳoyayın ve ışmarlayayın ki (11) ol maḳāmdan varup bizüm diyārumuz Mekkeye dönüp yine geleyin ve ḳanda olursañuz bulayın didi ve bunlara yol ṣalıġın (12) virüp kendü, Māzin, anası ve bāḳī raḫtı alup bu ḫalḳa yol belürdi. Ḫade yoldan ġayrı ol yola çıḳdı. Kendi ve ʿAnter daḫı yolda (13)

173b

şlarıyla aḫşām olınca ḫaber itdiler, gice ḳarañuluḳ olıncaḳ Şeybūb ṣalıḳ virdügi yola revān (1) oldılar ve nişānların göz dikdiler. Rāvi eydür: Bunlaruñ ḳıṣṣalarıyla oldı, geldik. Yine Melik (2) Ḳays ḳıṣṣasına şol vaḳt Melik Ḳays ḳardaşı Mecīd bin Mālik ḫaberi geldi. Ol ḫaber getüren (3) uġrı, buña yol ḳulaġuzlayup öñüne düşdi. Yemen diyārına gitdiler, nice daġlar ve depeler aşdılar (4) ve ṣaḥrālar ve beriyyeler geçdiler. Melik Ḳays, ol uġrıya çoḳ māl ve niʿmet virmege vaʿde eyledi. Ol sebebden (5) evvel daḫı cān ve göñüle Melik Ḳaysuñ öñüne düşüp

gitdi ve Ḫicāz yazların geçdiler ve ol (6) diyārlardan irtelendiler. Çünki Yemen diyārına ḳadem baṣdılar. Gündüz gizlenüp gice gitdiler ki Yemen, ʿArab duyup (7) her ṭarafdan bunlara ḳaṣd ide. Zīrā ki aralarında ʿadāvet vardı. Benī ʿAbsa kīnleri çoḳ idi. (8) Şöyle ki Melik Ḳays diyāra geldügin bilseler birbirine ḫaber idüp cemʿ olurlardı. Gelüp bunlara (9) bir ziyān iderlerdi. El-ḥāṣıl gide gide ol Mālkiñ oġlı olduġı ḳabīleye yaḳın geldiler. Ancaḳ ara (10) yirde bir gicelik yol ḳaldı. Ḳulaġuz eytdi: Dilerseñüz bu gice bunda yatuñ, atuñuz diñlensün, yarın sürün, aḫşām (11) vaḳtinde anda varuñ, dilerseñüz bu gice ṣabāḥadek yürütüñ, ṣabāḥ anda irişirsiz. Evet çeri yorulmışdur, (12) bu gice yatup diñlenevüz. Yarın daḫı yab yab yine yolda yatavuz, ṣabāḥa yaḳın düşmān üzerine (13)

174a

irişüp hücūm idevüz Ḳays eytdi: Ey Yigit, sen ol ḫalḳı bilürsin, bir ḳaç gün içlerinde durduñ. Ne ḳadar (1) adama gücleri yeter ola. Ṣavaş vaḳtinde ḥesābda ne miḳdār olalar didi. Ol eytdi: Beş biñ (2) olur, bundan ziyāde cenge yarar adam yoḳdur didi. Melik Ḳays eytdi: Beş altı biñ adam işi (3) mehl durduñ. Daḫı ziyāde olmasun, ol ḳadar ḫalḳla çaḳışmaḳ olur didi. Andan ol gice anda (4) atların diñlendürüp ṣabāḥ olıncaḳ göcüp gitdiler. Öyle vaḳt olınca yürüdiler, gördiler ki bir depe (5) başında on adam durur, bunlaruñ tozın göricek defʿ gerü döndiler. Görünmez yire dolanup gitdiler. (6) Bunlar daḫı dürilib ṭanışdılar. Melik Ḳays eytdi: Şöyle yeñeriz ki şol görinen ḫalḳ düşmānuñ ḳaravulıdur. (7) İşte bizi gördiler, varup ḫaber virirler didi. Ebī bin Ziyād eytdi: Yā Melik, ne ʿaceb söylersin? Ol (8) ḳavm bizüm bunda gelcegimizi ne bilürlerdi? Tā ki ḳaravul ḳoyup güreşdürlerdi Melik Ḳays eytdi: Bildiklerin (9) bilmezin. Evet bu görinen atlu Ḳaravuldur, ġāfil olmañ, ḥāżır oluñ didi. Uġrı eytdi: Yā Ḳavm, (10) cenge yola girüp bu ḳabīlenüñ üstüne geldüñüz. Gizlenmekden ne fāide olur, ṣabāḥdan birü (11) bu ḳadar ḫalḳ nedür diyüp ögüñürdüñüz. Şimdi Ḳaravuldan iḥtiyāṭ mı idersiz didi. Melik Ḳays (12) eytdi: Ḳorḳduġumuzuñ maʿnisi budur ki ṭuyup ḳaçalar yāḥūd dört yañaya adam gönderüp leşker cemʿ (13)

174b

ideler ve medd daḫı götüreler didi. Uġrı eytdi: Bu görünenden maʿlūmdur ki ḳaravul ola, şāyed ki ucurur. (1) Öne gider ola yāḫūd ḥarāmlıḳdan ve rızḳ kesb itmekden gelürdi. Sizi gördi, ḳorḳdı ve ḳacdı (2) ola didi. Rāvī eydür: Melik Ḳays didügi ṭoġrıydı. Hem daḫı ol on adam, ol ḫalḳuñ ḳara (3) vuluydı. Bunlar geliceklerin duyduḳlarına sebeb ki yola gözci ḳoyup ḥaẕırla olalar. Ġāyet de ġarīb ḥayā (4) tda ʿacaībdür. Ḥikāyet rivāyet idenler şöyle naḳl

eylemişler ki bu işe sebeb Melik Ḳays ḫalāṣ itmege gitdügi (5) oġlancıġıñ anasıydı. Zīrā ki günlerden bir gün içinde bunlar ṭavarların güdmekden yorulup geldiler. Ol ḫātūn (6) kişi yorulduġundan arḳası üstüne yatup oġlancuġı gögsi üzerine alup başın bitlerdi, vah (7) idüp taḥassür iderdi. Bu ḫālle ikisi daḫı uyudılar, bir yavuz ʿavrat göricisi vardı. Nāgāh üzerine (8) çıḳa geldi. Gördi ki oġlan gögsi üzerine alup uyur. Başına bir aġaç urdı, ḳan revān oldı, (9) yüzi üzerine aḳdı. Andan ʿitāb idüp eytdi: Yā Laḥnā Yā Zāniye, saña dimedim ki baña süd ṣaġup (10) bişürsin, yaʿnī benüm sözüme muḳayyed olmaduñ, buyruġuma set olduñ, beni hesāba ḳoymaduñ didi. Bir ḳac (11) daḫı sıñdı, varup oyuna girdi. Gitdi Mecīdiñ anası daḫı Mecīde ve raḥīm Ḥamīde ve kerīm vedūda (12) yalvarup duʿā itdi ve aġladı. Oġlancuġı uyandı, gördi ki anası ḳana ġarḳ olup aġlar. Ol daḫı (13)

175a

aġladı ve yetimler aġladuġı gibi zarılıḳ ḳıldı. Anasu bunuñ aġladuġın göricek esirgedi ve nāçār (1) kendüzin aġlamaḳdan menʿ idüp ṣabr eyledi ve oġlan gözlerin öpdi, göñlin tesellī eyledi, eytdi: (2) Ey Oġul, ṣabr idelüm, az ḳaldı ki Ḥaḳ Teʿālī bu cabbārlarıñ elinden ḫalāṣ ide ve esīrlik miḫnetinden (3) ḳurtara. Uş yaḳın zamānda ʿammlaruñ hindī ḳılıçlarla şol mişe arslānı gibi irişüp bu şūm ṭāifesine (4) belā yolların. Esdürüp gaẕāb yaġmurların yaġduralar ve bizi bunlaruñ elinden alup gideler didi ve bu ebyātı (5) oḳudı. Şiʿr.

Rāvī eydür: Bu ʿavratuñ erine Żiyād (13)

175b

bin Ceffāl dirlerdi ʿavratından bu ḫaberi işidicek melūl oldı ve eytdi: v'Allah ki bu cārīyenüñ şō (1) mlığından ben ḳorḳarın. Bu ḳabīleye bir belā gelmese idi ve sözden eglenür ki bu laḫnā ḫalḳına adam üp (2) kendünüñ ḥālini bildürmişdür. Bir ḳac kez işitdüm ki āzādludur ve oġlı āzād kişidendür diyü şordum. (3) Ḫaber virmedi, ḥālini gizledi, eytdi: Ḥicāz yirlerinden bir kişinüñ cārīyesi idim, bir kişiye virdi. Bu oġlan (4) andandur didi. Bu gice getürüp ḥālini teftīş ideyin ve söyledügünüñ aṣlı var mıdur, bileyin didi. (5) Aḫşām daḫı irişmişdi, bir laḥẓā ṣeyr eyledi. Andan ḳaġırdı, ḳatına getürdi, eytdi: Veylek, (6) Yā Laḫnā, tīz ḫaber vir. Bu oġluña söyledügiñ ne ḫaberdür, sen ne ṭāifedensin. Medd daḫı ḳandan gelür, ne ṭarīḳle (7) ulaşdurduñ. Yoḫsa aya güne nūr viren Allah ḥaḳḳıçün oġluñı öñünde boġazların daḫı senüñ (8) alnuña ṭaġ başarın buyulursız, ḳıyāmetedek adın işidilmezdi ve ṣaçına yapışup (9) çekdi, öñüne getürdi ve ḳılıcın çekdi, çalmaġa ḳaṣd itdi. Bu ḫātūn kişi daḫı müteḥayyir oldı. Ḳorḳdı ki (10) ṣatıla, ırak yerlere düşe. Benī ʿAbsuñ saʿyi ʿAbṣ ve emegi żāyiʿ ola ve hem gözine ḳarşu oġlançuġın daḫı (11) boġazlarlar. Bu nesneden iḥtiyāṭ itdi ve mevlāsına eytdi: Yā Mevlāī, baña imān vir, oġlancuġumı boġazlamıcaḳ ol, (12) beni inandur, göñlüm emīn olsun daḫı ḳıṣṣayı saña bir bir şerḥ ideyin. Andan ṣoñra ġażab idüp anı öldürmek (13)

176a

isterseñ evvel beni öldür ṣoñra anı öldürsin didi. Ṣābir daḫı buña ānd içüp inandurdı. Andan bu ve (1) ʿavrat başladı ḥālin söyledi ve eytdi: Bizüm ḳabīlemüz Benī ʿAbsdur ve bu oġlanuñ atası Melik Züheyrüñ oġlı (2) Mālikdür. Geçende bunda şol bir uġrı ṭutulmışdı, aña ışmarladum ki varup bunuñ ʿammisi Melik Ḳaysa (3) ḥālimizi bildüre, bile ve maḥiyyetimizi añlada didi. Ṣāir bunuñ sözin işidicek bunuñ ṣabrın taʿaccüp itdi ve ḥālin (4) gözleyüp bunca zamān zaḥmet ve meşaḳḳat çekdügin ṭıñladı. Andan eytdi: Veylek, niçün Benī ʿAbs bu memlekete (5) evvel geldügi vaḳt ḥālüñi anlara bildürüp ḳurtulmaġa ṭaleb itmedüñ? didi. Ol Kimsem yoġdı ki (6) varup ḥālimi anlara söyleye. İttifāḳ, benüm baḫtum şūmluġundan buraya uġramadılar didi. Ṣābir eytdi: Gerçek aydursın, (7) eyle oldı didi. Andan ṣoñra bu ḥāli varup ḳabīlelerünüñ ulusı Ṭalāyiʿ bin Ṣayyāḥa ḫaber virdi (8) ve cārīyesi didügi sözleri söyledi. Ṭalāyiʿ saḫt oldı. Ehline ve ḳavmine bir belā irişe diyü ḳorḳdı. Buña eytdi: (9) Yā Ṣābir, eger bir daḫı Benī ʿAbs leşkeri bu diyāra gelürse Maʿlūmdur ki çoḳ çeriyle gelür İmdi ṣavāb

budur ki (10) adam ür, nāmlar perākende ḳılavuz. Bu ḥāli cemʿi ḳabīlelere bildürevüz, heb bunda cemʿ idevüz. (11) Yoḫsa ġāfil olursa gelür, memleketümüzi vīrān iderler ʿālemde rüsvāy ve bednām oluruz. Ol fesād içün (12) cārīyeñi daḫı baġla, boş ḳoma. Eger didügi vāḳiʿ olursa ve ḳavm çeri çeküp üstümüze gelürse (13)

176b

bunuñ ve oġlunuñ başın kesüp ḳarşu evüz, ümīdlerü kesilüp maḥrūm olalar. Saʿyları (1) ʿAbş ola. Andan ṣoñra nice olursa ola. Eger didügi vāḳiʿ degülse kimse gelmezse ikisini daḫı Ceşān bin (2) Mesʿūda göndürevüz didi. Depeleyüp yüregine şifā ḥāṣıl ola ve ġöñlüne tesellī ḥāṣıl ola ve saña (3) daḫı bu nice māl ve niʿmet vire didi. Bu Ṭalāyiʿ didügi Ceşānuñ atası Mesʿūdı ʿAnter depelemişdi. ʿUrāʿir ṣuyı (4) ḳatında andan ṣoñra Ceşān atası yine ḳavminüñ ulusı ve reīsi oldı ve diyārına ḥükm itdi. (5) Günden güne çerisi çoġaldı. Öyle boydı, mürtebesi bayāġıdan ziyāde oldı. Velīkin rāḥatlıġla gözine (6) uyuḳu girmezdi ve ṭaʿām yimezdi. Benī ʿAbsa kīn biçib yürürdi ve ʿAnterle uġraşmaġa furṣat iderdi, (7) iderdi. Ah nolaydı ki zamān, beni anuñla bir yere getürse yāḫūd Benī ʿAbs leşkeri bu diyāra gelse dirdi. Ṭalāyīʿ çünki (8) Ṣābirden bu ḫaberi işitdi. Caşāna adam göndürüp bildürdi ve Benī ʿAbs yine bu memlekete gelürmiş diyü (9) beşāret itdi ve eytdi: Leşkerüñ cemʿ idüp bildürdi ve Benī ʿAbs yine bu memlekete gelürmiş diyü (10) alıvirevüz. Evvel bunda bize geldügüñüzi bildürsin, tā ki saña Benī ʿAbsdan bir oġlan evüz. (11) Ḫāṭuruñ ne cevādlarsa idesin didi. Andan ṣoñra Benī Eşceʿi ḳabīlesine ve bāḳī ʿArab ḳabīlelerine (12) ḫaber göndürüp Benī ʿAbs geldügün bildürdi ve yollara adam üp bekletdi ve muntaẓır olup (13)

177a

oturdı ki rūzgār ne getüre ve işüñ ṣoñı neye irişe. Rāvī eydür: Ṣāir daḫı Ṭalāyīʿ ḳatından (1) dönüp ivine varıcaḳ Mecīdi ve anasını baġlayup bir evde bıraḳdı ve üzerine geçiler ḳodı (2) ve ḥālimiz nola diyü fikrde ḳaldı. Mecīdüñ anası daḫı bu belāyı göricek kendüden ve oġlandan (3) emir kesüp helākliklerine yaḳın ḥāṣıl itdi ve aġlayup zārılıḳ itdi ve ol ḳabīlede Bedir (4) bin Seken dirlerdi. Bir kişi vardı, bu Mecīdüñ anasını dāʾim deve güdüp gezerken görürdi (5) ve edebin, ḥayāsın begenürdi. Ġāyet de muḥabbet iderdi. Gāh gāh buluşup avurd üzerdi. Bu (6) belāya ve muḥabbete ṣabr itdügi ve kimseye şikāyet itmedügin taʿaccüp iderdi ki Şol ona bu cārīye (7) anda ola, ol ḫarāb olmaz. Eger bu āzādlu olsa kimsenüñ ḳızı olsa elbetde saʿy iderdüm. (8) Ne dilerse virirdim, almayınca ḳovmazdım. Bil ki şimdi daḫı efendisinden

dileyüp ḥelāllıġa ḳabūl (9) iderdim. Ḳorḳarum ki işidenler diler ki Bedir bin Seken ulular ḳazan ḳodı, bir cārīye aldı ve hem (10) oġlum ṭoġarsa nesebi eyü olmaz ʿArab ululları içinde şermsār olurın dirdi. Dāʾim bunı dileye (11) añup ögerdi. Velīkin göñli alup almaḳdan menʿ iderdi. Tā ki Mevlāsıyla aralarında yuḳarda (12) didügin gibi mācerā geçdi ve ḫāli ḫalḳ içinde meşhūr oldı. Heb bildiler ki Benī Ġurāb (13)

177b

Ululārından birisünüñ ḳızıdur ve adı daḫı zamāne beglerinden bir beg idi. Bedir İbn Seken (1) bu ḫaberi işidicek melūl oldı. Mevlāsından dileyüp helāllıġa almaduġuna (2) pīşmān oldı. Andan vardı, bir cārīye gönderdi, eytdi: Var, benüm aġzumdan aña digil ki Ey (3) ʿArab Ḫātūnı işde helāk olmaġa az ḳaldıñ, ḫalāṣ bulmaġa çāre yoḳdur. İmdi benüm saña (4) ġāyet de muḥabbetüm vardur, evvelden seni almaġa fikrüm vardı, rūzgār mānīʿ oldı. Şimdi (5) ʿaẕābıñı ve muḥabbetiñi işidüp acıdım, yüregüm yandı. Ḳaṣdum vardur ki cānımı tehlikeye (6) atam ve vaṭanum terk idüp ḳabīlemden ayrulam. Seni bir gice varup uġurlayam, ḳaçam, taʿalluḳātıña (7) iledem, ḳavuşduram. Evet şol şarṭ ile kim anda varup beni ḥelāllıġa (8) ḳabūl idesin. Benüm üzerüme aṣḥābuñdan ve aḳrābañdan kimseyi iḫtiyār itmeyesin, ne dirsin (9) bu şarṭa? Rāżı olursañ bu gice seni ʿaẕābdan ḳurtarayın. Dōstuñ şād, düşmānuñ (10) kör olsun didi. Rāvī aydur Cārīye bu ḫaberi Mecīdüñ annesine iledicek (11) rāżī olurın. Tek oġlum Mecīd ḳurtulup ehline ve aḳrabāsına ḳavuşsun (12) didi. Bu ḫaberi getüren cārīye daḫı bu cevābı işidicek defʿi varup Bedire söyledi. (13)

178a

Bedirüñ bir pāre yüregi, tāṣası sākin oldı, maḥbupe eline girdi. Pes aḫşām olınca ṣabr itdi. (1) Daḫı ḳūlı vardı. Geçiden kendüyle bile buymışdı. Ḳardaşı gibi görüp gözedürdi, aña (2) buyurdı ki üç at eyerleye ve bir yer ṣālıḳlaşdı ki anda iledüp buña muntaẓır olup dura. Ol (3) ḳūl daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp defʿi ṭurdı. Üç eyü ata eyer urdı ve Mecīd sürdi. (4) Ol didügi yere vardı. Efendisine muntaẓır oldı, efendisi daḫı ḳarañuluḳ olınca ṣabr eyledi. (5) Söyleyeñe hīç kimse uyanuḳ ḳalmadı, heb uyurlar. Andan ṣoñra ṭurdı. Mecīd ve anası (6) olduḳları çādıra ḳaṣd idüp gitdi. Ḫāṭırına Mecīt ṭolmışdı. Ehl ü- (7) -ʿıyālin ve vaṭanın unutdı, yaḳın varıcaḳ gördi ki Mecīd anasıyla ḳalmışlar. Ḳūllardan (8) ve ḫiẕmetkārlardan bir adam ḳalmamış, Mecīdüñ anası aġlayup işbu ebyātı oḳur. (9) Şiʿr.

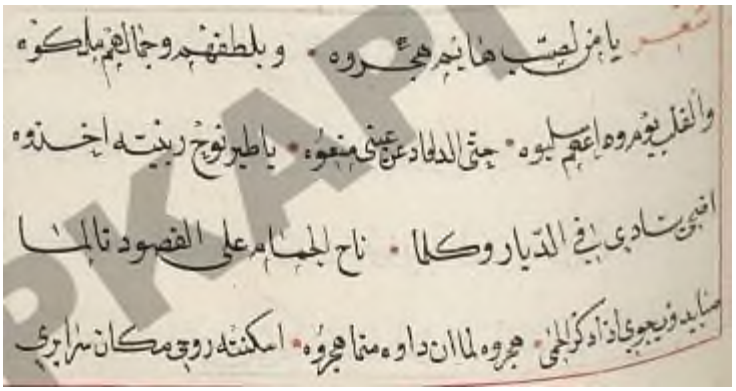

178b

Şi’r.

Zirā ki çoḳdan Ṣābirüñ ḳatında idi. Ḳaça dimezlerdi. ʿAle’l-ḫuṣūs ki (10) bağlu daḫı ola. Eyle olsa Bedir gördi, ḳoyuvirdi. Çözmedügin (11) bıçaġla kesdi ve alup bunları ḳabīleden çıḳdı. Ḳuluyla ḳul (12) itdügi yere vardı, gördi ki anda atlarıyla bunlara muntaẓır olup (13)

179a

ṭurur. Defʿi bir ata kendü bindi ve bir ata Mecīd ve bir ata anasını bindürdi. (1) Daḫı ḳuluna eytdi: Di imdi, Ḥicāz ṭarafına git ve Benī Ẓibyān (2) memleketine ṭoġrı yüri, o nişeste-cāde yolca gitme, kimse ḥālimizi (3) bilmesün ve yolda kimseye dūş olmayalum. Tā ki varup bizi ḫaber (4) virmeyeler eger duyup ardumuza düşerlerse daḫı dördümüz ḫūd yoḳdur. (5) İnşā'l-lah kimse yetişirse görsin ki neyleyelim evet (6) eglenüriz. Ṣapa yoldan gitmek ḫayırludur didi. Kul (7) daḫı Semʿān ve Ṭaʿaten diyüp bunları çekdi, Ḥicāz ṭarafına Benī (8) Ẓibyān yerlerinden yaña gitdi. Rāvī eydür: Bunlar gice gitmişdi, (9) ṣabāḥ olıncaḳ Ṣābir bu ḥikāyet ṭuydı. Başına ḳıyāmet ḳopdı, (10) ḥāli mükerrer oldı ve melāletden beñzi müteġayyer oldı. Ḥālümüz nice (11) ola diyü müteḥayyir oldı ve ḳanġi ṭarafa gitdi ola diyü mütefekkir (12) oldı, ḳorḳdı ki ḳabīle Ulusı Ṭalāyīʿ bu hāli ṭuyıcaḳ buña (13)

179b

itmeye ṭutup incide ve ayda ki On yıldan senüñ ḳatıñda (1) olur didi. Yābānda boş gezerdi, ḳaçmadı. Şimdi bağlu yaturken ḳacmasa (2) gerek. Sen gizleyüp ṭurursın, sürüden ḳorḳduñ ki öldürem diye (3) diyü Ṭalāyīʿden üşendi. Çünki ḫāṭırına bu vehm düşdi. (4) ʿAmmüsi oġlanlarına bu taṣavvur itdügi nesneyi söyledi ve bunlardan (5) dört adam olup Mecīd ile anasınuñ ardına düşdi. Bu kendi kendin (6) bir gün ṣoñra ola, on kişi ki yolları gözetmege ḳomuşlardı, geldiler. Benī ʿAbs leşkeri (7) irişdi, duyup ḫaber virdiler, bu ḫaber daḫı aḫşām vaḳtinde geldi. Ḳabīle içinde (8) ġavġā ve ġalebe oldı. Ṭalāyīʿnüñ ve ḫalḳunuñ göñüllerine bu ılġalıḳ düşdi. (9) Ṣabāḥ olınca yatmadılar, cenk yarāġın düzmege meşġūl oldılar ve ṣavāş āletin tertīb (10) ve müheyyā ḳıldılar. Ṣabāḥ olıncaḳ Ṭalāyīʿ yendi, bāḳī ḫalḳ daḫı süvār oldılar ve ölerinden çıḳup çādırlarından (11) ayrıtlandılar. Gün tamām doġınca Benī ʿAbs daḫı irişdi. Melik Ḳays gördi ki düşmān bunları ḳarşulamaġa çıḳdı (12) ve ṣavāşa cüret itdi. Bildi ki ol gördükleri on kişi Ḳaravul imiş. Taʿaccüp idüp eytdi: Ve āʿcabā bizüm gelecegümüz (13)

180a

bunlar nerden bildiler ola ki yollara göziciler ḳoyup gözedeler. Ḫōd ekṣer o vaḳt gündüz yatup gice (1) giderdük didi. Andan ʿammüsi oġlanlarına eytdi: ʿAmmüm oġlanları mecīd oluñ, ittifāḳ idüp bu Benī Kelāb Kelblerünüñ (2) üstüne ḫamle idüñ, evvel āmirden ḳorḳdıñ, beşlerinden ṭamaʿları gitsün, yürekleri ḳorḳsun, hīç gözlerin (3) açdırmañ, ola ki cek işünüzi bitürevüz ve esīrlerümüzi ḳurtarup gine dönevüz yoḫsa (4) uzadursañuz bunlar daḫı ġāfil

degülmiş. Maʿlūmdur ki dört yaña adam üp bizüm gelcegümüzi (5) bildürmişlerdür. Yemen diyārunuñ bahādırları üstümüze uşarlar, eglenüp ḳaluruz. Ola ki ḳardaşumuñ (6) ʿavratına ve oġlına daḫı bir ziyān iderler didi. Rāvī rivāyet ider ki Melik Ḳays buyurdı dincek (7) Benī ʿAdnān Bahādırları, ṭoġru niyyetle ve gerçek ḳaṣd ile naʿralar urup bunlaruñ üstlerine (8) ḥamleler ḳıldılar, Benī Kelb leşkeri daḫı bunlara cürʿet idüp ḳarşuya yürüdiler ve çaġırdılar ki (9) Ey Ḥicāz Cemrāsı, şöyle mi ṣanduñuz ki biz ġāfillerin sizüñ ḥālüñüz ve ḫaberüñüz teftīş itmezdük. (10) Uş bunuñ eşerüñüzi dünyādan maḥv idelüm ve diyāruñuzı ḫarāb idelüm. Siz gelmeden ḥāliñizi (11) bilmiş, arar mecmūʿyı Yemen ḳabīlelerine ḫaber üp çeri dilemiş, uz hep gelse gerek. Bilmiş oluñ ki (12) ayaġuñuzla duzaġa düşdüñüz ve kendü iḫtiyāruñuzla muṣībete ṣataşduñuz. (13)

180b

Ḥāl budur ki żayiʿ ve emegüñüz ʿabeş oldı. Mecīd anasıyla işbu yaḳınlardan ḳaçdı, gitdi. (1) Bilmezüz ki ne ṭarafa gitdi, hemān şol ḳadar bilürüz ki her ṭarafdan sizüñ işüñüz ögmedi. Başıñıza (2) belālar gelse gerek ve ecelüñüz bizüm ḳılıcımızda olsa gerekdür. Şamātalar itdiler. Rāvī eydür: (3) Beni ʿAbs ve Benī ʿİnān Bahādırları Benī Kelbüñ sözin işidicek muḳayyed olmadılar ve cevāba meşġūl (4) olmadılar, üzerlerine ḳażāʾ-yı āsmānī ve belāʾ-yı nāgehānī gibi yürüdiler. Zīrā ṣavaş ʿādetin ögrenmişler (5) di. Oldan belā ve miḥnet ile buymışlardı. Cenk bābında tecrüpeleri çoḳ idi. Ne ṭarīkle (6) uġraşlaruna vechle dürüşeler, bilürlerdi. Pes bu ḥālle Benī Kelbe ḳarışup ṣavaş itdiler. Süñüler (7) sīnelerde yer eyledi ve ıraḳlarda ḫaṭ çekdi ve ḳılıçlar başları bedenden ayırdı ve oḳlar cigerlerde işlerdi (8) ve çomaḳları bunları perākende eyledi, ḳanlar seyl olup aḳdı. Aḫşāmdab bu ṣūretle ṣavaş (9) oldı. Benī Kelb üzerine ġalebe eylediler ve sürüp evlerine ve çādırlarına iletdiler ve çoḳ (10) adamların helāk itdiler çünki ḳarañuluḳ oldı. Benī ʿAbs daḫı dönüpdi, vardılar çādırların ḳurup (11) oturdılar ve Melik Ḳaysuñ ḳatına cemʿ olup danışdılar ve Melik Ḳays bunlara eytdi: v'Allahü- (12) -'l-ʿaẓīm, eger geldügümüzi duymasalar bugün bunları aḫşām olmadan daġıdurduḳ (13)

181a

ve maḳṣūdumuz ḥāṣıl iderdik. Beyt-i Ḫirām ḥürmetiçün ve zemzem ṣafā ḥaḳḳıçün bu ḳıṣṣada müteḥayyir (1) oldum. Bilmezim ki bizüm geldügümüzü senden bildiler. Böyle ṣaḳındılar ve yolları beklediler ve ṣavaşa ḥāżır (2) olup bize ḳarşu geldiler. Andan ṣoñra biz mühmil söz

daḫı söylediler ki ḳardaşuñ ʿavratı ve oġlı (3) ḳaçdı, gitdi diyü ḳorḳarın ki ol ḫaber daḫ gerçek ola, varup bir belürsüz yire düşeler, ḫaberlerin (4) bilmeyüz, emegümüz żāyiʿ ola didi. Debīʿ bin Ziyād eytdi: Yā Melik, bu sözi benüm ʿaḳlum (5) ḳalmaz ʿavratuñ ḳaçmaḳ mı elinden gelür? Baña şöyle gerek ki Benī Kelb bu sözi didiler ki biz (6) anlaruñ ardınca adam evüz ve ḳanda gitdügin ṭaleb ḳılup teftīş idevüz. Daḫı (7) bölük bölük olalar daḫı bize cürʾet ideler. Bu fikirde nesne yoḳ, ḫāṭuruña teşvīş (8) getürme. Yarın yine ittifāḳ ile ḥamle idelüm. Bunları evlerinden çıḳarup ḳovalum (9) ve süñülerle bağırsaḳların at ayaġına dolaşduralum ve gövdelerin ḳanlara (10) bulaşduralum ve çomaḳ ile bunların ezelüm, yüregümüze şifā ḥāṣıl idelüm (11) ve hem Māliküñ ʿavratından daḫı taḥḳīḳ ḫaber bilelüm didi. Melik Ḳays eytdi: vʾAllah Yā (12) Rebīʿ sen didügüñ iki günde olmaz. Zīrā ki anlaruñ ʿadedi bizden eksük degül (13)

181b

ve şavaşları bizden kem degül. Biz anlara ġalebe itmek geñez degül. Bu sen didügün söz maġrūr (1) lar ve ḫodbinler sözidür. Rāvī eydür ki şol uġrı ki Melik Ḳaysa ḫaber iletdi idi. Ol daḫı (2) Melik Ḳays öñünde çoḳ çalışdı ve cenk idüp dürüşdi. Şol ümīde ki Benī Kelb başulup (3) Melik Ḳaysuñ murādı ḥāṣıl ola. Tā ki buña çoḳ niʿmet virüp cimriliginden ḫalāṣ ide. (4) Melik Ḳaysuñ sözi işidicek ve teşvīşlendügin göricek ilerü geldi, eytdi: Yā Melik, bu gice (5) ben varup Benī Kelbüñ çādırları arasında ve evleri yöresinde gezeyin, yarın saña ḫayır (6) ḫaberle geleyin, Biliñ Māliküñ ʿavratı ve oġlı ḳaçmadılarsa uġurlayup çıḳarayın ve getüreyin, (7) size ulaşdurayın didi. Melik Ḳays daḫı bunuñ sözini ḳabūl itdi ve ʿahdine īʿtimād itdi, eyt (8) dı. Ümīdi var, göreyin ne hüner idersin didi. Uġrı daḫı libās degüşüp şeb-rū ṭonların giydi (9) ve ḳuşaġına bir ḫançer şoḳdı ki duyulursa kendüyi ḳorıya ve düşmān defʿ ide. Bu ṣūretle (10) Kelb ṭarafına Kara Küleḳde Kelb miṣāl yayılup revān oldı. Bu ḳabīle daḫı ṣavaş ṭaġılcaḳ vardılar, (11) inüp ārām oldılar ve dürülüp danışdılar. Muḳaddemleri Ṭalāyīʿ bin Ṣabāḥ ġāyet de melūl oldı (12) ve eytdi: vʾAllahü'l-ʿAẓīm, Eger bu adam dügümüz ḫalḳ gelmezler ise bizüm ḥālümüz mükedder olısar. (13)

182a

Bugün gice irişmese bizi aldılardı. Aç aṣlān gibi ḥamle iderler, bizüm cengümüz ile (1) bunlaruñ cengi ortasında farḳ çoḳ. Ṣavāb budur ki yarın ḫōş niyyetle ve gerçek (2) ʿazm ile ġarḳ idüp çalışavuz. Ola ki bir ṭarafdan yardumcı eyü ise aḫşām olınca (3) kimse gelmez ise ol

şōm baḫışlu cārīye ḥarāmzādesiyle evüz, ṣulḥ idevüz, (4) göçüp üstümüzden gideler, şerlerinden ḳurtulavuz. Feṣādlarından ṭaġ ve ṭaş emīn ola (5) ve ġavġalarından şaḥrālar ḫālī ḳala didi. Ol meclisde ḥāżır olanlardan bir kişi eytdi: Yā Melik, (6) ol cārīye düşmāna varup muṣālaḥa idevüz dirsin, oġlıyla ḳaçdı, gitdi. Ne ṭarafa gitdügi (7) bilmedi. Mevlāī Ṣābir daḫı ṣabr ide. İmdi dört adam alup ardına düşdi didi. Ṭalāyiʿ bu sözi (8) işidicek saḫt oldı ve kendünüñ helāklıġına yaḳın ḥāṣıl idi. (9) Bir zamān fikir deryāsına müteferriḳ oldı. Başın aşaġı bıraġup oturdı, andan ol ḫaber (10) getüren kişiye eytdi: Veylek, bu şeyṭān niçe ḳaçabilürdi ki bu diyārla kendü vaṭanı ortasında (11) bunca mehlekeler vardur ve ḳorḳaḳ yerlere uġrasa gerek, nice cürʾet itdi ola, bunca ṣaḥrāları (12) ve ṭaġları ve derun yerleri geçmege didi. Ol kişi eytdi: Yā Melik, bilmeziz ne ḥāl oldı. Evet, şöyle (13)

182b

istedüñ ki Bedir bin Seken cārīye göndermiş, seni alup ḳaçayın, baña ʿavratlıġa gel düyü (1) didiler. ʿAceb olmaya ki fesād Bedir bin Seken itmiş ola didi. Andan ṣoñra eytdi: Yā Melik ʿavratuñ (2) hīç sucı yoḳ, ḳendüyi belādan ḫalāṣ itmege saʿy itdi. Suçuñ ulusı bizüm ʿammümüz ḳızı (3) ʿĀdvanuñdur ve oġullarunuñdur. Şol bir uġrıyı bizüm elümüzden alıḳodı ve besledi, içirdi (4) ve selāmet yerine çıḳarup gönderdi. Daḫı varup bu cārīyenüñ ḫaberin Benī ʿAbsa iletdi (5) ve bu çeriyi çeküp üstümüze iletdi didi. Ṭalāyiʿ bunuñ ḫaberin işidicek ayttı. Lāt (6) ve ʿUzzā Ḥaḳḳıçün göricek aydırsın, fesād ehlini sor ve anuñ yardumın ider ol. ʿĀdva niçe (7) ʿömür geçirdi ve yigit oġlı anası oldı. Daḫı meyli şer ehline ve ḫıyānet üstüne midür? didi. Rāvī eydür: (8) Bu ḳarı ki adı ʿAdvā idi. Ol zamānıñ mekkārlarından idi ve fikirde tedbīrde erlerden (9) artuḳ idi. Bahādırlar ile uġraşurdı ve ḳabīlelerle ġāret iderdi ve ḥīle bābında misli yoġ idi. (10) Fettānlıḳda ve tezvīrler düzmekde bī-naẓīr idi. Ṣavaşda kimse ġalebe idemezdi ve maʿrekede (11) adam muḳābil olmazdı. Oġlanların daḫı kendi ṭabīʿatı üzre tertīb itmişdi. Meger nedenü ḥīle (12) sünden ögretmişdi çünki Ṭalāyiʿ bunuñ uġrı ḳoyıvirdigin ve Benī ʿAbs diyārına (13)

183a

gönderdügin işitdi ve bunuñ yanında meclīsinde urdı, geçdi. İttifāḳ ol ḫaberde gelüp (1) bunuñ ḳulaġına yetişdi ve Ṭalāyiʿ bunuñ ḥaḳḳında ne didiyse bī-ḳuṣūr işitdi. (2) Beġāyet incindi ve eytdi: vʾAllah ki Ṭalāyiʿ bāṭıl ḥüccetle ḥüccetlenmiş ve bārid söz söylemiş. (3) Bu sözi benüm ṭarafumdan şol kişi söyler ki ṣavāşdan ḳaçar ola ve düşmāndan ḳorḳa. (4) Eger ben varup bu

Benī ʿAbs çerisin dağıtmazsam bir hīle idüp ululaŕın apa durmazsam (5) beni gelüp bunlar esīr iderler. Mālumuzı ve rızḳımızı alurlar çünki muḳaddemümüziñ ʿaḳlı fikri (6) bu ola. Anuñ gibi kişden ne ḥāṣıl ola didi. Oġulları aytdılar. Ey Ana, Bi-llah El-ʿazīm. (7) Eger bu didügün nesne elüñden gelürse it, görelüm düşmānı defʿ idüp bizi ġuṣṣa (8) ve belādan ḳurtar ve hem ḳabīlemiz daḫı bu işi göricek artuḳ bize ʿitāb ve serzenīş idemezler. (9) Sözleri kesilür ve ḥüccetleri ḳalmaz ola ki bu ortada şol ḳoyıvirdügümüz uġrı elümüze gire. (10) Başına dürlü dürlü belālar getürevüz ve cānına envāʿ ġaẕābla ḳılavuz. Biz anı elemden ḳurtarup (11) ṣaġ ve selāmet gönderdük, ol varup bizüm ardumuza düşmān getürdi. Bunca melālete (12) ve teşvīşe uġratdı didiler. ʿAdvā eytdi: Ey Oġullar, ṣavāb-ı tedbīr budur ki bu gice varup (13)

183b

Ṣābirüñ evleri yöresinde ol ġaddār uġrı ögesiz. Ġālib budur ki elüñüze girür. Zīrā ben (1) bilürin ki bu gice gelüp ol cārīyeyi istese gerek. Tā ki leşkerlerün geldügün ḫaber virüp ḫāṭırın (2) tesellī ide. Belki ḳurtarmaḳ fikrin idüp gelür, ḳaçup gitdigin anlar işitmişlerdir, bilmezler didi. (3) Oġulları aytdılar. Ana, bizüm göñlümüze gelen budur ki Benī ʿAbs ṭāʾifesi olʿavrata yolda ṣataşdılar (4) bile aldılar ola, böyle olıcaḳ ol uġrı bende gelmez, biz varup Ṣābirüñ ölerinden bekledügümüz ʿabeş (5) olur didiler. ʿAdvā eytdi: Lā v'Allah bu fikir degül. Eger yolda Benī ʿAbs yolda olʿavrata ve oġlana (6) uġrasalar, uġradıḳları yerden yine dönerlerdi. Bizüm üstümüze gelmezlerdi, siz benüm didügüm dutuñ (7) didi. Oġulları daḫı Ṣemʿān ve Ṭāʿten diyüp ḳılıçların bağlanu Ṣābirüñ ölerinden yaña revān oldılar (8) ve Mecīd anasıyla esīr oldıġı eviñ yanına geldiler ve üç adamlar üç yere gizlenüp uġrıyı ögdiler. (9) Geçenüñ yarusı geçecek nāgāh gördiler ki uġrı çıḳageldi, gördükleri gibi bildiler ve aytdılar. (10) v'Allah ki eger bizüm anamuz ölürse zamāne anuñ gibi ḫatun kişi daḫı getürmez didiler. Añdan ṣoñra (11) ṣabr eylediler, tā ki uġrı geldi, evleri arasına girdi. Fi'l-ḥāl üzerine hücūm idüp ṭutdılar ve aytdılar. (12) Yā Şeyṭān, biz seni almadan ḫalāṣ itmişken sen bize bu vechle mi ʿivaż idersin, ġālib düşmānı (13)

184a

çeküp üstümüze getürdüñ didiler. Bu Uġrı eytdi: Ey ʿArab Ululaŕı, baña ḳıymañ, ben bu işi itdügüme (1) sebeb oldı ki ol Benī ʿAbs cārīyesi baña itdürdi ki ḥālin varup ḫalḳına ḫaber virem. Maḳṣūdum (2) bu idi ki Ḥaḳ Teʿālā baña sizüñ sebebüñüzle ḫalāṣ müyesser eyledüseñüz anı ben daḫı bunuñ esīrliginden (3) ḳurtulmasına sebeb olam. Şimdi daḫı bunda

geldügümüzin ġarażım buydı ki ol cārīyeyi ḳurtarup (4) ḫışımlarına ḳavuşduram. Tā ki göçüp arduñuzdan gidelerdi, zaḥmetden ḳurtulup (5) teşvīşden emīn ola idüñüz didi. Bunlar bunuñ sözine muḳayyed olmadılar ve yalvardığına iltifāt (6) itmediler. Bilegi bağlayup anları ḳatına getürürdiler ve aytdılar. Fikrüñ ṣavāb geldi, uş ol ḫırsuzı (7) ki anuñ sebeble bize serzenīş idüp ʿitāb iderdiñ. İşde neylersek eyledük (8) ve hem aña ideñ itmez saña şöyle ışmarladı ki yarın varup düşmān ile uġraşsun. Eger (9) maḳṣūdun ḥāṣıl idüp intiḳām idebildise ḫōş bu ġussa bin bir gice anlaruñ başına (10) bir belā getürüp ictimāʿların bozayın ve derneklerin dağıdup beglerini mekr ve ḥīle ile esīr (11) idüp ḳatuña getüreyin. Seni ṣavaş zaḥmetinden ḫalāṣ ideyin didi. Döñ diyüp oğlanlarına (12) ışmarladı. Oğulları daḫı bunuñ sözin işidüp ḳabūl itdiler. Ṣabāḥ olıcaḳ ṭurup ḫırsuzı (13)

184b

Ṭalāyiʿüñ ḳatına iletdiler ve anları didügi sözleri ḫaber virdiler. Ṭalāyiʿ taḥsīn itdi ve ʿAdvanuñ (1) tedbīrin taʿaccup itdi ve her ne ki oğulları söyledise itdi andan ṣoñra eytdi: ʿArab dīni ḥaḳḳiçün, (2) bir ḳabīledeki anda bunuñ gibi ḫaṭun kişi ola, rūzgār neden emīn olur ve her kişige bunuñ (3) tedbīrine uya, maġlūb olmaz didi. Andan buyurdı ki ol her sözi bağlayalar. Benī ʿAbs ile ḥālleri (4) bir yaña olınca. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider. Ṣabāḥ olıncaḳ Benī ʿAbs leşkeri yine silāḥ bağlayup (5) cenge iḳdām itdiler. Melik Ḳays ve Rebīʿ bin Ẕiyād ḫalḳlarına istimālet idüp ṣavāşa ḳondurdılar (6) ve aytdılar. Ey ʿAmmüm oğulları, er gibi ölerek eyü ṣavaş idüñ ve göñülle dürüşüñ, satluḳ (7) itmeñ. Eger birḳaç gün eglenürsevüz Benī ʿArab işidüp üstümüze üşerler ve her ṭarafdan gelüp (8) yıġılurlar diyüp çağırdılar. Andan ṣoñra seyl gibi aḳup Benī Kelb ḳabīlesinüñ üzerine hücūm itdiler. (9) Bu ṭarafdan Benī Kelb daḫı kendülerden defʿ itmek içün evleri içinden cenk itdiler ve ʿavrat oğlana (10) çalışdılar. Bu ḳabīlenüñ içini adam ölüsüyle doldurdılar. Benī Kelbe geregi gibi ġalebe idüp mikdārını bildürdiler. (11) Mecīd ile anasına itdükleri ġażabıñ ʿiväzın buldılar. Aḫṣāmadek bu ḥālle cenk oldı, Benī ʿAbs (12) ġālib ve ḳavī ve feraḥ oldılar. Benī Kelb maġlūb ve żaʿif ve ġamgīn oldılar. Ḳarañuluḳ olıcaḳ iki (13)

185a

leşker iki ṭarafa ayrıldılar. Benī ʿAbs çādırlarına gitdiler ve Benī Ḳelb evlerine girdiler ve odlar yaḳup (1) pāsbānlar ḳodılar. Ṭalāyiʿ ḫalḳını cemʿ idüp ḳaḳdı ve ṣavaş bābında taḳṣīrliḳ itdüñüz, himmetle (2) dürüşmedüñüz didi ve çoḳ ʿitāblar ve serzenīşler ḳıldı. Bunlar aytdılar.

Ey Emīr, bize ʿitāb itme. Az belāya (3) müptelā olmaduḳ ve ikin daḫı geñez işe ṣataşmaduḳ. Zīrā bu ḳabīle evvel geldükleri ḳat (4) Yemen ḳabīleleri hep cemʿ oldı. Bilmez misin ki ne fāʾide itdiler ve daḫı Remīmle ve Ehīl bin ʿAmrla (5) mācerāları işitdük ve Muʿāviye bin Nezālle itdükleri cengi ve Benī Temīm Ulusı Cābirle (6) itdükleri işi ʿAḳabe Ferūḳda işitdük. Biz ne ḳadar erüz ki ṭāḳat getürevüz? didiler. Bunlar bu ḥālde (7) iken ve bu orda meşġūl iken ʿAdvā Ṭalāyiʿ bin Ṣabāḥ ḳatına girüp geldi, selām virdi. (8) Ṭalāyiʿ bunuñ selāmun alup ʿizzet ve ikrām itdiler ve eytdi: Ey ʿArab Ḫātūnı, ḳani bize (9) oġlunla ḫaber gönderüp vaʿde itdüñ didi. ʿAdva eytdi: Uş şimdi anuñiçün geldüm. İnşāllah (10) göresiz ne tedbīr iderin didi ve Ṭalāyiʿe buyurdı ki seksan adam ḥāżır ide ve bir yer daḫı (11) taʿyīn itdi ki varup anda gözleyeler. Ṭalāyiʿ fī'l-ḥāl ol işi bitürdi ve seksan (12) adamı ol didügi yere gönderdi, ardından kendü er adam libāsın giydi ve Benī ʿAbs ṭarafına becīd (13)

185b

yürütüp gitdi. Meyşiyye ḳaçar sırtlan gibi yāḫūd vīrānlıḳda yürür, uyuḳlar gibi giderek (1) vardı. Benī ʿAbsuñ pāsbānlarına ṣataşdı, bunı göricek süñü ṭoġruldup hücūm (2) itdiler ve çaġırdılar Kimsin, ḳanda gidersin? didiler. ʿUrva eytdi: Ey ʿArab Uluları, ben (3) bir maẓlūm ve mecrūḥ ve baġrı başlu miskīnim, şerr şūr ehli degülüm. İḥsānuñuzdan Benī Melik (4) Züheyrüñ oġlı Melik Ḳays ḳanda ise ḳulaġuzlaň varup aña ḥālim ʿarż ideyin ve ḳıṣṣa (5) mı bildüreyim. Ola ki benüm derdüme dermān ola ve ẓulm üzerümden defʿ ide. Anuñ muḥabbetinde (6) evüm ḫarāb oldı ve dar cihān gözüme ṭar oldı didi. Bunlar daḫı bunuñ sözin (7) işidicek esirgediler, alup Melik Ḳays ḳatına iletdiler ve ḥālin söylediler. Melik Ḳays eytdi: (8) Ey Ḫatun Kişi, maḳṣūduñ nedir? ʿAdvā eytdi: Yā Mevlāī, benüm ḫalḳum baña ẓulm iderler, (9) sizi sevdügümüz içün oġullarumı dutup esīr itdiler. Geldüm ki baña yardum idesin (10) ve oġullarumı ḳurtarasın didi. Melik Ḳays eytdi: Ey ʿArab Ḫatunı, bize seddüñi (11) beyān eyle ve ḫālüñi ʿayān eyle. Muḥabbetüñ bize ne sebebden ve oġullaruñ neden (12) ṭutuldı, ḳıṣṣañ nedür bilem. Ẓulmiñi yerine ḳoyavuz ve oġullaruñ ḫalāṣ idevüz (13)

186a

didi. ʿAdvā eytdi: Yā Mevlāī, şol uġrı ki size Mecīdüñ ve anasınuñ ḫaberün (1) iletdi. Anı ben aşmaḳdan ḳurtardım ve ḫalḳumuñ elinden dilek idüp alıḳodum idi. (2) Zīrā ki at uġurlamaġa geldidi. Ṭutdılar, ne ḥālse ḳurtardum didi. Evvel Uġrı (3) Mecīdle anasını gördügiñi ve gercesi dökdügini ve aġlayup Mecīd daḫı (4) aġladuġunı ve Mecīde anası Aġlama. Uş

yaḳında ʿammülerüñ gelür, bizi bunlardan ḳurtarur didigini (5) ve bu sözi ger ḥebsi işidüp erine ḫaber virdügini ve bunları baġlayup bekletdiklerini (6) ve leşkerleri gelicek başlarını ḳarşu evüz didiklerini fi'l-cümle cemīʿ (7) ḥāllerini söyledi. Andan ṣoñra eytdi: Yā Emīr, gördüm bu ḫatun kişi esīrlik (8) miḥnetini çekerken ṭutsāḳlıḳ belāsına daḫı müptelā oldı. Esīrgedüm oġullaruma aytdum. (9) Allah Teʿālā işbu żaʿīfe bu ʿazābdan ḫalāṣ itmege bir çāre idüñ, yoḫsa ḳavmi (10) gelürse, ḳalursa başların keserler, ḳarşu ürler didim. Oġullarum daḫı (11) varup bir dōstları var idi. Bedir bin Sekere dirlerdi, aña bu ḥāli bildürdiler ve dilek (12) idüp yalvardılar. Bir giçe gelüp Mecīdi anasıyla uġurladı, aldı, gitdi. Bunlaruñ (13)

186b

ʿaẕābından ve bu nedenden ḫalāṣ itdi. Ṣabāḥ olıcaḳ Mevlāsı Ṣābir ḳabīle ulusından işitdi. (1) Dört adam alup ardlarına düşdi. Ol gitdüginden iki gün ṣoñra siz daḫı geldüñüz, (2) bunca macerālar oldı, biz daḫı itdügümüz işe pīşmān olduḳ. Zīrā ki sizüñ gelince görüp (3) söz ṭoġrı size giderdük. Bu ḳıṣṣalar vāḳiʿ olıcaḳ bize töhmet itdiler. Bir uġrıyı (4) alıḳodı, aldanmaña ḳomadı. Bu nice fesāda sebeb oldı didiler. İttifāḳ ol (5) uġrı bu giçe gördüm, sormış bize geldi, ben aytdım. Veylek, Yā meşʾūm niye geldüñ. v'Allah (6) eger sen bunda geldügüñ duyarlarsa defʿi depelerler üstüñe, ṣavaşmazlar didüm. (7) Ol eytdi: Kani Mecīd olası, ḥālleri nedür? Anları ḫalāṣ itmege geldüm (8) didi. Ben aytdum. Ḳaçdılar ve mevlāları Ṣābir daḫı ardlarına düşüp isteyü gitdi (9) didüm. Ol eytdi: Hele ben bunda gizlenüp eger Ṣābir anları dutup getürürse (10) bir ṭarīkle aġırlayup ḫalāṣ idem, aḳrabāsına ḳavuşduram. Üstüñüzden göcüp (11) gideler. Eger bulumayup gelürse varup Benī ʿAbsa bildürem. Ṣavaşdan vāz (12) gelüp anı isteyü gideler didi. Bundan ṣoñra Yā Emīr, ulu muṣībet başıma bu oldı (13)

187a

ki Ṣābir, Mecīdi ve anasını alup ḳaçan kişiyi bulmış, getürdi ve ḳabīleniñ muḳaddemi (1) ḳatında ḥāżır eyledi ve eytdi: Yā Mevlāī, bu belā bize heb ʿAdvānuñ oġullarundandur. (2) Zīrā ki anlar bu kişi azdurup bu işi itdiler didi. Ḳabīle Ulusı Ṭalāyiʿ bu ḫaberi işidicek (3) ġāyet de ʿaceb ġażab itdi. Bu veled-i zinālar bize ʿaceb ḫıyānet itmişler diyüp oġullarum ṭutdıñ didi. (4) Mecīdle anası ḳanda esīr idi ve hepsin demürleyüp bıraḳdı ve and içdi ki kendüye yardumcı (5) gelicek bunları aġaçlar üzerine boġazından aṣa. Bu vāḳʿaʾi göricek ḥālüm mükedder oldı (6) ve ġuṣṣadan beñzüm muġayyer oldı. Ol uykıyla uġrıyı elüme alup dehmler idüp (7) ḳaḳdım ve dürlü dürlü ʿitāblar ve serzenīşler ḳıldım ve yüregüm ṣoyunça

azarlayup (8) sögdüm. Ol uġrı eytdi: Ey ʿArab Ḫātūnı, ṣabr eyle, baña yeter ġażab it. Eger ben (9) didügüm işi iderseñ ṭutsaḳları heb ḳurtarayın didi. Ben aytdım. Veylek, ne dermān (10) ideyin, çāre nedür? didüm. Ol eytdi: Çāre oldur ki bu giçe giyecegiñi degişürüp (11) taġayyür-i ṣūret idesin, varup Benī ʿAbsıñ begi Melik Ḳaysla buluşasın. Anlarıñ muḥabbeti yolunda (12) bunuñ gibi belālara uġraduġuñı söyleyesin ve muṣībetlere ṣataşduġuñı ḫaber viresin. (13)

187b

Saña yigirmi eyü bellü adam vireler, sürüp bunda gelesin. Ol yigirmi kişi bir yerde gizlene, (1) gelüp beni bulasın. Ben daḫı varup ol esīrleri bir bir boynuma getürüp ol Benī ʿAbs (2) bahādırlarınadek iledem. Her birisi birisini at ardına alup ḳurtaralar. Andan ṣoñra göre (3) sinki bu ḫalḳıñ başına ne belā gele ve sen oġullarıñla nice ʿizzetde ve ḥürmetde olasın (4) didi. Ol söze uyup işde ḫiẕmetüñe geldim, bāḳī mürüvvet senüñ elüñde ḳaldı didi. (5) Melik Ḳays ʿAdvānuñ bī-āṣl ve bühtān ve tezvīr sözlerin işidicek inandı. (6) Andan Rebīʿ bin Ẕiyāda eytdi: v'Allah ki Yā Rebīʿ bu ḫatun kişi ve hem ol uġrı ile (7) itdügün kimse kimseyle itmez. Bunlaruñ ʿivāzın kim yirine getürür? Şimdiki ḫālde ʿAnter bin Şeddād gerekdür (8) ki ḳorḳulu yerlere girmegi bilürdi ve bunuñ gibi işleri başamaḳda bī-naẓīrdı didi. Ġumāra (9) eytdi: Ol meclisde ḥāżır idi. ʿAnteri alduġuna ḳaḳdı, eytdi: Yā Melik, eger (10) biz senüñ önüñde ṭaġları boyumuza getürürsevüz, begenmezsin. Ṭurmayup ol evvelden nāmun (11) söylersin. Biz bugün ve dün az mı çalışdıḳ, düşmāna az iş mi işledik. İşbu ḳarı didi, (12) ḥiẕmete ve erin, cemiʿ esīrleri ḳatuña getüreyin. Eger daʿvama göre işi başarmazsam ol (13)

188a

vaḳt ne dilersen idesin didi. Melik Ḳays daḫı bunuñ sözün işidicek feraḥ oldı ve ʿAdvāya alḳış itdi. Andan (1) ḳardaşı cārīyeyi ve Ġumārayı ve Rebī bin Ẕiyādı ḳırḳ kişiyle ʿAdvāya ḳoşup gönderdi. Bilmedi ki bunları (2) iḫtiyārla mehlekeye atdı, fenā deñizine bıraḳdı. Rāvī eydür: ʿAdvā bunları aldı, ol seksan kişi (3) gizlendügi yire ṭoġru gitdi ve göñülde biñ dürlü ḥesāb iderdi, gicenüñ yarusı geçincek ol (4) maḳāma erişdiler. İndi ʿAdvā bunlara Anuñ atun ḳalanın ? çākiñ ve hem bir pāre (5) ḳuşansun, diñlensün didi. Bu sözden maḳṣūd, bunları atdan indirmek idi ki (6) üzerlerine Benī Kelb hücūm idecek. Yayaḳ bunlar daḫı ʿAdvāyı didügi gibi itdiler Andan (7) ṣoñra ʿAdvā bunda seksan kişiyle şöyle ʿahd itmişdi ki ḳaçan Benī ʿAbs ḫalḳı bunlarıñ (8) ṭuşuna getüre, ḳurt gibi uluya. Hem daḫı eyle itdi. Bunlar bu

diyü ḳarısı Ḳurt uludı (9) ola mı didiler, gülüşdüler. Bunlar henüz sözin tamām itmediler. Bu seksan Benī Kelb adamları (10) çıḳup hücūm itdiler, ata binmege ḳomadılar ve depretmege mecāl virmediler. Anlar daḫı yayaḳ (11) cenk itdiler. Rebīʿ bin Ẓiyād, Benī Kelbden beş adam düşürdi, elden geldikçe dürüşdüler, (12) taḳṣīr itmediler. ʿAdvā bunları buluşdurduġı gibi cān atup Ṭalāyiʿ e irişdi (13)

188b

ve itdigi işi ḫaber virdi. Ṭalāyiʿ daḫı ḥalḳına ḫaber virüp bindi. Fi'lḥāl varup maʿreke yerine (1) irişdi. Benī ʿAbsdan on adam depeledi, on kişi daḫı başlu eyledi. Benī ʿAbs daḫı Benī Kelbden (2) ḫaylī adam düşürdiler. Rivāyet iderler ki Ṭalāyiʿüñ aṣḥābından yüz otuz adam düşdi. (3) Evet Benīʿ Abs az ḫalḳdı, kimi ḳırıldı kimi esīr oldı. Rebīʿ bin Ẓiyād daḫı Dureydle ele girdi. (4) Ṭalāyiʿ adamı düşdügüne melūl olmadı. Benīʿ Abs esīrlerin alup şād ve ḫürrem ḳabīlesine (5) vardı. Bu ḳadar da ṣabāḥ oldı, esīrleri muḥkem baġlayup bu gitdi, üzerlerine adamlar ḳodı. (6) Andan añlayın adamlarına ḫaber itdi daḫı atlara binüp Benīʿ Abs üzerine cürʿet itdiler, süñüler ve ḳılıçlar (7) ṭoġruldup gitdiler. Rāvī eydür: Bunlaruñ ḳıṣṣası böyle oldı, geldik biz yine Melik Ḳays (8) ḳıṣṣasına. Melik Ḳays daḫı ʿAdvāyı göricek ṣabāḥadek munṭaẓır oldı, hīç ḫaber gelmedi ve ḥāl (9) neye erişdigi bilinmedi, göñlüne teşvīş düşdi, yoldaşlarına eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları, (10) Benī Ẓiyādıñ ḥāli ḫayr degül, benüm ḫāṭuruma şöyle düşdi ki şol gelen şeyṭān ḳızı (11) ḥīle itdi. Maḳṣūdı bize bir ziyān irişdürmekdi didi. ʿAmmüsi Esved eytdi:Ey Ḳarındaşum (12) oglı, ḫayr ola. Anuñ işi şol uġrı ḫaberlerin söyledügi ve ʿalāmetlerin beyān eyledügi (13)

189a

hīç yalana beñzemez didi. Melik Ḳays eytdi: Kim bilür, ḥāl idügin ʿavrat meger ne irişe olmaz (1) ve başına ne gelecegin kimse bilmez. ʿĀlem-i ġaybda ne vardıġın ne bilelüm didi. Bu ḥālle ṣabāḥadek (2) muntaẓır oldılar, ṣabāḥ gördiler ki düşmān at arḳasına gelüp bunlara hücūm itdiler ve çaġırdılar ki (3) Ey Ḥicāz ʿArabları, şöyle mi ṣanduñuz ki evvel geldüñüz gibi bu defʿe daḫı ṣaġ ve selāmetin diyārından (4) çıḳasız. Vay ḥālüñüze! Cemiʿ yoldaşlaruñuz ḳatumuza esīr oldılar. Size daḫı beşāret olsun, (5) helākıña ve envāʿi ġaẕāba didiler. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki Benī ʿAbs sözleri işidicek taḫḳīḳ bildiler ki (6) ḥāl nolup melūl olup göñülleri ṭar oldı ve cihān gözlerine ḳarañu oldı. Andan Melik (7) Ḳays eytdi: Ey ʿAmmüm oġulları, süñüye sīne dutup ḳılıca yüz dutmaḳdan ġayrı çāre ḳalmadı. Yoḫsa (8)

ʿālem içinde rüsvāy olduḳ ʿArab ḳabīlelerinde destān olduḳ. Aydurlar ki Benī ʿAbsuñ ʿArab diyārında (9) ʿaẓīm şöhreti mecmūʿ memleketde ʿizzeti ve ḫaşmeti var iken Yemen memleketde bir ḳarı, ḥīle idüp (10) leşkerini perākende itmiş ve başıb helāk itmiş dirler didi. Kendü baş açup ḥamle itdi. Benī (11) ʿAbs ḫalḳı daḫı süñülerin ṭoġruldup bunuñ ardına düşdiler ve bulut gibi bölük bölük olup (12) yürüdiler ve mişe arslānları gibi naʿralar urdılar. İki ṭāife birbirine ḳarışdılar. Ḳılıçlar ʿamele (13)

189b

geldi ve süñüler sīneler sökdi ve oḳlar beller bükdi ve cārīyeler ḳanlar dökdi. Tōzuñuz güneş nūrına (1) ġālib oldı ve ʿazrāil cānlar almaġa ṭālib oldı. Benī ʿAbs, Benī Kelbden çoḳ adam helāk itdiler ve ġayret (2) idüp ṣabr itdiler. Benī Kelbe dünyāyı dar itdiler ve ḥāllerin mükerrer ḳıldılar. El-ḳıṣṣa başup (3) evleri içine ṣoḳdılar ve çādırları arasına ṭıḳdılar. Benī Kelb Benīʿ Absdan ʿaceb heybet gördiler (4) ve muḥkem zaḫm yidiler ve ḳugı gibi şerbet içdiler. Helāklarına yaḳın ḥāṣıl itdiler ve ḥayātlarından (5) ümīḍ kesdiler. Nā-gāh bu ḥālde BenīḤikem ḳabīlesi irişüp iki biñ adamla Benī Kelbe muʿāvenete geldi, (6) gördi ki ḥālleri ẕaʿīf olmış, düşmān elinden zebūn olmuşlar. Benīʿ Abs üzerine ḥamle (7) ḳıldılar ve nişāna atılmış oḳ gibi ṭoġrulup yüridiler, kendülerü atları daḫı ve silāḥları (8) müretteb Benīʿ Absı girü döndürüp Benī Kelb üzerinden defʿ itdiler. Feraḥlarını ġuṣṣaya tebdīl (9) itdiler, esenliklerini ḳorḳuya degişdiler. Bu ḳadar da aḫşām irişdi, Benīʿ Abs daḫı girü döndiler. (10) Rāvī eydür: Bu furṣatda Benī Eşcaʿ Ulusı ṭarafına Benī ʿİbād üç biñ adamla çıḳageldi (11) ki mecmūʿsı kāmil geyimlü ve cenk bābında muʿarrıḳlar ve tertīblü. Bunlar irişince ḳarañu oldı, (12) iki ṭāīfe iki ṭarafa ayrılup gitdi. Ger her birisi kendü ḳarārgāhında sākin oldılar. (13)

190a

Benī KelbUlusı Ṭalāyiʿ Ṭarafe ile buluşup görişdi ve Benī Ḥikem bahādırları ile daḫı esenleşdi ve alḳış (1) itdi ve ʿAdvā, Benī ʿAbsuñ aña yirin hīle idüp esīr itdi diyü bunlara ḥikāyet itdi. Benī Eşcaʿ Ulusı Ṭarafe Benī (2) ʿİbād eytdi: Beşāret olsun saña Yā Ṭalāyiʿ düşmānuñ helāk oldı. Ḥaḳ Teʿālā anları bu diyāra (3) anıñçün sürdi, getürdi ki ḳoyunlarumuz alavuz ve yüregümüz suyınca intiḳām idevüz. Şimdiki ḥālde (4) ne ḳadar esīr vardur, Benī ʿAbsdan senüñ ḳatunda didi. Ṭalāyiʿ eytdi: Yüz elli esīr vardur, Yā Emīr. (5) Ekşer ulular ve muʿteber bellü kişilerdür didi. Tereffüh Yā Ṭalāyiʿ yarın bize ḥamle itmeden ol (6) erlerüñ başların kesüp Ḳaysa elüm, tā ki görüp belleri büküle ve boġazları ṭoġrana veya emelleri (7)

alçaḳ ola, ṭamaʿları getürele didi. Ṭalāyiʿ eytdi: Eyü didüñ, Yā Emīr. Benüm daḫı ḳaṣdum (8) böyle idi. Evet ʿUrāʿir Ṣuları Ulusı Ḥasān bin Mesʿūd deñilince ṣabr idelüm. Zīrā ki baḥr-ḥād (9) bizüm ulumuzdur ve hem bunlaruñ ḳaraḳulları bilürsin anuñ atası Mesʿūdı depelemişdür, ḳanlısıdur. (10) seyirir. Ne ki ol daḫı irişse, bu esīrleri anuñ elüne teslīm idevüz, hep ḳıra. Andan ṣoñra başlarını (11) gönderevüz didi. Ṭarafa eytdi: Ol ḳaraları daḫı bu esīrlerde beg midür yoḫsa daḫı anı (12) ṭutmaduñuz mı didi. Ṭalāyiʿeytdi: Ol şeyṭān bunda gelmemiş, esīrlerden birisine ṣordum, (13)

190b

cevāb virüp Ol henüz Kiserī ḳatında, gelmemişdi. Bilmeziz ḥāli nedür? Biz gitdügümüz vaḳt (1) ḥāżır degüldi didi. Ṭarafüh Ḫayf benüm emegüme, ḳılıcuma vaʿde itmişdüm ki ol veled-zinānuñ (2) ḳanıyla sürem ve hem bir ʿaceb düş daḫı gördüm, aña daḫı ḫaylī iʿtimādum vardı. Zīrā ki geçende bir gice (3) düşümde görürin ki ol ḳadınuñ baş kesüp süñüme degerin ve Ḥasān bin Mesʿūda (4) varurın ve aydurın ki uşta atıñı depeleyeyüñ, başın kesdüm, saña getürdüm, didüm benüm düşümüñ (5) taʿbīri āşikāredür. Şöyle beñzer ki ol şeyṭān Kiserī ḳatında gelüp ḫalḳını evde bulmayacaḳ, (6) ardlarına düşüp yarduma gelse gerek daḫı eceli benüm elümde olısar didi. Andan ṣoñra Ṭarafüh bu leşkerlere (7) buyurdı. Her ṭarafdan Benī ʿAbsuñ dört yanın alup ve yolların baġladılar. Benī ʿAbs daḫı at üzerine (8) süvār olup kendüleri ṣaḳlarlardı. Bu ḫalḳı göricek dirlikden ümīḍleriñ kesdiler. Zīrā ki adamları (9) az idi ve ekṣerī mecrūḥdı, ḫalāṣ olmaḳdan nevmīḍ oldılar, Yemen diyārına geldiklerine pīşmān (10) oldılar ve ehl ü ʿıyālleri müfārıḳatın añup aġlaşdılar. Melik Ḳays bunlaruñ ḥālini göricek (11) Ey ʿAmmüm oġulları, bu itdügüñüz iş degüldür. Bu bir belādur ki müsebbiple olındı. Çāre nedür. Ehl ü ʿıyāl (12) añmaḳ adama daḫı ḳorḳuluḳ süstliḳ getürür. Ṣabr ve himmet giydürür, niʿmetde refāhatde her kişi (13)

191a

iş başarur ve eyü dirlik, dürülür. Hüner budur ki bunuñ deminde ṣabrı olabile ve musībete ḳatlana ve ṣavaş (1) vaḳtinde ve meydān yüzinde muḥkem dura. Ben rāżı oldum ki bugün cenk idüp ölüm görüp ʿArab (2) içinde barmaz ad ile diri olmayam. Hele öñüñüzce ben ḥamle ideyin ve düşmāna ḳılıc urayın ve oġlum (3) Züheyri bile alayın. Evvel biz ṣavaş idüp düşmāndan göñlümüze şifā ḥāṣıl ideler ve ṭopraġa düşelüm, (4) ecel ḳadeḥin içelim. Eger şöyle ki siz daḫı bir celeyan idüp telef iderseñüz ġam degül, ṣoñuñuzda (5) eyü ad ḳalur.

Aydurlar ki Benī ʿAbs dört beş kendülerce adam ḳırıb andan düşmüşler, dirler. Yoḳ eger ölmekden (6) ḳorḳarsañuz ḳorḳuyla bu vaḳʿādan ḫalāṣ bulunmaz, hem ḳırılırsanız hem ʿArab bahādurları ḳatında meẕmūm olursız. (7) Ebū ʿUbeyde rivāyet ider ki Melik Ḳaysuñ sözi bunlara kār eyledi. Ṭurmaḳ ḳaçmaḳ üzerine iḫtiyār itdiler. Eyü adla (8) ölmege, bednāmlıġla dirilmek üzerine tercīḥ itdiler ve aytdılar. v'Allah Yā Melik sizüñ sözüñüz geregi gibi kār (9) itdi. Eger ṭaġlar üstümüze yıḳılursa yüz döndürmeyelüm ve elümüzi gözümüzle görürsevüz ḳorḳmayalum, (10) süñülerümüz elümüze alup başumuz at ayaġına dökülünce çalışalum. Eger şol şeyṭān ḥīlesi olmasa biz bunları (11) meded irişmeden perākende iderdük evet ol melʿūna bize ʿacebşikestlik geçdi didiler. Melik Ḳays eytdi: (12) Ey ʿAmmüm oġulları, çekesiz ammā kişinüñ başına belā gelincek gözi görmez olur sataşur tedbīri (13)

191b

rāst gelmez didi. Bu ḥālle ol giçe yatdılar, dün yarusı olıncaḳ gördiler ki nāgāh Şeybūb çıḳageldi, (1) sevinişdiler. Segirdib Şeybūbuñ üzerine yıḳıldılar. Melik Ḳays eytdi: Yā Şeybūb, v'Allah ki vaḳtinde geldüñüz ve (2) furṣatda irişdüñüz. Size muḥtāc olmuşduḳ ʿāciz ve fürūmānde ḳalmışduḳ. Eger siz gelmeseñüz hemān helāk olurduḳ. (3) Ḳani ʿAnter ıraḳda mı ḳoduñ, geldüñ didi. Şeybūb eytdi: Yā Melik, benüm ʿAnterden ḫaberüm yoḳ, biz anı sizüñ ḳatuñuzda (4) ṣanurduḳ. Muḳri'l-Vaḥş ve ḳardaşı Māzin sizüñ arduñuzça gitdilerdi. didi. Melik Ḳays eytdi: Māzin didügüñ (5) kimdür ve ʿAnterden nice ayrılduñ? Seni görüp sevindük idi, yine ḫaberüñle melūl eyledük. didi. Şeybūb daḫı başladı, (6) ḳıṣṣasın evvelden ḥikāyet itdi. Kiserī ḳatından gitdiklerin ve Ḥātem-i Ṭayy ile ʿİṭāfla geçen mācerāların ve Benī (7) ʿAbsa gelüp bunları bulmadıḳların ve Mecīdle anasın işidüp gitdiklerin işidüp ardlarına düşdüklerin ve bāḳī (8) sergüzeştlerin hepini ḳuṣūr şerḥ eyledi. Andan ṣoñra eytdi: ʿAnter Benī Māzinüñ anasıyla diyārumuza gönderdi ve kendü (9) sizüñ izüñüze düşüp gitdi. Ol vaḳitden berü ḥāli noldı, bilmedüm. Ben ṣandum ki ol şimdi sizüñledür. (10) Eger ḳardaşuñ ʿavratı ve oġlı diñlemese yine ben ḳardaşuma tez ulaşurdum didi. Rāvī eydür: Melik Ḳays ve bāḳī ḫalḳ (11) Şeybūbuñ sergüzeştlerin işidicek ʿacebe ḳaldılar ve kendü muṣībetlerin unutdılar ve aytdılar. v'Allah Yā Şeybūb, bir (12) ʿaceb ḥikāyetler olmış ve ṭurfe vāḳʿalar gelmiş. ʿAle'l-ḥuṣūṣ Ẕü'l-Ḥimāruñ Muḳri'l-Vaḥşı ve ḳardaşını uyurken ṭutsaġ (13)

192a

ve sen Māzinle ġarāyib ḥīle idüp geñezlikle ḫalāṣ itdügüñ ve hem ḳıṣṣanuñ içinde bu sözi dilediñ (1) ki ʿaceblerden ʿacebdür. Zīrā ki gelürken ḳardaşuñ ʿavratına ve oġlu Mecīde uġradım. Didik bi-llah bize ḫaber vir, (2) anlarıñla geçen mācerāyı hem daḫı anları ḳurtarduñ gibi biz bunda şöyle işiddik ki ḳaçdılar, bilürüz aldılar. Evet (3) inanmaduḳ ve hem bunda ʿAdvā dirlermiş bir ʿaceb ḥīle itdi. Benī Ziyādı esīr idüp düşmāna vardı. Eger ol melʿūne (4) olmasa biz işümüzi bitürcegüz ve dönerdük. Bunlara meded irişmeden maḳṣūdumuz ḥāṣıl iderdük ve şimdi (5) bu ḳadar ġavġa yıġılmazdı. Hele birüsünüñ ḥāliñi ve sergüzeştiñi söyle, işidelüm ve ḳardaşumuñ ʿavratı ve oġlı bābında (6) ne bilürseñ görelüm didi. Şeybūb eytdi: v'Allah Yā Melik, eyü didüñ. Mānīʿ olmasa işüñüz biterdi. (7) Velīkin insānuñ tedbīrini Ḥāḳ Teʿālānuñ taḳdīri bozar. Eger bilsevüz ki Mecīd anasıyla bunda durumaz. (8) Anı ḫalāṣ itmege gitdüñüz. Ḳardaşum eglenmezdi ve Kiserī ḳatında bir sāʿat durmazdı, gelüp anları ḫalāṣ (9) iderdi. Size bu ḳadar zaḥmet çekdürmezdi ve Yemen diyārında bunca günler eglenmezdi. Velīkin muḳadder olan (10) gelse gerek ve alnına yazılan gelse gerek didi. Andan añlatduġuna sebeb söyledi ve sergüzeştin şerḥ eyledi, (11) eytdi: Yā Melik, ben ḳardaşum ʿAnterden ayrılcaḳ ki baña ḳardaşı Mazīnüñ anasın ışmarlayup kendüler sizüñ (12) arduñuzca gitdiler. Fi'l-ḥāl añlatmadum, Mazīnüñ anasın ḳabileye ḳoşdurdu. Andan şoñra dönüp yine ʿAnterüñ ardına (13)

192b

düşdüm. Bilürüm ki yolları ve beriyyeleri eyü bilmezdi, ḳorḳdum, bir belāya ṣātaşa diyü. becīd yürütdüm şöyle ki on gün (1) lik yolı, dört günde yürüdüm ve Yemen ṭaġlarında bir nicesi ardımda ḳaldı. Vādi'l-düvveḥ dirler, bir dere vardı, (2) ana irişem. Yolum ṭaġları diledim ki ya yolsuz uġrayup geçem. Nāgāh gördüm, bir yerde bir ḫātun kişi aġlayup (3) aydur Ey Benī ʿAbs, hīç size benüm ḫaberüm irişdi mi ve ḥālüm mükedder olduġun ve ġaẓābda esīrlikde müptelā olduġum işitdüñüz mi? (4) Niçün benüm ḥālüme muḳayyed olmaduñuz ve işbu yetimce oġlancuġı esirgemedüñüz diyüp söylenüp bunuñ sözlerin işidicek (5) cihān gözüme dar oldı. İlerü vardum, gördüm ki ḫātun bu söyleyen ḳardaşuñ Māliküñ ʿavratıdur. (6) Yanında daḫı oġlancuġı var. Zīrā evvellerde görmüşdüm, yalvardım andan öte yanına nazar itdüm, gördüm ki bu ḫatun (7) kişi ip alup ḳaçan adam ki adına Bedir bin Seken dirlermiş, ardlarına düşüp irişen kişi ki adı Ṣābirmiş. (8) Ṣavaşdılar ve ikisi ʿaẓīm cenk idüp uruşdılar. Meger ki bu Ṣābir bu ḫatun kişinüñ mevlāsı imiş. Bedir bin Seken (9) olup ḳaçmış, Ṣabir ardına düşmüş. Beş kişiyle irişmiş, cenk itmişler. Bedir, şol mālda iken ben daḫı irişdim. Ḫatun (10) kişinüñ ḫāṭırın tesellī itdüm ve ben kimdügümi bildürdüm ve ḳıṣṣasından

ṣordum. Andan anları ḳoyup bir oḳ (11) gizledüm ve ilerü varup Bedire çaġırdım, aytdım. Ey ʿArab Ulusı, sen eyü zaḥmet çekmişsin. Var rāḥat (12) ol, ben bu şeyṭānlaruñ işini ḳayurayın didim ve elimdeki oḳ ile Ṣābiri urdum, erte yanına çıḳdım. (13)

193a

Bedir bin Seken, Ṣābirüñ düşdügün göricek ḳatlandı, dönüp yine Ṣābirüñ yoldaşlarına ḥamle ḳıldı. (1) Birisin düşürdi ve birisi ḳaçmaġa ḳaṣd eyledi. Segretdüm, öñün aldum. Bir oḳ ile gögsine urdum, (2) arḳasına çıḳdı andan yüzi üzerine düşüp öldi çünki düşmān helāk oldı. ṣayḳalunı atların (3) cemʿ eyledüm ve Bedir bin Sekenüñ cerāḥatlerin ṣordum ve baġladum ve bunı bildürdüm. Andan ṣoñra Yā Melik, (4) sizüñ ḥālüñüzden daḫı Bedire ḫaber ṣordum ve bu ḫatun kişi ḥalāṣ itmege gitdügüñüzi bildürdüm. Bedir (5) eytdi: Yā Mevlāī, bizüm bu nesnelerden ḫaberümüz yoḳ. Eger sizüñ ḳavmüñüz ol bizüm diyāra vardılarsa (6) meger ki biz ḳaçup gitdügümüzden ṣoñra vardılar ola didi. Andan ṣoñra ol ḫatun kişinüñ (7) çekdügün zaḥmetlerden ve miḥnetlerden söyledi ve esirgeyüp bunı alup ḳaçdıġın ḥikāyet itdi ve anıñçün (8) vaṭan terk itdügün ḫaber virdi. Ben daḫı aña duʿā ve alḳış itdüm ve maḳṣūd ḥāṣıl olmaġa vaʿde (9) ḳıldum. Andan ṣoñra bunları bir ṭaġa aldım, bir maḫfī yerde gizledüm, vāfir uzaḳ ḳoyup (10) bir ḥiẕmetkārları var idi, anı yine bile ḳodum. Ben sizüñ arduñuza düşüp gitdüm ki tuyup (11) ol ḥāli size bildürem ve yoldan girü döndüm. Uş sizi bu ḥālde buldum, ulu teşvīş (12) buña ʿAnter irişmedügi oldı, ne mānīʿ oldı ola didi. Melik Ḳays eytdi: v'Allah Yā Şeybūb (13)

193b

eger yetişmeseñüz biz helāk olmaġa yaḳın ḳaldıḳ, bilmeziz ki yarın işbu bī-nihāyet ḳabīle ala, (1) nice cenk idevüz didi. Şeybūb eytdi: Yā Melik, ṣavāb-ı tedbīr budur ki mecmūʿ ñuz ittifāḳ idüp (2) şol ḳarşudaġı ṭaġa varup arḳañızı viresiz. Biz iki gün kendüñüzi ḳoruyasız, düşmānuñuzı (3) defʿ idesiz. Ben varup dört yana Yemen illerinde ḳavmi ʿAnterüñ ḥāllerin teşvīş idem. Ola ki ḳanda (4) ise size irişdürem. Bilürin ki ʿAnter ve ḳardaşı Māzin ve Muḳri'l-Vaḥş gelicek idi. Bu ġaẕābdan (5) ḫalāṣ ideler ve bu darlıḳdan ḳurtaralar ve bu şōm ṭāʾīfe perākende iderler didi. Melik (6) Ḳays eytdi: v'Allah ki ṣavāb budur ki söyledüñ. Evet, yegregi ki budur ki eglenmeyesiz. Şimdi defʿyine dönüp (7) ʿAnteri isteyüp gidesiz. Ola ki ṭuş olasın, bize meded irişdüresin didi. Şeybūb eytdi: (8) Senüñ ḥayātuñ içün yarın aḫşām olmadan size bir ḫayr ḫaberle gelem didi. Andan fi'lḥāl adın (9) başa yine döndi. Bunu Ḥikem leşkeri bunı görüp ardına düşdiler, kim ola budun içinden ḳaçup giden (10) diyüp bir yerden

at ṣalup ḳodılar, irişmediler ve tōzun görmediler. Bilmediler ki insān mıdur yoḫsa (11) şeyṭān mıdur? Rāvī eydür: Bundan ṣoñra ṣabāḥ oldı. Benī ʿAbs gördiler, giceden düşmān bunları (12) bağlamış ve cenk yarağında ḥāżır olmış. Bunlar daḫı ata ṣüvār olup ṣavaş itmege iḳdām ḳıldılar (13)

194a

ve hem Şeybūb didigi ṭaġdan yaña meyl itdiler, bunlaruñ bu ḥāllerin düşmān göricek żaʿīflik sanup (1) ṭamaʿları bāde oldı, seyl gibi dört yañadan aḳdılar. Bunlaruñ üzerine ḳoyuldılar ve bī-nihāyet çeri gönderüp (2) ol ṭaġ yolını bağladılar. Andan ḳılıçlarınla geldi ve süñüler sīneler sökdi, oḳlar beller bükdi (3) ve başlar at ayaġı altına döküldi ve yeryüzi ḳana boyandı, bil ki seyl olup aḳdı, atlar kişneşdi ve bahādırlar (4) oynaşdı. Aḫşām olınca bu ḥālle ṣavaş oldı. Benī ʿAbs çünki ṭaġdan ümīd kesdiler (5) ve ol ṭaraf bağlanmış gördiler. Ḥayātları gitdi, helāklarına yaḳın ḥāṣıl itdiler ve ehl ü- (6) -ʿıyāllerin ve diyārların añup aġlaşdılar ve birbirle vedāʿlaşdılar ve Melik Ḳays ḳardaşları (7) ile şol ḳadar cenk itdiler ki ʿāciz ḳaldılar. Benī Kelb muḳaddemi Ṭalāyiʿ bin Ṣabāḥ yoldaşlarına (8) aydurdı. Ḳani ʿUrāʿir Ṣuları Ulusı Ḥasān bin Mesʿūd. Şimdi bunda ḫāżır gerek idi. Şol (9) atın depeleyenleri şol ḥālde göre idi. Evet şöyle sizden ki aḫşām oldı, erişmedi. (10) Gelür, düşmānından intiḳāmın alur didi. Rāvī ʿArab dīni ḥaḳḳıçün daḫı Ṭalāyiʿ sözin tamām itmedi. (11) ʿUrāʿir ṣuları ṭarafından üç adam çıḳageldi. Gelince bir yayaḳ var, bunlaruñ atlarundan yügrek (12) ve bu yayaġuñ elinde süñü var, ucuna bir adam başı dikmiş, çağırup feryādlar ve şamātalar ider ki (13)

194b

cihānı ṭoldurur. Ṭalāyiʿ bunları göricek şād oldı ve eytdi: ʿArab ḳavmi Ḥupel ḥaḳḳıçün işbu gelenler Emīr (1) Ḥasān bin Mesʿūd olacaḳdur. Nolaydı bir ıraḳ ḫācet diledim, şüphesüz ḳabūl olurmış. Şöyle (2) yigid ki bu Benī ʿAbs leşkeri bu diyārı göricek ol ʿAnter didikleri şeyṭān ṭamaʿ idüp āzādumla (3) bir ḳabīle ġāret itmişdür daḫı Ḥasān bin Mesʿūd bize gelürken aña düş olup başını kesmişdür. (4) Bile getürür, bize getürdi. Atasının intiḳāmın aldugın bize bildüre didi. Ḫalḳından bir iş görmüş (5) ve çoḳ cenklere girmiş adam var idi, ol eytdi: Lāt ʿUzzā Ḥaḳḳıçün, bunlar bu memleket adamlarına (6) beñzemez, baña şöyle gelür ki bu gelen ʿAnter bin Şeddāddur, uş göresin bizüm ḫalḳumuzı perākende (7) iderdür ve sancāḳlarumuzı düşüripdür ve başumuzı gövdeden ayırır didi. Ṭalāyiʿ geldi ve eytdi: (8) Ey ʿAmmüm oġlı, Ḥupel ḥaḳḳıçün senüñ ʿaḳluñ gitmiş, yaşaduġınca adam ḳorḳaḳ olur didükleri gerçekmiş (9) didi. Bunlar bu sözde iken ʿAnter irişüp sancāḳ dibine ḥamle ḳıldı. Bir naʿra

urdı ki ṭaşlar (10) yarulurdı, ṭaġlar yanḳulanurdı. Sancāġa erdi, düşürdi ve defʿi on iken adamı ṭopraġa bıraḳdı. (11) Gördiler ki ḥāl böyle oldı, bildiler ki bu ʿAnterdür. Pes birbirin başup ḳaçdılar ve ḳurddan ürkmüş ḳoyun (12) gibi bölük bölük oldılar. Ṭalāyiʿ daḫı bunlarun öñünce ḳaçdı ve eytdi: Lāt ʿUzza ḥaḳḳıçün bugün bu fikirde (13)

195a

ḫaṭā itdüm. Kim bilürdi bu veled-i zinā bu diyāra gelecegini didi. Rāvī eydür: Eger ʿAnter Ṭalāyiʿnüñ (1) ḳanda olduġun bilse defʿ irişüp depelerdi. Muḳri'l-Vaḥş ve Māzin daḫı ʿAnterden az iş (2) itmedi, sancāḳdārı ser-nigūn itdiler ve çevresinde adamları ḳırdılar. Şeybūb, Ḥasān bin Mesʿūduñ (3) başını bir süñüye dakup iletdi. Bir yüce oyuk başına dikdi ve çıġırdı aytdı kim veyliküm (4) Ey Yemen Ḳelbleri, ḳaçuñ ʿavratuñuza ve oġluñuza gidüñ. Uşda muḳaddimüñüz ve Uluñuz Ḥasān (5) bin Mesʿūduñ başun kesdüḳ, yandaşum ʿAnter kesdi. Sizüñ ḥālüñüz bunuñ gibi olmadan başuñuza (6) dermān idüñ yoḫsa hep etüñüz buñun süñü uclarında ḳalur ve baġursaḳlaruñuz at (7) ayaġına dolaşur didi. Rāvī eydür. Bu Ḥasān bin Mesʿūduñ ʿAnter başın kesdügüne sebeb (8) bu idi. Şol vaḳt Şeybūbdan ayrulup Melik Ḳays ardınca gitdiler ve Şeybūb nişānların (9) ṣālıḳ virdigi yollara yüridiler, gide gide yoldan azdılar ʿalāmetsiz bir yola ṣataşdılar (10) ve nişānsız ṣaḥrālara uġradılar, müteḥayyir oldılar. Şeybūb daḫı Mecīd anasıyla Benī ʿAbsa irişdürüp (11) yine bunlaruñ ardından yetişcek idi, gelüp irişmedi. Bunlara yol uzun oldı ve sefer aġır geldi. (12) Muḳri'l-Vaḥş ʿAntere eytdi: v'Allah Ey Bahādırlar Ulusı, biz bu yerde helāk olısar degülük. (13)

195b

Bir cāre yol isteyelüm daḫı gelenden gidenden ḫaber ṣoralum, kimseden ḳorḳumuz yoḳdur, ʿābeş degül. (1) En müşkül budur ki Melik Ḳays Benī ʿAbsla bir işe uġradılar ola, bizüm onlara meded irişdürmege (2) ṭāḳatümüz olmaya ve feryādlarına irişmek elümüzden gelmeye. ʿAnter ve Māzin, Muḳri'l-Vaḥşuñ (3) sözin ḳabūl itdiler ve tedbīrin ṣavāb gördiler. Andan ṣoñradan dönüp bir ṭarafa yol ṭaleb (4) itmege ʿazm itdiler. Gördiler ki biñ beş yüz ḳadar leşker çıḳa geldi ki mecmūʿsı yaraġa mustaġriḳ (5) ve cenk itmege ḥāżır ve müheyyā. ʿAnter eytdi: İşbu görünen şebīle benzer ki bir yaña ṣavaşa giderler. (6) Bunlardan bir ḫaber almaḳ olur. Maʿlūmdur ki bu daḫı bizüm düşmānlarumuzdandur didi. Māzin eytdi: (7) Çünki bizüm düşmānumuz olalar. Niçün ḥamle idüp bunları perākende itmeyevüz didi. ʿAnter eytdi: Hele bir ḫaber (8) işidelüm, görelüm ne ḥāli ḫalḳlardur ve ne ṭāʾīfedendür? didi. Ḥasān bin

Mesʿūd daḫı (9) gördi, depreyen berü üç atlu gelür. Ādemīlerine buyurdı kim ile varup bunlaruñ ḫaberlerin (10) alup ḥāllerin ṣoralar. Bir ḳaç yürütüp bunları ḳarşuladı ve çaġırdı, eytdi: Veylküm ne ḫalḳdansuz, (11) bunda ne gezersiz didiler. ʿAnter eytdi: Biz, Ḥüpel Dehān ṭarafından geldük, rızḳ ṭalebine çıḳduḳ (12) idi. İşidüñ ki Benī ʿAbs Yemen diyārına azacaḳ ḫalḳla ḥarāmlıġa çıḳmış ve hem anlaruñ (13)

196a

kīnlüleri ve ḳanluları her ṭarafdan işidüp üzerlerine gitmişler, biz daḫı ḳaṣd itdük. (1) Bir bölükine irüp Benī ʿAbs üzerine gidevüz didi. Ol kişiler aytdılar. Beşāret olsun bize. (2) Uş biz daḫı anlaruñ vücūdını ʿadm idelüm. Size daḫı bī-ḥad māl virelüm didiler. Anlardan (3) dönüp bu ḫaberi Melik Ḥasāna yetişdürdiler. ʿAnter, Māzine ve Muḳri'l-Vaḥşa eytdi: İşde tamām (4) bildüñ ki bizüm ḳavmümüz bu diyāra geldügün hep istemişler, dört yañadan işidin, ḳabīle üstlerine (5) gitmişler. Bunlar daḫı anlaruñ ḳaṣdına giderler. İmdi ṣavāb-ı fikr budur ki bu leşkerüñ öñüne yürüyevüz (6) ve beglerine selām virevüz. Ṣūretinde olup birümüz defʿi beglerini düşürüp virmez daḫı bahādurları (7) ndan birisini depeleyevüz. Andan ṣoñra saʿy idüp dürüşelüm ve elden geldükce çalışalum. (8) Ola ki aḫşām olmadın bunları ṭaġıdup Benī ʿAbsa gidevüz didi. Māzin eytdi: Yā Āḫī, (9) biz ʿāciz miyüz ki ḥīle ve aldatmaġa ṣavāşavuz. Bī-tekellüf süñü ṭoġruldup üzerlerine (10) at ṣalavuz, ne selām kelām itmeden. Eger anlaruñ çoḳluġundan üşenürsek biz boyun dutaruz. (11) Aḫşām irişmeden bunları ṣaḥrālara perākende idem ve ṭaġlara daġıdam didi. ʿAnter eytdi: Yā Āḫī, (12) belī. Bilürin ki bu didigüñ iş senüñ elüñden gelür ammā iḫtiyāṭum budur ki Ḥasan bin Mesʿūd ḳaça, (13)

196b

elümüze girmeye, bizi bilecekdür, durmayacaḳları maʿlūmdur. Benüm ḳaṣdum budur ki Ḥasānuñ daḫı atası gibi boynın uram (1) ve süñüm ucuna başını diküp bile alam, didi. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Ṣavāb daḫı budur, biz nice fikir idersek (2) uyaruz, sözüñe muṭīʿ oluruz. tīz ol işüñi bitür, ḳılıcımız ve süñümüz ḳana ṣuṣamışdur, (3) didi. Andan yürütüp bu çerinüñ öñüne ʿazm itdiler. Melik Ḥasān daḫı ʿaẓmetiyle ve şevketiyle gitdi (4) ve ḳafasında sancaḳlar ve ʿalemler birbirine kilitlenüp gelürdi. Gördiler ki ol üç görünen adam bunlaruñ (5) öñüne yürüdiler ve Melik Ḥasānuñ üzerine ḳaṣd itdiler. Şöyle ṣandılar ki gelüp Melik Ḥasāna (6) duʿā ve alḳış iderler ve selām virüp bile yoldaş olurlar. Göz diküp baḳdılar, tamām Melik (7) Ḥasāna yaḳın gelicek bir naʿra işitdiler ki yürekleri ḳopdı. Nāgāh gördiler ki bu üç kişi

Benī (8) ʿAbs adın añup söylediler ve neseblerin ẕikr idüp ḳaḫırlandılar ve Melik Ḥasān depelediler ve ḫalḳa defʿ-i (9) ḳılıç ḳoyup ṭuduḳdılar ve sancaġı düşürüp getüreni depelediler. Leşker bunlaruñ heybetin görüp (10) girü döndiler ve bahādurlar birbirin başup ḳaçmaġa yüz ṭutdılar. Ardlarından gelenler yukaru dönenlere (11) ḫaber şordılar. Buna ġavġa ve ġalebedür, ne ḥāle şataşduñuz didiler. Bunlar aytdılar. Yā velīkim, ḫaber şoracak (12) vaḳt degül, begümüz düşdi ve sancāḳı ser-nigūn oldı. Ol görünen üç kişiden işler gördük ki (13)

197a

mīşede arslānlarda görmedük, süñüleri nefes aldurmaz ve ḳılıçları aman bilmez, başuñuz yaraġuñuz görüñ, (1) bizümle ḳaçuñ. Ḳalmañ yoḫsa pīşmān olursuz, şoñ pīşmānluḳ fāʾīde ḳılmaz didi. Rāvī eydür. (2) Bu geriden gelen ḫalḳ, ḳaçanlardan bu sözi işidicek nāmūslandılar ġayret-i cāhiliyye ḥarekete geldi. (3) Cevāb virüp aytdılar. Ey Bī-ʿār Ḫalḳ, üç kişiye cevāb virmedügün begüñüzi gözüñüz ḳarşusına (4) boġazladılar, ṭutmaduñuz. Laʿnet sizi ḳazanan ite ve ṭoġuran anaya. Varuñ, Cehenneme (5) gidüñ didiler ve dizginlerin ṭoġruldup ittifāḳa ʿAnterüñ üstüne ḥamle itdiler ve ilerü şavāş (6) olduġı yere ḳasd itdiler. ʿAnter ve Māzin ve Muḳri'l-Vaḥş bunları ḳarşılayup şavaşdılar ve başların at (7) ayaġına dökdiler ve etlerin süñüye dikdiler ve gövdelerin ḳurt, ḳuş yekün itdiler. ʿAnter Māzinden (8) bir cihādarluḳ gördi ki ʿömri içinde kimseden görmedi idi. Yüregi ḳuvvetlendi ve göñli feraḥ (9) oldı. Zīrā ki gördi ki kime ḥamle itdise yıḳdı, ḳanġı bölügine hücūm etdiyse ṭaġıtdı (10) ve ḳanbaġı bahādura muḳābil oldısa ayrıdan ayırdı. Muḳri'l-Vaḥşuñ daḫı bahādurlığı yuḳaruda (11) beyān olmışdur. Ol daḫı ? idi. ʿAnter ḫōd bu leşkere işler itdi ki vaṣfa ḳābil degül. (12) Ravī aydur. Aḥṣāmadek bu çerīnüñ ölüsüyle ṣaḥrāları doldurdılar, ḳuşları ve ḳurtları bunlaruñ (13)

197b

etllerünedoyurdılar, her kişi ki ʿAnterüñ āvāzun işidüpdür, yanıdaġı yoldaşa aydurdı. Veylek, (1) Ey ʿAmmüm oġlına eksügüzdür ki elümüzden gelmedügi işe saʿy idün. Bilmez misiz bu şeyṭān reʾīsümüz (2) Mesʿūdu depeledügine, başumuza ne belālar getürdi ve gicede ictimāʿmuzı burdı. Bu şeyṭān (3) bunda gizlenüp bizi ögermiş, yalan söyleyüp bizi aldadı. İşde begümüzi depeledi. Biz kimüñçün cenk (4) idelüm, gelüñ ḳaçalum. diyüp ḳaçdılardı. Bu ḥālle aḳşām yaḳlaşdı, bu leşkerüñ baʿżısı ḳaçdı (5) ve altı yüz miḳdārı helāk oldı. ʿAnter ve ḳardaşı ve Muḳri'l-Vaḥş daḫı bunlardan gerü çekülüp (6) vardılar, bir yerde ḳondılar. Bu ḫalḳuñ daḫı bāḳī ḳalanı bir yere cemʿ olup danışdılar. Çünki (7) baş gitdi, çeri ne ḳadar

pāydār ola idi. Ne tedbīr ideceklerin bilmezler, kim ḳaçalum, ḳurtulalum (8) didi kimi begümüz öldi, biz daḫı cenk idüp ḳırılalum diyüp gicenüñ bir saʿāti geçdügünden ṣoñra (9) ʿAnter ve Māzin ve Muḳri'l-Vaḥş yine süvār olup bu bāḳī leşkerüñ ardına hücūm itdiler, (10) ḫaylī adam ḳırdılar. Bu ḫalḳ daḫı gördiler ki ṣabāḥa ṣaġ çıḳmazlar. Cān atup ḳaçdılar, birbiri ardına (11) düşdiler. ʿAnter daḫı ḳardaşı ve yoldaşı bile bunlaruñ ardlarına düşüp ḳovdılar, irişdüklerin (12) düşürdiler. Ṣabāḥ olınca bunlardan çoḳ adam helāk itdiler ve ḫaylī adam başlu eylediler, atı yügrek (13)

198a

olan kişi ḳurtuldı, bāḳī ḳalanını hep perākende itdiler. Eyle olsa ʿAnter ve Māzin ve Muḳri'l-Vaḥş (1) bunlara geregi gibi intiḳām idüp döndiler. Meger ki yerine vardılar, birarada rāḥat olup ḳondılar. (2) Aḫşāmadek ārām olup diñlendiler ve ṭaʿām yidiler ve dinc atlara binüp yine gidecekleri yola revān (3) oldılar. Gicenüñ yarusı giçince gitdiler daḫı ḳondılar. Ṣabāḥ olınca yatdılar, ṣabāḥ olıncaḳ göçmege (4) ʿazm itdiler. Nāgāh gördiler ki Şeybūb geldi, buluşup görüşdiler. Şeybūb bunlaruñ āḥvālinden (5) teftīş itdi ve eglendüklerine sebeb ṣordı. Bunlar daḫı erẕaḳların ḫaber virdiler ve Ḥasān bin Mesʿūd (6) ele geçen mācerāların ḥikāyet itdiler. Andan ṣoñra aytdılar. Sen daḫı bize gelüp irişecekdüñ, ne (7) sebebden bu ḳadar müddet eglendüñ? didiler. Şeybūb daḫı yolda Māliküñ ʿavratına ve oġlına u (8) ġraduġun ḥikāyet itdi ve Benī Ziyād bunlara ḫaber virdi ve belādan ḳurtarup bir ṭaġa (9) ḳoyup gitdügin şerḥ eyledi ve Benī ʿAbs leşkerine varup buluşduġın ve illeri cenk (10) ḥālinde ḳoyup gitdügün ḥikāyet itdiler. Andan ṣoñra Benī Ziyādı esīr alduklarun ve ʿAdvā (11) ḥīle idüp Melik Ḳays aldığını ve bāḳī ḥāllerin bunlara ḥikāyet itdi ve becīd (12) gitmege ḳandurdı ve anlaruñ feryādına irişmege iletdi. ʿAnter ve Māzin ve Muḳri'l-Vaḥş (13)

198b

bu ḫaberi işidicek fi'l-ḥāl süvār olup yola revān oldılar. Māzin Ḥasānuñ (1) başını bir süñüye diküp Şeybūbuñ eline virdi, Şeybūb ġāyet de şād oldı, eytdi: (2) v'Allah ki bu şeyṭān daḫı varup irişe idi. Ḫalḳumuzı hep helāk iderlerdi, bir ḫaberci (3) ḫalāṣ bolmazdı didi. Bu ḥālle Mecīt yürütüp gitdiler. Mazīn şunu didi Benī ʿAbsa ḳavuşacaġuna (4) ve Melik Ḳays ile buluşacaġuna feraḥ olupdı. Rāvī eydür: Gide gide gelüp Benī ʿAbsa (5) irişdiler, gördiler ki ġāyet de ḥālleri zebūn olmış, sözleri kesilmiş ve āvāzları incelmiş (6) eyle olsa ʿAnter bir naʿra urdı ki arslānlar ṭaġlarda buñaldı ve dereler yanḳulanurdı (7) ve ʿaḳılları ḫayrān olurdı.

Maʿrekede cenk idenler serāseme oldılar andan ʿAnter Benī Kelb (8) bölügüne depdi ve ḳardaşı Māzin, Benī Ḥikem sancāḳlarına hücūm itdi ve Muḳri'l-Vaḥş Benī Şüceʿā (9) ʿālemlerine ḳaṣd itdi. Bu ittifāḳla bu leşkere ḥamle ḳıldılar, her birisi ʿazm itdügi ṭarafı (10) dağıtdı ve sancāḳ dibinde duran muḳaddimlerin düşürdiler. Māzin, Benī Ḥikemden üç yüz adam (11) telef eyledi. ʿAnter daḫı uġraduġı bölügi bölük bölük eyledi. Benī ʿAbs daḫı kendülerden ümīḍ (12) urmışlardı ve ḥayātlardan vāz gelmişlerdi, ölümeri olup ṣavāş iderlerdi ve ehl ü (13)

199a

ʿıyāllerin añup aġlaşurdı ve tehessür iderlerdi ve ʿAnterüñ naʿrası ḳulaḳlarına giricek (1) yine dirildiler ve cānları bedenlerine girdi. Yılan ṣoḳmışa tiryāḳ irişmiş gibi ġuṣṣaları (2) şādlıġa degişildi ve feryādları göge çıḳdı, birbirine beşāret idüp ʿAnter geldügün (3) söylediler ve işidenler işitmeyenlere ulaşdurdılar. Andan ḳılıçların alup ṭoġru niyyetle ve (4) ḥalāṣ-ı iʿtiḳādla ṣavaşa ʿazm itdiler ve geregi gibi düşmānların ḳırup intiḳām itdiler (5) ve yüreklerine şifā ḥāṣıl itdiler. Şeybūb Ḥasān bin Mesʿūduñ başını süñüye (6) diküp perākende durupdı ve bayḳuş gibi ötürürdi ve ḳarġa gibi çaġururdı ve cenki (7) teferrüc idüp temāşā iderdi. Aṣmʿī aydur. Ol ḳavmüñ başına ol gün bir belā getür (8) diler ki ʿömri içinde kimse itmemiş idi. El-ḥāṣıl Benī ʿAbsdan (9) bunlaru defʿ itdiler ve bī-nihāyet ġalḳ ḳırdılar. Andan ṣoñra biraraya (10) dürüldiler. ʿAnter ile buluşup görüşdiler ve aġlaşdılar. Melik Ḳays eytdi: (11) Ey ʿAmmüm oġlı ve ey bu ḳabīlenüñ ḥāline senden ṣoñra Allah Teʿālādan (12) murādumuz oldur ki seni bizüm üzerümüzden ġālī ḳılmaya didi ve çoḳ aġladı. Melik (13)

199b

Ḳaysuñ aġladuġun göricek bāḳī Benī ʿAbs Ulularu (1) daḫı aġlaşdılar ve ʿām ve ḫāṣ ʿAnterüñ ayaġına dökülüp (2) alḳış itdiler. ʿAnter bunlaruñ ḥālin göricek bildi ki (3) ġāyet de buña uġraşmışlardur ve düşmānları öñünde (4) beklemişlerdür. Göñüllerin tesellī itdi ve Ḥasān (5) bin Mesʿūduñ başın kesüp çerisin ḳırduġun (6) bunlara ḥikāyet itdi andan eytdi: Yā Melik, (7) şimdiden girü eger biz diri ḳalurısam ayruḳ (8) sizi düşmāna maġlūb idüp ẕelīl itmeyem. (9) Eger ölürsem üzerüme söz ḳalmaz ve ṣuçum (10) olmaz didi. Andan ṣoñra Māzin gelüp Melik (11) Ḳaysuñ elin öpdi ve duʿā itdi. Melik Ḳays daḫı (12) Şeybūbdan bunuñ vaṣfın işitmiş idi. Bunuñla ḳoca ḳoca (13)

200a

güreşüp esenleşdi ve ḥürmet-i ʿizzet itdi. Andan gelüp biraraya (1) ārām olmaġiçün ḳondılar ve ot yaḳup semüz develer boġazla- (2) -dılar ve yediler ve mecmūʿ Benī ʿAbs Ululları gelüp Māzinle gö (3) rüşdiler ve bu ḥālle taʿaccüp itdiler ve şād-ı ḥürrem oldılar ve Māzinüñ (4) feṣāḥatına ve kelāmunuñ leṭāfetine taḥsīn itdiler ve cemālin (5) ve lüṭfın ve ḥalḳın begendiler. Andan ṣoñra ʿAnter, (6) Melik Ḳaysa ve bāḳī Benī ʿAbsa eytdi: Siz bu gice rāḥat oluñ (7) ben size ṣabāḥ olınca pāsbānluḳ ideyin, yarın göresiz (8) düşmānuñuzuñ bāḳī ḳalanına ne belā getüreyin. Andan ṣoñra Muḳri'l-Vaḥşı (9) alup leşkerden ṭaşra çıḳdı ki ṣabāḥ olınca pāsbānluḳ idüp bunları ṣaḳlaya. (10) Bunlar daḫı odların söndürüp yatdılar, uyudılar. Ferāġat bulup rāḥat oldılar. (11) Rāvī eydür: Ṭalāyiʿ bin Ṣabāḥ daḫı sancāġı düşicek ʿAnterüñ öñünden ḳaçup gitmiş idi. (12) Bir yere varup muntaẓır olmışdı ki ḳavminiñ ḥāli neye irişür göre. Aḫşām olıcaḳ gör (13)

200b

di ki başılup geldiler, ol iki ṭāʾīfe ki buña yarduma geldiler idi. Begleri düşmüş kendiler daḫı ḳaçmış (1) bu muṣībeti müşāhade idincek müteḥayyir oldı, neyleyecegin bilmez, leşkerinden ḳurtulanlar gelüp bunla (2) ḳatına dirildiler, aytdılar. Ey Emīr, bugün siz bizden ögürdü ḳaçduñ. Kim idi ki Benī ʿAbsa (3) yarduma geldi. Biz anlaru zebūn itmiş iken elümüzden aldı ve sancāḳlar düşürüp bunlar ḳırdı (4) ve bahādırlar depeledi? didiler. Ṭalāyiʿ eytdi: v'Allah Ey ʿAmmümoġulları, bize irişen üç adam biri yayaḳ (5) idi. Yayaḳlarunuñ elinde bir baş var idi, süñüye diküp çaġırdı Ey Benī Kelb, uş Uluñuz (6) Ḥasānuñ başını kesdük feryādlar iderdi. Ol üc kişi daḫı üç ṭarafa ḥamle ḳıldı. Şol ḳoyun sürüsine (7) ḳurt girmiş gibi perākende itdiler, biz daḫı bu ḥāli göricek helāklıḳdan ḳorḳup başum alup ḳaçdım. Bu belā bize hīç degül. (8) Ola ki Benī Eşcaʿ ṭarafunuñ depüşi şerrinden oldı. Zīrā ki baña söyledi ki bir gice düşümde göririn ki ʿAnterüñ başın kesüp Ḥasān (9) bin Mesʿūda armaġān gönderdin, ʿacebdür ki ol şeyṭānuñ eceli anuñ elinde degülse didi. (10) Uşda anuñ düşi ʿaksi oldı. Şöyle beñzer ki bu Benī ʿAbs leşkeri bizüm diyāra gelincek ʿUrāʿir Şuları (11) Ulusı Ḥasān bin Mesʿūddan üşendiler, bize yarduma gele diyü ol veled-i zinā ḳara (12) larını anlara diler, varup cenk itdi. Ġalebe idüp başın kesdi. (13)

201a

Andan dönüp geldi, bunda irişdi bize. Bu belāları getürdi yoḫsa üç adam bize bunuñ (1) gibi iş idemezdi. Ebū ʿUbeyde rivāyet ider: Bu ḫalḳ Ṭalāyiʿnüñ sözin işidicek ḳorḳdılar ve ġuṣṣa (2) lara batdılar ve aytdılar. Yā Emīr, çünki üç adamuñ birisi ʿAnter ola ve iki adamla varup Ḥasān bin (3) Mesʿūduñ başın kese ve leşkerin ḳıra. Bizüm ne ṭāḳatümüz ola ki bunlara ḳarşu duravuz. Lāt ve ʿUzzā (4) ḥaḳḳıçün, aḫşām olmasa bunlar bizden bir, didi adam ḳomazlardı. Ṣavāb budur ki taʿallüḳātimizi alup ṣabāḥ (5) olmadın gidevüz yoḫsa yarın ʿālemde rusvāy oluruz, ol ḳara yüzlü ʿufret bizi helāk ider (6) ve hem bu işi itmezden ögerdi. Yemen diyārlarınuñ cemʿisine adam üp ḥālümüzi bildürelüm ve anlardan (7) yardum ṭaleb idelüm, irişüñ yoḫsa memleketümüz ḫarāb oldı diyelüm didiler. Ṭalāyiʿ eytdi: Bu tedbīr (8) nesne degül. Ben bilürin ki Irāḳdan yardımcı gelince biz kendümizi ṣaklamayavuz, yaḳındaġılaruñ (9) ḫōd kimse geldi ve baʿżısı daḫı geldi, bizüm işümüz bitmez. Hemān çāre bu ḳaldı ki işbu ḳatumuzdaġı (10) esīrleri ḥāżır idüp amān dileyevüz ve ḫilʿat giyürüp Melik Ḳaysa gönderevüz. Ola ki ṣulḥ idüp göçeler, (11) gideler. Ol veled-i zinādan ḳurtulavuz. Şimdiki ḥālde bizüm ḳatumuzda Benī ʿAbs adlularından ve muʿteber bellülerinden (12) yüz elli adam var ki sözleri Melik Ḳays ḳatında ḥīn-i ḳabūle vāḳiʿ olur ve dilekleri işidilür didi. Ol Ḳavm (13)

201b

Ṭalāyiʿnüñ sözin işidicek ṣavāb gördiler ve ḳabūl itdiler ve bildiler ki kendüler fikr itdüklerinden bu tedbīr (1) yegdür. Andan aytdılar. Yā Emīr, ḫāṭuruña ne gelürse it. Daḫı saña muṭiʿyüz, eyü didüñ, müvecceh söyledüñ. (2) didiler. Andan Ṭalāyiʿ buyurdı, Rebīʿ bin Ziyādı ve ḳardaşı Ġamāra ve Melik Ḳays ḳardaşı Ḥādis bin Züheyri (3) ḥāżır eylediler ve bāḳī Bin Ziyād Ulularından ve Benī ʿAbs ekābirinden kim var ise getürdiler. Ṭalāyiʿ bunlara eytdi: (4) Ey Ḳavm, sizüñ ḥālüñüz ḫōd maʿlūm noldıġı. Bāḳī ḫalḳuñuzı tamām ḳırmaġa ve helāk itmege az ḳomuşduḳ. (5) Eger şol ḳara yüzlü şeyṭānuñuz gelüp irişmese, hele ol gelmekle bir pāre ḳabīleñüzden zaḥmet ve miḥneti (6) yayıldı ve belā ve āfet defʿitdi. Evet ḫalḳumuz benüm ḳatuma cemʿ olup söyleşdiler ve ehl ü ʿıyāllerinden (7) uşanup ṭānışdılar. ʿĀḳıbet fikirleri buña muḳadder oldı ki baña aytdılar. İşbu ḳatuñuzdaġı esīrleri (8) ḳıralum yüregümüz ṣovusun, tamām intiḳāmumuzı alalum daḫı göçüp ṭaġa ṣıġınalum ve Yemen diyārlarınıñ (9) cemʿisine adam gönderüp ḥālümüzi bildürelüm ve yardum ṭaleb idelüm. Ḳaçan ki Benī ʿAbs geldügin işidicek (10) hep gelüp bize muʿāvenet iderler, bunları helāk iderüz didiler. Ben aytdum. Lā v'Allah bu eyü tedbīr degül, (11) bu ittifāḳa biz muṭīʿ olmazız. Belki ṣavāb-ı fikr

budur ki ol esīrleri getirüp ḫaberleşevüz. (12) Eger şöyle ki ḳoyuvirincek varup ṣulḥ idüp leşkerlerin bizden alup göçerlerse (13)

202a

biz daḫı ḫilʿat giyürüp mecmūʿsını ṣaġ ve selāmet evüz. Eger rāżī olmazlarsa yāḫūd elümüzden (1) gelmez didilerse hep boyunların uravuz didüm. İmdi, sizi evvel maṣlaḥat içün ḥāżır itdüm, ne dirsiz? (2) Bu didügüm nesne elüñüzden gelür mi yoḫsa cemʿiñüzüñ boynun uralum. Ḥāl budur ki ol ʿavrat (3) ki bu diyāra añıniçün geldügün oġlı ile bile ḳaçdı, gitdi idi. Şimdiki ḥālde sizüñ esīrlerüñüzden işitdük (4) ki Ṣābir anuñ ardınca gitdi idi. Sizüñ aṣḥābuñuzdan baʿżısıña düş olup depelemiş. Ol ʿavrat ve oġlını (5) almış, gitmiş bizüm ḳatumuzda daḫı neñüz ḳaldı didi. Rāvī eydür: Rebīʿ bin Ziyād ve bāḳī Benī (6) Ziyād ve Benī ʿAbs Ululları aytdılar. Semʿān ve Ṭāʿaten Yā Emīr, her ne ki buyurduñ bizüm boynumuza ziyāde. (7) Tehdīd ḥācet degül ʿArab ʿādetince ānd içelüm didiler. Rebīʿ bin Ziyād eytdi: Biz, Benī ʿAbsuñ şeyḫ-i ulusı (8) ve muʿtemedi ve muʿabbirin benüm sözüme hīç şüphe yoḳdur ki rāżı olurlar ve ʿahdüme ve imānuma (9) īʿtibār iderler. Yarın inşāʾāllah ḳavmüm sizüñ ardunuzdan göçüp alup yine diyārumuza (10) gideyin didi. Ṭalāyiʿle el ṭutuşup ʿahd itdi, ṣulḥ tamām oldı ʿadāvet gitdi. Andan Melik Ḳaysuñ ḳardaşı (11) Ḥāriṣ Ṣulḥda Cābir daḫı biledür, mürüvvet degüldür ki biz ḳurtulavuz. Cābir bunda ṭutḳun ola, ḳala didi. (12) Āṣmaʿī aydur. Bu Cābir evvel uġrınuñ idi ki Māliküñ ʿavratunuñ Melik Ḳaysa ḫaberin iletdi ve bu çeri, (13)

202b

bu memlekete geldügüne sebeb oldı. Meger ki anı yine bir ḥīle idüp ʿUrvanuñ oġulları ṭutmışlardı. (1) Niteki yuḳaruda beyān oldı çünki ṣulḥa ṣūreti oldı. Melik Ḥāriṣ daḫı ḳurtarmaġa saʿy idüp (2) bu sözi söyledi. Ṭalāyiʿ daḫı Ḥāriṣüñ sözüñ ḳabūl idüp uġrı ḫaberi getürdi. Bunlaruñ (3) illerine vardı andan Ġamāra, Rebīʿ bin Ziyāda eytdi: v'Allah Yā Āḫī, benüm boynum urmaḳunuñ adı ʿAnter (4) ? ve heybetine ḳurtulmadın didi. Rebīʿ ḳaḳdı, . Nice bir yigit Teʿālīnüñ taḳdīrine ḳarşu gelesiz (5) ve ḥükmine ve ḥikmetine ser-keştlik idesiz ve buyruġuna muṭīʿ olmayasız. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳıçün eger ʿAnter irişmese (6) şimdiyedegin Benī ʿAbsdan bir adam ḳalmazdı didi. Bu ḳadar da ṣabāḥ oldı, Ṭalāyiʿ buyurdıMecmūʿ (7) esīrlere ḫilʿat giyürdiler ve ibrişüm dülbendler dürdiler ve ʿArabī atlar ve Hindī ḳılıçlar bağışladılar ve Melik Ḳaysa (8) ġarāʿib armaġānlar daḫı ḥāżır itdiler. Biraz adam ḳoşup Ṭalāyiʿ bunları di. Ebū ʿUbeyde aydur. ʿAnter daḫı ṣabāḥ (9) olıncaḳ atına süvār olup Benī

ʿAbsa çaġırdı, defʿi cenk altına müstaġriḳ olup ʿAnterüñ yanına bağladılar. Melik (10) Ḳays daḫı şād u ḥürrem bindi. Sancaḳlar ḳafasında çözildi ve kösleri naġralar uruldı, şanki ? geriye ẕillerle (11) döşedi. Bunlar bu ḥāldeyken nāgāh gördiler, Rebīʿ bin Ziyādu Melik Ḳaysun ḳardaşı Melik Ḥāriṯ ve bāḳī ekābir heb (12) mültebis ve müzeyyen olmışlar, bir āmā içün yād gün içün ṭonanur gibi gelürler. Bunlar daḫı taʿaccüp itdiler ve ṣabr idüp bunlar gelince ṭurdılar. (13)

203a

buluşup bu aḥvālden teşvīş itdiler ve bu nesneye sebeb ṣordılar. Bunlar daḫı ḳażiyyelerden ḥikāyet itdiler ve düşmānla (1) geçen mācerāların rivāyet itdiler ve Rebīʿ bin Ẕiyād ilerü gelüp ʿAntere duʿā ve alḳış itdi eytdi: Ey ʿAmmümoġlı, düşmānuñ (2) boynundan ḳılıcuñ ḫālī olmasun ve Benī ʿAbsı Ḥaḳ Teʿālā bir saʿāt sensüz ḳılmasun. Şimdiki ḥālde daḫı esīrlikden senüñ (3) heybetüñle ḳurtulduk didi ve kendü ʿahd idüp anları inandurduġun söyledi ve ṣulḥa mültezem olduġun ḫaber virdi. (4) Tamām olıcaḳ işbu ebyātla ʿAnteri medḥ itdi. Şiʿr. (5)

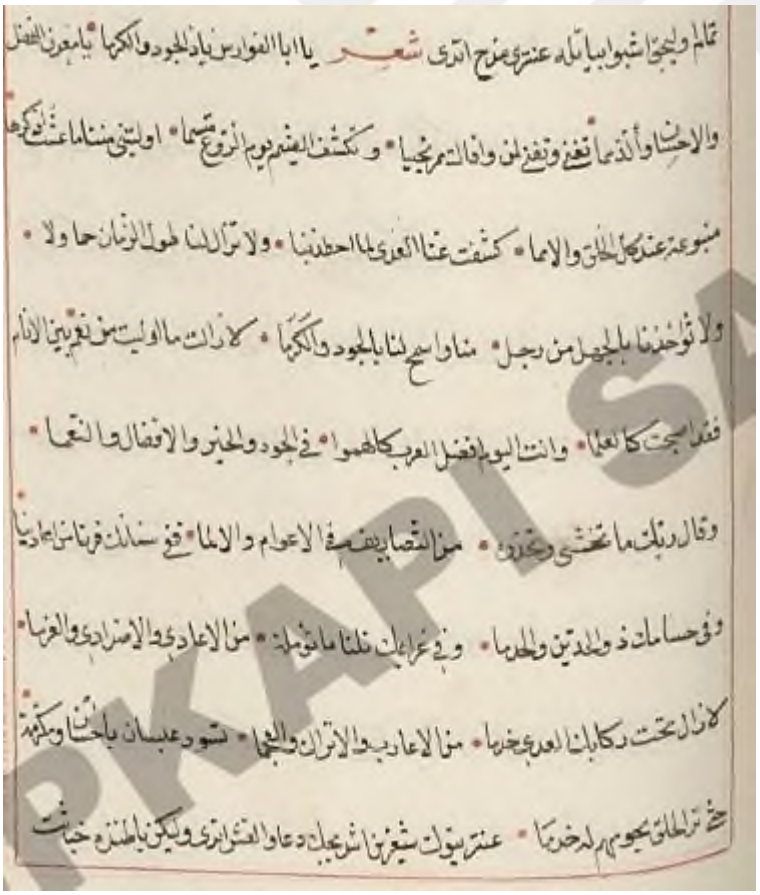

ʿAnter bunuñ şiʿirin işidicek duʿā ve alḳış itdi. Velīkin bāṭında ḫabāṯet (13)

203b

varduġun bilürdi ve münāfuġluġunda şüphesi yoġdı andan eytdi: Ey Benī ʿAbsuñ Şeyḫi ve Ulusı, (1) şöyle yañaruz ki Benī Kelb tehdīd idüp ḳorḳutmuşlar, nolaydı dileklerin ḳabūl itmedüñ, anlaruñ mālından seni (2) ġani eyledüm ve intiḳām idüp göñlüne şifā ḥāṣıl iderdüm. Velīkin ol şeyṭānlaruñ dünyādan duzaḳları (3) dükenmemiş ve ecelleri yaḳın degülmüş didi. Rebīʿ bin Ẕiyād eytdi: Ey Benī ʿAbs pāsbānı, ṣulḥ-ı ṣavāb gördüm, (4) birḳaç vechle anıñçün bu işi itdüm, ol budur ki bizi ḳırmaġa iḳdām itdilerdi, ṣaġ ḳurtulduġumuza (5) ṣulḥ sebeb oldı. İkinci budur ki beni ḳırup ṭaġa ḳaçsalar gerek idi. Bilürdüm ġāyet de zaḥmet ve meşaḳḳat (6) çekerdüñüz. Üçinci budur ki işitdüm Şeybūb Māliküñ ḥaṭunını ve oġlını iledüp ıssızluḳ yirde (7) ḳomış, aña daḫı düşmān eli irişe diyü uşandum. İşbu nesneleri fikr idüp barışmaġa (8) maṣlaḥat gördim didi. ʿAnter eytdi: Bārik Allah, eyü varduñ, tedbīr bābında taḳṣīr itmedüñ didi (9) ve Melik Ḳays daḫı Rebīʿ üñ ʿahdini dürüst ṭutdı ve fi'l-ḥāl göçüp seyr geldükleri yola revān (10) oldılar ve beriyyeler va ṣaḥrālar kesdiler ve ṭaġlar ve depeler aşdılar ve dereler ve dervendler (11) geçdiler. ʿAnterüñ leşker, öñünce ve Māzin ve Muḳri'l-Vaḥş yanınca yürüdilerdi ve işbu şiʿri aydurdı. Şiʿr. (13)

204a

ʿAnter bu şiʿri aydurdı. Rebīʿ bin Ẕiyād yanınca yürüyüp taḥsīn iderdi ve ḳardaşıyla buluşduġuna (8) feraḥ oldı. Ġamāra daḫı feraḥlik iẓhār idüp dōstluḳ ṣūretin gösterdi ve ḳardaşı (9) bulunduġun müpārekleyüp ʿAnterle murād iderdi. Bu ḥālle Şeybūb bunlaruñ

öñünce gitdi, (10) vardı ol ṭaġa ki Mālikiñ ʿavratun ve oġlı ḳomış idi. İrişdiler, Şeybūb bunlaruñ öñünce (11) yürüdi, anlaruñla buluşdı ve Benī ʿAbs geldügüñ ḫaber viridi ve bunları alup Melik Ḳaysa ḳarşu çıḳdı, (12) buluşdurdı. Mecīd gelüp Ḳays elin öpdi ve feraḥından aġladı ve mecmūʿ ḫalḳ daḫı (13)

204b

gelüp Mecīdle görişdiler ve şād-ı ḥürrem oldılar. ʿAnter ḫōd Mecīdi gördigi gibi atdan kendüyi yire (1) atdı, baġrına başup aġladı ve anasıyla oġlanlıġı zamānındaġı dōstlıġun añdı ve bunuñ (2) ḥaḳkında nisbet idüp teʿsīrler itdügün ḫāṭırına getürdi. Bunuñ yüzin göricek Mālik yine dirildi, (3) bildi ġāyet iştiyāḳından göñli çūş idüp işbu şiʿri eytdi: Şiʿr. (4)

205a

205b

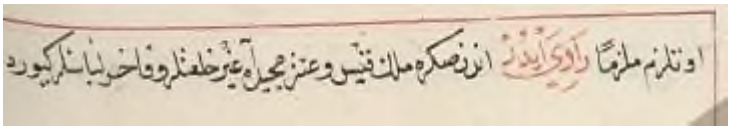

Rāvī eydür: Andan ṣoñra Melik Ḳays ve ʿAnter Mecīde aġır ḫilʿatlar ve fāḫir libāslar geyürdiler (1) ve Benī ʿAbs Uluları her birisi armaġānlar ve peşkeşler virdiler ve anasına daḫı bu vechle vardılar (2) ve altuna, incüye mustaġrik itdiler. Ol gün anda rāḥat oldılar, yarındası göçüp vaṭanları ṭarafına (3) revān oldılar. Mecīde altun eyerlü atlar bağışladılar ve ʿArab idükleri didiler ve yanlarınca bile yürütdiler. (4) Andan ʿAnter, Melik Ḳaysa eytdi: Yā Melik, senden dilek iderin ki Mevlām Mecīdi baña ışmarlayasın. (5) Benüm yanumda çādır ṭutam ve bile ḳonduram ve hem oġlum yoḳdur, bunı oġul edinem, (6) mecmūʿ mālumı buña teslīm

idem. Ola ki bu nesnelerle insānuñ baña itdügi iḥsānlardan (7) baʿżısına ben daḫı ʿivaż itmiş olam didi. Melik Ḳays daḫı ʿAnterüñ sözin ḳabūl itdi. (8) ʿAnter şād-ı ḥürrem oldı. Melik Ḳays daḫı bu ḥālle gitdiler. El-ḳıṣṣa gelüp diyārlarına yaḳın irişdiler. (9) Şeybūb ilerü varup bunlaruñ geldügin muştuladı. ʿUrva ve Şeddād ve bāḳī kim varsa süvār olup (10) çıḳdılar, bunları ḳarşuladılar. Şeddād Māzini görmege ġāyet de müştāḳdı, anasını Şeybūb götüricek evvelki (11) ʿavratdan ziyāde iʿtibār idüp ḫizmet iderdi ve Māzini gözüm ḳaçan gövde ? diyü ayurdı. El-ḳıṣṣa ḳarşu (12) layup buluşdılar ve Mecīdle Māzin bulunduġına şād-ı ḥürrem oldılar. Şeddād, Māzinle ḳucaḳlaşup görüşdi (13)

206a

ve yüregi ḳutlandı ve ḳolı ḳanadı artdı ve mecmūʿ ḫalḳ ʿUrva ve Şeddādla görüşüp esenleşdiler. Andan evlerine (1) yaḳın gelicek ʿhatun kişiler çıḳup bunları ḳarşuladılar ve duʿā, alḳış itdiler ve yüce āvāzlarla feraḥ olup (2) çaġrışdılar ve Mecīdle Mazīnüñ üzerine altunlar ve inciler ve cevherler niṯār itdiler. Miskler ve ġabīrlerü gül ṣuları (3) ṣaçdılar. ʿAble daḫı bunlaruñla bile çıḳmışdı. Üstünde nesi varsa altun inciden muraṣṣaʿ zīne- (4) -lerden fi'l-cümle neye mālik ise Mecīdüñ anası üstüne niṯār itdi ve ilerü yürüyüp devesini iddi. (5) Kendü evi yanına eletdi ve çādır ḳurup ḳondurdı. ʿAnter daḫı ḳullarına buyurdı: Mecīd içün bir altunla (6) müzeyyen olmış, ḳırmızı aṭlāsdan çādır ṭutdılar, öñünde ṭavla ḳurup atların bağladılar. Andan ṣoñra dört yañadan Benī (7) İṭfāndan ve bāḳī ʿArab ḳabīlelerinden Melik Ḳaysuñ Mecīdi anasıla bulup getürüdügin ʿIẕḳuñ ḳardaşı Mazīn bulduġın (8) gelüp buldılar ve görüşüp şād oldılar ve ṭoylar ve dügünler eylediler ve bu bahāne ile bir niçe gün ʿayş ve ʿişret idüp yidiler (9) ve içdiler ve furṣatı ġanīmet görüp ṣoḥbet itdiler. Andan ʿAnter mecmūʿ ḳulların ve cārīyelerin cemʿ idüp eytdi: Siz ve bāḳī ne ḳadar mālum (10) varsa hep Mevlām Mecīdüñ olsun. Ḳanġiñüz ki rāżī olmazsa şimdi depelerin. didi. Mecmūʿsı muṭīʿ olup sözine (11) rāżī oldılar. ʿAnter her ṣabāḥ varup Mecīdüñ gözin öperdi ve bindürüp eve alup giderdi ve ṣaḥrālarda buña cenk (12) itmek ögredürdi ve bahādurluḳ terbiyet iderdi. Bu ḥālle bunca müddet geçdi. ʿAnterüñ Māliküñ oġlı (13)

206b

Mecīdi tamām ṣavāş bābında hüner-bend eyledi, maʿrekede meydānda bahādırları atdan yıḳar oldı. Ḫalḳ ʿAnterüñ (1) bu işlerini müşāhade idüp taḥsīn iderlerdi ve Māliküñ ḥaḳḳın bu vechle ġāyet idüp oġlını terbiyet (2) itdügin taʿaccüp iderlerdi. Rāvī eydür: Bu Mecīd ġāyet

de mecnūn idi. Ol sebebden er ʿavrat severlerdi ve dāim (3) görmege ayurlardı. Ḳanġi ʿavratuñ evi öñüne uġrasa çıḳup üzerine aḳçe ve altun ṣaçardı ve geçeñlerine (4) ʿanberler ve gül ṣuları dökerdi. Bunuñ daḫı varıraḳ misli bu ṭāʾīfeye ziyāde oldı. Ekṣer muṣāḥabet (5) bunlaruñla aydurdı, ḳızlar ile ʿavratlarla ṣoḥbet iderdi. Bunlara ḳaruşup dāʾim ʿişret iderdi. ʿAnter daḫı (6) bunuñ ḥālin bilürdi, muḳayyed olmazdı. Bu ṭarīkle şiʿr u şināṣ olur ve ṭabīʿat-pāk olur dirdi ve ʿArabuñ (7) evvelden ʿādeti böyle gelmiş idi. Şöyle iʿtiḳād iderlerdi ki oġlan ki ḫatun kişilerle çoḳ muṣāḥabet ide ve ḳarılarla (8) ṭurup otura. Feṣāḥati ve belāġati artar ve şiʿr aytmak ve mevzūn beyt oḳumaḳ ögrenür ve göñli açılup (9) zīrek olur, dirlerdi. Hem daḫı şüphe yoḳdur ki maḥcūb ṣūretle ve sāde ziḥinlerle muṣāḥabet idicek ḫāṭır (10) güşāde olur ve göñülde melālet ḳalmaz. Pes bu ḥāl üzerine Mecīd bir nice zamān oldı, birgün ḳarılarla ṣoḥbet idüp (11) bunlaruñla ʿişret iderdi. Birgün Melik Ḳaysuñ oġlı Züheyrle ve Muḳri'l-Vaḥşuñ oġlı Sebiʿül-Yemenle ve bāḳī oġlan (12) larla ava giderdi ve oynardı ve bunlaruñla ṣoḥbet iderdi. Bu ṣūretle rūzgārdan geçürürdi. Rāvī eydür. (13)

207a

Birgün Melik Ḳays aṣḥābı varken devlet ile binüp seyrāne gitdi nāgāh gördi ki bir ṭarafdan bir göc gelür, (1) ḫayli adamdur ve ʿavrat oġlandur ve orda Ziyāde dirler bir kişi vardı, buyurdı ki Var (2) ṣor, ne ḫalḳdur, bunlar ḳandan gelür ve ne ṭarafa gider didi. Ziyāde daḫı at ṣalup vardı, bunlaruñla selāmlaşdı (3) ve ḥāllerinden ṣordı Ne ṭāʾīfesiz ki bunda geldüñüz? didi. Ol ḳavmüñ bir ulu muʿteber kişiler vardı, buña cevāb (4) virüp eytdi: Yā Mevlāī, biz Benī Beşer bin Cüheyneden geldük, bunda geldük ki Melik Ḳaysdan amān dileyüp (5) memleketinde ṭuravuz. Geldügümüze sebeb daḫı bu oldı ki diyārumuz kanluḳ oldı, durmaduḳ aḳrabāmuz alup bunda geldük (6) didi. Ziyāde bunuñ sözin işidicek eytdi: Beşāret olsun saña ki eyü ucuzluḳ yerlere geldüñ. Rāḥat idüp (7) teşvīş-i rāmiz olasın. Ḫāṭuruñı ḫōş ṭut didi ve dönüp vardı, bu ḫaberi Melik Ḳaysa söyledi. (8) Melik Ḳays eytdi: El-Ḥamdü'l-llah, bizüm yerlerümüze ḫalḳ ḳaṣd idüp gelürler ve muḥtāc olur ve ucuzluḳdur (9) ve eyü ḫalḳdur diyü ṭamaʿ iderler ve bizüm heybetümüze ve şevketümüze ṣıġınurlar didi andan eytdi: (10) Yā Ziyāde, ol ḫalḳuñ reʾislerini baña getür Ziyāde daḫı vardı, Melik Ḳaysuñ cevābın iletdi. (11) Ol ḫalḳ hep şād oldılar. Andan muḳaddemlerin alup develer ve atlarla ve Melik Ḳaysa ġarīb armaġanlarla (12) geldiler. Melik Ḳays bunlaruñla ḳoca ḳoca güreşüp ḫōş gördi ve armaġānların ḳabūl idüp ḥürmet-i ʿizzet (13)

207b

itdi ve istimālet idüp ḫātırların ḫoş itdi ve atlu ve şulu yaylı vāfir ve yaẕıları çoḳ havāsı ḫūb yerler gösterdi. (1) İşbu yerlerde muḳīm olup ṭuruñ, bize ḳonşu oluñ, rūzgār mihnetinden fāriġ ve zamāne-i āfetden emīn oluñ (2) didi. Bunlar daḫı Melik Ḳays vardugı yerlere varup ḳondılar ve çādırların ve evlerin ṭutdılar ve duʿā ve alḳış (3) itdiler ve cān-ı göñülden Melik Ḳaysa muhabbet-i muḫlaṣ oldılar. Bir nice rūzgār bu ḥālle oldılar, dāʾīm Melik Ḳaysuñ (4) ḫiẕmetine gelürlerdi ve Benī ʿAbs ḫalḳıyla yerler, içerlerdi ve erte gice müsāḥabet iderlerdi ve ḫatun kişileri (5) daḫı Benī ʿAbs ḫatunlar ile iḫtilāṭ idüp ḳaruşurlardı. Rāvī eydür: Benī ʿAbsuñ yataġında bir çayırlu çimenlü (6) ve çoḳ şulu, müşerref maḳām vardı. Ḫūb teferrücgāh idi ve laṭīf ṣoḥbetgāhdı. Dāʾim Benī ʿAbs yigitleri (7) varup anda ʿişret iderlerdi ve Benī Beşer ʿavratları daḫı bunlaruñ ḫatunlarıyla ve anlaruñ (8) ḳızları bunlaruñ ḳızı ile buluşup avudurlardı ve ṣoḥbet idüp yine evlerine ṭaġılurlardı. (9) Mecīd daḫı varup bunlara ḳaruşurdı. Şiʿr oḳurdı ve ḥikāyet söylerdi. Bunlar hep Mecīdi severlerdi (10) ve bunda buluşınca uyurlardı. İttifāḳ bu Benī ʿAbs ḫalḳunuñ ulusunuñ bir ḳızı vardı, adı Esmā (11) idi. Beġāyet cemīle idi. ʿArab ḳabīlelerine ḥāvī yayılmış idi. ʿArab ḳıṣṣalarından çoḳ bilürdi ve sözde (12) faṣīḥ ve ṣūretde melīḥ ve nesebde ve aṣılda ṣaḥīḥ idi ve edebde erkānda bī-naẓīr ve ʿaḳılda ve fikirde (13)

208a

ve ferāsetde bī-miṣāl idi. Birgün işitdi ki bu ḳavmünüñ ḳızları varup Benī ʿAbs ḳızlarıyla buluşup (1) ṣoḥbet iderlermiş ve hem Mecīdüñ cemālin ve Kemālin ve feṣāḥatin ögdiler ve ṭabīʿatunuñ leṭāfetin ve ḫalḳın (2) ve adın ve mürüvvetin ve keremin medḥ itdiler. Esmānuñ göñli Mecīde meyl itdi ve görüp ṣoḥbet itmege müştāḳ oldı. (3) Diledi ki onuñla buluşup avurd ura ve şiʿrde ve ġayrı nesnelerde zīrekligin tecribe ide. Pes bir cārīyesine (4) eytdi: Yā Fülāne, bu ḳavmümüzüñ ḳızları varup Benī ʿAbs ḳızları ile ṣoḥbet iderlermiş ve hem Melik Ḳaysuñ (5) ḳardaşu oġlı varmış, adına Mecīd dirlermiş. Gāyet de ögerler, her bābda kāmildür, dirler. İmdi ben daḫı (6) dilerin ki yarın varup Benī ʿAbs ḳızlarıyla buluşam ve Mecīd ile muṣāḥabet idüp anı tecribe idem. Siz (7) daḫı ḥāẓır oluñ, bu ḥāli bilmiş oluñ didi ve anasundan destūr diledi, anası destūr virdi. (8) Ol gice ol ḥālle yatdı, yarındası Benī Beşer ḳızlarına, kendü yaşdaşlarına ve bile büyümiş yaşdaşlarına (9) ve giceden yoldaşlarına ḫaber gönderüp bile gidecegin bildürdi ve ḳatına ḳıġırdı. Anlar daḫı hep geldiler, her ne (10) didise bunuñ sözine muṭīʿ oldılar ve bile gitmege ʿazm itdiler. Andan Esmā fāḫir ṭonlar giydi ve nefīs (11) libāslara mustaġriḳ oldı ve ʿanberler ve gül şuları şaçdı. Bunlaruñla çıḳup ol

didügümüz maḳāma (12) gitdiler. El-ḥāṣıl varup irişdiler. Esmā ol yeri ġāyet de begenüp taḥsīn itdi. Ol yanına, bu yanına (13)

208b

gezüp teferrüc itdi ve çimenlerine, çiçeklerine naẓar eyledi, geregi gibi ḫātırı ḥürrem oldı. Bir saʿāt geçmedin Benī (1) ʿAbs ḳızları daḫı geldiler, bunlaruñla buluşdılar ve selāmlaşup söyleşdiler ve Esmāyla görüşdiler. Benī ʿAbsuñ Ulusı ḳızı (2) idüġün bildiler, aytdılar. v'Allah ki bu yeri cemālüñle bugün müşerref eyledüñ ve ay yüzüñle münevver eyledüñ didiler. Esmā (3) daḫı bunlara duʿā ve alḳış itdi. Andan eytdi: Ey ʿAmmüm ḳızları, v'Allah ki ben evden çıḳmaḳ sevmezdüm ve çayır, çimen ve çiçegüñ (4) teferrüc itmek içün gelmedüm. Bil ki sizüñ bunda cemʿiyyetüñüzi ṣoḥbetüñüzi işitdüm, sizi görmege müştāḳ oldum ve sizüñle (5) kelimāt itmege geldüm ve hem sizüñ ulularuñuz oġlanlarından bir oġlan varmış, sizüñle oturup şiʿr oḳur imiş (6) ve hikāyetler söylermiş ve ʿArab ebyātın ve mesellerin çoḳ bilür dirlermiş. Diledüm ki anı tecribe idem, görmege, anuñla şiʿr (7) oḳusam ve sözüm söyleşem ve ṭabīʿī vezinde ve niẓamda nicedür, görem. Ḳorḳarın ki ʿArabuñ şiʿrin taġayyür itmiş (8) ola, umardum ki bugün sizüñle gele idi.Benüm baḫtum şūmlıġını ve ṭāliʿim ḫaslıġını gör ki kelimede mi dürlü (9) mānīʿ oldı, begenür. didi. Benī ʿAbs ḳızları bunuñ sözin işidicek şiʿrde kemāli varduġın bilicek muḥabbetleri buña (10) ziyāde oldı ve aytdılar. v'Allah ki Yā Esmā, şiʿrin sözlerüñle bizi müşerref eyledüñ ve cānumuzı rāḥat eyledüñ. (11) Ol didügün oġlan bizüm Mecīddür, uş şimdi gelse gerekdür. Eger mānīʿ eglenür, adam üp getürelüm, senüñle ḫaberleşsün. (12) Biz teferrüc idelüm. Velīkin, Lāt ve ʿUzzā ḫaḳḳıçün ṣabrumuz ḳalmadı. Elbet dilerüz ki senüñ kendü şiʿrinden oḳıyasın (13)

209a

diñleyevüz, gerekse işbu ḥāle münāsebet-i bedīhī iresin. Gerekse evvel zamānda itdügüñ şiʿirlerden oḳuyasın didiler. (1) Esmā geldi, eytdi: Ey Ḳardaşlarum, geçen geçdi, anı añmaḳ ʿaybdur. Hüner budur ki şimdiki ḥālde münāsib nesne diyem didi. (2) Bunlardan birisi eytdi: Di imdi, bu maḳāmuñ otların ve çiçeklerin naẓma getürüp söyle ve bizüm kızumuz va ḫaddümüz (3) ve libāsumuz ve cemālüñ anuñ içinde medḥ ile görelüm didi. Esmā daḫı bī-tekellüf başladı, işbu şiʿri didi. Şiʿr. (4)

Rāvī aydur. Benī ʿAbs ḳızları Esmānuñ (10) şiʿrin işidicek taḥsīn itdiler ve eytdi: Nolaydı, Mecīd geleydi, bunıñla şiʿr oḳuyup söyleşe (11) idi, göre idük ki aralarından ne mācera geçe,

ḳanġısı ġālip olur ve ḥālleri neye irişür ve hem Mecīd bunuñ (12) cemālin görüp teferrüc ide idi didiler. Bunlar bu sözde iken nāgāh Mecīd çıḳa geldi. Ḥarīr ḳaftānlar (13)

209b

giymiş ve başına ḳıymetlü ve altunlu dilbendler şarınmış ve cevāhirle muraṣṣaʿ ḳılıç bağlanmış. Dimişler ki ol Mecīd (1) ḳuşanduġı ḳılıç, Muʿāviye bin Nizāluñ ḳılıç idi. Andan anı ʿAnter depeleyüp almışdı şoñra Mecīde bağışladı. (2) El-ḳıṣṣa çünki bu ḳızlar Mecīdi gördiler, ḳarşu yürüyüp ‘ Merḥabā!’ dirler. Andan şoñra aytdılar. Ehlen (3) ve Sehlen. Ey Benī ʿAbsuñ ayı, eyü geldüñ, saña muntaẓırduḳ. Melāḥātde ve leṭāfetde ve feṣāḥatde saña (4) beñzer bir adam gelmişdür ki senüñle müṣāḥabet idüp kelimāt ide. Eger zamāne seni bize şimdi göndermese (5) ẕemm idüp ḳaḳarduḳ. El-ḥamdü’l-lillah ki geldüñ, teşvīşden emīn olduḳ didiler. Mecīd geldi (6) ve bunlaruñla ol teferrücgāh ṭarafına yürüdi. Nāgāh Benī ʿAbs ḳızları içinde Esmāyı gördi. (7) Şol yıldızlar içinde aya beñzer, göñli meyl idüp fi’l-ḥāl ḫaṭırı müteʿalliḳ oldı. Bildi ki ol vaṣfın şiʿr (8) işitdi ve ki mehpāre budur pes göñli ḥōş itdi. Esmānuñ öñünde bedīhī işbu şiʿri oḳudı. (9) Rāvī eydür: Mecīd bu beytleri didügünden şoñra Esmāya eytdi: (11) Ey Göñüller Arzūsı ve Ey Ṭālibler Maṭlūbı, ne ḥōş geldüñ bizi görmege. Senüñle vaʿde itmedin (12) didi. Esmā daḫı buña her an nāz u şīve ile cevāb virüp eytdi: Ey Benī ʿAbsuñ Güneşi, eger bugün senüñle (13)

210a

bir araya gelmişsem, bu gice varup uyḳu uyumazdum ve bir laḥẓā göñlüm ārām olmazdı. Zīrā ki ḳabīlemüzüñ ḳızları senüñ (1) evṣāfuñ söylemişlerdi, dīdārıña müştāḳdum. Diledüm ki çeḳüp gelem, senüñle buluşup söyleşem. Şükr Allaha ki istedügümden (2) ziyāde buldum şimdiki ḥālde işde biraraya geldükdi. İmdi gerekse sen söyle, ben diñleyeyin gerek ben söyleyeyüm (3) sen diñle. Eger cevāb virmezsek maʿẕūrsın. Zīrā ki benümle buluşacaġıñı bilmezdüñ, evvelden taṣavvurla gelmedüñ (4) didi. Mecīd eytdi: Yā Ḥabībe’l-ḳulūb, sen söyle. Sözüñ cānlara rāḥat ve derdlere dermān virür ve ġamgīn göñül (5) lere şād u ḥürrem ider, senüñ cemāliñi müşāhade ideydin. Birüsün söyleyecek mecālüm ḳalmadı, hele sen evvel söyle. (6) Benüm daḫı ṭaḳatüm olursa ve ʿaḳlum başuma dirilürse şikeste beste cevāb virem ve ola maʿẕūr ṭutasın (7) didi. Esmā daḫı ḥōş ola diyüp eliyle Mecīde işāret eyledi ve işbu şiʿri eytdi: Şiʿr.

210b

Rāvī aydur. (3) Mecīd bunuñ şiʿrin işidicek müteḥayyir oldı ve feṣāḥatine ve melāḥatine teḥsīn itdi. Geregi gibi göñli (4) bunuñ ḥüsnüne ḳābildi ve ʿaşḳına meftūn oldı andan eytdi: Ey Esmā, v'Allah ki seni gören gözlere (5) söz ḳayusı ḳalmaz ve cemāliñi müşāhade idüp müteḥayyir olan kişiye serzenīş ve ʿitāb olmaz ammā elden (6) geldükce suāllerüñe cevāb virmege iḳdām idelüm. Münāsib olmaz ise maʿẕūr ṭutasın didi. Ḳılıcına (7) ṭayanup bir laḥẓā Esmānuñ yüzine naẓar itdi ve başladı işbu ebyātla Esmāya cevāb virdi. Şiʿr.

211a

Rāvī eydür: Esmā Mecīdüñ cevābıñ işidicek (6) şād u ḥürrem oldı ve taḥsīn itdi,ṭabīʿatı begendi ve duʿā alḳış eyledi ve bāḳī Benī ʿAbs ve Benī Beşer ḳızları (7) hep feraḥ oldılar ve Esmāyla Mecīdüñ cevāblaşduḳların taʿaccüp itdiler andan ḫiẕmetkārlara buyurdılar, taʿām (8) getürüp yidiler ve Esmāyla Mecīdüñ muḥabbetlerin teferrüc itdiler. Mecīdüñ daḫı gözi Esmānuñ yüzinden (9) gitmezdi. Ayruḳ ḳızlara naẓar itmezdi ve kimsenüñ yüzine baḳmazdı. Anuñla şiʿr oḳuşurlardı ve ʿArab meṣel (10) lerinden birbirine ḥikāyet iderlerdi. Aḫşāmadek bu ḥālle oldılar, birbirlerine göñülleri geregi gibi meyl itdi. (11) Aḫşām olıcaḳ vedāʿlaşup ayrıldılar ve ḳocuşup görüşüp evlerine gitdiler. Mecīd ve Esmā ikisi daḫı (12) bir laḥẓā rāḥat olup göñülleri açılmadı ve yemek yiyüp şu içmediler, ġuṣṣa deryāsında ġarḳ oldılar (13)

211b

ve ʿāḳıbetlerin ḳuṣūr idüp teşvīşe batdılar ve ṣabāḥ ḳaçan ola ki yine ol maʿhūd mekāna varup (1) buluşavuz didiler. El-ḳıṣṣa bu fikirle ṣabāḥ oldı, yine cemʿ olup ol dünki maḳāma vardılar. Benī (2) Beşer ḳızları daḫı geldiler. Esmā bilelerince Mecīdle buluşup görüşdiler ve ḳuçaḳlaşup esenleşdiler. (3) Ḳuşluḳ olınca yine ṣoḥbet idüp avurd urdılar. Andan Esmā didi, yanında oturan ḳızlara eytdi: (4) Ey ʿAmmüm ḳızları, bugün ḫaṭurum diler ki iş bunda od yaḳup bu semüz deve idükcin kebāb ideler, yiyem (5) didi. Mecīd bunuñ sözin işidicek eytdi: Yā rāḥat-i rūḥī, bu didügüñ maḳṣūd-ı sehl nesne (6) dür. Uş bu saʿāt varup kebāb idüp saña getüreyin, yidüreyin didi. Fi'l-ḥāl ṭurup ḳılıcın (7) eline aldı, yayılmadan yaña revān oldı. Meger ki ol yere yaḳın Melik Ḳaysuñ biñ ḥāżır devesi vardı, (8) anlara ṭuş oldı, gezdi, yürüdi. Semüzin istedi ittifāḳ Melik Ḳaysuñ bir bağı vardı, ġāyet de (9) semüz idi, aña uġradı ve ṣaf iderleriñe ol bağı biñ deveye çekerlerdi, żaʿīf olmazdı (10) ve ḳuvveti gitmezdi. Benī ʿAbs

aña Aṣhab diyü ad virmişlerdi. Ḫaber naḳl idenler dimişlerdür ki anun şöhreti (11) ʿArab içinde meşhūrdı ve nāẓırı bir duḫ Yemende vardı. Anuñ adı Ġayheb idi. Eyü aṣullu develeri bunlara (11) nisbet iderlerdi. Āṣmaʿī aydur. Mecīd daḫı ol develere irişdügi vaḳt öyle ıssı idi. Aṣhabı göricek (13)

212a

ġāyet de begendi ve eytdi: v'Allah ki Esmā didügi gibi budur diyüp ḳılıcın cekdi, yanına geldi, boynına çaldı, (1) başın bedeninden ayırdı. Andan örgücin kesdi ve ortasın deldi. Bir çāre aġaç geçürüp getürdi, Esmānuñ (2) ḳatına iletdi ve öñünde bıraḳdı. Esmā şād u ḥürrem oldı ve Mecīde alḳış virdi. Andan Mecīd cārīyelere (3) buyurdı. Odun düşürüp vāfir od yaḳdılar. Daḫı oturup bu eti Esmā içün pişürmege (4) meşġūl oldılar. Rāvī eydür. Mecīd Aṣhabuñ başını kesüp alup gidicek, Melik Ḳaysuñ ḳulları uyurlardı. (5) Bir laḥẓādan uyandılar, gördiler ki aṣhabuñ ḥāli böyle olmış, cān başlarına ṣıçradı. Yüzlerin yırtup ḳulaḳların (6) çaḳ itdiler ve Melik Ḳaysuñ ʿitābundan ḳorḳdılar. Andan bunuñ ḳanı döküldüginden ḳanġı ṭarafa gitdügin bildiler. İzin (7) sürüp ardına düşdiler ʿāḳıbet vardılar, gördiler. Mecīd oturmış Aṣhabuñ örgicin kebāb ider. Feryād idüp (8) çaġrışdılar ve aytdılar. Yā Emīr, ne iş idi, bu itdügüñ fesād bizüm helākımıza sebebdür. v'Allah ki bizüm bu semiz (9) urmaġa saʿy itdüñ. Ḫaṭunuñ bunuñ gibi nesne dilerse bize bildürmeñ gerekdi, göñülden geçen gibi (10) saña söz örgüc bulurduḳ. Eger Aṣhab yerine biñ deve boġazlasañ saña melūl olmazdı (11) ve biz daḫı muḳayyed olmazduḳ. ʿAmmüñ Aṣhabı niçe sevdügin ḫōd bilürdüñ diyüp serzenīşler idüp (12) Mecīde söylediler. Mecīd daḫı ġayretlendi. Bu ḳızlar ḳatunda Melik Ḳaysuñ ḳulları şamāta itdüklerine nāmūslandı. (13)

212b

Fi'l-ḥāl ḳılıcın çeküp bulara ḳarşu yürüdi, eytdi: Ey Veled-i Zinālar, nice bir baña şamāta idüp ḫalḳa rüsvāy idesiz. (1) Şimdi olan oldı, giden gitdi, yürüñ gidüñ. Yoḫsa cemʿüñüzi ḳılıçdan geçürürin didi. Bu ḳullar daḫı (2) Mecīd böyle idicek dönüp ḳaçdılar Bizi daḫı Aṣhab gibi ider didiler. Varup Melik Ḳaysa Aṣhab gitdi, sen (3) ṣaġ ol, eti ocaḳda kebāb oldı didiler ve feryād idüp aġlaşdılar. Melik Ḳays bunlaruñ sözlerin işidüp ḥāllerin (4) müşāhade idicek beġāyet saḫt oldı ve ġażabdan beñzi müteġayyer oldı ve eytdi: Veylküm Yā Veled-i Zinālar ʿArab (5) cabbārlarından bu işi ḳanġısı itdi, baña ayduñ, varup etini ḳurtlara ve ḳuşlara yidüreyin didi. Bunlar aytdılar. Melik bu işi (6) ḳardaşuñ oġlı Mecīd itdi. Biz yatup uyurken

gelmiş, bu fesādı itmiş. Uyanduk, gördük ki ḥāl böyle (7) olmuş, varup kendüyle buluşduk didiler ve Mecīdle geçen mācerāların ḥikāyet itdiler. Melik Ḳays buyurdı ki (8) tīz varuñ, kıġıruñ, gelsin. Eger varmazın diyüse gücle sürüñ, getürüñ didi. Fi'l-ḥāl ḳulları bāḳī (9) adamlar segirdeşip biri biri ardınca düşdiler, Mecīd getirmege gitdiler. Mecīd daḫı bu ḳulları görüp ḳılıç (10) çeküp ṭaġıdacaḳ bir zamañ ardlarına düşüp ḳodı, dönüp yine geldi, gördi ḳızlaruñ yirinde yel eser, (11) hep ṭaġılup ḳaçmışlar. Aşhab boġazlanduġun işidüp Melik Ḳaysuñ heybetinden üşenmişler. Mecīd müteḥayyir (12) oldı. Bilmez ki yerde meded yoḫsa gökde midür? Bu ḥālde sergerdān olup ṭururken ḳullar gelüp buldılar ve aytdılar. (13)

213a

Yā Emīr, seni ʿammüñ ister, buyruġuna muṭīʿ ol, gidelüm didiler. Mecīd daḫı durdı, bunlaruñla bī-tekellüf yola girdi, ḥayretinden (1) ayaġın ḳanda başduġın bilmezdi. Zebūn, maġbūn oldı, evvelki cürʿet gitdi. Ol işleri buña itdüren maḥbūbe (2) si ḫiṭāb idüp buyruġı söyleye idi. Çünki maʿşūḳa ġāyib oldı, ḳuvvet ve ḳudret gitdi ve cürʿet ve heybet (3) zāʾīl oldı ve himmet ve ġayret ḳalmadı. Bunlaruñ elinde ḫōr ve ḥaḳīr olup ẕelīl oldı. El-ḥāṣıl Melik Ḳays ḳatına irişdiler. Melik (4) Ḳays Mecīdi göricek sögdi ve eytdi: Veylek, Yā Veled-i zinā ve Yā İbnü'l-Ḥünna, cihān başuña mı yıḳıldı ve dünyā göziñe ṭar mı (5) oldı ki dōstlarına Aşhabı boġazlayasın. v'Allah Melik Ḳays bir deve içün ḳardaşı oġlın öldürsen diyü ʿArab ḫalḳı (6) müsāvī ide diyüp yoḫsa Aşhabuñ yirine seni boġazlardum. Evet, işidin! Beni baḫilliġe nisbet ide diyü iḥṭiyāṭ iderin didi (7) ve dürlü dürlü ʿitāblar eyledi. Mecīd ʿammüsünüñ bu vechle ve raḥm itdügin göricek gözünüñ yaşı, yüzi üzerine (8) revān oldı. Andan dilbendi ucıyla yaşın silüp ʿammüsine ḫiṭāb idüp işbu şiʿri eytdi: Şiʿr.(9)

213b

Rāvī aydur. Melik Ḳays Mecīdüñ şiʿrin işidicek (1) ġażaba geldi ve eytdi: Veylek, Yā Ṭaḫīr, bunuñ gibi sözlerden ġayrı ʿözr dileyeceksün, başuña mı yıḳıldı ki ve raḥm (2) idersin didi ve ḳullara buyurdı ki tīz ṭutuñ başından dilbendin aluñ, öñünden giyecegin çıḳaruñ. Daḫı libāsgūn (3) dan bir ḳaftān giyürüp deve güdmege bile alup gidüñ didi. Melik Ḳaysuñ oġlı Züheyr anda ḥāżır idi. Mecīdle ġāyet de (4) sevişirlerdi ve atasunuñ sözin işidicek incindi ve eytdi: Ey Baba Adam, Allah ḥayātuñ maḳsūduñ ḳardaşuñ (5) oġlına deve güdmekdi. Bārī Yemen diyārında ḳoyası idüñ, ġurbetde güde idi. Kim lāyıḳ göre bunı ki Melik (6) Züheyrüñ oġlı Māliküñ oġlı ḳullarıyla ḳarışup deve güde. V'Allah ki ben bu işe rāżı degülin ʿammümoġlın (7) deve güdmege ḳomazın didi. Melik Ḳaysuñ ḳardaşı Nevfel daḫı buña muvāfaḳat idüp bu bābda söyledi. Melik Ḳays (8) bunlaruñ sözin işidicek eytdi: v'Allah ki kimsenüñ sözin şefāʿatin ḳabūl itmezin. Meger ki bu and içe, ayruḳ ḳızlarla oturmaya (9) ve ol ṭāʾīfeyle ṣoḥbet itmeye. Zīrā bundan ögüdün daḫı ḫalḳ baña niçe defʿa bundan şikāyet itdiler ki ḳızlarumızı hep (10) şiʿrle ve ḥikāyetlerle ve ṭatlu dille aẕdurdı, dimāġların fesāda virdi. Senüñ ḫaşmuñ olmasa öldürürdük, (11) senüñ ḫāṭuruñdan geçemezüz didiler. Muḳayyed olmadum ʿāḳıbet fesādunuñ şerri baña daḫı yetişdi. Şimden (12) girü ol işden tevbe idüp vāz gelsün. Yoḫsa depelerin, meyl u muḥāyā itmezin didi. Nevfel eytdi: Ḫōş ola. (13)

214a

Benüm boynuma, ben bunı ol işden vāz getüreyin didi ve Melik Ḳaysuñ gözinden Mecīdi ayırdı, giderdi. Rāvī eydür: (1) Bu ḥikāyet oldūġı vaḳt ʿAnter bunda degül idi, ḳızḳardaşı oġlı Haṭṭāl daʿvet alup ʿİṭfāna gitmişdi. (2) Muḳri'l-Vaḥş ve ʿUrva daḫı anuñla bile gitmişlerdi. Mecīd daḫı ʿammüsünüñ ġażabından ḥalāṣ bolup anası ḳatına vardı ve ḥālini (3) söyleyüp aġladı. Anası eytdi: v'Allah ki ḫaṭā etdüñ ve ʿammüñi riʿāyet etmedüñ. Evvel vechle ʿözr dilemeñ gerek idüñ. didi (4) ve biraz daḫı bu naṣīḥat etdi ve ḫatun kişilerle ve ḳızlarla oturmaḳdan menʿ itdi ve ʿAble daḫı bu işi işidüp Mecīdi (5) ḳatına ḳıġırdı ve raḥm itdi eytdi: v'Allah ki Yā Mecīd, ulu fesād itmişsin ʿammüñe Aṣhab oġlı Züheyrden sevgilü idi. (6) Eger seni esirgemese defʿ depelerdi. ʿAmmüñ ḫaṭırın riʿāyet et. Daḫı anuñ gibi küstāḫluḳ etme didi. Mecīd bunlaruñ sözin ḳabūl (7) idüp sākin oldı ve ol ṭāʾīfeyle muṣāḥabet itmemege ʿahd itdi ammā Esmānuñ göñli sarāyında muḳīm olup vaṭan (8) ṭutmışdı. Ol gice yatup rāḥat olmadı ve ṭaʿām yemedi, ne ḥāl ise ṣabāḥadek ṣabr eyledi, ṣabāḥ olıcaḳ yine (9) ṣoḥbetgāh ḳatına vardı. Bu ḳızlaruñ oturduḳları yerlere naẓar itdi ve Esmānuñ oynaduġı yerleri

müşāhade eyledi, (10) vardı, yeglendi ve ḥasreti artdı. Ol yaña bu yaña gözi umdı ki bir adam bulup Benī Beşerden ḫaber ṣora ve Esmānuñ (11) ḥālinden ḫaber ṣora, göre ki anuñ daḫı ḥāli kendü gibi midür yoḫsa fāriġ midür? Bu firāḳla bir laḫẓā serkeşt olup yürüdi (12) ve gözinüñ yaşı seyl olup aḳdı. Andan göñli cūş idüp işbu şiʿri didi. Şiʿr.

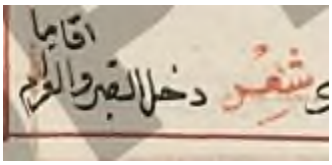

214b

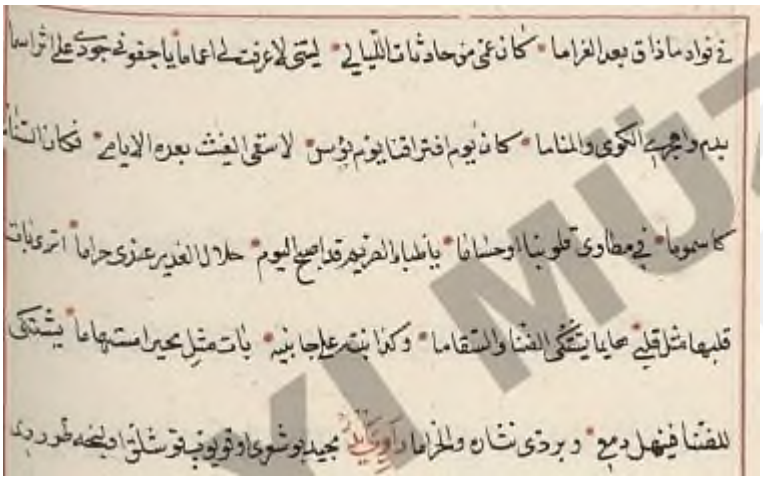

Rāvī eydür: Mecīd bu şiʿiri oḳuyup ḳuşluḳ olınca ṭurdı, (5) hīç ḫaber ṣorıcaḳ kimse bulmadı, dönüp yine ḳabīleye gitdi. Benī ʿAbs ve Benī Beşerde Mecīdüñ ḳıṣṣası meşhūr oldı (6) ve Aṣḥabı boġazladuġı maʿlūm oldı ve Melik Ḳays ʿitāb itdügin bildiler, bunuñ bābında söyleşdiler ve ḳızların (7) teferrüce çıḳmaḳdan menʿ itdiler. ʿAle'l-ḫusūṣ Esmānuñ atası ġāyet de melūl oldı ve Mecīdle geçen mācerāsın işidüp (8) saḫt oldı ve ḳılıcın alup üzerine girdi, ʿitāb idüp eytdi: Yā Laḥnā, şimden girü daḫı ol teferrücgāha ḳızlarla (9) çıḳarsañ, seni eñseñden boġazların didi ve anasına daḫı ḳaḳdı ışmarladı ki evden çıḳarmaya, Esmādan müteḥayyir oldı. (10) Ne ṭaʿām şarāb leẕẕetin bulur ne ḥōd rāḥat ile uyḳu uyur. Bir niçe gün bu ḥālle oldı, Mecīd ṭarafından daḫı (11) ġāyet de teşvīşlenürdi. Bilürdi ki ol daḫı anun ʿaşḳına müptelā olmışdur ve ḥāli bunuñ ḥāli gibidür. Öyle (12) olsa vardı, uġurlayın Mecīde bir cārīyesin gönderdi, eytdi: Yā Mecīd, ḫāṭurıñı ḫōş ṭut ki atam beni pāre (13)

215a

pāre iderse daḫı senden ġayrı adama varmazın ve kimseyi ḥelāllıġa ḳabūl ḳılmazın didi. Rāvī eydür: (1) Mecīdüñ daḫı ḥālı beġāyet mükedder idi. Esmā ṭarafından bir ḫaber bilmedügine maḥzūn olup otururdı. İttifāḳ (2) Esmā gönderdügi cārīye varup buluşdı, Esmānuñ ḫaberin ulaşdurdı ve selāmın yetişdürdi. Mecīdüñ (3) bir pāre ḫātırı tesellī bulup rāḥat oldı. Bu eyyāmda ʿAnter daḫı Benī ʿİṭfāndan geldi ʿAbleden Mecīdüñ ḳıṣṣasın (4) işitdi, melūl oldı. Hem Aṣhab gitdügine acıdı hem Ḳays Mecīde ve raḥm idüp azarladuġına acıdı. Andan ʿAbleye (5) eytdi: Yā ʿAble, benüm elümden gelen buydı ki mecmūʿ memlūki Mecīde vereydüm ʿammüsi üzerinden zaḥmetin ṣavaydum. (6) Şimdi bir iş vāḳiʿ olmış ki ben aña daḫl idüp ol bābda Melik Ḳaysa söz söylemezin ve ḳardaşı oġlı ile (7) anuñ arasına girmezin. Zīrā bilürin ki Aṣhab oġlından sevgülü idi didi ve ayruḳ muḳayyed olmadı. Mecīd daḫı (8) ḥālini görüp varup ʿammüsi Nevfele söyledi ve şevkünden şikāyet itdi. Ol daḫı Mecīd ġāyet de sordı ve sözin (9) diñledi bile yanınca bindürüp teferrüce alur, giderdi ve göñlin eglerdi ve Benī ʿAbs ḳabīlesinden yaña varup (10) gezdürirdi. Şol Yemendeki Esmāyı ṭaşra bulup ırāḳdan göre. Bir niçe zamān bu ḥālle oldı. İttifāḳ bu ḥikāyeti (11) Esmā ṭuydı ve kendüyi görmek içün bir ṭarafa seyrāne çıḳduġın bildi. Ol cārīye ki her āzādı aña ışmarladı ki (12) gözdeki bu yañaya teferrüclene gele, buña ḫaber ide. Tā ki çıḳup gör, ne ol cārīye daḫı birḳaç kez muntaẓır olup (13)

215b

olup Mecīdi gözetdi ve geldügi vaḳt Esmāya ḫaber itdi. Esmā daḫı çıḳup odun eve girdi ve cārīyelerle oynadı ve yüzinden (1) bıraḳmaz getürüp Mecīdden yaña naẓar itdi. Mecīd bunuñ cemāli ırāḳdan müşāhade idüp göñli tesellī oldı. Bir niçe gün bu ḥālle (2) rūzgārun geçürdi. ʿĀḳıbet bu nesne daḫı ṭuyuldı. Esmānuñ atası Mecīdüñ ḳızından ötüri bu ṭarafa gelüp gitdügin işitdi. (3) Cān başına şıçradı ve aṣḥābın cemʿ idüp şikāyet idüp bunlar aytdılar. Yā Emīr, al bizi varalum Melik Ḳaysa şikāyet idelüm, şimdiki ḥālde (4) Mecīde ḳaḳmışdur. Ġālib budur ki bir belāya uġradur. Eger şöyle ki ḳardaşı oġlın bunda gelmekden menʿ itmezse göçüp bu yerden (5) ırāḳ yerlere gidevüz didiler. Esmānuñ atası bunlaruñ fikrini begendi, tedbīrini ṣavāb gördi ve bunları alup Melik Ḳays ḳatına vardı (6) ve ḳıṣṣasın söyleyüp ḥālinden şikāyet itdi ve eytdi: Yā Melik, biz senüñ diyāruña geldügümüzden maḳṣūd ḫaremümüz ṣaḳlamaḳ idi (7) ve ʿizzetümüz ve heybetümüz artmaḳ idi. Şimdiki ḥālde senüñ ḳardaşuñ oġlı bizi incitdi ve ḳızımıza el urmaġa ḳaṣd itdi. Ġayrı (8) yerlerde ḳorḳduġumuz bunda uġraduḳ didi. Melik Ḳays, bunuñ sözin işidicek ġażaba geldi, gözleri ḳanla ṭoldı. (9) Andan eytdi: Ey ʿArab Ulusı, senüñ başında ʿArab ġayreti yoġmış. Niçün bunuñ küstaḫlıġın görüp ṣabr itdüñ? Aṣhabı

boġazladığı (10) gibi sen daḫı anı boġazlasañuz idi didi ve dört yanındaġı ḫalḳa eytdi: Ey Begler ve Ulular, siz ṭanıḳ oluñ ki ḳardaşum (11) oġlunuñ ḳanını boġazumuza baġışladum, bir daḫı varup ḳızını gözedürse depelesün, kimse ḳanın daʿva itmeye ve arasına (12) girmeye didi. Esmānuñ atası fi'l-ḥāl ṭurup Melik Ḳaysuñ elin öpdi ve duʿā ve alḳış itdi ve eytdi: Yā Melik, Ḥāşā ki ben senüñ (13)

216a

ḳardaşuñ oġlın öldürem. Evet geldügi vaḳt ṭutup bunda ḳatuña getüreyin, ne ḫaber iderseñ sen kendü elüñle (1) idesin didi. Melik Ḳays eytdi: Sen bilürsin, varınça ḫāturuñdan geçerse şöyle it, benden üşenme didi. Bunlar daḫı (2) duʿā ve alḳış idüp yine evlerine gitdiler. Esmānuñ atası şād u ḥürrem olup yoldaşlarına eytdi: Melik Ḳays, (3) cevābın taḳṣīr itdi ve üzerinde söz ḳomadı, şikāyetümüz eyü işitdi ve sözümüze ḫōş iʿtibār itdi. (4) Bārik Allah ādemīlüḳ ve mürüvvetlik ancaḳ olur didi. Yoldaşlarından birisi eytdi: Bi'-llah Yā Mevlāī benüm ḳatumda (5) ṣavāb budur ki Melik Ḳaysuñ sözine maʿzūr olmayasız, ḳardaşı oġlın incitmeyesiz. Lāt ve ʿUzzā ḥaḳkıçün (6) ve Hupel-i ʿalā ḥaḳḳıçün her kim ki Mecīdüñ başından bir ḳıl ḳopara ʿAnter bin Şeddād başın ve Teʿāllüḳātın heb ḳılıcdan (7) geçürür. Ne Melik Ḳaysa muṭīʿ olur ne ḫōd ayruḳ kimsenüñ şefāʿatin ḳabūl ider. Vargil, bu fikrden bizüm ḳanumuza (8) girme ve helākumuza ḳaṣd itme. Bizi vaṭanumuzdan ayırduñ, hele señi maġdūr ṭutduḳ. Aydurduñ ki Ben ḳızumı, Nesebī adlu (9) ve Mālı ve niʿmeti çoḳ kişiye virürin. dir idüñ. Sözüni ḳabūl idüp arduña uyuduḳ, bunda geldük. Meysere (10) ki ol senüñ ḳızuñı diledi, bahādırlıḳda meṣeli yoġdı, yaġı yüzinde āfet düşmān başına miḥnet, ḳuluña ḳuvvet idi. Ammā nesebi (11) ḳanumuzdur, maʿlūm degüldidi ve hem ḳara idi. Müsellem ṭutduḳ, ol ʿözürleri bahāne idüp aña virmedüñ. İşbu Mecīde ne bahāne bulursın? (12) Benī ʿAdnān Ulusunuñ oġlı didü, Melik Ḳays gibi kişi ʿammüsi var. Bārī bundan niçün ḳaçarsın? ʿArab dīni ḥaḳḳıçün ṣavāb (13)

216b

budur ki ḳızuñı Mecīde viresin ʿömrümüzi bu diyārda geçürevüz. Yoḳ dirseñ sen niçe ki bilürsüñ şöyle it (1) ve ḳanda bilürseñ şunda git. Ayruḳ saña uyup gitmeziz didi. Esmānuñ atası bunuñ sözin işidicek eytdi: (2) Ey ʿAmmümoġlı, ben ḳızumı bir kişiye niçe vireyin ki bir gün gelüp dilemedi ki helāllıġa isteyüp raʿbet itmedi. ʿArab diyārında (3) kim varup ḳızına ār istedi ki ben varup isteyem, v'Allah bu ulu iş degül. Ben kimseye gel ḳızumı al, dimezin. (4) Benümle ṭurmaġa ve gitmege ḫāṭırı olan benümle olsun, rāżı olmayan ḳaçan giderse

gitsün, çoḳ söz itmesün (5) didi. Yoldaşları bunuñ ʿözrüni ḳabūl itdiler, eyü dirsin saña uyduḳ. Yüri göçelüm, bunlardan bir gün (6) lik yol ıraḳ gidelüm ve ṣabr idelüm ki ḥāl yine irişür, añıdan ḫālī degül. Ya budur ki ıraḳ olıcaḳ, Mecīd (7) vāz gele, gelmez ola yāḫūd budur ki ʿammüsi ile ṣulḥ idüp barışa ve adam göndere, dileye. Eger şöyle ki ḳavmünüñ ululları (8) gelüp dilerlerse virevüz. Eger yine bayaġı gibi aġurlayın gelürse ögevüz daḫı ṭutup ʿammüsüne evüz. Andan ṣoñra (9) göçüp diyārdan gidevüz didiler. Esmānuñ atası eytdi: Bu eyü söz, ben daḫı bu söze muvāfaḳat iderin didi. Bunuñ (10) üzerine ḳul idüp yarındası atumuz, ṣuyumuz az ḳaldı diyüp bahāne itdiler, ol mekāndan göçüp ġuṣṣadan didi. (11) Benī ʿAbsda bir günlik ıraḳ bir yere vardılar, anda varup ḳondılar ve çādırlar ḳurup evler ṭutdılar. Bu ṭarafda (12) Mecīd bu ḥāli işidicek melūl oldu ve derdi ḥasreti artdı ve ġuṣṣası ziyāde oldı. Nevfele ḥālinden şikāyet (13)

217a

aġladı ve eytdi: Benüm ḥālüm ḫarāb, cigerüm kebāb oldı. Ey ʿAmmüm, baña (1) muvāfaḳat it, yoldaşlıḳ ile bile gidelüm. Ola ki Esmānuñ yüzüni bir ṭarīkle görüp göñlüme şifā ḥāṣıl (2) idem, bir pāre ġammum yinile didi. Nevfel eytdi: Veylek, Yā Mecīd, bu işi itme, nefsiñi mehlekeye bıraḳma. (3) Ayruḳ, Esmānuñ adını añma. Zīrā ki atası gelüp ʿammüne senden şikāyet itdi. ʿAmmün daḫı senden ḳanıñı (4) aña bağışladı ve bunca ḫalḳı ṭanıḳ degdi. Gel, benüm naṣīḥatum ḳabūl it. Nāgāh bir belāya giriftār olursın (5) didi. Mecīd eytdi: v'Allah Ey ʿAmmī, bu bābda benüm ḳulaġuma iżāḥat girmez. Eger baña muvāfaḳat idüp bile gelü (6) rseñ ḫōş, yoḳ eger gelmezseñ ben yalñuz giderin, yine ṣatuşursam görem didi ve aġladı ve gögsin (7) çeküp āh itdi. Nevfel daḫı bunuñ ḥālini görüp esirgedi, sözine uydı. Bir ata kendü bindi, bir ata (8) bunı bindürüp Benī Beşer ḫalḳunuñ ardınca gitdiler. ʿĀḳıbet varup ḳonduḳları mekāna irişdiler. Nevfel ol (9) yirleri evvelden bilürdi, ol ḳabīlenüñ şu alcaḳ yirine varup bir yerde gizlendiler. Şol emīre ki (10) bir kimse bulup Esmādan ḫaber ṣoralar. Aḫşām olınca bu ḥālle gelenler aḫşām olıncaḳ gördiler ki (11) Esmānuñ şol cārīyesi ki Mecīde üp ḫātırın tesellī itmişdi, ol geldi. Mecīd bunı göricek (12) bildi. Meger ki adı Ṣabāḥ idi. Çaġırdı, Yā Ṣabāḥ diyü. Ol daḫı Mecīdüñ āvāzın işidüp (13)

217b

bildi, geldi, selām virdi ve eytdi: Yā Mevlāī, ne ʿaceb iş itdüñ, nefsiñi Mehlīke bıraḳduñ didi. (1) Mecīd eytdi: Senüñ görcek içün yanar oda girmege rāżı olam, bunda ne var, baña ḫaber

vir. Anuñ ḥāli nedür, hīç (2) bünyād ider mi didi. Sabāḥ eytdi: Senüñ Mecīdiñden derdler içinde bir uludur, her saʿāt melāletde ve aġlamaḳda geçer didi. Mecīd eytdi: (3) Yā Sabāḥ, benüm daḫı ḥālüm oldur didi. İmdi ʿale'l-taḫayyül var aña, benüm geldügümi bildür. Ola ki ḳadem-rence ḳalup her ṭārīḳle (4) cemāline bir göz naẓar idem yāḫūd birḳaç söz gönderüp cevāb vire. Yine dönüp gidevüz didi. Ṣabāḥ eytdi: ʿalā (5) re'sī ve ʿaynī siz işbu aġaçlar arasında gizlenüñ, ben anı size cek getüreyin didi ve tulumun ṭoldurup Mecīd (6) ṣu, didi. Eve gitdi, Mecīd bunda muntaẓır olup yol gözetdi, ṭurdı. Bir saʿāt geçdiyin gördiler ki Esmāyı uydurmış geldi, cārīye ṣūretinde ḳoymış, yolda görmiş. Aya beñzer ardına baḳa baḳa yürür, helākından üşenür. Mecīd bunı göricek (8) bī-iḫtiyār āh idüp aġaç içinden çıḳdı Ehlen ve Sehlen ve Merḥabān Yā Ḥabībī, Yā Ḳuẕẕe-i ʿAynī ve Yā Ḳuvvet-i Ḳılıç didi. Andan (9) göñli cūş idüp işbu beytleri didi ve ol beytler budur. Şiʿr. (10) Andan ḳocuşup öpüşdiler.

218a

ve ḥāllerinden birbirine şikāyet itdiler ammā ḳorḳularından yürekleri dutardı ve bedenlerine lerze düşmişdi. (1) Bu ḥālde iken Esmā baḳdı, Nevfeli gördi ki at üzerinde ṭurur. Mecīde ṣordı, kimdür bu diyü. Mecīd eytdi: (2) Benüm ʿammüm Nevfeldür, girü ḳalan ʿammülerüme beñzemez. Baña buñun ġāyet de şefḳati vardur. Eger (3) bunuñ yoldaşlıġı bereketi olmasa ben bunda gelmege cürʾet idemezdüm ve buraya yaḳın gelmezdüm didi. (4) Esmā eytdi: Bu muṣāḥabet çünki bize anuñ himmeti ola ve bu mulāḳāt anuñ ʿināyeti ile düşmiş. (5) Nola bu iḥsānı tamām itmek içün bir kerem daḫı itse, biz senüñle ṣabāḥadek olsavüz, bir pāre (6) yüregümüzüñ odı sākin olsa. Şimden girü ayruḳ olmaḳdan daḫı (7) ḳayırmazduḳ ve ayruḳ yerlere gidüp ayrılmaḳdan daḫı üşenmezdük didi. Nevfel bunuñ sözin (8) işidicek eytdi: Yā Esmā, ne dirsen baña eyt. Elümden geldükçe saʿy iderin ve soruña muvāfenet (9) iderin. Eger helāk daḫı olursam, ġam degül didi. Esmā eytdi: Di imdi, (10) tīz giyecegi çıḳarın, giyeyüm. Sen benüm giyecegimi giy. Daḫı benüm cārīyem (11) Ṣabāḥla bizüm evümüze varup benüm

yerümde başıñı divanuñ üstüne ḳoyup (12) melūl şekl olup otur. Birazdan saña benüm ḳarındaşum süd getürüp (13)

218b

süd getürüp virecekdür, el aç diyü. Sen daḫı evvel almazlanasın ve saḫt gösteresin. (1) Ol daḫı diyecekdür, Yā Laḥnā ve Yā Veled-i Zinā, Mecīdüñ sevgisi seni yemekden içmekden kesdi (2) ve ʿaḳlını başuñdan giderdi diyü ḳaḳıcaḳdur. Ol vaḳt sen daḫı alup içesin, yine çanaġın (3) eline ṣunasın. Ol daḫı dönüp gider, ayruḳ gelmez. Pes böyle olsa ben daḫı ṣabāḥ (4) yaḳın olıcaḳ yine yerüme varam, sen ḳardaşuñ oġlına gelesin didi. (5) Nevfel daḫı eytdi: Semʿān ve Ṭaʿaten, ṣafa-i gözde oluñ, ben bu didügüñ nesneleri (6) yirine getürüp ṣabāḥa yaḳın yine size irişem didi ve cārīyeye uyup Esmānuñ (7) libāsın giydi, yola revān oldı. El-ḳıṣṣa eledüp Nevfeli Esmānuñ yurdına oturtdı. (8) Ḳarañuluḳ olmışdı, kimse bu ḥāle muṭṭaliʿ olmadı. Cārīyesine Nevfel ḳatından (9) çıġup gitdi. Nevfel daḫı ışmarladuġı ṣūretde bir laḥẓa oturdı. (10) Nāgāh gördi ki Esmānuñ ḳardaşı geldi. Elinde bir ḳadeḥle süd buña (11) ṣunup eytdi: Al iç. Eger iş benüm elümde olınsa saña aġular içürürdüm (12) didi. Nevfel daḫı bunun sözin işidicek nāzlanaraḳ elin uzatdı ve āh idüp (13)

219a

gögsin geçürdi ve ḳaḳıraḳ aldı ḳadeḥi, evet içine ḳorḳu düşdi bile diyü üşendi, açı (1) dutardı ve bedenine lerze düşdi. Ol sebebden ḳadeḥi elinden yire düşürdi, süd (2) döküldi, Esmānuñ ḳardaşı gördi ki süd döküldi, ġażaba geldi, elinde bir ḳamcısı vardı, (3) birḳaç kez urdı, eytdi: Yā Şeyṭān, Yā Bintü Elif Kezbān niçeyedek bu önegülik hīç (4) Mecīdüñ muḥabbetinden vāz gelmege çāre yoḳ mıdur didi. Nevfel daḫı söylemedi bile (5) diyü ḳorḳdı, ṣabr itdi ṭurdı. Esmānuñ ḳardaşı gördi ki hīç söylemez (6) ve bilürmez ve işinden tevbe idüp vāz gelmez. Ḫışmı daḫı ziyāde oldı. (7) Şol ḳadar dögdi Nevfeli, Esmā diyü ki bedeninden ḳanlar aḳdı. Rāvī eydür: (8) Nevfelden şöyle naḳl itmişler ki itmiş ḥāl böyle olıcaḳ ḳaṣd itdüm ki ḫanceri çıḳarup bunuñ bögrine (9) dürtem, öldürem. Yine Esmāyla ḳardaşum oġlınuñ rusvāylıġından üşendüm. Ben ol muḫiti iḫtiyār (10) itdüm, ḳatlandum. Ḳolı yorılınca döñdi andan Esmānuñ anası daḫı geldi, (11) gördi. Oġlı bunı döger, alḳış itdi, eytdi: Ur, Ey Oġul. Öldürmege (12) lāyıḳdur bu. Muḥabbeti ḳara bunuñ, şūmlıġından ve ṭonumuzdan ayrılduḳ ve ġarībe düşdüḳ (13)

219b

didi. Aşmaʿī aydur. Meger ki bunlaruñ kendü vaṭanında bir bahādur (1) vardı, Meysere dirlerdi, Esmāyı atasından diledi, ol daḫı virmedi. Adı (2) dengi ḳaradur ve nisbī ideni döver diyü ḫalḳuñ serzenīşden üşendi. (3) Anuñ daḫı ḥikāyeti yerinde şerḥ olına. İnşāʾllah şimdi biz Nevfel (4) ḥālin tamām idelüm çünki Esmānuñ ḳardaşı Nevfeli dögmekden uşandı, (5) anasıyla bile çıḳup gitdiler. Nevfel yalñuz ḳaldı, mecmūʿ āʿżāsı āʿzar, cānı (6) ḳayusı oldı. Bilmez ki neyleye, bu fikrle müteḥayyir olup otururken (7) üzerine Esmānuñ yoldaşlarından bir ḳız girüp geldi. Meger ki (8) bunuñ dögüldügin işitdi, acı acıġından gelmişdi. Öñünde oturup aġladı, (9) eytdi: Yā Esmā, bu öngülik niçeyedek olısar, hīç nefsüñ helāk ola diyü ḳayırmaz mısın (10) ve ḫalḳ içinde rusvāylıḳdan iḥtiyāṭ itmez misin? Mecīd senüñ feryāduña irişmez, işbu geçdügüñ (11) ġażabları görmez misin diyüp elin uzatdı ki buña yapışa, bayāġı (12) ʿādet üzerine oynaya. Nāgāh eli Nevfelüñ budı arasına gitdi, gördi ki (13)

220a

ṣıbḫ-ı ebū'l-ʿabīd odun aġacına dönmiş yatur, bu ḳızın eli ṭoḳunduġı gibi (1) ḳalḳdı, demüre döndi. Durur ḳız bu muṣībeti göricek cān başına ṣıçradı (2) ve bedenüñ ḳılı olan yirde hep uru ṭurdı, ḳaṣd itdi ki feryād idüp (3) çaġıra. Nevfel yüzinden bir ḳan getürüp buña söyledi, eytdi: Ey Āzādludan ṭoġmış (4) ulu neseblü ve yüce aṣıllu, Esmāi seversen bir laḥẓa buña ḳullıḳ idersüz mi (5) işitib ḥālümi añla didi. Bu ḳızuñ ḳorḳusı artdı ve eytdi: Veylek, ne kişisin, (6) ḥālüñ nedür, bunda niye geldüñ? Tīz ḫaber vir yoḫsa şimdi feryād iderin. İşbu ḳabīlede er (7) ve ʿavrat ḳalmaz, üstüñe dirilür didi. Nevfel eytdi: Ey ʿArab Ḫātūnı, bana kerem (8) eyle. Dōstuñ Esmānuñ tedbīrini żāyiʿ ve anuñ ve benüm helākumuza sebeb olma didi (9) ve Esmāyla Mecīd bu yerde idügin ḫaber virdi ve Esmānuñ hīlesin ki bunuñla libāsın degüşdi. Bī (10) ḳuṣūr bu ḳıza şerḥ eyledi. Bu ḳız daḫı Nevfelden bu ḥikāyeti işidicek ḳorḳusı gitdi ve Nevfele (11) bir pāre ışındı andan eytdi: Ey ʿArab Ulusı, ol ikisi biribiriyle buluşmaḳ içün sen bu libāsları giymege (12) niçe rāżī olduñ, ne ʿaceb iş itdüñ didi. Nevfel eytdi: Bu keremi itdüm. Evet bundan daḫı yegrek (13)

220b

kerem oldur ki sen bu sırrı şaḳlayasın, burada kimsi muṭalliʿ ḳalmasın, hem (1) benümle ṣabāḥadek yoldaş olasın işbu cerāḥatlerüme īmād idesin eger mededüñ (2) yoġsa beni kendü

ḥālüme ḳoyasın, ḳandan geldüñse yine anda varasın, (3) ḥālümüzi kimseye bildürmeyesin didi. Bu ḳız Nevfelüñ sözin işidicek ve anuñla (4) bu ḳadar kelimāt idicek bildi ki Melik Ḳaysuñ ḳardaşıdur. Ṭamarları gegşedi (5) ve āʿżāsı yumışandı ve ḫavfı ve ġażabı zāʾīl olup geldi. Andan ilerü gelüp (6) buña eytdi: Ey ʿArab beglerinüñ Ulusı, beşāret olsun saña ki (7) ben seni ḳoyup evümüze gitmezin ve emegüñi żāyiʿ itmezin. Ṣabāḥdan saña yoldaş oluın didi ve (8) yüzinden bir ḳan getürüp Nevfeli öpdi ve ḳucup baġrına başdı ve cerāḥatlerine (9) ītimād itdi. Ṣabāḥ yaḳın olınca bunla bile oturdı, ṣoḥbet itdi. Ṣabāḥ (10) yaḳın olıcaḳ vedāʿlaşup ayrıldı, evlerine gitdi. Nevfel daḫı çādırdan çıḳup Mecīdle (11) Esmāya irişdi ve bunlara mācerāsın ḥikāyet itdi ve cerāḥatleri eṣerin getirdi. Bunlar daḫı gülüşdiler ve Nevfel ʿöẕür idüp ol zaḫmete (12) taḥammül itdügine müteḥayyir itdiler. Andan Mecīd Esmāyla vedāʿlaşup döndi ʿammisi Nevfelle Benī ʿAbs ṭarafına (13)

221a

revān oldılar ve Esmā varup evlerine gitdi. Rāvīler rivāyet iderler ki Mecīd (1) Nevfelle giderken Benī ʿAbsdan bir ḳula uġradılar, ol ḳul bunlara eytdi: Āferin sizge, helāklikden (2) ḫalāṣ olduñuz ʿömrüñüzde daḫı baḳıyye varmış didi. Nevfel eytdi: Yā Veled-i Zinā, neden dirsin (3) bu sözi, kim didüñ, kim helāk itse gerekdi bizi, didi. Ol ḳul, eytdi: Zīrā ki sizi (4) istediler, bulımadılar. Melik Ḳays eytdi: Ol yine varup Benī Beşer ardınca gitmişdür, ol (5) Esmā didükleri ḳızuñ muḥabbetindden vāz gelmedi, bizüm sözümüze muḳayyed olmadı diyüp beni (6) di ki varam Benī Beşere, siz ol ṭarafa gitdüñüzi ḫaber virem isteyeler, bulurlarsa (7) depeleyeler. Hīç kimse ḳanuñuzı ṭaleb itmeye didi. Rāvī eydür: Esmānuñ atası Mecīdden Melik (8) Ḳaysa şikāyet idicek ġāyet de ḳakmış idi. Eger şöyle ki ʿAnter ḳatında olmasa depelerdi, (9) ḳonşıları andan şikāyet itdükleri sebebden. Zīrā ʿArabuñ iki ʿādetleri vardı ki riʿāyet (10) iderlerdi. Bir bu idi ki ḳonşılarını kendülerden amān dileyüp memleketlerinden ṭuranı incitmezlerdi. (11) Bir daḫı bu idi ki ḳonuḳ ḳabūl idüp ṭaʿām virürlerdi, kimseden diriʿ itmezlerdi. El-ḳıṣṣa (12) çünki Esmānuñ atası Benī Beşer alup Benī ʿAbs yerinden göçdi. Melik Ḳays işidüp melūl oldı. (13)

221b

Bildi ki ḳızından iḫtiyāṭ idüp gitdi nāgāh rüsvāyluḳ gele diyüp pes bu ḥāliyle olıcaḳ (1) Mecīde ġażabı ziyāde oldı. İttifāḳ ol gün ki ʿammisi Nevfelle Benī Beşer ṭarafına gitdi ve ḳabīleden (2) ġāib oldı. Melik Ḳays bildi ki ol yaña gitmişdür, öyle olsa ol ḳulı di ki Esmānuñ

(3) atasına bu ḥāli bildüre ol daḫı ġāfil olmaya ḳabīlelerinde ve çādırlar arasında ve dört (4) yanlarında arayalar, bulurlarsa depeleyeler hīç meyl-i muḥābā itmeyeler çünki ol ḳul bunlara yolda ṣataşdı. (5) Mecīdi esirgedügüñden ḳażiyyeʾi buña ḫaber virdi ve eytdi: Yā Mevlāī, ḥāl şöyle oldı. Varuñ (6) siz ḳabīlede fāriġ olup kimseye ḥālüñüzi sırruñuzı bildürmeñ, bāña uġraduġuñuzı daḫı (7) ḫaber virmeñ. Ammā biz elbet de Melik Ḳaysuñ buyruġın yirine yitürsem gerek. Esmānuñ atasına (8) anuñ didügin söylesem gerek yoḫsa ṣoñra teftīş idüp ṣorarlar daḫı benüm boynum urarlar (9) didi. Mecīd buña alḳış itdi ve çoḳ māl ve niʿmet virmege vaʿde itdi. Andan Mecīd yürütüp Nevfelle (10) daḫı Benī ʿAbsa gitdiler. Yolda giderken Nevfele ḥālinden şikāyet ider idi. Esmāya nice yol bulam dir, (11) daḫı ne ṭarīḳ ile varam dir idi. Nevfel aydurdı. Saña çāre ḳalmadı, ḥāliñi ʿAntere añladup andan (12) meded ve yardum istemeyince dir idi. Bu ḥālle ḳabīleye yaḳın vardılar. Aḫşām ḳarañuluġı daḫı irişdi. (13)

222a

Ayrulup ulularına gitdiler, Mecīd varup anasıyla buluşdı, anası buña ḥālinden ṣordı ve ḳanda (1) lıġından tefştīş itdi. Mecīd daḫı buña cevāb virdi ki ʿAmmüm Nevfel ḳatında idüm, geçen gice anda yatdım (2) didi. Melūl ve maḫzūn oturdı. Yemedi ve içmedi ve gözine uyḳu girmedi, vardıḳça ḥasreti artardı, ziyāde (3) oldı ve ʿaşḳı artdı. Gicenüñ her bir saʿāti bir yıldan artuḳ oldı. Gāh ṭurdı gāh oturdı gāh şiʿr oḳuyup (4) ḫāṭırın egledi. Anasu bunuñ ḥālini müşāhade idicek bildi ki ʿaşḳa müptelā olmışdur, merḥamet idüp (5) içi açıdı, eytdi: Ey Oġul, ḥālüñ nedür? Şöyle beñzer ki ʿammüñ ḳızlarından birisin sevdüñ, v'Allah ki ben saña (6) bunuñ gibi belā uġrayacaġından ḳorḳardum. ʿAvratlar ile ve ḳızlar ile oturmaḳdan bir derde müptelā olacaġıñı sezerdim. (7) İmdi cāhillüḳ idüp sözüñi benden gizleme. Şāyed ki derdüñe bir dermān idem yoḫsa sen bu ḥālle bir zaḫmet (8) ṣataşup beni mecnūn ve maġbūn idersin didi. şol ḳadar söyleyüp ögüt virdi ki ḥālini bildi ve Esmāyla (9) mācerāsın işitdi andan Mecīd eytdi: Ey Ana, şimden girü ve hīç mümkün degül ki ben Esmānuñ yüzini görem. Zīrā ki (10) benüm ʿammüm ḳanumı atasına müpāḥ itmiş ki ḳaçan bulursa öldüre. İmdi bāña çāre budur ki varup benüm (11) ḥālimi ʿAntere söyleyesin ve Esmānuñ ʿaşḳında zelīl ve ʿāciz ḳalduġum bildüresin. Ben varup söylemege (12) utanurın. Ola ki ol sebeb ola Esmāyı bāña dileyüp alıvire yoḫsa ben bu yolda helāk olup (13)

222b

giderin didi ve çoḳ aġladı. Anası bunuñ sergüzeştüñ işidicek özi göyündi ve içi acıdı ve eytdi: v'Allah Yā Veledī (1) ve Yā Ḳurret-i ʿaynī, bugün ʿAnter ve ḳardaşı Māzin gelüp ġāṭurum şordılar ve senüñ içün ḳandadur diyü teftīş itdiler. Ben aytdum. (2) Şöyle sezerin ki kendü yaşdaşı yigitcikleri daʿvet idüp senüñ inʿām itdügüñ niʿmetlerden yedürür ve anları (3) ḳonuḳlar ola didüm. Ol daḫı benüm sözüme inandı ve ḳavlüme īʿtimād itdi ve eytdi: Eyü didüñ, maṣlaḥat (4) daḫı oldur ki ol kendü ṣakārlarla ṭurup otura, biz anı şimdi incitmeyevüz ve bizüm ṣoḥbetlerümüze ḳıġırup kendü (5) ḥużūrından irmeyevüz, tamām ʿaḳlı kemāle irişince didi ve yine varup gitdi. İmdi Ey Oġul, şimdi sen baña virdügüñ (6) ḫaber ḥesābda degül idi. Baña ṣabāḥ olınca mühlet vir, varup senüñ ḥāliñi ʿAntere ḥikāyet ideyim. Gezmekden geçdi (7) ḳorḳarın ki ġuṣṣa ile kendüñi helāk idesiz, beni ebedī muṣībete uġradasız. Eger bu gice serḫōş degülümse şimdi var didüm, (8) diyüp oġlunuñ ḫāṭırın tesellī itdi. Ol ḥālle ṣabāḥadek oldılar, ṣabāh olıncaḳ bildi ki ʿAnter eyledi ve ʿUrva ve Muḳri'l-Vaḥş (9) ḳatına geldiler. Pes bu daḫı yanına birḳaç cārīye uydurup vardı ʿAnter ile buluşdı ve selāmlaşdı. ʿAnter merḥabā diyüp ʿizzet (10) itdi ve Mecīdden ḫaber ṣordı. Mecīdüñ anası daḫı ʿAntere alḳış itdi ve yanında oturup ve oġlunuñ ḳıṣṣasın şerḥ eyledi (11) ve Esmā ile evvelden geçen mācerāyı ḫaber virdi ve ʿammüsi ġażab idüp yüz döndürdügin ve ḳanını Esmānuñ atasına baġışladuġın (12) heb bī-ḳuṣūr ʿAntere söyledi. ʿAnter daḫı bu ḫaberleri işidicek ġāyet incindi ve eytdi: Yā Ḥürretü'l-ʿArab, v'Allah ki senüñ (13)

223a

oġluñ ḫatun kişilerle ve ḳızlarla oturup ṭurdığından ḳatı ḳorḳarın ki bunuñ begler ḳızunuñ cemālin görüp (1) yāḫūd vaṣfın işidüp ḫāṭırı müteʿallıḳ ola idi. El-ḥamdü'l-llah ikin tekellüflü yire ṭolışmamış, Melik Ḳays aña (2) ġażab itdügine ekṣer sebeb olmışdur yoḫsa bunı Mecīd varup ḥelāllıġa alıvirmek olur ve (3) Melik Ḳaysı daḫı rāżī itmek olur didi. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Yā ʿAnter, eger virmezse yāḥūd çoḳ māl isterse virmek (4) olur. Eger şöyle ʿillet idüp aydursa ki benüm ḳızum ʿālemde bednām eyledi, ben aña virmezin dirse ne idersiz (5) didi. ʿAnter eytdi: Ḳılıcdan geçürüvireyin ve Esmāyı gücle alup getürüp Mecīde teslīm iderin. Eger Kiserī ve Nuʿmān (6) aña yardum iderse varup Müdāyin ḫarāb iderin ve başlarına belā getürvireyin ve Kiserīnüñ eyü iş başına yıḳarın (7) didi. Ḳardaşı Māzin eytdi: v'Allah Yā Āḫī, bu eyü fikir. Ben daḫı bu tedbīre uyarın ve Mecīd yolına senüñle Benī Beşere ḳılıç (8) ḳoyarın. Yarın varup işümüzi bitürelüm ve Esmāyı alup getürelüm didi. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: v'Allah bu tedbīr, eyü (9) degüldür. Biz bu işe iḳdām idersevüz yine fesād buyur ve ḥasedi dünyāyı ṭutar ve ḳabīle bize düşmān olur didi. ʿAnter eytdi: (10) Yā Āḫī, niçün düşmān

olurlar, bunlara biz neylerüz? Benī Beşerden gücle ḳız almaḳdan bunlara ne żarar gelür didi. Muḳri'l-Vaḥş (11) eytdi: Zīrā ki ol ḫalḳ Melik Ḳaysdan amān dileyüp bunca vaḳt evi yöresinde durdılar ve bile ṭōz etmek (12) yidiler. Eger biz anlara taʿaddi idüp ẓulm idersevüz Melik Ḳaysuñ bize ḫāṭırı yıḳulur, bāḳi ḫalḳ daḫı aña tābiʿdür. Dilerse (13)

223b

düzenligümüz bozulur, ṣavāb budur ki Ḳaysa varup yalvaravuz, dilek idüp Mecīdüñ ṣuçun ʿafv idevüz. (1) Mecīd daḫı gelüp elin öpe ve ʿözür dileye. Andan ṣoñra Benī Beşer ulusunuñ ḳızını dilemege icāzet dileyevüz (2) ve kendüden daḫı yardum ṭaleb idevüz. didi. ʿAnter eytdi: Bu eyü fikir. Eger Melik Ḳays ḳabūl iderse. Muḳri'- (3) -l-Vaḥş eytdi: Yoḳ eger muḳayyed olmasa nice bilürsüñ. Şöyle idesin, erke girmeyevüz ve sözüñe ḳarşu gelmeyevüz (4) didi. ʿAnter daḫı inṣāf idüp işüñ ṣoñın ṣındı ve Muḳri'l-Vaḥşuñ sözin ḳabūl itdi. Andan ittifāḳ (5) idüp süvār oldılar ve Mecīdi daḫı anası varup getürdi, cemʿ olup Melik Ḳaysuñ ḳapusuna vardılar (6) ve selāma gelen ululları, begleriyle bile muntaẓır oldılar. Bir saʿātden ṣoñra Ḳays daḫı çıḳup (7) süvār oldı ve seyrāne ʿazm itdi. İlerü yürüyüp ʿAnter ve Muḳri'l-Vaḥş ve ʿUrva selām virüp (8) duʿā ve alḳış itdiler ve ʿAnter Mecīde buyurdı, atdan inüp geldi ʿammisünüñ öñünde yir öpdi (9) ve aġladı ve ḫaṭāsına iḳrār itdi. Andan ʿAnter eytdi: Yā Melik, edāme'llah ḥayātuñ işitdüm ki ḳardaşuñ (10) oġlunuñ ḳanını Benī Beşere müpāḥ itmişsin. Aṣhabı öldürdügiçün imdi anuñ anası Mālikle ḳard (11) aşunuñ bir deve ḳanından aşaġı mı ḳaldı ki bunuñ ol ḳadar ṣuçın baġışlayup merḥamet (12) itmedüñ didi. Melik Ḳays eytdi: Ey Benī ʿAbs Baḥāduru, v'Allah ben Aṣhab içün buña söz söylemez idim. (13)

224a

Şol ḳonşumuñ ḳızına ṭamaʿ idüp anları incitdügi içün ġażab itdüm. Benüm anlaruñla (1) ʿahdümi riʿāyet itmedi, benden destūrsuz oldı, yöresine vardı, geldi. ʿĀḳıbet bundan incinüp (2) gitdiler. v'Allah ki senüñ yöreñde olmasa ve senüñ evlerüñde ḳarār ṭutmasa ben bunı fi'l-ḥāl helāk iderdüm. (3) ʿAhdüm bozulmazdı ʿArab içinde rusvāy olmazdum didi. ʿAnter eytdi: Yā Melik, şol vaḳt ki Esmānuñ atası gelüp (4) saña Mecīdden şikāyet itdi, niçün helāllıġa ḳızı dilemedüñ? Tā ki Mecīd bunca belāya müptelā olup ʿaşḳ sevdāsıyla (5) ḳatuñda küstāḫluḳ itmeye idi didi. Melik Ḳays eytdi: Ne ḳızın dilemek, gözi yaşınan şamāta idüp şikāyet itdügünden (6) ben bundan gitdüm, bir kişi geldi. Baña bir kövden gele, Adru oġlına yazılayın, anuñ ḳızın aña dilerdüm, ḳaçan olurdı (7) didi. ʿAnter eytdi: Hele şimdi olan oldı

ve giden gitdi aña yazılmazın, işüñ olacaġı budur ki adam gönderüp (8) ḳardaşun oġlına ol ḳızı dileyüp alasın. Eger sen iḳdām itmezseñ baña destūr virin, dileyeyin. v'Allah rāżī (9) olmazın ki Mevlām Māliküñ oġlı bir ḳızdan ötürü bunca miḥnet çeke didi. Rāvī eydür: Melik Ḳays bunuñ sözin (10) işidicek bildi ki tek ṭurcaḳ degüldür, menʿ itmekle uslanıcak degüldür elbetde Mecīdüñ maḳṣūdın (11) ḥāṣıl itmege ḳaṣd idicekdür. Nāçār oldı red idüp ḳaḳımadı eytdi: Ey Bahādırlar Ulusı, sen (12) bilürsin nice ki ḫāṭıruña gelürse var it. Ḳardaşum oġlunuñ işin evvel sen başarduñ, āḫir daḫı (13)

224b

sen başarursın didi ve bu ḥālle öyle ıssı olınca seyr itdiler ve yayılmaları görüp develerin (1) gördiler. Andan ṣoñra dönüp yine evlerine geldiler. Mecīdüñ bir pāre göñli emīn oldı ve teşvīşi (2) yıḳıldı. Tamām iʿtiḳād itdi ki maʿşūḳa bu ṭarīḳle eline girür. ʿAnter, Muḳri'l-Vaḥşa eytdi: Ne tedbīr (3) idelüm, ṭarīḳ nedür ḳızı dilemege, kim varsun didi. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Tedbīr budur ki sen bunda ṭurasın, baña (4) armaġānlar virüp esüñ, varam, dileyem ve baña ḳardaşuñ Māzini ve Mecīdüñ ʿammüsi Nevfel bile ḳoşasın. (5) Melik Ḳays aġzından ol ḳızuñ atasına diyevüz ki ' Yā Şeyḫü'l-ʿArab, Melik Ḳays siz gitdügüñüze ġāyet de incindi (6) ve ḳardaşı oġlı Mecīdi öldürmege ḳaṣd itdi. ʿĀḳıbet yine ṣulḥ idüp barışdılar, ʿammüsünüñ elin öpdi, (7) ʿammüsi daḫı anuñ ṣuçın ʿafv itdi. Uş beni gönderdi ki sizi anda yerüñüze iledem ve hem ḳızuñı Mecīde (8) helāllıġa viresin. Senüñle aramuzda ḳırāt ve ḫışımlıḳ ola.' diyüp armaġānlar virem. Ümīḍ budur ki işi bitürüp (9) gelem didi. ʿAnter bunuñ sözin ṣavāb görüp ḳabūl itdi andan gelüp evlerine girdiler. Nevfel ḳıġurup (10) bu ḥāli bildürdiler, Nevfel daḫı rāżī olup gitmege iḳdām itdi. Ol gice bu tedbīr ile yatdılar, ṣabāḥ olıcaḳ ʿAṣāfir develerinden ʿAnz otuz deve seçdi ve çoḳ cenk āletleri ve cevāhir ve ḥarīrler ve ġarīb nesneler getürüp Muḳri' (12) l-Vaḥşa ve Nevfele teslīm itdi ve ḳardaşı Māzini bile ḳoşup eytdi: Bu armaġānları virdügüñüzden ṣoñra (13)

225a

Esmānuñ atasına diyesiz, ne ḳadar māl isterse mihri içün istesün. Bārī bunlar göz ilen maḳṣūdı (1) bitürmeyince olmañ ve murādı ḥāṣıl itmeyince gelmeñ didi. Bunlar daḫı Semʿān ve Ṭāʿaten diyüp develeri sürdiler, bā- (2) -ḳī armaġānları yükletlerini Beşer ṭarafına revān oldılar. El-ḳıṣṣa varup ol maḳāma irişdiler, gördiler ki Benī Beşerüñ (3) yurdında ḳarġalar ḳonar, uçar ve yirinde yeller eser. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: v'Allah ki nā-murād olduḳ ve

maḳṣūddan maḥrūm (4) ḳalduḳ. Tedbīrümüz ʿabeş ve saʿyumuz żāyiʿ oldı. Şöyle beñzer ki bu ḳavm yine vaṭanlarına gitmişlerdür tileyelüm. (5) Buña çāre nedür didi ve Māzin ve Nevfelle ṭānışdı. Nevfel eytdi: Neyleyevüz gerek, biz üç adamuz, anları Yemen diyārunuñ (6) öte ucunadek ḳovsavuz mı gerek? İşüñ olacaġu oldur ki varup bu ḥāli yine ʿAntere bildürevüz. Nice tedbīr (7) iderse ide didi. Māzin eytdi: v'Allah kendüyle gelse bu maḳāmdan dönmezdük, ḳanda vardılar ise ardlarından (8) irişüp Esmāyı alurduḳ. Evet, bu ḥesāb evde itdüñüzde muvāfıḳ düşmedi didi. Andan Muḳri'l-Vaḥşa Mecīde özi (9) göyündi, bu ebyātı inşād itdi. Şiʿr.

225b

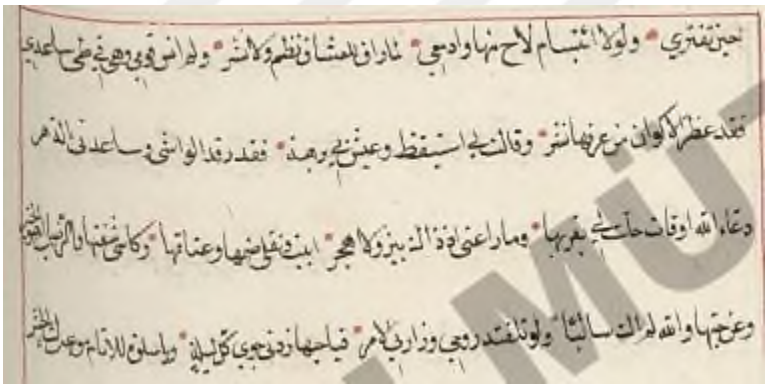

(4) Andan dönüp yine ḳabīleleri ṭarafına ʿazm itdiler ve Mecīde ne cevāb virevüz diyüp ḳayurdılar. Bu ḥālle ḳabīleye yaḳın geldiler (5) ittifāḳ ʿAntere ṭuş oldılar, ʿAnter bunlaruñ tīz geldüklerin göricek bildi ki işde ḫayr yoḳdur. Buluşup ḥāl nedür diyü ṣordı (6) ve Benī Beşerüñ ḳażiyyelerinden teftīş itdi. Bunlar aytdılar. v'Allar Yā Emīr, Benī Beşerüñ yerinde ḳurtdan ḳuşdan ġayrı nesne (7) görmedük ve ḥālleri nolduġın bilmedük didiler. ʿAnter eytdi: Hīç ḫaber ṣorcaḳ kimse bulmaduñuz mı ki (8) ne ṭarafa gitdüklerin bileydük. didi. Bunlar aytdılar. Hīç ādemī-zād görmedük ve ḫaber ṣorıcaḳ kimse (9) bulımaduḳ. Ġālib budur ki yine vaṭanlarına gitdiler didiler. ʿAnter eytdi: Bu eyü söz degül. Zīrā ki ben işitdüm anlaruñ (10) yerlerinde Mısra adlu bir bahādur varmış, ol ḳızı dilemiş, atası daḫı virmemiş. Gücle çeküp

ala diyü ḳorḳmış. (11) Ol sebebden bizüm diyārumuza gelüp amān dileyüp ṭurmış. Kendü vaṭanlarına varımaduḳları maʿlūmdur evet (12) ben şöyle ẓan iderin ki Mekkeye gitmişlerdür. Tā ki anda varup Beytü'l- Ḥarāmuñ içinde olan putlar sebebile cemʿi (13)

226a

teşvīşden emīn ola didi. Mecīd bu ḫaberi işidicek melūl olıcaḳ. ʿAnter eytdi: Şol Teñri ḥaḳḳıçün ki bulutları (1) seyr itdürür. Eger gün ṭoġduġı yire daḫı gidicek olursa elbetde anı bulup Esmāyı alup Mecīdüñ murādını (2) ḥāṣıl ḳılmayınca ölmezin didi. Andan ṣoñra aṣḥābına eytdi: Tīz varuñ, bugün sefer yaraġın idüñ, kim ṣabāḥ (3) göcdür didi. ʿAnterüñ aṣḥāb bu ḫaberi işidicek Bi'l-Semʿa ve'l Ṭāʿten diyüp her birisi çādurlu çāduruna (4) ıraḳ yaña gitdiler. Çünki gice oldı, her kişi uyḳuya meşġūl oldı. Lakīn Muḳri'l-Vaḥş ol gice evinde ḫatunıyla (5) ve taʿallüḳātıyla mukāleme itmekden ṣafāsı olup vedāʿ ṣoḥbetin itdi, tā nışf-ı leyledek ṣoḥbet iderdi. (6) Nāgāh Şeybūb içerü girüp selām virdi ve eytdi: Ḳardaşum ʿAnter seni ister, tīz ṭur gidelüm didi. Muḳri'l-Vaḥş (7) Şeybūbdan bu ḫaberi işidicek vehme varup eytdi: Yā Şeybūb, bu vaḳt ne maṣlaḥat düşdi ki beni (8) daʿvet itdi didi. Şeybūb eytdi: v'Allah niçün ḳaġırduġın dimedi. Bilmezin, lākin ẓan iderin ki bir mühim maṣlaḥatdan (9) ötüri ḳıġırup tīz ṭurdı. Gelüp ikisi ʿAnterüñ üzerine girdiler. Muḳri'l-Vaḥş gördi ki ʿAnter oturmış (10) öñünde şemʿ yanar, selām virüp eytdi: Yā Pehlivānlaruñ Serveri, ne ḥāl vāḳiʿ oldı ki bu gice şol vaḳtedek (11) uyumaduñ ʿAnter eytdi: Uyudum, līkin bir ṭarafa düş gördüm ki hīç kimse buncılayın düş gördügi maʿlūm degül. (12) Ol düşüñ ḳorḳusundan uyandum. Oldı ki seni daʿvet itdüm didi. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Ḫayr ola (13)

226b

ḥikāyet it, işidelüm didi. Eyle dicek ʿAnter eytdi: Yā Muḳri'l-Vaḥş, ol vaḳt ki yatdum, Mecīdüñ ḥālini fikr iderüñ, (1) melūl uyudum. Görürin ki ay, şimāl ṭarafından ṭoġmışdur. Fi'l-ḥāl hilālken bedr oldı. Andan ṣoñra ben elüm ṣaġla (2) elüm aña irişüp ṣol elümle ṭutarın, ḳaṣd iderin ki ol ṭoġduġı yire ilete. Likin bu ayuñ şaʿlġı beni yıḳar (3) andan ṣoñra ṣol elümden ṣaġ elüme iletürin. Bu ḥālde iken nāgāh bu ay elümde bir yālıñ ḳılıç oldı. Bu ḳılıç (4) gicenüñ ḳarañulıġına viririn. Fi'l-ḥāl ḳarañuluḳ gidüp ʿālem münevver olur. Tīz onı geldüm, gördüm ki kavm gökden (5) mustaġriḳ olmış didi. İmdi seni ḳıġırtdum. Eger Şāmda olduġın ḳuvvetin bunuñ gibi düşüñ, taʿbīrin işitdüñse bunı (6) taʿbīr idüp bu teşvīşden bizi emīn idesin didi. Muḳri'l-Vaḥş bu sözi işidicek eytdi: Yā Pehlivān, ḫūb dūş görmişsin, (7) müpārek ola.

Beytü'l-Ḥarām Danişmendlerinden ġayrı kimse bu düşüñ tamāmı şādlıġı ḥaberin dise olmaz didi. Līkin bu miḳdār (8) maʿlūmdur ki devletüñ ve refʿ atuñ yücelmesine delālet ider. Zīrā ki ayı eline almaḳ saʿādetdür ve mertebe yüceligine (9) dalālet ider ve elde muṣayḳal ḳılıç pehlivān oġlıdur ki cemiʿ umūra ve insāna neʿārıż olacaġın bilen ʿālem-i oġula (10) dalālet ider didi. ʿAnter eytdi: Yā Muḳri'l-Vaḥş, taḳsīr itmedüñ, ḫōş taʿbīr itdüñ, göñlümden biraz ġuṣṣayı giderdüñ. (11) İmdi eyle olsa ben Mecīdüñ işini başarmayınca rāḥat olmam yoḳdur. Zīrā benüm oġlum olmaġa ṭamaʿum yoḳdur. (12) Anıñ içün ki ḫatunum ʿAbleden oġlan olmaz andan ġayrısını göñlüm dilemez. İmdi Yā Muḳri'l-Vaḥş, benüm hīç ṣabrum, (13)

227a

ḳarārum ḳalmadı, elbetde öte varmadın gitmek gerek. Tīz varıraḳlan gidelüm, ḫayr nişānlarum depreşür didi. Andan (1) ṣoñra Şeybūb ʿArūvah bin El-Verde ve bāḳī aṣḥābına gönderdi ve kendüsi ḳardaşı Māzine çaġırup yaraḳlan didi (2) ve ḥay bre atumı eyerle diyü emr itdi. Cemʿi ālet-i ḥarb giyüp fi'l-ḥāl yola girdi. ʿAnterüñ cemʿi aṣḥāb-ı ḳavm, gök demüre (3) mustaġriḳ olup ʿAnterüñ ardından bindiler ve ʿUrva ʿAnterden ṣabāḥ olmadan Mecīd yola girdügine sebeb (4) ṣordı. ʿAnter daḫı bi'l-külliye gördügi düşi ḥikāyet itdi ve Mecīdi maḳṣūdına yetüşdürmeyince Hīç ḳarārum yoḳdur. didi. (5) ʿUrva ʿAnterden bu ḫaberi işidicek taʿaccüp idüp müteḫayyir oldı. Gice ve gündüz Mecīd sürdiler. Āḫir Esmānuñ ehl ḳonduġı (6) menzile geldiler, odlar yaḳduḳları yirlerden, develerünüñ iẕlerinden yolı buldılar. Menzil menzil muttaṣıl sürdiler. Āḫir ola (7) bir yere geldiler ki adına ʿilmü'l-nāẓır dirlerdi, ḳumdan bir yüksek depe vardı, ilk adu bunuñ etrāfına cenk ʿāleminde (8) bilürler. Zīrā ki nice kişi ḳılıcla ve nicesi oḳla helāk olmış bilürler ve bu ölen kişiler cenk erenlerü idügin bildiler. (9) Pes, Şeybūb bunları görüp bilicek vāveylā diyüp çaġırdı Zaḥmetümüz ʿabeş oldı, Esmā düşmān elüne (10) girmiş didi. Nevfel eytdi: Yā Şeybūb, ben zaḥmetümüzi añmazın. Bil ki özüm Mecīde göyünür. Zīrā ki eger biz Mecīde (11) Esmāsuz varursavuz, Esmānuñ ʿaşḳı Mecīdi helāk ider, Mecīd gibi yigit elümüzden çıḳar didi. (12) Ammā ʿAnter eytdi: Şol Allah ḥaḳḳıçün ki yaġmurlar anuñ emriyle yaġar didi. Eger gökden ʿaẕāb yaġmurı (13)

227b

yaġacaḳ daḫı olursa ben Esmāyı bulmayınca dönmezin didi. Yā Şeybūb, tīz şol ḫavāzinden yola girüp öñüme (1) düş, ḳılavuzluḳ it, kimseden ḫavf itme. Zīrā nice zamāndur ki ḳılıcımız

ḳanla boyandı, ḳanda başıldı. Şeybūb (2) daḫı ne didiyse ḳabūl idüp yola girdiler. Rāvī eydür: Bu kerre ʿAnterle bile olan yetmiş pehlivāndı ki her birisi bir deve (3) ve beriyye muḳābil olurlardı. Cümlesinüñ murādı Esmānuñ ḥāli ise yetişdügini bilmek idi. Rāvī eydür: Esmānuñ ve ḳavmünüñ (4) bunda geldüklerünüñ bir ʿaceb ḥikāyet vardur. Zīrā bu ḥikāyetüñ aṣlı budur ki bu erle bu ʿavrat ve bir nār-sīde (5) oġlancuḳları vardı ki Meysere dirler, geldiler Esmānuñ ḳavm arasında gördiler, nice zamāndan ṣoñra bu er oldı, bu (6) oġlancuḳ yetim ḳaldı. Bu ḫatun kişi bunı yetişmeyle besledi. Bu ʿAvrat ʿArab ḫalḳına ḳulluḳ idüp ḳuvvet-i yevmin ele götürdi, (7) tā ṣol vaḳtdeñ bu oġlancuḳ bāliġ oldı. Anasına yardum diküp yābānlarda deve güder oldı. Her vaḳt ki ḫalḳ (8) ḫalvet olsa ʿilme meşġūl olurdı ve bundan ṣoñra ata biner ve iner oldı. Meydānda erlere muḳābil olur oldı. (9) Ḥatta hergün meydānda ẕerrelü süñü oyun gösterür oldı. Adı el-ḥāṣıl cemʿi kemālillah mutaṣṣıf oldı. Zīrā ḳaçan ki (10) Allah Teʿālī bir kişiye saʿādet virüp mertebesin yüceltmek dilese cemʿi müşekkil işleri aña esen ider. Pes, her gün (11) mertebesi ziyāde olup ʿāḳıbet mükerrem kişi oldı. Ekşer giceler isevüz yerlerde yatup ve ḥatta canavarları ṣuya giderken avlayup (12) helāk iderdi. Kimisin kendü virdi ve kimisin ḳabīlenüñ ḫalḳına ulaşdururdı. Gāh olurdı ki kendüzin yırtıcı (13)

228a

cānavārlarıma ġaralara ḳoyup helāk iderdi. Bu ḳavmüñ üzerine düşmān gelse bulara aydurdı ki Ben helāk olmayınca siz (1) hīç ḫavf itmeñ. diyüp üzerlerinden düşmānı menʿ iderdi. Zīrā ki bir kişi bir nice cānavarlara muḳābil olsa aña erenler ile cenk (2) itmek esendür ve hem yoḳdur kemālle ḫōd-bīn degül idi. Boyuña ve gücüñe tevāżuʿ iderdi ve kerīmü'n-nefs yigit idi. Bu ḳavmüñ (3) Sābık bin ʿUḳāb dirler, bir ululuları vardı. Meysereye bu hünerleri sebeble ġāyet muḥabbet itdi. Cemʿi pehlivālarından (4) bunı ziyāde sevüp çoḳ nesneler virürdi. El-ḥāṣıl atlar, develer ve çādırlar ve ḳullar atası olup ġāyet muʿazzez kişi oldı. (5) Likin Allah u Teʿalā başına bir nesne getürüp cemʿi işin idüp mecnūn gibi oldı. Zīrā āḥdaşuñ ḳızı Esmāyı sevüp anuñ (6) muḥabbeti Meyserenüñ üzerine ġalebe itdi. Āḫirü'l-Emir Ḫidaşa adam gönderüp eytdi: Yā Mevlāī, dilerin senden ki Esmāyı baña (7) çiftlendüresin. Cemʿi ʿālem ʿāḫir ḳılcaḳ mihr dileyesin. Ne dilerseñ iḫżār idüp senüñ ḳullaruñdan bir ḳul alam didi. (8) Rāvī eydür: Ḫidāş sözi işidicek ġāyet ġażāb idüp eytdi: v'Allah Meysereye şeyṭān vesvese virmiş, kendünüñ (9) deve gütdügin yetimligin unutdurmış ve muḥāl nesnelere ṭaleb itdürmiş. İmdi şol Allah ḥaḳḳıçün giceyi ve gündüzi (10) taratdı. Eger gögüñ altındaġın cemʿisini baña getürse Esmāyı bir kere görmege rāżī olmayam ve cārīyelerümden bir cārīye (11) ciftlenmege virmeyem ve hem bir taʿaccüp iderin ki bunuñ gibi sözi unıtmadın, ne ḫōş söylü bilür. Zīrā ki

kendünüñ nesebi yoḳ (12) ve māl, memleket yoḳ ve bāḳī ḳabīle ḫalḳına nesne dimeyüp beni bunlaruñ arasına ḫōd almanuñ ne maʿnisi var didi. (13)

228b

Meysere, bu ḫaberi işidicek ġāyet melūl olup ʿālem gözine ṭar oldı ve kendünüñ yarenlerine Ḫidāşdan şikāyet (1) idüp Ḫidāş ne dir ise ḥikāyet itdi. Her kim işidürse iş ʿayblayup ve raḥm ider oldı. Fi'l-cümle cemʿi ḳabīle (2) ḫalḳ arasında bu söz meşhūr oldı. Ḫidāş bu sözi işidükçe yaḳın olurdı ki ġayretden eriye idi. Bu ġayretden (3) ḳabīlesünüñ Reʾis-i Sābıḳuñ ḳatına vardı, şikāyet idüp eytdi: Yā Melik, mādām ki Meysere benüm ḳızum Esmā üzerinden (4) sözin kesimin bu diyārda rāḥat olmaḳ yoḳdur ve hem senden Meysere yüz bulmasa ol bunuñ gibi küstāḫluḳ itmezdi didi. (5) Sābık, bu sözi işidicek eytdi: Yā Ḫıdāş, anuñ hünerlerine ʿizzet idüp ḳızuñı ki aña virmekden niçün ḳaçarsın? (6) Yażısın şöyle şanursın ki bahādurlıḳda ve keremde ve ḥayāda bir ancılayın yigit ʿArab ve yetim bulasın didi. Ḫidāş (7) eytdi: Yā Melik, ḳızum bunca vireyin, gelün atasına ve anasına beñzemeye ve ḳul olmaḳlıḳ ʿalāmet saymasında ẓāhirdür. Dün deve (8) güden kişi diler miyin ki bugün begümüz eyleyüp ʿArabda neseb ẓāhir olan kişi aña viresin. v'Allah ki eger ölcek daḫı olursam bu iş (9) olcak iş degüldür didi. Sābık, Ḫidāşdan bu sözleri işidicek eytdi: Yā Ḫidāş, bu didügüñ şıġıtlar erenlere ʿayb (10) degüldür. Zīrā zamānuñ evvelden ʿādetidür ki gāh ayaġı baş ider gāh başı ayaḳ ider. Bu yigit begi gücücük iken yetim ve faḳīr (11) idi, deve güderdi. Līkin şimdiki ḥālde Allah Teʿālā şunlaruñ gibi şanıḳlarla mutaşşıf ḳılup mertebesin ziyāde ḳıldı ki (12) şimdiki zamānda nicelerin adam bulacagı maʿlūm degül ammā ḳaralıġın dirseñ ki atasına ve anasına beñzemez, bu bir nesnedür ki Allahuñ (13)

229a

dilegine mevḳūfdur. Görmez misin ki ḳarañuluḳdan aydınluḳ yürüdür, şenlik yaradur, çiçeklerüñ rengini biri birisine (1) beñzetmez ve eger ḫavf idersiñ ki ḳul ola. v'Allah bu söz ġāyet baʿiddür. Zīrā ben şehādet iderin ki gökcen aşıllu ḥasīb (2) ve nasīb yigitdür didi. Rāvī eydür: Ḫidāş, bu sözi Sābukdan işidicek müteḥayyir olup bildikim cemʿi ḫalḳ ḳızını (3) Meysereye alıvirmege yardumcılar. Pes diler dilemez elümden ḳızı alurlar diyüp ḫavf itdi ve müdārā itmege meşġūl oldı. (4) Sābıka eytdi: Yā Emīr, sen Esmāyı Meysereye virmege rāżī olduġuñdan ṣoñra ben senüñ sözüñden çıḳmazın, her ne dirseñ (5) aña muṭiʿyin. Ḳızum Meysereye ciftlendür. Likin mihr alıvir, cümle şehirden Arḍ-El-Sevāduñ Cebel El-Duḫān (6)

vilāyetünüñ emīridür, anuñ develerinden beş yüz gözleri gök ve ġāyet de ḳara deve olsun. Zīrā bilürin, bunuñ gibi deve (7) anuñ vilāyetindden ġayrı vilāyetde bulunmaz. Ḥuṣūṣa zifāf gicesi kimiñ içün muraṣṣaʿ aġır bahālu ḫilʿatlar alıvirmek gere (8) kdür didi. Sābık Yā Ḫidāş, muştuluḳ olsun ki bu nesnelerüñ iżʿāfın alıvireyin andan ṣoñra bilgil ki (9) elüñe bir yigit girdi ki ʿālemde kimse aña muḳābil olmaz diyüp bunuñ üzerine ḳavl-i ḳarār itdiler. Çünki gice irişüp (10) ġāyet feraḥ oldı ve bildi ki Sābık bunuñ maṣlaḥatını bitürmiş ve Ḫidāşdan ol işitdügi sözden ötüri Ḫidāş (11) öldürmege ḳaṣd idüp göñli kīnle ṭopṭolu olmışdı. Göñlünden bu kīn gidüp maʿṣūḳuna vāṣıl olmaḳ (12) ricāsıyla ol gice şād oldı. Hemān ṣabāḥ olduġlayın Sābıḳuñ ḳatına gelüp çoḳ duʿālar itdi. Sābık daḫı (13)

229b

bi'l-külliye Ḫidāş ile kendü arasında geçen mācerāyı ḫaber virdi. Meysere eytdi: Yā Melik, biş yüz degül ol memleketün ne miḳdār (1) devesi var ise cemʿisini süreyin, getüreyin didi. Rāvī eydür: Meysere bu sözi işitdüginden ṣoñra üç gün aḳlanup (2) dur, daḫı gün yarenlerinden elli kişi alup Ārżü'l-Sevād ṭarafına müvecceh oldı. Sābık Meysereye çoḳ leşker al didi. (3) Meysere sözi ḳabūl itmeyüp eytdi: Yā Mevlāī, eger bizüm ḳabilemüz erenleri beni taʿyīb idüp Meysere ne ʿaceb gitmiş ki (4) bunuñ gibi kişinüñ murādı iken ḥāṣıl olaġan olmaz dimelerinden ḫavf itmesem yalñuz varup ol memleket ḫarāb idüp (5) murāduma yetişürdüm didi. Rāvī eydür: Ḫidāş, kendü taʿallüḳatıyla Meysereyi göndermege çıḳdı, gözlerinden öpüp (6) ʿöẕr diledi. Meysere daḫı ʿöẕrüni ḳabūl idüp Ḫidāşuñ ellerin öpdi ve andan ṣoñra eytdi: Yā Mevlāī, v'Allah hīç (7) senüñ sözlerüñe melūl olmadum. Zīrā her vaḳt efendi ḳuluna cefā idegin olur. Her kişi ḥasīb nasīb (8) kişinüñ ḳızının almaḳ ḳaṣd itse aña lābüd virir ki bunuñ gibi zaḥmetlere ṣabr ide. Zīrā ay gibi maḥbūbe ḳıymetlü olup (9) mihirleri çoḳ olur. Andan ṣoñra vedāʿ idüp yine döndiler. Ḫidāşuñ ol ki maḳsūdı idi, yetişdi. Zīrā (10) Ḫidāşuñ Meysereyi ıraḳ yire ṣalduġundan murādı buydı ki ḳaçan bu vilāyettinden ḳaçup gitdügi vaḳtin Meysere (11) bunlaruñ ardına düşüp ḳızın elinden almaya. Esmaʿnuñ ḫaṣmı ʿAbdü'l-Melik eytdi: Meysere gitdüginden ṣoñra (12) sehl ü zamān geçmedin, Ḫidāş ve buña müteʿalliḳ kişiler Sābıka varup otluḳları ve ṣuları ḳıtlıġından şikāyet (13)

230a

eylediler. Vāḳiʿ ol yıl ġāyet ḳıtlıḳ olmışdı, ḳıtlıġı bahāne idüp Benī Beşer bin Cebhe ḳavminden elli ola cemʿi mālların ve deve (1) lerin alup yola girdiler. Zīrā bunlaruñ ekşerī Sābık Meysereye īʿtibār idüp ve Ḫidāşuñ ḳızı alıvirmege himmet (2) itdügünden melūl olup

durdılar idi ve hem Meysereyi yıraḳ yire göndermek tedbīrini Ḫidāşdan işidüp begenüp (3) durdılardı. Çünki yola girdiler, bunlar Ḫidāşa aytdılar. Ey ʿArabuñ Ulusı, nerde maḳām ṭutmaġa ḫāṭıruñ va- (4) -r didiler. Ḫidāş eytdi: Ḥicāz vilāyetine varup ḳabīlelerüñ birisine ṣıġınup bu veled-i zinānuñ şerrinden emīn (5) oluruz. Meysere geldügi vaḳtin Sābık getürdigin kendü taʿallüḳātinden bir ḳız vire idi. Ṣānī bilürsin, (6) kişi kendülerin nesebine ḳatup anuñla faḫirlene ve eger Ḥicāz vilāyetinde ṣıġıncaḳ kimse bulmayıcaḳ olursavuz Mekkeye va (7) rup ʿAbdü'l-Muṭṭalib ki cemʿi ʿArabuñ reʿīsüdür, aña ṣıġınıb bu ẓālimüñ şerrinden emīn olavuz diyincek bunlar aytdılar. (8) Sen ne dirsiñ? Biz aña muṭīʿvüz. Ne yire dirseñ ki idevüz. Zīrā ki insān ʿavratın ve oġlan ṣaḳlamaḳ yeg midür, vaṭanın (9) ṣaḳlamaḳdan didiler ki andan ṣoñra gice ve gündüz dimeyüp gitdiler. Āḫirü'l-emr Benī ʿAbs vilāyetine geldiler. Oldı ki Melik (10) Ḳays bunları görüp ḳabūl idüp bulara ʿizzet ve ikrām itdiler. Nitekim yuḳaruda beyān olındı, āḫir Ḫidāş ol (11) cārīyeden ki Nevfel ile çādırda bile yatmış idi. Bu ḫaberi bildikim ḳızı Esmā Mecīdle yatmış, Nevfel ḳızı ṣūretinde (12) ḳızı yirine yatmış. Ḫidāş bu ḫaberi işidicek ġayretinden yaḳīn oldı ki helāk ola. Ḳaṣd itdi ki Esmāyı depeleye. (13)

230b

Lākin fikr idüp göndere. Eger şimdiki ḥālde ben bunı helāk idicek olursam Mecīd ve ʿAnter işidürler, beni ve ne ḳadar taʿallüḳātüm (1) var ise heb ḳılıcdan geçürürler. Melük Ḳaysuñ baña yardum degmez imdi. Vech oldur ki Mekkeye varup Beytü'l-Ḥarāmda (2) vaṭan ṭutam, bir gice Esmāyı boġazlayup hīç kimseye bildürmeyem ve bāḳī ʿömrüm rāḥatlıġıyla geçürem didi. Bu ḫaberi bildügini (3) Esmāya bildürmeyüp Müdārā eytdi: Likin kendünüñ aṣḥābına şikāyet idüp Mekkeye varup ʿAbdü'l-Muṭṭalibe (4) ṣıġınmaḳ tedbīrin bulara ḥikāyet itdi. Bunlar daḫı ṣavāb görüp yola girdiler. Āḫirü'l-emr oldı ki ʿİlmü'l-Nāẓıra (5) geldiler, nitekim yuḳaruda beyān itdük idi. Rāvī eydür: ʿİlmü'l-Nāẓırı ʿArab ḳavmü ḳatında meşhūr otlu ve ṣulu (6) yer idi. Bu arada ḳonup bir ḳaç gün durmaġa niyyet itdiler. Ol gün ṭurdılar, ṣabāḥ olduġlayın nāgāh (7) gördiler, ḳarşudan on kişi gelür. Bişi ġāyet ozan kişiler, ellerinde süñüleri, gögüñ demüre mustaġriḳ (8) olmışlar ammā öñlerince bir ḥeybetlü kişi bir ḫūb ata binmiş elinde bir süñüsi var ki elinüñ şuʿāʿ gözi ḳamaşdurur. (9) Rāvī eydür: Bu öñce gelen kişi Meysere bin Mesrūḳad idi. Rāvī eydür: Meysere çünki ʿArżü'l-Süvvāda vardı, ol ola yine (10) bir iş itdi ki mādām ki ʿālem bāḳīdür, ol unudulmaz. Zīrā cemʿi evlerini ḫarāb itdi ve ekşer pehlüvānlarunı helāk (11) itdi ve Benī Merbāḥ ve Benī El-Ṣüpbāḥ ve Benī Vüşşāḥ

ḳabīlelerini yaġma idüp tārümār itdi ve Ḥaylü'l-Düḫānuñ (12) bir pehlüvānı vardı adına Şemrāḥ dirlerdi ʿArab ḳavm adına Şemrāḥ dirlerdi, anı depeledi. Ḥidāş Meysereden (13)

231a

beş yüz deve mihr isteyüp dururdı. Ammā Meysere esīrlerden ve bāḳī ṭavarlardan ġayrısuñ deve yaġma itdi. (1) Likin aṣḥābunuñ yigirmisi helāk oldı ve otuzı mecrūḥ oldı. Ammā Meysere ṣaḥīḥ sālim yine döndi, kerem olup (2) işbu ebyātı eytdi: Şiʿr.

Rāvī eydür: Meysere (10) bunuñ gibi ġanīmete yetüşüp murādı ḥāṣıl olası yüz göstercek ġāyet feraḥ olup şādlıġından dünyāya ṣıġmayup ḥāline münāsib ebyāt (11) oḳuyu vaṭanına geldi. Yoldaşlarına bu ġanīmetden ulaşdurdıġından ṣoñra ḳaṣd itdi ki yaḳının Esmānuñ anasına göndere. (12) Meyserenüñ anası bi'l-külliye Ḥidāşun itdügi işi ḫaber virdi. Meysere bu ḫaberi işidicek yaḳın oldı ki ḥōş ola Esmānuñ firāḳ (13)

231b

zaḥmet bunuñ ḳalbinde yir eyledi. Bu ḥālüñ şiddetinden Sābıḳuñ ḳatına gelüp selām virdi ve eyüce armaġānlar getürdi. Sābık (1) daḫı ġāyet ḫōş görüp taḥsīnler idüp eytdi: Yā Meysere, hemān siz gitdügünleyin az zamān geçmedin Esmāyı hīç birümüzüñ ḫaberi yoġken (2) aldı,

yüri virdi didi. Zīrā bizi bilürdi ki senüñ yardumcıñ idük. Allahuñ laʿnet anuñ üzerine olsun diyincek Meysere eytdi: (3) Yā Mevlāī, ne yire varup vaṭan ṭuṭdugın işitdüñüz mi didi. Sābık eytdi: v'Allah Oġul, ṣaḥīḥ ḫaberin işitdük. Līkin bir kişi baña eytdi: (4) Ben uġradum, Ḥicāz ṭarafı vilāyetine gitdiler didi. İmdi Ey Oġul, ḳo bu ḫabīşi gelmeyicek yollara gitsün, bizüm ḳabīlemüz cemʿisini süreler. Teftīş (5) it, kimüñ ḳızın dilerseñ alıvireyin didi. Meysere bu ḫaberi işidicek eytdi: Sen ne dirseñ aña muṭīʿyüz diyüp çādırına geldi. Esmā (6) firāḳıyla ne yire başdugın bilmez, göñül Meysereye aydur, tīz yüri Esmā ḳanġı ḳabīleye vardıysa üzerine var, Esmānuñ atasından intiḳāmuñ (7) almaġ ile itdügi sindürmeyesiz. Meysere, gice ve gündüz bu fikre Esmānuñ ayaġı başdığı yerleri görüp yüzin sürüp aġlar. (8) Bu ḥālle üç gün geçdi. Likin vardugınca ġuṣṣası ziyāde oldı, kendü yārenlerine ḥālinden şikāyet eyleyüp bulardan (9) bile gitmek ṭaleb itdi. Bunlardan on kişi bile gitmege rāżī oldılar. Andan ṣoñra kendünüñ ḥiẓmetkārlarından biş kişi (10) daḫı iḫtiyār itdi ki her birisi bir ġufrete beñzer olmadın ḫavfları yoḳ. Gice ve gündüz işleri yırtıcı cānavar avlamakdı. (11) Dördinci gün erteye yaḳın ittifāḳ idüp Esmā gitdügi yola müteveccih olurlar. Esmā başdugı yerleri görüp gözinden (12) yaş yirine ḳan aḳıdup yaḳın olup şol ebyātı oḳuyu gider. Ol ebyātlar budur. Şiʿr. (13)

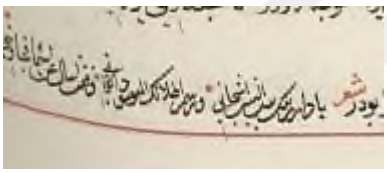

232a

Rāvī eydür: Yoldaşları (5) Meysereden bu beytleri işidicek belāġatin ve feṣāḥatin taʿaccüp itdiler ve bildiler kim ʿaşḳ üzerine ġalebe idüp (6) ḥākim olmışdur. Biş gice ve gündüz yürüyüp āḫirü'l-emr ʿİlmü'l-Nāẓıra geldiler. Esmānuñ ḳavmine buluşdılar. Nitekim (7) yuḳaruda beyān olındı. Līkin buları göricek vāfir hāy diyüp çaġırdı. Elḥamdü'l-illah ki firāḳ u

ṣāla (8) müpeddel oldı. v'Allah baña meger adını öldürüvireyin ve maḥbūbum Esmāyı ve her sözi minnet olurın diyüp Meysere (9) aṣḥābıyla bularuñ üzerine yürüdiler. Ḫidāş ve Aṣḥāb bu ḥāli göricek bu cehlle ittifāḳ düşdügine (10) ġāyet melūl olup cenk yaraġına meşġūl oldılar. Ḫidāşuñ aṣḥābı biribirine aydur Ne olduñuz? (11) Elli kişiyüz, anlar on kişiyle birḳaç bī-ḳıymet ḳullardur, tīz ṭutuñ buları helāk idelüm. Vallā deveci (12) daḫı deveyi sürer gibi bizi alurlar sürerler, giderler didiler. Ḫidāş, bu ḥāl göricek Meyserenüñ aṣḥābına çaġırup (13)

232b

eytdi: Yā ʿÜmmeti, siz ḫōd bilürsiz ki ne vechle vaṭanumı terk idüp ġurbeti iḫtiyār itdüm imdi. Şimdi bu (1) şeyṭānla ḥaseb neseb yoḳ, şunuñ gibi yerde geldiler ki ḳızumı ala, sizüñ nesebüñüzi ʿayblu eyleye. Bize gelen (2) ʿayb hemān size gelmekdür. İmdi ʿāruñuz var ise ḳovuñ, siz yardum itmeñ, biz bunı helāk idelüm didi. (3) Yine vaṭanunuza varalum, ġurbet odıyla cigerümüz göyündürmeyelüm didi. Meyserenüñ aṣḥāb bu sözi (4) işidicek aytdılar. Biz senüñ bu sözüne rāżī olup ẓālim olmazız. Zīrā sen bizüm ḳatumuzda (5) ḳızıñı bu yigide virdüñ ve andan ṣoñra mihr getürüp diler, ḳavlüñe ṭurmayup (6) şunuñ gibi ḥīle itdüñ. İmdi elbetde senden güciyle ḳızı aluruz, seni ve senüñ yoldaşlar (7) uñ kemiklerini bundaġı cānavarlara rızḳ iderüz. Eger cemʿi ʿālemüñ ḫalḳına ṣıġınup üzerümüze (8) getürcek olursañ ḥaḳḳı ḳoyup bāṭıla yardum itmezüz didüklerinleyin Meysere ġażabından eytdi: (9) Ey ʿArabuñ Uluları, sizden dilerin ki siz baña yardum itmeyüp bunuñla beni ḳoyasız. Eger bunı (10) öldürürse biribirüñüzle ṣulḥ idüp yine vaṭanuñuza gidesiz eger buña ġalebe idersem buları sürüp (11) reʿīsümüz Sābıḳ ḳatına eletevüz, ol nice iderse ide didi. Bundan ṣoñra aṣḥabına ziyāde indirüp menʿ itdi. Bunlar (12) daḫı Meysere Ḫidāş cemāʿatine virdügin bildüklerinden ötüri Meyserenüñ sözini ḳabūl idüp yerlü (13)

233a

yerinde ḳovaraḳladılar pes bundan ṣoñra Meysere mecāl virmeyüp Ḫidāşuñ üzerine hücūm itdi. Ḫidāş daḫı feraḥ olup naʿra urup (1) yoldaşlarına eytdi: Yā Benī ʿAmmi, ṭutuñ bu şeyṭānı ki vaṭanumuzdan çıḳarup ġurbet-i iḫtiyār itdürdi. Aşmaʿī aydur. (2) Bir saʿātuñ içinde Meysere ġalebe idüp ʿālemi bulara ṭar itdi. Meyseranuñ ḳulları daḫı naʿralar urup ḥamle itdiler. Andan ṣoñra (3) Meysera Ḫidāşa bir süñü ḥavāle itdi. Ḫidāş daḫı ḳaṣd itdi ki menʿ eyleye. Menʿ eyleyüp ṣol gözinde bir yara urup etinden (4) aşaġa depesi üzerine yıḳıldı. Bu elli kişinüñ otuzını ḳum üzerine dökerler ve yigirmisi Esmādan yaña elleri başın ṣalup (5)

gitdiler. Esmā bu ḥāli işidicek aġlamaġa ve yüzin dökmege başladı. Ḫidāşuñ ḳulları ʿavrat ve oġlanı ve māllarını sürüp (6) ṭaġa çıḳardılar. Meysere ḳaṣd itdi ki yayaḳ olup bularuñ ardına düşe, aṣḥāb ḳomadılar, aytdılar. Ne ki maḳṣūd idi ḥāṣıl (7) oldı. İmden girü anlar senüñ elüñ içindedür. Zaḥmet çekmek ḫācet degül. İmdi, vech oldur ki eger ḫidāş öldiyse ḥāṭunı (8) ele alup ṣulḥ idevüz ve andan ṣoñra vaṭanumuza varup Esmāyı Ḫidāş riżāsıyla alıvirevüz didiler. Meysere daḫı rāżī olup (9) bu düşüp yatan kişiler ḳatına geldiler, gördiler ki nicesi ölmiş ve nicesi ölmemiş. Ḫidāş daḫı ölmemiş. Fi'l-ḥāl gözini ṣardılar (10) ve aytdılar. ʿĀḳil oldur ki erenleri ḫorlamaya. Her ne ki saña geldiyse sendendür. Zīrā ol ḳızuñı virdüñ, ṣoñra niye (11) muḫālefet itdüñ. Bundan ġayrı kişi olsa saña mecāl virmez, helāk iderdi. Ḥasīb ve nasīb oldığından ötürü senüñ (12) suçuñı bağışladı, senüñ yaramazlıġuñ muḳābelesinde iyilik itdi. İmdi ve oldur ki yine vaṭanumuza varavuz, Meysere (13)

233b

ne dirse aña muṭīʿ olasın ʿinād terk idesin. Ḥuṣūṣa sen diledügüñ ṣaffın getürdi, pes ʿaḳlıñı başuña (1) getür. Tā kim ġurbetde olmayasın didiler. Rāvī aydur. Çünki Ḫidāş bu sözleri işitdi, süñü yarasıñdan (2) incindüginden ziyāde incindi. Līkin bu varṭadan ḳurṭulmaġa çāre yoḳdur, żarūrī sözlerini ḳabūl idüp eytdi: (3) Yā Benī ʿAmmi, gözüm oñalmayınca ben nesne dimezin. Ol vaḳt yaram oñala, siz ne dirseñüz ben aña rāżī olup size muḫālefet itmem. (4) Siz ol yigidi güyegülüge ḳabūl itdüñüzden ṣoñra ben daḫı ḳabūl itdüm didi. Bular Ḫidāşdan bu ḫaberi işidicek şād olup (5) Ḫidāşa duʿālar itdiler ve bāḳī Ḫidāşuñ ölmeyen yārenlerini cemʿ idüp Meyserenüñ ḳatına getürdiler. Ḫidāşuñ elin (6) öpüp barışdılar. Buyurdı, ṭaġdan ʿavrat, oġlanı getürüp ol gice anda oldılar, yarındası yola girdiler. (7) Meysere Esmādan nevmīd olmışken yine eline girdügüne şād u ḫürrem ke'enne ʿālem bunuñ oldı. (8) Bu ḥāl üzerine gice ve gündüz yürüdiler. Āḫirü'l-emr vaṭanlarına iki günlik (9) yol ḳalduġı yerde bir yere geldiler ki adına Ümm-i Ḫarḳayn dirler idi. Ḳaṣd (10) itdiler ki bu arada ḳonup kendüleri ve atları rāḥat ola. Nāgāh (11) ardlarından tōz belürdi, gelirek yayılan tōzı iki pāre eyledi. (12) İçinde süñüler yalmanları gözikdi, hemān bular gördiklerin (13)

234a

cemʿine tevaḳḳuf itdiler, kimler idügin bilmek istediler ammā Meysere eytdi: v'Allah Benī (1) ʿAmmi, şimdiki ḥālde benüm ḳaṣdum oldı, sizden ayrulam. Dügün ḫarcı içün māl ve niʿmeti (2) yaġma itmege gidem. İmdi Allah u Teʿālā zaḥmetsüz murādumı ḥāṣıl ḳıldı. Zīrā

maʿlūmdur ki (3) bu gelenlerde māl ve niʿmet eksük degüldür diyüp cenk yaraġına meşġūl oldılar. Tā şol ḳata va (4) ruñ, tōz üzerlerinden gitdi, naẓar itdiler, gördiler ki nice pehlüvānlar naʿralar urup gelürler. Şeybūb öñe (5) düşüp çaġırur ki Ey ʿArabuñ cimrileri, göñül ārzūsı Esmāyı ne yirde alup gideriñ? Bize arduñuzca ṭaġlar ve beleñler (6) aşup nice zaḥmet çekdürdüñ ammā Meysere Ḫidāşuñ yoldaşlarından Benī ʿAbsa varduḳları vaḳtin geçen mācerāyı ve Mecīdle Esmā arasında (7) ġı ḥāli işidüpdür. Dāray şimdiki ḥālde senden daḫı ʿAnterden daḫı ḳaçup Mekkeye giderüz diyüp dururlardı ve ʿAnter bin Şeddāduñ şecāʿatin (8) Meysereye medḥ idüp Meyserenüñ ḳalbinde bu söz yir eyleyüp durur idi. Buydı ki Benī ʿAbsa var Mecīdden (9) intiḳāmın ala ve ʿAnterle ṣataşa. Çünki bu arada buluşdılar ġāyet şād olup yoldaşlarına eytdi: Ey ʿArabuñ Ululaı, siz benüm (10) nesebime inanmazsavuz ve Esmāya lāyıḳ idügüm bilmezsiz. Mādām ki pehlüvānlarla buluşup ḥaḳlaşam diyüp atını ilerü sürdi, bunı gördi ḳulları (11) ve ol on pehlüvānları bekleye. İlerü yürüdiler ammā Esmānuñ aṣḥābātları üzerinde ṭurdılar, hīç deprenmediler. Zīrā Ḫidāş aytdı ki Yā Benī ʿAmmi, biz bunuñ elinden ḳaçdık. Āḫirü'l-emr ṭonumuzdan bitüp nice erenlerümüz helāk itdi. Bu gelen ʿAnter bin Şeddāddur, siz ḫōd bunuñ (13)

234b

pehlüvānlıġın bilürsin. Eger Meysereye bu diyem idicek olursavuz Meysereyi ve cemʿimizi ḳılıçdan geçürür, (1) ʿavratlarumuzı ve oġlanlarumuzı esīr ider. İmdi ṣavāb budur ki hīç ṭanımayavuz. ʿAnter bunuñ ḥaḳḳından (2) gele, bundan ġayrı çāre yoḳdur didi. Andan ṣoñra biz Benī ʿAbsdan ḳaçmaduḳ, illā Mecīdden ḳaçduḳ. (3) İmdi her ḥālle Mecīd bu şeyṭāndan yegdür. Zīrā yegler oġlanlarundandur. Ḫaseb neseb (4) ẓāhirdür ḫuṣūṣa ki küçüklikden ötri Esmānuñ içinde muḥabbet var pesīn ve bīh anı gördüm (5) ki eger ʿAnter bu şeyṭānı helāk idecek olursa ʿAntere dönüp bile varavuz, Esmāyı (6) Mecīde virüp cemʿi teşvīşden emīn olavuz didi. Ḫidāşdan bunlar bu sözleri işidicek (7) fikr eyi ḫōş görüp yerlerinden debrenmeyüp muntaẓır durdılar. Rāvī aydur. ʿAnterüñ (8) ḳardaşı Māzin, Benī ʿAbs ḳavmünüñ öñünce idi. Hemān ʿAnter ḥamle itdügünleyin (9) bir daḫı ḥamle itdi ve eger leşker biribirine ḳaruşup araya ʿAnterüñ tōzı ʿālemi ḳarañu (10) itdi. Yigirmi kişiyle ḳaṣd itdi ki Ḫidāşuñ cemāʿat arasına ḳılıç ḳoya. Ḫidāş çaġırup (11) eytdi: Ey ʿArabuñ Ululaı, v'Allah sizden gitdügümüze pīşmānuz, şuçumuzı ʿafv idüñ, sizden gideliden birü başumuza (12) ne zaḥmetler geldi. Şimdiki ḥālde siz bu Karaḳoluñ üzerine ġalebe itdügüñüzden ġayrı murādumuz yoḳdur diyüp emr itdi. (13)

235a

Ne mikdār cemāʿat varsa Benī ʿAbs ḳavmine ḳoşdılar. Benī ʿAbs ḳavmi Esmānuñ ele girmesi yüz göstercek ġāyet ferah (1) bulup Mecīdüñ murādı ḥāṣıl olur didiler. Rāvi aydur. ʿAnter ve bāḳī aṣḥāb naʿralar urup cenk itmege meşġūl oldılar. (2) Meysere daḫı arslān gibi kükreyüp kimge süñü ursa ʿālemi bir daḫı görmez ve ḳulları ellerinde süñülerle ve ḳılıçlarla cenkler (3) idüp mālik olmaya cānlar arasını seyrān itdürdilerdi. Rāvī aydur. Meysere ol gün on pehlüvānla Benī ʿAbsdan (4) elli kişiyle muḳābil oldı. Öyle olmadın yedisin helāk itdi ve bāḳīsin yaralu eyledi. ʿUrva bin Alurdı ve Māzin (5) bunda ḳoydı ammā Şeybūb üç ḳula muḳābil oldı. İkisin öldürdi, üçüncisi Şeybūb dizinde oḳla urdı. Şeybūb yaralu (6) ʿAnterden yaña dönüp eytdi: Yā Āḫī, işbu kişi ʿaḳıllar denk idicek iİtdügünden nice pehlüvānuñ helāk oldı ve nicesi maḥrūm (7) ḳaldı. ʿUrva ve Māzin bunda ḳıyup ḳullarına ışmarlayınca üzerlerinden gitmedi andan kerem olup bu ebyātı oḳudı. didi. Şiʿr. (8)

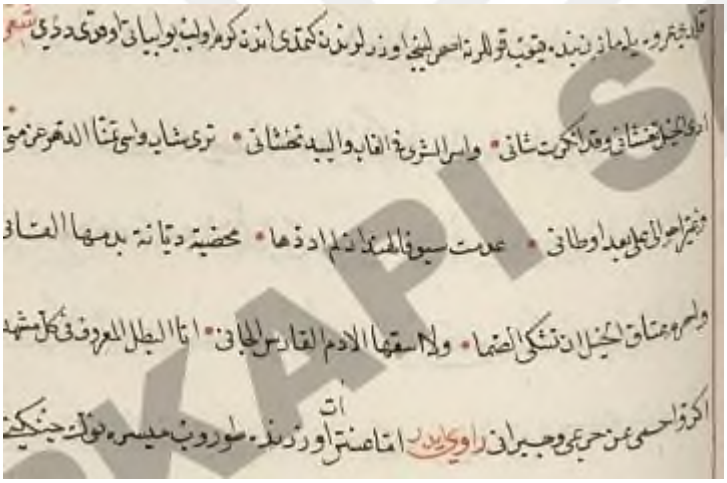

Ravī eydür: Ammā ʿAnter at üzerinde ṭurup Meyserenüñ cengini (12) teferrüc iderken Şeybūbun bu sözlerini işidüp aṣḥābına itdügi işi görüp ḳaṣd itdi (13)

235b

ki ilerü varup muḳābil ola. Līkin Muḳri'l-Vaḫş ʿAntere eytdi: (1) Yā Benī ʿAbsuñ Pehlüvānı, senüñ ḥakḳınçün ki güneş anuñ emriyle ṭoġar, (2) senden dilerin ki baña destūr viresin, kerem şol mütekebbir ḳulı (3) helāk idem. Zīrā göñlüm bunuñla cenk itmegi ġāyet ister. (4) Bilmezin ki ne ḥāldür göñlüme dürlü dürlü nesneler gelür ki (5) hīç evvel ḫāṭuruma gelmez idi didi. ʿAnter bu sözi işidicek (6) eytdi: v'Allah Yā Muḳri'l-Vaḫş, göñlümi biraz feraḥ ḳılduñ. (7) Zīrā ben ṭaleb itdüm ki bu yigidle cenk idem, likin göñlüm (8) dilemez didi. İmdi meydān gir eger ġalebe idicek olursañ (9) olsun ki helāk idesin. Zīrā ata binmege ben yarar olalıdan (10)

berü kimseʾi bu vechle sevdügüm bilmezin. Ḫuṣūṣa ki bunca pehlüvān (11) larum helāk itdi. Pes biz dilerin ki bunı yanuma getürdüm, benüm (12) buña muḥabbetüñ sebebin bilem ve andan ṣoñra yārenlerümüñ intiḳāmın bundan alam (13)

236a

didi. Bu vechle ittifaḳ idüp Muḳri'l-Vaḥş atın meydāna sürdi. (1) Āḫirü'l-emr Meysere ile buluşup birbirne muḳābīl oldılar. Meysere (2) ʿaẕīm cenk iderdi. Zīrā Esmānuñ cemāʿatle varup Benī ʿAbsa (3) ḳarışdığın göricek ġāyet ḫışm idüp ölmesine rāżī oldı. (4) Nice zamān süñüyle cenk idüp birbirine yaralar urduḳlarından ṣoñra (5) ḳılıçların ellerine alup nice zamān daḫı ḳılıçla cenk itdiler, aḫşām (6) olınca birbiriyle ʿaẕīm cenk itdiler. İki ṭarafuñ pehlüvānları bunlaruñ (7) cengin görüp müteḥayyir olup ṭurdılar idi. Meyserenüñ ḳulları (8) bu mecūsları eledüp bir ṭaġ içine ḳoyıcaḳ ʿAnter ardlarınca vardı. (9) Bu ḳullaruñ nicesin depeleyüp ʿUrvayı ve ḳardaşı Mazīni ve bāḳī mecūs (10) ları bundan ḫalāṣ idüp aldı, yine döndi. Meysereyle (11) Muḳri'l-Vaḥş, cenk zaḥmetinden şikāyet idüp Meyserenüñ (12) dilegin añardı. Māzin ve ʿUrva göricek aydursın. (13)

236b

Yā Muḳri'l-Vaḥş, v'Allah ʿAnterden ġayrı kişide biz bu erligi (1) görmedük dirlerdi. Ḫuṣūṣa ki daḫı bu civān-kerem (2) başında bir yigit diyincek ʿAnter eytdi: Erlik yaşuñ azlığı ile (3) ve çoḳluġı ile olmaz. Bil ki erüñ er üzerine ziyādeliği ḳuvvetiyle (4) ve ṣabrıyla olur didi. Yarın ṣabāḥ olsun ziyāde ben meydāna (5) girerin. Bu şeyṭāna kendülügin bildüreyin. Eger Allah u Teʿālādan (6) dilerin ki bu benüm yārenlerümden olsa veyāḫūd Allah u Teʿālā (7) bunuñ gibi baña bir oġul rūzī ḳıla ki düşmānlara anuñla ġalebe (8) idevüz. Ammā bunuñ gibi oġlum olmaḳ baʿīddür. Zīrā ʿAbleden ayruḳ (9) oġlan olmaz ve bāḳī ʿavratları göñlüm dilemez didi. Andan ṣoñra cemʿi atlarından (10) inüp Esmānuñ ḳavmiyle ṭaʿām yimege cemʿ oldılar. ʿAnter Ḫidāşa kendüleri ḳoyup (11) gitdügiçün çoḳ ve dehmler itdi. Ḫidāş cevāb virüp Yā Mevlāī, ben sizden (12) gitmedüm, ālāsından ḳorḳup ve Melik Ḳaysdan utanduġumdan gitdüm. Zīrā ḳardaş oġlı (13)

237a

Mecīd Esmāyı sevüp yaramaz işler idecek. Ben Ḳaysla buluşdum, aytdum. Gel, Esmāyı Mecīde (1) aluvir, sen de biz de zaḥmetden ḳurtulalum didüm. Rāżī olmadı, bil ki ḳanını bağışladı. Ol (2) sebebden Mekkeye gitmege ḳaṣd itdük, oldı ki bu şeyṭān ardumuzdan yetişdi, bize şunuñ (3) gibi işler itdi. Eger gelmeseñüz bizi vilāyetine eletüp nice dilerse eyle ider. didi (4) didi. Rāvī eydür: ʿAnter bu ḫaberi işidicek ʿözür dileyüp eytdi: Siz gitmeyince ben (5) Mecīdüñ ḳıṣṣasın işitdüm ve andan ṣoñra ya Mecīd Esmāyı saña baña āḥ idüp (6) anları yine vaṭanlarına getürmeyince saña buluşmayam diyüp and içüp dururın didi. Andan (7) ṣoñra Ey ʿArabuñ Ulusı, tamām ʿālem idersüñ, Esmāyı Mecīdden eyü yigide virmezsüñ (8) diyince Ḫidāş eytdi: v'Allah Pehlüvān, benüm virmedügüm Mecīdi begenmeyüp ġayrı kişi istedügümden (9) degüldür. Bil ki Melik Ḳays rāżı olmaduġundandur diyüp ʿAnterüñ gönlini ḫōş itdi idi. (10) Andan ṣoñra ʿUrva bin Ālurd, Ḫidāşa Meyserenüñ aḥvālinden ṣorup eytdi: Sebeb ne oldı? (11) Kişinüñ gibi pehlüvānken niçün Esmāyı buña virmedüñ diyincek eytdi: Yā Mevlāī, pehlüvānlıġın (12) begenmeyüp virmedüm. Bil ki ḳara olup nesebini bilmedügüm sebebden virmedüm diyüp evvel-i āḫir ḥikāyet (13)

237b

şerḥ idecek ʿAnter eytdi: v'Allah bunuñ ḳıṣṣası yaman, benüm ḳıṣṣama beñzer. Kaʿbe ḥaḳkıçün (1) bu sözleri işidicek ʿAnter eytdi: Gönlüm ḳaçdı ve ʿaḳlum denk oldı. Eger Meysere (2) Esmādan vāz gelüp daḫı anı eglemeyeceġin bilsem yarın çıḳduġum vaḳtin ṣuçın ʿafv (3) iderdüm, anı pehlüvānlarumdan beg iderdüm. Līkin anı öldürmeyince bu fitne başılmaz (4) didi. Bularuñ ḥāli bu vechle ammā Meysere Esmānuñ cemāʿat düşmānlara ḳoşup elinden çıḳdığın (5) göricek ve bu ēsīrler ḳurtulup ḳulları helāk olduġun işidicek ʿālem gözine ḳarañu oldı. Nolaydı dünyāya (6) gelmeyeydüm diyüp ḥüzn deryāsına mustaġriḳ oldı. Biraz Esmānuñ derdinden aġlayup bu ebyātı inşād itdi. (7) Şiʿr.

Rāvī eydür: Bāḳī Cemāʿat yanına gelüp gice ḳarañuluġunda gitmek gerek diyü meşveret (13)

238a

ḳılmadılar. Meysere rāżī olmayup eytdi: Şol Teñri ḥaḳḳıçün ki ʿālemüñ üzerine ġālibdür, ben (1) bunlardan ayrılmazın. İllā meger kim ölem veyāḫūd buları helāk idüp Esmāyı bularuñ elinden gücle alam. Eger (2) sizüñ gitmek ḫaṭuruñuz dilerse destūr virdüm, ṣabāḥ olmadan gidüñ. Lakin atıma varup (3) yaramaz ḫaberler virüp benden ümīḍin kesdürüp ḳılıcını mecrūḥ ḳılmañ. Zīrā ben bilürin (4) ki bu Benī ʿAbs ehlini helāk idüp murāduma yetüşürin didi. Yoldaşları (5) bu ḫaber işidicek aytdılar. Ḥāl, siz didügüñleyin olcaḳ olursa senüñ işüñ (6) bir yaña olmayınca seni terk itmezüz. Ḫuṣūṣa ki ṣoñra gören kişi olmasa biz anlaruñ (7) üzerine ġālib idüḳ. Meysere eytdi: Gerçek idersiz inşāllah, yarın olsun. (8) Eger yalñuz gelürlerse şol ki maḳdūr mıdur, ṣarf iderin ve eger bi'l-külliye ḥamle (9) idicek olursa cemʿisi süñüyle helāk ideyin diyüp ol gice melūl ve maḫzūn yatdı. (10) Ṣuḥ-ı ṣādıḳ olmazdan evvel cenk yaraġın idüp atına süvār olup Benī ʿAbs ṭarafına müteveccih olup (11) çaġırdı kim Ey Aṣḥāb Vilāyetüñ Pehlüvānları, dilerseñüz yalñuz gelüñ veyāḫūd cemʿiñüz. (12) Biz bugün size erlik nice olur göstereyin. Zīrā siz benüm ʿavratum Esmāyı alalıdan berü dünyāda didi, (13)

238b

olduġumdan vāz geldüm. Mādām ki şu ṣaḥrāda ḳanum dökülmeye veyāḫūd Esmāyı sizden alup (1) sizi bu ṣaḥrānuñ cānavarlarına rızḳ eylemeyince sizden vāz gelmezin didi ve bu ebyātı (2) inşād itdi. Şiʿr.

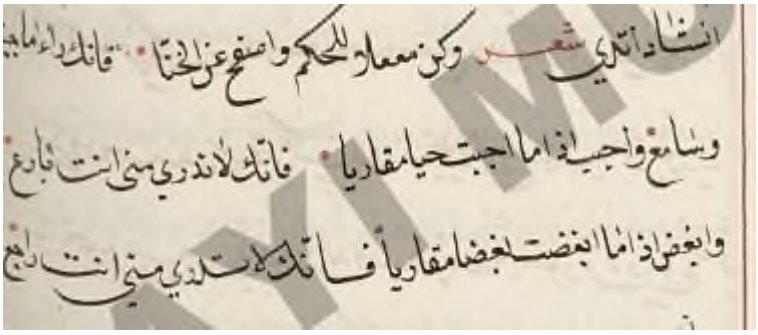

Andan ṣoñra cevelān urup meydān içinde arslān (6) gibi ṭurdı ammā ʿAnter bin Şeddād bu sözleri işidicek (7) meydānuñ kenārında ṭurup cemʿi pehlüvānları yanına cemʿ oldı. Tā şol (8) vaḳtedek ki Muḳri'l-Vaḥş geldi, ilerü varup ʿAntere eytdi: Bī'llah, Yā Pehlüvān, (9) bir ʿacāʾīb ḥāl ḥikāyet ideyin, biraz vaḳt ḳulaġuñ benden yaña ṭut. ʿAnter (10) bu sözi işidicek Muḳri'l-Vaḥşa naẓar ḳıldı, gördi ki beñzi ṣararmış üzerinde (11) bu ʿalāmet żaʿif ẓāhir olmış. ʿAnter eytdi: Yā Şām Vilāyetinüñ (12) Pehlüvānı ḥālüñ, ḫaber vir ki saña ne vāḳıʿa oldı. Dünki pehlüvāndan ḳorḳup (13)

239a

anuñ heybeti göñliñi żaʿīf ḳılmasun didi. Muḳri'l-Vaḥş eytdi: Yā Pehlüvān, baʿżısını bildüñ ve ekṣerini bilmedüñ. Benüm (1) bu ḥālüme sebeb oldı ki yatdum ne ʿaceb şunuñ gibi genç yigide ġalebe idemedüm diyüp bu bizüm pehlüvānlarumuzı (2) helāk itdügüni fikr iderüñ. Uyumuşın, düşümde görürin ki bir ısuzlıḳ yirde ṭururın. Çevre yaġı dürlü dürlü (3) cānavar olmış, ben feryād iderin. Cemʿisi ḳaṣd itmişler ki benüm etümi yiyüp ḳanum içeler. Ādem oġlanı bir ḳorḳduġı kişiden ne vechle (4) amān dilerse ben daḫı bunlardan amān dilerin. Bunlar bi'l-külliye faṣīḥ diliyle baña çaġururlar ki sen ʿādetiñi terk eyledüñçün elbetde (5) birisini yirüz. Zīrā ḳaçan ki sen pehlüvāna ġalebe itseñ bize ḳurbānlar iderdüñ çünki sen bundan vāz geldüñ, biz de saña yardum (6) itmekden vāz geldük. Şimden girü hīç kimseye ġalebe itmezsin. İnanmazsañ yarın göresin didiler. v'Allah yā pehlüvān bu düşden göñlüm (7) ġāyet ḳorḳdı. İmdi bu düşüñ gerçekligi ve yalanlıġı bugün meydāna girmekle maʿlūm olur ve eger ben bunı helāk idersem (8) maʿlūm olur ki düşüm yalanmış ve eger bu beni helāk iderse maʿlūm olur ki benüm elümden ḫaber virmek (9) imiş diyüp meydāna girmek içün ʿAntere çoḳ āndlar virüp yalvardı. ʿAnter daḫı bu sözleri (10) işidicek müteḥayyir olup eytdi: Yā

Muḳri’l-Vaḥş, bu dūşüñ göñlüñi ḳorḳutdı ve (11) ānd virdügüñ daḫı beni meydāna girmekden menʿ itdi didi. İmdi ne dilerseñ it, destūr (12) virdük didi. Fi’l-ḥāl Muḳri’l-Vaḥş ilerü urup ʿAnterüñ elin öpüp aġladı. (13)

239b

Mādām ki sen ḥayvetdesün ve ʿavratımı ve oġlum Sebiʿ-ü’l-Yemeni ḫōşca ṭutasın diyüp vaṣiyyet itdi. (1) Bir nice ḥáline münāsib beytleri oḳuyup Meysereye muḳābil oldı. Meyserenüñ üzerine bir vechle itdi ki (2) ʿaḳıllar müteḥayyir oldı, atlarunuñ ayaġı tōzundan kendüler ḳarañuluḳ içinde ḳaldılar. Rāvī eydür: (3) Ol oḳuduḳları ebyātlar budur. Şiʿr.

240a

Şi’r.

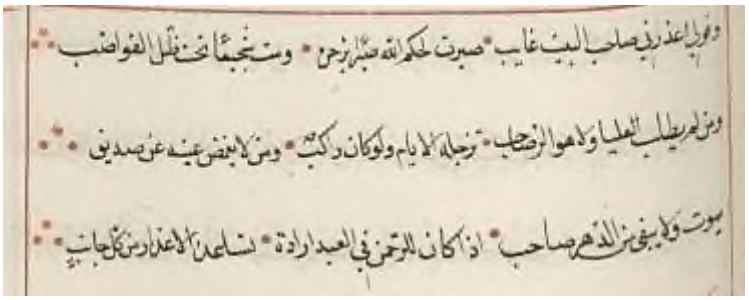

Rāvī eydür: Ol gün öyle vaḳt geçince ʿaẓīm cenk idüp biri birine ẓafer bulmadılar, (4) biri birinden ayrıldılar. Biraz rāḥat olup yine gele nāgāh Meyserenüñ eline bir ḳulı bir keskün ḥarbe (5) şundı. Yā Pehlüvān niçün ṣāḫīr idersin, ṭut şol ḫarbeyle bunuñ işin bitür didi. Meysere (6) daḫı bu ḳuluñ elinden bu ḥarbeʾi alup Sen dön. Gör imdi bu saʿāt buña ne iş iderin (7) didi. Ḫaşm daḫı ġāyet pehlüvāndur ve illā öyleye ḳomazın, ḳıydın görürdüm diyüp Muḳri'l-Vaḥşa bu ḥarbeʾi ḥavāle (8) ḳıldı. Muḳri'l-Vaḥş daḫı evvelki gibi ḳılıç çeküp Meyserenüñ üzerine yürüdi ammā ʿAnter nice nesne içün melūl (9) olup durur idi ve buña cengi uzatduġunı istemez ve bir daḫı buña Meysereden intiḳām almaḳ (10) isterdi. Ammā meydāna girmedügi Muḳri'l-Vaḥşuñ indürüp ilḥāḥ itdügiçün (11) idi ve andan şoñra düşini dökmek içün idi. Pes ʿAnter ikisünüñ cengine naẓar (12) idüp ṭurur idi. Tā şol vaḳitdeñ ki biri birinden ayrulup süñülerinden (13)

240b

durdılar ve andan şonñra Meysere dönüp ḥarbe eline aldugın göricek (1) ʿAnter ġāyet melūl olup eytdi: Muḳri'l-Vaḥş ḥarbe cengin bilmez idi vāh ʿacebdür (2) eger şeytān Muḳri'l-Vaḥşa bu ḥıẓır yetüştürmezse eger sözüm ḳabūl (3) idüp döncegin bilsem gel git diyü emr iderdüm. Līkin bilürin sözimi (4) ḳabūl itmez didi. Māzin bu sözi işidicek eytdi: v'Allah eger Meysere (5) Muḳri'l-Vaḥşa ḥıẓır getürcek olursa ardundan süñümle anuñ işin bitüreyin (6) diyincek ʿAnter eytdi: Bir kişiyle meydāna girerüz daḫı dutavuz aña ḥīle idevüz andan şoñra (7) ḥicāz vilāyetinüñ pehlüvānları dirilür ve Allah bunı ben itdürüp şarāb şoḥbetlerinde ʿArab ulularunuñdur, hünerin (8) işitmezin didi. Rāvī eydür: Bunlar bu sözdeyken Muḳri'l-Vaḥşı El-Vaḥşuñ furṣatın bulup ḥırsla (9) urdı. Muḳri'l-Vaḥş daḫı ḳalḳanın muḳābil ṭutdı ki menʿ ide, ḳalḳana doḳunup yıldırım (10) gibi geçüp iki gözünüñ arasına yetişdi. Fi'l-ḥāl dem-i nefesi (11) baġlanup atdan aşaġa yıḳıldı. ʿAnter bunı göricek vāḥir-bāh (12) ḥayf olsun saña, Ey Şām Vilāyetinüñ Pehlüvānı, v'Allah dūşüñ taʿbīr olundı. (13)

241a

didi. Andan ṣoñra Meysere ḳaṣd eyledi ki Muḳri'l-Vaḥşı yiryüzindeyken yine ura. Līkin Muḳri (1) 'l-Vaḥşuñ aṣḥāb bi'l-külliye Meyserenüñ üzerine ḥamle idüp aḫşām olınca cenk idüp (2) menʿ itdiler ammā ʿAnter ve Māzin ve ʿUrva bin Ālurd, Muḳri'l-Vaḥşuñ üzerinden gitmeyüp çevresin (3) alup durdılar. Muḳri'l-Vaḥşuñ gāh ʿaḳl gelür ʿavratın ve oġlı Sebʿi'l-Yemeni ʿAntere ışmarlar (4) idi gāh olur ʿaḳl gidüp bī-ḫōd olurdı. Rāvī eydür: Esmānuñ atası bu ḥāl (5) göricek feryād idüp eytdi: Bizümle ölüm ortasında ʿAnterden ġayrı kimse ḳalmadı. (6) Zīrā bu şeyṭān ʿAntere daḫı ẓafer bulcaḳ olursa bu leşkeri cemʿi ḳılıcdan geçürdügünden (7) ṣoñra bizi daḫı niçe dilerse itse gerek didi. Rāvī eydür: ʿAnter ol gice erteye degin (8) Muḳri'l-Vaḥşuñ üzerinde uyumayup melūl, maḥzūn ʿaceb erte ne vaḳtin ola ki Meysere- (9) --den intiḳām alam diyüp ṭururdı. Ammā Meysere şād u ḫürrem dönüp ol esīrleri iletdükleri (10) ṭaġ içine gelüp ḳullarına aydur Muştuluḳ olsun ki furṣat bizümdür. Zīrā bugün yıḳduġum (11) kişi, Benī ʿAbsuñ kilisesünüñ pehlüvānıdur. Yarın ʿAnteri daḫı bu vechle yıḳup maḳṣūdumuza (12) vāṣıl olavuz didi. Ol gice anda ṣabāḥ olınca yatdılar. Hemān ṣabāḥ (13)

241b

olduġunlayın meydāna girüp çaġırdı ki Ey Ḥicāz Vilāyetünüñ Pehlüvānları, ṣabāḥdan meydāna (1) gelüñ, ʿömrüñüzi ḳaṣaldın, siz benüm ardumca yine geldügüñüzi bildüreyin. Ben kimseye intiḳāmum (2) ḳomazın. Gelüñ bugün ayırd olalum veyāḫūd selāmetle vaṭanuñuza gitmek dilerseñüz (3) ʿavratum Esmāyı ve atası ve daḫı anlaruñla kim varsa baña virüñ. Siz varuñ, selāmetliġle (4) diyāruñuza gidüñ. diyüp cevelān gösterdi ve meydān içinde ṭurdı ve bu ebyātı inşād (5) itdi. Şiʿr.

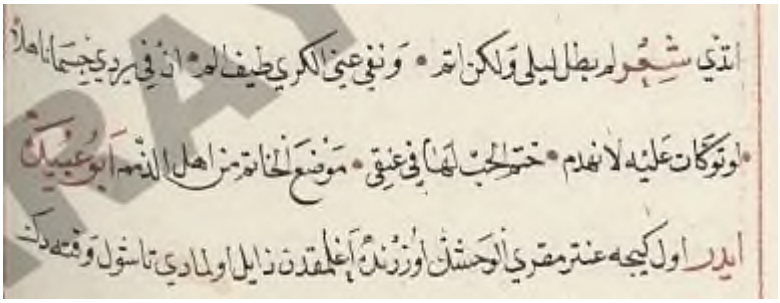

Ebū ʿUbeyde (7) aydur. Ol gice ʿAnter Muḳri'l-Vaḥşuñ üzerinde aġlamaḳdan ẕāil olmadı.Tā şol vaḳtedek (8) ki Meyserenüñ nidāsı ḳulaġına girdi, naẓar ḳıldı, gördi ki ḳardaşı Māzin meydāna girmege (9) ḳaṣd itmiş. Māzini meydāna girmekden menʿ idüp ṣıçrayup atına binüp aydur Bunuñ gibi ḳurenānuñ oġlı veled-i zīnaya (10) ben girmeyincek ölürsem cemʿi pehlüvānlarumı ḳılıcdan geçürür. Göm gök demüre mustaġriḳ olup (11) atın meydāna sürüp

aydur. Ey Veled-i Zinā, sen bize ḳangı ġāyet ḳız ṣatduñ zīrā ṣunuñ gibi (12) pehlüvānum helāk itdüñ ki bir daḫı buncılayın pehlüvān gelecegi maʿlūm degül didi. Rāvī eydür: (13)

242a

Meysere ʿAnterüñ bu sözlerin işitdi lakin cevāb virmeyüp ṣusuz yir ṣuya nice bulaşu (1) rsa bu daḫı ʿAntere şol vechle bulaşdı ammā göñlünde Muḳri'l-Vaḥşa nice itdümse buña (2) daḫı eyle iderin diyüp ikisi birbirine ḥamle itdiler ve ol gün nice zamān ʿaẓīm cenk idüp (3) ḳoc ṭoḳuşur gibi toḳuşdılar ve bir vechle naʿralar urdılar ki işidenler, yir yarıldı veyāḫūd ḳıyāmet (4) ḳopdı ṣandılar. İki ṭarafuñ ḫalḳı bularuñ cengini görüp müteḥayyir olup kendüleri unutdılar (5) ammā Şeybūb Meyserenüñ ḳullarından ʿAntere bir hıẕır yetişe diyüp ḳafasını ṣaḳlayup ṭurur (6) idi ve ḳardaşı ʿAnter cengi bu vechle uzatduġına taʿaccüp idüp ṭururdı. Tā şol vaḳtedek (7) ki yoruldılar, rāḥat olmaġ içün biri birinden ayrıldılar. Şeybūb bu ḥāli göricek ʿAntere eytdi: Yā Ḳardaş (8) bugün saña noldı? Bu yigit saña ġalebe itdi ola mı. Zīrā ol senüñ üzerüñe yamanmadan (9) ḥamle idersin, andan ṣaḳunursın. ʿAnter bu sözi işidicek eytdi: Yā Şeybūb, v'Allah her vaḳt (10) ki ḳaṣd iderin, süñüyle urup helāk idem, elüm titrer ve yüregüm ḳopar. Pes imdi bu kişi ya sāḥirdür (11) veyāḫūd bunda nesne vardur ki ḳılıcdan ve süñüden bunı ṣaḳlar. Muḳri'l-Vaḥşuñ ḥālini maʿẕūr (12) ṭutduḳ diycek Şeybūb eytdi: Yā Āḫī, v'Allah senüñ ʿaḳluñ ya gitmişdür veyāḫūd bu yigit (13)

242b

saña ġalebe itmişdür. İmdi baña emr it, Beytü'l-Ḥarāmuñ ulu putı daḫı bunı dise (1) bir oḳla ben bunı helāk iderin didi. Rāvī eydür: ʿAnter Şeybūbdan bu ḫaberi (2) işidicek geldi ve Meysereden yaña arslān gibi ḥamle idüp Meyserenüñ atınuñ yanında bir süñü (3) urdı ki ikisi bile yir üzerine düşüp yaḳın oldı ki Meysere helāk ola. Şeybūb Meysereyi (4) bunda ḳoymayınca ʿAnter üzerinden gitmedi. Meyserenüñ aṣḥābı bu ḥāl göricek her birisi tārumār (5) olup vaṭanlu vaṭana gitdiler ve ol aradan ʿAnter, Muḳri'l-Vaḥşuñ üzerine geldi. Gördi ki helāk (6) olmaġa yaḳın olmış, ol gün ol gice anda ḳarār ḳıldılar çünki ṣabāḥ oldı, buyurdı, (7) Muḳri'l-Vaḥş öñinde bunı buġazlayup yüregüm bunuñla ṣovudam diyüp geldükleri yola yine dönüp (8) gitdi. Bir devenüñ üzerine per gitdiler ve Meysere arḳurı at üzerine yükdüp ökce sürdiler. (9) Daḫı eytdi: Her yerdeki Muḳri'l-Vaḥşdan ümīdi kesem, Muḳri'l-Vaḥş öñünde bunı boġazlayup (10) yüregüm bunuñla ṣovudam diyüp geldükleri yola yine dönüp gitdiler ammā Esmā Mecīde bulışacaġıçün (11) Esmānuñ atası ve bāḳī yoldaşları Benī ʿAbs

vilāyetinde gitdükleriçün şād ve ḫürrem yola (12) girdiler. Rāvī eydür: Akun akun üç gün miḳdārı gidüp Beytü'l-Ḥarāma yaḳın varıcaḳ (13)

243a

naẓar ḳıldılar, gördiler alar atlar ṭoynaġunuñ tōzı ṭutmış, at süheyli ve adam āvāzı ʿālemi (1) ṭoldurmış, bunı göricek bir arada ṭurup meşveret itdiler. Tā şol vaḳtedek ki üzerlerinden (2) tōz gitdi, naẓar ḳıldılar. Gördiler ki ʿalemler çözilmiş ve süñüler çatılmış. Şimşek ile bir gibi ḳılıclara (3) yalabur tamām bildiler ki büyük pādşāhuñ leşkeridür ammā ʿAnter eytdi: v'Allah bu ʿAlemler Melik Nuʿmānuñ ʿalemleri- (4) -dür. Noldı ki ʿIrāḳ vilāyetinden Ḥicāz vilāyetinden ötürü giderler, bileydük diyincek ʿUrva bin (5) Alurd eytdi: Ẓann iderin ki Mekkeye ẕiyāret itmege gider. didi. ʿAnter bu ḫaberi ʿUrvadan (6) işidicek eytdi: Yā ʿUrva, bu senüñ sözüñ ġāyet baʿīd var. Zīrā kişi ki oda ṭapup (7) Melik Ḳiseriye sücūd itmekde muvāfakat ide. Ol Mekke'i ziyāret itmege mi gelür didi. Ebū ʿUbeyde (8) aydur. Melik Nuʿmānuñ Mekkeye geldüklerünüñ bir ʿaceb sebebi vardur. Zīrā yuḳaruda beyān (9) olunupdur ki Melik Nuʿmānuñ maḳāmı Ḥīradur ve Mekkeye şerefü'l-lah geldügine sebeb anda (10) bir ʿaceb düş görüp ḳalbi ġāyet muẓṭarib olduġundan idi. Zīrā düşünde bir gice (11) gördi ki bir yüce ṭaġuñ üzerinde ṭurur, öñinde bir büyük fil ḫortumundan odlar (12) ṣaçılur. Fil, Melik Nuʿmānı ḳovar hemān öñince ḳaçar. Melik Nuʿmānuñ ḳavmi Allaha yalvardılar. Hīç (13)

243b

kimse, fīl bunuñ üzerinden menʿ idemez. Nāgāh bir güzel yigit bir ṭorı ata binmiş çıḳageldi, (1) aydur. Yā Nuʿmān, ḳorḳma. Uşda saña meded yetişdüm diyüp ḳılıçlar iki pāre eyler. Melik Nuʿmān bu yigide (2) ne kişisin diyüp ṣorar. Bu yigit aydur Benī Şibān Ḳabīlesinden Āyn aduma Hānī bin Mesʿūd (3) dirler Andan ṣoñra döner, geldügi yire yine gider. Bu ḥālle Melik Nüʿmān uyanu gelür. Ol gice (4) ṣabāḥ olınca ʿaḳlını tamām düşürmez, ol gün kimseye bu düşi ḫaber virmez, yarındası gice (5) bi-ʿaynihi bu vech ile bu düşi yine görür. Fi'l-cümle yedi gice bu vechle bu düşi yine görür. (6) Āḫirü'l-emr ne miḳdār ʿāḳilleri ve ʿālimleri varsa cemʿ idüp aydur Şunuñ gibi düş görürüm, (7) elbetde bu düşi işidicek taʿbīr itmek gereksiz didi. Rāvī aydur. Melik Nuʿmānuñ ḳatına ḫāżır (8) olanlar bu düşi işidicek taʿaccüp idüp baḥṣ idüp sözi uzadurlar. Hīç kimsene Nuʿmānuñ (9) göñlin emīn ḳılcaḳ söz söylemez, belki biri bize muḫālif söyledükleri sebeble ġuṣṣasın daḫı (10) ziyāde iderler ammā Ḥecār bin

ʿĀmir ilerü varup Nüʿmāna duʿā idüp aydur. Melik, niʿmetüñ ḥaḳkıçün (11) Mekkede Saṭīḥ El-kāhinden ġayrı kimse bu düşüñ taʿbīrin idemez didi. Melik Nuʿmān bu ḫaberi işidicek (12) biraz teşvīşinden emīn olup buyurdı: Cemiʿ Sādāt-ı ʿArab, cemʿ olup Mekkeye gitmek meraġın (13)

244a

gördiler. Rāvī eydür: Gice gündüz sürdiler, oldı ki ʿAntere buluşdılar. Çünki ʿAnter Melik (1) Nuʿmān idüġin bildi. ʿUrva bin Ālurdı ve ḳardaşı Mazīn ve yoldaşlardan on kişi daḫı (2) alup Nuʿmānuñ leşkeri içine girdi, bildügi kişilere selām virdi, vardı. Āḫirü'l-emr (3) Melik Nuʿmānuñ yaḳınına geldi, Melik Nuʿmān göricek atından inüp ḫiẓmet idüp selām (4) virdi. Melik Nuʿmān ʿAnteri göricek gelüp ʿAleyküme's-selām, didi. Atuña bin diyüp yanına (5) aldı. ʿAnterüñ ve bāḳī yoldaşlarunuñ ḥālinden ve bu araya neden ötürü geldüklerin (6) bi'l-külliye ṣordı. ʿAnter daḫı Mecīdle Esmānuñ ḥālin ve bāḳī ḥikāyet ḫaber virdi. Nuʿmān ʿAnterden (7) bu ḥikāyet işidicek eytdi: Yā Pehlüvān ʿāṣuḳlar biribirinden ayrılcaḳ, onları cemʿ itmege kendüñi (8) vaḳf mı itdüñ, üşenmez misin didi. ʿAnter eytdi: Yā Mevlāī, v'Allah ḳardaşlara yardum itme (9) kden hīç üşenmezüm ve ʿāṣuḳlaruñ ḳalbin düzmege elin almamaġa ṣabrum yoḳdur. Zīrā vuṣlatuñ (10) ṭatluluġın ve firāḳuñ acılıġın ṭaṭup ṭururın ammā Yā Mevlāī, bunda senden diler (11) in ki Mekkeye neden ötürü gidersin, diyü ve yarasın dincek Melik Nuʿmān eytdi: Yā Pehlüvān, (12) bir ʿaceb nesneden ötürü giderin ki anuñ ṣoñından ġāyet ḳorḳarın diyüp evvel-i āḫir düşini (13)

244b

ḥikāyet itdi. ʿAnter Nuʿmānuñ düşini işidicek taʿaccüp idüp eytdi: Ḫayr ola ve eger (1) ḫayr olmayıcaḳ olursa uşda ben ḳuluñ dōstuña dōst, düşmānuña düşmān olup (2) öñüñde cān ve baş oynayam didi. Melik Nuʿmān ʿAnterden bu ḫaberi işidicek ʿAntere taḥsīnler (3) idüp eytdi: Yā Pehlüvān, di imdi. Senüñle bile olan yoldaşlaruña destūr vir. Tā kim (4) Beytü'l-Ḥarāma bile varalum. Saṭīḥ benüm düşüm nice taʿbīr ider, sen ve ben işidelüm diyincek (5) ʿAnter Bi'l-semʿi Ve'l-ṭāʿa gidelüm didi. Andan ṣoñra ʿUrva bin Alurda Meysere ve Muḳri'l-Vaḥşı (6) ve bāḳī yoldaşlarını ışmarladı. Kendüsi, ḳardaşı Māzinle Melik Nuʿmāna yoldaş idüp Mekkeye (7) teveccüh itdi. Rāvī eydür. Yuḳaruda beyān olup ṭurudı ki ʿAnter daḫı Mekkeye gelüp (8) gördigi düşi Saṭīḥa taʿbīr itdürmekden ṣafāsı vardı. Çünki bu arada Nuʿmān buluşdı, (9) yola gitmesine iḳdām itdi. Bu ḥāl üzerine gitdiler. Āḫirü'l-emr Mekkeye

geldiler, Kaʿbeʾi ziyāret idüp (10) Ḥarāmı ṭavāf itdiler. Benī ʿAbsuñ ve adı El-Muḥarrem adlu bu mekānları vardı, leşker anda ḳondı (11) çünki yarındası oldı, Melik Nuʿmān cemiʿ aṣḥābıyla ʿAbdü'l-Muṭṭalib ziyāret itmege gitdi. ʿAbdü'l-Muṭṭalibi (12) muḥkemde buldı, gördi, iki oġlı ki biri ʿAbdü'l-Lātdur ve biri ʿAyerān yaʿni Ebū Ṭālibdür. Bāḳī (13)

245a

oġlanları kimi ṣaġında kimi ṣolında oturur ve Beytü'l-Ḥarāmuñ ve Ḳureyşüñ müşābiḫ ve sādāt, (1) ol meclisde ḥāżır oturmışlar çünki Nuʿmānuñ geldügin gördüklerinleyin ayaḳ üzre gelüp ʿAbd (2) ü'l-Muṭṭalibe ḳarşu vardı, selāmlaşup yine döndi Merḥabā, ḫōş geldüñ! diyüp yanına aldı ve bāḳī (3) Nuʿmānuñ aṣḥāb ʿAnterle ve Ḥecār bin ʿĀmirle ayaġın ṭurdılar. Melik Nuʿmān cemiʿ Mekke sādātına ḫilʿatlar ve (4) bī-nihāyet māllar ulaşdurdugundan ṣoñra ʿAbdü'l-Muṭṭalib baş ḳaldurup eytdi: Yā Melik Nuʿmān, ne sebeb (5) oldı, bunda geldügün didi. Melik Nuʿmān, bu sözi işidicek eytdi: Yā Seyyidī, bir ʿaceb ḳor (6) ḳulu düş gördüm, hīç kimse göñlüm diledüginleyin taʿbīr idmedi. Şimdiki ḥālde bunda geldüm ki (7) Saṭīḥa düşümi taʿbīr itdürüp ḥaḳīḳat ḥāle muṭṭaliʿ olam diyincek ʿAbdü'l-Muṭṭalib geldi, biraz vaḳt (8) taʿaccüp idüp Kaʿbenüñ Teñrisi ḥaḳḳı dünyāda buncılayın bir daḫı ittifāḳ düşse olmaz. Zīrā (9) bu gice ben daḫı bir ʿaceb düş gördüm. ʿĀḳıllar anuñ taʿbīrinde müteḥayyir iş buyurdum ki cemiʿ Mekke sādātı (10) cemʿ itdiler. Şimdiki ḥālde Saṭīḥ getirmege adam gitdi, getürseler gerek. Göresin, ne sözler söyleye ki hīç (11) kimsenüñ bir kelāmın söylemege ḳudret olmaya. Zīrā evüñ teñrisi Saṭīḥ olmuşa olcaġa muṭṭaliʿ (12) ḳılup ʿArab vilāyetine bunı bir nişān itmişdür didi. Rāvī eydür: Saṭīḥ El-kāhin didükleri kişi, Allah Teʿālā (13)

245b

maḫlūḳātinüñ ʿacāībindendür. Zīrā ki ne elleri var idi ve ne ayaḳ (1) ları var ve süñükleri var ve ne gözleri var, hīç āʿżādan bir ʿużıv yoḳ. Bil ki Allah Teʿālā Saṭıḥda (2) ḳudretin iẓhār idüp diriden verince ṭamarlardan ki biri birbirine ulaşmış, yaratmışdur ḳaçan ki bu yire elemlü (3) olsalar şol bez dürülür gibi dürülür getürürler, ne yire dilerlerse eletirler, ne ṣorarlarsa ḫaber virüp (4) cemiʿ sırrı āşıḳāre ider. Rāvī eydür: Saṭıḥ ʿAbdü'l-Muṭṭalib meclisine getirdiler, cemīʿ ḥāżır olanlar (5) ʿizzet idüp selām virdiler. Selāmlarını anca āvāzla aldugundan ṣoñra eytdi: Cemiʿ Muḥāmmed ṣābitdür, (6) Ol Allah kim evvel yoḳ ve āḫiri yoḳ. Ḥükminde kimseye ẓulm itmez, ne dilerse anı işler. Cemīʿ maḫlūḳātına ʿilm (7) muḥīṭdür, şerīk yoḳ ve nice bunuñ gibi Allah Teʿālānuñ ṣıfāt-ı ṣüpūtisin ve selbisin ʿadd itdü (8) günden

şoñra eytdi: Bilüñ ki sizüñle murādlaruñuz ortasında ecel vardur. Sizden öñden (9) geçmişleri fikr idüp anlardan naṣiḥḥat aluñ didi. Cüheyne bin Ġılīmü'l-Yemenī aydur, bundan ṣonra eytdi: (10) Tenzīh iderin, şol Allah kim beni bu ṣūret üzerine ḫalḳ itdi ve eflāk-ı seyyārenüñ ṣūretini ḳılmada (11) taṣvīr itdi. Ey ḥāżır olan cemāʿat, diñ imdi şol ki ʿacāib nesnelerden ṣorup ḥakīm ḥāẕı- (12) -ḳuñ kelāmını işidüñ. Tesbīḥ idüñ, şol Allah kim süzüñle ḥāżırdur, ġāib degül didi. Andan bu ebyātı itdi. (13)

246a

Şi'r.

Rāvī eydür: (2) Şol emekdār bunūn gibi sözleri söyledi ki bu oturanlar müteḥayyir olup kendülerini unutdılar. Āḫirü'l-emr (3) ʿAbdü'l-Muṭṭalib baş ḳaldurup eytdi: Yā Ḥakīm, bilgil ki ʿArabuñ pādişāhı Melik Nüʿmān bir ʿaceb düş görmiş, (4) saña geldiler ki ol müşkili ḥāl idesin ve ben daḫı bu gice bir düş gördüm anı daḫı taʿbīr idüp bizi emīn (5) eyleyesin diyincek Saṭıḥ eytdi: Senünle gördügüñi işideyin. Eger unutduñsa diyüvireyin didi. (6) ʿAbdü'l-Muṭṭalib eytdi: Görürin oġlum ʿAbdu'llah öñümde ṭurur, iki gözünüñ arasından bir nūr (7) çıḳdı, tā göge teymiş. Bu nūr cemʿ olduġınca aydan ve güneşden büyük olur, varduġınca ziyāde olup (8) meşref-i maġrib buzla ṭopṭolu aylar ve yılduzlar ṣaġışınca ʿArab ḳavmi bu nūruñ çevresine cemʿ olurlar. (9) Bu nūr çevresindekilerini odla atar. Ḳaṣd iderin ki buña yardum idem. Görürin ḳardaşı Ebū Ṭālib ḳuş gibi (10) gelür, anda bir yalıñ ḳılıç ki ne düşmānları urur. Andan ṣoñra elinden uçup gök ṭarafına gider. (11) ʿArażla havānuñ esicek yollarını ṭutar. Andan ṣoñra ṭāġılup ṣāʿiḳaları yire inüp ʿArab vilāyetini (12) ṭutar, ḥatta ekṣerini helāk ider. Bundan ḫalḳ çaġırdılar ki Yā Ebū Ṭālib, sākin ol ve illā cemīʿ ḫalḳı (13)

246b

helāk itdüñ. Bundan ṣoñra sen böyle ḳılıca işāret iderin. Gelüp Yeṣrib ṭarafına giderler. (1) Bu ḥālde iken uyanı geldüm. İmdi bu düş beni müteḥayyir ḳıldı. Göreñ didi ki Bu düş neye

delālet ider, (2) taʿbīr idüp bize ḥaḳīḳat-ı ḥāl bildüresin didi vaḳtā kim Saṭīḥ El-kāhin bu sözi işitdi. (3) Serḫōş gibi bir zamān bī-ḫōş oldı, yine ʿaḳlı başına geldi ṣoñra eytdi: v'Allah Allah Teʿālānüñ (4) ʿadnān oġlanlarından bir seyyid ẓāhir olmasına vaʿde itdügünüñ zamānı yaḳın oldı. Ol oldur ki (5) Kurānuñ ve şerīʿatuñ ve daḫı imānuñ ṣāḥibidür. Bunuñ sebebiyle ādem oġlanlarına hidāyet virüp (6) pūtları ibṭāl itse gerek ve bunuñ sebebiyle Allah tevḥīd itse gerek, Bedir āyı şaḳḳ itse gerek. (7) Ehl ü ḥayā ve mütedeyyin ve ḳāmeti muʿtedil emīn kişi olsa gerek ve nice maʿceralar elinden ẓāhir olsa gerek. (8) Allahdan dilerin ki beni anuñ zamānına yetişdürüp anuñ aṣḥābından olam. Ḫüsrān şol kişilerdür ki anı (9) sevmeyeler ve muştuluḳ şol kişilere ki anı sevdiler diyüp şu beytler oḳudı. Şiʿr.

247a

Neşir. Andan ṣoñra ʿAbdü'l-Muṭṭalib eytdi: Yā Seyyid, El-ʿArab oġluñ Ebū Ṭālibe eyt ki ḳatuma gelsün, (1) aña beşāret olsun ki ol Benī Muḫtāruñ sen ʿammisi olsuñ. Gerek senüñ daḫı belüñden (2) bir cihān pehlüvānı ẓāhir olsa gerekdür. Şecāʿat, mürüvvet anda ḫatm olsa gerek, müşrikleri (3) zü'l-fiḳār adlu ḳılıçla ḳırsa gerek ʿilm-i ẓāhirde ʿilm-i bāṭında, kemālde olsa gerek, menāḳıbları ʿālemde (4) söylense gerek, cemīʿ Meşāyiḫüñ çeşmesi olsa gerek, kevşerüñ sāḳisi ol olsa gerek. (5) Kiserī ve Ḳayşer aña muṭīʿ olup ẕelīl olalar. Anı Şepīr ü şeper adlu derede cenk eyleye, Melik (6) aña yardum idüp ġālib ola. Adı Ḥaydar, laḳabı Esed-Allah El-ġālibdür didi. Rāvī eydür: (7) Saṭīḥ bu sözleri söyledügünden ṣoñra bī-ḫōş oldı, hīç mecāl ḳalmadı. Likin Melik Nüʿmān (8) ile ʿAnter muntaẓır olup ne vaḳt ʿaḳlı başına gelüp düşümüzi taʿbīr ide diyüp ṭururken Saṭīḥ (9) ifāḳat bulup ʿaḳlı başına geldi. Nuʿmān ḳaṣd itdi ki ilerü varup düşün taʿbīr itdüre. Nāgāh (10) Saṭīḥ naʿra urup eytdi: Yā Nuʿmān, sen geldüñ ki şol düşüñde gördügüñ filden ṣorasın (11) ki ol seni ḳovar, aġzından od ṣaça ṣaça. Sen anuñ öñünden ḳaçarsın nāgāh bir gökçek yigit elinde (12) bir ḳılıç çıḳa gelüp fili çalup añı pāre idersin. Daḫı ' Ne kişisün? ' diyüp ṣorursın. Ol cevāb (13)

247b

virüp eytdi: ‘Benī Şībān ḳabīlesinden āyn aduma Hānī bin Mesʿūd dirler.‘ Nuʿmān bu sözi (1) işidicek eytdi: v’Allah Yā Ḥakīm, ol ki gördügim bir eksüksüz ḫaber virdüñ. İmdi Allah (2) ḥaḳḳıçün ki saña bu kemāli virdi, bu düşi taʿbīr it. didi. Nuʿmān böyle dincek Saṭīḥ eytdi: (3) Ḫavf itgil, şol kişiden ki dili ʿacem dilidir ve ulu pādişāhdur. Senüñle anuñ arasında bir ʿaẓīm (4) cenk olup ʿālem içinde dāstān olsa gerek. Leşkerüñe iʿtimād itme ki ziyāna uġrarsın ve ol (5) düşüñde gördügüñ yigidi buldurup anı dōst it ki anuñ saña çoḳ yardumı degüp seni nice (6) mehlekelerden ḳurtarsa gerek didi. Rāvī eydür: Nuʿmān bu ḫaber işidicek memleket elinden gitmesinden (7) ḫavf idüp fikre varup müteḥayyir oldı ammā ʿAnter bin Şeddād taʿaccüp idüp Ḥeccār bin ʿĀmire (8) ʿAcebdür, eger Saṭīḥ Teñrinüñ oġlı olmaya Ḥeccār bu ḫaberi işidicek Yā Pehlüvān, Ulu Teñrinüñ ʿavratı (9) ve oġlanı mı olur, didi. ʿAnter eytdi: Yā Neṣāra, niçün ʿİsaya Teñrinüñ oġlı dirler. Bu beġayed degül (10) ki bu ʿİsanuñ ḳardaşı ola. Muġayyebāt niçün bileydi? dincek, Ḥeccar eytdi: Bu bir sözdür, cāhil (11) olmayandan ġayrı kimse ḳabūl itmez. Zīrā ʿāḳiller aydurlar ki Allah Teʿālā fāʿil-i muḫtārdur. Baʿżısı kimseʾi (12) baʿżısı üzerine tafḍīl idüp muġayyebātı aña bildürür. Zīrā görmez misin ki seni pehlüvān ḳılur ʿAnteri (13)

248a

pehlüvān ḳılmaz. Kimisini kerīm ḳılur, baʿżısını fakīr idüp baʿżısını ġanī ider Pes ʿAnter ḳaṣd (1) eyledi ki ilerü varup gitmezden öñden düşini taʿbīr itdüre, eytdi: Es-selāmu ʿAleyke Yā Ḥakīm ʿAnter böyle (2) diyincek Saṭīḥ eytdi: Ehlen ve Sehlen, Ey Benī ʿAbs Kavmünüñ Pehlüvānı, Allah Teʿālā saña arslān gibi oġullar (3) virdi ki bunlaruñla cemīʿ ʿAraba iftiḫār idüp bularuñ sebebile ʿalī mertebelere yetişseñ gerek. Şimdi (4) ki ḥālde oġlunuñ büyügi elüñde esīrdür. Yaḳın zamānda cemīʿ ʿālem bilse gerek. Zīrā gördügün düş (5) buña delālet ider. Bulardan ṣoñra neslüñ ziyāde olup ʿalemde dāstān olsa gerek ve Benī ʿAbs ḳavminüñ (6) pehlüvānları olsa gerek didi. Rāvī eydür: Ol meclisde ḥāżır olanlardan hīç kimse ḳalmadı (7) illā. Her birinüñ göñlündeki sırların diyü verdi, muştılıycaḳ kişiye muştıladı ve ḳorḳdu, çoḳ kişiyi (8) ḳorḳutdı. Bundan ṣoñra ṭurdılar, götürüp kendüler cemīʿ ḫāżır olanlar müteḥayyir oldılar ammā ʿAnter bin Şeddād feraḥ (9) oldu. Zīrā oġlanlar ḫaberin işidicek şād u ḥürrem olup aydur Ammā Benī ʿAbsa dügüm oġlum (10) olduġunda hīç şekküm yoḳ. Zīrā cenk iderken cemīʿ āʿżam şehādet iderdi. Likin anası kimdür, (11) bilmezin. Beñzer ki

oġlanlıḳ zamānda bir ʿArabuñ gücle ḳızın alup ṭururın, bu oġlan andan (12) olmışdur. Ammā bir oġlum daḫı ki adı Cārü'l-ʿAlemdür. Ol nice ola çoḳdur bilmezin didi. (13)

248b

Rāvī eydür: ʿAbdü'l-Muṭṭalib üc gün yolda ḫōş żiyāfetler itdi, dördinci gün (1) Melik Nuʿmān düşünüñ taʿbīrinden ḫavf idüp Hānī bin Mesʿūdı aramaġ içün leşkerinden elli kişi (2) avrunduldı. düşünde gördügi gibi ṣıfatların bildürüp Her vaḳt ki Hānī bin Mesʿūdı (3) bilesiz. Ḫātırı diledügince māl ve memelekete yetişmesine benüm ṭarafumdan żāmin olup aluñ, Ḫīra (4) ya getürüñ didi. ʿAnter, Melik Nuʿmānuñ bu tedbīrin göricek Yā Melik, bizüm daḫı yolumuz Benī Şībān (5) ṭarafına yaḳındur, ben daḫı ḳardaşum Māzinle ol yigidi cehd idüp arayalum. Eger elümüze girürse (6) size elüm ʿAnter böyle dicek Nuʿmān Nice dilersüñ it. Likin düşümden ġāyet ḫavfum (7) var. Şāyed sen bize gereklü olup seni istemelü olavuz. Benī ʿAbs vilāyetinden iken ıraḳ gitme didi. (8) Eger Saṭīḥ el-Kāhin ḳavmiñe dügiñ esīr, oġluñdur dimese seni ṣalıvirmezdüm diyüp (9) ʿAntere destūr virdi. ʿAnter daḫı Nuʿmāna çoḳ duʿālar idüp Yine ne yirdeki çaġırasın varavuz (10) didi. Andan ṣoñra vedāʿ idüp aṣḥābla yola girdi. Melik Nuʿmān daḫı ʿAnter gitdügünden ṣoñra (11) ikinci gün ʿAbdü'l-Muṭṭalibe vedāʿ idüp ʿIrāḳ ṭarafına mütevecceh oldı çünki ? vilā- (12) -yetine geldiler. Nuʿmānuñ bir āremisi vardı ki adına Muʿammer dirlerdi ve hem ne miḳdār mühim maṣlaḥat (13)

249a

olsa anı gönderürdi. Nāgāh aña buluşıgeldiler. Melik Nuʿmānuñ ḳatına gelicek Yā Nuʿmān, ne yire gidersin? Nuʿmān (1) eytdi: siz becīd yürüñ dimege giderin. Zīrā Melik Kiserī vefāt itdi, siz baḳī oluñ. Oġlu Ḫüdāvend taḫta (2) geçdi, cemīʿ Ḫorāsan vilāyeti iṭāʿat idüp taḳrīrlerin yeñilemek istediler. Zīrā bilürsin ki Ḫüdāvend kerīm' (3) ül-nefs ʿādil yigitdür. Pes cemīʿ ʿālem iṭāʿat idüp pādişāh olduġuna feraḥ oldılar. Eyle olsa ḳardaşuñ (4) daḫı beni size kendü virdi. Tākim siz daḫı becīd yürüyüp Ḫüdāvend ḳatına varasız, bir nice gün ḥużūrunda olup (5) taḳrīr gözi tecdīd idesiz. Zīrā memleketüñ ṭālib çoḳdur, ḫavf iderin ki senden alup ġayrı kişiye (6) vireler didi. Melik Nuʿmān bu sözleri işidicek ġāyet münfaʿil olup eytdi: Düşümüñ baʿżısı taʿbīr (7) olunduġı budur, beni ne ʿaceb ḳorḳutdı. ʿĀlemde her kişinüñ devleti bir ḳarār üzerine ṭurmaz didi. (8) Rāvī eydür: Kiserī oġlı Ḫüdāvend kerīmü'l- nefs idi, bahādır kişileri ve faṣīḥ kişileri ġāyet severdi. Atası kendüden (9) ṣoñra memleketi buña vaṣiyyet itdügi sebeble çoḳ āʿvān ve enṣārı vardı. Fi'l-cümle cemīʿ ʿālem bunı severdi çünki

taḫta (10) geçdi. Memleketüñ ʿālimleri ve ululları ḳatına geldi, taḫt müpārek olsun diyüp başına tāc ḫilʿat giyürdiler. Cemiʿ (11) Ḫorāsan vilāyetinüñ begleri ṭapuya geldiler, her ṭarafdan ʿArab daḫı ḳatına cemʿ olup bu daḫı ḫazīne açup dürlü dürlü żiyāfetler idüp bī-nihāye (12) baḫşīşler itdi ve atası zamānından leşkerini ziyāde itdi. El-ḥāṣıl Melik Nuʿmān gelmeden tamāmı taḫtında mükerrer olup cemīʿ ʿālem pādişāhlıġın teslīm itdi. (13)

249b

Rāvī eydür: Vaḳti kim Melik Nuʿmān geldi, Ḫüdāvendüñ dīvānına varup (1) ḥiẕmet itdi. Nice zamān aġlayup ġazā şarṭun yerine getürdi. Melik Ḫüdāvend (2) daḫı merḥabā Yā Nuʿmān, ḫōş geldüñ diyüp buyurdı. Babası zamānında ġalın (3) bir kürsi getürdiler, Ḫüdāvendüñ ḳarşusına oturdı, bundan soñra (4) aġır ḫilʿatlar giyürüp Nuʿmānuñ sefer-i ḥālinden ṣordı ammā Nuʿmān kendü (5) düşi ḫaberin virmedi. Belki hemān Saṭīḥel-Kāhin Ḥażret-i resūluñ (6) ʿAleyhi's-selām ḥālinden virdügi ḫaberleri ḥikāyet itdi. Melik (7) Ḫüdāvend bu ḫaberi işidicek nolaydı, ḳanġı dīn üzerine gelcekdür, (8) bileydük dincek vezīrleri aytdılar. Bunlar v'Allah Yā Melik, ol peyġamber ġāyet ulu peyġamber olsa (9) gerek yetīmele büyüyüp İbrāhīm peyġamberüñ dīnin tecdīd itse gerek. Allah Teʿālāya (10) nice ṭapmaḳ gerek, bildürse gerek. Zemzemle ḥaṭīmden ẓāhir olsa gerek (11) didiler. Bunuñ üzerine nice zamān baḫṣ itdüklerinden (12) ṣonra yemege içmege meşġūl oldılar. Bu ḥāl üzerine nice gün (13)

250a

geçdüginden ṣoñra Melik Nüʿmān ve baḳī begleri ḫilʿātlanup destūr virdi. (1) Bundan ṣoñra Melik Ḫüdāvend gice ve gündüz ʿayşa ve nūşa maḥbūb ve maḥbūblarla (2) muṣāḥabet itmege meşġūl oldı. Hīç bir vaḳt ṣoḥbet itmekden ḫālī olmadı. İttifāḳ (3) bir gün, gice yaḳın idi. Meclisde maḥbūbeler sözi egledi. Zeyd bin ʿAdī dirler idi, (4) Melik Ḫüdāvendüñ bir nedīmi var idi, ol eytdi: Yā Melik, belī. Maḥbūbelerle ṣol miḳdār (5) mulāḳat olduñ ki senden öñdin gelen Melikler bu mertebeye yetişmediler. Likin Melik Nüʿmānuñ ʿavratı (6) Mütecerride gibi maḥbūbe ile muḥabbet itmedüñ ki dünyāya ancılayın bir güzel kimse gelmemişdür. Cemīʿ şāʿirler (7) anı şiʿrlerinde ẕikr idüp żarb-ı mesel itdükleri benüm sözümüñ gerçekligine şāhiddür. (8) diyüp Mütecerride üzerine dinilen şiʿrlerden oḳudı. Ebū ʿUbeyde aydur. Bu meclisde ḫāżır olanlar Zeydüñ (9) ḫaberlerin işidicek gerçek söylersin diyüp taṣdīḳ itdiler. Ammā Melik Ḫüdāvend bu sözi (10) işidicek cān u göñülden Mütecerrideye muḥabbet idüp eytdi: Yā Zeyd, v'Allah elümüz yetişmeycek kişinüñ (11) muḫattabı ḳalmada merkūz,

ḳıldıġuñ sebeb ile şādlıġımızı ġuṣṣaya müpeddel ḳılduk. Zīrā ben utanurın. (12) ‘Nuʿmāna adam gönderem ʿavratıñı bāña vir.’ diyem. ‘Ḥuṣūṣā şunuñ gibi nāmūslu Melik ola.’ dincek (13)

250b

Āyās bin Ḳabīża dirler, Ḫüdāvendüñ bir ser-leşkeri vardı. Melik Ḫüdāvendle bile büyümişdi, (1) anası ʿAcem idi ve atası Benī Ṭayy ḳabīlesinüñ beglerinden bunuñ begi idi. Melik Ḫüdāvendüñ bu sırrını (2) işidicek eytdi: Yā Melik, eger Mütecerride’i dilemege ileñirsen Nüʿmānuñ bir ḳız ḳardaşı, adına Ḥarḳa dir (3) ler ve bir ḳızı daḫı var, adına Rebāb dirler ve nūr ḥaḳḳıçün Mütecerride anlaruñ eline ṣu ḳoymaġa (4) degmez. İkisi daḫı çiftlenmege irer. Pes ʿayb degül. İkisine daḫı adam üñ, dileñ. Eger virirse (5) ḫōş, ve illā gücle aluñ didi. Āṣmaʿī aydur. Ol ḥālde Melik Ḫüdāvendüñ Türkī ve Frengī ve ʿArabī (6) ve ʿAcemī ve Rumī ve Gürcī biş biñ cārīye vardıġı ḥüsnleri dille vaṣf olmazdı. Melik Nuʿmānuñ (7) ḳızı ve ḳızḳardaşı vaṣf olınca bu cemīʿsi Melik Ḫüdāvendüñ gözinden çıḳdı, (8) Bu maṣlaḥat içün kim ola ki Melik Nuʿmānuñ ḳatına vara? didi. Meger evvel zamānda Zeyd bin ʿAdemīnüñ (9) Nuʿmān bir oġlın öldürüp durur idi, ortalarında çoḳ mācerā geçmişdi. Melik Nuʿmāna (10) ne vechle intiḳām idecegin bilmez idi. Ol gice Ben varayın diyüp Melik Ḫüdāvend ile (11) ḳavl ü ḳarār itdiler çünki ṣabāḥ oldı, Zeyd sefer yaraġın (12) görüp Melik Ḫüdāvendüñ ḳatına geldi. Ḫüdāvend daḫı ʿAcem (13)

251a

beglerinden bir ulu beg ve nice leşkerle bī-nihāyet altun, gümüş, laʿl ve cevāhir armaġanlar (1) la gönderdi. Ebū ʿUbeyde aydur. Gice ve gündüz yürüdiler. Āḫirü’l-emr Ḫīrada Melik (2) Nuʿmāna geldiler, cemīʿ ḥikāyet ḫaber virüp getürdükleri armaġānları öñünde ḳodılar. (3) Melik Nuʿmān bu ḫaberleri işidicek ġażab idüp eytdi: Şol Teñri ḥaḳḳıçün ki (4) maḥlūḳatunuñ gözlerinden mestūr oldı, gice ve gündüzi yırtdı. ʿAcem vilāyetinüñ ḳara ṣoġan gibi ḳızları noldı ki añları terk eyleyüp ṣāḥib-i neseb ʿArab ḳız (6) larını ister. İmdi eger adam gönderüp aytsa cemīʿ pādişāhlıġım (7) Anā vireyin, ḳızınıñ bir ḳılın bāña virsün veyāḫūd bir kerre naẓar ideyin dise (8) rāżī olmazın. Bu sözi anuñ ḳulaġına ḳoyan anuñ dōstı degüldür, (9) bil ki advāsıdur. Zīrā Benī Laḫm ḳabīlesinüñ nesebi ʿAcem ḫalḳına (10) ḳarşı çoḳ degüldür diyüp Zeydüñ sözini red idüp yine gönderdi. (11) Ebū ʿUbeyde aydur. Zeydle bile gelen

ʿAcem idi ʿArab dilin bilmezdi, Nuʿmān ne didigin bilmedi. (12) Belki yolca giderken Zeydden ṣordı, Zeyd daḫı Nuʿmān söyledigin bi'l-külliye (13)

251b

ḫaber virüp Nār-ı nūr ḥaḳḳıçün Melik Ḫüdāvendi Melik Nuʿmān göñlüne getürmez. Likin bu vechle (1) aña ziyān olur didi. Bu ʿAcem Melik bu seferi işidicek nār-ı nūr ḥaḳḳıçün eger sözi anda (2) iken işidsem ḳılıcımla anı helāk iderdim. Likin Melik Ḫüdāvend anı öldürmeyince olmaz didi. (3) Āṣmaʿī vechine ve Ebū ʿUbeyde aydur. Ḥükemānuñ nice sözi var ki niʿmet ziyāde ider ve nice sözi (4) var ki raḥmet ziyāde ider didikleri sözi bunuñ gibi söz ḥaḳḳında diyüp dururlar. (5) Āḫirü'l-emr Melik Ḫüdāvend ḳatına geldiler, bi'l-külliye Melik Nuʿmān ne didise ḫaber virdiler. (6) Melik Ḫüdāvend ġāyet ġażab idüp eytdi: Ben yiryüzinüñ pādişāhı olam, benüm göñlüm (7) diledigi nesne elüme girmeye. İmdi nār-ı nūr ḥaḳḳıçün Melik Nuʿmānı aṣa ḳıyup ḳırayın ve ḳız (8) ḳardaşın almayınca ölmezin didi. Tīz buyurdı, Āyās bin Ḳabıżayı ḳatına getürdiler. (9) Nüʿmānuñ ḫaberin aña daḫı ḥikāyet idüp aytdım. Ne ḳadar Benī Ṭayy leşkeri varsa cemʿ it (10) ve ne ḳadar ʿAcem leşkerinden ḫāṭırıñ dilerse al, Ḥīraya varup bu ḳurenānı (11) dutup al, gel. Anuñ yerine sen ʿAraba mālik ol didi. Melik Ḫüdāvend (12) böyle dincek Āyās eytdi: Yarın anuñ ḳaydın göreyin. Likin (13)

252a

Yā Mevlāī, senüñ leşkerüñe hīç iḥtiyāc yoḳ. Zīrā şimdiki ḥālde senüñ (1) himmetüñde cemīʿ Benī Ṭayy leşkeri benüm ḥükmümdedür. Rāvī eydür: Āyās bin Ḳabīża (2) himmetlü pehlüvān kişiydi, üç gün içinde Benī Ṭayy leşkerinden iki biñ (3) kişiyi cemʿ itdi ammā Melik Ḫüdāvendüñ bir pehlüvānı vardı ki adına Bābāk (4) bin Ḳızman dirlerdi ʿAcem leşkerinde bundan bahādır pehlüvān yoġdı. (5) Cemīʿ pehlüvānlar bunuñ erligine iʿtirāf itmişlerdi. Zīrī gāh (6) olurdı ki meydānda biñ kişiye muḳābil olurdı. Melik Ḫüdāvend (7) bunı ḳıġırdup ʿAcem ve Dilem leşkerinden elli biñ kişiye reʾīs diküp (8) eytdi: Yüri, Āyās ile bile git. Ol ne dirse aña iṭāʿat it (9) didi ammā Melik Nuʿmān cemīʿ mālını ve davarını ve teʿallüḳātını cemʿ idüp Ḥicāzuñ beriyye (10) sine gidüp Necef vilāyetini ümmetsiz ḳoyup gitdi. Rāvī Ammā şol kişiler ki Nuʿmān (11) sevmezlerdi, Melik Nuʿmānla bile gitmediler. Melik Nuʿmān gitdiginden ṣoñra ikinci günde Āyās bin Ḳabīża Ḥīraya (12) geldi, gördi ki Melik Nuʿmān ʿavratın ve oġlanın almış, gitmiş. Cemīʿ teşvīşden emīn olmış. Bu ḥāl (13)

252b

görçek Melik Ḫüdāvendüñ murādı ḥāṣıl ḳılmadugına ġāyet münfaʿil olup (1) Melik Ḫüdāvende mektūp yazup eytdi: Yā Melik, ol kişiye beni dut diyü gönderdüñ. (2) Şimdiki ḥālde geldim, bulmadım. Cemīʿ teʿallüḳātın alup beriyyeye girmiş, gitmiş. Uşda (3) Men daḫı ardınca gitmege ʿazm itdüm, ümīḍdür ki murāduñ ḥāṣıl olmayınca dönmeyem. Likin (4) ġāyet ḫavfum oldur ki anuñ ardından yetişmedin, ol Benī ʿAbs ḳavmine yetişe. Bundan (5) ḫavf itdügümçün ardınca gitmege ʿazm itdüm. Bilmiş olasız, senüñ devletüñde dutam, ḳatuña getürem (6) diyüp cemīʿ leşkerini alup kana muḥabbetün elemden ḳorḳmayup Melik Nuʿmānuñ ardına düşdi. (7) Rāvī eydür: Melik Nuʿmān Benī Lecmden biş biñ leşkeri vardı. **ʿAnter bin Şeddād ḳıṣṣasınuñ yigirmi ikinci cildi (8) bunda tamām oldı.** Melik Nuʿmānuñ Benī Laḥm ḳabīlesinden biş biñ atlu kişiyle kim her birisi bir cemāʿate (9) muḳābil idi, yola girdi. İki gün gitdiler, üçünci gün Āyās bin Ḳabīża ol ẕikr itdügümüz (10) leşkerle bulara nāgāh buluşıgeldi. Leşkerüñ tōzı gündüzi giceye döndürmiş (11) idi. Melik Nuʿmān buları göricek cān başına şıçradı, helāk olmalarına (12) cezm idüp pehlüvānlarına çaġırdı. Bi'l-külliye ḳatına cemīʿ oldılar, şuya ġarḳ olmış (13)

253a

kişi ne vechle ölüme yir ḳalırsa bular daḫı yir ḳullandılar. Likin ne mikdār leşkeri varsa (1) ʿavratıyla ve oġlanıyla olup ḳaçmaġa mecāl olmadığı sebeble Nuʿmānuñ göñli tezer emīn (2) idi. Pes Melik Nuʿmān buyurdı, biñ atlu ilerü yürüdiler ve bāḳī dört biñ (3) kişi ʿavrat ve oġlanla ḳaldılar. Bu ṭarafda Āyās daḫı şād u ḥürrem buyurdı: Alaylar (4) düzer, ilerü cemīʿ esbāb cenk müheyyā itdiler. Ḳuş gibi atlara süvār olup süñülerin (5) ve ḳılıçların ellerine aldılar. Adam āvāz ile at āvāzı ʿālemi ṭoldurdı ve giceyle (6) gündüz at ayaġınuñ tozından berāber oldı ve nār u nūra ṣıġınup cenge (7) meşġūl oldılar. Melik Nuʿmān zühreler çāk idici āvāzla cenk idüp çaġırdı (8) ki Ey Benüm Pehlüvānlarum, bugün ġayret demidür. Eger ġayret idüp cān u göñülle (9) cenk idecek olursañuz ʿālemde aduñuz eyü olup yüzüñüz aḳ olur. (10) Ve illā hīç kimse ḳatında ʿizzetüñüz ḳalmaz. Sözüm işidüñ! Dīnde diri mi olmaġa (11) muḥabbet idüp ʿālem içinde rüsvāy olmak. Ḫuṣuṣā ki eger ʿAcem leşkeri (12) sizi ṣarlarsa ʿavratuñuzı ve oġlanuñuzı eletirler, Ḫorāsānda (13)

253b

ṣatarlar ve bunda bāḳī ḳalanuñuzuñ ʿömr-i āhudur, dile geçer didi. Rāvī aydur. Pehlüvānlara Melik Nüʿmānuñ bu sözi ġāyet eṣer idüp her birisi bir ṭarafdan ḳılıçların (2) ve süñülerin alup ʿaẓīm cenge meşġūl oldılar. Bu ṭarafda Āyās gördi ki cenk (3) büyüdi. Leşkerinden dört biñ kişi alup Melik Nüʿmān leşkerünüñ ʿavrat ve oġlanı (4) yanında ḳalan dört biñ leşkerüñ üzerine yürüyüp nice kişi helāk eyler. ʿAvrat (5) oġlan aġlaması leşkeri başdı, şāḍlıḳları ġuṣṣaya müpeddel oldı. Benī Laḥm ḳabīlesinden (6) çoḳ kişi depelediler ve bāḳīsi ölmelerine ve ʿavratları ve oġlanları esīr olmasına (7) cezm idüp gözlerinden ḳan yaş aḳıtdılar. Melik Nüʿmānı nice yirde yaraladılar, çaġırmaḳdan (8) sözi işidilmez oldı. Bular bu ḥālde iken nāgāh Ḥicāz ṭarafından düşmān leşkeri (9) ardından bir āvāz geldi. Baḳdılar, gördiler ki nice pehlüvānlar yel gibi, atlar süvār olup (10) at başına düşüp gelürler. Hemān ki leşkere yaḳın geldikleri gibi düşmān leşkerine ḥamle (11) idüp teveccüh beg ʿalemine itdiler. Bir uzun boylu yigit, bir ṭoru ata binüp öñlerine (12) düşüp gelür ve çaġırup aydur ki Hānī bin Mesʿūd benüm, Melik Nuʿmāna muştuluḳ olsun. (13)

254a

Uş geldüm, yetişdüm ki düşmāndan anı ḫalāṣ idüp aʿdāsını ḳahr idem. (1) Melik Nuʿmān bu sözi işidicek baḳdı, düşinde gördi bī-ʿaynihi (2) kişidür ki gelmiş cenk ider. Melik Nuʿmān bunı göricek ġāyet feraḥ (3) olup Allaha çoḳ şükürler itdi. Cüheyne eytdi: Melik Nuʿmān bu düşi bu vechle (4) gördügi ʿaceb degildür. Bular bu ḥālde iken çıḳageldikleri ʿacebdür ammā bu pehlüvānlaruñ (5) bunda gelmesine sebeb buydı ki Melik Nuʿmān bir gice düşinde görür kim (6) bir büyük fīl aġzından od ṣaça ṣaça gelür, hīç kimseye muḳayyed olmayup (7) Melik Nuʿmānı ḳovar, Nuʿmān öñüne düşüp ḳaçar. Bir kimsenüñ elinden gelmez ki (8) Nuʿmānuñ üzerinden bunı defʿ ide, nāgāh bir kişi çıḳa gelüp aydur ki (9) Ḳorḳma, Yā Nuʿmān, ben seni bundan ḫalāṣ iderin Fi'l-ḥāl fīle ḳarşu (10) varup ḳılıcıyla şöyle çalar ki fīlüñ başı öñine düşer, Nuʿmān (11) bunı göricek ġāyet feraḥ olup aydur. Ey Yigit, ne kişisin. (12) Bu yigit aydur. Benī Şībān ḳabīlesindenün, aduma Hānī bin Mesʿūd (13)

254b

dirler. Fi'l-ḥāl Nuʿmān öyini gelür, tīz buyurur, erkān-ı devlet ḳatına cemʿ olur (1) lar. Bunlar aydurlar Beyti'l-Ḥarāma varup düşiñi Saṭīḥü'l-kāhine yordurmaḳ (2) gereksen fi'l-ḥāl Melik Nuʿmān ʿazm idüp Beytü'l-Ḥarāma gelüp düşini Saṭīḥ (3) El-kāhine ḥikāyet ider. Saṭīḥ El-kāhin aydur. Saña lāzımdur ki (4) ol kişiyi elbetde buldurasın, anuñ sebebiyle oddan

ḳurtulasın. Ve illā (5) helāk olursın, pes buyurdı. Elli kişi çıḳdılar, bunlara eytdi: Yürüñ Benī (6) Şībān ḳabīlesini bi'l-külliye arañ, bu yigidi bulmayınca gelmeñ. Ammā yuḳaruda beyān (7) olunupdurur ki ʿAnter ve ḳardaşı ve yoldaşları bularıñla aramaġa gitdiler idi. Saṭīḥ (8) ü'l-kāhin ʿAntere oġlı içün virdigi ḫaber göñlünden gitmez idi. Nice kim tamām ẕikr (9) olındı. Pes ʿAnter Nuʿmānuñ gönderdigi kişilerle Benī Şībān ḳabīlesi ardına (10) o köyden köye aramaġa meşġūl oldılar. Ne yire ki varsalar siz ne (11) yirden gelürsiz diyü ṣorarlardı, bular cevāb virirlerdi ki Benī Şībān (12) ḳabīlesinden Hānī aḍlu kişi isterüz, bize begümüz şöyle ışmarlayup durur ki anı (13)

255a

bulmayınca yine varmayavuz. Bular bu ḥāl üzerine aradılar. Āḫirü'l-emr bir yere geldiler ki adına (1) Ẕīy-i ḳār dirler Benī Şībān ḳabilesinüñ bundan laṭīf otlu ve ṣulu ve ucuzluḳ (2) yiri yoġdı. Bir nice gün bunda rāḥat olduḳlarından ṣoñra Nüʿmānuñ (3) yārenleri her birisi bir ṭarafa isteyü gitdiler ammā kendü aṣḥābuyla Ẕīḳār yaḳın (4) larında ḳaldı. ʿAnter Nuʿmānuñ yārenleri eglenüp istedükleri kişiyi bulmaduḳlaruna (5) melūl olup dururken nāgāh gördiler ki bir yigit bir süri ḥimār-ı vaḥşīyi öñine (6) bırakmış, dolayı dolayı ḳovar. Naʿrasından ṭaġlar yarılur. ʿAnter bunı göricek (7) Māzine eytdi: Eger şol yigit, cenge daḫı bu vechle depünürse hīc aña kimse muḳābil (8) olmaz. Fi'l-ḥāl bunlaruñ gözi öñinde sūretiydi. Ḥimār-ı vaḥşīnüñ birisini (9) süñüle vurdı hemān sāʿat yerinden deperenmedi, helāk oldı. (10) Bunı ḳoyup bāḳīsi ardına düşti. Māzin atına bindi, segretdi, vardı (11) ki anı alup ol gün ġaẕā idenler ḥattā ḳaṣd itdi, atdan ine ala. Nāgāh bir maġāra (12) dan bir aslan çıḳup bu yigidüñ depeledügi avı Māzinden evvel götürdi. (13)

255b

Maġāranuñ içine yürivirdi, Māzin göricek müteḥayyir olup ne (1) eyleyecegin bilmedi. Sehl ü vaḳt eglenmedi. Bu yigit, bu sürünüñ ekṣerin depeleyüp (2) Māzin ḳatına geldi, gördi ki Māzin durur, avı yoḳ. Çaġurup eytdi: (3) Yā Yigit, avımı sen mi aldıñ? Māzin eytdi: v'Allah ben almadum, belki şol (4) maġāradan bir arṣlān çıḳup aldı ve yine içerü girüp gitdi. Hāni (5) gerçek aydursın ki maġāra yolında ḳan döküldügi gerçeklige delālet (6) ider didi. Fi'l-ḥāl atdan aşaġa indi, sāzın selebin ṭaşra ḳoyup (7) maġāranuñ içine yayaḳ yürüdi. Māzin bu ḥāli bundan görcek (8) taʿaccüp idüp aydur ki v'Allah bu işi kimse itse olmaz ki atın ve cemīʿ (9) yaraġın ṭaşra ḳoyup kendüsini tenha bir maġāra içinde arṣlāna muḳābil (10) ola didi. Māzin bu

fikir dedigin köy içinde degirmen ṭaşı (11) gürüldüsünden ziyāde gürledi, işitdi. Bu āvāzı işidicek (12) Māzin eytdi: Daḫı ḥayf ki bunı ʿaḳl kişi olan ol arṣlān helāk (13)

256a

itdi diyüp ḳaṣd itdi ki bu yigidüñ atın ve sāz ve selebin alup ʿAntere gelmese (1) Nāgāh gördi ki ṣol elinde avı ve ṣaġ eliyle aṣlānuñ altına yapışmış.(2) Aldı, aṣlānı ṭaşra çıḳardı, adam oġlanı bir ḳaḳduġı yoldaşına ne (3) vechle söylerse bu daḫı bu aṣlana ġażab idüp aydur ki Ne gidi (4) sin ki Hāni bin Mesʿūduñ avın alasın, v'Allah imden girü senüñ işüñ bitdi. (5) diyü ṣol elindeki ḥimār-ı vaḫşiyi bıraḳdı ve iki eliyle aṣlānı yire urup (6) helāk itdi ve andan ṣoñra atına süvār olup sazın ve selebin (7) giydi ve Māzine eytdi: Yā ʿArabuñ Ulusı ne kişisin, ne yirden (8) gelürsin? Eger şimdiki ḥālde ʿale'l-tāʿcīl sefere gitmelüsiñ. Ne miḳdār (9) yetecekse şu atdan getür. Eger teʿcīl gitmelü degülseñ gel, (10) menzilimize varalum, bir dem rāḥat ol, kim menzilimiz ġāyet yaḳın durmazın (11) Bu sözi işidicek eytdi: Yā Yigit, varmazın. Zīrā ben yalñuz (12) degülin. Bil ki biz elli atluyuz, Melik Nüʿmān bizi bu vilāyete bir kişi (13)

256b

istemege viribdi Hāni, Melik Nuʿmān adın bu yigidin işidicek elinde (1) ki avın bıraġup aydur Nuʿmān, ol didüñüz yigidi istemege sebeb ne dü (2) şdi? Māzin eytdi: Nuʿmān bir gice bir ḳorḳulu düş gördi diyüp (3) evvel-i āḫir ḥikāyet ḫaber virdi. İmdi beñzer ki ol istedügümüz yigit (4) sensin didi. Rāvī Hāni Māzinden bu sözi işidicek fikr (5) iderek Māzinle yola girdiler. Bu ṭarafda ʿAnterle yoldaşları Māzine muntaẓır (6) olup durırlar iken nāgāh gördiler ki Māzinle bir yigit gelür. ʿAnter hemān (7) gördükleyin Māzine Eger bu, yanuñca gelen yigidüñ adı Hānī ise istedügümüz (8) kişi budur. Nuʿmān maḳṣūdına yetişdi didi. Māzin eytdi: Belī, (9) adı Hānīdür. Ben daḫı gördügümleyin sizcileyin didüm. Māzin Hāmīdin (10) gördügi hünerleri ʿAntere ḫaber virdi. ʿAnter Hānīye yaḳın gelüp boġazına başdı (11) ve yanlarına uydı. Bundan ṣoñra Nuʿmānuñ düşi ḳıṣṣasını ʿAnter daḫı ḫaber virdi. Hānī feraḥ (12) olup eytdi: v'Allah, ben daḫı bu söze ġāyet şād oldum. ʿAnter ne vecḥden ġāyet (13)

257a

şādsın? didi. Hānī aydur Benüm ʿammümüñ bir ḳızı vardur, adına Eṣele dirler ʿammümden (1) anı istedüm, ḳabūl itdi. Likin çoḳ nesne istedi, ḥatta biñ deve diledi. (2) Bu fikirle yatdum, nāgāh ḳulaġuma Ḫātifden bir āvāz geldi, melūl olma ki bir ata (3) süvār olup bir katına biñ deve senüñ eliñe girüp maḳṣūduña vāṣıl (4) olsuñ gerek. Hīç bunda şüpheñ olmasun. didi. Yā ʿArabuñ Ulusı, çünki (5) Ḫātifden bu āvāzı işitdüm, müteḥayyir olup yürürdüm. Oldı ki size bulaşdım. (6) Pes baña lāzımdur ki ʿArab beglerine varam bu sırrıñ ḥaḳiḳatin isteyem. Benī ʿAbs (7) ṭā'īfesinden her kişi ki bu kelāmı işitdi, şād olup müteḥayyir oldılar. (8) ʿAnter eytdi: Allah Teʿālā bir kişiniñ murādını ḥāṣıl ḳılmaḳ istese uş (9) bu vechle aydur didi. Bundan ṣoñra ʿAnter Hānīye eytdi: Ey Yigit, ne ḳadar (10) öküz var ve ne miḳdār atluñuz vardur? didi. Hānī eytdi: Yedi yüz miḳdār (11) erenlerümüz vardur. Likin cemʿümüzüñ işi yırtıcı cānavārlar olmaḳdur didi. Andan (12) ṣoñra Hānī ʿAntere eytdi: Ey ʿArabuñ Seyyidi, baña ḥālüñüzüñ ṭoġrusın diyiñ. (13)

257b

Benüm şimdiki ḥālde sizüñ sözüñüzde şükküm vardur. Zīrā sizüñ dilüñüz ehl ü ḥicāz dilidür. (1) Siz Melik Nuʿmānuñ aṣḥābından ehli ʿIrāḳdan dirsiz, pes bu söz nice rāst olur ʿAnter (2) eytdi: Ol Allah ḥaḳḳı içün ki yeri gögi yaratdı ve ḳulllarına rızḳ virdi. Melik Nuʿmān aṣḥābından- (3) -uz ammā dilüñüz Ehl ü ḥicāz dilidür, didügüñ gerçek aydursız. Zīrā Mekkede ṭoḳduḳ. Likin Melik (4) Nüʿmānla anda buluşduḳ Saṭīḥ El-kāhin düşini yordıġından ṣoñra bizi seni istemege gönderdi (5) diyüp cemīʿ geçen mācerāyı ḫaber virdi ve daḫı ḥaḳīḳat ḫaberi ṣorarsañ ben ʿAnter bin Şeddādın, Māzin (6) ḳardaşumdur ammā Melik Nuʿmānıñ aṣḥābı her birisi bir ṭarafa seni ḥabt-cū itmege gitdiler Rāvī eydür: (7) Hānī Māzinden hemān ki bu sözi işitdi fi'l-ḥāl iki ayaġı üzerine durı gelüp ʿAnterüñ iki gözi (8) arasın öpdi ve eytdi: Ey Benüm Seyyidüm, müpārek atuñla seni bunda ḳanġi yel esüp getürdi (9) veyāḫūd atıñ ṭoynaġı altında yirine ḫōş ḳarār buldı? v'Allah senüñ geldügüñ sebeb ile ṭāliʿmüz (10) ḫūb olup bu vilāyeti müşerref ḳıldıñuz. Zīrā bundan öñdin mücerred sizüñ añladuġuñuz sebeb ile (11) raḳṣ idüp vecd olurduḳ ve şol ʿāşıḳlar ki maşʿūḳlarınıñ evṣāfı zikr olıcaḳ bī- (12) hōş olduḳlarınlayın biz daḫı bī-hōş olurduḳ. Zīrā sen pehlüvānlarıñ güneşisin. El-ḥamdü (13)

258a

li'l-lah ki görüp müşerref olduḳ diyüp nice münāsib ebyātla ʿAnteri medḥ itdi ve andan (1) ṣoñra Yā Pehlüvān Melik Nüʿmān senüñ gibi yardumcısı Muʿāvin varken dönüp beni

yarduma (2) ṭaleb itdigin ʿacebleyüp didi eyle diyincek ʿAnter eytdi: Hānī, her ne ṣıfatla sen beni tavṣīf (3) itdiñse anlar benden senden ẓāhirdür ve hem Allah Teʿālā eger seni dilemese sende nite bunuñ gibi (4) ḳuvvet ve bahādırlıḳ ḳopdı ve daḫı şol kimsenüñ ki ecelini Allah Teʿālī senüñ elüñde taḳdīr ide. (5) Kimsenüñ zühresi yoḳdur ki anı öldüri bile bular Bu vechle biribirine dōstluḳ iẓhār iderken (6) Nuʿmānuñ aṣḥābı cemīʿ Şībān ḳabīlesini arayup istediklerin bulmaduḳlarına melūl maḥzūn (7) çıkageldiler. ʿAnter bunları göricek ḳarşu varup maḳṣūda vāṣıl olduḳlarını ḫaber virdi. (8) Cemīʿsi işidüp Hānīniñ ḳatına gelüp muḫabbetiñ saʿīd oldı. Yā Hānī didiler, Hānī daḫı ferruḫ (9) olup bildi kim Allah Teʿālā buña saʿādet ḳapusın açdı ve menzilini nice ḳıldı ve bu ḫaberi Hānī (10) aṣḥāb işidüp cemīʿ evlerine ḫaber virdiler. Nice gün şādılıḳlar itdiler ve cemīʿ Zīḳār ḫalḳı (11) ḳurbānlar idüp ʿaẓīm ḳonuḳluḳlar itdiler. Ammā ʿAnter bildi kim taḥḳīḳ Nüʿmānıñ maḳṣūdı ḥāṣıl (12) oldı. ʿAbleniñ muḥabbeti ġalebe idüp ve oġlı bu ittiġi ḫaberin işidicek hīç daḫı ḳarār ḳılmayup Hānīden (13)

258b

destūr diledi ve ʿazm-i Benī ʿAbs ḳıldı ve bāḳī Nuʿmānuın aṣḥābı yidi gün mikdārı Hānīyle ḳarār (1) ḳıldılar, yidi günden ṣoñra dilediler, Hānī ḳabūl idüp aṣḥābından elli bahādır yigit iḫtiyār itdi ve bunlara (2) eytdi: Benümle gelüñ, kim sizi niʿmete mustaġriḳ idem didi. Bunlar daḫı ḳabūl idüp bi'l-külliye ne miḳdār (3) cenk āletleri varsa alup ʿAzm-i Melik Nuʿmāna ḳıldılar. Bir nice gün becid sürdüklerinden soñra (4) ṣaḥrāya geldiler, gördiler ʿālemi ḳarañuluḳ ṭutmış. Yıldırım gibi bu ḳarañuluḳ arasında ḳılıclar yıldırdılar (5) ve at süheyl ve erenler āvāzı cihānı mālāmāl ḳılmış, bunı göriccek Hānī Nuʿmānıñ aṣḥābına (6) eytdi: Maʿlūm oldı ki siz Nuʿmāndan ayrılalıdan berü ʿālem Nuʿmānıñ gözine ṭar olmış (7) buyurdı, bir yüce ṭaġ üzerine çıḳup eytdi: Tīz dutuñ ʿArab leşkeri ḳanġısıdur, (8) ʿAcem leşkeri ḳanġısıdur, baña bildürüñ didi. Bunlar aytdılar. Şol tōz içinde olan (9) ʿalemler Nuʿmān ʿalemleridür ve çevresinde üşüp cenk iden leşker Melik Kiserī ṭāifesidür (10) ve gör ki Nuʿmānıñ gözine Allah Teʿālā ʿālemi nice ṭar itmiş, bundan murād nedür, kendüden (11) ġayrı kimse bilmez. didiler. Peş ṣavāb budur ki evvel şol ʿavrat ve oġlan (12) üzerinde olan leşkere ḫamle idevüz. Andan ṣoñra Nuʿmān üzerindeki (13)

259a

leşkere ḥamle idevüz didiler. Hānī eytdi: Āḥd-i ḳadīm ḥaḳḳı içün, bu leşker deñizleriñ ḳaṭresi miḳdār (1) ınca daḫı olcaḳ olursa öñi ṣoñı ḥāli bilmedin ʿArabıñ üzerinden defʿ etmeden, (2) inmeyem diyüp Āyās bin Ḳabīża ʿaleminīn üzerine ḫamle itdi. Yuḳaruda beyān olunupdur, didi ki Āyās Nuʿmānıñ (3) Teʿallüḳātı üzerine düşüp biñ miḳdār leşkerin helāk idüp ʿavrat ve oġlanları ortaya alup ġāyet (4) bekledüp durur idi. Nāgāh Āyās girdi, kendü leşkeri ardlarına baḳup ḳaçarlar. Hānī bularuñ ardlarınca ḳovar. (5) Her kişi kim Hānīye muḳābil olur, ṭāḳat ṭāḳ olur ve atlunuñ ardından yitüp ḳuvvetle ḳaldırır, ḳılıcla (6) ortasından çalar, iki pāre idüp yābāna atar ve birine daḫı yapışur. Āyās naẓar ḳıldı, gördi kim memleketüñ (7) ekṣer bahādırları helāk itdi, giderdi. Peş süñüsin eline alup Hānīye ḫamle itdi. Bunı gördi Hānī (8) daḫı üzerine hücūm itdi. Āyās öñinde üç pehlüvān depeledükden ṣoñra Āyāsa süñü ḥavāle idüp (9) bir vechle urdı ki atdan yıḳup fi'l-ḥāl bunda ḳoyup Benī Şībāndan bir nice pehlüvānlara (10) ışmarladı. Bundan ṣoñra yoldaşlarına eytdi: El-ḥamdüli'l-lah ki bunlaruñ atası tamām oldı. Diñ imdi (11) girü Nuʿmānuñ üzerindeki çoḳ leşker üzerine ḥamle idelüm ammā ḳaṣduñuz Nuʿmānuñ üzerine olsun. Ümīddür kim (12) Nuʿmān helāk olmadın yetişevüz diyüp bi'l-külliye Benī Şibān bahādırları ḫamle itdiler ammā Melik (13)

259b

Nuʿmān leşkeri ġāyet buñalup helāk olmalarına ḥükm itmişlerdi. Likin Nuʿmān Hānīnüñ (1) Yā El-Şībān Han, ben Mesʿūd, benüm didügün işidüp düşde gördim yigit ḥaḳīḳat buydı. (2) Bunlar ? nṣabr idüp dururlardı. Peş Hānī ol gün ʿuḳūl-ı (3) müteḥayyir olıcaḳ cenk itdi, her kişiye kim ḫamle itse öñünden ḳaçardı. Nuʿmān maġlūb iken ġālib ḳıldı. Zīrā (4) Allah Teʿālā Nuʿmānuñ nuṣretin diledi ve düşinde gördigi kişi uyanuḳluġunda kendünüñ ḳur (5) tulmasına sebeb ḳıldı. Anıñçün kim düşi Teñri Teʿālā kendüyle ādem oġlanlarunuñ arasında ḳoyup (6) durur. Gāh anuñla ḳorḳudur gāh sevindirir. Rāvī rivāyet ider ki (7) Hānīye kimse muḳābil olmayup ve muhābet ʿAcem leşkerinüñ göñüllerine (8) eṣer itdügüçün aḫşam olmadın Nuʿmānuñ üzerinden ṣoyup ʿalemleri (9) üzerine bıraḳdı. Lākin Nuʿmān leşkerinüñ bahādırlarından (10) niçe kişi esīr idüp dururlardı, iki ṭarafdan (11) dönüp yerlerinde ḳarār ḳıldılar ammā Benī Ṭayy (12) ṭāʾifesi maḥbūs oldıġına ġāyet melūl olup Fars leşkerünüñ begleri ḳatına geldiler. (13)

260a

Aña çoḳ söz söyleyüp şikāyet itdiler, ol eytdi: Melūl olmañ ki bu gice siz (1) Numānuñ etrāfını taʿyīlüñ ṣabāḥ görüñ ki ben bulara ne iş işlerin. Likin Nuʿmān Hānīye ḳarşu varup baġrına (2) başdı ve çoḳ duʿālar idüp aḥvālinden ṣordı. Nihāyetde bi'l-külliye ḫaber virdi. Nuʿmān Ey Oġul, (3) v'Allah senüñ geldügüñ sebeble ölmişken yine ḥayāt bulduḳ, ġussamuz şādlıġa müpeddel oldı. Eger ʿAnter (4) daḫı sizüñle bile gelse işimüz daḫı ḫūb olurdı. didi ve Melik Ḫüdāvendle kendü arasındaġı (5) mācerāyı bi'l-külliye ḫaber virdi. Hānī eytdi: Ḫavf itme ki bu düşmānlar ki biz senüñ üzerinden defʿ (6) iderin. İnşāʾllah sizüñle ki Ẕīkāra varup ben erenlerüm ile buluşduġumdan ṣoñra göresin ki (7) Melik Kiserīye ne idecegin? didi. Nuʿmān bu sözi işidicek ġāyet feraḥ oldı ve ḥaḳīḳat (8) bildi ki düşinde gördügi yigitdür. Ol gice anda şād-ı ḥürrem yatdılar cünki ṣabāḥ oldı cenk (9) yaraġın meşġūl oldılar. ʿAcem leşkerinüñ begleri buyurdı Ne miḳdār esīr varsa meydān ortasına (10) çıḳup Nuʿmān leşkerine ḳarşu boyunlarını uruñ, didi ve andan ṣoñra Bi'l-külliye ardlarına ḥamle idüp (11) tārumār idelüm ve ʿavratları ve oġullarını ayırd idüp mālların yaġma idelüm didi. Cemīʿ (12) leşker bu sözi müvecceh görüp ne miḳdār esīr varsa zencīrle meydānuñ ortasına (13)

260b

getürdiler, ḳaṣd itdiler boyunlarını uralar. Bu ṭarafda Nuʿmān, bu ḥāli göricek ġāyet melūl olup Hānīye (1) eytdi: Uş, benüm pehlüvānlarum depelemege getürdiler, sen ne tedbīr idersin, didi. Hānī eytdi: Sen daḫı (2) Āyāsı ortaya çıḳar pehlüvānlarumı ḳayırırıñ, ben daḫı Āyāsı ṣalıvireyim, boynın ururındı. Eger (3) rāżī olurlarsa ḫōş ola, mecāl virme, düşmanuñdur depele ve andan ṣoñra ben Medāna gireyim göre (4) sin, anlara neler idem didi. Nüʿmān Hānīnüñ sözini ḳabūl idüp buyurdı, Āyāsı meydāna getürdiler. (5) Ḥikāyet Āyāsa ḫaber virdiler, Āyās daḫı bu ḳışṣaya vāḳıf olıcaḳ ʿAcem leşkeriniñ beglerine bir adam göndder- (6) -di, eytdi: Ol esīrleri depelemesin, ṣalıvirsin. Tā kim beni daḫı bunlar ṣalı (7) vireler. Vallā beni daḫı helāk iderler. Bilmiş olasın, ben öldügümden ṣoñra (8) aṣḥābum seni ḳorlar, giderler. Düşmān üzeriñe ġālib olup seni tārumār ider. (9) Melik Kiserī ḳatına başuñ aşaġa olur, Allah bilür kim ġaẕabla saña (10) ne ider didi. Bu ṭarafda çünki Āyāsuñ gönderdügi adam gelüp bu ḫaberi (11) ʿAcem leşkeri beglerine ḥikāyet itdi. Bu daḫı fikr idüp eytdi: (12) Vech budur ki bu esīrleri ṣalıvirem, Āyāsı ḳurtaram. Bu miḳdār adam ṣalı (13)

261a

virdigimle Nuʿmān ne ḳadar ḳuvvet bula, bizüm leşkerümüz on onlarca vardur didi. Buyurdı, (1) Cemīʿ esīrleri ṣalıvirdiler. Şunuñ üzerine kim Āyās daḫı Nuʿmān ṣalıvire. Çünki bu esīrler (2) Melik Nuʿmāna geldiler, Nuʿmān daḫı Āyāsuñ atını sāz u selebin yine virüp ṣalıvirdi. Andan (3) Āyās gelüp Benī Tayy leşkerine emr itdi. Cemīʿ kavm gök demüre mustaġrik olup at arḳasına (4) geldiler. ʿAcem leşkeri daḫı cemʿi ālet cengi müheyyā idüp ḥāẕır durdılar. Bu ṭarafda, Hānī bin Mesʿūd (5) Melik Nuʿmāna eytdi: Sen Benī Laḫm leşkerünüñ ʿalem dibinde ṭur, deprenme. Anları saḳlayın, bunları tārumār (6) idüp cemīʿ neleri varsa döñüp ḳaçsınlar, gitsinler didi. Andan ṣoñra Benī Şībān (7) pehlüvānları, siz benüm ḳafamı ṣaḳlañ. Göresiz ki bulara ne ʿaceb işler itsem gerek diyüp atın meydāna (8) sürdi. Raʿd-vār, naʿra urdı ve cevelān gösderüp meydān ortasında durdı ve eytdi: Yā Fāris (9) leşkeri, biñer biñer ḳaçıgelsün, ben yalñuz atlara muḳābil olayın. Bundan daḫı ʿāciz olıcaḳ olursañuz (10) sizüñ leşkerüñüzü cemīʿ ʿazabla ʿAcem leşkeri ḥamle itsünler. Bugün size bir iş ideyin ki (11) bundan ṣoñra ʿālem içinde gelüp dāstān ola didi. Melik Kiserī leşkeri (12) Hānīnüñ bu sözini işidicek bölük bölük üzerine ḥamle itdiler, Hānī daḫı bunlarla (13)

261b

ḳılıcla ve süñüyle cenk iderken altında atı ṭāḳati ḳalmayup başı üzerine bıraḥdı. Likin (1) Hānīnüñ heybetünden ḳorḳup kimse Hānīnüñ yanına varmadı, Hānī ol aradan dönüp (2) yine Nüʿmān ḳatına geldi, ol atdan inüp bir ata daḫı bindi. Bir ġayr-ı keskin ḳılıc doḳundı keʿenne (3) ʿĀd ḳavmi gibi ve Şeddād pehlüvānları gibi ol vaḳte münāsib beytler oḳıyı oḳıyı meydāna yine geldi. (4) ʿAcem leşkerine naẓar itdi. Gördi ki begler bunuñ yanına cemʿ olmışlar, danışıḳ iderler. Hānī (5) Benī Şībān ḳavmine eytdi: Ḥāẕır oluñ ki şol cemāʿātüñ ardına ḥamle idelüm. Ümīddür ki (6) ʿalemlerini yıḳacaḳ bu leşkeri ṣayavuz. didi ve bir nice kişi Nuʿmāna gönderüp eytdi: Heman ʿAcem (7) leşkerünüñ ʿalemi aşaġa olduġlayın Benī Laḫm pehlüvānlaruyla ḥamle itsün. Tā kim bu leşkerüñ (8) işün bitirevüz didi. Rāvī eydür: Eyās bin Ḳabīża, Hānīden bu erligi (9) göricek Melik Kiserīnüñ nāib ḳatına varup eytdi: Bu şeyṭān ki (10) Nüʿmāna yarduma gelmişdür. Ḥicāz vilāyetünüñ bahādırlarındandur. İmdi (11) biz hīç dönmeyüp eger pehlüvānlarumuzı tenhā tenhā göndericek olursavuz cemīʿ (12) sini helāk ider. Ṣavāb oldur ki bi'l-külliye üzerine ḥamle idüp süñüyle (13)

262a

bunuñ işin bozavuz. Valla bizden buña yalñuz kimse muḳābil olmaz didi. Melik (1) Kiserī, nāibi Eyāsdan bu sözi işidicek eytdi: Biz, senüñ söziñe uymazuz. Zīrā (2) bular seni esīr idüp dururlar, bunlardan senüñ yüregüñ mecrūḥ olupdur (3) ve imden girü biz senüñ ardıña şehādet iderüz ki sen Melik Kiserīnüñ (4) emrine muṭīʿ olmazsan bu cengüñ işi tamām olduġundan ṣoñra göresin ki ben saña neler (5) idem didi. Eyās bu ḫaberi işidicek eytdi: Benüm üzerime bu şehādeti nice ide (6) bilürsin ki bundan evvel görmedigimi ne vechle cenk idüp nice pehlüvānları esīr (7) idem. Benüm ḥaḳḳıma bu vechle şehādet idesin, seni görelüm ki ne hüner işlersin ki anıñla (8) faḫırlanasın didi. Rāvī eydür: Bular bu mücādelede iken nāgāh leşkerüñ bir ṭarafdan (9) bir naʿra işitdiler, ṣandılar ki yerüñ aşaġası yuḳaru döndi. Ṣıġırcıḳ arasına atmaca girmiş (10) gibi bölük bölük bu leşker ḳaçar. Kiserīnüñ nāib naẓar itdi, gördi ki Hānī bin Mesʿūd (11) ve Benī Şībān pehlüvānlarla ḫamle itmişdür. Sürdi, kendü ʿalemi üzerine dönmiş (12) hemān bu ḥāli görcek ʿalemin dibinden ilerü vardı. Diledi ki biraz vaḳt (13)

262b

cevelān göstere andan Hānīye muḳābil ola. Likin Hānī mecāl virmeyüp yıldırım (1) gibi yetişdi, gögsinde bir süñü urdı, eglenmeden yüregin yarup boġazından ṭaşra çıḳdı. (2) Fiʿl-ḥāl atından aşaġa düşdi. ʿAcem leşkeri bunı göricek feryād idüp bi'l-külliye ḫamle (3) itdiler. Melik Nuʿmān daḫı nuṣret kendünüñ olduġın bilüp Benī Laḫm leşkerine Niye dursuz? (4) diyüp çaġırdı. Bunlar daḫı Hicāzın ʿāmir öñlerince ḫamle itdiler. Ḥicāzın ʿāmirü ve cemīʿ (5) Nuʿmānuñ leşkeri ekṣerī mecrūḥ olduḳları sebeble buñalup dururlardı. Likin (6) ġayret idüp ʿaḳıllar müteḫayyir idici cenkler itdiler. Ammā Eyās, Melik Kiserīnüñ Hānī nāibini (7) helāk itdügün göricek şāḍ olup eytdi: Benüm ḥālüm bundan ḫōş oldı. Zīrā (8) ben esīr oldum ve yine ḫalāṣ oldum, bu ḫalāṣ bolmadı. Āḫirü'l-emr cemīʿ ʿAcem leşkeri reʾīslerünüñ (9) helāk oldıġın görüp ardlarına maġlūbiyyet ẓāhir olcaḳ. Bi'l-külliyye ṣanup her biri başlu başun (10) alup bunlara varsa döñüp ḳaçdılar. Hānī ve Nuʿmān cemīʿ leşkeriyle aḫşām olınca ḳodılar, neler varsa (11) yaġma idüp şād u ḥürrem yine döndiler. Cemīʿ ḫalḳ Hānīye ḫayr duʿālar itdiler. Hānī Nuʿmāna eytdi: Yā Melik, (12) v'Allah eger size bu ḥāletde yetişecegim bilsem cemīʿ Benī Şībān bahādırların ile alup gelürdüm. Cemīʿ ʿAcem (13)

263a

leşkerinüñ birin ḳurtarmazum didi. Nuʿmān bunı işidicek Hānīye çoḳ duʿālar itdi. (1) Ol gice anda ḳarār ḳıldılar, ṣabāḥ olucaḳdı Ẕiḳar ṭarafına teveccüh oldılar. Hānī ġāyet feraḥ olup (2) Nüʿmāna vaʿdeler ider ki Hīç teşvīşlenme ki imden gerü seni hīç bir ʿAraba daḫı muḥtāc itmeyem. Likin Zī (3) kāra yaḳın geldikce maḥbūbısını dilinden ḳovmaz münāsib ebyāt oḳı oḳı gelür. Ḥicāzın ʿāmiri Melik (4) Nuʿmān ve ḳardaşları Hānīnüñ bu aḥvālin göricek buña ġāyet ʿizzet-i ḥürmet itdiler ve bildiler kim ol zamānda ancılayın kişi (5) bulunmaz. Bu ḥāl üzerine gitdiler āḫirü'l-emr Zīkāra yaḳın geldiler. Hānī fi'l-ḥāl Benī Şībān ḳavmine bir kişi gönder- (6) -di. Melik Nuʿmānuñ geldügin ve cemīʿ aḥvāli bildürdi. Benī Şībān ḳavmi bu ḫaberi işidicek şād u (7) ḫürrem olup Benī Şībānuñ seyyidi Bedir bin ʿAbd-Şemsle süvār olup ḳarşu çıḳdılar. Hōş ʿizzet-i (8) ikrāmla getürüp ḳondurdılar ve andan ṣoñra ulu ḳonuḳluḳlar itdiler. Bir nice gün bu ḥālle ṭurduḳlarından (9) ṣoñra Ḥicāz vilāyetine ve Benī ʿAbs vilāyetine adamlar ṣalup leşker cemʿ itmege meşġūl oldılar ve (10) Melik Kiserī ṭarafından ne ḥāl ẓāhir olur diyüp muntaẓır dururlar. Bunlar bu ḥālde biz geldük ʿAnter (11) bin Şeddād ḥāline vaḳt kim ʿAnter bin Şeddād, Hānīyi Nuʿmāna gönderüp kendüsi ḳavmine gitdi. Gice ve gündüz (12) dimeyüp yürürdi, oġlı ḫaberi cerāḥatla ḳalbi mecrūḥ olup ʿālemi gözi görmez olup giderdi. (13)

263b

Benī ʿAbs vilāyetine yaḳın gelicek nāgāh bir ıssuzluḳ yirde yalñuz ḳabir gördi. (1) Ey benüm yārenlerüm, şol ḳabir Muḳri'l-Vaḥşuñ ḳabridür diyüp atından aşaġa (2) indi, aġlamaya ve feryād u fiġān itmege meşġūl oldı. Şol miḳdār aġladı ki (3) ḳabir üzeri yaşa ġarḳ oldı. Māzin bu ḥāli göricek ey ḳarındaş ḳalbiñden (4) teşvīş gider. Neden bildüñ ki bu ḳabir anuñdur? ʿİlm-i ġayb ḫōd bilmezsin. Ṣabr it, ḳabīlemize (5) varalum, ölü mi diri mi ḥaḳīḳat-ı ḥāli bilelüm. Aña göre yarak idelüm didi. ʿAnter (6) Ey ʿArab Ḳavmi, bu ḳabri göricek ṣabur ve ḳarārum ḳalmayup bu vechle aġlamaḳdur. ʿAyn- ı (7) ʿömrüm içinde hīç görmeyüp dururın didi. Emr itdi: (8) Anın bu gice bu ḳabrüñ yanında yatalum. didi. Bunlaruñ kimisi (9) indi ve kimisi inmedi. Fi'l-ḥāl bu ḳabrüñ üzerinden ve eṭrāfından (10) otlar bitüp yemyeşil oldı. ʿAnter bu ḥāli göricek eytdi: Yā Benī ʿAmmī, şimdi ben ḥaḳīḳat (11) bildüm ki işbu ḳabir Muḳri'l-Vaḥşuñ ḳabridür. Bu biten otçaġazlar bize ḳonuḳluḳdur pes aġlamaġa ziyāde (12) idüp cigerler yaḳıcı merṣiyeler okudı? Çünki ṣabāḥ oldı, bunlar gitmege yaraḳlandılar. (13)

264a

ʿAnter eytdi: Ey Yārenler, bu ḳabir Muḳri'l-Vaḥşuñ olmasında şüpheñüz varsa baʿżuñuz (1) birer vaḳt yanında dursun, görsün ki ol otcaġazlar nice olur. Rāvī eydür: (2) Māzin ve bir nice kişi daḫı ḳabrüñ yanında durdılar, bir sāʿat geçmeden ol otlar bi-külliye tāze iken ḳuruyup (3) gene hīç bitmemiş gibi oldı. Bular bu ḥāl görüp ʿAnterüñ ardından ʿAntere bu ḥāli ḫaber virdiler ve ʿAnterüñ sözine inandılar. (4) Rāvī eydür: Ol gün ʿAnter ṣabāḥdan eglenmedin ve diñlenmedin sürdi .Tā kim Benī ʿAbs vilāyetine yaḳın oldı, (5) aṣḥābına ḫaber olup ʿAntere ḳarşu çıḳdılar. Öñlerince Meysere, bir yanında Şeddād ve bāḳī Benī Ḳırādıñ pehlüvānları, (6) ortalarınca Şeybūb geyik gibi cemīʿsünüñ öñlerine düşüp gelür. Şeybūb yaḳın gelicek nidā idüd (7) eytdi: Yā Ebü'l-Fevāris, oġluñ Meysereden ʿAnter ne nesne muştulayın saña ki Allah Teʿālā rūzī ḳıldı? (8) didi ammā Meysere filḥāl atdan aşaġa inüp atasına ḳarşu vardı. ʿAnter Meysereyi göricek (9) āʿżāları ḥarekete geldi. Ata oġlını gördi ki ve ḳatına ne vecihle olursa bu daḫı öyle oldı. Ḥatta (10) ġāyet feraḥdan aġladı ve baġrına başdı, bu ḥāle müteḥayyir oldı ve döndi Şeybūba eytdi: Yā Ḳarındaş, (11) baña ḫōd Meysereyi Saṭıḥ el-Kāhin ḫaber virüp dururdı. Ḥaḳīḳat-ı ḥāle vāḳıf olup dururdum. (12) Likin siz neden bildüñüz ki bu benüm oġlumdur ve bunuñ anası kimdür didi. Böyle dincek Şeybūb (13)

264b

eytdi: Yā Ḳarındaş, bunuñ anası Mihriyedür ki Benī Dārem vilāyetine varup Leḳıṭ bin Zerāre (1) nüñ ḳatından atıñı aldugumuz vaḳtin bilse alup çıḳdugumuz ḫaṭundur didi ve daḫı bilmez misin (2) ki Leḳıṭ bizi atımız o oldugı sebeble incitdigiçün biz daḫı anı incidelüm diyüp bu derde anasıyla (3) bile yetmedüñüz mi āḫir gelirken ʿammüsi oġlına bulaşup öldürmege ḳaṣd itdüklerinden ṣoñra (4) aña Mihriyeyi ışmarlamaduñuz mı didi. ʿAnter bu sözi işidicek, tamām ḥaḳīḳat-ı ḥāl maʿlūm (5) olup Şeybūba eytdi: Ey Ḳarındaş, Mihriye şimdiki ḥālde diri midür vayāḫūd ölü mi? (6) Şeybūb eytdi: Şimdiki ḥālde diridür, aña münāsib maḳāmlarını virüp dururın. Benüm (7) civārumda olur didi. ʿAnter bu sözi işidicek ġāyet feraḥ olup ḥavādiṣ-i eyyāmı (8) taʿaccüp itdi. ʿArab ʿahdi ḥaḳḳıçün ki mecmūʿyı ʿālemiñ ḫalḳ Teñrinüñ işine müteḥayyir olur. Ḫayırdan (9) şerden ne idecegin kendüden ġayrı kimse bilmez didi. Benī Ḳırād ḳavmine selām virüp atına (10) süvār oldı ve andan ṣoñra oġlı bindi. Likin Muḳri'l-vaḥşuñ oġlı Sebiʿül-Yemene naẓar (11) itdi. Gördi ki ḳaralar giymiş ḥaḳīḳat bildi ki Muḳri'l-Vaḥş vefāt itmiş ʿUrvaya (12) Muḳri'l-Vaḥşuñ ḥālinden ṣordı. ʿUrva Yā Pehlüvān, bizümle gelüp buluşmadı. (13)

265a

hemān ol cerāḥatden yolda helāk oldı, yol üzerinde defn itmişler didi. ʿAnter (1) vāveyla diyüp çoḳ teʾessüf idüp eytdi: ʿArab ʿAraba ḥaḳḳı anıñ firāḳı habsı oġlum Meysereye (2) buluşduġum feraḥḥiyatı unutdurdı didi. Likin ḥükm Allahuñdur ʻ İnnā Lillāhi ve İnnā İleyhi Rāciʿūn’[81] (3) diyüp Sebiʿü’l-Yemen baġrına başup iki gözinden öpti, ḫilʿat giyürüp ḫāṭırın ile aldı ve Cemīʿ (4) nem varsa ey oġul senüñ olsun. O senüñ ḥükmüñde olsun, melūl olma didi. Andan ṣoñra (5) yürüyüp evlerine yaḳın geldiklerinleyin Melik Ḳays ve ḳardaşları ḳarşu çıḳup görüştiler Ḫōş (6) geldüñüz oġul, müpārek olsuñ şevketüñ. Ziyāde oldı didiler ve Melik Nuʿmān aḥvālünden (7) ḫaber ṣordılar. ʿAnter daḫı evvel-i āḫir ḥikāyet ḫaber virdi. Andan çādurlarına gelüp ḳondılar. (8) Andan ṣoñra Meyserenüñ anası Meysereye buluşup kendü ḥālinden ve oġlı ḥālinden ḫaber (9) ṣordı. Meyssere daḫı ʿAnteriñ elin öpüp eytdi: Yā Pehlüvān, şol vaḳt ki sen beni (10) Dārem vilāyetinden alup gelürken ʿammüm oġluna yolda buluşup beni aña ışmarladuñ ve aytduñ (11) ki Bunı senüñ elüñden gücle alurlar. Kendü ḳavmüñ ḳatına iletme, bilki bunı bir ġayrı (12) vilāyete ilet didiñ. ʿAmmümoġlı daḫı beni ġāyet sevdiginden sizüñ sözüñüz dutup (13)

265b

beni Yemenüñ zevāyāsına iletdi. Bir ḳavmüñ içinde ḳodı ki anlara ‘Benī Seḥāb’ dirler bir nice zamān (1) durduġumuzdan ṣoñra oġluñ Meysere vucūda geldi. ʿAmmümoġlı Meyserenüñ ḳarluġun göricek (2) göñline şüphe düşüp benüm ḥālümden ṣordı. Ben daḫı senüñle benüm aramda geçen mācerāyı (3) ḫaber virdüm. Benüm sözümi işidicek sizi sevdügünden baña yine göñli ḫōş oldı. İmdi (4) bu ḳavm nā-gāh bu oġlanıñ ḥālin bilüp bizüm başumuza ḳaḳalar. Pes ṣavāb budur ki bu yirden (5) gidüp bir ġayrı yire daḫı varavuz, varduġumuz yirde ṣorcaḳ olurlarsa diyevüz ki (6) cārīyeden ṭoġdı, cārīye vefāt itdi, biz sevdügümüzden besliyoruz didi. v’Allah (7) Yā Pehlüvān, eger senden ḫavf itmesem öldürürdüm. Likin senden ḳorḳtum, öldürmedüm. (8) Pes Benī Seḥāb ḳavminden gidüp Benī Büşrā bin Cüheyne ḳabīlesine geldük, biş gün dur (9) duġumuzdan ṣoñra ʿammümoġlı ġazāya gidüp ḳatl itdiler. Andan ṣoñra Meysereyi ben yetimle besledim. (10) Tā bāliġ olınca andan ṣoñra Meysere deve ve at gütdi ve baña çoḳ yardumı (11) degmege başladı. Āḫir senüñ şecāʿatüñ anda ẓāhir olup cenkde pehlüvānlara (12) muḳābil olur oldı. Bu ḥāl üzerinde iken Ḫidāşuñ ḳızı Esmāyı sevdi. (13)

[81] Allah’tan geldik, Allah’a döneceğiz.

266a

Anuñ içinden başumuza çoḳ ḥāller geldi ve andan ṣoñra Esmāyı ḳaçurup sizüñ (1) ḳabīleye iletdi. Sizde daḫı Mecīd sevdi. Pes bizüm üzerümüze geldüñüz, oġlum yoldaşlarıyla (2) anlara bölüşüldi. ʿAẕīm cenk eyledükden ṣoñra Meysereyi esīr itdiler, yoldaşları gelüp (3) esīr olduġı ḫaberi virdiler. Pes ḫavf itdüm ki Meysereyi senüñ oġluñ olduġın bilmeyüp (4) helāk itdiler, tīz varup senüñle benüm aramda geçen mācerāyı ḫaber virdüm ʿUrva ve Şeybūb (5) daḫı şehādet itdiler. Allah Teʿālā firḳatı, vuṣlatı müpeddel ḳıldı. Pes şimdiki ḥālde senüñ (6) evlerüñde oluruz ve niʿmetüñüze mustaġriḳüz. Eger bunda ṭurmaġa ḳorsañ devām-ı devletüñe (7) duʿā idevüz. Vallā ġurbete başumuz aluruz, giderüz. Bir nice bizüm gibi ġarīb yetim nice dirülürsse (8) biz daḫı eyle dirilürüz didi. ʿAnter, bu sözi işidicek ḥaḳiḳat ḥāli bildi ve ġāyet (9) esirgeyüp eytdi: Yā Mihriye, Niçün bunuñ gibi söz söylersin? Şol yigidi (10) ḥaḳkıçün ki gündüzi ve giceʾi yaratmışdur. Eger süñü zaḫmları beni helāk idecek (11) daḫı olursa ben oġlumı yanumdan gitdügüne rāżī olmazın. El-ḥamdü'l-lillah rızḳum çoḳ (12) ve süñüm giyecegin ve ḳañcam keskin ve cemīʿ ʿālem benden ḫavf ider. Niçün çiger köşemi (13)

266b

yanımdan giderüm diyüp Mihriyye çoḳ ḳullar ve cārīyeler bağışladı ve ne miḳdār (1) çādır isterse virdi ve oġlı Meysereye Melik Nuʿmān ḫilʿatları giyürüp mālı (2) üzerine silāḥ ve ḫazīnesi üzerine ḥākim ḳıldı. Bundan ṣoñra ʿAble (3) ḳatına girdi. ʿAble ʿAnteri göricek baḳdı eytdi: Ey Şeddāduñ ḳulı, ev tamām. ʿAvra- (4) -tuñla ṣoḥbet itdügüñden ṣoñra benüm ḳatuma mı gelürsin diyüp ʿitāb itdi. ʿAnter (5) aydur Yoḳ senüñ muḥabbetüñ ḥaḳḳıçün her kimüñle gerekse olayın, sen benüm ḳalbümden gitmezsin (6) ve senden ġayrı kimse dilemezin. Likin her kişiye lāneddür ki mihmānuñ ʿaybını (7) setr ide ve müdārā ide. Bilürsin bu ʿavrat ġarībdür, bunları ḫōş dutmaḳdan (8) eyü ne ola? Ḫuṣūsā şunuñ begi oġluñ anasıdur ki cemīʿ (9) bahādırlar, aña baş indürürler ve anuñla kişinüñ şevketi ziyāde olur (10) diyü şu beytleri okudı, ol beytler budur. Şiʿr. (11)

267a

Rāvī eydür: ʿAnter ol gice ʿAble ḳatında yatdı. Şol (2) miḳdār yemīn itdi ki ʿAble tamām inandı ki ʿAnter bundan ġayrı kimseʾi sevmezmiş çünki (3) ṣabāḥ oldı, Mecīd ḳatına vardı, ḥālinden ṣordı. Mecīd, Esmānuñ ʿaşḳından ʿAntere şikāyet (4) eyledi, diledi ki Esmāyı çiftlene. ʿAnter ḳabūl idüp ʿammisi Ḳaysla danışdı. Ḳays daḫı Yā (5) Ebāü'l-Fevāris, sen ne dirsüñ? Biz senüñ emrüñe muṭīʿ vüz didi. Buyurdı Bir eve girüp (6) on gün giçe ve gündüz şādluḳ idüp Esmāyı Mecīde virdiler. Mecīdüñ (7) muḥabbeti odı ısınup murādına vāṣıl oldı. Ammā Meysere göñlinden kīn (8) baġlayup şerrini āşikāre itmeyüp ṣabr itdi. Rāvī eydür. Eger babası ʿAnterden (9) ileñmese hīç buña rāżī olmazdı. Bular bu ḥālde iken nāgāh Melik Nüʿmāndan (10) adamlar gelüp bi'l-külliye Melik Kiserīyle geçen mācerāyı ḫaber virdiler (11) ve daḫı aytdılar. Tamām, maʿlūm oldı ki Melik Kiserī bu kerre ya kendü gelür (12) veyāḫūd oġlanlar ile cemīʿ Ḫorāsān leşkerini üzerümüze gönderür. (13)

267b

Eyās bin Ḳabīża daḫı intiḳāmın almaġ içün ʿArab ḳavmin cemʿ idüp anlaruñla (1) bile gelevüz imdi. Şimdiki ḥālde Nuʿmān Benī Şibān ḳabīlesindendi, Ḳaravela dibinde Ẕīḳār vilāyetinden ötüri (2) biribirini size gönderdügi yarduma gelmek ardınca olasız ve ne miḳdār kendüye tābiʿ ʿArab ḳabīleri (3) varsa cemīʿne adam gönderdi, gelse gerek didiler. Bunu ʿArab seyyidleri bu sözi işidicek (4) Nuʿmāna ḳaḳdılar. Melik Ḳays ve ḳardaşları ġāyet münfaʿil oldılar ve adamlara aytdılar. Melik Nuʿmān (5) niçün bize gelmedi ki biz yardum idevüz didiler. Bu adamlar aytdılar. Yā Melik, ne ḳadar Melik Nuʿmānuñ (6) ḳavmi varsa size varmaḳ gerek didiler ammā kendüsi eytdi: Düşümde ve uyanuḳlıġumda irdi (7) ve Ferruḫī bin Hānīden gördüm. Ḥuṣūṣā ki Saṭıḥ El-kāhin baña Hānīden ayrılma, ol ne (8) dirse aña muṭīʿ ol diyüp durur. İmdi ben aña muḫālefet itmezin didi. Rāvī eydür: (9) Bu söz ʿAntere ve bāḳī Benī ʿAbs pehlüvānlarına ḫōş geldi, iẓhār itmediler. (10) Melik Ḳays, bu gelen adamlara eytdi: Ey ʿArabuñ Seyyidleri, şüphe yoḳ ki Benī Şībān (11) vilāyetinden bizüm yerümüz aña

yegdi ve bizüm pehlüvānlarumuz anlardan bahādurlar idi. (12) Likin kendü bilür, biz aña muḫālefet itmezüz, ne dirse muṭīʿ olup öñünde cān ve baş (13)

268a

oynaruz. didi. Bulara ol gün ḫōş żiyāfet idüp yarındası destūr virdiler. (1) Bular bu ḥālde biz geldük. ʿIrāḳ leşkerünüñ ḥāline ki Hānī buları ṣayup ḳorıdı. Nice (2) zamān ḳaçup Ḫīraya geldiler. Eyās Ḫīrada ḳaldı, bāḳī ʿAcem leşkeri Müdāyene Melik (3) Kiserīye şikāyete gitdiler. Pes Eyās fikr itdi meger. Madām ki Nuʿmān dünyāda bāḳīdür, (4) memleket elde durmaz, buyurdı. Yemen vilāyetinde ne miḳdār ʿArab ḳabīleleri varsa mektūblar (5) yazdılar ve Ṣanʿaya ve ʿAdene ve Benī Ṭayy ve Benī Müşāver ḳabīleleri ṭaġlarına adamlar gönder- (6) -di ve mektūblarında and içüp eytdi: Her kişi kim eglene, helāk iderin ve her kişi kim (7) becīd gele, anı niʿmete ġarḳ iderin didi. Āṣmaʿī aydur. Bundan ṣoñra Melik Kiserīye (8) mektūb yazup kendünüñ itdigi işi bildürdi. Mektūbuñ āḫirinde yazdı kim Ey Melik, vilāyete (9) beni sen ḥākim ḳılduñ, imdi senden dilerin ki baña yardum idesin. Ve illā memleket elümüzden (10) gidüp devlet-i Kiserīye zevāl yetişir didi. Melik Kiserī ḫōd ṣıġup gelen leşkerden (11) ḫaberi işidüp durur idi. Bu mektūb daḫı gelicek ġāyet ġażab idüp buyurdı. (12) Erkān-ı devleti ḳatına cemʿ oldılar, ne eyleyecegin bunlara meşveret itdi. Bunlar aytdılar. (13)

268b

Yā Melik, suc sizdendür. Zīrā Nuʿmāndan kendü vilāyetünde dururken ḳaḥraman istedüñ, (1) öyle gerekmez idi. Bil ki Nuʿmānı yanuña getürmek gerekdür, yine gitmege mecāli olmayaydı. (2) Andan ṣoñra ne dilerseñ ideriñ. didiler. İmden girü aña irmek olmaz ʿaḍāvet yüklendi. (3) Pes vech oldur kim anuñ üzerine ʿażīm leşker üp ḳaydın görmek gereksin. (4) Ve illā, Nuʿmān ʿArab ḳabīlelerin cemʿ ide, gele. Seni incide. Baʿīd degül ki Şāmda (5) Melik Rūma mektūb yaza, Fars ve ʿAcem memleketine gelmege taḥrīk ide. Anlar (6) cemʿ olup bize çoḳ işler ideler didiler. Rāvī Melik Kiserī bu sözi işidicek (7) memleket elinden gitmesinden ḫavf idüp bunlara eytdi: İmdi biz leşkerümüz (8) çeküp Ḥicāz vilāyetine varurın, cemīʿ şehirlerini ḫarāb idüp Nuʿmānı (9) ve bāḳī ʿArab ḫalḳını bunda getürüp Āteş ḫanlara ḳurbān iderin, cemīʿ (10) şehirlerini didi. Melik Kiserīnüñ bir oġlı vardı, adına Şīrsītān dirlerdi, (11) bāḳī oġlanlarından olupdı ve bahādur idi. Ḥatta ġāyet sevdügünden, kendüden ṣoñra (12) memleketini aña vaṣiyyet idüp durur idi. Atasından bu ḫaberi işidicek bildi kim atası (13)

269a

işinde müteḥayyir oldı. Baş ḳaldurup eytdi: Ateş ḫāneleri ḥaḳḳıçün ve kevākib-i sitāre (1) ḥaḳḳıçün sen anda varmaḳ senüñ adıña ve ṣanki eyü degüldür. Bana himmet idüp (2) ü virün. Anlarıñ işi başarayın didi. Melik Kiserī oġlundan bu sözi (3) işidicek eytdi: Ey oġul, senden ḳorḳarın. Zīrā anlar dīnsiz ve meẕhebsüz, (4) cāhil ʿArablardur. Fi'l-cümle saña ẓafer bulduḳlarınlayın mecāl virmeyüp seni helāk (5) iderler. Ben de ġażabla varırın, muḥarrem ayında ʿibādet itdükleri kaʿbelerini (6) ḫarāb idüp tārumār iderin didi. Melik Kiserīnüñ vezīri Bezirci Mihr (7) bu sözi işidicek eytdi: Yā Melik, göñlüñden ġuṣṣaʾı gider, oġluñı bana ḳoş. (8) Tedbīrle Nuʿmānuñ işin başarmaġı sen bana ışmarla didi. Melik Kiserī, (9) vezīrinden bu ḫaberi işidicek ġāyet göñli şād olup eytdi: Di imdi, (10) göñlüñ dilediginçe leşker al didi. Rāvī aydur. Melik Kiserīnüñ evvelinden (11) ʿādeti idi ki Ḫorāsāndan elli biñ kişi altı ay miḳdārı Melik Kiserī ile (12) olurlardı. Altı ay tamām olıcaḳ anlar giderdi, elli biñ yine gelürdi. (13)

269b

Bular gitmek tedbīrinde iken elli biñ kişi yine gelüp ʿālemi leşker ile ṭoldurdular. (1) Melik Ḫüdāvend bunlara çoḳ inʿām ve iḥsān idüp niʿmete müstaġraḳ ḳıldı (2) ve bundan ṣoñra Melik Kiserī Ḥicāz vilāyetine leşker göndermek tedbīrin (3) bunlara ḫaber virdi. Bunlar daḫı bi'l-semʿi ve ṭāʿatih diyüp varalum ʿālemi (4) ḫarāb idelüm didiler. Melik Kiserīye bunlaruñ sözi ḫōş gelüp yine çoḳ inʿam (5) iḥsān itdi, vaḳti kim gitmege yüreklendiler, vezīr buyurdı Yetmiş biñ bahādur kişi (6) eren dilediler. Elli biñin ʿAcem vilāyetinden ve yiigirmi biñin Melik Ḫüdāvend leşkerinden (7) aldılar. Ammā Dilem leşkerinüñ ekṣerī cenk itseler başların açup gürzle ve ʿamūdla (8) cenk iderlerdi. Vezīr, Melik Ḫüdāvende eytdi: Melik Nuʿmānla Şemūd ḳavmi ve ʿĀd ḳavmi daḫı bile olcaḳ olursa bu bizüm leşkerümüz anlara cevāb virür didi. (10) Ḫuṣūṣā ki Eyās ʿArabdan bunca leşker cemʿ idüp intiḳāmın almaḳ ḳılınmış (11) ola diyüp Şīrsitān vezīrle bu leşkeri alup Ḥīra ṭarafına müvecceh olup (12) yola girdiler. Bu ṭarafda Eyās daḫı yigirmi biñ leşkerin cemʿ idüp ḫāżır (13)

270a

olup dururdı. Likin ekṣerī Melik Kiserī ḳorḳusundan gelüp dururlardı (1) ve baʿżısı kesb-i niʿmet itmege gelüp dururlar idi. Eyās bunlaruñ bu vechle (2) cemʿ olduḳların görüp yürüdi.

Nüʿmānuñ ḫazinesini açdılar, bu leşkerüñ (3) göñüllerine girmek içün bī-nihāyet nesne oluşdurdı. Melik Şīrsitānuñ (4) geldigin işidicek erkān-ı devletin cemʿ idüp ḳarşu vardı, Şīrsitān (5) görcek atından aşaġa inüp ḳarşu vardı, ḫōş geldüñ diyü çoḳ duʿālar itdi. (6) Andan getürüp ḳondurdı ve cemīʿ leşkeriñ, yigidin ve ġayrından ne miḳdār ḥācet varsa (7) gördi. Üç gün miḳdār anda durdılar andan ṣoñra ʿArabla ʿAcem cemʿ olup Ḥicāzuñ (8) beriyyesine girdiler, ber-vechle yürürler idi. Atlar ayaġı altda yir ditrer, cemīʿ ʿālem (9) bunlaruñ gelmesi ḫaberin işitdiler ammā bu ḫaberi Ḳays bin Mesʿūddan o yigidin (10) laḳabı Ẕi'l-Cedīn idi. Kimse işitmedi. Ġāyet ʿāḳil kişi idi. Hānī bin Mesʿūd (11) bunuñ ḳızḳardaşı oġlıydı ve hem ġāyet Hānīyi severdi. Bunlar geldigin işidicek (12) Hānīye bunlaruñ żarārları ne diyüp münfaʿil oldı, tīz buyurdı. Ḳavmünüñ (13)

270b

ʿAḳilleri ḳatına cemʿ oldılar. Bunlara eytdi: Ey ʿArabuñ Seyyidleri, bilüñ ki bunun (1) içinde çoḳ fitneler olup nice ḳanlar dökülse gerek. Zīrā kāhinler bunı baña ḫaber (2) virüp dururlardı ve daḫı gökden bir kişi ẓāhir olup ʿālemüñ ẓulümātı maḥv idüp (3) tecellīsi nūr ile cihānı münevver ḳılsa gerek diyüp dururlar didi ve andan Bu leşkerüñ (4) bu vechle geldikleri daḫı kāhinlerüñ gerçekligiñe delālet ider. didi. Öyle olsa (5) ḳarındaşum oġlı Hānīye ve Nuʿmāna ve bāḳī ʿArab ḳavmine özüm göyünür. Zīrā bilürin ki (6) Nuʿmān bāḳī ʿArab ḳavmüñden yardum isteyüp kimse gelmeyüp durur zīrā bunlara cevr (7) itdügünden ötri ekṣerī sevmezler. Dilerler ki devleti gidüp helāk ola ammā biz yarduma (8) varurduḳ. Likin biz bu miḳdār leşkere cevāb virmeziz. didi. Pes, ṣavāb oldur ki Melik (9) Ḫüdāvend oġlı Şīrsitāna ḳarşu varavuz, aña iṭāʿat ṣūretin gösterüp Ẕīḳāra (10) degin bile varavuz. Eger Nüʿmānuñ bunlara muḳābil olcaḳ leşkeri varsa biz daḫı (11) varavuz. Ve illa hīç ṭanımayavuz, tā cenk olınca hemān cenk olduġunlayın dönüp (12) ʿAcem leşkerine ḳılıc ḳoyavuz. Ümīddür ki Allah Teʿālā nuṣreti bize vire. didi. Ḳaysuñ aṣḥābı (13)

271a

bu sözi işidicek fikriniñ gökçekliyin taḥsīn idüp aytdılar Yā Ḳays, sen bizüm elümüzsin (1) sen ne dirseñ biz aña muṭīʿvüz didiler. Buyurdı, cemīʿ sefer yaraġın gördiler, bir günlik (2) yol miḳdārı geldiklerin işidicek yüz kişiyle süvār olup ḳarşu vardı. Hemān (3) ki Eyāsın ʿalemin görüp cemīʿ atdan inüp ilerü yürüdiler, çoḳ duʿālar idüp çaġrışdılar. (4) Hānī Ḳaysuñ ḳardaşı oġlı olduġ içün Eyās ḳaṣd idüp dururdı ki cemīʿ vilāyetin (5) yaġma itdüreydi. Likin

Ḳaysıñ bu ḥālle geldigin göricek taʿaccüp idüp eytdi: Yā Ḳays (6) niçün ḳavmüñden ayru oldıñ ve Nüʿmāna yardum itmediñ? didi. Ḳays bu sözi (7) işidicek eytdi: Ey Benüm Begüm, kerem it. Benüm gibi dünyā aḥvālin bilür kişi cehele nisbet (8) itme. ʿĀḳil oldur ki ḫaṭāyı terk idüp ṣavāb-ı iḫtiyār ideyin. Şunı (9) taḥḳīḳ bilürin ki Melik Kiserīye kim ʿadū olsa lāşekk kendü nefsine (10) ʿadū olur ve v'Allah eger gücüm yetse Benī Şībāna varurdım, Hānī ve Nüʿmānı helāk (11) iderdüm ve hem şimdiki ḥālde bilürin ki anlaruñ ḥāli ḫarābdur, helāk olmaġa (12) yaḳın olup dururlar. Uş yaḳın zamānda baña mektūb geldi, benden yardum istedi. (13)

271b

Mektupun yırtdum, yābāna atdum, didüm ki maʿlūm oldı, Nuʿmān ġāyet cāhil (1) kişi imiş. Zīrā Melik Kiserī Pādişāh, bunuñ ḳızın isteye. Ol daḫı olmaya diyüp (2) çoḳ ʿitāblar itdüm, ben daḫı ḳaṣd itdümdi ki siz ṭarafa gideydüm. Likin sizüñ (3) geldügüñüz işidicek bu arada dururum. İmdi eger ḫiẓmete lāyıḳsam ḳabūl idüñ, (4) yola gidelüm didi. Eyāsın bu ḫaberleri işidicek ġāyet feraḥ olup Yā Ḳays, ben ataña (5) ben ḳabūl itdüm didi. Andan dönüp vezīre Ḳaysuñ ḥikāyetin ḥaber virdi. Vezīr Yūri, (6) ḫōş geldüñ diyüp ḫilʿat geyürdi ve aytdı ki leşkerüñ öñince ḳılavūz (7) olsunlar. Eyās daḫı vezīrüñ sözini begenüp geldi. Ḳaysa ḫilʿat geyürdi ve aytdı kim (8) siz leşkerüñ öñince yürüñ. Eyle olsa Ḳays ḳavminden iki yüz kişi iḫtiyār itdi (9) ve bāḳī ḳavmine Siz birbiriñizden ayrılmañ, görelüm işümüzüñ āḫiri neye yetişür? didi. (10) Nuʿmānuñ Ḳays ḳatında emānet, dört yüz demür göñlegi vardı, atlar ile alup (11) iki yüz kişiyle öñüne düşüpen gitdi. Likin bundan öñdin cemīʿ aḥvāli mektūba yazup (12) Nuʿmāna gönderüp dururdı ve Hānī bin Mesʿūdı cenge ḳondurup ḳorḳma diyüp (13)

272a

dururdı. Çünki mektūb Nüʿmāna yetişdi. Cemīʿ aḥvāle vāḳıf olıcaḳ ġāyet (1) müteḥayyir olup Hānī ve Ḥicāzın ʿāmiri ḳatına daʿvet idüp cemīʿ ḥikāyeti ḫaber (2) virdi ve bunlara eytdi: Sizden dilegüm oldur ki ḥaḳīḳat-ı ḥāli baña diyesiz. (3) Eger ʿan-ṣamimü'l-ḳalb baña yardum idüp cenk iderseñüz cemīʿ eṭrāfdaġı ḳavmümüzi (4) cemʿ idelüm. Kendümüzi bu deryā gibi leşkere uralum. Valla ben kimseye ilzām (5) itmezin, belki varurın, Benī ʿAbs leşkeri arasına girerin. Andan ṣoñra bir bayram (6) iderin didi. Hānī eytdi: Yā Melik, bizüm ḳatumuzda saña ne gelürse bize (7) gelsün ki biz senüñ yoluñda dürüşürüz ki cān baş oynayavuz ve hem (8)

veche daḫı budur ki hīç ʿArabdan bir kişi yardum istemeyevüz, düşmānuñ (9) azlığından ve çoḳluġundan teşvīşlenme. Ümīḍdür ki nuṣret bizüm (10) ola didi. Nüʿmān, bu ḫaberi işidicek eytdi: Ey Oġul, ben senüñ (11) sözüñe inanurın ve hem leşkerüñ çoḳluġundan ḫavf itmezin. Zīrā başumdakı (12) zamānda bilürin ki sencileyin pehlüvān yoḳdur. Likin murādum bu sözden (13)

272b

ġayrı düşmekdür. Dōstum ve düşmānum kimdür, bilmekdür didi. Bular bu ḥālde (1) iken Nüʿmānuñ bir vezīri vardı ki adına ʿAmr bin Nefyile dirlerdi. (2) Mekkeden nāgāh çıḳa geldi. Ol zamānuñ pīrlerinden ve fāżıl kāmillerinden (3) idi. ḥattā Muḥammed Muṣṭafanuñ Ṣalla'l-Allahu ʿAleyhi vesellem muḥiblerinden ve aña muntaẓır (4) olanlarından idi. Çünki Numānun üzerine girdi, selām virüp eytdi: Ey (5) Oġul, Melik Kiserīyle arañuzda geçen mācerāyı işitdüm ve şimdiki ḥālde (6) üzerine gelivirür. İmdi ben saña geldüm ki bildürem, anuñ devletinüñ (7) zevāli yaḳın gelmişdür. Hīç ḫavf itme kimseden yardum isteme, senüñle (8) olan cemāʿat saña kifāyet ider. Zīrā nuṣret, Ẓīḳārda senüñdür (9) didi. Nuʿmān eytdi: Yā Seyyidi, şol muntaẓır olduġuñ nebī ḥaḳkıçün bu sözi (10) baña neden dirsin? Ṭoġrusın söyle ki biz dört biñ kişi ve üzerümüze geli (11) duran leşkeri yüz biñdür. Bu sözüñ ḥaḳīḳatinden bile ḫaber vir. didi. (12) ʿAmr ve bin Nefyile eytdi: Ey Oġul, şimdiki ḥalde Mekkede cemīʿ kāhinlerle ve Saṭīh (13)

273a

El-ḳāhinle cemʿ olup baḫṣ itdüñ. Cemīʿmize ẓāhir oldı ki bu ḳavmüñ (1) ḥāli ḫarāb oldı ki zīrā bunlar Teñri Teʿālānuñ ḳudretine inanmazlar (2) ve kimisi zünnār ḳuşanur kimisi oda ṭapar ve kimisi öküze ṭapar ve ḫimāra ṭapar (3) ve kimisi pūta secde ider ve daḫı Saṭīḥ El-Kāhin eytdi: Bu yıl içinde (4) bir kişi ṭoġsa gerek ki ʿālemi nūrla ṭoldursa gerek ve muʿcizeler iẓhār (5) idüp olmuş göñülleri iḥyā itse gerek ve bunuñ sebebiyle ʿArab ḳavmi oda (6) ṭapan kāfirlere ġālib olsa gerek ve Ẓīḳār vilāyetine bir ʿaẓīm cenk (7) olup anda ʿArab ġālib olsa gerek didi. İmdi varuñ Allaha şükr (8) idüñ ki anuñ gibi ṣāḥib-i devletüñ muʿcizātuñ zamānını size gösterdi (9) didi. Öyle diyincek biz aytduk. Yā Ḥakīm, bu vechle vaṣf itdügüñ kişinüñ (10) kem ʿālemde hīç bir kişi daḫı bu vechle vaṣf olunmamışdur. Adı nedür didük. (11) Saṭīh aydur. Muḥammeddür ki bundan öñdin bu ad hīc kimseye daḫı virilmiş degüldür. (12) Zīrā ol ki mīm-i müşterīdendür ki felek-i āʿẓamuñ ḥākimidür. Ḥāvīsi Ḥūtdan- (13)

273b

-dur ki İskender bir bunuñ zamānında vücūda gelmişdür ve ikinci mīm-i merīḫden- (1) -dür ki ulu feleklerüñ ḳılıcıdur ve dāll-ı eseddendür ki anuñ ṣāḥibi āʿdāsına (2) ġālib olmaḳdan ḫālī olmaz. Ben geldüm ki size muştulayam didi. İmdi (3) sende cemīʿ aṣḥābına ışmarla ki ol vaḳt ki cenk itmege meşġūl ola- (4) -lar. Yā Āl-i Muḥammed, Yā Āl-i Muḥammed diyüp çaġrıştılar. Ol vaḳt göresin ki Allah Teʿālā (5) saña ne vechle yardum ider didi. Melik Nuʿmān, bu kelāmı işidicek ġāyet (6) feraḥ olup eytdi: Ol Teñri ḥaḳḳıçün ki cemīʿ āʿleme ḥükm geçer ve ḥaṭīm- (7) -u āb-ı zemzem müşerref ḳıldı. Eger bu didügüñ söz gerçek olursa (8) her yıl bir kerre ḥac idem ve bu ẕikr itdügün kişinüñ gice ve gündüz (9) ẕikrine meşġūl olam. didi. Bir nice gün muntaẓır durdılar, tā şol vaḳte- (10) -dek kim Ẕīḳāra Kiserīnüñ leşkeri yaḳın geldi. Melik Nuʿmān buyurdı, (11) cenk yaraġın itdiler ammā Hānī eytdi: Ben bunı ṣavāb görürin ki (12) biz daḫı bu gelen leşkere ḳarşu varavuz. Ẕīḳār üzerine gelmege ḳomayavuz. (13)

274a

Eger vezīrden işitdügümüz söz gerçekse ḫūb Vallā. Cemīʿmüz helāk olınca (1) ḳılıçlarla cenk idelüm didi. Melik Nuʿmāna vezīr eytdi: Hānī, ne dirse aña (2) muṭīʿ ol. Zīrā nuṣret saña bunuñ elinde ḳonulup durur ve bu ḳadar ḫayra (3) yetişürseñ bunuñ sebebiyle yetişürsin didi. Öyle diyincek buyurdı, Melik Nuʿmān (4) ḫaymeleri düşürdiler ve ʿalemleri cözdiler ve kös nakāra döküp Nuʿmān ve Hānī (5) ve cemīʿ ʿArab pehlüvānları süvār olup bu gelen leşkere ḳarşu gitdiler ammā Hānī eytdi: (6) Ey ʿArab Ḳavm ʿavratlaruñuzla olmaga gidüñüz ve dāʿī gibi vedāʿlaşuñuz. Zīrā nihāyet (7) deryā gibi leşkere kendümüzi urmaġa giderüz. Her kişi kim ölmeden ḫavf ider ʿavrat (8) ve oġlanı yanında otursun diyüp Nüʿmānuñ öñince başın eline alup yola girdi. (9) Rāvī eydür: Şol miḳdār yürüdiler ki ʿAcem leşkeriyle ʿArab leşkeri arasında (10) iki fersaḫ yol ḳaldı. Vezīr, Hānīʾi ḳıġırıb eytdi: Ey Oġul, aʿdā çoḳdur, ḳavmüñden ikin (11) ırāḳ olmayalum. Ṣavāb budur ki bu arada ḳuvvetin görevüz. ʿAcem leşkeriyle ḫālümüz nice (12) olur didi. Hānī vezīrin sözini ḳabūl idüp yürüdi, ṭabanları ḫarīrden bir ḫayme (13)

274b

ḳurdılar, īʿtimād itdi ki pehlüvānları cemʿ idüp eytdi: Her kişi kim bu ḫaymeden şınup öte geçer. (1) Daḫı ata binmesün ve erlik ḳuşaġın ḳavuşmasın didi. Ol gice anda ḳarār (2) ḳıldılar, Hānī kendüsi ol gice ḳaravol çıḳdı. Çünki ṣabāḥ oldı ʿAcem leşkeriniñ tōzı belürdi. (3) Āʿlemi tōz ḳarañulıġı dutdı. Hānī bunı göricek Ḥicāz İbn-i ʿĀmiri ve biş pehlüvān daḫı alup ilerü (4) yürüdi. Tā kim ʿAcem leşkerinden dil ala, bunlara naẓar idüp ne miḳdār leşkerdür bile. Nāgāh ḳarşudan (5) on atlu belürdi, yüzlerinden niḳābların gidermişler, her birisi ḳuşdan yegrek atlar üzerine (6) ṭoġan gibi binmişler, ellerinde süñülerin yılan dutar gibi dutdurup gelürler. Ḥeccār, Hānīye (7) eytdi: Bu gelen atlular ʿAcem leşkeriniñ gözcesidür, yüri bunları dut didi. (8) Hānī süñüsin eline alup bularıñ üzerine hücūm itdi. Yaḳın vararaḳ gördi. (9) Anasınıñ ḳardaşı Ḳays bin Mesʿūd öñe düşmüş haṭṭıñ eşine gele gele gelür. (10) Hānī bunı göricek fiʿl-ḥāl atdan aşaġa inüp ḳarşu vardı, Ḳays daḫı indi. (11) Biribiriyle ḳuca ḳuca görişdiler. Hānī Ḳaysıñ ḥālinden şordı, Ḳays daḫı eytdi: (12) Gelmez idim, illā seni sevdigimden. Zīrā gördüm senüñ gibi ʿaẓīm leşker üzerüñüze (13)

275a

gideyürür. Eyās bin Ḳabīżanuñ ḳatına vardum, aytdı, dilerin sizden ki baña (1) destūr viresiz. Benī Şībāna varup ḳardaşum oġlı Hānīye ve daḫı anuñ aṣḥābına (2) buluşam, anlara naṣīḥat idem ve sizüñ leşkerüñüzüñ ʿaẓametin anlara vaṣf idem. Ümīddür ki (3) naṣīḥatimi ḳabūl idüp cenk itmek sözin Nuʿmānı dutalar, elümüze gireler. Zīrā (4) biz daḫı ve anlar daḫı sizüñ tābiʿlerüñüzdenüz didüm. Luṭf u iḥsān idüp (5) sucumuz ʿafv idesiz didüm. Eyās benüm sözümi işidicek sözümi ḳabūl idüp (6) destūr virdi. Eyle olsa bunda size geldüm kim gördüm, ne tedbīr itdüñüz? Bularuñla (7) buluşmaġa nice yaraġ itdüñüz ve ʿArab ḳavminden kimsiz ve gözedüp yardum itmege kim (8) geldi? Hānī eytdi: Hīç kimse gelmedi. Ammā biz daḫı Nüʿmānı terk itmedik. Tā kim ʿālem (9) içinde ḫōr, zelīl olmaya. didi. Likin ol vaṣf itdügüñ leşker içün neler yaraḳlanup (10) dururuz. Cenk itdügümüz vaḳtin göresin, saʿādet kimüñdür ve şeḳāvet kimlerüñdür didi. (11) Rāvī eydür: Ḳays bunı işidicek geldi. Yaʿnī Ey Hānī, sen dilersin ki dört (12) biñ adamla yüz biñ leşkere muḳābil olasın. v'Allah ġāyet cehl ü ḥamāḳatdur. Likin (13)

275b

olcaḳ oldı, aña irişmek olmaz. Zīrā hīç kimse yoḳ ki aña varavuz, andan (1) iʿānet ṭaleb idevüz. Ammā Yā Hānī ben bir düş gördüm, ol düşi añduġumca göñlüm ḳavī (2) olup emīn

olur. Zīrā şol vaḳt ki ben ʿAcem leşkeriyle buluşdum. Bunlarıñ çoḳlıġın (3) görcek ġāyet melūl olup sizüñ ve bizüm işimizi fikr iderken yetdim. Nāgāh ḳulaġuma (4) hātifden bir āvāz geldi. Yā Ḳays, melūl olma ki ol ṭoġcaḳ ṣāḥib-i muʿcize kişi berekātında (5) bu yıl nuṣret Arabuñdur. Eger tamām bu sözin gerçekligin dilerseñ cenk itdügüñüz vaḳtin (6) cān u göñülle 'Yā Āl-i Muḥammed Yā Āl-i Muḥammed' diyiñ. Bu ismi bir kanda göresiz ki ʿAcem leşkerinüñ (7) ḥāli nice ḫarāb olur ve gökden üzerlerine ḫacālet nice olur didi. Pes Ey Oġul, (8) bu āvāzı işidicek ben aytdum. Bu didügün kişi ne kişidür? Ben bunuñ gibi adlu kişi (9) daḫı işitmedüm, yine āvāz geldi ki bir peyġāmberdür ki Kaʿbe ṭarafından ẓāhir olsa (10) gerek. Yüzi gökçek ve ḫulḳ-ı laṭīf ve lisānı faṣīḥ ḥayālü kişi ʿaḳlı kāmil, neseb ṭāhir (11) cömerd, selām-ı āşikāre virür. Gice ve gündüz namāza meşġūl ve añın ümmet, cemīʿ ümmetden (12) ḫayırlu, şöhret āʿlemi dutsa gerek ve cemīʿ maḫlūḳātıñ ekremidür. Aña gök selām (13)

276a

virse gerek. Ḳurı ḫurmā aġacından añladı. Gelse gerek ve añı barmaġunuñ (1) arasından ṭatlu ṣu aḳup cemīʿ leşker içüp ḳansa gerek. Pes bu idi, cenk itdügüñüz (2) vaḳtin dilegizden gidermeñ ki ẓafer bulasız didi. Hemān uyandum gördüm kim göñlümüñ (3) içi nūrla ve şādılıġla ṭolmış oldı ki ʿAcem leşkeriyle bunda geldim. Ol sırruñ (4) ḥaḳīḳatinde müteḥayyirin didi. Hānī, bu sözi işidicek güldi, eytdi: Ey Ḳays, ben (5) bu kelāmın gerçekliginde ve bu düşiñ ḥaḳīḳatinde şekk itmezin. Zīrā hemān Melik (6) Nuʿmānıñ vezīri virdigi ḫaberdür diyüp cemīʿ vezīriñ ḫaberini evvel- i āḫir ḥikāyet itdi. Ḳays (7) işidicek şād olup İmdi beni Nuʿmāna elet , ben de bu düşi aña ḥikāyet ideyin (8) ve andan Hānī Ḳays alup Nüʿmāna getürdi. Melik Nuʿmānı göricek atdan inüp yir (9) öpdi ve coḳ duʿālar itdi ve dūşinde Ḥażret-i Resūlıñ Ṣalla'l-Allahu ʿAleyhi Vesellem (10) ḥaḳḳında işitdügi ḫaberleri ḥikāyet itdi ve andan ṣoñra Yā Melik çoḳ fikr itdüm, (11) şundan ṣavāb-ı fikr buldum ki bu leşkere iṭāʿat ṣūretin gösterem, sırrımı ṣaḳlayam. (12) Tā cenk olınca hemān cenk olduġınlayın dönüp yine ḳılıç bulara verem didi. Ol vaḳt (13)

276b

ki ki cenk ola, sizüñ Yā Āl-i Muḥammed Yā Āl-i Muḥammed didügüñüz işidevüz. Hemān daḫı (1) bi'l-külliye bu nidāyı idüp āʿdānıñ üzerine ḥamle idevüz ve cemīʿ maʿdūr çeri (2) ṣarf idüp Kiserīniñ oġlı yanındaġı ʿalemi ovadup öñüñde cān ve baş unudavuz (3) didi. Melik

Nuʿmān, Ḳaysdan bu ḫaberi işidicek ġāyet feraḥ olup Ḳaysa (4) çoḳ inām ve iḥsān itdi ve andan ṣoñra Melik Nuʿmān eytdi: Senüñ ḳatuñda (5) şunun gibi ḳuvvetlere gerek olcaḳ ammā nitelüm varaydı. Senden umardum ki getürdüñ (6) niçün götürmedüñ didi. Ḳays eytdi: Belī, getürüp dururın, İnşā'l-lah gice gönderem (7) didi. Bundan ṣoñra ʿAmr bin Nefīliye buluşdı, eytdi: Yā Mevlāī, sen uyanuḳluġunda (8) bildigüñ ḫaberi vir, ben düşümde gördügümi ḥikāyet ideyin didi. Vezīr eytdi: (9) El-ḥamdüli'l-lah, Ḥaḳ Teʿālā beni Muḥammed Muṣṭafānuñ Ṣalʿam zamānına yetişdürdi ki ʿālem (10) anıñ sebebiyle cehl ü ẓulmetden ḳurtulup ʿilm nūrıyla münevver olsa gerek didi. (11) Ḳays gitmege ḳaṣd idicek Hānīye eytdi: Ey Oġul, dut bizüm şol bindügümüz atları (12) ve sāz selebümüz al, şöyle yayaḳ ve ṣoyġun vedā idelüm. Ṣorduḳları vaḳtin diyelüm (13)

277a

ki Nuʿmān leşkeri sizi nāgāh dutup Nuʿmāna eleteler Nuʿmān eytdi: Tīz bunlarıñ (1) boyunların uruñ ki bizüm düşmānlarumuz birle muvāfaḳat idüp bizüm üzerümüze (2) gelürler didi. Ḳaṣd itdiler ki öldüreler, biz çoḳ yalvarduḳ, ellerine ayaḳlarına (3) düştük yine bizi ṣalıvirdiler. Lakin nemüz varsa aldılar ve daḫı and virdiler ki (4) anlara ḳarşu ḳılıc ṣalmayavuz, diyevüz zīrā Yā Hānī anlar bizi leşkeriñ öñine (5) ḳoduḳlarından bu murādı budur ki bizüm sizünle cengümüzi göreler. Tākim anlarla biz (6) göñülden dōst mıyuz veyāḫūd düşmān mıyuz bileler ve andan ṣoñra cenkde anlarıñ (7) öñince ölmekden ḳurtulmaġa bundan laṭīf fikr yoḳdur didi. Hānī, bu sözi (8) ḳabūl idüp nice ki didiyse eyle itdi. Ol aradan Ḳays, Eyāsa geldi. (9) Eyas bileydi, bu ḥālde göricek Ḥālüñüz nedür didi. Ḳays eytdi:Yā Mevlāī, varduḳ (10) anlarla buluşduḳ. Sizüñ leşkerüñ ʿaẓametiyle anları ḳorḳutduḳ. Cemīʿñüz helāk (11) olmadın Nuʿmānı dutuñ, getürüñ. Bu sözleri hīc ḳulaḳlarına ḳoymayup bizi (12) bi'l-külliye dutdılar, helāk ideler. Biz çoḳ taẓarruʿ idüp yir (13)

277b

öpdük ve eytdük. Ey ʿammümüz oġlanları, kerem idüñ, bizi ṣalıvirüñ. Tā kim bizüm (1) öcümüzden bunca beg kişi helāk olmasun. Zīrā Benī Şībān seyyidlerinden ʿAcem (2) leşkeri içinde iki biñ atlumuz vardur. Hemān biz eglendigümüzleyin Ḳays bize (3) ʿadū oldı, dirler. Cemīʿsünüñ boynın urırlar hemān biz bu sözi söylicek bizi (4) ġāyet esirgediler ve aytdılar. v'Allah Yā Ḳays, siz bizüm elümüzden ḳurtulmazsız. Mādām ki (5) ānd içmeyesiz ki daḫı bizümle ʿadāvet itmeyesiz didiler. Eyle olıncaḳ ben daḫı (6) elüñden ḳorḳup ānd içdüm ve

cemīʿ aṣḥābuma siz daḫı ānd içüñ ki Melik Ḳaysı (7) oġlanuñ leşkerüñüñ bize hīç iḥtiyacı yoḳdur didim. Eyās, bu sözi işidicek (8) Ḳaysuñ cemīʿ bu didiklerin söze inanup Ey ʿArabuñ Ulusı didi. (9) İmdi baña ḫaber vir ki Melik Nuʿmāna ʿArab ḳabīlelerinden kim yarduma gelmişdür ve ne (10) mikdār leşker cemʿ olmışdur didi. Ḳays eytdi: v'Allah Yā Melik, Ẕīḳāra (11) varmaduḳ, bil ki iki fersaḫ miḳdārı yirde buluşduḳ, Benī Şībāndan ġayrı (12) duran biñ miḳdārı leşkeri var ola didi. Ammā ḳardaşum oġlı Hānīye ṣordum. (13)

278a

Ne mikdār leşker cemʿ itdüñüz didüm. Eytdi: Gökdeki yılduzlar miḳdārı (1) ve yirdeki ḳum ve ḳayu miḳdārı leşker cemʿ itdük. Zīrā Nuʿmān sizüñ gelecegin bilüp (2) dururlardı. Bī-nihāyet kişi cemʿ itdi ġazabı añı buldı. Şu miḳdār leşkerle beni (3) reʾīs döñüp bu arada ḳodı. Hemān siz gelüp bize ḥamle itdüñüzleyin Melik Nuʿmān (4) bāḳī leşkerle buşudan çıḳsa gerek. Ḳılıçlarla ve süñülerle üzerüñüze ḳoyulsa (5) lar gerek didi. Rāvī eydür: Eyās bu sözi işidicek, bunuñ gibi sözi ben ḳulaġuma (7) ḳoymazın. Zīrā leşkerümüz ʿaẓīm leşkerdür. İki böldiginden ve başuḳduġundan bizüm (8) ḫavfumuz yoḳdur didi. Ammā bāḳīsüñün cengüñden vāz geldük, var aṣḥābıña ḫaber vir didi. (9) Eyās, ol aradan sürüp Şīrsitānuñ çāduruna geldi. Bezerc Mihr ve cemīʿ erkān-ı devleti cem olup (10) meşveret iderler, içerü girüp selām virdi. Ḳaysdan işitdi ki ḫaberleri ḥikāyet (11) itdi. Şīrsitān Eyāsdan bu ḫaberleri işidicek eytdi: Nār u nūr ḥaḳḳıçün Ḥicāz vilāyeti (12) bi'l-külliye ḫarāb itmeyince gitmezin hemān ṣabāḥ olduġunlayın leşkerüme destūr virürin. (13)

278b

Bi'l-külliye cemīʿ etrāfa ṭaġılup yaḳsınlar, Melik Nuʿman gerekse ṭaġılsun ve gerekse (1) dirilsün didi. Vezīr, bu sözi işidicek eytdi: Ey Oġul, neye gerekse, nār u nūra (2) and içme kim ben bu didügüñ işi işlemege rāżı olmazın. Zīrā bilürsin ki Melik Nuʿmān (3) cemīʿ ʿArabuñ begidür. Bi'l-külliye aña iṭāʿat idüp dururlar. Şimdiki ḥālde ol bizden ġāfil (4) degüldür. Anuñ daḫı nice tedbīrleri vardur. Düşmānı gerçi kim az ise daḫı ġāfil bilmek (5) olmaz. Pes vech oldur ki ṣabāḥ cenk itse cemīʿ leşkerümüz at arḳasına gelüp (6) Nuʿmānuñ işin bitüreler ve andan ṣoñra ne eylersen eyleyesün. Ben itmezin ki diyeler Melik (7) Kiserīnüñ oġlı bunca leşkerle geldi ḫuṣūṣā ki Bezerc Mihr gibi müdebbir (8) nesne başarmadın gitdi didi. Cemīʿ erkān-ı devlet ve muḳarrebān ḥażret bu sözi (9) işidicek nār u nūr ḥaḳḳıçün ṣavāb budur diyüp ol gice anda ḳarār ḳıldılar. Çünki (10) ṣabāḥ oldı, buyurdı. Cemīʿ leşker arḳasına gelüp

ʿalemleri çözdiler. Kös (11) naḳara dökdiler, oda ṭapanlar ʿādetlerince erte aydınlıġına ʿibādet itdiler. Leşkerüñ at ayaġı (12) heybetinden ġarb şarḳ ḥarekete geldi. Eyās bin Ḳabīża alayların bağlayup leşkerüñ öñine düşti. (13)

279a

Rāvī eydür: Hemān Ḳays otaġına geldikleyin ol emānet dört yüz zırhı on atluyla (1) Nuʿmāna gönderdi. Bu ṭarafda Benī Şībān ḳavmi ʿAcem leşkeriniñ yaḳın geldigin işiddiklerinleyin (2) Hānīye geldiler, aytdılar. Vech budur ki yine dönüp evümüze yaḳın varavuz, nice olursavuz evümüz (3) üzerinde olavuz didiler. Hānī eytdi: v'Allah şimden girü ol olmaz ki yine dönem, bu ḳurduġum (4) ḫaymeden öte geçem. Gene evlerümüz elbette bizüm yaḳunumuzda olsun derseñüz ḳullar göndereyin. Fi'l-ḥāl (5) bunda getürsünler didi. Bu ḳıṣṣaʾı Melik Nüʿmāna daḫı meşrūt itdiler. Ol daḫı ḳabūl idüp nice ḳūllar (6) gönderdiler. Eglenmedin ne miḳdār ʿavratları ve oġlanları varsa yanlarına getürdiler. Bular bu ḥālde (7) iken Ḳaysıñ gönderdigi zırhlar daḫı geldi. Melik Nuʿmān buyurdı, pehlüvānlara ulaşdurdılar. (8) Likin bu zırhlarıñ yañları ve etekleri ġāyet uzundı. Hānī aldıġı zırhı buyurdı, dirseklerinden (9) kesüñ, tā kim ḳılı ḳaldurup indirmege insān ola didi ve bāḳī aṣḥābına siz daḫı böyle idüñ (10) diyüp emr itdi ve andan ṣoñra Ya Benī Şībān şol vaḳt ki düşmāna muḳābil olasız. Ellerüñüzden (11) süñülerüñüzi yābāna atıñ, süñüyle cenk itmegi terk idüñ ki anıñla cenk itmek ḫatunlara lāyuḳdur (12) ve düşmānıñ oḳundan ḫavf itmeñ ki ḫavfuñ ecele fāidesi yoḳdur. Ḫamīr ṣuya ḳaruşdıġı gibi siz (13)

279b

daḫı āʿdānıñ içine ḳarışıñ. Düşmāndan ḳaçup ʿālemde rüsvāy-ı melāmet olmaḳdan ölmeḳ çoḳ (1) yegdür. Zīrā āʿdānıñ süñüyle arḳaya vardıġı yegdür. Kişiniñ yüzine ṭaʿn itmekden düşmān ne miḳdār sizüñ (2) gözüñüze çoḳ gözükürse siz daḫı anlara dāḫı ziyāde gözükürsiz didi. ʿAcem leşkerleri ḥarīr (3) libās giydiklerine ḥased itmeñ ki Allahıñ ḳażāsını anlar redd ider degüldür didi. ʿArab (4) leşkeri, bu sözleri işidicek ġāyet ḳuvvet bulup cenk itmegi bayrām gibi gördiler. Rāvī eydür: (5) Ol gün Hānī muttaṣıl pehlüvānları cenge ḳondurup ṣafları düzdiginden ṣoñra göge naẓar ḳıldı, gördi ki (6) eṭrāfı ḳarañuluḳ olmış ve atlarıñ ayaḳları altında yir ḥareket ider ve ayaḳlar altında meşʿale gibi odlar (7) çıḳup ṭaşları un gibi iderler ve giceyle gündüz farḳ olınmaz. Zırhlar pehlüvānlarıñ arḳasında yuldızlara (8) beñzer. Pehlüvānlar cevelānlar idüp biribirine muḳābil olurlar, bahādurlar ilerü varmış, muḫannetler

ard oda (9) ḳalmış, nice ʿazīz kişiler ḫorluḳ ṣūretin dutmış ʿAcem leşkerinde Eyās bin Ḳabīża otuz biñ pehlüvānlarla (10) leşkeriñ öñine durmış ke'enne bir pehlüvāndur ki ʿĀd ḳavmine veyāḫūd Şeddād ḳavmine beñzer, Mecmūʿ bir aradan (11) naʿralar urdılar ki işiden İsrāfīl sūrın urdı ṣanur ve iki ṭarafdan kösler ve naḳāralar dökülür, (12) çeri elinden ʿalemler çözülmiş, Şīrsitān tāc-ı Kiserī başında alup leşkeriñ ortasında durur ve yanında (13)

280a

vezīr ve biñ altun ḳuşaḳlu muraṣṣaʿ ṭonlu maḥbūb oġlanlar eṭrāfın almışlar. Şīristān Benī Şībāna (1) yaḳın gelicek naẓar itdi, gördi ki Benī Şībān leşkeri alayların seyrek itmişler. Her iki yüz (2) kişi içinde bir ʿalem var ki her biri birine beñzemez. Melik Nuʿmān gördi ki leşkerüñ ḳalbinde durur. Yanında (3) bir ḳara ʿalemi var ve çevresini Benī Laḥm leşkeri ḳuşatmış ve ṣaġ yanında bir ʿalem var ki Benī ʿAbs leşkeri (4) ʿalemine beñzer ve ṣol yanında bir aḳ ʿalem var ki üzerinde aṣlān ṣūreti yazılmışdur. Düreyd bin El-Ṣamma (5) ve Benī Çeşm ʿalemine beñzer. Rāvī eydür: ʿAcem leşkeri bilsünler içün ki cemīʿ ʿArab leşkeri Melik Nüʿmāna (6) yarduma gelmişlerdür, cemīʿ ḥāżır ṣanalar. Çün ʿAmr bin Nefīle emr idüp yerin bu vechle atdurmış (7) idi. Bezerc Mihr her ʿalemi biribirine beñzemedigin göricek Eyāsı ḳıġırup ṣordı. Eyās eytdi: Yā Mevlāī, (8) bu ʿalemlerün bāḳī ḳavmi ya ardlarındadur veyāḫūd ṣaġında veyāḫūd ṣolundadur veyāḫūd buṣuya (9) girmişlerdür. Likin ẓāhir budur ki buṣuya girmişlerdür. Zīrā Melik Nuʿmānıñ ṣaġ yanındaki ʿalem (10) Melik Ḳays bin Züheyrüñ ʿalemidür. Şimdiki ḥālde kendüsi bunda degül. Ve illa ʿAnter bin Şeddād gerek (11) ʿalemi dibinde ola didi. Vezīr, bunuñ sözine inanup eytdi: İmdi vech budur ki bir gün (12) miḳdārı eglenevüz, görevüz Nuʿmāna ʿArabdan kim gelmişdür? Fi'l-ḥāl emr itdiler, ḫaymeleri ḳurdılar (13)

280b

ve davullar ḳaḳdılar ammā şunlar ki mücerred taraşa ve yaġmaya gelmişler idi. Ṭamaʿ idüp Benī Şībānuñ (1) üzerine hücūm itdiler. Hemān Benī Şībān leşkeri bunları gördüklerinleyin ḫamle idüp ḥebsini helāk (2) idüp varup yine meydāndan çıḳardılar. Girdiklerine pīşmān nevmīd olup yine çıḳdılar. Ekşerī (3) başın ne belāyla ḳurtardı. Zīrā Hānī bin Mesʿūd leşkerüñ ṣaġ yanında durur idi ve Ḥeccār bin ʿĀmir (4) ṣol yanında durur idi ve Melik Nuʿmān ḳardaşı Esved leşkerüñ ortasında durur idi. (5) Süñülerüñ ellerine alup bir vechle ḫamle itdiler ki ʿAcem leşkerünüñ üzerine ḫavflar düşdi. (6) Şīrisitān sürdi, leşker ḳurdı kendü daḫı gelüp

ḥaymesine girdi. Benī Şībān leşkerünüñ (7) cengini taʿaccüp idüp bularla cenk itmege ayuraydı. Zīrā ġāyet pehlüvān yigit idi. Ḥatta ḳaṣd (8) itdi ki ol gice kendüyi bir ġayrı kişi ṣūretine ḳoya, varup cenk ide. Ol gice anda ḳarār (9) ḳıldılar çünki ṣabāḥ oldı, iki ṭarafuñ leşkeri at arḳasına süvār oldılar. Kös ve naḳāralar (10) döküp biribirine muḳābil oldılar. Şīrsitān leşkerüñ ortasında vezīrle ve cemīʿ erkān-ı (11) devletle dururlar idi. Eyās bin Ḳabīża daḫı ʿArab leşkeriyle at arḳasına geldiler. Bu ṭarafda Melik (12) Nuʿmān daḫı Benī Şībān leşkerünüñ arasına girib ṣaf tutup dururlar. Likin ʿAcem leşkerini gözileri (13)

281a

yigidi tamām ṣaflar bağladığınlayın Hānī bin Mesʿūd fiʿl-ḥāl meydāna girdi. Bir ḳuzġun gibi (1) ḳara atanmış ki diller anıñ vaṣfında ʿācizdür, yeleyle ḳoşuşuuñ çeker, kemendü üzeründe (2) bir ḥişāra beñzerdür. Bir çoḳal kişiymiş ki süñü ve ḳılıç eṣer idecekleyin degül ve başına bir maḥallī (3) ışıḳ giymiş ki ṭāġ üzerinde yaḳsañ żarar gelmez ve elinde bir ḳılıc almış ki bir oġlan bu (4) pehlüvāna işāret eylese ol pehlüvān helāk olur ve bir ṭaġa ursañ ṭaġ aşaġa (5) yıḳılur. Cevelān gösterdi ve meydān ortasında durup çaġırdı Ey ʿAcem oġlanları, (6) var, çeriñüze buyruñ ki Hānī bin Mesʿūd sizüñ üzerüñüze geldi, gelüñ (7) cenk idelüm, çoḳluġuñuza tekyelenmeñ ki çoḳ leşker leşker kişiye aṣṣı itmez, belki idenler (8) arasında çoḳluḳ ʿaybdur. Hānī bunu çaġurduġunlayın dört yanından Ḫorāsān pehlüvānları (9) hücūm itmege ḳaṣd itdiler. Gerçi kim dilini añlamadılar. Likin meydāna girdiginde murādını bildiler. (10) Cemīʿsinden öñdin gelüp bir pehlüvān Hānīnüñ öñin bağladı ki Dilem pehlüvānlarunuñ (11) ġāyet gürbüzlerinden idi. Fiʿl-cümle ʿArabī dilin bilürdi. Hānīnüñ yanına gelcek eytdi: (12) Yā Bedevī, dünki merd u merd Hānī bunu işidicek kendü yārenlerüne çaġurup eytdi: Şol (13)

281b

ḳurbān, baña ne dirdiñ. Daḫı aña lāyıḳ cevāb vireyin didi. Bunlar aytdılar. Yā Pehlüvān, (1) ʿayblu nesne diyemdi. Bil ki dün ere er gerek didiler. Hānī işidicek eytdi: Ben daḫı (2) er isterin diyüp bir süñü ḥavāle itdi, şöyle vardı gögsindeki añlatmadın yaġrene (3) çıḳdı ve çaġurup Hāẕā merd-i merd biribiri ardınca her kişi kim girürdi. (4) Birer süñüyle helāk itdi. Cemīʿ ʿAcem leşkerünüñ üzerinde bir heybet bıraḳdı ki her birisi (5) durduġı yirde ḳadīd oldılar. Ḥatta ol gün, ol zamānuñ meşhūr günlerinden bir gün (6) oldı. Zīrā günüñ nıṣfi olmadın ʿAcem leşkerünüñ gürbüz pehlüvānlarından elli pehlüvān (7) helāk itdi. Bundan

ṣoñra hīç bir kişinüñ zühresi olmadı ki meydāna gire. Ber-vechle (8) sākit oldılar. Buları gören dilsüz ṣanurdı. Andan ṣoñra Hānī dönüp aṣḥāb ḳatına (9) geldi. Ol at degüşüp bir ata daḫı bindi. Yine dönüp meydāna geldi. Andan ṣoñra Hānī (10) nidā idüp eytdi: İştihāsı olan meydāna girsünler, aḫşam olmadın yārenlerünüñ (11) intiḳāmın alsunlar didi. Şīristān Hānīden bu sözi işidicek levnī müteġayyir olup (12) ġāyet ġażab itdi. Zīrā bundan öñdin her bir pehlüvān öldürdügince ḳaṣd iderdi ki (13)

282a

kendüsi meydāna girüp Hānīye muḳābil ola. Bezerc Mihr ḫavfından menʿ iderdi, ṣalıvirmezdi. (1) Hemān Hānīden bu ḥāli görcek gözleri od gözine döndi. Vezīrüñ elinden Şīristān (2) gücle çıḳup atını meydāna sürdi. Şīrsitānuñ ġāyet gürbüz pehlüvānı ayālleri yürüyüp (3) Şīrsitānuñ elin dutdı, eytdi: Ey Melik, bize ʿār degül mi ki Ḥicāz vilāyetinden bir kişi (4) meydāna gire, cemīʿ ʿAcem leşkerünüñ pehlüvānları ʿāciz ḳala. Şöyle ola ki begleri meydāna (5) gire. Nār u nūr ḥaḳḳıçün biz buña rāżī olmazız, ben gireyin meydāna, helāk ideyin diyüp (6) ḳılıcın çeküp Hānīnüñ üzerüne hücūm itdi. Rāvī aydur. Bu meydāna giren kişi, ol (7) zamānuñ meşhūr bahādırlarundan idi. Ṭolmış oḳa ḳarşu varurdı. Öñüne kimse (8) durmazdı. Demür göñlekle arḳasında ḥarīrden bir keje-kündü vardı. Melik Kiserī ışıḳlarından (9) başına bir ışıḳ vermişdi, pūlāddan bir aġır gürzi vardı. Meydān içinde cevelān (10) gösterüp Hānīye muḳābil oldı. Dut Yā Hānī, cenk nice olurmış gör didi. Hānī (11) bu sözi işidicek ṣusız ṣuya ne vechle yapuşursa bu daḫı eyle yapışdı. (12) İki ṭarafuñ leşkeri bularuñ cengine müteḥayyir olup naʿralar urdılar. Nice zamān cenk (13)

282b

itdüklerinden ṣoñra elinden ḳılıcı yābāna atup gürzin eline aldı. Gün ṭoġusından (1) yaña secde idüp Hānīnüñ üzerine ḥamle itdi, mancınık ṭaşı gibi gürzini Hānīnüñ üzerine (2) atdı, Hānī naẓar ḳıldı, gördi ki gürz kendünüñ gögsine ṭoġrı gelür. Fi'l-ḥāl bir ayaġın (3) üzengiden çıḳardı, tamām doḳuncaġı vaḳtin egilivirdi, üzeründen geçüp gümledi. (4) Hānī gördi ki adam boy miḳdārı yire gümlediginden ṣoñra yine atınuñ eyerine bir eyer olmış. (5) Hānī bunı gördügünleyin naʿra urup depre bir vechle çaldı ki başını omuzlarına degen iki (6) pāre ḳaldı. İki ṭarafuñ leşkeri bunı göricek ġarī itdiler. Benī Şībān ḳavmi Hānīye (7) taḥsīnler etdiler. Meger bu ölen kişinüñ bir ḳardaşı vardı ki adına Cevāmir dirlerdi. (8) Saçın ve saḳalın yolup meydāna girdi ammā ʿAcem leşkeri Fārisü'l-nār dirlerdi, (9) zīrā ġāyet şeyṭān, mekkār

bahādur kişi idi. Ekşerī cengi kemendle idi. Muḥkem irişmedin (10) balık aġı gibi çādura beñzer bir nesnedür düzmişdi. Bir muḥkem ipüñ ucın kendü (11) beline ve bir ucın kemendine baġlamış idi. Ḳaçan ki ḫaşmına bāḳī cenkle ẓafer bulsa bu kemendi (12) meydān içinde tōz arasında yaḳar ve atardı. Nāgāh ḫaşmı içinde ḳalurdı veyā ḫōd ʿużvu- (13)

283a

-na geçerdi andan aşaġa alup ḥabs iderdi. Cevāmir ḳardaşı acıġıyla meydāna girdi (1) ki intiḳāmın ala. Kemend gözleyüp cevelān gösterdi ve andan ṣoñra Hānīye muḳābil oldı. (2) Bir nice zamān cenk itdiklerinden ṣoñra aḫşam yaḳın oldı. Ḥayalden (3) ġayrı nesneyle Hānīye muḳābil oldı. Bir nice zamān cenk ẓafer bulcaḳlayın degül (4) fi'l-ḥāl kemendi tōzuñ arasından havā yüzine atdı, ḳurulmış çādur gibi olup (5) bundan āvāzeler ẓāhir oldı. Hánī bu āvāzeyi işidicek eytdi: v'Allah bu ʿAcem (6) leşkerinüñ ḥīlelerinden bir ḥīledür. İmdi bundan ġāfil olmamaḳ gerek. Ve illā beni (7) giriftār idüp Melik Nuʿmānı ve Benī Şībān ḳavmini ḫōr ve ẕelīl iderler didi. Meger Benī (8) Şībān pehlüvānlarından bir uzun süñü alup ucuna öldürür ki kişilerüñ (9) saçların kesüp baġlayup dururdı. Kemend Hānīnüñ üzerine inecegi vaḳtin aşaġadan (10) yuḳaru bu elindeki süñüyle atdı, süñü kemendi götürüp gökden yaña gitdi. Kemendi daḫı (11) aşaġa inmedin Hānī elinden geçüp Cevāmirdin depesinde çaldı. Bu yine degen iki bölüp (12) yine döndi. Melik Nüʿmān bunı göricek ʿalemi dibinden atını ilerü sürüp Hānīye ḳarşu (13)

283b

vardı, çoḳ duʿālar idüp eytdi: Yā Hānī, sen bize bir kerem itdüñ ki bunuñ ʿivażını (1) kimse itse olmaz, size yetcek zaḥmet itdüñ. İmden girü ve memleket ġayretinden vāz geldim. (2) İnşāʾAllah yarın ʿale'l-ṣabāḥ senüñle bi'l-külliye bularuñ üzerine ḥamle idevüz. Gövdemüzden (3) cānumuz gidince cenk idevüz didi. Hānī bunı işidicek eytdi: Yā ʿArabuñ Pādişāhı, mādām (4) ki bular benüm üzerüme bir bir bu vechle geleler. Ben bularla cenk idüp hīc incinmezin. Likin (5) bi'l-külliye ḥamle idecekler olurlarsa sen daḫı nice dilerseñ eyle it didi. Leşkerüñ (6) bir ṭarafında Ḥeccār bin ʿĀmir daḫı Hānī gibi ʿaẓīm cenk itdi. Çoḳ pehlüvānlar helāk idüp durur idi. (7) Melik Nuʿmān Ḥeccāruñ cengin daḫı işidüp ġāyet feraḥ oldı. İki ṭarafdan leşker (8) yerlü yeründe ḳarār ḳıldılar. Cemīʿ ʿAcem leşkerünüñ bahādurları vezīre ṭaʿn idüp aytdılar. Sen (9) ḳomaduñ ki bularuñ üzerine bi'l-külliye ḥamle idüp tumār idevüz. Bunlar az, çoḳ leşker (10) bizüm leşkerümüzüñ nihāyeti yoḳ didiler vezīre. Bu vechle

söz söylicek vezīr eytdi: (11) Ben bu ḳadar leşkerden ḫavf itmedüm, belki bunlaruñ ṣayısını var ola diyü uşandum. (12) Zīrā şimdiki ḥālde Melik Nuʿmān cemīʿ ʿArabuñ ḥākimidür. Baʿīd degül ki ʿArab leşkerin cemʿ (13)

284a

idüp puşıda ḳoya. Hemān ki siz bularuñ üzerine ḳoyulasız, anlar daḫı pusıdan (1) çıḳup size ġalebe iderler didi. İmdi ṣavāb budur ki gice biñ atlu bahādur kişi çıḳaravuz. (2) Biş yüzini Ẕī ḳāruñ bir ṭarafına ve biş yüzini bir ṭarafa gönderevüz. Tamām bu gice erteye (3) degin puşı yerlerin arayalar. Eger daḫı leşker bulcaḳ olurlarsa bize bir ḳac atlu (4) göndereler. Ben bu öñümüzde duran leşkeri tārmār idüp gündüz gice yetişir gibi anlara (5) daḫı yetişüp işlerin bitirevüz. Ve illā eger ḥīç leşkere bulaşmıycaḳ olurlarsa Benī Şībān (6) ḳavmünüñ ardından Ḫorāsān leşkeri dilince naʿralar urup ḥamle ideler ve Nuʿmānuñ yolların (7) baġlayalar. Biz daḫı bu ṭarafdan ortaya alup küllerin göge ṣavuravuz didi. Vezīrden (8) ʿAcem leşkeri reʾīsler, bu sözi işidicek ġāyet ṣavāb görüp Eyās bin Ḳabīża adam (9) gönderüp bu ḥāli aña daḫı bildürdiler. Fi’l-ḥāl leşkerden biñ bahādur kişi çıḳardılar. İki bölüp (10) her bölügüne Ḳaysuñ cemāʿatinden on kişi ḳulavuz ḳoşdılar, tā kim bularuñ öñine düşüp (11) gide cemiʿ gāhīlerin bulara göstere. Fi’l-ḥāl ol aradan biñ kişi iki bölünüp yola girdiler. (12) Likin Ḳays ol yigirmi kişisine buluşup eytdi: Hemān ki Nuʿmān leşkerinüñ ḳanıdan geçdi, siz (13)

284b

bu ikiñüz varsun ve ḥikāyet Hānīye ḫaber virsün, ol daḫı Benī Şībān pehlüvānlarla (1) bularuñ ardın sürsünler. Tamām Cemācem deresinde bu iki bölük leşker buluşdugın (2) vaḳtin, derenüñ iki ṭarafın alup bekleye, ḳılıcdan geçürsünler didi. Bular bi’l-re’si (3) ve’l-ayn didiler. Hemān ki Nuʿmān leşkerine geldiklerinleyin bir iki kişi varup Hānīye (4) ḫaber virdiler. Hānī fi’l-ḥāl Benī Şībān pehlüvānlarından nice pehlüvān alup (5) bu leşkerüñ ardına düşdiler. Ammā ol biñ kişi, gice Ẕīḳāruñ ne miḳdār kemin (6) gāhları varsa bi’l-külliye nıṣf-ı leyl olınca erdiler, atları yoruldı, kendüler at (7) üzerinde serḫōş gibi uyuḳlamaġa başladılar. Bu ḳulavuzlar bu ḥāli göricek bularuñ (8) reʾīslerine aytdılar. Tamām, maʿlūm oldı ki Nuʿmān ʿarlanupʿArab ḳavminden kimseye (9) ḫaber itmemiş. İmdi vech budur ki Cemācem deresinde biraz miḳdār ḳonavuz hem biraz (10) rāḥat olavuz ve hem atlarumuz daḫı rāḥāt ola, uydılar. Bularuñ bu sözin ḳabūl (11) idüp buyurdılar, leşker ḳondı. Cemīʿ rāḥat olup uyḳuya

meşġūl oldılar ammā ḳulavuzlar (12) aytdılar. Bize bu gice uyumaḳ olmaz. Zīrā bizi size ḳulavuz ḳoşup dururlar. Nāgāh biz ġāfilken bize (13)

285a

şikestelik olup bizüm yarın begler öñünde başumuz aşaġa ola. Pes bize vech budur ki biz (1) ġāfil olmayavuz didiler. Cemīʿ leşker teşvīşden emīn olup yatmaġa meşġūl oldılar ammā bunlar Hānīnüñ (2) gelmesine muntaẓır oldılar. Biraz zamān geçmedin Mesʿūd biş yüz pehlüvānuñ öñine düşüp (3) çıḳa geldi. Bu ḳulavuz buları göricek ḳarşu varup aytdılar. Uşda āʿdāʾı şol derenüñ (4) içine ḳoyduḳ .ʿĀlemden fāriġ emīn yatıyorurlar didiler. Hānī bunı işidicek feraḥ olup Ḥeccār (5) bin ʿĀmire eytdi: Yüri sen, iki yüz kişiyle derenüñ öte ṭarafın alupdur hemān bizüm naʿramız (6) işitdügüñleyin içlerine ḳılıc ḳoyuñ. Ümīddür ki hīc dil ḳurtarmayavuz didi ve andan ṣoñra nice (7) kişilere daḫı eytdi: Siz daḫı derenüñ iki kenarlarında ṭuruñ, size gelen kişi helāk idüñ didi. (8) Fi'l-ḥāl Hānī nice dirse eyle itdiler. Hānī derenüñ aġzına geldiler, naẓar itdi, gördi. Bi'l-külliye (9) bu biñ kişi ġāfil yaturlar. Hemān saʿāt aṣlān gibi naʿra urup ḳılıc eline alup bularuñ üzerlerine (10) ḳoyuldılar fi'l-ḥāl ḫebsin helāk itdiler. Bularuñ naʿrasını bu biñ kişi işidüp cān acısıyla (11) diri geldiler, nice ideceklerin bilmediler, atlarına daḫı binmege mecālleri olmadı, hemān ḳaçmaġa meşġūl (12) oldılar. Ḥeccār bin ʿĀmir daḫı Hānīnüñ naʿrasın işidicek bularuñ öñlerinden iki yüz kişiyle ḥamle (13)

285b

idüp araya aldılar. Bular hemān ölmelerine cezm idecek Ehl ü Ḫorāsān dilince yalvarmaġa başladılar. ʿArab (1) ḳavmi daḫı āsān dilin bilmeyüp bi'l-külliye ḳılıcdan geçürdiler, ekṣerīni öldürdiler. Baʿzısını ölümlü (2) eylediler. Cemīʿ atların ve saz sebillerin aldılar. Heccār bin ʿAmir Hānīye eytdi: Vech budur ki bu öldürdügümüz (3) kişileriñ başlarını süñülerümüze dakup leşkere varavuz didi. Hānī eytdi: Bu vechle itmek ṣavāb (4) degüldür. Zīrā hemān bizüm bu vechle varduġumuz görince ʿAcem leşkeri Ḳaysa aydurlar. Bu biñ kişi (5) gönderdügümüz misin diyüp durursın. Ve illā bunlar neden bildiler diyüp Ḳaysı dutarlar ve ne miḳdār (6) leşkeri varsa helāk iderler ve andan ṣoñra bizüm ʿArab ḳavminden yardumcumuz yoġdıġın bilürler. (7) İmdi vech oldur ki ʿAcem leşkerini ol vehmle ḳıyavuz, leşkere şöyle varavuz diyüp bu kişiye (8) bu alduḳları mālları ışmarladılar. Bāḳī leşkerle mecīd yola girdiler. Bular bu ḥālde ammā bu ṭarafda Bezerc Mihr (9) ṣabāḥadegin muntaẓır oldı.

Ḫaberlerin bilmedigine melūl olup yürürdi, kendi ḳatında olan leşkerüñ (10) arḳasına geldiler. Kösler ve naḳāralar döküp ʿalemlerin çözdiler. Bu ṭarafda Melik Nüʿmān daḫı buyurdı. (11) Leşker at arḳasına geldiler. Likin Hānī ve Heccār bin ʿĀmir ile olmaduġuna ġāyet münfaʿil olup ḳardaşı (12) Esvede eytdi: Bugün cenk, senüñle benümdür didi. Bāḳī leşkerümüz gelince ġayret idüp cenk itmek (13)

286a

gerek. Esved eytdi: Sen ne dirseñ ben aña muṭīʿyüm. Bugün öñüñde meydāna girüp cān ve baş oynatam (1) didi. ʿAmr bin Nefīle bu ḫaberi işidicek eytdi: Yā Melik, meydāna girmek isterseñ kendü ṣūretüñle (2) girme. Bil ki sen Hānī ṣūretine gir ve ḳardaşuñ Ḥeccār bin ʿĀmir ṣūretine girüp cenk idüñ. Zīrā (3) sizi ileri ṣāncaḳ gice gönderdükleri leşker gelmeyince sizüñ üzerüñüze bi'l-külliye ḥamle itmezler didi. (4) ʿAmruñ bu sözini Melik Nuʿmān begenüp taḥsīnler itdi. Fi'l-ḥāl bir ḳara ata binüp Hānī ṣūretinde (5) meydāna girdi. Cemīʿ ʿAcem leşkeri Hānī bin Mesʿūd ṣanup durduklıdur durdıġı yirde müteḥayyir oldılar, ol gün (6) ḳuşluḳ olınca ʿAcem leşkerinüñ yigirmi gürbüz pehlüvānın helāk itdi. Şīrsitān bu ḥāli göricek (7) ġāyet ġażab itdi, gözleri od gözine dönüp vezīr destūrsız meydāna girdi. Aṣlān gibi naʿra (8) urup Nüʿmāna muḳābil oldı. Melik Kiserī, atlarından bir muḥkem ata binmiş ve başına cevāhirle müzeyyen (9) olmış, bir aşıḳ urmış ki bir ṭarafına gün ṣūretin yazmışlar ve bir ṭarafına ay ṣūretin yazmışlar ve bāḳī (10) buña münāsib saz u selebe müstaġraḳ olup Melik Nüʿmāna ḥamle itdi. Likin bir reḥber ʿAcem pehlüvānlarına (11) eytdi: Gāfil olmañ. Eger bu şeyṭān begüñüz oġlına ġalebe iderse mecāl virmeñ, üzerine ḥamle idüp (12) helāk idüñ ve eger Melik Nüʿmān leşkeri ḥamle idecek olursa siz daḫı cemīʿ leşker ile üzerlerine (13)

286b

ḥamle idüñ. Likin ṣaycaḳ olusuñuz ardlarına düşmeñ, ṣabr idüñ. Tā gice göndürdügümüz leşkerüñ ḥālin (1) bilmeyince bir gözden deprenmeñ didi. Leşkerüñ bir ṭarafında Melik Nuʿmānuñ ḳardaşı daḫı Ḥeccār bin ʿĀmir (2) ṣūretinde biş pehlüvān öldürdügüñüzden ṣoñra Eyās bin Ḳabīża meydān ṭaleb itdi. Eyās daḫı (3) yanındaki ʿArab beglerinden ilenüp meydāna girdi. Esvede muḳābil olup iki ṭarafdan naʿralar urdılar. (4) Likin Şīrsitān, Melik Nuʿmānuñ cengiñe ḳaḳıyup Ḫorāsān leşkeri içinde ad çıḳarmaġçün elindeki (5) cirmi ile Nuʿmānuñ gögsin gözleyüp atdı. Melik Kiserī elinden ʿAcem dilince ʿ Dut şunı Ey Bedevī ʿArab' (6) didi. Melik Nuʿmān ʿAcem dilin bilirdi, bu sözi añlayup ḥarbe yaḳın geldiginleyin

gelivirdi, üzerinden (7) geçüp gitdi. Bir ḳulına ḫaṭa getürmedi. Fi'l-ḥāl yine dönüp ḳılıcın çıḳarmadın Nuʿmān Şīrsitānuñ (8) atına bir süñü urup helāk itdi. Şīrsitān yire düşdi, öldürmek dilese öldürirdi. (9) Likin şunı ḳaṣd itdi ki Şīrsitān esīr ide andan ṣoñra ṣulḥ idüp Şīrsitān ṣalı (10) virdigiyle ʿAcem leşkeriniñ elinden emīn ola, hemān Bezerc Mihr bu ḥāli görcek ġırīv idüp ʿAcem leşkerine (11) niye durursız diyüp naʿra urdı. ʿAcem leşkeri pehlüvānları ḥamle idüp Şīrsitānuñ (12) üzerine düştiler. Melik Nuʿmānuñ aṣḥābı daḫı bi'l-külliye ḥamle itdiler. Şīrsitānuñ üzerinde ʿaẓīm (13)

287a

cenk olup iki ṭarafdan çoḳ kişi helāk oldı ve leşkerüñ bu ṭarafında Nuʿmānuñ ḳardaşı daḫı (1)Eyās helāk itmege yaḳın olcaḳ Eyāsuñ ḳavmi Esvedüñ üzerine ḥamle itdiler. Fi'l-cümle iki leşker bi'l-külliye (2) birbirine ḳarıştılar. Likin Nuʿmānuñ vezīri naẓar ḳıldı, gördi ki kendülerüñ leşkeri ʿAcem leşkerünüñ (3) arasında yavuḳlanmış maġlūb olmaḳ yaḳın olmış. Fi'l-ḥāl bir seyl gibi ata süvār olup Melik Nuʿmānuñ (4) aṣḥābunuñ eṭrāfına dolandılar. Yā Āl-i Muḥammed Yā Āl-i Muḥammed diyüp nidā itdi. Nolduñuz, siz daḫı bu nidāyı (5) idüñ. didi. Cemīʿ Nuʿmānuñ aṣḥābı bu ḫaberi işidicek Yā Āl-i Muḥammed Yā Āl-i Muḥammed diyüp naʿralar (6) urdılar. Ḫażret-i Resūluñ Ṣall'Allahu ʿAleyhi Vesellem muʿcizesini bu nidā sebeble bulurın. Ellerinde ẓāhir (7) olup maġlūbken ġālib oldılar. Zīrā hemān ki bu nidāʾi itmege başladıḳlarınlayın göñülleri (8) ḳuvvet buldı ʿAcem leşkeri gözlerine ġāyet sehl gözükdi ve ʿAcem leşkeri ṣandılar ki cemīʿ aġaçlar (9) ve otlar ve ṭaşlar ve cemīʿ ʿālem içinde ne varsa bu nidāyı iderler. Ḫattā Nuʿmānuñ aṣḥābunuñ ʿavratları (10) ġırīv idüp biribirine aydur Biz daḫı bu nidāyı idelüm. Tā kim erenlerümüz ʿAcem leşkerinüñ üzerine (11) ġalebe ideler. Rāvī eydür: Bular bu ḥālde iken Hānī bin Mesʿūd ve Ḫeccār bin ʿĀmir dört yüz kişiyle (12) çıḳa geldi. Gördi ki iki leşker biribirine ḳaralmış, ḳılıclar biler ve süñüler oynar. Kendü aṣḥābunuñ (13)

287b

Yā Āl-i Muḥammed Yā Āl-i Muḥammed didükleri ḳulaġına doḳını geldi. Hemān sāʿat Hānī daḫı ḳılıc eline alup (1) bu dört yüz kişiyle ḥamle itdi. Ol ẕikr olupdur didigi. Ḳays ʿAcem leşkerinde iki biñ kişiyle (2) muntaẓır olup durur idi ki ne vaḳt Yā Āl-i Muḥammed diyeler hemān ki bu nidāʾı işitdikleyin iki biñ (3) kişiyle ḳılıçların ellerine alup ʿAcem leşkerine ḳoyuldılar. Ammā Hānī bin Mesʿūd alaylara ḥamle idüp (4) naʿra ururken nāgāh ḥalvet

Şīrsitāna bulaşı geldi. Şīrsitānuñ gögsinde bir süñü urdı ki (5) eglenmedin baġrında çıḳdı. ʿAcem leşkeri bu ḥāli görüp ne ideceklerin bilmeyüp dururken nāgāh (6) Benī Şībān leşkerünüñ dört yanından tōzlar belürdi. Bir yanından gelen ol yüz kişinüñ (7) tōzı ki ʿAcem leşkerinüñ atların getürdilerdi ve bir yanından gelen Melik Ḳays leşkerünüñ tōzıydı (8) ve birisi daḫı Dureyd bin Ṣammanuñ ve Benī Ḥaşem ve Benī Hevāzin leşkeri tōzıydı. Bir ṭarafından gelen (9) tōz ʿAmr bin Muʿdīnüñ ḳavm tōzı idi. Rāvī eydür: Yel peydā olup üzerlerinden tōzı (10) gidercek naẓar itdiler, gördiler ki leşkerüñ tōzı ʿālemi ḳarañu ḳılmış. ʿArab leşkeri ʿAcem leşkerini (11) ortaya almışlar ʿAcem müteḥayyir, ne eyleyecegin bilmezler. Ḥażret-i Resūluñ Ṣall'Allahu ʿAleyhi Vesellem adın işitdikleriyle (12) zebūn olup ḳılıc ve süñü ellerine almaġa mecālleri ḳalmamış. Bunlar daḫı her ṭarafdan (13)

288a

ḥamle itdiler ʿAcem leşkeri ṣanup neyleri varsa döküp ḳaçdılar. Eyās bin Ḳabīża daḫı ʿArab leşkeriyle (1) tārmār olup yürivirdi Ümm-i Ḫarakeyn adlu yire varınca ḳodılar, neleri varsa yaġma idüp (2) yine döndiler. Bunlaruñla bile gelen ʿArab ḳavmi olmasa hīç birisi ḳurtulmayup helāk (3) olurdı ve andan ṣoñra bu vāḳʿa ki Ẕīḳarda vāḳiʿ oldı. Ḥażret-i Resūluñ muʿcizātından (4) dur. Zīrā Ḥażret-i Resūl Ṣall'Allahu ʿAleyhi Vesellem buyurupdur evvel ki benüm adumla ʿArab leşkeri Fars leşkerine (5) ġalebe itmişdür. Ẕīḳārdadur ve şol Teñri ḥaḳkıçün ki benüm rūḥum anuñ ḳudret ḳabżasındadur. ʿĀlem vücūda (6) geliyorurken Hānī bin Mesʿūduñ ve bāḳī ʿArab ḳavmünüñ nidāların işidürdüm didi, Ṣadaḳa Resūl-Allah. (7) Rāvī eydür: Bundan ötürü ʿulemā'i İslām ve Meşāyiḫ-i ʿArab ittifāḳ itdiler ki Ḥażret-i Resūlüñ anadan (8) ṭoġması ol gün oldı. didiler. Pes ne miḳdār māldan ve atlardan ve saz u selebden buldılarsa (9) yaġma idüp yine döndiler. Hemān yine döndüginleyin Dureyd bin El-Ṣamʿa ve Melik Ḳays ve ʿAmr bin Muʿdī (10) görüp ve bāḳī ʿArab seyyidleri ḳarşu varup Nüʿmāna bulaşdılar, aytdılar. Senüñ üzerüñe bunuñ gibi leşker gelmedi, (11) sen bize niçün ḫaber idüp yardum istemeyesin. didiler. Senüñle Melik Kiserī arasında geçen mācerāyı (12) Ẕīḳāra yaḳın gelince işitmedük. Anıñçün bu vechle buluşduġumuz yoġ idi, didiler. Nuʿmān, bu sözi (13)

288b

işidicek eytdi: Ey ʿArab Ḳavmünüñ Uluları ʿĀlemüñ Pādişāhı Melik Kiserīye muḳābil olmaḳ baña (1) düşmezdi. Likin her iş Allahuñ taḳdīriyle olduġ içün Allaha ṣıġınup şunuñ gibi iş

itdüñ. didi. (2) Dureyd bin Ṣamʿa, bu sözi işidicek eytdi: Yā Nuʿmān, belī. Her iş, Allahuñ taḳdīriyledür. Likin her vaḳt (3) taḳdīr itmek tedbīrine muvāfıḳ olmaz. Ḥuṣūṣa ki bu kerre saña ṭoġar, ol dünyāya gelen müpārek (4) kişi bir ḳandadur ki Yā Āl-i Muḥammed Yā Āl-i Muḥammed diyüp nidā iderdüñüz. İmdi her vaḳt anuñ gibi saʿadetlü (5) kişi gelidurmaz. Vech budur ki bizümle bile gelsin. Benī Ġarye ṭaġlarına çıḳasın, ne miḳdār Ḥicāz vilā (6) yetinüñ ʿArab ḳabīleleri varsa eṭrāfuña cemʿ idevüz. Ve illā Melik Kiserīnüñ bu kerre ulu belāsına (7) uġrarsın. Zīrā Şīrsitān gibi sevgülü oġlan depeledüñ, elbetde cemīʿ Ḫorāsān leşkeri cemʿ ider, (8) gelür seni ve bāḳī ʿArab ḳavmini helāk idüp Şīrsitānuñ intiḳāmın alur didi. Melik Ḳays, bu sözi (9) işidicek eytdi: Yā Dureyd, ölü üzerine aġlamaġa yine ölünüñ ḳavmi yegdür. Şimdi ḥāl, sen didügüñleyin (10) olcaḳ olursa vech budur ki bizüm güyegümüzdür, bizüm vilāyete gelene ki ne maḳdūrumuz varsa (11) baña ṣarf idüp öñünde cān ve baş oynayavuz didi. Melik Nuʿmān bu ḫaberi işidicek eytdi: (12) v'Allah, bu siz didügüñüz iş olcaḳlayın degüldür. Hānī bin Mesʿūddan ġayrı kişiden yardum (13)

289a

istemezin didi. Zīrā bu baña şunuñ gibi erlik idüp düşmānlarumuñ üzerine (1) beni ġālib ḳıldı. İmdi ʿāḳil oldur ki iḥsān gördigi kişiden yüz çevirmeye ve anuñ (2) niʿmetiniñ şükrin yirine getüre didi. Rāvī eydür: Ḳabīlelerüñ begleri Nuʿmānuñ bu ḫaberin işidicek (3) ġāyet melūl olup bildiler ki imden girü Nuʿmān bularuñ sözlerine tābiʿ olıcaḳ degüldür. (4) Bular bu ḥālde iken Hānī daḫı gelüp bulara buluşdı ʿArab beglerine ḫōş geldüñüz diyüp (5) çoḳ duʿālar itdi. ʿAmr bin Muʿdī Hānīden bu sözi işidicek eytdi: v'Allah Ey ʿArabuñ Ulusı, (6) bizüm geldügümüzüñ size ne fāide oldı. Hīç sizüñ bize iḫtiyācıñız yoġmış. Belki kendü (7) ḳılıcıñla düşmānuñuzı ḳahr idüp bir iş itdüñ ki senden ṣoñra ʿālemde dāstān olsa (8) gerek didi. Hānī bu sözi işidicek ġāyet feraḥ olup ḥāżır olan pehlüvānlara şenālar itdi. (9) Melik Nüʿmān ölümlü yaralu olup yaġma itdükleri mālları öñlerince sürüp giderler. Hānī (10) ġāyet feraḥlıġından ḥāline münāsib beytler oḳıyı gider. Şiʿr.

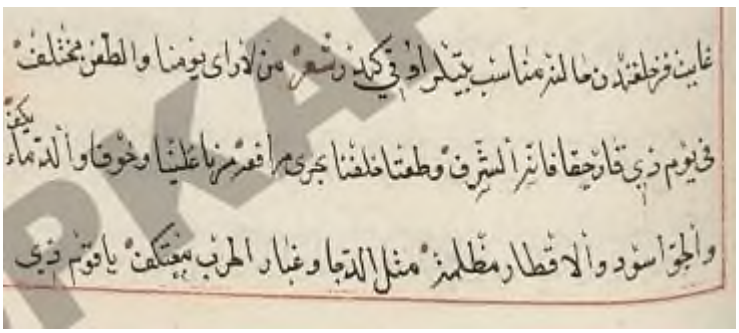

289b

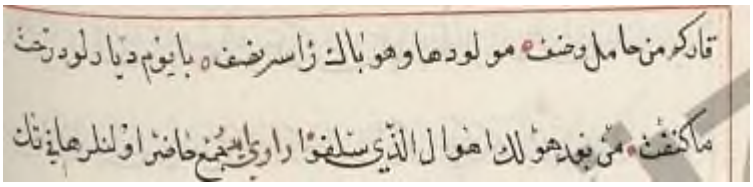

Rāvī eydür: Cemīʿ ḥāżır olanlar Hānīnüñ (2) sözlerin işidicek feṣāḥatin ve belāġatin taʿaccüp idüp Elbetde her zamānda bir ehl ü kemāl (3) olmayınca olmaz didiler. Ammā Dureyd bin Samʿa aydur. v'Allah ʿAnter bin Şeddād ve Ẕü'l-himār (4) bunuñ mertebesine yetişcekleyin degül didi ve andan ṣoñra Melik Nuʿmān ve Dureyd, Melik (5) Ḳays ʿAnter bin Şeddādı ṣordılar Niçün senüñle bile gelmedi, didiler. Melik Ḳays eytdi: (6) v'Allah Yā Melik ʿAnterüñ mizācın dutmadum, şimdiki ḥālde size anuñla benüm (7) aramda bir mācerāyı olup baña ẓulm itdi. Ben daḫı ol sebebden (8) giderdüm didi. Rāvī eydür: Anlaruñ arasında geçen mācerāyı (9) İnşā' Allah yirinde ẕikr idem. Melik Nuʿmān Ḳaysdan bu ḫaberi (10) işidicek Ḳaysa münfaʿil olup ve raḥm itdi. Ammā Dureyd bin Samʿa (11) eytdi: v'Allah Yā Pehlüvān, kişilerüñ ḥāṭırın riʿāyet itmek ġāyet müşkil. Zīrā (12) şimdiki ḥālde ben daḫı Ẕü'l-himāruñ ne zaḥmetlerin çekerin didi. Likin size derim ki bu geçen (13)

290a

mācerāyı işidüp Nuʿmān şimdiki ḥālde benüm gibi kişiye muḥtācdur diyüp saña elbetde (1) gelür. Ger çekem, yanında on kişi daḫı varsa ve andan ṣoñra bilüp işidüp dururuz ki (2) ʿAnterle Ẕü'l-himāruñ üzerine sende şimdiyedegin neler olmışdur, Ẕü'l-himār ḫōd cemīʿ (3) pehlüvānlara ġālib olup ʿālemde kendü gibi kişi olmamış, isteyüp bulmaz. Hāninüñ böyle (4) pehlüvānlıġın işidicek ḥased idüp görmege gelse gerek didi. Melik Nuʿmān, bu ḫaber işidicek (5) Yā Dureyd ʿAnter bin Şeddād ve Ẕü'l-himār, Hānī ḳatında nesne degüldür. v'Allah çarḫ ḥareket (6) ideliden berü buncılayın ʿāleme bir kişi daḫı geldügi maʿlūm degül. Allaha kendümi ışmarlayup Hānī (7) kendüme iḫtiyār itdüm. Şimden girü başumuza ne gelürse rāżī oldum didi. Rāvī eydür: (8) Dureyd bin El-Samʿa ve bāḳī ʿArab ḳavmi Nuʿmānuñ bu ḫaberin işidicek göñülleri ġāyet melūl (9) olup cemīʿ Nuʿmāna geldüklerine pīşmān oldılar. Bu ḥālle sürüp ʿavratlarına geldiler. Melik Ḳays (10) ḳızḳardaşı Mütecerrid ile buluşup sevindiklerinden aġlaşdılar. Mütecerride cemīʿ olan mācerāyı (11) ḫaber virdi ve andan ṣonra Melik Nuʿmān bu yiri sevdi. Hānī bin Mesʿūdı ve Benī (12) Şībānı iḫtiyār itdi. Bu aradan ġayrı yire gitmen, imdi kerem it. Beni bundan dilek it ve al, (13)

290b

git. Zīrā bilürin ki bu kerre Melik Kiserī elbetde Ḫorāsān leşkerin cemʿ idüp gelür, bu vilāyeti (1) ḫarāb ider didi. Melik Ḳays bu ḫaberi işidicek eytdi: Yā Mütecerride, gerçek aydursın. Ben daḫı (2) Nuʿmāna bu arada durma, gel, bize gidelüm. Tā ki saña yardum idevüz didüm. Sözüme (3) rāżī olmadı, ḳorḳarın ki seni işitdügüm vaḳtin ayd ki ben saña rāżī degülüm ki senüñ sözüñi (4) ḳabūl idüp ʿArab ḳavmine didüm ki ‘Senüñ gibi sevgülü, ḫātunını ḳorḳusından ḳardaşına virdi, (5) aldı, evlerine gitdi.’ diyeler diyüp benüm sözümi dutmaya. didi. Likin vech (6) budur ki Kiserī ṭarafınuñ ḫaberin cüst ü cū idiviresin. Anuñ gibi Meliküñ (7) ḫaberin işidicek alursuñ ḳullaruñuñ bir ḳaçın baña gönderüp (8) ḥaḳīḳat-ı ḥāli bildüresin. Bende aña göre tedbīr idem didi. (9) Bu sözi söylemişdigin evlerine geldiler. Şād u ḫürrem her birini (10) bir yire ḳondurdılar. Üç günden miḳdārı Melik Nuʿmān bulara (11) ḫōş ḳonuḳluḳlar itdi. Andan şoñra Nuʿmānı terk idüp bular girdiler. Nuʿmān bulara iʿtibār (12) itmedügini ve Nuʿmānuñ ḫaberlerini söyleşi söyleşi giderler. ʿAmr bin Muʿdī görüp eytdi: (13)

291a

v’Allah Nuʿmānuñ şunuñ gibi vaḳitde bu vilāyeti iḫtiyār itdügini ġāyet taʿaccüp iderüm didi. (1) Dureyd bin El-Samʿa aydur. Yā ʿAmr, her ḳaçan ki Allah Teʿālā bu kişinüñ helākın dilese başından (2) devletüni giderür ve ʿaḳlını kem ider ve düşmānını dōst bildürür. İmdi bilmiş ola (3) sız ki Nuʿmān daḫı bunca gün Hānīye ve Benī Şībāna ṣıġınup anları ṣatur, kendüyi (4) ḳurtara. Āḫirü’l-emr oda ṭapanlar elinde helāk olur didi. Rāvī eydür: Bular bu (5) ḥālde yürürler, tā biri bundan ayrılıncaḳ yire gelince andan ṣoñra biri buna vedāʿ idüp (6) vaṭanlu vaṭanına gitdiler. Melik Ḳays ḳızḳarındaşı ve güyegüsi teşvīşünüñ deryāsında müstaġraḳ (7) olup vaṭanına geldi. Rāvī eydür: Melik Ḳays ʿAnteri ḳatından ḳovdığı ekṣerī Nuʿmāna ṭayandı (8) ġından ötüriydi. Çünki Nuʿmāndan nevmīd oldı. Yine ḳaṣd itdi ki ʿAnterle muṣāliḥine (9) aydup cemīʿ ʿArab ḳavmünüñ göñlüñe gire Rebī bin El-Ziyāda ʿAnterüñ ḥālinden ṣordı. (10) Rebī bin El-Ziyād eytdi: Yā Melik, imden girü sen ʿAnteri bu daḫı gördügüñ (11) maʿlūm degül. Zīrā düşmānları anuñ üzerine furṣat bilüp Benī Ḳırād ḳavminden (12) yüz elli kişiyle Şāmda esīr itdiler. ʿAvratları ve oġlanları ġarīb oldılar. (13)

291b

Bir ḳac gün var ki ʿAble ve bāḳī ʿavratlar elli kişiyle geldiler. Bizüm ḳatumuza ḳonmaġa ʿār (1) landılar. Benī ʿİṭfān ḳavmi arasına ḳondılar didi. İki gün var ki yaralu kişi gelüp (2) ḫaber virdi ki ʿAnteri ve oġlını ve ḳardaşını ve ʿalemlerini ve yüz elli daḫı adamın esīr idüp (3) aytdılar. Üzerine teber gidüp Şāma gönderdiler didiler. Ammā ne vechle esīr olduḳların bilmedik (4) didiler. Melik Ḳays beriden bu sözi işidicek ġāyet melūl olup ʿAntere itdügi işe (5) pīşmān oldı. v'Allah bizüm devletümüz gitdi ʿAnter ve bāḳī anıñla esīr olanlar ise ḳurtulcaḳları (6) maʿlūm degül, bizüm ḥālümüz ġāyet müşkil oldı. Zīrā benüm güyegüm Melik Nuʿmān Melik Kiserīyle düşmān (7) oldı. Melik Kiserī aña gelüp ẓafer buldıġından ṣoñra bize daḫı āʿdā ġalebe idüp ḥālümüz ḫarāb (8) olsa gerek didi. Rāvī eydür: Melik Ḳays veʿ Anterüñ arasına bu mācerā düşdügine sebeb (9) buydı ki meger Melik Ḳaysuñ bir bahādur ḳulı vardı ki cemīʿ işin aña ışmarlayup (10) dururdı. Bir gün Ḳaysuñ ḳulaġına degdi ki ḳızlarından bir ḳızına yaramazlıḳ (11) itmiş ġāyet ġażab idüp ḳaṣd itdi ki öldüre. Ḳul bunı duydı, Ḳaysuñ ḳarda (12) şları Ḥāriṣ ve Nevfel ve Kayser ḳatına şefāʿate vardı. Bular aytdılar. Ḳardaşumuzuñ (13)

292a

evine ḥıyānet ideni biz andan dilek idemeziz. Bizden saña dermān yoḳdur, var saña çāre (1) iste didiler. Ḳul bu sözi işidicek olmasına cezm idüp Rebīʿa ve ḳardaşları (2) ḳatına geldi, ḥālini bulara şerḥ itdi. Lutf itdüñ, beni efendümden dilek idüñ didi. (3) Rebīʿ eytdi: v'Allah Ey Yigit, eger günāhuñ bundan ġayrı günāh imişse veyāḫūd düşmānuñ (4) Ḳaysdan ġayrı kişi imişse seni dilek iderdük. Likin ṣuçuñ büyük ve Ḳays daḫı ġāżup (5) kişi. Birisini andan dilek idemeziz. Dilek idersevüz daḫı sözümüz dutmaz didi. İmdi (6) vech budur ki bu memleketi terk idüp Yemen vilāyetine gidesin, ve illa Ḳays seni helāk ider (7) didi. Ḳul, bu sözi işidicek cān başına ṣıçradı fi'l-ḥāl gitdi. Ḳays bunuñ gitdigi (8) ḫaberi işidicek ardınca nice ḳullar gönderdi Yürüñ, tīz dutuñ, getürüñ. Bir iş ideyin. (9) Eger ki dünyāda kimse efendisünüñ evine ḥıyānet itmeye didi. Bular daḫı bi'l-külliye ellerine süñülerin (10) ve ḳılıçların alup yola girdiler ammā Ḳul sürdi ʿAnter Bin Şeddāduñ evine geldi. İttifāḳ (11) ʿAnter daḫı evdeydi, hemān ʿAnteri gördiginleyin getürdi, kendüyi öñine ṭopraġa atdı. (12) Kendünüñ ḥālini ʿAntere ḥikāyet idüp eytdi: Yā Ebu'l-Fevāris, senden ġayrı kişiye (13)

292b

göñülden daḫı Ḥāmī ʿAbs diyüp dururın imdi sen çāresüzlere çāre ve dermānde (1) ḳılanlara yardum idicisin. Ben nefis ḳażāsına uyup büyük günāh işleyüp dururın. Efendüm (2) beni öldürmege emr idüp durur. İmdi senden ġayrı sıġıncaḳ yir bulmayup saña geldüm. (3) Lutf it, beni ḳorı diyüp yüzüni ʿAnterüñ ayaġına sürdi. ʿAnter Ḳuldan bu ṭażarruʿı göricek (4) esirgeyüp Ey Yigit, melūl olma ki dilegünī ḳabūl itdüm, seni bu ġażabdan ḳurtarayum (5) didi. Bular bu sözde iken nāgāh Ḳaysuñ gönderdügi ḳullar ʿAnterüñ ḳapusuna geldiler. (6) ʿAntere aytdılar. Bu ḳul ʿaẓīm suç işleyüp durur, bunı helāk itmeyince olmaz, tīz (7) elümüze vir. Ḳays kimsenüñ bunuñ ḥaḳḳında dilegin ḳabūl itmez diyüp ʿAntere ziyāde (8) sözler söylediler. ʿAnter bulardan bu sözi işidicek ḳılıcın ṭayanaraḳ ṭışra çıḳdı. (9) Ġażab idüp yürüñ, çoḳ söylemeñ, gidüñ. Beytü'l-Ḥarām ḥaḳkı eger bunı (10) Melik Kiserī benden isticek olursa virmezin. Zīrā bir ḳuş (11) bu elge sıġınur. Ben ölinceye ḳadar ḳoman didi. Rāvī eydür: Bu ḥāl (12) ʿAnterüñ ḳardaşları işidüp her birisi ṭışra çıḳup bu ḳulları ṭaşla (13)

293a

ve aġacla urup ḳovdılar. Bu ḳullar andan sürüp Ḳaysa gelüp mācerāyı ḫaber virüp (1) şikāyet itdiler ammā çoḳ ziyāde sözler söyleyüp aytdılar. v'Allah biz ölümden ḳurtulduḳ, (2) ḳaçmasavuz cemīʿmizi helāk iderlerdi. Zīrā ʿAnter ve ḳardaşları bi'l-külliye (3) çıḳdılar, ʿAnter bunlara eytdi: Mecāl virmeñ, uruñ ve andan ṣoñra bize eytdi: Varuñ (4) efendüñüze diñ ki ben Ḳulı kimseye virmezin. Ġarażını saḳısın daḫı bunı añmasın didiler. (5) Ebū ʿŪbeyde aydur. Melik Ḳays ḳullarından bu sözi işidicek ġet melūl olup başın (6) aşaġa eyleyüp fikr deryāsına müstaġraḳ oldı. İttifāḳ ʿAmmāre ve Rebīʿ bin Ziyād ve Benī (7) ʿAbs seyyidleri ol meclisde ḥāżırlar idi. Her birisi bir dürlü söz söyledi. (8) Kimisi ʿAnterüñ işini begendi ve kimisi ʿAntere laʿnet itdi. Ammā Rebīʿ bin Ziyād eytdi: Ey Ḳavm, (9) ʿAnterüñ işini görüñ ki şunuñ gibi ʿaẓīm günāh iden ḳulı alup ḳulluġına ḳoyup bāḳī ulu (10) larınca ḳabūl itmedise ol daḫı ḳabūl itmese ḫōş degüldür. Ve illa her birimüz günde yüz kerre (11) esīr olup ʿaẕāblara giriftār olmaḳ yegdür ki ʿAnter gibi kişi bize yardum idüp biz anuñ (12) ḳahrın çekevüz didi ve andan ṣoñra ʿAmmāre eytdi: Lāt ve ʿUzza ḥaḳkıçün ʿArab ululları ḳaçan (13)

293b

bu kişi ʿAntere Yā Ḥāmī-i ʿAbs diyüp çaġırdıġınlayın benüm yüregüm pāre pāre olur, yaḳın (1) olur ki gövdem erüyüp helāk olam didi. Bular bu sözi tamām itdikleyin Ḳays (2) baş

ḳaldurup Siz ne dirsiz, ne tedbīr idelüm? didi. Rebīʿ bin Ziyād eytdi: (3) Vech budur ki ʿAntere adam gönderesiz, ol ḳulı gönder diyesiz eger sözüñüz dutup (4) gönderecek olursa ḫōş ve illā dutasız, ḥabs idesiz veyāḫūd vilāyetden süre (5) siz, vara gide. Biz and içelüm ki üzerümüze ṭaġlar yıḳılmalı olcaḳ daḫı olursa (6) anı ḳomayavuz didi. Melik Ḳays bu sözi ḳabūl idüp ʿammüsü oġlanlarından Ḳaravaş (7) adlu bir ʿāḳil yigit vardı, anı ḳıġırup eytdi: Yüri, tīz ol veled-i zīnāya var, eyt. (8) Şunuñ gibi ḳulı ki benüm evüme ḥıyānet itmiş iken sen alasın, ṣaḳlayasın. Bizüm elümüze (9) virmeyesin, senden ġayrı kişiler ḳabūl itmeyeler, sen ḳabūl idesin. Anuñ gibi ḫāini (10)ʿazīz ḳılup bizi ḫōr idesin. İmdi elbetde ol ḳulı baña baġlayup (11) gönderesin. Bize dōstı ve düşmānı güldürmesün Yā Ḳaravaş, elbetde ḳulı almaġınca (12) gelme didi. Ol aradan Ḳaravaş sürdi. ʿAnter gelüp eytdi: Yā Ebu'l-Fevāris, bu fitneyi başmaġa (13)

294a

bu ḳulı virmekden ġayrı çāre yoḳdur. Zīrā bunuñ ṣucı ġāyet büyük ṣuçdur. (1) Sen de bilürsin ki bu ḳulı öldürmeyince Ḳays ġażabunuñ odı sākin olmaz. (2) İmdi kerem eyle, bu fitneʾi baṣ. Her kişiyi bize güldürme didi. ʿAnter bu sözi işidicek (3) eytdi: Yā Ḳaravaş, bu didügüñ nesne olcaḳ nesne degül. Zīrā bir bu kim bir sözi söyledügümden (4) ṣoñra yine dönmezin. Baña ṣığınıgelen kişi getürüp ele virüp depeledüp cemīʿ āʿdāyı baña (5) güldürmezin didi ve bir daḫı bu kimsesiz baña çaġırdıñız vaḳtin Hāmī-i ʿAbs çaġırasız. (6) Ḥuṣūṣā ki meşhūr olup bu şiʿrler içinde maʿlūm olup durur ki her kişi ki benüm (7) civārumdadur, cemīʿ nesneden emīn durur ve bundan ʿAnteri kişilerüñ ḳoñşuları (8) gice ve gündüz zaḥmetdedür. İmdi ol Allah ḥaḳḳı ki cemīʿ ʿāleme rızḳ virmişdür. (9) Eger ölmege yaḳın daḫı olıncaḳ ölürsem didügüm sözden dönmezin. İmdi Yā Ḳaravaş, sözümden dönüp bu ḳulı virmelü olsam senden ġayrı kişiye virmezdüm. Likin (10) ol olcaḳlayın degüldür didi. Ḳaravaş, ʿAnterden ʿöẕr dileyüp Ḳaysın ḳatına geldi, (12) naẓar ḳıldı, gördi ki ġażab deryāsına müstaġraḳ olmış. Zīrā Rebīʿ Ḳaysa ʿAnter ḥaḳkında (13)

294b

çoḳ sözler söylemiş, Ḳaravaş cemīʿ ʿAnterüñ sözini ḥikāyet idüp ʿAnterüñ hīç kimseden (1) ḫavfı yoḳ, didügi sözden döñcekleyin degül didi. Rebīʿ bu sözi işidicek eytdi: (2) İmden girü ve hīç bir ḳul efendisinüñ sözin dutup ḫavf idecekleyin olmadı didi. Ḳays (3) Rebīʿden bu sözi işidicek aşlān ṣıçrar gibi bularuñ ortasında ṣıçrayup çādurdan ṭaşra (4) çıḳdı. Fi'l-ḥāl işe süvār olup ʿAnter ṭarafına revān oldı. ʿAmmüleri Ḳaysuñ bu ḥālini (5) göricek bularuñ

aralarına büyük fitne düşmesün diyüp her birisi atlarına binüp Ḳaysuñ ard (6) ından yetdiler. ʿAmmüsi Esīd eytdi: Yā Ḳays, niçün bunuñ gibi iş idersin. Dilersin ki cemīʿ āʿdā bize (7) geleler, bilmez misin ki ʿAnterüñ nice dōstları vardur. Ḳays bunı işidicek eytdi: Yā ʿAmmī, ben (8) daḫı bilmezin ki ne işlerin ḳılıcumla yüregüm ṣatmakdan ġayrı daḫı murādum yoḳ. Şimdiden (9) girü başuma ne gelürse gelsün didi. Esīd, Ḳaysdan bu sözi işidicek (10) eytdi: Çünki böyle idersen ṣabr eyle, ben bu işi bir vechle āsān başarayın ki intiḳā (11) muñ alsan ṣoñra pīşmān daḫı olmayavuz didi. Andan ṣoñra Ḳaysla ḫalvet olup (12) eytdi: Yā Ḳays, bil ki bu ġażab ki şimdiki ḥālde saña gelüp durur. Şeyṭānuñ (13)

295a

iġvāsıyladur. Zīrā şimdiki sen ki ʿAntere varursın, senüñle nice kişiler bile varurlar. İki (1) ṭarafdan nice yaramaz sözler söylenür, baʿīd degül ki ʿAnter ġażab idüp sizüñle cenk idsin. (2) Ġalebe idüp beglügüñe ziyān gele. Ḥuṣūṣā ki Māzin gibi pehlüvān ḳardaşı ve Meysere gibi oġlı (3) var, onca cenkde aṣlān gibi behlüvānları var didi. Veche budur ki sen yüz söyle, yine (4) düşün. Ben bu işi āsānlıġla başarayın. Zīrā hemān dön, yarısı olup ʿālem aġyārdan (5) ḫālī olduġunlayın atıma bineyin, nice pehlüvān yigitlerle gömgök demüre müstaġraḳ olup çādur (6) larına varalum. Ġāfilken dutalum, ṭavar sürür gibi sürüp ḳatuña getürelüm, gerekse ʿafv eyle (7) ve gerekse ḳulaḳların kesüp vilāyetinden sür didi. Ḳays eytdi: v'Allah öldürmekden (8) ġayrı daḫı nesne itmezin. Zīrā bir iki gündür ki sordum āḫirü'l-emr başumuza (9) bu iş gelüp biz aña muḥtāc oluruz, gelür bize yardum ider. Oldur ki bize (10) bunuñ gibi işler ider. İmdi bu kerre ben anı hemān mecāl virmeyüp helāk ide (11) rin. Biz daḫı başumuza bir iş geldügi vaḳtin ne biz aña muḥtāc olalum ve ne ol bize ḳahırlar (12) itsün didi. Esīd eytdi: Biz senüñ muʿīnüñ olıcaḳ saña ne muṣībet ola dirsin? (13)

295b

didi. Bu sözlerle Ḳaysuñ yanar odı sönüp yine döndi. Rāvī eydür: Esīdüñ (1) bu işi itdigi ʿAnteri sevdiginden idi. Zīrā ʿArab ḳavmi içinde ʿAntere taʿaṣṣup idüp (2) kendüyi ve şiʿrini ġāyet sevenlerden idi. Hemān çādurlarına geldiklerinleyin yanında (3) olan ḫalḳ ḳodı fi'l-ḥāl bir ḳul gönderüp ʿAntere mācerāyı bildürdi, eytdi: Ey (4) Pehlüvān Ḳardaşum oġlınuñ ḥadden ziyāde ġażabı var, yanında taḥrīk ider. (5) Kimse vara imdi ḳaṣd itdüñ ki senüñ üzerüñe dön. başḳın idüp seni (6) dutavuz. İmdi ben bilürin ki sen maġlūb olmazsın likin sen kerīm kişisin, senden (7) dilek iderin ki bir ḳac gün bu ġayrı yire gidüp bu fitneʾi defʿ idesin. (8) Cemīʿ dōst düşmānı bize güldürmeyesin, başlarına bir iş geldügi vaḳtin biz (9) size muḥtāc olcaḳları

gözüme gözüki durur didi. Bu ṭarafda ʿAnter hemān Ḳaravaş (10) gönderdiginleyin cemīʿ pehlüvānlarını ḳatına daʿvet idüp eytdi: Bilürin (11) ki Ḳays ġāyet ġażab idüp durur. Elbetde bizüm üzerümüze gelmeyince olmaz. İmdi vech (12) oldur ki biz bu arayı terk idüp ġayrı yire gidevüz, ölümlü daḫı olursavuz daḫı bu yaña (13)

296a

gelmeyevüz didi. Bunlar cemīʿ eytdi: Bizüm de hemān göñlümüze bu düşüp durur didi. (1) Sözüñi ḳabūl itdük. Bizi ne dirseñ gidelüm, biz gitdügümüzden ṣoñra göresin (2) ki bularuñ başlarına ne işler gele didiler ammā Ne yire gitmege ḥāturuñ var, didiler. ʿAnter (3) eytdi: Dilerin ki bu arada gidüp Şām vilāyetine varavuz. Teymā ol ivi maḳām idünüp (4) kimseye ḳoñşı olmayavuz didi. Şimden girü iyilik bilmez kişilere yardum idüp (5) emegimiz żāyiʿ ḳılmayavuz didi. Rāvī aydur. Bular bu sözdeyken Esīdüñ gönderdügi ḳul (6) nāgāh içeri girdi, efendisi ne dir ise bi'l-külliye ḫaber virdi. Bular Esīde çoḳ duʿālar (7) idüp gelen ḳulına 'Bir daḫı ol tedbīrdevüz.' diyüp yine ḫaber diler. Hemān ḳul (8) gitdügünleyin buyurdı. Ne ḳadar raḫtları varsa bekletüp cemīʿ ṭavarlarını sürdiler. (9) Ḳırād ḳavminden iki yüz adla o gice yürüyorurlar. Benī ʿAbs ḳavminiñ otlaḳı ve ṣuları (10) çoḳ olduġıçün evleri beri yandan ırāḳ ḳonupdururdı, hīç kimse bularuñ (11) gitdigini ṭuymadı. Rāvīler aydur. Bu ṭarafda Ḳays ol gün, gicedek fikirle yatdı, (12) durdı. Ḳarañuluḳ olıncaḳ Esīd ḳatına daʿvet idüpdi. İmdi didigiñi (13)

296b

yirine getür didi. Esīd eytdi: v'Allah Yā Ḳays ʿAnter bizüm işümüzi işitmiş, hemān aḫşām (1) olduġunlayın cemīʿ ʿavratın ve oġlanın Şeybūbla o gice göndermiş, kendüsi bāḳī pehlüva (2) nlarınla ṣona ḳalmış. Bunlar aytmış. Çünki biz Ḥicāz vilāyetinden gider olduḳdı imdi (3) ġayret idüñ. Celā-yı vaṭan odını ardımızça gelen kişilere helāk itmege sindürelüm. (4) Ḳarañuluḳ içinde efendi ḳuldan farḳ olmasına ʿaceb degül dimiş. İmdi Yā Ḳays, (5) Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı ḳaṣd itdümdi ki pehlüvānlarla üzerlerine vardum. Likin bu sözi (6) işidicek fikr itdüm ki ardlarınca varmamaḳ yegdür. Zīrā şunuñ gibi ḳarañuluḳ gicede (7) ʿAnter gibi ölüm erinüñ ardınca varmaḳ vech degüldür ḫuṣūṣā ki maḥbūbısı ʿAble öñince (8) ʿavratlarla bile ola didi. Ḳays ʿammüsinden bu sözi işidicek çoḳ teʿessüf (9) idüp işine pīşmān oldı. Rebīʿ bin Ẓiyāda, bir ḳac kişilere eytdi: Tīz (10) varuñ, görüñ ʿAnterle kim gitmiş. Gelüp ḫaber idüñ tā kim ben anlara nice iş (11) iderin, göresiz didi. Bular bu ḥālde ammā ʿAnter bu işden ġāfil, ol

gice tā irte (12) olınca gitdiler. Ṣabāh olıncaḳ ḳondılar andan ṣoñra gice gündüz dimeyüp yürütdiler tā kim (13)

297a

Teymāya vardılar, Benī Ḫavīle deresinde bir ıssuzluḳ yire ḳondılar, kim bunlardan öñdin (1) ne kimse bu ārām gelmiş ve ne ḳonmış. Fi'l-ḥāl ʿAnter Ṣeybūba buyurdı, ne miḳdār çādurları (2) varsa ḳurdılar ve ṭavarların ṣalıvirdiler. Ġāyet yırtıcı cānavarları çoġdı. Nice (3) gün bunları avlamaġa meşġūl oldılar. Az zamān geçmedin bi'l-külliye helāk idüp (4) emīn oldılar. Likin her gün sucı ṣaḳlayıcılar develerle sucı yükledüp bularuñ (5) yanından geçüp Ṣāmdan Ḥicāza giderlerdi. Bular daḫı muttaṣıl her gün ḫamr olup (6) ʿayṣa nūṣa meşġūl oldılar. Ṣöyle oldı ki her gice erteyedegin serḫōṣlar yaturlar. Nāgāh (8) bular bu ḥāldeyken üzerlerine düşmān gelüp ġāfilken bulara bir şikestelik ide, diyüp (9) buyurdı. Her gice nice kişiler pāsbānlıġa çıḳdılar ve daḫı emr itdiler Pāsbān olan kişi (10) nevbet gicesi şarāb içmesün didi. Kendü daḫı nevbet geldigi gice yalñuz çıḳardı. Erte (11) degin buları dilenürdi. Likin Allahuñ taḳdīrin kimse menʿ itse olmaz. Rāvī (12) eydür: İttifāḳ bir gice Māzinle Meyserenün nevbet oldı. Nıṣf-ı leyl olınca dolandılar. Likin (13)

297b

Māzinüñ gündüzin maḫmūrluġı vardı, at ardında bir sāʿat miḳdārı uyıdı. (1) Fi'l-ḥāl yine uyanup naẓar ḳıldı, gördi ki Meysere ovanuñ ortasında durmış (2) gāh bu ḫaymelere naẓar iderler gāh göge naẓar idüp aġlar ve ḥāline münāsib beytler (3) oḳur. Rāvī eydür: Vaḳtā ki Māzin Meyserenüñ bu ḥālin gördi, gözinden uyḳusı (4) gidüp Meyserenüñ yanına vardı. ʿĀḳil-i kāmil olduġıçün Māzin Meysereyi ġāyet (5) severdi, Meysereye eytdi: Yā Meysere, nedür şol itdügün iş ki idersin. Gel, (6) Esmānuñ muḥabbetini göñlüñden gider, her vaḳtin ben senüñ bu işine melūl olurın. Bir kimse (7) ki nice zamāndan berü bir kişiye virilmiş ola. Sen anuñ ardına düşüp yürüyüp ḳalbiñi (8) mecrūḥ ḳılmaġıñ vech yoḳdur. Pes ṣavāb budur ki ḳızlardan bir ḳıza daḫı teveccüh (9) idüp göñliñi anuñla tesellī idesin. Gücüñ yetmicek kişiye muḳayyed olup kendiñi (10) şunuñ gibi ḥāle giriftār ḳılmayasın didi. Meysere bunı işidicek eytdi: Yā (11) ʿAmmi, v'Allah babamuñ ḫāṭırından üşenmezsem Esmāyı Ḳayṣerüñ ḳasrında ise daḫı alur, çıḳardurum, (12) mecāl virmezdüm. Likin ḳalbüñden Esmānuñ muḥabbeti çıḳarduguñ söz nice rāst olur ki muḥabbeti (13)

298a

çıḳarmaḳ iḫtiyārla olur. Nesne midür? Ḫuṣūṣā bu maḥbūbdan ki güçücekden bile sevmiş (1) olasın, senüñle anuñ arasında bunca mācerā geçüp göñül müteʿallik olmış ola. Ḥattā bundan (2) ötürü atası ḳaçup Benī ʿAbs vilāyetine getire ve andan ṣoñra Mecīd sevüp ? Esmāyı Mecīde (3) alıvire. Şimdiki ḥālde gerçek ṣūretdedür. Ben likin muʿīnde oluvireyin. Gice gündüz ānd (4) itdüm, beni helāk itmege yaḳın iletdi. Zīrā gāh olur ki ḳaṣd iderin. Bu aradan (5) gidem yine vaṭanumuza varam. Ümīddür ki gözümden ıraḳ olıcaḳ göñlüm biraz (6) emīn ola ve gāh ḳaṣd iderin ki ṭaġlara düşüp cānavarlarla enīs olam ve gāh di (7) lerin ki Mecīd helāk idüp Esmāyı alam, bir memlekete daḫı gidem didi ve andan yüzini (8) Esmā ṭarafından gelen yola dutup fiġān idüp aġladı. Rāvī eydür: Māzin Meyserenüñ bu (9) ḥālin görüp sözlerin işidicek ġāyet esirgeyüp Māzin daḫı yanına düşdi, böyle (10) aġladı. Yigitlik bilmezligi ve ġayret Māzin üzerine düşdi. Zīrā Meysere Māzine yaḳındı, (11) bundan ṣoñra Meysereye eytdi: Göñlüñi ḥōş dut, ol Teñri ḥaḳḳı ki cemiʿ ʿālemi siler. İtdügüñ (12) sözine uymazın, seni maḳṣūduña yetişdürmeyince. Esmāyı dilerseñ ʿArab memleketine elet, vireyin. (13)

298b

Veyāḫūd yine doġdığı yire ilet, vireyin. Likin kendü vaṭanına iletmeñ eyü degül. Zīrā seni babañ (1) incidür ve ḳanġı ḳabīleye varasın, anları helāk ider didi. İmdi vech budur ki Şām vilāyetine (2) gibdevüz anda bir maḳām idinevüz, Mecīde yardum itmemege ve bizi incitmemege ataña ānd virmeyince (3) yine varmayavuz. Meysere, bu sözi işidicek eytdi: Yā ʿAmmī, ben işidürüm ki Benī Ḳuzāre ḳavminden (4) Şām vilāyetinde babamuñ çoḳ āʿdāsı varmış. Anlar gele, bizüm ḥālümüz nice olur didi. Māzin (5) eytdi: İki vechden ötürü anlardan ḫavfumuz yoḳdur. Biri bu ki anlar Benī ʿAbsa ḳoñşı olduḳları (6) vaḳtin biz Benī ʿAbs ḳavminde degüldük. Bizi bilmezler ve bir daḫı buña Şām ḥākimi öñünde (7) pehlüvānlarla meydāna girüp bulara ġalebe itdügümüz vaḳtin bizüm ḳadrümüz bilüp bize taʿẓīmler (8) ideler didi. Meysere bu ḫaberi işidicek göñli meyl idüp eytdi: Ümīddür ki ṣabāḥ (9) olmazdan öñdin Esmā senüñ ḥükmüñde olup nice menzil bundan ırāḳ gidesin. Zīrā (10) dur, benümle Mecīdüñ çādurına var, göresin ki ne eylerin didi. Bu gice biz ne işlerse (11) vüz āsāndur. Zīrā babam ve bāḳī ḫalḳ cemīʿsi mest uykuya müstaġraḳlardur didi. (12) Rāvī eydür: Mecidüñ çādurını ʿAnter bir rāyiḥası yaḫşi laṭīf depe üzerine ḳurdurmışdı. (13)

299a

Mecīdüñ babasına ġażab itdügünden ötürü zīrā Mecīdüñ atası ʿAntere oġlanlığı (1) çoḳ kerem idüp durdı. Çünki Māzin ki Meysere ol depe yanına geldiler, atdan (2) aşaġa inüp çādur ḳapusına çıḳdılar. Māzin çādurın ṭabanların kesüp içeri girdi, (3) gördi ki Mecīd düşiñ içinde mestle ʿaḳl yatur. Esmā ayaġı ucında uyur fi'l-ḥāl (4) ilerü varup bir güçicek oġlan getürür gibi Esmāyı getürdi, ṭaşra çıḳdı. Zīrā Māzin (5) bir aşlān gibi pehlüvān Esmā bir geyik gibi sulṭān. Meysere bu ḥāl gördükleyin ilerü var (6) dı. Elinden alup yüzini yüzine sürdi. Depeden aşaġa inüp atlarına süvār oldılar. (7) Esmāyı at ardına alup ol gice ṣabāḥ olınca nice menzil yol gitdiler. Bu ṭarafda (8) Mecīd gün ṭoġınca yetdi. Andan ṣoñra Esmāyı istedi ki biraz ṣoḥbet ide. Naẓar ḳıldı, (9) gördi ki yirinde degül. Fi'l-ḥāl çādur ḳapusına gelüp cārīyelere ṣordı, bunlar aytdılar. (10) v'Allah Yā Mevlāī, ḫaberümüz yoḳ, bu çādurdan ṭışra çıḳar, içeri girer kimesne görmedük (11) didiler. Mecīd, bu sözi işidicek ẓan itdi ki gice ḳaḳıyup dururın, ben yatduġumdan (12) ṣoñra babası ḳatına gidüp durur diyüp ḫışm itdi. Fi'l-ḥāl babasına bir cārīye (13)

299b

yi ṣormaġa gönderdi. Hemān sāʿat ol cārīye ṣorup yine geldi Biz Esmāyı (1) üç gün var görmedük didiler didi. Mecīd bu sözi işidicek Esmānuñ ḥāline (2) müteḥayyir olup dururken Esmānuñ atası ve ḳardaşları gelüp Esmānuñ ḥālini ṣordılar. (3) Mecīd eytdi: v'Allah gice yanımda yatdı, ṣabāḥ uyandum yanumda bulmadum didi. Cemīʿ (4) dirilüp ʿAntere vardılar, ḥikāyet ḫaber virdiler. ʿAnter ġāyet taʿaccüp idüp eytdi: Yürüñ Māzinle (5) Meysereyi alup gelüñ, anlara ḫaberi ṣoralum didi. Fi'l-ḥāl ikisin aradılar, hīc (6) kimse bulmadı. Cemīʿ taʿaccüp idüp her birisi bir dürlü söz söyledi ammā Şeybūb (7) eytdi: Ey Ḳarındaş, kimsenüñ ḥāline muḳayyed olma. Zīrā benüm īʿtiḳādum şunuñ üzerine (8) dür kim Esmāyı kimse almadı. İllā oġluñ Meysere aldı. Zīrā şimdiyedegin (9) ol bu işi itmedigi senden ḫavfından idi. Likin dünki gün ʿammisi Māzine (10) şikāyet idüp aġlayup durur, ol daḫı esirgeyüp yardum idüp (11) Esmāyı gice ġāfilken alup Şām ṭarafına gidüp dururlar didi. Şeddād, bu sözi (12) işidicek eytdi: İş, sen didügüñinleyindür eyle dincek ʿAnter eytdi: (13)

300a

Elbetde biz ardlarından yetüp getürüp ne dilersevüz anlara itmek gerek didi. Şeddād, (1) bu sözi işidicek eytdi: Ey Oġul, bu fikrüñ fikr degüldür. Zīrā şimdiki ḥālde eger (2) sen bu ʿavrat ve oġlanı fişenk gibi yerde ḳoyasın, gidesin. İḫtimāldür ki bilmeyüp eglensin. (3) Bulara

bundan bir müşkil ḥāl vāḳiʿ ola, az ışşıdan ötürü çoḳ ziyāna giresin didi. (4) ʿAnter bunı işidicek eytdi: Māzin gibi ḳardaş ve Meysere gibi oġul elümden çıḳsun, (5) gitsün mi didi. Şeddād eytdi: İmdi vech budur ki elli kişiyle ʿavrat oġlanı Benī (6) ʿİṭfān ṭarafına gönderevüz. Biz yüz elli kişiyle buları isteyü gidevüz didi. Cemīʿ (7) ḫalḳ Şeddāduñ sözini ḳabūl idüp ol gün ʿavrat ve oġlanı diler ve ʿAnter (8) daḫı ol yüz elli kişiyle gice gündüz sürdiler. Āḫirü'l-emr iki ṭaġuñ arasında bir dereye (9) geldiler kim uzunı iki fersaḫ yerdi, adına Vaṣifü'l-Reml dirler idi. Bu derenüñ iki (10) ṭarafında maġāralar vardı ki gören ġāyet de ḫavf iderdi. Issı vaḳtinde içine (11) girdiler, Mecīdi ṣordılar ki büyük zaḥmetden ḳurtulalar. Tamām ortasına gelicek nāgāh derenüñ (12) iç yerlerinden naʿralar işitdiler. Biñ kişi bularuñ üzerlerine yürüyüp bulut gibi (13)

300b

derenüñ iki ṭarafından ṭaşlar yıġdurdılar ʿİsā ve Meryem adıyla nidā iderler. Bular bu ḥāl (1) göricek müteḥayyir olup gitmege mecāl bulmadılar. Fi'l-ḥāl nice kişi ṭaşla aşaġa yıḳup helāk (2) itdiler ve bāḳīsi yayaḳ, bu maġāralara ṣıġınaḳ ardınca oldılar. Nāgāh bu maġāranuñ içine gir- (3) -mekden menʿ idüp cenk itdiler. Hemān ʿAnter Frenkleri göricek üzerine ḫücūm itdi. On (4) Frenk öldürmedin yuḳarudan yıġarında bir ṭaş urdılar ki yüziniñ üzerine düşdi (5) ve andan ṣoñra atası Şeddādı ʿUrva bin Ālūrd ve Mālik bin Ḳarād ve ʿAblenüñ ḳardaşı ve ʿAmr ve daḫı (6) buncılayın aytdılar. Rāvī eydür: Aḥşāma yaḳın olduġınlayın derenüñ (7) üzerinden bir şeyḫ gözikdi. Bu Frenklere çaġırup eytdi: Ey Mesīḥüñ (8) Ḳulları, bularuñ ölmeyicek ḳadar ellerin ardlarına muḥkem baġlan, ġāfil olmañ didi. (9) Rāvī aydur. Bu ṭaġuñ ardından nidā iden Sinān bin Ebī Ḥārişe idi. (10) Zīrā andan ṣoñra ʿAntere ve aṣḥābına gelen belā Rebī bin El-Ziyādın idi. Zīrā (11) yuḳaruda beyān olındı. ʿAnter ḳaçan ki Benī ʿAbsa göc idüp Şām ṭarafına gitdi. (12) Rebīʿ ardlarınca adamlar gönderüp Varuñ, anlaruñla kim gitmişdür, baña bildürüñ, (13)

301a

diyüpdürürdi. Bu adamlar gelüp ʿAnterüñ ḥālin bildürüp dururlardı hemān Rebīʿ bu ḥālden (1) ḫaberdar olıncaḳ fi'l-ḥāl Sināna ve Ḥaṣan bin Ḫuẕeyfeye mektūb yazup eytdi: Ben bilürin ki (2) siz bu bizüm vilāyetümüzden gidüp vilāyet-i Şāma vardıgına sebeb ʿAnter öcünden ölmişdür. (3) İmdi Melik Ḳays bu sözi maʿẕūr dutdı. Sizden ayrıldığına pīşmān oldı. Ammā (4) şimdiki ḥālde ʿAnter senüñ gibi tekebbürlik itdi. Melik Ḳays daḫı öldürmege ḳaṣd itdi (5)

didi. İki yüz olacaḳdı, yürüyordı. İmdi işitdüñ ki Şām vilāyetinde Teymāya (6) yaḳın yirde mütemekkin olmışlar yaġmaı ve ġazāyı sizün üzerüñüze itmişler. İmdi eger bunları (7) ele getürüp helāk idecek olursañuz sizüñle Ḳays arasında ṣulḥ idüp o kızı (8) vaṭanuñuza getürelüm didi. Rāvī eydür: Sinān bu ḫaberi vāḳīʿ olıcaḳ şād u ḥürrem Dımışkuñ (9) ḥākimi Ḥārişüñ üzerine girdi. Āḥvāli ḫaber virdi, gitmege destūr istedi. Ḥāriş daḫı destūr virüp (10) eytdi: Biñ atlu Rūmdan al ve Biñ atlu Frenkden al. Tā kim buları ele getürmege āsān olsun (11) ammā Sinān Benī Fazāra pehlüvānlarından biñ kişi daḫı bile aldı. İki gün yörüḳlendiler, üçünci gün (12) göc idüp yola girdiler. Likin Ḥāriş Sināna ışmarladı, eytdi: Ḳaçan ki (13)

301b

ʿAnteri dutasız, ölmesün ki öldürsin. Bil ki esīr idüp (1) benüm ḳatuma getüresin nice ʿaẕāb itdügümden ṣoñra Melik Raḥīme (2) göndereyin. Tā kim ol daḫı intiḳāmın ala. Zīrā bilürsin ki ʿAnter aña ne işler idüp durur (3) didi. Sinān, bi'l-semʿi ve'l-ṭāʿatih diyüpʿalemlerin cözüp üc biñ kişiyle Teymā (4) ṭarafına müteveccih oldı. Nice gün sürüp āḫirü'l-emr Raṣīfü'r-remel geldi, buyurdı: (5) Leşker anda ḳarār itdiler, kimi ḳonmadın nāgāh derenüñ aġzından Meysere (6) ve Māzin ve Esmā çıḳa geleler. Hemān Sinān göricek eytdi: Yürüñ (7) şunları aluñ, gelüñ tā kim ne kişilerdür, ne yirden gelür ṣoralum. Ümīd (8) dür ki ʿAnterün ḫaberi olavuz didi. Hemān Sināndan bu sözi (9) işidiceklerinleyin yükrüşüp bularuñ dolayı yanın alup aytdılar. Gelüñ (10) Şāmuñ şıḫına ḫaber virüp ḫilʿatın giyüñ didiler. Māzin ve Meysere bu ḫaberi (11) işidicek göñülleri feraḥ olup Sinān ḳatına geldiler. Yayaḳ olup selām vir (12) diler. Sinān selāmların alup eytdi: Ey ʿArabuñ Ululaı, ne yirdensiz ve ne (13)

302a

yirden gelürsiz ve ne yire gidersiz. Māzin eytdi: Ey Emīr, biz Yemen vilāyetinden nev-raḳū (1) kişilerümüzle cenk itdük, Şāma giderüz didi. Sinān bunı işidicek eytdi: Ya bu ya (2) nuñuzdaġı ḫatun kişinüñ ḥāli nedür ki muttaşıl aġlar, saḳınuñ kimseden gücle almañ (3) didi. Rāvī eydür: Esmā, Mecīdden ayrılalı hīc aġlamayup dururdı. Hemān ki gice gündüz (4) at üzerinde zaḥmetle sefer idüp Mecīdden ıraḳ olup nevmīd olıncaḳ aġlamaġa meşġūl (5) oldı. Sinān bunı gördügünleyin gücle alduḳların bilüp bunuñ ḥālini ṣordı. Likin (6) Māzin Sinānuñ cevābında eytdi: Ey Emīr, bu ḫatun kişi şol yigidüñ ʿammisinüñ ḳızı (7) dur didi. Esmā bu sözi işidicek eytdi: Yā Emīr, bu kişi yalan söyler. Sen (8) bularuñ sözine inanma, ben maẓlūmın. Beni bunlar helālümüñ yanından gücle alup (9) gidüp dururlar ve hem bunlar

Yemenden degüllerdür, bil ki Benī ʿAbsdandur didi. Birisi ʿAnterüñ (10) ḳardaşı Māzindür ve birisi oġlı Meyseredür diyüp cemīʿ ḥikāyet Sināna ḫaber virdi. (11) Sinān Esmādan bu sözi işidicek feraḥından şanasın ki yire şıġmaz. Fi'l-ḥāl dutuñ (12) buları diyüp emr itdi. Mecāl virmeyüp ikisinüñ daḫı elin ardına bağlayup (13)

302b

ḥabs itdiler. Sinān Esmāya, melūl olma, ben seni erüñle buluşduram diyüp fi'l-ḥāl (1) göñlini ḫōş itdi. Ammā Benī Fazāra seyyidleri Sināna aytdılar. Ulu şāḏuluḳ, ol (2) vaḳtin olur ki ʿAnteri cemīʿ aṣḥābıyla dutup murādumuza vāṣıl olavuz. (3) Sinān bulardan bunı işidicek eytdi: Ben bildüm ki ʿAnter Benī ʿAbs pehlüvānlarından (4) iki yüz pehlüvān var imdi biz anlarla muḳābil olup cenk idecek olur (5) savuz, maʿlūmdur ki bizüm çoḳ kişimüz helāk itmeyince biz anları ele getirmeziz. (6) Vaḳt ola ki üzerümüze ġalebe idüp ʿālemde bednām olavuz didi. İmdi vech old (7) ur ki bulara muḳābil olup cenk itmeyevüz. Bil ki Raṣīfde gizlenevüz. Tā (8) anlar gelince muntaẓır olup ṭuravuz. Zīrā bu ḳız ʿAnter ḳatında ġāyet ʿazīz kişinüñ (9) ʿavratıdur. İmdi elbetde ʿAnter yalñuz daḫı olıncaḳ olursa ḳardaşı ve oġlı ardınca (10) gelmeyince olmaz. Tā derenüñ ortasına gelince hīc ṭınmayavuz, tamām derenüñ ortasına geldiklerinleyin (11) her ṭarafdan ṭaş ağaç dökevüz. Ümīddür ki buları ele getürevüz didi. Rāvī aydur. Benī Fazāra (12) ḳavmi Sināndan bu tedbīri işidicek ʿAnterüñ cengini nice görüp işitdikleri içün Sināna (13)

303a

taḥsīnler itdiler v'Allah ḫōş fikr itdüñ, her leşkerüñ ki buncılayın müdebbiri ola, elbetde (1) ol leşker muẓaffer olur didiler bundan ṣoñra Raṣīfe geldiler, baʿżı cemāʿatle (2) atların aşaġa ḳodılar. Bāḳīsi bilenüp derenüñ kenārında durdılar. Bu derenüñ (3) içinde olan maġāralaruñ ḳılıçlarla ve sāz ve seleble Frenkler ḥāżır dururlar. (4) El-ḥāṣıl Sinān, şunuñ gibi şeyṭānluḳ idüp Allahuñ taḳdīrine bunuñ tedbīri (5) muvāfiḳ olup bu cemāʿatüñ ḥebsin helāk idüp bāḳīsin dutalar. Rāvī eydür: (6) Bunda helāk olanlar ḥesāb olındı. ʿUrva cemāʿatinden on biş kişi (7) helāk olmış ve Benī ʿAbs pehlüvānlarından yigirmi kişi helāk olmış ve otuz (8) kişi ölü olmış ammā ʿAnter lā-yuʿḳal cemāʿatiyle ellerin bağlayup atları üzerine (9) bükedüp Şām ṭarafına mütevecceh oldılar. Rāvī eydür: ʿAnterüñ cemāʿatinden iki (10) kişiden ġayrı kimse ḳurtulmadı. Zīrā bunlar ittifāḳ leşkerün ardınca (11) giderlermiş. Hemān bu ḥāli

gördüklerinleyin at başın döndürüp ʿazīm cenk idüp (12) ḳurtulmışlar. Gice gündüz segirdüp Benī ʿAbsa gelüp bi'l-külliye ḫaber virdiler. Nice kim yuḳaruda (13)

303b

beyān olındı. ʿAble ve bāḳī ḫatunlar, bu ḥāl işidicek yaşlar dutup ḳaralar giydiler (1) di. Gice gündüz aġlamaġa meşġūl oldılar ammā Rebīʿ ve ḳardaşları ġāyet feraḥ olup (2) ʿayşa ve nūşa meşġūl oldılar. Tā Melik Ḳays Ẕīḳārdan güyegüsi Nuʿmān ḳatında (3) gelince Melik Ḳays, Rebīʿden bu ḫaberleri işitdi, endīşe deryāsına ġarḳ olup (4) eytdi: v'Allah imden girü bizden saʿādet gitdi ve ḥōrluḳ oḳı cigerümüze kār (5) ḳıldı. Zīrā güyegüm Melik Nuʿmānuñ elinden gitdügünden ṣoñra yaluñuz ḳaldı. (6) Zīrā taḥḳīḳ bilürüm ki Melik Kiserī andan oġlanuñ ḳanın almayınca ölmez ve ʿAnter bin Şeddād daḫı (7) şimden girü Şām Māliki elinden ḳurtulmaġa çāre yoḳdur. Zīrā ʿAnter aña Şimdiyedegin itdigi (8) işüñ nihāyet yoḳdur diyince Melik Ḳaysuñ ʿammisi Esīd eytdi: Yā Ḳays, bilmez miẕüñ ki ʿAnter (9) senüñ ḳabīlenüñ ḥāfiż ve pehlüvānı idi. Bir ḳulın ṣuçın aña baġışlayup tek dilegin (10) ḳabūl itmedik didi. Eyle dincek Ḳays eytdi: Yā ʿAmmī, güyegüm Nuʿmāna ṭayanurdum. Eger Nüʿmānuñ (11) ḥāl bu vechle olıncaḳ idüġin bilsem ben bunuñ gibi iş mi işlerdüm didi. Rāvī eydür: (12) Melik Ḳays bundan ṣoñra ʿayş u nūş itmegi kendüye ḥarām itdi. Ekṣerī evḳātını ḥüznle ve ġuṣṣayla (13)

304a

geçürürdi. Likin sehl ü zamañ geçmedin bugün nāgāh bir ʿArab pīl gibi bir ata süvār olmış (1) bulara girüp geldi. Ḥaymeler içine geldükleyin atdan aşaġa inüp çekdi. Yaḳasın (2) yırtdı, vāveylā diyüp aġladı Yā Benī ʿAbs, imden girü uyḳu mestliginden iliñ (3) ve oġluñuzdan ḳızuñuzdan vaz gelüñ, ḳaralar giyüp ġuṣṣayı kendüñüze pīşe idinüñ. (4) Zīirā saʿadetüñüz gitdi, ṭolandı ve ʿizzetüñüz ʿālī dīvārı yıḳıldı. Yürüñ çend sayʿ(5) idüñ ʿAcem leşkerüñden intiḳāmuñızı aluñ diyüp çoḳ zārlıḳ itdi. Melik Ḳays (6) Aʿrābı sözin tamām itmedin aġlamaġa meşġūl oldı. Melik Ḳaysuñ ne ḳadar teʿalluḳā (7) tı varsa bi'l-külliye yaḳaların yırtup ġarīler itdiler. Ammā Ḳays vāh benüm güyegüm, vāh benüm (8) ṣıġınacaġum, v'Allah kerem aġacı yıḳıldı, ʿArabuñ ʿAcemüñ şemsi ṭolındı ʿaṭā baḥrı ṣaġıldı (9) Bundan ṣoñra bu ʿAraba ṣordı Melik Kiserī bize ne ʿaceb ẓafer buldı ve Hānī (10) bin Mesʿūd bile öldü mi veyāḫūd ṣaġ mıdur didi. Aʿrābī eytdi: Hānī ölmedi, (11) bil ki ṣaġdur. Zīrā Hānī ve Ḥeccārın ʿĀmir ve Nuʿmānuñ ḳardaşları ʿAmr bin Hindū Melik (12) Esved ve Mecīd ve ḳızḳardaşuñ Mütecerride ve daḫı bildügüñ ʿavratlar ve Benī Kinde (13)

304b

ve Benī Laḥm ve Benī Şībān bi'l-külliye uş yaḳın yirde ḳodum, gitdüm. Saġ ve esen geliyorur (1) lardur. Anıñca ben bu gelen ḳavme ḳarşu varup ʿizzet-i ikrām it. Zīrā cemīʿ taʿallüḳātüñ ölmege (2) yaḳın olduḳlarından ṣoñra ḳorḳup saġ esen olup saña geliyorurlar didi. (3) Ḳays bunı işidicek fi'l-ḥāl atına süvār oldı ve cemīʿ taʿallüḳāt atlarına bindi (4) ve gögüslerin dögüp yaḳaların çāk itdiler. Bularuñ bu ḥālini cemīʿ ḫāṣ (5) u ʿāmm işidüp her ṭarafdan ġarīler itdiler. Cemīʿ ʿavrat, oġlan başların (6) açdılar, ṣaçların çözüp Mütecerrideye ḳarşu çıḳdılar. Rāvī eydür: Hānī bin Mesʿūd (7) Ḥeccār bin ʿĀmir ve bāḳī bunlar gele bile. Gelen cemāʿat Benī Şībān ḫalḳunuñ bu ḥāllerini göricek (8) atlarından aşaġa inüp Ḳaysa ḳarşu varup çoḳ zārlıḳlar itdiler. Mütecerride (9) ve ne ḳadar Melik Nuʿmānuñ cevārīsi varsa yayaḳ oldılar, cemīʿsünüñ yüz (10) leri yırtuḳ, ḳuzġun ḳarası gibi ḳaraya mustaġraḳ olmışlar ve başların açup (11) saçların çözmişler, yüzlerin dögmekden uşanmış ḳana döndürmişler, şol (12) mikdār aġlaşdılar ki gözüñ yaşıyla göñüllerindeki odı biraz söndi. Andan ṣoñra (13)

305a

Ḳays ḳızḳardaşını yine devesine bindürüp yuların ellerine aldı. Ḳays yine dönüp (1) aydur Yā Mütecerride, ne yerimizz geliş geldüñ, nolaydı sen öleydüñ, Nüʿmān baña ḳalaydı. Likin ekṣer (2) ʿavratların ṣoñı bu vechle olur Andan ṣoñra Hānīye ve Heccār bin ʿĀmire çoḳ ʿizzet (3) ve ikrām idüp cemīʿ mācerāyı ṣordı. Bular daḫı bi'l-külliye ḥikāyet itdiler. Rāvī eydür: (4) Nüʿmānuñ ḥāl bu vechle olduġuna sebeb oldı ki ol vaḳt ki ʿAcem leşkeri Ẓī (5) ḳāra şındılar. Muḥammed Muṣṭafanuñ Ṣalla'llahu ʿAleyhi Vesellem adını işidicek tārmār olup (6) ḳaçdılar. Hicāz vilāyetinden Benī Şībān leşkeri çıḳınca ardlarından ḳovdılar, cemīʿ melūl (7) maḥzūn at butına düşüp giderler. Likin cemīʿsinden birer Bezerc Mihr teşvīş ve ġuṣṣa (8) sı ziyāde. Zīrā Melik Kiserī ḳatında bunca lāf urup oġlunı aldı geldi. Bunca leşkeri (9) ṣad urup oġlını helāk iderdi. Rāvī eydür: Bu leşker ṣanup ḳaçarken Ẓü'l-ḥimāra bulaşı (10) geldiler zīrā biz beyān idüp dururız ki Ẓü'l-ḥimār ġāyet şerīr olup mütekebbir oldıġından (11) ötürü Dureyd bin Ṣamʿa ḳandan giderüp dururdı. Çünki Dureyd ḳatından kendi ḳaṣd itdi ki (12) Ḥīraya gelüp Melik Nüʿmānuñ ḫiẓmetinde ola. Zīrā Melik Nuʿmān ile Melik Kiserī (13)

305b

arasında olan mācerāyı işidüp dururdı. Bu niyetle Melik Nuʿmāna giderken (1) nāgāh Ẕü'l-ḥimār naẓar ḳıldı. Gördi ki bölük bölük leşker at boynına düşüp (2) giderler ʿālemi tōz ḳarañu eylemiş. Ẕü'l-ḥimār bu ḥāl göricek bir zamān bu leşkerüñ (3) ḥāline müteḥayyir olup fikr itdi, yanında yidi gürbüz pehlüvān kişi yoldaşları (4) vardı, bunlara eytdi: Görmez misiz, şol leşkeri ki şarḳ ġarb ṭoldurmış (5) ṣanup ḳaçar didi. Şunlaruñ bir ʿaceb ḥāli vardur diyüp bu gelen leşkerüñ birisine (6) arḳurı varup eytdi: Ey Yigit, bu leşkerüñ ḥāli nedür, ṣınup mı gider (7) veyāḫūd Melik Nuʿmānuñ leşkeridür ʿIrāḳ ṭarafına mı gider, didi. Bu sözi (8) işidicek bu yigit Ẕü'l-ḥimāra aydurdınca Melik Nuʿmān Allah Teʿālā Melik Nuʿmānuñ ʿömrini (9) ziyāde eylemesün ki şūmluġı ʿAraba ʿAceme yetişdi diyüp evvel-i āḫir mācerāyı ḫaber virdi. Ammā (10) āḫir-kelām işbu oldı, aydur. Bu leşkeri kimse ṣımadı. Hānī bin Mesʿūd dirlermiş, bir kişi (11) dün biñ kişiyle yüz biñ leşkeri ṣoyup Melik Kiserīnüñ oġlı Şīrsitān depesinde çalup (12) iki pāre ḳıldı. Hānī bir vechle vaṣf itdi ki yaḳın oldı ki Ẕü'l-ḥimār bī-hōş ola. (13)

306a

Zīrā Ẕü'l-ḥimārauñ iʿtiḳādı buydı ki yiryüzünde kendüleyin pehlüvān kişi (1) yoḳdur. Bir nice zamān süñüsin diretüp müteḥayyir olduġundan ṣoñra baş ḳaldurup (2) bu yoldaşlarına eytdi: Ey Yārenler, yalñuz bir kişi dört biñ kişiyle yüz biñ (3) adamı ṣatmaḳ ḳanda olıcaḳ nesnedür? Hīc ben yaña itmezin, beñzer ki ol ḫaber viren kişi (4) mecnūndur, ne didigin bilmez. Birüñüz ilerü varup bir kişiden daḫı ḥaḳīḳat-ı ḥāl (5) bilsün didi. Ẕü'l-ḥimār eyle dincek bularuñ birisi aldu, varup bir kişiye ki (6) başı açuḳ yaralı saz ve selebin döküp gider. Eytdi: Es-selāmu ʿAleyküm, biz şöyle (7) işitdük ki sizüñ düşmānuñuz dört biñ kişiyle ṣunuñ gibi ʿaẓīm leşkeri (8) ṣınup sizüñ başuñuza ṣunuñ gibi ḥāl getürmiş. İmdi bu bir sözdür ki (9) buña ʿaḳlı olan inanmaz didi. Bu kişi, bu sözi işidicek eytdi: Belī, v'Allah bu söz (10) gerçekdür. Ammā size ḫaber viren kişi sizi likin taʿaccüp itmesün diyü bu vechle (11) ḫaber virmiş. Vallā bizi kimse ṣımadı, illā bir kişi ṣındı ki adına Hānī bin Mesʿūd dir (12) lermiş. Zīrā begümüzi helāk itdügünden ṣoñra leşkerümüzi tārmār idüp bizi şol (13)

306b

ḥāle ḳoydı diyüp ḥālī üzerine yürivirdi. Ẕü'l-ḥimār bu sözi işidicek taʿaccüp ziyāde (1) olup bildigi ḫaber vāḳiʿ olmış, Ẕü'l-ḥimāruñ yoldaşları Ẕü'l-ḥimāruñ ḥālin göricek aytdılar. (2) Yā Sebīʿ Allah Teʿālādan baʿīd mi görürsin ki bunuñ gibi kişi vücūda getire. Mādām ki çarḫ şu (3) vechle ḥareket ider. Elbetde ʿāleme pehlüvānlar zuhūr bulmayınca olmaz. Sen daḫı

pehlüvānlıġıña rāżī (4) olup Allaha şükr eyledürler. Ẕü'l-ḥimār eytdi: v'Allah dilemezin ki dünyāda benden yeg pehlüvān ola. (5) İmdi ben anuñla buluşup cenk itmeyince ölmezin. Eger ben aña ġālib olursam cihān pehlüvān olurın. (6) Eger ol baña ġālib olıncaḳ olursa melūl olmazın. Zīrā başulursam şunuñ gibi pehlüvāna (7) başulurın didi. Bular bu sözi işidicek aytdılar. Sen ne dirsin! Biz aña muṭīʿyiz, ne yire (8) giderseñ gidelüm diyüp Ẕīḳār ṭarafına müteveccih oldılar. Ammā Ẕü'l-ḥimār Hānīye (9) ḥasedinden serḫōş, dönüp gider. Aşmaʿī aydur. Ẕü'l-ḥimār ġāyet (10) müfsid kişiydi. Ẕü'l-ḥimār şeḳavetine ve cehline şu delālet ider ki Nuʿmānuñ ḳatına (11) gider ki anuñ inʿāmına ve iḥsānına mustaġraḳ ola ve Melik Nuʿmānı ölmekden ḳurtaran (12) kişi öldürmek ḳaṣdın ider. Rāvī eydür: Ẕü'l-ḥimār bu ḥālde iken başınan (13)

307a

leşker şınġun Ḫīrayadegin geldiler ammā Āyās bin Ḳabīẕa Melik Kiserīden ḳorḳdu (1) ġundan Ḫīrada ḳaldı, Melik Kiserīye varmadı. Bāḳī leşker ṭaġılup Bezerc Mihr (2) az adamıyla Meydāna vardı çünki ṣabāḥ oldı. Yaḳası yırtuḳ basṭonlarıyla Melik (3) Kiserīniñ dīvānına varup bi'l-külliye mācerāyı ḫaber virdi. Melik Kiserī oġlunuñ (4) öldügi ḫaberin işidicek getürdi, başından tācın yire urup taḫtından aşaġa (5) indi ve āh oġlum Şīrsitān diyüp yüzin gözin dögmege başladı. Cemīʿ ne miḳdār (6) yanında ḫalḳ varsa yaslar idüp aġlaşdılar. Tīz Bezerc Mihr ışṣa ḳoñ didi. (7) Ammā Melik Kiserīniñ ḥakīmleri ve ʿālimleri Kiserīyi ʿaybladılar. Ḥattā Ḥayyān bin Maʿbed dirler (8) bir ḥakīm vardı ki ol zamānda ancılayın ṣāḥib-i kemāl kişi yoġdı. Ol eytdi: (9) Yā Melik, utanmaz mısın, aġlarsın ve bunuñ gibi iş idersin didi. ʿĀleme gelenüñ işi gitmekdür. (10) Ḳan bu senden öndin gelüp giden pādişāhlar ulu ḳaṣırlar yapup ziyāde buncılayın (11) kişi yoḳdur diyenler gitdi. Biz daḫı elbetde gitsevüz gerek. Geçen nesneden ötri (12) aġlayup te'essüf itmek ʿāḳilāne ne iş degüldür. Ḫuṣūṣā ki bundan oġluñı (13)

307b

Ẕīḳāra gönderdügüñ gün naḥsdur diyüp dururdum ve anda olan mācerā (1) bi'l-külliye ḫaber virüp dururdum didi. Bundan ṣoñra Bezerc Mihre eytdi: Yā Vezīr, (2) Melik Numān sizi ne gün ṣındı ve ne ḳadar leşkeri vardı. Bezerc Mihr eytdi: Dört (3) biñ miḳdārı leşkeri vardı. Ammā bizi leşker ṣınmadı. Bil ki Şībāndan bir kişi Hānī (4) bin Mesʿūd dirlermiş, ol meydāna girüp eytdi: Yā Āl-i Muḥammed didügünleyin gözümüze ʿālem (5) ḳarañu oldı. Birbirimizi görmez olduḳ, cemīʿ ʿālem bize düşmān oldı. (6) Gökden üzerümüze yıldurum

iner ṣanduḳ. Hemān sāʿat Hānī oġlıñı depeledi. (7) Cemīʿmüz tārmār olup şu ḥāle yetişdük didi. Ḥayyān bin Maʿbed eytdi: Vezīr (8) gerçek aydur. Hīc vezīrüñ şucı yoḳdur didi. Zīrā bize bunda nār u nūr daḫı (9) işāret idüp varurdı Rāvī eydür: Zīḳārda cenk olduġı günler Mecūsa bir ʿaceb (10) ḥāl vāḳiʿoldı ki Ḥażret-i Resūlüñ Salla'llahu ʿAleyhi Vesellemmuʿcizātına atına delālet ider. Zīrā (11) Ẓīḳārda Hānī, Şīrsitānı depeledigi gün meydānda bir ulu zelzele oldı ki (12) nīce sarāylar ve binālar ḫarāb oldı. Üç gün, gice ve gündüz Āteş-ḥanlarda (13)

308a

od sinidi.ʿAvrat ve oġlanlar ġarīyysi ʿālemi ṭoldurdı. Mecūs ḳavmünüñ ulusları, (1) başların açup yemegi içmegi unutdılar, çadırını şehrümüzden ṭışra ḳurdılar, ḳıyānet ḳopup āḫir zamān oldı ṣandılar. Ebū ʿUbeyde aydur. Melik Kiserīniñ göñlini (3) kimse emīn ḳılmadı, illā Ḥayyān bin Müfīd emīn ḳıldı. Zīrā Melik Kiserīye gelüp eytdi: (4) Yā Melik, bilgil ki bu zamān bir ḥāl üzerine durmaz, metebeddil müteġayyir olmayınca olmaz. (5) Şol ḥāl ki bizüm üzerümüze vāḳīʿ oldı, bize nār u nūruñ ġażabından degüldür. (6) Bil ki Allah Teʿālānıñ emriyle yıldurumlar biraraya cemʿ olup durur. İmdi bu delālet aydur ki dünyāya (7) ʿArab Beytü'l-Ḥarām didükleri yirden bir kişi ẓāhir olsa gerekdür. Çāḳ yeri zemzemle maḳām (8) arası olsa gerekdür. Cemīʿ milletüñ dīnini bāṭıl idüp ʿālemi kendü āyiniyle ṭoldursa (9) gerek. İmdi bundan göñlüñe melāmet getürme. Zīrā yedi günden ṣoñra o yılduzlar (10) biribirinden ayrulup yine ateşḫāneler münevver olsa gerekdür. Andan ṣoñra yedi gün (11) miḳdārı Melik Kiserīnüñ ḳatında oldı ki Bezerc Mihr ṣıġun geldi. Melik Kiserī, (12) Ḥayyānuñ söziyle göñli ḫōş olup Bezerc Mihri öldürmekden vāz geldi. (13)

308b

bundan ṣoñra Melik Kiserī eytdi: Nār-ı nūr ḥaḳḳı, Ḥicāz vilāyetini (1) yıḳmayınca ve oġlum Şīrsitān helāk iden kişi depelemeyince ölmeziz (2) didi ve andan ṣoñra ʿArab Beytü'l-Ḥarām didükleri evi ḫarāb idüp (3) ol şimdi dünyāya gelen oġlanı helāk idüp cemīʿʿArabuñ ʿavratın ve oġla (4) nın ḳırmayınca ölmezin. Nice kim Mūsa bin ʿİmrān dünyāya geldügi vaḳtin firʿavun (5) Benī İsrā'īl itdi didi. Bundan ṣoñra Melik Kiserī ḳaralar (6) giyüp cemīʿ leşkeri daḫı bir ay yas dutduḳlarından ṣoñra buyurdı. (7) Ḥorāsān vilāyetine bāḳī ʿArab ʿAcem memleketine mektūblar perākende ḳıldılar ve mektūplar (8) içinde yazdılar kim Ḥiṣārda olan erenlerden ġayrı cemīʿ leşker gelmek (9) gerek. Zīrā baña bir muṣībet yetişdi ki anıñ

intiḳāmın almayınca ölmezin (10) didi. Bular bu ḥālde iken nāgāh bir gün Melik Kiserīnüñ vezīrleri (11) üzerine girüp aytdılar. Yā Melik, muştuluḳ olsun ki oġlun Şīrsitānı öldüren Hānī bin (12) Mesʿūdı Āyās bin Ḳabīża dutup getüriyürür, ol maḳṣūda irişdüñ. Ümīddür ki (13)

309a

Nuʿmānu daḫı ala getürevüz didiler. Bunı işidicek Melik Kiserī eytdi: (1) Nār u nūr Ḥaḳkı içün gerçek misiz. Bular aytdılar. Nār u nūr Ḥaḳkı içün ve aña (2) ṭapanlar ḥaḳkı içün gerçegüz Melik Kiserī eytdi: Āyās bu şeyṭāna ne ḫōş (3) ẓafer bulmış, tīz getürüñ ḳanını için ve gövdesin biryān ideyin. didi. (4) Ammā Ḥayyān bin Maʿbed eytdi: Yā Melik, bu itdügün iş, iş degüldür. ʿArab cemirlerinden (5) bir cemri helāk itmekle intiḳāmuñ alınmaz. Bil ki Nüʿmānı helāk itmeyince (6) olmaz. Melik Kiserī, yā nice idelüm didi. Ḥayyān eytdi: Hemān bu şeyṭānı öñüñe (7) getürdükleri vaḳtin ḫilʿat giyürüp suçın baġışla. Andan ṣoñra anuñla bir ted (8) bīr ideyin ki Nuʿmānı ala, getürelüm didi. Ḥakīmden cemīʿ erkān-ı devlet bu sözi (9) işidicek aytdılar. v'Allah Yā Ḥakīm, ḫōş fikr itdüñ. Bundan murāduñ itdügünüñ (10) baʿżısı bize maʿlūm oldı didiler. Ammā Melik Kiserī eytdi: Āyās bin Ḳabīżaya gel (11) dük. Tā kim şunuñ gibi aṣlānı nice ala getürdi diye didi. Rāvī eydür: (12) Hānī bin Mesʿūd, bu vechle Sebīʿüñ eline girdügüne sebeb bu idi ki ol vaḳt (13)

309b

Ẕü'l-Ḫimār ʿAcem leşkerünüñ ṣınġunına buluşdugundan ṣoñra Melik Nuʿmāna müteveccih oldı ki (1) Hānī bin Mesʿūd ile cenk idüp ʿālemüñ pehlüvānı ola. Gice gündüz yürüyüp Ḥarsā dirler (2) bir yire geldi ki ġāyet ıssuzluḳ ve yırtıcı cānavarları çoḳ idi. Ẕü'l-Ḫimār (3) becid sürdi ki gice olmadın bu aradan geçüp zaḥmetden ḳurtula. (4) Nāgāh ḳarşularından on atlu gözükdi. Ardlarınca üç ḳul, iki (5) deveye ṭaʿāmların yükledüp becidd sorarlar. Ẕü'l-Ḫimār bunları göricek (6) aṣḥābına eytdi: Lāt ve ʿUzza ḥaḳkı içün yürüñ, şol gelenleri dutuñ, depeleñ. (7) Tā kim neleri varsa alalum, gerek olur didi. Bular Ẕü'l-Ḫimārdan bu sözi (8) işidicek bi'l-külliye at başın ṣalıvirüp üzerlerine ḥamle itdiler. Likin naẓar (9) ḳıldılar, gördiler ki hīç bu on kişinüñ bunlardan ḫavffı yoḳ. Ẕü'l-Ḫimār (10) bu ḥāli göricek at başın çeküp buları çaġırup eytdi: Ey ʿArab (11) Uluları, ne kişilersiz? Arañuza ḳılıç girmedin ḫaber virüñ. Tā kim (12) ṣoñra pīşmān olmayasız didi. Ẕü'l-Ḫimār böyle dicek bu on kişinüñ (13)

310a

birisi illerü gelüp ne cāhil kişiler imiş, siz ki gördüñüzleyin siz (1) ẓafer bulcaḳ kişiler degül idüñüz, bilmedüñüz, yürüñ, gidüñ ve illā bir belāya uġ- (2) -rarsız didi ve eger ḥaḳīḳat-ı ḥāli ṣorarsañuz size diyüvirin. (3) Tā bilesiz ki ben ḫayr ṣanurmışın, didi. Biz Ẕīḳārıñ pehlüvānlarundan (4) uz. Bizümle bir kişi var ki adına Hānī bin Mesʿūd dirler, birgün içinde ʿArabla (5) ʿAcem leşkerinüñ yüz begini tārmār ider. Melik Kiserīnüñ oġlunı depeledi. Şimdiki (6) ḥālde dünyāda buncılayın pehlüvān yoḳdur didi. Ẕü'l-Ḫimār bu sözi işitdiginden (7) eytdi: Bu sāʿat ne müpārek sāʿat imiş ki bu arada bu pehlüvāna buluşdum (8) diyü illerü vardı. Ḳılıcla çalup bu kişi iki pāre ḳıldı ve yoldaşlarına eytdi: (9) Şād oluñ ki Allah Teʿālā maḳṣūdumuza yetişdürdi. Zīrā benüm gice ve gündüz fikrimde (10) idi. Bu şeyṭān benüm elüme nice gire. Şimdiki ḥālde şunuñ gibi yirde elüme girdi. (11) Ben bilürin ḳaçan ki ben bunı dutup Kiserī ḳatına iletem, ol itse gerek. (12) Dile benden ne dilersin. Ol vaḳtin ben daḫı ʿArab vilāyetin isterin (13)

310b

ve andan ṣoñra Kiserīye aydurın ki bir yılıñ içinde Nuʿmānı ve Benī Şībānı ve Şām (1) vilāyetini saña musaḫḫar idüp maşrıḳı ve maġribi emriñe muṭīʿ ḳılayın dirin didi. (2) Ẕü'l-Ḫimār, bu söz tamām itmedin Hānīniñ sekiz yoldaşı daḫı naʿra urup (3) Ẕü'l-Ḫimāruñ üzerine ḥamle itdiler. Likin Hānī bunlar bu işi bilmez ki aytdılar. (4) Ben ḳanlarına girmezin diyüp yirinde ḳarār ḳıldı. Bu sekiz kişi Ẕü'l-Ḫimāruñ (5) üzerine ḥamle idicek Ẕü'l-Ḫimāruñ yoldaşları biz bunları ḳomazız üzeriñe (6) geleler. Belki cemīsin dutalum, ḳatuña getürelüm. Nice iderseñ it diyüp (7) Ẕü'l-Ḫimāruñ öñüne geçdiler. Ẕü'l-Ḫimār bunlara çaġurup eytdi: Siz yirüñüzden (8) deprenmeñ, ben yalñuz bunları depeleyüp Hānīnüñ göñline ḫavf bıraġayın. (9) Zīrā kendüsi ḥamle itmedügi bizi begenmedüginden ve ḳuvvetine iʿtimād itdiginden (10) dür diyüp şıġırçıḳ arasına atmaca girer gibi bunlara ḥamle itdi. Bir sāʿat (11) içinde bişini helāk idüp üçüni Hānīnüñ üzerine bıraḳdı. Hānī (12) bu ḥāli gördügünleyin ġāyet ġażab idüp gözleri ḳana döndi. Kūlunuñ (13)

311a

elinden süñüsin alup yıldurum gibi naʿra urup Ẕü'l-Ḫimāruñ üzerine ḥamle itdi. (1) Yā Veled-i Zinā kişisin ki bunuñ gibi iş idersin, arayışın dur imdi (2) yiriñde didi. Bu sözi işidicek Ẕü'l-Ḫimār eytdi: Beni sorarsañ ben Yemen (3) vilāyetinden saña geldüm ki senden intiḳāmım

alam. Zīrā sen Ẕīḳār cenginde (4) ḳardaşumuñ oġlın öldürüp dursın. Allah Teʿālā benüm ṭāliʿmi oñardı ki seni şunuñ (5) gibi yirde benüm elüme virdi diyüp ber-vechle cenge meşġūl oldılar ki ṭaġ (6) ṭaş bunlaruñ cenginden zelzeleye ve her biri cānından vāz geldiler. Ebū ʿŪbeyde eytdi: (7) Bularuñ ḥaḳḳında şol miḳdār ʿacāib ġarāib nesne işidüp dururın ki vaṣf (8) itmek elümden gelmez. Likin baʿżısın ʿalā vechi'l-iḫtişār yazdum. Fi'l-cümle (9) ellerinden süñüleri uvanınca cenk itdiler. İkisi daḫı mecrūḥ alup her ṭar (10) aflarından ḳan revān olup aḳdı, her biriniñ yoldaşları bulardan ırāḳ (11) durup Allah duʿā itdiler. Çarḫ buları cemʿ itdigine pīşmān oldı. Cühenniye aydur. (12) Hānī Ẕü'l-Ḫimāra bu arada buluşduġuna sebeb bu oldı ki meger Ḳays bin (13)

311b

Mesʿūd ve kendüyle bile olan iki biñ kişinüñ ʿavratı ve oġlanın ḳaydda ḳoyup (1) dururlardı ki bir ṭaġın adıdur nitekim evvela beyān itdük vaḳtā kim ʿAcem leşkerin (2) şandılar. Ḳaṣd itdi ki vara bunları ala. Likin Hānī ululayup Ḳaysı göndermedi. (3) Belki kendisi bu on kişiyle yürügretdügümüz ʿavratı ve oġlanı getürmege gitdi. (4) Oldı ki Ẕü'l-Ḫimāra bulışı geldi. Ammā Hānī kimse kendüye bu vechle (5) buluşcaġınlayın ve kendü gibi ʿālemde pehlüvān vardıġına iʿtiḳādı olmadıġı içün (6) sāz u selebin giymeyüp durur idi. Nice zamān biribiriyle ʿaẓīm cenk itdi (7) klerinden şoñra ikisi biribirini ḳılıçla çaldı. Hānīnüñ bir pūlāddan (8) ḳalḳanı vardı. Ẕü'l-Ḫimāruñ ḳılıcına ḳarşu dutdı, ḳılıç ḳalḳanı kesdi. (9) Andan şoñra Hānīnüñ omzunda oturdı. Ammā Hānī Ẕü'l-Ḫimārı depe (10) sinde çaldı. Aşıġın kesüp iki şaḳḳ eyleyivirdi. Dem-i nefesin baġlanup (11) fi'l-ḥāl atdan aşaġa bī-ḫudūd şedd-i saʿy itdi ki kendüyi divşire. (12) Likin ṭāḳati ṭāḳ olup Hānī daḫı atdan aşaġa bī-ḫōd düşdi. Hānīnüñ (13)

312a

ol üç yoldaşıyla ḳūlları umarlardı ki Hānī Ẕü'l-Ḫimārı depeleyüp (1) yoldaşlaruñ intiḳāmın ala. Hemān bu ḥāli göricek bu at yeline düşüp Ẕīḳār ṭarafına (2) müteveccih oldılar. Ammā Ẕü'l-Ḫimāruñ yoldaşları bu ḥāli görüp müteḥayyir olduḳları (3) içün bularuñ ardlarına düşmediler. Likin şuña ittifāḳ itdiler ki vilāyetine ilede (4) vüz. Eger bizüm re'isümüz Ẕü'l-Ḫimār ṣaġ olcaḳ olursa nice dilerse (5) eyle ve illā Hānī Āyās bin Ḳabīżaya iletüp bunuñ sebeble niʿmete ġarḳ (6) oluruz diyüp atlarından aşaġa inüp bulara naẓar itdiler. Gördiler ki her birisi (7) bī-ḫōd yatur. Likin Hānīnüñ cerāḥati iken zarārlu degül. Fi'l-ḥāl bildükleri (8) cerāḥate fāidelü otlardan ikisinüñ daḫı cerāḥatlerine urup ṣırra ḳodılar. Ol (9) gün anda

durdılar, yarındası ʿIrāḳ vilāyetinden Ḥīraya müteveccih oldılar. (10) Likin bularuñ cerāhatler içün ḳatı gitmezlerdi. İki gün gitdiler, üçünci (11) gün Hānīnüñ ʿaḳlı başına geldi, gözin açup bu yanınca giden yigitlere (12) eytdi: Lāt ve ʿUzzā ḥaḳḳı içün baña ḫaber virüñ ki şimdiki ḥālde ben ne yirdeyin (13)

312b

ve siz ʿArabda ḳanġi ṭāifedensiz ve benümle bu vechle cenk iden yigide kim dirler. (1) Zīrā benüm iʿtiḳādum bunuñ üzerinde idi ki ziyāde benüm gibi baña muḳābil (2) olur kişi yoḳdur. Bundan ötürü saz u selebüm giymedüm. Ve illā ne elünden (3) gelürdi bunuñ ki benüm yüzime gelibileydi. Belki bunı fi'l-ḥāl helāk idüp (4) sizi tārmār iderdüm didi. Ẕü'l-Ḫimāruñ aṣḥābı bu sözi işidicek aytdılar. (5) Yā Hānī, ḥasmuñ daḫı aşaġa kişi degüldür, melūl olma. Bilki Dureyd bin El-Ṣamʿanuñ (6) güyegüsi idi. Sebīʿ bin El-Ḥārişdür ve laḳabı Ẕü'l-Ḫimārdur. didi. Biñ kişi (7) cenkde atı üzerinde helāk itmişdür. Biz biñ yoldaşları yüz dutup yolda (8) şınġun leşkere ne vechle buluşa ḳıların ve Ẕü'l-Ḫimār Hānīden ötürü geldigin Hānī (9) ye ḫaber virdiler ammā şimdiki ḥālde seni Āyās bin Ḳabīżaya iletüp senüñ sebebüñle (10) niʿmete mustaġraḳ oluruz didiler. Hānī bu sözi işidicek bildi ki ölmege (11) gider. Pes nolaydı Ẕü'l-Ḫimāruñ żarbından ölüp Melik Kiserīnüñ eline (12) girmeyeydüm diyüp bunlara eytdi: Ey ʿArabuñ Ulularu, eger murāduñuz beni Ḳabīżaya (13)

313a

eletdügüñüzden mālsa gelüñ beni vaṭanuma eletüñ, ne miḳdār göñlüñüz māl ve at (1) ve deve isterse vireyin ve hīç kimseye daḫı ʿömrüñüzde muḥtāc olmañ. (2) Ẕü'l-Ḫimāruñ aṣḥābı bu sözi işidicek aytdılar. Yā Hānī, biz olmaycaḳ nesneʾi (3) ḥāṭurumuza getürmeziz. Zīrā eger Melik Nüʿmān bize ẓafer bulcaḳ olursa bize (4) içmege şu virmeye bāḳī nesne ḳanda ḳaldı. Ḫuṣūṣā ki bizüm re'īsümüz ölmelü, şu (5) ḥālde yatıyorur ve eger senüñ söziñi dutup sen didügün idecek olursa (6) vuz cemīʿ ʿArab ḳavmi bize laʿn idüp aydurlar ki Benī ʿĠarye ḳavmini görüñ ne (7) yaramaz iş itdiler ki pehlüvānı öldüren kişi māla ṣatılır dirler didiler. (8) Pes Hānī sözine muḳayyed olmayup sordılar. Āḫirü'l-emr ʿIrāḳa geldiler ammā Hānī (9) ṣıḥḥat bulup durmaġa oturmaġa güci yeter oldı. Likin ṣol elini ḳaldurmaḳ (10) dilese ḳaldurmazdı ammā Ẕü'l-Ḫimārun başı ġāyet şişüp ellerinüñ ve a (11) yaḳlarunuñ ḳuvveti ḳalmamış idi. Zīrā yarası büyük yara idi, ve hem ne (12) cerāḥat varsa iricek yirde idi. Āṣmaʿī bular bu ḥālde olup (13)

313b

Hānī, Āyās bin Ḳabīżaya getürüp cemīʿ ḥikāyet ḫaber virdiler. Āyās feraḥından (1) ne eyleyecegin bilmeyüp bunlara çoḳ inʿām ve iḥsān itdi ve buyurdı. Ẕü'l-Ḫimārı (2) bir latīf mekāna ḳondurup ḥāẕıḳ ḥekīmlere ve cerrahlara tīmār itsünler diyü (3) emr itdi ve Ẕü'l-Ḫimāruñ aṣḥābına eytdi: Kiserīnüñ ḳatına varduġuñuz vaḳtin ne dilerse (4) ñüz virse gerek didi. Bundan ṣoñra Hānīye naẕar idüp eytdi: Yā Veled-i Zīnā, Melik (5) Kiserī yanına varduġuñ vaḳtin başına ne zevāller gele göresin didi. Hānī bu sözi (6) işidicek eytdi: Yā Ḳarnān, helāk olmaḳdan ḫavf itsem ata binüp cenge mi (7) girerdüm, ben işimi işleyüp adam ṣaçup ẕīḳār olduġundan ṣoñra hīç ölmekden (8) derdüm yoḳdur didi. Āyās bu söze ġāyet ġażab idüp büyüdüp alalar. Gitdiler (9) ol gün anda oldılar, yarındası Melik Kiserī ṭarafına müteveccih olup āḫirü'l-emr (10) Müdāneye vardılar. Kiserīnüñ vezīrleri işidicek varup ḫaber virdiler Yā Melik, muştuluḳ (11) olsun ki oġlun Şīrsitānı öldüren kişi dutup getiriyorurlar didiler. Melik (12) Kiserī, bu sözi işidicek içi ve ṭaşı feraḥla ṭolup getürsünler diyü emr itdi. (13)

314a

Ammā Ḥayyān bin Maʿbed eytdi: Bunuñ suçını ʿafv idüp ḫilʿat giyürmek gerek didi. Fi'l-ḥāl (1) Hānī bin Mesʿūdı yide yide dört yanında celladlar ellerinde yalıñ ḳılıç Kiserīnüñ (2) taḫtı öñüne getürdiler, Āyas ilerü varup çoḳ duʿālar idüp Yā Melik, beşāret (3) olsun ki baʿżı düşmānıña ẓafer bulduḳ. Ümīddür ki bāḳīsine daḫı bu vechle ẓafer bu (4) lup helāk idevüz didi. Bilmiş oluñ ki budur, oġluñ Şīrsitān öldüren (5) cemīʿ Ḥorāsān leşkerini tārmār iden didi. Pes, senden dilerin ki bunuñ (6) işini baña ışmarlayasın. Bir ʿaẕabla öldüreyin ki ʿālem içinde dāstān ola didi. (7) Rāvī eydür: Melik Kiserī, bu sözi işidicek gelüp eytdi: Yā Āyās, ʿāḳil olan (8) kişi bu söze inanmaz ki bir kişi üç dört biñ kişiyle yüz biñ kişi ṣaya. Meger Allah Teʿālā (9) aña yardum ide veyāḫōḍ sāḥir ola. Ve illā maʿa hāẕā, ben işitdüm ki cenk itmege başladuḳları vaḳtin (10) bu saʿādetlü kişinüñ adın çaġırmışlar ki ol vaḳitde dünyāya gelmiş. İmdi bizüm üze (11) rümüze vācibdür ki bu kişiye inʿām ve iḥsān idüp ḫāṭırın ile alavuz. Zīrā suc biz (12) den oldı. Yaramaz kişiler sözine uyup Melik Nuʿmān incitdük. Allah Teʿālā daḫı anı (13)

314b

incitdügümüz muḳābelesinde bizüm oġlumuzı öldürdi. İmden girü v'Allah tevbe idüp (1) cemīʿ vilāyete ʿadl iderin. Ümīddür ki Allah Teʿālā suçımı ʿafv ide diyüp emr itdi. (2) Hānīye ḫilʿatlar giyürdiler ve andan ṣoñra götürüp beg sarāylarından bir laṭīf sarāya (3) ḳondurdılar. Bī-nihāyet ʿizzet ve ikrām itdiler. Ḥattā Ḥayyān bin Maʿbed ol gice anuñla bile oldı. (4) Tā kim Hānīnüñ ḫāṭırın ala ālihe Ammā Hānī ölmege geldüginden ṣoñra bunuñ gibi mertebeye yetişdigine (5) müteḥayyir olup tamām inanmayup dururdı. Tā şol vaḳtedek ki Ḥayyān bularuñ cenginde (6) Müdānīde olan zelzeleʾi va bāḳī mācerāyı ḫaber vircek. Hānīnüñ göñli emīn oldı ve bildi (7) ki bu iş kendünüñ saʿādetinden imiş. Ebu ʿUbeyde aydur. Çünki ṣabāḥ oldı, Melik Kiserī (8) buyurdı. Ṣoḥbet yaraġın yiyüp Hānī ḳatına daʿvet itdi. Nice zamān ʿayşa nūşa (9) meşġūl olduḳlarından ṣoñra kendü ḳavminden ne vechle çıḳduġın Hānīden ṣordı. (10) Hānī daḫı Ḳays bin Mesʿūduñ ʿavratın ve oġlanın almaġa ġāfil çıḳdum diyüp evvel-i āḫir (11) mācerāyı ḫaber virdi. Melik Kiserī taḥsīnler idüp inʿām ve iḥsān ider. Likin göñlünde (12) ki itdigi tedbīri iẓhār itmez. Yigirmi gün bu vechle idüp Hānī kendüzi ata biner (13)

315a

ve iner oldı. Cemīʿ Kiserīnüñ pehlüvānlarına ḥükm ider oldı. Gāh olur ki Melik (1) Kiserīnüñ öñinde meydāna girer, cemīʿ pehlüvānlarına ʿavrata meydānda onca ġalebe (2) iderse bu daḫı eyle ider. Rāvī aydur. Her gün ki Hānī Melik Kiserinüñ ṣoḥbetine ki (3) gider. Bir altun eyerlü atla ve daḫı ḥilʿatlerle çıḳar ki her birisi bir Rūm ḫarācı deger (4) bunuñ üzerine nice zamān geçdiginden ṣoñra bir gün ḫalvet-i ṣoḥbet idüp Hānīʾi (5) daʿvet itdi. Nice zamān ʿayş u nūş idüp mest olduḳlarından ṣoñra Melik (6) Kiserī eytdi: Yā Hānī, Melik-i Rūm benüm oġlum olup Ẕīḳārda leşkerüm ṣındugın (7) işitdi. Her yıl günderdügi mālı göndermez oldı ve andan ṣoñra cāsūslardan (8) işidürin ki üzerümüze yürüyüp memleketi elimden almaḳ istermiş. İmdi dilerin ki (9) seni leşkerümüñ serleşkeri idem. Tā baña yaramaz ḳasd idenüñ ḫaḳḳından gelesin. Senüñ (10) gibi pehlüvān benüm ḳanda elüme girer, görmez miyin? Ayās bin Ḳabīżayı ki cemīʿ ʿArabuñ (11) ḥākimi ḳılup dururın daḫı bir gün yüz aġartmayup durur. Bu gide, eger sen ve Benī (12) Şībān bizümle olmasañuz Melikü'l-Rūma bir ġalebe idemezdük didi. Hānī (13)

315b

Kiserīden bu sözi işidicek bir zamān fikr itdi. Zīrā ġāyet ʿāḳılçāḳ çoḳ iş görmiş (1) kişiydi. Nice zamāndan ṣoñra başın ḳaldurup eytdi: Yā Melik, v'Allah ben dilerin ki cemīʿ(2) ʿālem benüm ḥükmümde ola. Likin her kişi kendüye münāsib olmayan iş işlese hīç rāḥat (3) olmaz ve şerri ḫayrından çoḳ olur. Zīrā ben kendümi bilürin ki bilgil ki lāyıḳ degülüm (4) ve hem ʿArab daḫı baña iṭāʿat itmez. İmdi bu bir işdür ki benüm ʿaḳlum bunı ṣınup ögürmez. (5) Ammā dilerseñ ki ʿArab saña iṭāʿat idüp yardum ide. Melik Nuʿmānla atalaruñuz zamānındaġılayın, (6) ṣulḥ idüp suçı ʿafv idüñ. Tā kim ben daḫı ve cemīʿ ʿArab ḳavmi daḫı dōstuña dōst (7) düşmānıña düşmān olup öñüñde cān ve baş oynayavuz didi. Melik Kiserī, Hānīden (8) bu sözi işidicek şu seven kişiye sovuḳ ṣu nice gelürse Melik Kiserīye daḫı (9) Hānīnüñ sözi eyle ḫōş geldi. Nice kim Melik Kiserīnüñ sözi daḫı Hānīye (10) bu vechle ḫōş geldiydi. Zīrā ölmege müsteḥaḳ suç itdiginden ṣoñra ʿafv idüp (11) nice inʿām iḥsān itdigiyle Hānīnüñ göñli ḫōş olup ḳaṣd itdi ki (12) Melik Nuʿmānla ṣulḥ idüp Melik Nuʿmān Kiserīye mutīʿ ḳıla. Melik Kiserī Hānīden (13)

316a

Bu sözi işidicek eytdi: Yā Hānī, şu nesnenüñ ḥaḳḳı ki ben aña īʿtiḳād idüp ʿibādet iderin. (1) Şimdiyedegin Nüʿmāna itdügüm işe pīşmānın. Maʿẕūr dutmak gerek. Zīrā insān ḫaṭā (2) suz olmaz. Bundan öñdin nice kerre ḳaṣd itdüm ki adam gönderüp ʿözr dileyem (3) ve yine yirine getürem. Likin benüm sözüme inanmayup ʿözrümi ḳabūl ḳılmaya, benüm ʿarżımı (4) yıḳa diyüp adam göndermedüm. Ḥuṣūṣā ki cemī ʿArab seyyidleri baña adam gö- (5) -ndürdiler. Benden Nuʿmānuñ yirin ṭaleb itdiler. Ben rāżī olmadum ḥattā Dureyd bin (6) El-Ṣamʿa adam gönderüp aytmış, Melik Nuʿmānuñ yirini baña virsün ʿArabī ve ʿAcemle Benī (7) Selīmi ve Benī Hevāzini ve Benī Çeşmi bu mecmūʿı benümle bile alup ḫiẕmetine varayın (8) ve saña Nuṣranīlerden Meryemüñ ḳullarından ḫarāc alıvireyin ve Melik Nuʿmān ve cemīʿ (9) sini Şībānī diler dilemez ḫiẕmetiñe eleteyin dimiş. ʿAnter bin Şeddād ḳıṣṣasınuñ yigirmi (10) üçinci cildi bunda tamām oldı. Yigirmi dördinci cilde şürūʿ (11) olındı. Ebū ʿUbeyde ve Aṣmaʿī vechine (12) şöyle ḥikāyet iderler ki Kiserī eytdi: Yā Ḥānī, ben geçenden geçdüm. İşbu şimdiki (13)

316b

vāḳıʿa-i ʿadāvet götürülüp dōstluḳ ḥāṣıl olmaġa sebeb oldı. Şimdiden ṣoñra (1) İnşāa'llah seni ve Nüʿmān ve bāḳī Benī Şībānı envāʿ ġurre ve niʿmetle muʿazzez (2) ve mütenaʿim ḳılayın.

Ẕü’l-Ḫimār saña ḳaṣd eyledi ki Dureyd taḥrīk eyledi. Dureydüñ (3) daḫı maḳṣūdı benüm ḳatumda taḳarrüp ḥāṣıl ḳılmaḳ idi. Yā Hānī, şimdiki ḥālde (4) saña ve bize gereklü oldur ki ʿale’t-teʿcīl ehliñe yetişesin. Tā ki anlar da ziyāde (5) ḫaberin ḥāṣıl olup zaḥmet çekmeyeler. Hānī v’Allah Yā Melik, şimdiki ḥālde (6) ḳatuña geldügümden benüm daḫı maḳṣūdum oldı didi. Pes ṣabāḥ olıncaḳ Kiserī (7) buyurdı. Hānī içün ḫazīneden māl-i ʿaẓīm çıḳardılar. Dībācdan ḥayme ḳurdılar (8) kim ṭınābları ibrişimden idi ve bu ḳaṭār ḳatır ve ṣanḍuḳlar virdiler. Ol ʿaṭā (9) olanın māl içün ve aġır ḫilʿatlar Hānī yārenlerinden ʿArab bahādurları içün (10) ve bir nice develer ḥiẓmet içün ḳullar ve bedevī atlar ve bāḳī tecemmülāt- imār (11) etden bī-ḳuṣūr, Hānīye ʿaṭā eyledi. Yüz atlu ʿArabdan taʿẓīmle Hānī vilāyetine iletmek içün (12) ve mūbedān-ı müdebbir büyūt-ı nār-ı şeyḫü’l-maʿbed daḫı bile ḳoşdı. ʿAcem Ululārıyla (13)

317a

vedāʿlaşup gitdi. Asmaʿī aydur. Ol üç atlular ki Hānī yoldaşlarından (1) ḳaçup ḳavmlerine geldiler idi. Hānīnüñ mācerāsından ḫaber vircek oñ (2) ḳavme ulu muṣībet vāḳiʿ olup Nuʿmān ve bāḳī Benī Şībān ʿArab saġucıların cemīʿ (3) eyleyüp yas eylediklerinden ṣoñra Nuʿmān eytdi: Ol ḫaber getiren kişileri getürüñ, tafṣīliyle (4) ḫaber ṣoralum. Aña göre yaraḳ idelüm. Ol kişileri getürdiler, ḫaber ṣordılar. Anlar da (5) aytdılar ki Yā Melik, ancaḳ şol ḳadar bilürüz ki ṣaḥrāda gezerken nāgāh sekiz atluya ṭuş (6) olduḳ. Hīç söz olmadın el ḳılıca urup öñce geleni üçümüzi helāk eyledi. Anı (7) görüp Hānī daḫı ḥamle ḳıldı, Hānīyle daḫı muḳābil oldı. Biribirine ḳılıç (8) zaḫmin yetişdürüp ikisi daḫı mecrūḥ olup atlarından aşaġa düştiler. Anı görüp (9) biz daḫı ḳarşu durmayacaġımız maʿlūm oldı. Döndük tīzden ḳabīleye ḫaber virmek içün. (10) Nuʿmān bu ḫaberi işidicek ʿArab ṭāʾifesinden her ṭarafa cüst cāsūslar yer biliyüp ışmar- (11) -ladığı görüñ ki Hānī diri mi veyāḫōd öli mı ve ne ṭāife içindedür Andan ṣoñra pehlüvānlardan (12) bir ḳaç kişi iḫtiyār idüp ol cenk yirine di. Leşleri ve başları görüñ. Eger Hānīden (13)

317b

eṣer bulmazsañuz, tīzrek gelüñ, etrāfa cāsūslar gönderüp ʿArab devletünüñ keyfiyyet-i ḥālin bilmek (1) ardınca olalum didi. Ol pehlüvānlar, gice gündüz sürüp ol maḳāma yetişdiler. Anda (2) bulunan mevtāyı arayup Hānīden eṣer bulmadılar. Andan Nuʿmāna yetişüp ḫaber vircek Nuʿmān (3) her ṭarafa ʿale’l-taʿcīl ʿArab ṭāifesinden cüst-i cāsūslar gönderdi. Düşmān

ḳorḳusından (4) baʿżı ḳabīleden ʿasker cemʿ itmege meşġūl oldı. Andan ʿIrāḳ ṭarafına iki ḳūlın (5) gönderüp şöyle emirledi ki Eger bizüm üstümüze gelür ʿAcem leşkerin görürse tīzrek (6) gelüñ, ḫaber virüñ. Tā kim düşmān ġafletle yetişmedin ehl ü ʿıyālümüz ḥālin tedbīr idevüz Ḳūllar: (7) Semʿān ve Ṭāʿaten! diyüp gitdiler. Ebū ʿUbeyde aydur. İşbu ḳıṣṣanuñ cümle ʿacāibdendür ki (8) meger ol ʿIrāḳ ṭarafına virilen iki ġulām bir cārīyeye taʿaşşuḳ itmişler idi. Her birisi (9) āḫarına furṣat bulduġı yirde ḳatl eylemek göñüllerinde baġlanmışdı. Ḫalvet ṣaḥrāya çıḳcak bundan (10) yek furṣat ele girmeye diyüp birbirin ḫançerle urup depelediler. Ol etrāfa gönderülen cāsūslar (11) geldiler, hīç birisi Hānīden ḫaber bilmedik diyincek Nuʿmānuñ ḥüzni ziyāde olup fikre meşġūl (12) lākin ol ḳabīlenüñ Ehl ü Ẓīḳārdan yügürüp ḳorḳdılar, Nuʿmāna ḫaber eylediler. ʿArab şücāʿları (13)

318a

tāzī atlara süvār olup cenk yaraġında oldılar. Şöyle iʿtiḳād eylediler ki gelen ʿAcem leşkeridür. (1) Melik Kiserī ʿArab diyārını ḫarāb itmege geldi. Cüheyne eytdi: Bu gelen Hānīydi ʿArabuñ ıżṭırābına (2) naẓar idüp göñüllerine yaġı ṣānup ḫavf düşdügini duydı. Bir saʿāt miḳdārı geçmedin yürü (3) mekde istiʿcāl idüp tīzrek kendüzini bildürdi. ʿArab ḳavmine ʿaẓīm feraḥ ḥāṣıl olup Hānīye (4) serverle istiḳbāl eylediler. Birbirine yaḳın gelicek atlarından aşaġa inüp muʿānaḳa idişdiler. (5) Nuʿmān diledi ki Hānīnüñ keyfiyyet-i ḥālinden istifsār eyleye. Hānī, cevāb virmeyüp Şeyḫü'lmaʿbed (6) Müpedāndan yaña işāret eyledi. Nuʿmān, ol ḳavme istiḳbāl eyleyüp selām virdi. Müpedān (7) dizin öpüp Ḫayr-ı maḳdem Yā Şeyḫ diyü taʿẓīm idüp niye geldüñ, didi. Eyle diyincek Müpedān (8) tebessüm eyleyüp Senüñ saʿādetüñ necmi ṭulūʿ itdigi beşāret ḳılmaḳ içün geldük didi. Andan (9) atlarına binüp feraḥla seyr eyleyüp Hānī kendüye vāḳiʿ olan ʿacāib Melik Kiserīnüñ aña taʿẓīmlerini (10) ve inʿāmlarını ḳıṣṣa iderdi. Söz tamām olıcaḳ Nuʿmān eytdi: Egerce işbu vāḳʿaya ġāyet (11) feraḥ olduḳ. Velīkin umduġumuzuñ ḫilāfı olduġı içün göñlümüz tamām dilenmez didi. Mü (12) bedān, bu sözi işidicek eytdi: Yā Nuʿmān Melik ʿAdil ḥaḳḳında bunuñ gibi sū-i ẓann eylemezin. senüñle (13)

318b

ʿadāvet ideliden aña ʿaẓīm muṣībetler oldı. Evvelā oġlı öldi andan ṣoñra ol (1) diyār zelzeleden helāka yaḳın oldı. Maʿbedünüñ heykel düşdi, eyvānunuñ başı (2) iki pāre oldı. Büyut-ı nār añā ġażab eyledi. Pes bu işleri göricek Allahdan ḳorḳdı. (3) İnṣāf idüp atları

ʿadline mercūʿ eyleyüp ol senüñ ḥaḳḳıñda yaramaz söylenen ḥasūd (4) laruñ, sözlerin diñlemez oldı. Bir kişi oġlını ḳatl eyleyen kişiye ẓafer buldıġından ṣoñra (5) iş bunun gibi iḥsānlar eyleyüp yine ḳoyuvirdi daḫı anuñ ḥaḳkında göñülde ġupār (6) ḳılmaḳ ḥayfdur didi. Yā Nüʿmān, şimdiden ṣoñra göñülüñden şüphe getürüp dōstlıġı (7) muḥkem eyleyüp vaṭandan yaña göçmege meşġūl ol. Zīrā Melik-i Rūm senüñle Kiserī (8) arasındaki mācerāyı işidüp ʿasker cemʿ eyleyüp ʿIrāḳ ṭarafına ḥareket eylemiş, ḳarşusıña gönder- (9) -üp yāḫūd kendüzi varmaḳ ġāyet de mühim iken senüñle ṣulḥı ehemm görüp bu ṭarafa (10) beni gönderdi. Nuʿmān bu sözleri işidicek ḳalb-i ṣāfī olup Melik Kiserīye devām-ı (11) mülke duʿā ḳıldı. Hānī daḫı Kiserīnüñ virdigi ʿaṭā ḫilʿatlarını ʿArab pehlüvānlar- (12) -ına giyürdi. Cemīʿ ḫāṭırları ḫōş olup Müpedān bāḳī aṣḥābıyla yidi gün gice (13)

319a

şöyle geregi gibi żiyāfetlere taʿẓīmlere meşġūl oldılar. Andan ṣoñra Müpedān eytdi: Yā Nuʿmān, (1) şimdiki ḥālde Melik ʿĀdil bizden ḫabere muntaẓırdur. İcāzet buyuruñ gidelüm Eyle olsun (2) diyü çavuşlaruna emr eyledi. Ẕīḳāruñ eṭrāfına yürüyüp ʿArab ḳavmine güc yaraġında oluñ (3) diyü nidā eylediler. Ol gice tā ṣabāḥadegin cemīʿ yatu yaraġı tertīb eyleyüp Müpedānla bile göçdiler. (4) Her gün ṣaḥrālarda vuḫūş ve ṭuyūr avlarıyla ve at üzerinde kelimāt-ı ṭayyibe ṣoḥbetiyle ve menā- (5) -zilde envāʿi niʿam ve taʿẓīmātla Arż-ı Necef ve Ḫīraya yaḳın geldiler. Andan Āyās bin Ḳabīżaya (6) ḫaber oldı. Cemīʿ kişiyle Nüʿmāna istiḳbāl eyleyüp yaḳın gelicek atdan aşaġa inüp yayaḳ (7) öñince yürüdi. Çoḳ ṣenā ve duʿālar eyleyüp ol evvelde alınan ḫazāyin ve emvālini ve Ḫīrayı (8) aña teslīm itdi. Zīrā Melik Kiserī Āyāsa bundan öñdin mektūb gönderüp öyle ışmarlamışdı. (9) Yarın ṣabāḥ olıcaḳ Āyās, Müpedānla Ẕü'l-ḫimārı alup ʿIrāḳdan yaña bile göç eyledi. (10) Aṣmaʿī aydur. Nuʿmān yine evveliñleyin emīn olup emārete meşġūl oldı. Andan ṣoñra (11) Ārż-ı Yemene ḳullar gönderüp Kisrāyla muṣālaḥa ḳıldıġını ve Ārz-ı Necefe ve Ḫīraya varup (12) emīn oturdıġını iʿlām eyledi. Anı işidicek ʿArab melikleri ve boy başları ve ulu (13)

319b

ları her ṭarafdan Nuʿmāna taḫniye içün geldiler. Nuʿmān gelen beglere şöyle işāret eyledi ki beyāt ve yaraḳ (1) ḳaydın görüp Kiserī ḳatına Nuʿmānla bile varmaḳ tedbīrinde oldılar. Bu ṭarafdan Müpedān ve Āyās (2) ve Ẕü'l-ḫimār bāḳī yārenler ile Kiserī ḫiẕmetine yetişdiler. Nüʿmānuñ ḫīleden ġāfil olup yine menziline geldü- (3) -günden ḫaber virdiler. Anı işidüp

Kiserī ġāyet şādān aġır ḫilʿatlar buyurdı, giydürdiler. (4) Andan Ẕü'l-ḫimāruñ ḫāṭırın ṣorup Hānīden intiḳāmın alıvirmege vaʿde ḳıldı. Andan ṣoñra (5) Āyās ve Maʿbed bin Ḥayyān ḫalvet oḳıdı. Nuʿmānı ve Hānī ne vechle helāk ideceklerinde müşāvere (6) idecek Müpedān eytdi: Va'llahü'l-ʿaẓīm! Yā Melik, ol kişi ġāyet de ḫavfdadur. Anuñ ṣayd eylemesi (7) müşkildür, yegrek oldur ki aña bir ḳac gün mehl vir ile adları añılmaya. İllā ḫayırla añlara ümīddür. (8) Baʿżı taʿẓīm ḳılduġumuz günlerde pādişāhuñ iḥsānların añup iʿtidāle gele. Ol vaḳt ne kim (9) maḳṣūdısa görüle. Zīrā Melik ʿĀdilüñ devleti eşiginde bir ḳaç kişiler vardur ki Nuʿmān ḥaḳkında (10) her ne tedbīr alunursa aña īʿlām eylerler. Andan ṣoñra maḳṣūdı ebeden ḥāṣıl olmaz didi. Kiserī (11) ġażab idüp Kimlerdür ol ḳurnānları bildürüñ, bugün helāk ideyin didi. Añı işidicek (12) Maʿbed bin El-Ḥayyān El-Ḥakīm aydur Yā Melik, cemīʿnden yegregi oldur ki yine ol kişiler sevdügi (13)

320a

kişiye helāk idüverevüz. Rūm Nuʿmānuñ eger żamīrinde bażı ḫavf daḫı ḳıldıysa ırāk (1) ola. Melik, devlet ḫānesi ziyāretine ʿale'l-taʿcīl yetişe Kiserī bu sözi ḳabūl eyleyüp (2) Ḥakīmüñ eline bir pāre kāġıd virdi. Sözi ne vechle tezvīr idersin. İşbu kāġıdda (3) yaz, göreyin didi. Ḥakīm, ol kāġıd içinde Kiserī aġzından Melik Nuʿmāna şöyle yazdı kim (4) Yā Melik, cemīʿ iliñ ölülerini cemīʿ eyleyüp senüñle ṣulḥ eylemek bābında müşā (5) vere ḳıldum, cemīʿsi maṣlaḥat görüp terġīb eylediler. İllā on kişi degül kim adları saña (6) varan mektūbda yazılmışdur. Ol on kişi senüñle ʿadāveti ve başuñ kesüp ḳanın (7)dökmegi maṣlaḥat görücilerdür ve hem Māliki ve evlādıñı ġāret idüp ol diyār bi'l-külliye (8) ḫrāb eylemege fetvā daḫı virdiler, bu sözlerini işidicek bildüm ki müfsidlerdür. Anlara (9) sözlerini ḳabūl itmege iẓhār itdüm. İn-şāa'llah yaḳın zamānda bir ḫaberle ḳatuña göndersem (10) gerek. Anda varcaḳ düşmānlar gider, ḳatl eyleyüp intiḳām idesiz. Daḫı senüñle bizü ara (11) muzda münāfuḳ kişi ḳalmayup şimdiden ṣoñra muḥabbetümüz ṣāfī olup dōstluḳ muḳarrer ola. (12) didi. Ḥakīm kāġıdı bu vechle tertīb eyleyüp Kiserīye ʿarż eyledi. Kiserī oḳuyup begendi. (13)

320b

Bir emīn ḳūlıyla mühürlenüp Nuʿmāna gönderdi. Vāḳʿada ol on kişi Nuʿmānuñ muḥibleri idi. (1) Bir ḳaç gün ṣoñra Ḥakīm eytdi: Yā Melik, gerekdür ki bir ʿaẓīm cemʿiyyet ḳılasın, eṭrāf-ı (2) memlekete bir ṣāḥib-i saʿādet oġlum vücūda geldi diyü bildüresin. Şehr kenārına çıḳasın, (3) ḫaymeler ḳurasın. Ṭoylar ve ʿaṭāʾlar ḳılasın. Ol on kişi, Nuʿmāna bu ḫaberi iletmege

göndüre- (4) -sin Kiserī, bu tedbīri daḫı begenüp tīz yürüdi. Ṭabl ve naḳāralar urdılar, Dicle kenārında (5) Kiserī içün ḥaymeler ḳurdılar. Āvāmü'l-nās şehri tezyīn eylediller, envāʿla ʿayşa ve nūşa (6) meşġūl oldılar. Etrāf-ı memlekete ve yād illere müpeşşirler ṣaldılar. Andan ṣoñra ol on (7) kişi eytdi: Sizler daḫı Nuʿmāna varuñ, oġlum olup baña ʿaẓīm feraḥ ḥāṣıl oldu. (8) Ġayra ve etrāf-ı memlekete ve yād iḳlīmlere müpeşşirler gidüp her ṭarafdan tehīneʾi velede geldü (9) kleri ḫaberin bir dōstumuzdur, aña daḫı bildürüñ didi ve hem şöyle emroldı ki (10) Dōstuñuz Nuʿmānı siz daḫı gelmege terġīb eyleñ, gelsün. İşbu eyyām-ı feraḥda birḳac (11) gün ʿayş u nūş ḳılup ḥāṭırı ḫōş eyleyüp tecdīd-i ʿahd idelüm didi. Semʿān (12) ve Ṭāʿaten diyüp ol on kişi Nuʿmāna gitdiler. Rāvī eydür: Evvelki mektūb Nuʿmāna vāṣıl (13)

321a

olcaḳ şāḍān olup vüzerāsın, ḳardaşların cemʿ idüp nāmeyi ʿarż eyledi. Cemīʿsi (1) feraḥ olup aytdılar. v'Allah Yā Melik, Kisrānuñ ḫāṭırında hīc vechle saña ġupār ḳalmamışdur. Zīrā (2) ki ḫalvetinde aṣḥāb-ı sarāyla ittifāḳ itdigi işlere seni muṭṭaliʿ ḳılur, baʿżı erkān-ı devlet üzerine (3) iḫtiyād ider didiler. Ammā biz vezīri kim ʿAmr bin Nefīledür. Taʿaccüp iẓhār idüp (4) eytdi: v'Allah Yā Melik, ihtiyāṭ maḥaldür, ġāfil olma. Zīrā bu mertebede eger ikrām-ı ḥadd-i (5) keremden geçdi. Nuʿmān va'llahü'l-ʿaẓīm, benüm göñlüm tamām dolunmışdur. Zīrā Kisrā (6) bizümle ʿadāvet ideliden zindegāniden leẕẕet bulmadı ve hem Naṣrānīler leşkeri (7) üzerine hücūm itmişdi. Şimdiki ḥālde zebūn olmuşdı ve hem atları ekāsire ʿād (8) bekler idi. Bu daḫı Şedāyid yetişdigi sebeble inṣāfa geldi didi. Andan ṣoñra Nuʿmān (9) ol mektūbda ẕikr olunan on kişinüñ gelmesine muntaẓır oldı. Birḳaç günden ṣoñra (10) ol on kişi daḫı geldiler, virüpinlen hedīyeleri Nuʿmāna ʿarż eylediler. Nuʿmān (11) bunlara ḫōş taʿẓīm ve iclāl ḳıldı. Ḫaberlerin ʿale't-tefṣīl aldıġından (12) ṣoñra ṣoḥbete meşġūl oldılar. Giçe olıncaḳ cellādlara emr eyledi, cemīʿsin (13)

321b

şehrüñ būrclarına aṣdılar. Nuʿmān Kisrānuñ keremlerin göricek ʿArab beglerin cemʿ eyleyüp ʿale'l-taʿcīl (1) Kisrāya tehniye-i veled ḳılmaġa gitmek yaraġın meşġūl oldılar. Bu işlere naẓar idüp Hānīnüñ (2) ṭayısı Ḳays bin Mesʿūd, Hānī ḳatına okuyup naṣīḥat eyledi, eytdi: Yā Veledī, işbu niyyet (3) olunan işüñ ʿāḳıbeti vaḫīmdür. Zinhār ʿIrāḳa yaḳın varcaḳ cemīʿñizi Kisrā ḳatına (4) bile varmañ, belki yüz kişiyle ḳo, Nuʿmān varsun. Sen biñ kişiyle Benī Nefīle ve Ḳanṭarayı (5) sıḳleyde eglen, naẓar it. Eger ḫāṭıra gelen gibi nesne bu ġussaʾi sen daḫı

varasın. Eger bir iş (6) olursa bārī ikiñüz bile helākda vāḳiʿolmaya didi. Hānī ḥālinüñ naṣiḥatin ḳabūl (7) ḳılup ḫāṭırında muḥkem ḳıldı. ʿIrāḳa yaḳın varcaḳ Nuʿmāna daḫı Ḳaysuñ naṣīḥatinden ḫaber virdi. (8) Nuʿmān işidüp taḥsīn ve āferīn oḳuyup ḳabūl ḳıldı. Hānī Benī Nefīlede biñ atluyla ḳodı. (9) Kendüzi yüz atluyla Kisrā ḳatına gitdi. Yaḳın varcaḳ Kisrāya ḫaber oldı. Vüzerāsın ve bāḳī ḫā (10) ṣekīlerin Nuʿmān istiḳbāle gönderdi, gelüp envāʿ taʿẓīmātla Nuʿmānı Kisrā ḳapusına getürdiler. Anda (11) ḥāciblere ışmarlanmışdı ki böyle gelen kişileri her bir ḳapudan içerü girdügince biraz biraz alı (12) ḳoyasız, tā ki Kisrā ḳatına vardıġı vaḳt, yoluñuz vara. her ḳapuya girdigince eylediler. Kisrānuñ (13)

322a

oturduġı yire varcaḳ Nuʿmān döndi, ardına naẓar ḳıldı, kendünüñ adamlarından kimesne (1) bile görmeyincek hemān sāʿat kendini ḫīleyle getürdükleri ḫāṭırına düşüp ʿaẓīm nedāmet eyledi. (2) Velīkin fāide ḳılmadı. Kisrānuñ basātin öpüp selām virdi, ḳarşusuna durup cevāba (3) muntaẓır oldı. Kisrā başını ḳaldurup eytdi: Ḫōş geldüñ, Yā Melikü'l-ʿArab, ḳani benüm oġlum (4) Şīrsitān, niçün helāk itdüñüz dincek Nuʿmān yir öpüp aġladı, ayaġı üzerine durmaġa (5) mecāli ḳalmayup oturdı, baş aşaġa dutdı. Kisrā bir daḫı serzenīş idüp (6) Ḥalüñ nedür, ḳani benüm oġlum Şīristān? Nuʿmān eytdi: Ẕīḳārda ol helāk (7) oldı, benüm ḥaḳḳumda daḫı fermān senüñ. Her ne dilerseñ işle didi. Kisrā buyurdı, (8) Fil-i Mecnūnı getürdiler, Nuʿmānı aña gösterdiler, ḫorṭumın ṭolaşdurup hevāya dikdirdi, yire (9) inmege yaḳın gelicek yine dutdı, yine döñdürdi. Andan ṣoñra dutmaya muḳayyed olmayup (10) yir üzerine her neyse yir döndi. Andan ṣoñra ayaġıyla başup ḫamīr gibi yıġardı. (11) Kisrā, bu ḥāli göricek fi'l-cümle sīnesine şifā ḥāṣıl oldı andan ṣoñra buyurdı. (12) Ol bile gelen yüz atluyı sarāyıñ etrāfına aṣa ḳodılar. Āyās bin Ḳabīża eytdi: Yā Melik, (13)

322b

Hānī, Nüʿmānla gelmemişdi, eşikde istiʿcāl ḳılduñ Kisrā, Hānī dutulmaduġın işidicek (1) istiʿcāline pīşmān olup Āyās buyurdı ki tīz ʿasker cemʿ eyleyüp ḳandaysa yetiş, (2) ġafletle helāk eyle. Āyās, Nüʿmānla gelen kişilerüñ baʿżısından Hānī ḥikāyetini tafṣīliyle (3) ṣordı. İşbu vāḳʿadan ḳorḳup Hānī Benī Nefīlede biñ kişiyle ḳaldıġı ḫaberin (4) aldugından ṣoñra ḫāżır olan adamlarıyla bindi. Bāḳī ʿaskerini ḥesāb-ı işden inüp (5) işiden binüp Āyāsuñ der payınca gitdiler. Rāvī eydür: Heccār bin ʿAmir eglendi, ol gün (6) Müdāneye varmışdı. Ol şehir ḳavminüñ baʿżısından Nuʿmānuñ helākı ḫaberin aldı. (7) Andan ṣoñra libāsın taġyīr

eyleyüp sarāy civārına vardı. Gördi ki Nuʿmān bāḳī (8) aṣḥābıyla helāk olmışlar. Tīzdeñ dönüp Hānīye irişdi, vāḳʿadan ḫaber (9) virdi. Āyās ʿaẓīm leşkeriyle kendüyi daḫı dutmaġa geldüġin ḥaber viricek tīzrek (10) ḥuṣūn Benī Nefīleden ol biñ kişiyle geldi, Ḥirā yolın dutdı. Bir gün ve bir giceden (11) ṣoñra Āyās, ḥuṣūn Benī Nefīleyle geldi. Hānīʾi bulmadı, eyerlerine düşüp ol daḫı Ḥīra (12) yolın dutdı. Hānī Ḥīraya yetişdi. Ḥīra ḳavmine ʿAcemiñ ḥīlelerin ve kendülere (13)

323a

vāḳiʿ olan muṣībetlerden ḫaber vircek ulu yas eylediler, cigerler yaḳdılar. Nuʿmānuñ (1) ḫatunı Mütecerride de hemşīresi dilediler ki birḳaç gün Ḥīrada oturalar. Nuʿmā- (2) -niçün mātem dutalar, Hānī anları menʿ eyledi. Zīrā ʿAcem leşkeri ʿaḳabince idigin (3) bilirdi. Daḫı ziyāde muṣībetler ola diyü ol gün gice ḳalmayup göc eylediler. (4) Ol gice gitdiler, ṣabāḥ olınca yolca gitdiler. Ṣabāḥ olıcaḳ Ḳays bin Mesʿūd ḳā- (5) -filesi yoldan çıḳardı, izlerün belürsüz eyleyüp diyār-ı Benī ʿAbsdan yaña müteveccih (6) oldılar. Hānī ve Heccār bin ʿİmām ve bāḳī Benī Şībānuñ şücāʿlarıyla her merḥalede dümdār- (7) -lık iderlerdi ve diyārı Benī ʿAbsa yaḳın varcaḳ Melik Ḳaysa ḫaber oldı. Gelen ḳavme (8) ḳarşu çıḳup Nuʿmānuñ ḳarındaşlarına taġrīr ḳılup bir yire ḳondurdı ʿaẓīm yaslar (9) eyleyüp ḳırḳ gün tamām dutdılar. Hānī, Melik Ḳaysa ʿAnter bin Şeddāduñ ḥālinden (10) ve ḳandalığından istifsār eyledi. Melik Ḳays ʿAnter şimdiki ḥālde dutsaḳdur diyü (11) ḫaber viricek Hānī Melik Ḳaysa çoḳ levm ü ʿitāblar eyledi. Melik Ḳays daḫı ʿArab (12) ṭāifesine bunuñ gibi żaʿaf yetişüp ʿAnter ʿArab içinde bulunmadığına çoḳ teʿessüfler (13)

323b

eyleyüp Yā Hānī in-şāa'llah şimdiden ṣoñra ʿAnterüñ ḫalāṣı tedbīrinde olalum ʿabedeʾi (1) nāra gerek gibi intiḳāmlar idelüm didi. Andan ṣoñra Benī ʿİṭfāna adam gönderüp (2) ʿAnterüñ maḥbūbesi ʿAble ḥātūn yārenleriyle ve göñüldaşlarıyla getürdiler. ʿAnteri ḫalāṣ (3) itmekle vaʿde virüp ḫōş ḫāṭır eylediler. Andan Hānī eytdi: Yā Melik, ġāfil oturma. (4) Ardumuzca bī-ḥadd ʿAcem leşkeri vardur, iḥtimāl var ki tā bu yire degin geleler. Melik Ḳays (5) bu sözi işidicek kendünüñ beglerine buyurdı. Düşmān gelicek ṭarafları berkitdiler, Ḫīradan (6) yaña cāsūslar gönderdi. Rāvī eydür: Bu ṭarafdan Āyās, Benī Kırāt leşkerle Hānīnüñ (7) izine düşüp Ḫīraya degin geldi ve bāḳī Benī Şībān anda bulunmadı. Baʿżı bulunan (8) kişilerden Āyāsa aytdılar. Yā Melik, cemīʿsi vaṭan dutmaḳ içün Beriyye-i Ḥicāza girdiler. (9) Eger ḳaṣd

eylerseñ yetişirsin. Zīrā ḳāfiledür, az az göçerler. didiler. Āyās eytdi: Beriyye seferi (10) muḫāṭaradur, Kisrādan destūrsuz girmezüz. Zīrā işbu beriyyede bir gün içinde bizüm (11) ṭāifemüzden otuz biñ kişi helāk olup durur diyüp Melik Kisrāya adam virmeyüp (12) keyfiyyet-i ḥāllerin īʿlām eyledi. Kisrādan 'Nice emr olur.' diyü Ḫīra muntaẓır durdı. (13)

324a

Birḳaç günden ṣoñra Melikden cevāb şöyle geldi ki Hāniye Nesāe'i Nuʿmāna meşġūl (1) olmaġı terk eyle. Nuʿmānuñ ʿArab müpārizlerine ḫarc ile mümkün olduġınca ʿasker (2) cemʿ eyle, tīzrek Müdāyene irişmek ardınca ol. Zīrā Ḳayser bize resūl gönderüp (3) şol miḳdār māl ki her yılda andan bize gelürdi şimdiden ṣoñra baña ol miḳdār (4) māl gönderesin dimiş ve daḫı Buyūt-ı nār civārında kilīse yapdurasın ki anda (5) ʿİsā ve Meryem taʿẓīm olunup Ṣalībe ṭapalar. Andan soñra şöyle gerekdür ki üzerüñde (6) götürülen ʿalemde resm-i ʿİsā ve ṣūret-i ṣalīb ola. Zīrā şimdiki ḥālde baña Cezāyirden (7) dīv-nigād atlu ve bī-gerān Benī Kerān Frenk leşkeri muṭīʿ olup ḳatuma geldiler. Din-i ʿİsā (8) her memleketde kemālince ġālib ve ẓāhir eylemege meşġūl oluruz ve eger bu zikr olunan (9) buyuruḳlan iṭāʿat göstermezseñ ḫāżır olasın. Uş varduḳ dimiş, peş eyle (10) olsa sen daḫı āgāh ol aña göre ʿasker cemʿ idüp irişmek ardınca olasın (11) Āyās, bu sözleri işidicek ʿale'l-taʿcīl Benī Ṭayydan ʿİsā oġullarına ḫaber eyledi. (12) Ḫazāyin Nuʿmānı ḫarc eyleyüp Ṣaʿālikden ve Ṭammāʿdan elli biñ ʿArab cemʿ eyleyüp (13)

324b

Müdāyene yetişdi. Kisrā, Āyāsı bu şevketle göricek muḳaddem leşker ḳıldı. Bir ḳaç gün (1) geçince bulara Şāmdan cāsūsları geldiler, şöyle ḫaber virdiler Melik Ḳays, Ḥāriṯ bin (2) Ebī Semrāki yüz biñ leşkerle baʿżısı Rūmdan ve baʿżısı Frenkden ve baʿżısı Ermeni (3) vilāyetinden ʿIrāḳ ṭarafına gönderdi. Ḫārişüñ ḳaṣdı ve himmeti ol ki elinden ki ʿaskerle (4) Āfāḳı feṯḥ eyleyüp devlet-i Rūm iskender devrinde olduġı gibi ḳala. Nasrānīlerden (5) yiryüzünde adam ḳomaya Kisrā bu ḫaberi işidicek kendü ṭāifesiyle Āyās öñce (6) gönderdi. Ardınca Rüstem bin Zi- Halīl ʿAcemden ve Ẕeylemden yüz yigirmi biñ pür yaraḳ (7) atlu ʿasker ḳoşup Āyāsuñ ardınca gönderdi. Şöyle ışmarladı ki İş bu yıl içinde (8) benüm devletüme żaʿf ve nuḫūset görünür. Senden umulan oldur ki dürüşüp saʿd (9) yüzüne döndüresin. Ḳaçan ki düşmāna ẓafer bulasın. Tamām Şām vilāyetiniñ ʿimāretini (10) ḫarāb ve içinde olan ādemīleriñ baʿżısın helāk ve baʿżısın esīr itmeyince dönmeyesin. (11) Eger Melik-

i Rūm kendüzi daḫı Anṭāḳıyyeden ḥareket idicek olursa bize ī‘lām (12) idesin. Ardınca daḫı Ḫorāsān çerisiyle daḫı varam, bilād-i Şāmı tamām feṭḥ ide (13)

325a

vüz didi. Rüstem eytdi: Yā Melik, nār u nūr ḥaḳkı içün diyār-ı ‘Irāḳdan yaña dönmeyem, tā diyār-ı (1) Şāmı tamām ḫarāb itmeyince. Leşker-i ‘aẕīm içinde lāf urdı, Şām yolın tutı gitdi (2) Rāvī eydür: Şām leşkeri daḫı ‘Irāḳ yolın dutmışdı. Zīrā Sinān bin Ebī Ḥāriṯ, Raṣīf-i (3) Ekberde ḥīle idüp ‘Anteri daḫı ‘ammisi oġlanlarını yüz atluyla dutup (4) Dımışḳda Ḫāriṯ ḳatına getürmişdi. Ḫāriṯ ‘Anteri bu ḥālle göricek şāḍ oldı. (5) Ḳayser buyurdı. Şehri tezyīn eylediler, ṭabl ve naḳāralar urdılar. Ol güni ‘īd güninden (6) daḫı yegrek ta‘ẓīm eylediler. Zīrā ‘Anter anlara ḳaldıġı açıḳları yıḳar ve geçen mecellātda tafṣīliyle (7) işidüp dururdı. Ḫāriṯ ‘Antere yaḳın gelicek ḳemāl-i ġażabından ‘Anteri ḳamcısıyla (8) bir ḳac urdı. ‘Anter eytdi: Yā la‘īn, er kişiler düşmānına ẓafer bulıcaḳ ḳılıcla ve süñüyle (9) ve gürz-i gerānla ve bāḳī ālet-i ḥarble ururlar. Ḳaçḳun ḳūl gibi ḳamçıyla urmazlar didi. (10) Bu sözi işidicek Ḫāriṯüñ ġażabı daḫı ziyāde oldı, eytdi: Yā Nesl-i El-Kilāb, seni (11) ḳatl itmezin, tā senüñ ā‘żāñı bir bir kesüp her birinüñ ‘aẕābını saña göstermeyince. (12) Evvel ṣāġ eliñi gösterivireyin. Zīrā anuñla nice ‘azīzlerüñ ḳanını ṭopraġa (13)

325b

ḳarıb zelīl idüp dururdı. Andan ṣoñra etüñi rāhīblere ḳurbān eti bigi üleştürivire- (1) -yin. Andan ṣoñra bunları şehr içinde ṭabl ve naḳārayla gezdürdiler. Kendünüñ ḳaṣr-ı ḳurbında (2) muḥkem bendle berkidüp ḥabs eylediler. Andan Melik-i Rūma müpeşşir ve nāme viribdi, ne vechle (3) depelemek gerek ve nice itmek gerek diyü meşveret eyleyüp cevāba muntaẓır oldı. Rāvī eydür: (4) Ol zamānda Melik-i Rūm Ẕīḳārda Kisrānuñ yüz biñ leşkerini üç biñ ‘Arabı ṣayb-ı (5) helāk eyledigin işidüp ‘Aceme ġāyet muḫanneṯ i‘tiḳād idüp fikri ‘Irāḳ vilāyetine bi’ (6) l-külliye mālik olup taṣarruf eylemek idi. Bunı çoḳ taḫayyül eylemekden bir gice ‘İsā (7) Peyġāmberi ‘aleyhi’l-ṣalāvātü ve’l-selām düşinde gördi. ‘İsā buña ḫiṭāb idüp (8) eytdi: Yā Ḳayser ‘azīmetiñi muḥkem eyle. Nītekī ḫāliṣ ḳıl, göñlüñden feṭḥ idebilmem veyā (9) ḫod ide, meyyitümmi şüphesiz götür tākim saña deñiz içinden cezīrelerden enṣār (10) gönderem ki anlaruñla bilād-i ‘abede’i nārı bi’l-külliye feṭḥ idüp benüm şerī‘atumla (11) ḥükm idesin. Zīrā benüm gökden dād-ı dünyāya nüzūlüm zamānı ḳarībdür ve hem (12) Beriyye’i Ḥicāzdan benüm içün enṣār cem‘ eyle. Zīrā ‘arż-ı Fārise ve bilād-ı Ḫorāsāna (13)

326a

anlaruñla mālik olsam gerek ve hem sen benüm baʿżı ehl ü meşveretümden olsañ gerek. Āṣmaʿī aydur. (1) Ḳaçan ki Ḳayṣer bu düşi gördi. Şiddet-i feraḥından uyanup ḳasīsleri ve rāhibleri ve bāḳī erkān-ı (2) devleti cemʿ eyleyüp gördigi düşi bunlara taḳrīr eyledi. Bunlar düşi işidicek cemīʿsi feraḥ o (3) lup ṣalībe secde eylediler Gitdügümüz yol ve dutduġumuz dīn ḥaḳḳında evvelden daḫı şüphemüz yoġdı. (4) Şimdiki ḥālde yaḳīnümüz daḫı ziyāde oldı diyüp aytdılar. Yā Melik, şimdiden ṣoñra daḫı tevaḳḳuf (5) ḳalmadı, hemān ʿabedeʾi nār ġazāsına girüñ didiler. Ebū ʿUbeyde aydur. İşbu sırruñ ġāyet ʿacāibinden (6) dür ki ol günlerde Melik Ḳaysa ḫaber iden bī-nihāyet atlar ve ʿaẓīm leşker geldi,aytdılar Yā Melik, (7) senüñ ḳatuñda murādumuz oldur ki bize ʿAcem vilāyetinde ġazā ḳılmaġa yoldaş ḳoşan varup ʿabedeʾi (8) nārı ḳahr idevüz. dīn-i ʿİsā ol vilāyetde ġālib ve iẓhār idevüz. Bunlaruñ geldügi sebeb ile (9) ol vilāyet ḫalḳı Ḳayserüñ gördigi düşe tamām īʿtiḳād eylediler. Andan buyurdı, anları ḫōş yire (10) ḳondurdılar. Envāʿı taʿẓīm eylediler, ol gelen leşkerüñ emīrine Murṭankerī dirler idi ammā Cezāyirüñ (11) ḳasīsleri aña fārisü'l-ṣālūs dir idi. Zīrā ġāyet cesīm kişi idi. Ḳayṣer bunlaruñ dilegiñ ḳabūl eyleyüp (12) eytdi: Yā Melik, saña leşker yoldaş eyleyin ve yine ṣaġlıġıyla gelincek saña ḳızum virem, güyegüm idinem (13)

326b

didi ve hem ol gördigi rūyāyı daḫı Murṭankerīye taḳrīr eyledi. Bu ẕikr olunanları Murṭankerī işidicek (1) ʿazm-i vecdi ḳavī olup eytdi: Yā Melik, Mesīḥ Ḥaḳ içün māl u menāl raġbetine çıḳmadum. Belki (2) ġarażum iẓhār, dīn-i ʿİsādur. Senden murādum oldur ki dīn-i ʿİsāya muḫālif idenlerüñ baʿżısına (3) beni gönderesin, varam ʿazm idem, yine gelicek dilerseñ muḳīm olam. Dilemezsem Frenksitāna gidem. (4) Ḳayser eytdi: Semʿān ve Ṭāʿaten! Velīkin birḳac gün rāḥat oluñ, Kisrāya resūl gönderüp dīn-i ʿİsāya (5) daʿvet eyleyem. Daḫı anda māl isteyem. Eger iṭāʿat itmezse anuñla ṣulḥumuz bozalum, saña leşker-i ʿaẓīmle (6) nāyībimi bile ḳoşup üstüne gönderelüm didi. Andan ṣoñra Kisrāya nāmeʾi ve resūl gönderdi. (7) Dīn-i mesīḥe daʿvet eyleyüp andan her yılda bunca māl viresin diyü meblaġ istedi. Kisrā elçinüñ (8) ḫaberin aldıḳdan ṣoñra elçiyle ne ʿamel itdigini burunların ve ḳulaḳların kesüp yine gönderdi. (9) Yuḳaruda taḳrīr olunmışdı. Elçi bu ḥālle Ḳayser ḳatına gelicek Frenk melikinden utanduġından (10) elçiyi gizledi. Cüheyne aydur. Dımışḳ begi Ḫārisüñ resūli ʿAnter ʿammisi oġlanları ile girdigi (11) ḫaberin ol günlerde yetişdürdi. Bu ḫaber gelincek erkān-ı devletin

cemʿ eyleyüp ġāyet sürūrla (12) oturup ʿAnterle ne muʿāmele ḳılmaḳ gerek idügini meşveret eylediler. Kendünüñ reʿyi ʿAnteri bāḳī yolda (13)

327a

şlarıyla helāk eylemek idi. Vüzerāsına ʿarż eyleyicek Gördügün rūyāya, bu tedbīr muvāfiḳ degül didiler. (1) Zīrā ʿAbs saña bunı Ḥicāzdan enṣār-ı cemʿ ile bilād-i ʿIrāḳı anlaruñla açsam gerek dimedi mi Ḳayṣer (2) bu vaṣiyyeti teẕekkür idicek bu re'yden rücūʿ idüp tīz Melik Frenk techīz idüp Şām ṭarafına gönder- (3) -di. Şöyle ışmarladı ki Ḥārisle bulışıcaḳ rūyādan ḫaber viresin. Tā ki anuñ daḫı (4) ḥāṭırı ḫōş olup ceddi ḳavī ola. Andan ṣoñra ʿAnteri bāḳī aṣḥābıyla bir muḥkem yirde (5) ḥabs eyle. Ṣoñra anuñ ḥaḳḳında maṣlaḥat neyse görüle, diyesin didi. Andan Melik-i Frenk (6) Şāmdan yaña leşker-i ʿaẕīm içinde sefer ḳıldı. Şāma yaḳın gelicek Ḥārise ḫaber oldı. Şām (7) ulularıyla Melik-i Frenke ḳarşu çıḳdılar. Taʿẕīmle götürüp bir cennet misāl yire ḳondurdılar. (8) Emīrāne żiyāfetler eylediler. Melik-i Frenk Şāmuñ bağların ne ve murġ-zārların görüp ḫālḳına (9) taḥsīnler eyledi. Andan ṣoñra Ḳayṣerüñ rūyāsını ve ʿAnter bābında ışmarladuġunı Ḥārise naḳl eyledi. (10) Ḥāris rūyāyı işidicek ġāyet feraḥ oldı ve ʿAnter bābındaki ḫaberi işidicek Semʿān (11) ve Ṭāʿaten didi. Andan Melik-i Frenk eytdi: Senden dilerüm ki varam ʿAnteri görem. Andan (12) ṣoñra bundan götüresüz, meydāna çıḳa. Frenk şücāʿlarıyla birḳaç bend müpārezet (13)

327b

ḳullar teferrüc idevüz didi. Ḫāris eytdi: Yā Melik, şöyle bend ile görmek olur. Velī bendden (1) çıḳarmaḳ olmaz, zīrā icbār ġalīzü'l-ṭab' kişidür. Ḳorḳarın ki bendden ḫalāṣ bulcaḳ birḳac kişi (2) helāk eylemeyince yine ele girmeye. Āḫir melālet ḥāṣıl ola didi. Andan atlanup dāiresin (3) teferrüc iderek ʿAnter ḳatına geldiler. Ḥāris ʿAntere serzenīş idüp eytdi: Yā ʿAnter, ḥālüñ nedür? ʿİsā- (4) -ya yaġı olduġuñ içün seni düşmānlaruñ elinde giriftār eyledi ʿAnter eytdi: Yā Melʿūn ʿİsāyı (5) ve Mūsāyı ḳo ḫāṭuruñdakini görcegiziñ göyüneñlerine fi'l-cümle şifā ḥāṣıl olsun ve eger benden (6) ʿacāīb göreyin dirseñ bendi getür, atımı getür, ilet. Ḥarf-i iḥżār ile bir ġarīb iş ve ḍarb-ı (7) ḥarb göstereyin ki anuñ hevlinden ʿuḳūl ser-gerdān ḳalsun Ḥāris, bu sözi işidicek (8) ʿAnteri yüzre urdı Utan Yā İbnü'l-zinā, işbu kişi Melik-i Frenkdür, deñizden çıḳdı. (9) Leşker-i ʿaẕīmle diler ki ʿabedeʾi nāruñ vilāyetini bi'l-külliye ḫarāb eyleyüp dīn-i ʿİsāyı iẓhār (10) eyleye. Zīrā ʿİsā buña vaʿde eyledi ki bunuñla etrāf-ı ʿālemi feth eyleye ve daḫı bu şol (11) kişidür ki seni Melik Ḳayṣerden dilek eyleyüp helāk

eylemekden menʿ eyledi. ʿArab küstāḫlıġını (12) ḳo, bu ʿazīzüñ ḳatında edeble söyle. Eger inṣāfuñ varsa dīnine girüp yoldaşlıġa iḳdām (13)

328a

ile iḥsānlara iriş. İşbu yıl içinde dīn-i ʿİsāya ġālibdür, aña muḥālefet eyleyen kişiler maġlūb (1) dur diyü ʿAntere naṣīḥat eyledi. ʿAnter, bu sözlerini işidicek eytdi: Yā Ḥāriṣ ʿavratlar gibi (2) ziyāde heẕeyāna meşġūl olma. Ol Allah ḥaḳkı içün ki cemīʿ ʿālemi yaratdı, meẕheb-i ʿArabı terk (3) eyleyüp kimsenüñ ḥükmi altında olmayın. Ḥażır peyġambere ittibāʿ idüp dururın daḫı kimesneye (4) ittibāʿ itmezin. İşbu bölük ḳurenānın eger saña ulu ve şücāʿ kişi gelürse benüm ḳatumda (5) hīçdür, inanmazsañ bendümi getürsin daḫı ʿaskerüñle bile yazdum. Eyle gör ki size ne günler (6) gösteririn. Eger beni ölmekle ḳorḳudsañ ben ölmege çoḳtan müsteḥaḳ olup dururın. Ol (7) benüm maṭlūbumdur, ġāyet maṭlūbuma yetişem didi. Rāvī Ḥāriṣ bu sö (8) zleri işidüp ʿAnterden ġılẕet göricek ġażab ve ḫavfı (9) ziyāde olup şöyle iʿṭiḳād eyledi ki eger āḫir işbu bendden ḫalāṣ (10) bolcaḳ olursa çoḳ pīşmānlıḳlar olsa gerekdür ammā ṭaşra (11) bulıcaḳ Melik-i Frenke tesellī eyleyüp eytdi: Yā Melik ʿAntere ol (12) sen didügüñ ḫaberleri senüñ ḫiẕmetiñde olmaġı ve senüñ aña Melik Ḳayṣer meclisinde (13)

328b

vaʿde eyledi ki Kisrānuñ ʿaskerin ṣoyup geldikden ṣoñra her ne hiẕmet (1) buyurursañ iltizām ide. Melik-i Baḥr bu sözi işidicek ferḫān ve şādān olup (2) ḳadri ve ḳıymeti kendü ʿaskeri içinde ziyāde oldı. İki yüz biñ ere ḥükm (3) iderdi. Andan Marṭangeriyle ʿIrāḳ yolın dutdılar, cāsūsları daḫı geldi. (4) Kiserī leşkeri Şām üzerine yürürken ḫaber virdi. Merḥale merḥale biri (5) birini göçüp ḳandurdılar. Cebel-i ṭavīlde iki leşker buluşdı. At süheylinden (6) adam naʿrasından ʿuḳūl serāsime olurdı. Er kişiler başlar kesüp (7) ḳanlar dökmekde kem kişiler şeġāl gibi mīşe arasına ḳaçmaḳda fi’ (8) l-cümle iki baḥr gibi bir yöne ḳaruşup muḫtelif luġātlarla iki gün (9) gice ve gündüz söğüşüp döğüştiler. Üçünci gün olcaḳ (10) Frenk Meliki kendüzi ḥamle ḳıldı. ʿAcem ve Dilem müpārizleriyle muḳātele (11) ḳılışup nicesini helāk eylediginden ṣoñra ʿAcem leşkerinüñ reʾisi ve emīri Rüstem (12) bunuñ cengini görüp ġāyet begendi, kendüzi muḳābil oldı. Ol gün tamām aḫşām olınca ikisi cenk eylediler. (13)

329a

Biribirinden ayrıldı, ḫaymelü ḫaymesine geldiler. Ol gün Rūm leşkeri ġālib göründi, (1) ʿAcem leşkerüñden ulu beglerüni ḥisāb sipāhī düşdi, hayli żaʿf ḥāṣıl oldı. Eger (2) Melik Kisrādan ḳorḳuları degilmişse idi ol gice dutup ḳaçarlardı. Ammā Rūm leşkeri (3) ol gice ferḫān ve şādān yatdılar. Zīrā ʿAcemden ḫayli ḫayme ve māl ve esbāb, tārāc ve tālān (4) ḳıldılardı ve kendülerüñ anlaruñ üzerine ġālib olduḳların bilmişlerdi. Ammā ʿAcem ṭarafından Āyās (5) bin Ḳabīża daḫı ʿIrāḳ beginüñ ulularıyla Rüstem ḳatına cemʿ oldılar. İşümüz nice olsardur diyü meşveret (6) eylediler. Eger münhezim olursavuz vilāyetümüz ʿIrāḳ, ḥālümüz nite olısardur didiler. Rüstem bunlara eytdi: (7) Yarın ġayret idelüm, ölüm eri olup cenk idelüm. Eger Nuṣret bize ḥāṣıl olursa neʿam (8) ü'l-ḥālet ve eger anlar ġālib olursa işbu Cebel-i ṭavīle arḳamuzı virelüm, ṣabr idelüm. Kisrāya çeper, (9) ulaġla adam gönderüp īʿlām-ı ḥāl idelüm. Bize muʿāvin göndersün, yetişince ṣabr idelüm (10) Āyās eytdi: Egerçe yol ġāyet ırāḳdur ve ki şimdiki ḥālde bundan yegrek tedbīr yoḳdur. (12) İki ṭarafdan yine ṣāflar baġladılar. ʿAcem Fārisleri nār ve nūrdan ve ḥarāret-i şemsden ve ḥarāret-i ḥarbden (13)

329b

istiʿāne itdiler. Bu ṭarafdan ʿabedeʾi ṣalıb ʿİsā ve Meryemi zikr idüp kendü lisānlarınca çoḳ (1) tażarruʿlar itdiler, ṣufūf-ı tertībi tamām olıcaḳ ʿAcem leşkeri içinden uzun boylu bir atlu çıḳdı. (2) Başdan ayaġa dikenli pūlāda ġarḳ olmış, meydān içinde birḳaç cevelān urup Frenk leşkeri (3) üzerine ḥamle eyledi. Yedisin biribirin ardınca helāk eyledi andan tamām ʿaskerüñ ḳalbine (4) ancāḳ dibine ḥamle eyledi. Üç müpāz anda daḫı depeledi andan ṣol ṭarafına döndi, on (5) bir şücāʿ ṭopraġa bıraḳdı, andan yine meydān ortasına geldi. Bir sāʿat miḳdārı tevaḳḳuf (6) eyledi. Hīç kimesne Rūm leşkerinden buña ʿazīm ẓāhir olmadı. Andan ṣoñra Ṣāḥib-i Şām (7) Ḥāriṣ alayınuñ öñine vardı Veylek, Yā ʿammī Yā ḳurenān Yā men-lā-yerāḥaḳḳu'l-ḳarāyibi ve'l-iḫvāni (8) eyle mi baña ḳızuñ virmedüñ, beni ḥabs eyleyüp dürlü dürlü ġaẓābler eyledügiñ bilür misin. (9) Beşāret olsun saña. Bugün dürlü dürlü ihānetlerle āḫir ʿavrat gibi ṣınıb ḳaçup ardıñca (10) varup diyārı ve ehl ü beytiñi yıḳup yaḳup yaġma tālān itmege. Eger baña inanmazsañ ol mücerredden (11) çıḳan bahādırlar ve ol Rūmdan ve Şāmdan gelen müpārizler ẓāhir olsun, daʿvāmı anlara ve (12) istemeyenlere göstereyin didi. Asmaʿī aydur. Bu atlu, bu sözi tamām idicek Rūm leşkeri ve ʿAcem (13)

330a

leşkeri iki ṭarafdan ʿacebe ḳaldılar. Velīkin ʿIrāḳ leşkerünüñ rūḥı rāḥat oldı. Āyās (1) kendü yanında olanlara eytdi: Yā Benī ʿAmmi, işbu oġlan ʿaceb iş işledi. Eger işbu meydāndan (2) ṣāġ çıḳarsa oḳuñ gelsün, keyfiyyet ḥālinden ṣoralum. Maʿlūmdur ki Ḥārişüñ aḳrabāsından (3) dur. Zīrā anuñ öñine varcaḳ Yā ʿAmmī diyü nidā ḳıldı. Hele pāsbānlarumuz ḫaberi bu ki bu oġlan (4) henüz işbu gice geldi. Bizüm ʿaskerümüz şimdiki ḥālde yine bizüm leşkerden çıḳup bunuñ (5) gibi işler gösterdi. Ebū ʿUbeyde aydur. Bu sırruñ rāvīleri bu oġlan ḥaḳḳında bir ġarīb (6) ḳıṣṣa taḳrīz iderler, oldur ki Ḥāriṣ Ṣāḥib-i Dımışḳ oġlanuñ ʿammisi idi. Oġlanuñ (7) adı Ebū'd-Dūḥ idi. Atası öldigi vaḳt ṭıfl idi ʿammisi terbiyyet itdürdi. Hünermendler (8) buldı. Envāʿ hüneri oḳumaḳdan ve yazmaḳdan ve silāḥşörlüḳden ve bāḳī ādāb ve aḫlāḳdan (9) her ne kim ögrenmege lāyıḳdur, taʿlīm itdürdi. Kemāl ḳabīlesi sebebiyle cemīʿ hünerde şol ḳadar (10) māhir oldı ki kendüye taʿlīm idenler andan ögrenmeye başladılar. Cüheyne aydur. Ḥārişüñ (11) bir Ḥüsnā ve Cemīle Ḥalīme adlu ḳızı vardı. Bu oġlan anuñla neşve nümāyla büyümüşlerdi. (12) Tamām-ı iḫtilātdan aña bir kemāl-i muḥabbet müteʿalliḳ olmışdı. ʿAşḳında ḫayrān ser-gerdān (13)

330b

idi, oġlan bulūġa yetincek Ḥāriṣ anı ḳızıyla buluşmaḳdan menʿ eyledi. Andan oġlan (1) iftirāḳa taḥammül itmeyüp ḥalvetlerde dāim aġlardı ve dāīlerden dāimā īʿlām-ı (2) ḥāl idüp Ḥalīme ḫātūndan gāh gāh görmek ṭaleb iderdi. Ḥalīme ḫātūn aralarında (3) ḳarābet olduġiçün bu taʿaşşuḳ ḳılduġına rāżī degüldi ve hem atası Ḥāriṣ muṭṭaliʿ ola diyü ḳorḳardı. (4) And içirdi ki ebeden ol beñi görmeyiserdür. Zīrā Naṣārā dīninde kişiyi aḳrabāsından (5) kimesneye çiftlenmek ḥarāmdur. Rāżī olmaduġı bu cihetden idi ve hem Ebū'd-Düvveḥ anı (6) ṭālib olduġıçün bī-dīn-i īʿtiḳād idüp sevmezdi. Ḳızıñ bunlaruñ gibi cevāblarına (7) iltifāt itmeyüp Ebū'd-Düvveḥ meṭālibi ziyāde ḳılurdı. Ḥalīme Ḫātūn atası Ḥāriṣ muṭṭaliʿ (8) ola diyü ḳorḳusundan atasına Ebū'd-Düvveḥüñ ḥālini ve buña dürlü dürlü ḫaberler gönderdügini (9) bir gün didi. Ḥāriṣ işidicek Ebū'd-Düvveḥe ġażab idüp ġılmānına buyurdı. Ebū'd-Düvveḥ (10) dutdılar, bir ḥabīṣ yirde nice rūzgār ḥabs eylediler. Andan erkān-ı devleti ittifāḳ idüp (11) dilek eylediler. Ol ḥabsden çıḳardılar, dürlü dürlü serzenīşler ve iʿtāblarla ḳoyuvirdi. (12) Rāvī eydür: Nice gün bu ẕikr olunan vech üzerine ḥabsler ve żarblar ve ihānetler oldı. (13)

331a

Velī Ḥalīme ʿaşḳından huşyār olmadı andan ṣoñra ḳıssīsler ve rāhibler cemʿ idüp (1) dilediler ki Ḥalīme ḫātūn aña ḥarām eyleye. Ol daḫı kendüyi delülige (2) urdı, mecnūnlar gibi beyhūde kelimāta meşġūl oldı. Āmirāne ṭonların çıḳarup rāhibāne (3) ṭonlar giydi deyrlerde ve ṣavmaʿalarda seyr iderdi. Gice ve gündüz göz yaşların dökerdi. (4) ʿAmmusi üzerine düşmān çıkduġını temennā ḳılurdı ki ol çıḳan düşmān ṭarafına varup (5) ʿammusine intiḳām idüp ṣovuda idi. Bu efkārla gezerken nāgāh Frenk leşkeri (6) Anṭākiyye leşker ile Şāma geldiler. ʿAmmisi daḫı Şām leşkerin cemʿ eyleyüp bunlaruñla bile (7) Kisrā cengine gitdiler, işbu vāḳʿayı görceg Ebū'd-Düvveḥ ʿaẓīm feraḥ olup eytdi: v'Allah (8) mecnūnıñ yolında cān oynamaġa bundan yegrek furṣat olmaya. Baʿżı dōstlarından (9) eyü at ve ʿille-i cenk ṭaleb idüp aldı ʿammüsi leşkerünüñ izinçe gitdi. Cebel-i ṭavīlde (10) iki leşker buluşdığı yerde irişüp Kisrā leşkeriyle bile gice geldi, ṣabāḥ olcaḳ ön (11) yuḳaruda ẕikr olunan ʿacāib gösterdi. Andan dönüp aḫşām olcaḳ Kisrā leşkerine (12) geldi. Āyās bin Ḳabīża adam gönderüp ḳatına getürüp geregi gibi taʿẓīmler eyleyüp ḥālinden (13)

331b

ve ne ṭāifeden idigin ṣordı. Kendüziñi bildür çoḳ ʿaṭāya ve ikrāma müsteḥaḳ olup (1) durursın didi. Eger faḳīrseñ ġanī ḳılalum ve eger maẓlūmsañ ẓulmüñi defʿ idelüm didi. (2) Ebū'd-Düvveḥ eytdi: v'Allah işbu didüklerüñüzden hīc birisine iḥtiyācım yoḳdur ve bī (3) şikāyetim ʿaşḳ ḥarāretinden ve ʿammümiñ cevrleründen ve ʿammüm ḳızı Ḥalīmenüñ cefālarından (4) dur didi. Andan ṣoñra Ḥalīmeye ne vechle taʿaşşuḳ idüp ʿammüsi muṭṭaliʿ olup ne zaḥmetler (5) ḳılduġını tafṣīliyle ḫaber virdi. Andan ṣoñra eytdi: Yā Emīr, hemān ġarażum sizüñ (6) ḳatuñuzda oldur ki size arḳam virüp düşmānca intiḳām idem. Bunlara hezīmet vāḳiʿ (7) olcaḳ ardların sürüp Şām vilāyetin feṭḥ idevüz. ʿAmmümüñ ḫazāinine ve vilāyet-i Şāma (8) siz ḥükm idesiz ve Ḥalīme ḫātūn taṣarrufını baña ṣadaḳa ḳılasız didi. Āyās eytdi: (9) Yā Yigit, ol Allah ḥaḳḳı içün ki cemīʿ ʿālemi yaratdı. Eger Rūm leşkerine bu defʿa hezīmet vāḳiʿ (10) olup Şāmı feṭḥ olıcaḳ olursa Kisrā saña anuñ emāretin ışmarlayup daḫı ʿaskerde (11) yoldaş eyler ve eger maṣāliḥiyle ḳorsa ḫarācın saña bildürir didi. Rāvī eydür: (12) Bu sözler tamām olduġından ṣoñra eyü at virüp bāḳī silāḥını ve libāsını Kisrā ṭavrında (13)

332a

ḳıldılar. Andan ṣoñra Āyās eytdi: Yarın düşmān üzerine ne vechle hücūm idelüm Ebū (1) 'd-Düvveḥ eytdi: Siz bir vaḳt gözedüñ, ben meydāna girüp ʿammümden intiḳāmımı alayın. (2)

Eger üzerüme hücūm idecek olursa siz daḫı ḥamle ḳılasız. Andan ṣoñra bölük işbu (3) cenk itdügüñüz ṭāife üç ṭāifedür, Frenkdür ve Rūmdur ve ʿArabdur. Bir ṭāifesine (4) ben yoluñuz muḳābil olup kifāyet iderin. Ne deñlü çoḳ daḫı olursa Rāvī eydür: (5) bu ṭarafda Ebū'd-Düvvehüñ ʿammüsi Ḥāriṣ ġāyet melūl ve bed-nān. Ebū'd-Düvveh idügini ġayr-ı ḳavmden (6) gizler. Çünki ṣabāh oldı, Ebū'd-Düvveh yine meydāna girdi. Ḥāriṣ bunı göricek (7) te'essüf-i ziyāde olup erkān-ı devletine ol vaḳt helāk ḳılmaḳdan menʿ ḳıldıḳlar içün (8) ġażab eyledi. Ġażabından mest olup Beni ʿabedeʾi nāra ḳarşusına rüsvāy eyledi (9) didi. Vüzerāsı aytdılar. Yā Emīr, melūl olma, ol bed-baḫtı yine ḳatuña getürmek üzerimizedür, (10) getürelüm didiler. Bunlar sözde iken Ebū'd-Düvveh Naṣārā leşkeri üzerine at ṣaldı. (11) Ol Martengirinüñ ʿammüsi oġlı muḳābil oldı. Anı görcek Ḥāriṣ ol Frenge adam gönderüp (12) eytdi: İşbu ḥarāmzede ḳardaşum oġlıdur, bunca iḥsānlarum muḳābelesinde baña işbunuñ (13)

332b

gibi ihānetler eyledi, senden dilegüm oldur ki eger bu bed-fiʿāle ẓafer bulursañ öldürmeyesin, (1) baña gönderesin, intiḳāmı ben eyleyüp sīnemi ṣovutam didi. Bu sözi işidüp Semʿān ve Ṭāʿaten! (2) diyüp Ebū'd-Düvveh üzerüne ḥamle ḳıldı. Ebū'd-Düvveh, Frenk üzerüne ḥamle ḳıldı, meydān içinde (3) ḍarb-ı ḥarbden ol ḳadar luʿblar gösterdiler ki iki ṭarafda duran leşkerüñ ʿuḳūl ḥayrān oldı. (4) Ellerinde nice süñüler, nice ḳılıçlar ve nice ḳalḳanlar pāre pāre oldı. Tā aḫşāma yaḳın (5) olıncayadegin itdiler, aḫşāma yaḳın olıcaḳ Ebū'd-Düvveh ẓafer bulup Frenküñ sīne (6) sini süñüyle sökdi, arḳasında çıḳarup helāk eyledi. Ol gün meydān āḫir olup ʿasker (7) iki ṭarafdan ḫaymelü ḫaymelerine döndiler. Ebū'd-Düvveh ʿAcem leşkerine geldi. Āyās, Ebū'd-Düvveh (8) içün ulu ḫayme ve ḫuddām ve bāḳī esbāb emāreti iḫżār itdi. Döncek ḳarşu varup (9) ol ḫaymeye taʿẓīmle ḳondurdılar. Āyāṣ ol gün ḫāṣ atlarından elli at pīşkeş (10) ḳıldı, Ebū'd-Düvveh kerem ḳılup ḥaylī lāfa meşġūl oldı. Andan her kişi ḫaymelü ḫaymesinde(11) ṣabāḥadegin ḥużūr itdiler. Ṣabāh olıcaḳ iki ṭarafdan sāflar baġlandı. Ebū'd-Düvveh ʿIrāḳīler (12) libāsı ṭavrunda giyüp yine meydāna girdi. Anı görüp Naṣrānīler leşkerinden bir şaḫṣ çıḳup (13)

333a

aña muḳābil oldı. Ol şaḫṣı bir ḥamlede helāk eyledi. Andan ṣoñra bir daḫı vardı (1) bir daḫı vardı. Tā nıṣf-ı nehāre degin bunları bir bir ḳırdı. Frenkden yigirmi kişi, Şām ʿArabından (2) otuz kişi ve Rūm ḫalḳından ḳırḳ kişiyi helāk eyledi. Andan ṣoñra ḳaṣd eyledi ki döne

ḫaymesine (3) gele daḫı ata binüp yine meydāna vara. Naṣārā leşkeri anı ḳaçar ṣanup yerlerinden dutmaġa (4) ḥamle ḳıldılar, iki leşker biribirine ḳarışdı. Ṣānki Kosovada Ġāzī Murād Ḫān cengi idi. (5) Frenk Melik, Ebū'd-Düvvehle buluşmaġa ḳaṣd eyledi, müyesser olıcaḳ iki ʿaskerüñ biribiriyle cengini (6) temāşā idüp bir yirde dururdı. Ol gün tā aḫşām olınca cenk oldı. Andan ṣoñra (7) iki ṭarafdan ḫaymelü ḫaymelerüñe döndiler. İş erenler bir yire cemʿ olup ʿAcem ṭarafında Āyās ve Nāib (8) Melik Kisrā ve Ebū'd-Düvveh ve bāḳī aṣḥābı rāy-ı cemʿ olduḳlarından ṣoñra Āyās eytdi: Nār-ı nūr ḥaḳḳı, (9) eger Ebū'd-Düvveh bize yoldaşlıḳ itmese işbu meydān içinde gösterdigi işleri itmese bu gice (10) biz bu yirde maḳām dutmazduḳ. Zīrā Şām leşkerünüñ dāimā mededi ardından yetişür. Biz (11) iḳlīmimizden ırāḳ gitdük, günden güne żaʿīf oluruz didi. Peş yegrek oldur ki tafṣīliyle (12) cemīʿ ḥālümüzi yazup Kisrāya bildürevüz, bize becīd yoldaş irişdüre. Ebū'd-Düvveh eytdi: Yā Melik, (13)

333b

melūl olma. Naṣrānīlere ḳuvvet viren Şām leşkeridür. Anları ḥīleyle ṣayb-ı perākende ḳılavuz. (1) Andan ṣoñra ḳalanın işi āsāndur. Āyās eytdi: Tedbīr nicedür Ebū'd-Düvveh Baña iki (2) biñ eyü yār er yoldaş ḳoşuñ, işbu gice içinden yürütelüm, Şāma irişelüm. Ḥīleyle (3) ʿammümüñ nāibini ele getürüp Şām ḳalʿesini alalum, içini yaġma ve tālʿan idelüm. İşbu muḳābilde (4) duran çerinüñ ol ḫaber işidildügi sāʿat ḥālini ve ne vechle ṣınıb Şāmdan baña müteveccih (5) oldugını göresiz didi. Āyās bu sözi maʿḳūl görüp begendi, tīz buyurdı. ʿAcem (6) leşkerinden iki biñ ḫāṣ er cemʿ eylediler. Ol gice bir maḫfī yoldan ṭolaşup ṣabāḥadegin (7) gitdiler. Ṣabāḥ bir beriyyeye girüp Şām ṭarafın dutup gitdiler. Ebū'd-Düvveh maḥbūbeye vuṣlat-ı (8) māl-i ḫülyāsıyla ol beriyye içinde cennet bostanlarında seyr ider kişi gibi (9) giderdi. İşbu şiʿri ol seyr içinde inşād ḳıldı. Şiʿr. (10)

334a

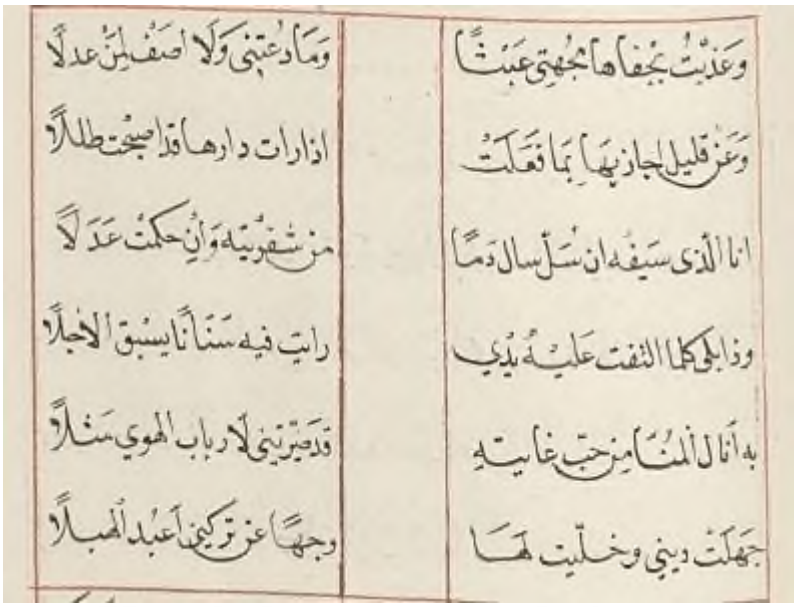

Ḥattā Dımışḳa yaḳın geldiler, döndi yoldaşlarına eytdi: Bir iş ideyin, sizüñ baña muvāfaḳatüñüz (7) var mı.Aytdılar. Her ne ki işleyesin, muvāfaḳat iderüz. Şimdiki ḥālde şöyle gerekdür (8) ki ʿAcemi ve Deylemi atlar üzerine esīrler gibi baġlayavuz. ʿArab ṭāifesinden biñ kişi miḳdāru (9) nuñ elleri boş olduġı yeter tā ki ʿammümüñ nāib görcek esīrler şanup bize ḳarşu (10) çıḳa, ḫayālinde ayruḳsı nesne düşmeye. Benden iḫtiyāṭsuz yanımca giderken ḥaḳkından (11) gelem, ol vaḳt ki aña ẓafer bulam. Tīz, biş yüz kişi ḳalʿa ḳapusını dutmaḳ ardunca (12) ola. Bu sözi işidicek Yā Ebū'd-Düvveh henī enleke'l-ʿaḳl zeyrek kişisin, ḫōş tedbīr (13)

334b

idersiñ, taṣarrufuña iṭāʿat ḳılduḳ didiler. Ebū'd-Düvveh ʿAcemüñ begini atları ü (1) zerlerinde esīrler libāsında ḳılup żaʿifce baġlarıyla bend eyledi. Ol heyʿetle (2) Dımışḳ görünir yire geldiler. Tōzlarnı Dımışḳ gözçileri görüp Şām nāibi ʿĀbede ḫaber (3) eylediler. ʿĀbed buyurdı Şām tezyīn eylediler, atlu ve yayaḳ kim varsa gelenlere ḳarşu çıḳsınlar (4) diyü yasaḳ eyledi. Andan kendüzi atlandı, şehrüñ āʿyānıyla gelen kişiye istiḳbāl (5) eyledi. Şehr ḳavminden atlu ve yayaḳ her kişi iştihāmını olduġı maḳāma degin istiḳbāl (6) eylediler, gitdiler. Tā şuña degin ki ʿĀbed, Ebū'd-Düvvehle buluşdı. Ḫayr-ı maḳdem Yā Ebū'd-Düvveh, lillāhi derek (7) ḫoş varmışsın hem eyle gerek idi. İşte ʿammüñ tamām, senden şimdi rāżī oldı, (8) ḫiẕmetde eksik ḳomaduñ, berḫūrdār olasın didi. Ebū'd-Düvveh eytdi: Beşāret (9) olsun Yā ʿĀbid ʿabedeʾi nāra ẓafer bulduḳ didi. Dutulan esīrlerüñ baʿżısın baña (10) ḳoşup gönderdi. Tā ki saña o bāḳī Ehl ü Beytine beşāret idem, şādān olalar. Andan (11) şöyle

buyurdı ki Şām vilāyetinden yayaḳ ʿasker idem alam, yine anlardan yaña gidem. (12) Zīrā iş bu yıl içinde bize ʿaẓīm ẓafer görünür, furṣatı itmeyevüz. El-ḳıssa (13)

335a

Ebū'd-Düvveh ʿĀbidle bunlaruñ gibi ḫōşāyende kelimāta girdi. Şām ululları müstemiʿler idi. (1) Tā şöyle iʿtiḳad eyledi ki şimdiki ḥālde ol biş yüz kişi kimsesiz ḳapuyı dutmaḳ (2) ardında olasız dimişdi. Anlar ḳapuyı dutdılar andan ḳılıcın çıḳarup ʿĀbidi (3) çaldı. Hemān anı görüp bāḳī yoldaşları ḳılıçların çıḳarup ʿĀbidle gelen Şām (4) ululların tamām ḳılıçdan geçürdiler. Andan ṣoñra anlar üzerinde esīr ṣūretinde baġlu (5) kişilerüñ bendlerini çözdiler, bi'l-külliye Şām ḫalḳunuñ ʿavāmına ḳılıc ḳoydılar. Andan (6) ḳıra ḳıra Şām ḳalʿasına girdiler. Ol hücūm arasında Ebū'd-Düvveh nidā ḳılup ḳırmaḳda (7) kimesneye muḥābā ḳılmañ, tā ki göñüllerine ḫavf düşsün, bāḳī vilāyet işidüp zaḥmetsüz (8) Kisrāya iṭāʿat getürsinler dirdi. Andan maḥbūbesini sarāyına hücūm ḳıldı. Ḳaṣd eyledi (9) ki defʿi maḳṣūda yetişe, Şām ḳavmünüñ müpārizleri daḫı Ebū'd-Düvvehüñ bu ḥālini (10) görüp tīz yaraġa girmek, meşġūl olmışlardı. Sarāyı dāiresinde cemʿ olup (11) Ebū'd-Düvvehle muḳābil olup cenge meşġūl oldılar. Andan Ebū'd-Düvveh bu ḳavme (12) nidā ḳılup eytdi: Ey Şām Ḳavmi, bilüñ ki ʿammüm Ḥāriṯ ve bāḳī Naṣrānīler leşkeri (13)

335b

Kisrā leşkeriyle buluşup muḳātele ḳıldılar. Taḳdīr-i Allah şöyle imiş, Naṣrānīler leşkeri (1) ṣındı, Şām yolın dutmaġa mecālleri olmadı. Antāḳiyye yolın dutup ḳaçdılar. (2) Kisrā leşkerinüñ baʿżısı anları ḳıra ḳıra ardlarınca gitdiler ve baʿżısı Şāmı (3) feṯḥ itmek içün birüsine müteveccih oldı. Şimdiden ṣoñra pīşmān olursız. (4) Başdan ve evlāddan ve ḫānümāndan çıḳarsız, ṣoñ pīşmānlıḳ fāide daḫı (5) ḳılmaz Bu sözi işidicek ol cenge iḳdām eylemiş ḳavm, her birisi cenk tedbīrin (6) ḳoyup Ebū'd-Düvvehden amān dileyüp evlü evüne ṭaġıldılar. Ol gün aḫşām irişti, (7) Ebū'd-Düvveh maḥbūbe ḳaṣrına ẓafer bulmayup ḳasr-ı dāiresinde geçdiler, ḳaṣr içinde (8) Ḥalīme ḥāṭūn ve bāḳī ulular ḥāṭūnları ki Melik ḳaṣrına ṣıġınmışlardı. Ṣabāḥa (9) degin ṣaçların yolup ve ḳolların dişleyüp efżīḥaten diyüp aġlaşurlar idi. (10) Ebū'd-Düvveh söziyle şöyle iʿtiḳād itmişlerdi ki Ḥāriṯ öldi, anıñ içün bunuñ (11) gibi işler bunlaruñ başına geldi. Andan Ḥalīme Ḥātūn zārı eyledi (12) ki kendüzini ḳılıca düşüp depeleye. Atası ḳatına vardı, müşāvere ḳıldı. Atası (13)

336a

ḳılıçlarından bir ḳılıc bileyüp ucın ḳarnına dayamışdı, atası bu ḥāli görüp kendüyi (1) helāk ide diyü ḳorḳusundan tīz Ḥalīmeʾi ṭabancayla urup ḳılıcı giderdi. İki (2) ellerin muḥkem dutup naṣīḥat ḳılurdı. Ḥalīme Ḥātūn atası ellerin dutup (3) kendüyi depelemekden menʿ eyledügine ḫüzn-i ziyāde olup merfūʿ ṣavtla aġlayup cezʿ ü ferġ (4) ḳıldı. Anası eytdi: Cānum pāresi, ḫulāṣa fi'l-cümle mecāl ü erkān kendüziñe (5) niçün ḳıyarsın? Ben atañdan işidüp dururın. Şol zindāndaki dutsāḳlar ḥaḳḳında (6) kim ʿAnter bin Şeddāddur, bāḳī aṣḥābıyla ġāyet bahādurlar ve mürüvvet ehilleridür. Sen ve ben (7) ve bāḳī ululariñ ḫātūnları başlarumuz açalum, ṣaçlarumuz çözelüm, varalum anları (8) ḥabsden çıḳarup anlardan istiġāse idelüm. Ḫōş māl ve menāl vaʿdelerin virelüm. (9) Eger ilām gösterirlerse ʿahdlerine inanup çıḳaralum. Ümīddür ki biz żaʿiflere (10) merḥamet ḳılup üzerümüze gelen düşmānla muḳātele idüp defʿ idevireler ve hem (11) senüñ daḫı şimdiyedegin ḳaṣd eyledügüñ maʿnī kim şöyle bekāretle ʿİsāya mücerride (12) buluşmaḳ idi. Ḥāṣıl ola, eger anlar daḫı bendleri çözüldükden ṣoñra bize merḫamet ḳılmayup (13)

336b

düşmāna yardum idecek olurlarsa kendülerümüzi ellerümüzle depeleyüp etegümüze yād el degürmeyevüz (1) Ḥalīme, bu sözi maʿḳūl görüp ḳabūl ḳıldı. Tīz ol ḳaṣr içindeki ḫavātīn ve cevārī (2) cemʿ idüp ol zikr olunan keyfiyyetle ʿAnter ḳatına geldiler. Bunları bu ḥālle göricek (3) gālibü'l-ḥayākeşdi, başın aşaġa eyleyüp yüzlerüñüz örtüñ. Andan ḥālüñüz (4) ḥikāyet eylen didi ve Ḥalīme, bāḳī ḫavātīnden taḳaddüm idüp Ebū'd-Düvveḥle evvelden (5) geçen mācerā-yı āḫīr Ebū'd-Düvveh bunlaruñ üzerüne ne vechle gelüp bunlara bunuñ (6) gibi mażāyaḳa ḳılduġını ve şimdiki ḥālde ḥālleri neye yetişdigini ʿAntere (7) ḥikāyet eyledi, . Yā Vechü'l-ʿArab, işbu cemīʿ işler din-i Naṣrānīden birisine sünnet-i (8) ḳabīḥa ḳılmaḳ istedi. Aña rāżī olmaduġum içün oldı (9) didi. Mücelled-i sādisede ibtidā budur ki rāvī aydur ṣoñra (10) ʿAntere ve bāḳī aṣḥābına eytdi: Ben kefīl olayın ki sizi (11) **bişinci cild** tamām olup işbu bendden altıncı cilde şürūʿ olundı. (12) Fi'l-tārīḫ sene sitte ve sebʿin ve tisʿa mi'ete (13) Temmet.

BÖLÜM IV

SÖZLÜK

Sözlüğümüzde bulunan kelimeler, sayfaları ve satır numaraları verilirek gösterilmiştir.

A

āb-ı zemzem: (Fars.+Ar.) Zemzem suyu. (273b.8)

ābādan: (Fars.) Bayındır, māmur, şen.

ʿābid: (Ar.) İbadet eden, kulluk eden kimse. (60b.1)

ʿaceb ol-: (Ar.+Türk.) Garip, acayip, tuhaf olmak. (22b.5)

ʿacebe ḳal-: (Ar.+Türk.) Şaşırıp kalmak. (191b.12)

ʿacīb: (Ar.) Tuhaf, garip, şaşırtıcı şey. (17b.1)

acığı gel-: (Türk.+Türk.) Acıkmak. (219b.9)

ʿāciz: (Ar.) Güçsüz, zayıf. (40a.3)

ʿāciz ol-: (Ar.+Türk.) Gücü yetmemek, güçsüz olmak.(9b.3/4)

aʿdā: (Ar.) Düşmanlar. (254a.1)

ʿadāvet: (Ar.) Düşmanlık, husūmet. (16a.11)

ādemī: (Ar.) İnsanla ilgili, insana ait olan.

ʿadm it-: Gazap etmek, öfkelenmek.

ādemī: (Ar.) İnsan oğluna ait, onunla ilgili. (169a.9)

ʿadd:(Ar.) Sayma, sayı, adet. (71b.7)

ʿadd it-: (Ar.+Türk.) Saymak, kabul etmek. (245b.8)

ʿādet: (Ar.) Usūl, görenek. (17b.10)

ʿadū: (Ar.) Düşman. (271a.10)

ʿafv it-: (Ar.+Türk.) Bağışlamak. (50a.2)

āfet: (Ar.) Önlenmesi elde olmayan büyük felāket, belā. (65a.7)

āgāh ol-: (Fars.+Türk.) Haberi olmak. (62b.4)

āġāz it-: (Fars.+ Türk.) Başlamak. (73a.1/2)

aġır: (Türk.) Değerli. (3b.4)

aġruḳ: (Türk.) Eşya, yük. (70a.6)

aġvā it-:(Ar. + Türk.) Delālete sapmak. (40b.9)

āḫar: (Ar.) Çok sıcak. (317b.10)

ʿahd: (Ar.) Yemin, and. (203b.10)

āḫī: (Ar.) Erkek kardeş. (9b.6)

āḫir: (Ar.) Sonunda, nihāyet. (1b.7)

āḫirü'l-emr: (Ar.+ Ar.) En nihāyet, sonunda. (230a.10)

aḫşam: (Türk.) Güneşin batmasına yakın olan zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit. (4a.13)

aḥvāl: (Ar.) Haller. (12a.3)

ʿāḳıbet: (Ar.) Son, nihāyet, gelecek. (6b.11)

ʿāḳil: (Ar.) Akıllı kimse. (243b.7)

ʿāḳilāne: (Ar.+Fars.) Akıllı kimseye yaraşır biçimde. (307a.13)

ʿaḳlı başına diril-: (Ar.+Türk.+Türk.)Bir durumu, olayı sonunda anlamak. (210a.7)

alar at: (Türk.+Türk.) Ela renkli at. (243a.1)

alay: (Yun.) Bir dizi asker. (253a.4)

alayı: (Yun.) Hepsi. (91a.6)

alda-: (Türk.) Aldatmak, kandırmak. (101a.7)

āʿle'l-ḫuṣūṣ: (Ar.+Ar.) Özellikle, bilhassa.

ʿale'l-ṣabāḥ: (Ar.) Sabaha karşı. (283b.3)

alḳım: Gök kuşağı. (166b.10)

aʿlāmet: (Ar.) İşāret, belirti, nişan, emāre. (3b.11)

ālet-i cenk: (Ar.+Fars.) Savaş aleti, nesnesi. (261a.5)

ʿale't-teʿcīl: (Ar.) Çabuk, hızlı bir şekilde, acele olarak. (316b.5)

ʿale't-tefṣīl: (Ar.) Ayrıntılı olarak. (39a.1)

ʿaliyyü'l-ṣabāḥ: (Ar.) Sabah vakti. (116b.4)

amān dile-: (Ar.+Türk.) Sığınıp merhamet istemek, af dilemek. (24a.12)

āmedī: (Fars.) Yazışmaları yürüten amir. (161b.13)

ʿamel eyle-: (Ar.+Türk.) Hareket etmek. (63a.3)

ʿamele gel-: (Ar.+ Türk.) Harekete geçmek. (189a/b.13/1)

ʿammī: (Ar.) Amca. (62a.13)

ʿamūd: (Ar.) Direk, sütun. (269b.8)

añ-: (Türk.) Hatırlamak, akla getirmek. (110a.11)

añaberi: (Türk.) Ufak tefek öteberi, sandık eşyası. (128a.4)

ʿanber: (Ar.) Kolay eriyen, bal mumu kıvamında, yandığı zaman alev çıkaran, çok güzel kokulu nesne. (86b.6)

andan: (Türk.) Sonra, sonrasında, ardından, ondan sonra. (4a.4)

ārām ol-: (Fars.+ Türk.) Durmak, dinlenmek. (3a.7)

Arḍ-El-Sevād: (Ar.) Sudan'ın eski adı. (229a.8)

Āremī: (Fars.) Sami ırkından bir kavim, Ārāmī. (248b.13)

ārāste: (Fars.) Süslenmiş, bezenmiş. (57a.3)

ʿaraż: (Ar.) Alāmet, belirti, işaret. (246a.12)

ʿārī : (Ar.) Bir şeyden kurtulma. (14b.6)

arḳurı: (Türk.) Geri, ters. (27a.10)

ʿarż it-: (Ar.+Türk.) Anlatmak, söylemek, sunmak. (6a.1)

ʿarż eyle-: (Ar.+ Türk.) Sunmak, takdim eylemek. (117a.1)

ārzū: (Fars.) İstek, dilek. (1b.7)

āsān: (Fars.) Kolay. (301a.11)

asbab: (Türk.) Çamaşır. (128b.11)

aṣḥāb: (Ar.) Sahipler. (7b.1)

aṣṣı it-: (Türk.+Türk.) Fayda,menfaat, kar etmek. (69a.4)

aṣl: (Ar.) Kaynak, kök, menşe, başlangıç noktası. (175b.5)

aṣṣı: (Türk.) Fayda, kār, menfaat. (29a.8)

āşikāre: (Fars.) Açık, meydanda. (107a.13)

ata: (Türk.) Baba. (6a.12)

ʿaṭāʾ ḳıl-: (Ar.+Türk.) Cömertçe vermek. İhsanda, bağışta bulunmak. (320b.4)

āteş: (Fars.) Hararet, kızgınlık. (268b.10)

at uġurla-: (Türk.+Türk.) Atı göndermek. (8b.5)

āvāz: (Fars.) Ses, sedā. (6b.6)

āvāze: (Fars.) Yüksek sesle bağırma.(78b.4)

ʿavrad: (Ar.) Kadın, zevce. (129a.5)

aʿyān: (Ar.) Şehrin ileri gelenleri, eşraf. (334b.5)

ʿayān eyle-: (Ar.+Türk.) Açıklamak, beyan etmek. (185b.12)

avurd ur-: (Türk.+Türk.) Çene çalmak, sohbet etmek. (16a.2)

aya: (Türk.) 1. Avuç içi. 2. Ayak tabanı. (22a.9)

ayruḳ: (Türk.) Artık. (2a.5)

ʿayn: (Ar.) Gözle görülen şey, nesne, maddi varlık. (21b.3)

ʿayn-ı ʿömr: (Ar.+Ar.) Ömrün aslı. (263b.7/8)

ayruḳsı: (Türk.) Başka türlü, ayrı, apayrı. (334a.11)

ʿayş it-: (Ar.+Türk.) Yaşamak. (62a.11)

ʿayş u işret: (Ar.+ Ar.) Eğlence, zevk ve safa, yeme içme. (149b.6)

ʿaẕāb: (Ar.) Pişmanlık, çāresizlik, korku, keder. (227a.13)

āzer: (Fars.) Ateş gibi, kızıl. (11a.11)

azıḳ: (Türk.) Yolculuk sırasında veya çalışırken yemek üzere hazırlanmış yiyecek. (127a.10)

ʿaẓīm: (Ar.) Bir işi yapmak içi büyük çaba gösterme. (22a.11)

ʿazm it-: (Ar.+Türk.) Niyetlenmek. (19b.7)

B

bādire: (Ar.) Zor durum, sıkıntı. (128b.13)

bahāne: (Fars.) İleri sürülen sözde sebep. (52a.1)

bahādır: (Fars.) Usta savaşçı, cengāver, yiğit, kahraman, cesur. (2a.10)

baḫīl: (Ar.) Hasis, cimri, pinti. (110a.12)

baḥr: (Ar.) Deniz. (328b.9)

baḫş it-: (Ar.+Türk.) Anlatmak. (243b.9)

baʿīd: (Ar.) Irak, uzak. (243a.7)

bāḳī: (Ar.) (1) Ebedī, ölümsüz. (7a.13)

2. Devamlı, sürekli, varlığını koruyan.

bāli ġ ol-: (Ar.+Türk.) Ulaşmak, erişmek. (227b.8)

bārī: (Fars.) Hiç olmazsa. (37a.12)

bārid: (Ar.) Soğuk. (183a.3)

bārik: (Ar.) Işıklı, parıltılı, parlak. (103a.13)

baş-: (Türk.) Mağlup etmek, yenmek. (294a.3)

baş ol-: (Türk.+Türk.) Bir grupun, topluluğun başına geçmek. (93a.1)

başa baş ol-: (Türk.+Türk.+Türk.) Denk, eşit olmak. (7a.1)

başları ḳayu ol-: (Türk.) İçine kaygı düşmek. (127b.1)

başlu baş: (Türk.+Türk.) can. (3b.5)

bātıl: (Ar.) Doğruluğu olmayan, geçersiz. (89a.6)

bāṭın: (Ar.) Gizli olan, sır.

bayaġı: (Türk.) Önceki. (7b.13)

becīd: (Fars.) Çabuk, acele, derhal. (5b.7)

bedī: (Ar.) Benzeri ve örneği olmayan, ender, yeni. (116a.12)

bedīhī: (Ar.) 1. Kuşkusuz. 2. Açık, belli, aşikar. (121b.12)

bed-baḫt: (Fars.+Fars.) Bahtı, şansı kötü. (332a.10)

bed-fiʿāl: (Fars.+Ar.) Kötü işler, ameller. (332b.1)

bed-nān: (Fars.+Fars.) Mayası, hamuru bozuk olan. (332a.6)

bed-nām ol-: (Fars.+ Fars.+Türk.) Adı kötüye çıkmak, kötü şöhret olmak. (99a.2)

beġāyet: (Fars.+Türk.) Son derece, pek çok, fazlasıyla. (4a.13)

beher-ḥāl: (Fars.+Ar.) Her durumda, mutlaka. (58b.12)

belā-yı nāgehānī: (Ar.+Fars.) Ansızın ortaya çıkan bela, sıkıntı, musībet. (11a.12)

belī: (Ar.) Evet, hay hay. (9a.13)

bend: (Fars.) Zincir, bağ,boğum. (327a.13)

bend eyle-: (Fars.+Türk.) Köle yapmak. (206b.1)

benī: (Ar.) Ogullar. (5b.11)

berḫūrdār: (Ar.) Muradına ermiş.

beri: (Türk.) Yakın. (296a.11)

beriyye: (Ar.) (1) Çöl, sahra. (9b.9)

ber-vech: (Fars.+Ar.) olduğu üzere, olduğu gibi. (270a.9)

beşāret ol-: (Ar.+Türk.) İyi haber, müşde vermek. (62b.6)

beyān it-: (Ar.+Türk.) Açıklamak, anlatmak, söylemek. (15b.7)

beyāt: (Ar.) Gece iş yapma, geceyi iş ile geçirme. (319b.1)

bıldır: (Türk.) Geçen yıl (bir yıldır).

bilen-: (Türk.) Savaş için kuşanmak.

bilād: (Ar.) Beldeler, şehirler. (324b.13)

bī-ḥadd: (Fars.+ Ar.) Hadsiz, hudutsuz. (6a.4)

bī-ḫōş: (Fars.+Ar.) Hoş olmayan. (246b.4)

bī-ḫūd: (Fars.) Kendinden geçmiş. (111b.3)

bī-iḫtiyār: (Ar.) Kendiliğinden, elde olmadan. (3a.6)

bilād-i ʿabede-i nār: (Ar.+Ar.+Fars.) Ateşe ibadet edeb şehirler, beldeler. (325b.11)

bilişlik: (Türk.) Aşinalık, tanışıklık. (129a.11)

bilürici: (Türk.) Bilgin, yol bilen. (168b.2)

bi'l-semʿi ve'l-ṭāʿatih: (Ar.+Ar.) İşittik ve itaat ettik. (269b.4)

bī-naẓīr: (Fars.+Ar.) Benzersiz. (207b.13)

bī-nihāye: (Fars.+Ar.) Nihāyetsiz, sonsuz, sonu olmayan. (1b.5)

bintü'l-laḥnā: (Ar.+Ar.) Güzel sesli kadın.

bir niçe gün: (Türk.+Türk.+Türk.) Bir süre, birkaç gün. (206a.9)

bir sāʿat mikdārı: (Türk.+Ar.+Ar.) Bir saatlik sürede. (297b.1)

boġazla-: (Türk.) Öldürmek. (200a.2)

bu kerre: (Türk.+Ar.) Bu kez. (227b.3)

busu: (Türk.) Pusu.

buy-: (Türk.) Üşümek, donmak.

buyul-: (Türk.) Soğuktan ölmek.

bühtān: (Ar.) iftira. (188a.6)

bünyād it-: (Fars.+Türk.) İnşā etmek. (145b.7)

büt: (Fars.) Put.

bütün:(Türk.) Tam manasıyla, eksiksiz. (63a.7)

büyūt: (Ar.) Evler, haneler

büyūt-ı nār: (Ar.+Fars.) Ateşhane, ateş evleri. .(316b.13)

C

cabbar: (Ar.) 1. Becerikli, açıkgöz.

2. Zorlayıcı, zorba.

cān ve baş oyna-: (F r.+TÜRK.+Türk.) Savaşmak, mücadele etmek.

cān başına sıçra-: (Fars.+Türk.+Türk.) Gözü dönmek, öfkelenmek.(15a.11)

cānları gövdelerine gir-: Kendi kendilerine gelmek, sağlık, esenlik bulmak.(4b.1)

cānı sön-: (Ar.+Türk.) Yüreği sğumak.(69b.5)

cānavār: (Fars.) Korkunç mahlūk.

cār: (Ar.) Çarşaf, örtü.

cebel el-duḫān: (Ar.+Ar.) Duman dağı.(229a.6)

cebel-i ṭavīl: (Ar.+Ar.) Uzun dağ.(328b.6)

cefā it-: (Ar.+Türk.) Eziyet etmek.(229b.8)

cehd it-: (Ar.+ Türk.) Çalışıp çabalamak, uğraşmak.(8b.11)

cehl ü ḥamāḳat: (Ar.+Ar.) Ahmaklığın bilmezliği. .(274a.13)

celā-yı vaṭan: (Ar.+Ar.) Vatandan ayrılma.(296b.4)

cemāʿat: (Ar) Bir yere toplanmış insan kalabalığı.

cemāl: (Ar.) Yüz güzelliği.

cemʿ it-: (Ar.+Türk.) Toplamak, biraraya getirmek.(69a.1)

cemʿiyyet it-: (Ar.+Türk.) Toplamak.

cemīle: (Ar.) Bir kimsenin hatırını hoş etmek, gönlünü almak için yapılan hareket.(115b.7)

cemīʿ ʿalem: (Ar.+Ar.) Bütün dünya.(316.a5)

cenk: (Fars.) Savaş, harp, muhārebe.(6a.3)

cerāḥat: (Ar.) Yaralar.(312a.13)

cerr: (Ar.) Sürükleme, çekme.

cereme: (Ar.) Ceza(24b.7)

cesīm: (Ar.) İri, büyük.(325a.12)

cevādla-: (Ar.+Türk.) İkram etmek, cömertlik yapmak.

cevārī: (Ar.) Cariyeler.

cevelān it-: (Ar.+Türk.) Dolaşmak, gidip gelmek.(29b.4)

cevelān göster-: (Ar.+Türk.) Dolaşmak, gidip gelmek, deverān etmek.(241b.5)

cevir: (Ar.) Haksızlık edip incitme, cefa, zulüm.

cezīre: (Ar.) Ada.(65b.6)

cezm it-: (Ar.+ Türk.) Kesin karar vermek, kesin olarak niyetlenmek.(252b.13)

cırman: (Türk.) Yırtıcı hayvan tırnağı.

cidāl: (Ar.) Savaş, cenk, kavga.(22b.7)

cilasun: (Moğ.) Kahraman, bahadır..

cimāʿ it-: (Ar.+Türk.) Cinsel ilişkide bulunmak.

cirm: (Ar.) Büyüklük.(111a.13)

cūd: (Ar.) El açıklığı, cömertlik, ihsanda bulunma.

cūş et-: (Fars.+Türk.) Coşma, taşma, coşkunluk, galeyan.(30b.1)

cür'et: (Ar.) Çekinmeden ortaya atılma, cesāret atılganlık.(72b.12)

cüst ü cū it-: (Ar.+Fars.+Türk.) Arama, araştırma yapmak.(290b.7)

cüst-i cāsūs: Casusun araştırması.(316a.11)

cüst çapuk: (Fars.+Fars.)Çevik, hızlı.(5b.7)

Ç

çāk: (Fars.) Yırtık.(74b.4)

çāk idici: (Fars.+ Türk.) Yırtıcı.(252a.8)

çāk it-: (Fars.+Türk.) Yırtmak.(88b.1)

çāk yeri: (Fars.+Türk.) Tam yeri.

çap-: (Türk.) 1. Saldırmak, yağma etmek, vurmak.(20a.7)

çarḫ: (Fars.) Gökyüzü, kāinat, felek.(44a.6)

çavı: (Türk.) Şöhret.(7b.3)

çavlan-: (Türk.) Haber göndermek, ilan etmek.(93b.11)

çend: (Fars.) Birkaç.(304a.5)

çeper: (Kökü belli değil) Duvar, hendek vs. iç yüzü.(328a.9)

çeri: Asker. (5a.8)

çiger: (Fars.) Ciğer.(43b.7)

çiftlendür-: (Türk.) Evlendirmek.(228a.8)

çoḳal: (Kökü belli değil) Savaşlarda giyilen zırh.

D

dād-ı dünyā: (Fars.+ Türk.) Dünya adaleti.(325b.12)

dāʿī: (Ar.) Dua eden.(207b.4)

dāḫ ol-: (Ar.+Türk.) Cariye, hizmetçi olmak.(90a.1)

daḫı: (Türk.) Bile.(2a.2)

daḫl it-: (Ar.+Türk.) Müdāhale etmek, karışmak.

dāim: (Ar.) Devam eden, devamlı, sürekli.(1a.9)

daḳḳ id-: (Ar.+Türk.) Vurmak, kapı çalmak.(113a.5)

dāll-i esed: (Ar.+Ar.) Aslana işaret eden.(273b.2)

darlaġan-: (Türk.) Kederlenmek, bunalmak.(273b.2)

dāstān ol-: (Fars.+Türk.) Dillere dolanmak, herkes tarafından duyulmak.(76a.1)

daʿvā it-: (Ar.+Türk.) Bir meseleyi çözmeye çalışmak(1b.6)

def‘ i : (Ar.)Öteye itme.(10a.11)

def‘ i gice: (Ar.+Türk.) Gece bittiği zaman.(14a.2)

def‘ i yerinden ṭur-: (Ar.+Türk.+Türk.) Yerinden kalkmak.(6b.6)

def‘ i var-: (Ar.+Türk.) Uzaklaşıp gitmek.(58b.9)

defterini dür-: (Fars.+Türk.) Öldürmek.(4a.1)

degşir-: (Türk.) Devşirmek, düzgün duruma getirmek.(42a.2)

deḫ: (Fars.) On.(98a.5)

delālet it-: (Ar.+Türk.) İşaret etmek.(8b.8)

dellāllıḳ ol-: (Ar.+Türk.) Karşılığı, bedeli, ücreti olmak.(115b.9)

dellāllıḳ: (Ar.) Tellallık.(115b.13)

demādem: (Fars.) Daima, her an.(141a.7)

dem: (Fars.) Zaman, an.(44a3)

demin: (Fars.) Az önce.(140b.1)

dem-i nefes: (Fars.+Ar.) Bir nefes kadar, bir an.(240b.11)

dep-: (Tr) Hücum etmek, saldırmak.(298b.13)

depele-: (Türk.) Öldürmek.(2a.1)

derbend: (Türk.) İki dağ arasında geçit yeri, boğaz.(2b.12)

derk: (Ar.) En aşağı tabaka, dip.(139a.5)

derek: (Ar.) Ardından yetişmek, idrak etmek.(334b.7)

destūr dile-: (Fars.+Türk.) İzin, müsāde istemek.(136b.1)

destūr vir-: (Fars.+Türk.) İzin vermek.(109a.3)

deyr: (ar.) Hristiyanların yaşadığı yer, kilise.(331a.4)

deyyār: (Ar.) Fert, kimse.(10a.8)

dībac: (Fars.) İpek bez.

dīdār: (Fars.) Güzel yüz, çehre.(210a.2)

dilāver: (Fars.) Yürekli, cesur.(23b.11)

dilbend: (Fars.+Fars.) Tülbent.(51a.10)

dilek it-: (Türk.+Türk.) Dilemek.(290a.13)

dilkü: (Türk.) Tilki.(8a.1)

dīn-i Īsā: (Ar.) İsa dini.(326a.9)

dīp: (Ar.) Kurt.

dirīġā: (Fars.) Çok yazık, eyvahlar olsun.(22a.10)

diri ol-: (Türk.+Türk.) Yaşamak, canlı olmak.(1b.12)

dīvār: (Fars.) Duvar.(304a.5)

diyār: (Ar.) Memleket, ülke, yer, belde.(5b.1)

dört yanı bağla-: (Türk.+Türk.+Türk.) Etrafını çevirip geçmelerine izin vermemek.(83b.7)

dūş ol-: (Fars.) Birlikte olmak.(120a.6)

düken: (Türk.) Diken. Hayvan veya bitkilerde bulunan ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri.(7a.6)

dümdār: (Fars.) Asker.(323a.7)

dün yarusı: (Türk.+Türk.) Gece yarısı.(61a.10)

dürül-: (Türk.) Biraraya gelmek.(83b.2)

düş ol-: (Türk.+Türk.) Uğramak, rastlamak, tesadüf etmek.(194b.4)

düş gel-: (Türk.+ Türk.) Tesadüf etmek.(91b.11)

düş yor-: (Türk.+Türk.) Rüya yorumlamak.()

düzenlüġ: (Türk.) Düzen.

E

ebdān: (Ar.) Bedenler.

edeble-: (Ar.+Türk.) Edepli hale getirmek.(327b.13)

efʿāl: (Ar.) Fiiller, eylemler.(120a.4)

efġān: (Fars.) Izdırapla bağırmak, haykırmak.(46b.9)

efżīḥaten: (Ar.+Ar.) Rezil olma.(335b.10)

eger: (Fars.) Şāyet. (3b.1)

egerçe: (Fars.) Her ne kadar …. ise de (26b.2)

egle-: (Türk.) Beklemek.(8a.5)

eglen-: (Türk.) Oyalanmak, bir şeylerle uğraşmak.(36b.1)

eġir-: (Türk.) Yün, pamuk vs.iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.

ehemm: (Ar.) Çok önemli, en ehemmiyetli.(318b.10)

ehl ü ʿıyāl: (Ar.+Ar.) Bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu aile efradı ve diğer kimseler.(43a.9)

ekābir: (Ar.) Büyük adamlar, ileri gelenler.(146b.4)

ekāsir: (Ar.) Kisralar, İran hükümdarları.(321a.8)

ekrem: (Ar.) Cömert.(275b.13)

ekṣerī: (Ar.) Çoğunlukla, genellikle.(12a.7)

elem: (Ar.) Izdırap, keder, gam, tasa.(183a.11)

el-ḥāṣıl: (Ar. + Ar.) Sözün kısası, hasılı.(3b.7)

elḳıṣṣa: (Ar.) Sözün kısası, sonuç olarak.(10a.11)

emāret: (Ar.) Emirlik, beylik.(319a.11)

emel: (Ar.) İstek, arzu.(164b.11)

emīn ḳıl-: (Ar.+Türk.) Kesin hāle getirmek.(243b.10)

emīr: (Ar.) Başkan, kkumandan, reis.(2b.7)

emīrāne: (Ar.) Emredercesine bir tarzda.(327a.9)

emvāl: (Ar.) Mallar.(319a.8)

enām: (Ar.) Yaratılmış olan bütün mahlukat, halk.

enīs ol-: (Ar.+Türk.) Arkadaş, dost olmak.(298a.7)

enṣār: (Ar.) Yardımcılar.(249a.10)

epsem: (Türk.) Sessiz, sakin.(79a.13)

erk: (Türk.) Kuvvet, güç, iktidar.(223b.4)

erkān-ı devlet: (Ar.+Ar.) Devlet büyükleri.(76b.6)

esed: (Ar.) Aslan.(113a.6)

esel-: (Türk.) Büyümek, serpilmek.(8b.13)

esen: (Türk.) Sağ salim, sıhhatte.(3a.9)

esenleş-: (Türk. + Türk.) Birbirine esenlik dilemek, selāmet dileyerek vedalaşmak.(3b.8)

esīr: (Ar.): Savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak. (5b.5)

esirge-: (Türk.) Korumak, himāye ve muhāfaza etmek.(4b.4)

evlā: (Ar.) Daha uygun, lāyık, yeğ.(335b.5)

esbāb: (Ar.) Giysi.(145b.7)

eslem: (Ar.) Doğru, çok sağlam, emin şey.(18a.9)

esle-: (Ç.) Dinlemek, sayıp itaat etmek, itibar etmek.(100b.2)

evḳāt: (Ar.) Vakitler, zamanlar.(155a.11)

evṣāf: (Ar.) Vasıflar, nitelikler.(140a.7)

evvel: (Ar.) Önce.(4b.8)

evvelā: (Ar.) İlk olarak, ilk önce.(158a.7)

evvelden āḫire: (Ar.+Ar.) Başından sonuna kadar.(68b.11)

eys: (Ar.) Zarar, ziyan.()

eyt-: (Türk.) Söylemek, demek. (41b.1)

eyvān: (Fars.) Köşk, kasır, çardak.(55a.11)

eyyām: (Ar.) Günler.(15b.12)

eyyām- feraḥ: (Ar.+Ar.) Ferah, sevinç dolu günler.(320b.11)

F

fāḫir ḫilḳat: (Ar.+Ar.) Övgü dolu sözler.(103b.5)

fāriġ ol-: (Ar.+Türk.) Rahat, āsūde olmak.(8b.3)

fārisü'n- nāḳ: (Fars.+ Fars.) 1.Atlı. 2. Gamlı Fars.(2a.8)

fārisü'l- nār: (Fars.+Fars.) İki yüzlü Farslar.(282b.9)

faṣīḥ: (Ar.) Renkli, ahenkli.(109a.13)

faṣl ol-: (Ar.) (1) Çözmek, sonuca ulaşmak, halletmek.(2a.4)

(2) Bölüm, kısım.

fāş it-: (Fars.+ Türk.) Sırrı açığa çıkmak, ifşa olmak.(161b.5)

ferāġat: (Ar.) Hakkından isteyerek vazgeçme.(27b.10)

feraḥ ol-: (Ar.+Türk.) Hoşa giden bir halden zevk duymak, sevinmek.(2a.6)

ferāset: (Ar.) Hemen anlama, çabuk kavrama, anlayış.(208a.1)

ferḥān: (Ar.) Sevinçli, şen.(329a.4)

ferrūh ol-: (Fars.+Türk.) Uğurlu, sevinçli olmak.

fertūt: (Fars.) İhtiyar, bunak.(157a.1)

fesād: (Ar.) Fenalık, kötülük, bozgunculuk.(5b.1)

feṣāḥat: (Ar.) Dilin doğru açık, duru kullanılması.(110b.12)

fesād ol-: (Ar.+Türk.) Fena, kötü olmak.(1b.3)

fetret: (Ar.) İktidarsızlık dönemi.(109a.3)

fevt ol-: (Ar.+Türk.) Bir şeyi kaybetmek, elden kaçırmak, yok olmak.(12a.13)

fi'l-cümle: (Ar.) Genellikle.(281a.12)

fi'l-ḥāl: (Ar.) Hemen, şimdi.(53a.8)

fi'l-tārīḫ: (Ar.+Ar.) Tarihte gerçekleşmiş, olmuş.

fikir baṣ-: (Ar.+Türk.) Düşünmek, kafa yormak.

firāḳ: (Ar.) Hüzün, teessür, mahzunluk.(163a.1)

firḳat: (Ar.) Ayrılık.(48a.8)

frenk: (Fran.) Avrupalı.(61a.6)

furṣat gözed-: (Ar.+Türk.)Fırsat kollamak.(10a.9)

fużūllıġ: (Ar.+Türk.) Gereksizlik.(58a.11)

fürümānde: Yorgun, bitkin, aciz, geride kalmış.(191b.3)

G

ġadr it-: (Ar.+Türk.) Haksızlık etmek.(58a.5)

ġāfil ol-: (Ar.+Türk.) Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olmak, dalgın olmak.(6a.6)

gāh gāh: (Fars.) Bazen, ara sıra.(3b.6)

ġāib ol-: (Ar.+Türk.) Kaybolmak.(9a.12)

ġalebe it-: (Ar.+Türk.) Döğüşte ve savaşta yenmek, üstün gelmek.(6a.5)

ġalīzü'l-ṭāb': (Ar.+Ar.) Kaba, çirkin yaradılışlı.(327b.2)

ġam-gīn: (Ar.) Gam dolu, gamlı.(27a.4)

ġarāib: (Ar.) Garip şeyler.(311a.8)

ġaraż: (Ar.) Gaye, maksat, istek, arzu.(81a.4)

ġarb: (Ar.) Batı.(278b.13)

ġāret: (Ar.) Hücum, yağma, çapul.(45b.10)

ġarī it-: (Fars.+ Türk.) Karasızlık, sebatsızlık etmek.(282b.7)

ġarīb: (Ar.) Garipler, zavallı, bīçāre kişiler.(33a.11)

ġarḳ ol-: (Ar.+Türk.) Batmak, boğulmak.(23a.7)

ġavġā: (Fars.) Kavga, çekişme, döğüş.(7a.1)

ġāyet: (Ar.) Çok, pek, pek çok, son derece.(2a.3)

ġayret: (Ar.) İçten gelerek çalışmak, belli bir şey için çabalamak.(24b.5)

ġayrı: (Ar.+Türk.) Başka.(10a.3)

ġażā: (Ar.) Savaş.

ġażā it-: (Ar.+Türk.) Savaş yapmak.

ġażaba gel-: (Ar.+Türk.) Öfkelenmek.(228a.9)

ġażūb: (Ar.) Öfkeli, kızgın, kükremiş.

geçgün: (Türk.) Etkili.(73a.9)

geñ: (Türk.) Geniş.(41a.12)

geñez: (Türk.) 1. Kolay, yaraşır, uygun.2. Görünüşe göre, anlaşılan.(14b.2)

gerçi: (Fars.) Aslına bakılırsa.(278b.5)

ġılmān: (Ar.) Köleler.(330b.10)

ġırīv it-: (Fars.+Türk.) Feryat etmek.(286b.11)

ġılẓet: (Ar.) Kabalık, sertlik.(328a.9)

girgin: (Türk.) Herkesle çabucak ahbap olan, sokulgan kimse.

ġiriftār: (Fars.) Tutkun, müptelā.

giriftār ol-: (Fars.+Türk.) Tutulmak.

gögercin: (Türk.) Güvercin(72a.7)

gökçek: (Türk.) Güzel, sevimli.(247a.12)

göyün-: (Türk.) Üzülmek, kederlenmek.(2a.8)

gözleri kanla dol-: (Türk.+Türk.+Türk.) Öldürebilecek kadar öfkelenmek.(16b.4)

gözet-: (Türk.) Korumak.(11a.6)

gözetle-: (Türk.) İzlemek, takip etmek.

ġulām: (Ar.) Köle, kul, esir.(317b.9)

ġulġule: (Fars.) Karışıklık, gürültü, velvele.(6b.10)

ġurāb: (Ar.) Karga.(152b.3)

ġurre: (Ar.) Parlaklık, nurlu olma.(316b.2)

ġuṣṣa: (Ar.) Gam, keder, hüzün, tasa.(38b.13)

ġuṣṣaları git-: (Ar.+Türk.) Kederi bitmek.(4b.1)

ġuṣṣa deryāsına ġarḳ ol-: (Ar.+Fars.Ar.+Türk.) Sıkıntıdan boğulmak.(43b.8)

gün ṭol-: (Türk.+Türk.) Günün bitmesi.(4a.3)

gürz: (Fars.) Savaşlarda kullanılan topuz.(269b.8)

güşāde: (Fars.) Açılmış, açık, ferah.(206b.11)

güyegü: (Türk.) Güvey, damat.(6a.4)

güzīn: (Fars.) Seçkin, seçilmiş.(7a.10)

H

ḫabāṯet: (Ar.) Kötülük, alçaklık.(203a.13)

ḥabbe: (Ar.) Küçük tane, buğday,arpa.(136a.1)

ḥabībe'l-ḳulūb: (Ar.+Ar.) Kalplerin sevgilisi.(210a.5)

ḫabīṯ: (Ar.) Kötü, alçak.(231b.5)

ḫabṭ-cū it-: (Fars.+Türk.) Hata aramak.

ḫacālet: (Ar.) Utanma, mahcup olma, utanç.(275b.8)

ḥācet : (Ar.) Gerekli olmak, gereklilik.(2b.6)

ḫacīl: (Ar.) Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, mahcup olmuş.

ḫacīl ol-: (Ar.+Türk.) Küçük düşmek, utanmak.(127a.11)

ḥadd: (Ar.) Sınır.(3b.7)

ḥākim kıl-: (Ar.+Türk.) Hüküm, söz sahibi yapmak.(266b.3)

ḫaḳḳından gel-: (Ar.+Türk.) Üstesinden gelmek.(65b.12)

ḥaḳīr: (Ar.) Değersiz, itibbarsız.(7b.12)

ḥaḳīḳat-ı ḥāl: (Ar.+Ar.) Gerçek durum.(246b.3)

ḥāl: (Ar.)Bir şeyin içinde bulunduğu şartlar, durum.(7b.4)

ḫalāṣ: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş.(3b11)

ḫalāṣ ol-: (Ar.+Türk.) Kurtulmak.(10a.13)

ḫalāṣ-ı iʿtiḳād: (Ar.+Ar.) Kurtuluş inancı.

ḫalāvet: (Ar.) Tatlılık, hoşluk.(122b.3)

ḫalvet: (Ar.) Tenhaya çekilmek.(10a.4)

ḫalāṣ: (Ar.) Kurtulmak.(3b.11)

ḫalel getir-: (Ar.+Türk.) Zarar getirmek.(88b.7)

ḫālī ḳoy-: (Ar.) Boş bırakmak, tenha olmak, ıssız olmak.(13a.12)

ḥamāḳat: (Ar.) Ahmaklık, budalalık.(275a.13)

ḫamīr: (Ar.) Hamur.(2b.4)

ḥamle ḳıl-: (Ar.+Türk.) İleriye doğru atılmak.(24a.1)

ḥamle it-: (Ar.+Türk.) Saldırmak.(35b.13)

ḫarāb ol-: (Ar.+Türk.) Yıkılmak.(42b.2)

ḫarāc: (Ar.) Halktan alınan vergi, mal.(41a.3)

ḥarāmī: (Ar.) Haydut, yol kesen kimse.(5b.1)

ḥarbe: (Ar.) Kısa mızrak, süngü.(240a.5)

ḥarīf: (Ar.) Sanat arkadaşı, meslektaş, arkadaş.(139b.9)

ḥarīm: (Ar.) Yabancılara yasak olan, yabancılardan korunan mukaddes yer.(135b.4)

ḥarīr: (Ar.) Ateşli, harāretli.(117a.12)

ḥarīr libās: (Ar.+Ar.) İpek elbise.(87a.11)

ḥarīṣ: (Ar.) Açgözlü, hırslı.(24b.12)

ḫas: (Ar.) Dal ve ot kırıntısı, yonga, çöp.(208b.9)

ḫāṣṣ u ʿāmm: (Ar.+Ar.) His ve duygular.(103b.1)

ḫaṣār: (Ar.) Dışarıdan gelen zorlayıcı etkinin bir şey üzerinde meydana getirdiği yıpranma, zarar, ziyan.(66b.7)

ḥasbī: (Ar.)Bir karşılık beklemeden gönüllü olarak yapılan.

ḥased: (Ar.) Başkasında olan bir nīmeti çekememek.(4a.2)

ḫāṣekī: (Ar.) Padişahın ve sarayın iç hizmetlerini gören sınıfa mensup kişi.

ḥāṣıl it-: (Ar.+Türk.) Meydana getirmek.(225a.1)

ḥāṣıl ol-: (Ar.+Türk.) Netīcelenmek, sonuçlanmak.(235a.2)

ḥasīb: (Ar.) Hesap eden.(229a.2)

ḫaṣm: (Ar.) Düşman.(11a.9)

ḥaṣr: (Ar.) Sınırlı ve dar bir yeri içine almak.(66a.12)

ḥasūd: (Ar.) Kıskanç.(58a.3)

ḫāṣā: (Ar.) Asla, hiçbir şekilde.(107a.9)

ḥattā: (Ar.) Dahi, bile, üstelik.(255a.12)

ḫāṭır: (Ar.) Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hāfıza.(136b.2)

ḫāṭır dile-: (Ar.+Türk.) Canı ne isterse onu yapmak.(251a.10)

ḫātif: (Ar.) Gaybdan haber veren melek.(257a.3)

ḫatm ol-: (Ar.+Türk.) Bitirmek.(247a.3)

ḥavāle ḳıl-: (Ar.+Türk.) Bir şeyi bir yere veya birisine doğru savurmak, atmak, göndermek.(4b.3)

ḫavāṣ: (Ar.) 1. Bir toplumda okumuş yazmış kişiler, seçkin kişiler. 2. Nitelikler.(78a.1)

ḫavātīn: (Ar.) Hatunlar.(336b.2)

ḫavf it-: (Ar.+Türk.) Korkmak.(227b.2)

ḥāvī: (Ar.) İçine alan, içinde bulunduran, içeren.(83b.11)

ḥayā: (Ar.) Utanıp sıkılma, utanç.(66a.12)

ḥayf ol-: (Ar.+Türk.) ziyān olmak, yazık olmak.(24a.3)

ḫayl: (Ar.) Atlı asker.(168b.9)

ḥayr: (Ar.) İyi, makbul olan hal, iş.()

ḥayme: (Ar.) Çadır.(280a.13)

hāẕā: (Ar.) Tam anlamıyla.(281a.4)

ḥazān: (Fars.) Sonbahar.(67b.13)

ḫazāyin: (Ar.) Hazineler.(319a.8)

ḥaẕer: (Ar.) Sakınma.(37b.2)

ḥaẕerle ol-: (Ar.+Türk.) Sakınma, çekinme durumunda olmak.(67a.12)

ḥāẕıḳ: (Ar.) Usta, mahāretli.(313b.3)

hebl: Ölüm, mevt.(164b.7)

ḥelāl: (Ar.) Yasaklanmayan hareket veya davranış.(41a.1)

ḥelālleş-: (Ar. + Türk.) Dinin yasaklamadığı şey, hareket, davranış.(3b.7)

helāk ol-: (Ar.+Türk.) Ölmek, mahfolmak, yok olmak.(5a.8)

helāk it-: (Ar.+Türk.) Yok etmek.(98b.5)

hemdem edin-: (Fars.+Türk.) Dost, arkadaş edinmek.

henī: (Ar.) Hazmı kolay.(334a.13)

herze: (Fars.) Boş, abes, beyhūde.(51b.5)

hevl: (Ar.) Korku, korkma, ürkme.(327b.8)

heyhāt: (Ar.) Ne yazık.(10b.10)

heẕeyān: (Ar) 1. Sayıklamak. 2.Saçmalamak.(51b.5)

ḫırdavāt: (Fars.) Ufak tefek, küçük, önemsiz şeyler.(70a.2)

ḫışm ol-: Aynı soydan gelerek veya evlenme yoluyla yakınlık kurmak.(7a.8)

ḫışm it-: (Fars.+Türk.) Öfkelenmek, kızmak, gazap etmek.(84a.12)

ḫıyānet: (Ar.) Güveni kötüye kullanmak, hilekarlık yapmak, ihanet.(17b.11)

ḥikāyet it-: (Ar.+Türk.) Bir olayı sırasıyla anlatmak.(8b.1)

ḫilāf: (Ar.) Ters, aykırı.

ḫil‘at giyür-: (ar.+Türk.) Kıymetli kaftan giydirmek.(100b.6)

ḫilḳat: (Ar.) Yaratılış, tabiat.(66a.3)

himmet: (Ar.) Yardım, ihsan.(6a.7)

ḫīn-i ḳabūl: (Ar.+Ar.) Kabul zamanı.(201a.13)

ḫōd: (Fars.) Kendi, bizzat, dahi.(9b.13)

ḫōdbiīn: (Fars.) Bencil.(30b.10)

ḫōrende: (Fars.) Horanta, ev halkı.

ḫūb: (Fars.) Güzel. (80a.10)

ḫūb ol-: (Fars.+Türk.) Güzel olmak.(257b.11)

ḫūd: (Fars.) Savaşta giyilen mādenī başlık, miğfer.(179a.5)

ḫulḳ: (Ar.) Huy, yaratılış, tabiat.(113a.9)

ḫurdāvāt: (Fars.+Ar.) Ufak tefek önemsiz şeyler.(30a.10)

ḫurdabāzlık: (Fars.+Fars.+Türk.) Gereksizlik.

ḫuṣūn: (Ar.) Kaleler.(322b.11)

ḫuṣūṣā (n): (Ar.) Özellikle, bilhassa.(269b.11)

huşyār: (Fars.) Aklı başında olan, sarhoş olmayan, ayık kimse.(330b.1)

ḫūt: (Ar.) Büyük balık.(273a.13)

ḫüccet: (Ar.) Delil, vesika, senet, belge.(117b.7)

hücūm it-: (Ar.+Türk.) Saldırmak, üstüne yürümek.(7a.10)

ḫükemā: (Ar.) Hakīmler, ilim adamları.(251b.4)

hüner: (Fars.) Ustalık, beceriklilik, mahāret.(12b.8)

hünermend: (Fars.4Fars.) Hünerli, hüner sahibi insan.(330a.8)

ḫürmet: (Ar.) Bir şeye veya bir kimseye değer vermekten ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve ītinā gösterme duygusu.(5a.13)

ḫürrem ol-: (Fars.+Türk.) Sevinçli, şen, gönül açıcı olmak, sevinmek.(4a.13)

ḫürretü’l-‘Arab: (Ar.+Ar.) Hür Arap.(222b.13)

I

ılġalıḳ: (Türk.)Geçimsizlik, kargaşalık.(150b.7)

ıssı: (Türk.) 1. Isı, sıcaklık, hararet.(3a.9)

ışmarla-: (Fars.+Türk.) Emanet etmek.(8a.11)

ışk: (Türk.) Baş için kullanılan giyim eşyası.(3b.4)

İ

iʿānet: (Ar.) yardım.(275b.2)

ibrişim: (Fars.) Bükülmüş ipekten iplik.(136b.4)

ibtidāʾ: (Ar.) Başlama.(336b.10)

icāzet buyur-: (Ar.+Türk.) İzin, müsāde, ruhsat vermek.(223b.2)

icbār: (Ar.) Zorlama.(327b.2)

iclāl: (Ar.) Büyük ve ulu olmak.(321a.12)

ictimāʿ: (Ar.) Bir araya gelmek, toplanmak.(95a.5)

ʿīd güni: (Ar.+Türk.) Bayram günü.(325a.6)

iftirāḳ: (Ar.) Ayrılık, ayrılma, hicran.(330b.2)

ʿifrīt: (Ar.) Çok kötü ve zararlı kimse. (124a.2)

ifāḳat bul-: (Ar.+ Türk.) Hastalıktan kalkmak, sağlığına kavuşmak, iyileşmek.(247a.10)

iġvā': (Ar.) Baştan çıkarma, yolunu şaşırtma.(295a.1)

iḥsān: (Ar.) Bağışlama, bağışta bulunma.(37a.6)

iḫtilāṭ it-: (Ar.+Türk.) Karşılaşıp görüşmek, tanışıp temas etmek.

iḫtiyār it-: (Ar.+Türk.) (1) Seçmek, intihāb etmek, tercih etmek.(2b.10)

(2) Katlanmak, kabul etmek, razı olmak.

iḥtiyāṭ: (Ar.) Olabilecek şeyleri hesaba katarak tebirli ve ölçülü davranmak, sakınmak.(11a.12)

iḥżār it-: (Ar.+ Türk.) Hazır etmek, hazır bulundurmak.(228a.8)

iḳdām it-: (Ar.+Türk.) Bir şeyi elde etmek için sebātla gayretle çalışmak, sürekli çaba göstermek.(16a.6)

iki pāre eyle-: (Türk.+Fars.+Türk.) İkiye bölmek.(259a.7)

iḳrār it-: (Ar.+Türk.) Kabul etmek, tasdik etmek.(6b.3)

iʿlām: (Ar.) Bildirme, anlatma.(8a.9)

ʿilm-i ġayb: (Ar.+Ar.) Görülmez alemin ilmi.(247a.4)

ileñ-: (Türk.) Allah'ın gazabına uğramasını dilemek, beddua etmek.(250b.3)

ilḥāḥ it-: (Ar.+Türk.) Üstüne düşme, can sıkacak tarzda ısrar etme.(240a.11)

illā: (Ar.) Ne olursa olsun, muhakkak.(238a.2)

iltizām it-: (Ar.+Türk.) Gerekli, lüzumlu bulmak.(328b.2)

ilzām it-: (Ar.+Türk.) Susturmak, susmaya mecbur etmek.(272a.5)

imden girü: (Türk.+Türk.) Bundan sonra.(256a.5)

imdi: (Türk.) Şimdi, o halde, artık.(64a.9)

ʿināyet ol-: (Ar.+Türk.) Yardım, lutuf, iyilik etmek.(165b.7)

inʿām: (Ar.) Lutuf ve ihsanda bulunmak, iyilik etmek.(132b.1)

insāf it-: (Ar.+Türk.) Merhamet etmek.

inşād it-: (Ar. + Türk.) Bir şiiri topluluk önünde okumak.(109b.7)

inṭāḳ: (Ar.) Söz söyleme, dile getirme.()

intiḳām it-: (Ar.+ Türk.) Öç almak, yapılan bir kötülüğe gereken karşılığı vermek.(309a.6)

irādāt: (Ar.) İradeler.(75b.3)

istiʿcāl: (Ar.) Acele etme, çabuk olma.(318a.4)

istiʿane it-: (Ar.+ Türk.) Yardım etmek.

istiġāṣe: (Ar.) Yardım isteme, yardım talep etme.

istifsār it-: (Ar.+Türk.) Açıklama istemek, sormak, araştırmak.(28b.8)

istīmān: (Ar.) Aman dileme, aman dileyerek sığınma.()

istiʿmāl: (Ar.) Kullanmak.(120a.3)

istimālet: (Ar.) Bir suçu bağışlamak.

iştiyāḳ: (Ar.) Büyük arzu, istek duyma.(135a.10)

iştiyāḳı ġalebe it-: (Ar.+Ar.+Türk.) Arzusu, özlemi artmak.(47a.5)

iştihā': (Ar.) İstek, arzu.

ʿişret it-: (Ar.+Türk.) İçki içme, içki.(8b.2)

iṭāʿat ṣūreti göster-: (Ar.+Ar.+Türk.) Emre uyulduğunu göstermek.(270b.10)

ʿİtāb: (Ar.) Azarlamak, paylamak.

itbāʿ it-: (Ar.+Türk.) Tābi kılmak, arkasına katmak.

iʿtidāl: (Ar.) Aşırıya kaçmamak, ölçülülük.(319b.8)

ittibāʿ it-: (Ar.+Türk.) Uymak, ardı sıra gitmek.(328a.4)

iʿtiḳād it-: (Ar.+Türk.) İnanmak. (60a.13)

iʿtimād it-: (Ar.+Türk.) İnanmak, güvenmek.(18a.5)

ittifāḳ it-: (Ar.+Türk.) Fikir birliğine, anlaşmaya varmak, uyuşmak.(4b.11)

ʿivaż : (Ar.) Karşılık, bedel.(43b.12)

ʿivaż it-: (Ar.+ Türk.) Karşılık, bedel vermek.(113b.10)

iżʿāf al-: (Ar.+Türk.) Kuvvetini azaltmak, zayıflatmak.(229a.9)

iẓhār et-: (Ar.+Türk.) Meydana çıkarmak, göstermek. (87a.5)

ʿizzet: (Ar.) (1) Hürmet, saygı, ikram.

(2) Kıymet, itibar, büyüklük.(5a.13)

K

ḳabīḥa ḳıl-: (Ar.+ Türk.) Yakışık olmayan şekilde davranmak, çirkin davranmak.(336b.8)

ḳābil ol-: (Ar. +Türk.) Kabul etmek.(15a.7)

ḳaçan: (Türk.) Ne vakit, ne zaman.(13b.12)

ḳadem bas-: (Ar.+Türk.) İnat etmek, ayak diremek.(128b.12)

ḳadīd ol-: (Ar.) Zayıf hale gelmek.(171b.12)

kāhil: (Ar.) Gayretsiz, tembel.(58a.6)

ḳā'il ol-: (Ar.+Türk.) İnanmak, kabullenmek, rāzı olmak.(8a.2)

ḳāim: (Ar.) (1) Devam eden, sürüp giden, var olan.(1b.8)

ḳāʿir: Çok derin.

ḳaḳ-: (Türk.) 1. Kalkmak. 2. Vurmak.(7b.3)

ḳaḳınç: (Türk.) Öfke.

ḳaḳı-: (Türk.) Kızmak, darılmak.(37a.4)

ḳāl: (Ar.) Laf, söz.(166b.12)

ḳanca: (İtal.) Ucu çengelli değnek.

ḳangı: (Türk.) Hangi.(61a.1)

kan aḳıd-: (Türk.+Türk.) Acı içinde olmak.

kanına gir-: (Türk.+Türk.) Bir konuda birinin veya birilerinin fikrini değiştirmek.

kanı boġaza bağışla-: (Türk.+Türk.+Türk.) Canı kişinin kendisine bağışlamak.

ḳarābet: (Ar.) Soyca yakınlık, akrabalık.(74a.7)

ḳarañu: (Türk.) Karanlık.(13b.11)

ḳarār ḳıl-: (Ar.+Türk.) Karar almak.(242b.7)

ḳaravaş: (Türk.) Cāriye, halayık, hizmetkar.(6b.1)

ḳaravul: (Türk.) Nöbetçi, bekçi, gözcü.(11a.9)

karīn: (Ar.) Yakın,eş, dost, karib.()

ḳarīne: (Ar.) İşaret, ipucu.

ḳarīr ol-: (Ar.) Sevinmek, memnun olmak.

ḳasīs: (Frs) Bir yolu bir tarafından diğer tarafına kadar kesen su arkı.(326a.)

ḳat: (Türk.) Mekān, yaşadığı, bulunduğu veya işlerini yürüttüğü yer.(65a.9)

ḳatı: (Türk.) 1. Çok, fazla., 2. Sert, kaba.(113a.11)

ḳavī: (Ar.) Güçlü, kuvvetli.(76a.10)

ḳavī ol-: (Ar.+Türk.) Güçlü olmak.(275b.2)

ḳavl al-: (Ar.+Türk.) Söz almak.(5b.7)

ḳavl-i ḳarār: (Ar.+Ar.) Söz verme.(229a.9)

ḳayd: (Ar.) 1. Kelepçe, bağ. 2. Bağlamak.(9a.3)

ḳadgu: (Türk.) Kaygı.

kayu: (Türk.) Kaya.

ḳayur-: (Türk.) Korumak, koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak.(12b.10)

ḳażā'i āsmānī: (Ar.+Fars.) Allah'ın hükmü.(180b.5)

ḳażiyye: (Ar.) Kabul edilmesi için öne sürülen teklif, düşünce,mesele,iddia.(78a.7)

ke’enne: (Ar.) Sanki.(233b.8)

kef: (Ar.) Feragat etme.(104b.4)

keje-künd: (Fars.+Fars.) Eğri, keskin olmayan ağaç parçası.(104b.4)

kelimāt it-: (Ar.+Türk.) Sohbet etmek.(208b.6)

kem: (Fars.) Kötü, fenā, değersiz.(58b.10)

kem ʿālem: (Fars.+Ar.) Kötü alem.(273a.10)

kemend: (Fars.) Ucu ilmikli ip.(281a.2)

kem eyle-: (Fars.+Türk.) Kötülük yapmak.

kem it-: (Fars.+Türk.) Köttülük etmek.(291a.3)

kerān: (Fars.) Kenar.(324a.8)

kerem ol-: (Ar.+ Türk.) İyilik, merhamet içinde olmak.(220a.13)

kerem-i kānī: (Ar.+ Ar.) Cömertliğe kanaat eden. (70b.9)

kerīmü’l-nefs: (Ar.+Ar.) Nefsin ululuğu.(249a.8)

keṯret: (Ar.) Çokluk.(128a.12)

kevākib-i sitāre: (Ar.+Fars.) Yıldızlar.(269a.1)

keyfiyyet-i ḥāl: (Ar.+Ar.) Durumun keyfi.(317b.1)

ḳıġır-: (Türk.) Çağırmak, seslenmek, dāvet etmek.(8b.4)

ḳılıc uşur-: (Türk.+Türk.) Kılıç uçurmak, vermek.

ḳılıç bile-: (Türk.+Türk.) Kılıcı keskin hale getirmek.

ḳıllet: (Ar.) Azlık.(111a.9)

ḳıllet çek-: (Ar.+Türk.) Kıtlık çekmek.(111a.10)

ḳırıl-: (Türk.) Öldürülmek, yok edilmek.(3b.2)

ḳıṣṣa-i ʿarż: (Ar.+Ar.) Baştan geçenleri anlatmak, ifāde etmek.(6a.1)

ḳıssīs: (Ar.) Keşiş, papaz.(331a.1)

ḳış et-: ((Türk.) İleri sürmek, öne atmak.

kız-: (Türk.) Isınmak, yanmak.(80b.10)

kıyın- : (Türk.) İşkence yapmak.

kifāyet it-: (Ar.+Türk.) Yetmek, kāfi gelmek.(10a.3)

kīl: (Ar.) Söz, kelam.()

kilāb: (Ar.) Köpekler.(325a.11)

kīn bağla-: (Fars.+Türk.) Gizli düşmanlık yapmak.(267a.8)

kisb: (Ar.) Kazanç.(123b.6)

ḳon-: (Türk.) Kısa bir süre için bir yere yerleşmek, bir yeri yurt edinmek.(2b.4)

ḳonuḳla-: (Türk.) Misafir etmek.(54a.9)

kös: (Fars.) Savaşlarda çalınan davul.(87b.13)

kösrevī: (Türk.) Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun.(53b.9)

kucaş-: (Türk.) Kucaklaşmak.()

ḳulaġuzla-: (Türk.) Yol göstermek.(172a.6)

ḳumrī: (Fars.) Güvercinler takımından küçük kuş.(123b.7)

ḳurbān it-: (Ar.+Türk.) Gözden çıkarmak.(58b.12)

ḳuşluḳ: (Türk.) Kuşluk vakti, günün sabah ile öğle arasındaki vakti.(132b.11)

ḳuvvet-i yevm: (Ar.+Ar.) Gücün elde edildiği gün.(227b.7)

ḳuẕẕe: Ok yeleği.(217b.9)

ḳur‘a bırak-: (Ar.+Türk.) Kura çekmek.(2a.1)

ḳurenā: (Ar.) Yakınlar, bir hükümdarın yakın adamları.(241b.10)

kürsī: (Ar.) Kürsü, iskemle.

küstaḫlıġ: (Fars.+Türk.) Saygısızlık.(215b.10)

L

lābüt: 1. Lazım, gerekli. 2. Er geç, şüphesiz.

laḥẓa: (Ar.) Kısa zaman parçası, an.(17a.12)

lā-şek: (Ar.) Şekk ve şüphe yok, şüphesiz.(276a.6)

laṭīf: (Ar.) Hoş, nāzik, ince.(16a.6)

lāyıḳ ol-: (Ar.+Türk.) Uygun olmak.(52a.8)

lā-yu’ḳal: (Ar.) İdrak edemeyen, dalgın.(303a.9)

lerze: (Fars.) Titreme.(35a4)

leşker: (Fars.) Asker.(6a.3)

levm: (Ar.) Birinin yüzüne karşı kötü söz söylemek, aşağılamak.(323a.11)

leẕẕet: (Ar.) Zevk.(321a.7)

libās: (Ar.) Elbise, giyecek şey.(50b.10)

libāsgūn: (Ar.+Fars.) Bir çeşit elbise.(213b.3)

licāc: (Ar.) İnat ve düşmanlığı devam ettirmek, hasımlığı sürdürmek.(2a.1)

lillāhi: (Ar.) Allah için.(265a.3)

luʿb: (Ar.) Oyun.(332b.3)

lutf u iḥsān it-: (Ar.+Ar.+Türk.) İyilik yapmak ve bağışlamak.

M

mādām: (Ar.) Çünkü, değil mi ki.(228b.4)

mādde: (Ar.) İş, mesele, konu.(6b.12)

maʿmūr: (Ar.) Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş.(139a.13)

maġbūn ḳal-: (Ar. + Türk.) Aldanmak.(10a.1)

maġbūn et-: (Ar.+Türk.) Zarara uğratmak.(8b.5)

maġrūr: (Ar.) Aldanmış, kendini beğenen, böbürlenen, kibirli, gururlu.(7a.6)

maʿa haẕā: (Ar.) Bununla beraber.(314a.10)

maḫfī: (Ar.) Gizlenmiş, saklanmış.(193a.10)

mahrūḳāt: (Ar.) Odun, kömür, yakılacak şeyler.

maḥrūm: (Ar.) İyi ve güzel bir şeyden hissesi ve payı olmayan.(3b.11)

maḥv it-: (Ar.+Türk.) Yok etmek.(44b.10)

maḥzūn: (Ar.) Üzüntülü, gamlı, kederli.(8b.4)

maʿhūd: (Ar.) Bilinen, sözü edilen.(211b.1)

maʿşūḳ: (Ar.) Aşkla sevilen.(147a.13)

mā’ile: (Ar.) Suları deniz veya göle akan bölge.(12a.6)

maʿīşet it-: (Ar.+Türk.) Yaşamak, ömür sürmek.(159a.5)

maḳdem: (Ar.) Gelme, geliş.(318a.8)

maḳdūr: (Ar.) Allah tarafından takdir edilen, mukadder.(238a.9)

maḳhūr: (Ar.) Yenilmiş, mağlup olmuş.

maḳṣūd: (Ar.) Söylenmek, belirtilmek istenilen, kastedilen.(3b.11)

māl-ı ʿaẓīm: (Ar.+Ar.) Büyük mal.(316b.7)

māl-ı ḫülyā: (Ar.+Ar.) Hayal edilen mal.(333b.9)

māl u menāl: (Ar.+Ar.) Ele geçirilen mallar.(326b.1)

mālāmāl ḳıl-: (Fars.+Türk.) Doldurmak, dopdolu.(258b.6)

mālik it-: (Ar.+Türk.) Bir şeye sāhip olmak.(127b.8)

maʿlūm: (Ar.) Belli, öyle, şüphesiz.(30a.8)

maʿlūm ol-: **(Ar.+Türk.) Bilinmek.** .(20b.10)

maʿreke: (Ar.) Savaş meydanı, cenk yeri.(21a.7)

maṣāliḥ: (Ar.) İşler.(331b.11)

maṣlaḥat: (Ar.) İş, mesele, husus.(18a.5)

maşrıḳ: (Ar.) Güneşin doğduğu yer, gün doğusu, doğu.(57a.1)

maṭlūb: (Ar.) İstek, istenilen, aranılan şey.(12a.13)

mażarrat: (Ar.) Zarar, ziyan.(43b.9)

mażāyıḳ: Zor, güç işler.

maʿẕūr: (Ar.) Özrü bulunan.(17a.4)

mecāl vir-: (Ar.+Türk.) Güç, kuvvet vermek.(188a.10)

mecmūʿ: (Ar.) Biraraya getirilmiş, toplanmış, cem edilmiş.(12b.13)

mecrūḥ eyle-: (Ar.+Türk.) Yaralamak.(7b.7)

mecrūḥ ol-: (Ar.+Türk.) Yaralanmak.(59b.7)

medār: (Ar.) Sebep, vesile.(112b.10)

medār it-: (Ar.+Tr) Bir şeyin döneceği devredeceği yer.(57a.7)

mecellāt: (Ar.) Kitaplar.(325a.7)

mecīd ol-: (Ar.+Türk.) Yücelmek.(92a.13)

mecd: (Ar.) Büyüklük, ululuk, şan, şeref.(116a.9)

mecelle: (Ar.) Fikir topluluğu, kitap, mecmua.()

medd: (Ar.) Uzatma, çekme.(174b.1)

meded: (Ar.) Yardım.(6b.7)

mededçi: (Ar.+Tr) Yardıma, imdada yetişen kişi.(34b.1)

mehl ver-: (Ar.+ Türk.) Süre tanımak.(174a.3)

mehleke: (Ar.) Tehlikelerle dolu yer, iş,durum.(182a.12)

mehpāre: (Fars.+Fars.) Ay parçası.(209b.8)

mehyā: (Fars.) sırt.(145b.7)

mekkār: (Ar.) Hīlebāz, düzenbaz.(172a.7)

mekr: (Ar.) Hīle, aldatma.(101a.6)

melāḥat: (Ar.) Güzellik, şirinlik.(210b.3)

melālet göster-: (Ar.+Türk.) Bıkmak, usanmak, usanç duymak.(10b.1)

melāmet ol-: (Ar.+Türk.) Utanmak.(54a.13)

melīḥ: (Ar.) Güzel, şirin, sevimli.(207b.13)

melūl: (Ar.) Üzgün, mahzun.(8b.4)

melʿūne: (Ar.) Lanetlenmiş kadın.(114a.10)

memlūk: Köle.(215a.6)

menʿ it-: (Ar.+Türk.) Yasaklamak.(14a.11)

menāḳıb: (Ar.) Menkıbeler.(247a.4)

menāl: (Ar.) Ele geçirilen mal, mülk.(336a.9)

menāzil: (Ar.) Konaklama yeri, durak.

menzil: (Ar.) İki nokta arasındaki uzaklık.(29b.3)

mercū eyle-: (Ar.+Türk.) Ümit etmek, ummak.(318b.4)

merdān: (Fars.) Mertler, yiğitler.(6b.2)

merdum-zāde: (Fars.+Fars.) İnsanoğlu.(151b.5)

merfūʿ: (Ar.) Yükseltilmiş, kaldırılmış.(336a4)

merḥamet: (Ar.) Acıma.(4b.11)

merk: (Fars.) Ölüm, vefat.(250a.11)

merṣiye: (Ar.) Ağıt.(263b.12)

meṣāliḥ ḳıl-: (Ar.+Türk.) İşler yapmak, faydalar sağlamak.

meṣel: (Ar.) 1. Masal. 2. Örnek, misal, numune.(166b.7)

mesīḥ: (Ar.) Hz. İsa'nın lakabı.(45b.4)

mestūr: (Ar.) Örtülü, kapalı, gizli.(251a.4)

meşāyiḫ-i ʿArab: (Ar.+Ar.) Arap Şeyhleri.(288a.8)

meşʿūm: (Ar.) Uğursuz.(186b.6)

meşrūṭ: (Ar.) Şarta bağlı, şartlı.

meşveret it-: (Ar.+Türk.) Danışmak, fikir almak.(26b.10)

meşveretleş-: (Ar.+Türk.) Fikir alış verişi yapmak.(65a.4)

meṭālib: (Ar.) İstekler.(330b.7)

meyl it-: (Ar.+Türk.) Arzu etmek, istek duymak.(24b.9)

meẕellet: (Ar.) Alçalma, bayağılaşma durumu.(168a.8)

meẕemmet: (Ar.) Kınamak, yermek, kötülemek.(141a.7)

meẕkūr ol-: (Ar.+Türk.) Adı geçmek, zikrolunmak.(50b.5)

meẕmūm ol-: (Ar.+Türk.) Ayıplanmak, kötülenmek, kınanmak.(191a.6)

mevc: (Ar.) Dalga.(74b.1)

mevḳūf: (Ar.) Alıkonmuş.(229a.13)

mevlā: (Ar.) Sahip, mālik, efendi.(186b.9)

mevzūn: (Ar.) Kafiyeli, vezinli.(206b.9)

mıştıla-: (Türk.) Sevindirici haber vermek, müjdelemek.

miḥnet: (Ar.) Sıkıntı, zorluk, eziyet, zahmet.(3a.11)

mihr: (Ar.) Bir kızın evliliği esnasında verilmesi gereken bedel.(25a.6)

miskīn: (Ar.) Aşırı derecede tembel, uyuşuk.(50a.12)

miṣl: (Ar.) Eş, benzer, mānend.(56b.6)

mīşe: (Fars.) Meşe ağacı.(8a.1)

muʿabbir: (Ar.) Rüyā tābir eden kişi.(162a.5)

muʿānaḳa: (Ar.) Birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma.(318a.5)

muʿarrıḳ: (Ar.) Terleten, terletici.(151b.4)

muʿāvenet it-: (Ar.) Yardımda bulunmak, yardım etmek.(2a.7)

muʿayyen: (Ar.) Belli, belirli.

muʿaẕẕeb ol-: (Ar.+Türk.) Azap çekmek.

muʿazzez: (Ar.) Şeref sahibi.

muʿcizāt: (Ar.) Mucizeler.

muʿdī: (Ar.) Emanet bırakan kişi.(105a.4)

muġayyebāt: (Ar.) Beş duyu ile bilinmeyen gizli ve görünmez şeyler, haller, ilahi sırlar.(247b.10)

muġaẕẕī: (Ar.) Besleyici.(171b.6)

muḥakkem eyle-: (Ar.+Türk.) Sağlamlaştırmak,

muḫālefet it-: (Ar.+Türk.) Karşı çıkmak, karşı olmak.(15a.11)

muḥābā: (Fars.) Korku, çekinme.(221b.5)

muḥāl nesne: (Ar.+Türk.) Yapılması, gerçekleştirilmesi mümkün olmayan şeyler.(228a.9)

muḫannet: (Ar.) Korkak, kalleş, alçak.(7b.5)

muḫanneş: (Ar.) Korkak, kalleş.(94b.4)

muḥarrif: (Ar.) Sözü, yazıyı değiştiren, bozan, tahrif eden kimse.

muḫāṭara: (Ar.) Tehlikeli durum, tehlike.(323b.11)

muḥib: (Ar.) Sevgi duyan, sevgi besleyen, seven (kimse).(272b.4)

muḥīt: (Ar.) Bir kimsenin çeşitli ihtiyaçları yönünden devamlı ilişki içinde bulunduğu çevre, insan topluluğu.

muḥkem: (Ar.) Dayanıklı, güçlü.(27a.6)

muḥkem ṭut-: (Ar.+ Türk.) Sağlam, güçlü tutmak.(336a.2)

muḥniş: Mülayim, yumuşak huylu.

muḥtāc ol-: (Ar.+Türk.) Bir şeye veya kimseye ihtiyaç duymak.(47a.8)

muʿīn: (Ar.) Yardım eden, destekte bulunan.(295a.13)

muḳābele: (Ar.) Bir işin, davranışın gerektirdiği karşı davranış veya iş, karşılık.(83a.2)

muḳābil ol-: (Ar.+Türk.) Karşı karşıya gelmek.(7a.8)

muḳābil ṭut-: (Ar.+Türk.) Bir söz veya davranışa karşılık olarak yapmak, bir şeyin karşılığı olmak.(240b.10)

muḳaddem: (Ar.) Önde olan, önden giden, ileride bulunan.(11b.8)

muḳarrer ol-: (Ar.+Türk.) Kararlaştırmak.(10b.3)

muḳarreb: (Ar.) Yaklaşmış, dost kabul edilmiş (kimse), yakın.(105a.3)

muḳarrebān: (Ar.) Dostlar.(278b.9)

muḳarrib: (Ar.) Yakın duruma getiren, yaklaştıran.(84a.7)

muḳātele ḳıl-: (Ar.+Türk.) Karşılıklı vuruşmak, birbirini öldürmek, boğazlaşmak.(328b.11)

muḳayyed ol-: (Ar.+Türk.) Dikkat ve alaka ile gözetmek gözetmek, önem verip üstüne düşmek.(6b.1)

muḳīm: (Ar.) Oturan, ikāmet eden.(45b.6)

muntaẓır ol-: (Ar.+Türk.) Beklemek, gözlemek.(5b.9)

murād: (Ar.) Dilek, istek, amaç.(8b.9)

murāfaʿa: (Ar.) Mahkeme olmak, hākim huzūruna çıkmak.(157b.11)

muraṣṣaʿ: (Ar.) Kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş.(75a.10)

murġ-zār: (Fars.+Fars.) Kuş gibi inlemek, ağlamak.(327a.9)

muʿris: (Ar.) Ölümü halinde miras bırakan kişi.(14a.8)

muʿris būdı: (Ar.+Fars.) Kalan miras, değerli şeyler.(58a.11)

muṣāḥabet: (Ar) Karşılıklı sohbet.(17b.7)

musaḫḫar it-: (Ar.+Türk.) Ele geçirmek.(310b.2)

musaḫḫir it-: (Ar.+Türk.) İstenilen hale koymak, boyun eğdirmek.

muṣāḥib ol-: (Ar.+Türk.) Arkadaş, dost olmak.(6b.2)

muṣālaḥa it-: (Ar.+ Türk.) Barışmak.(182a.6)

muṣavver et-: (Ar.) Zihinde tasarlamak, düşünmek.(69b.9)

muṣayḳal: (Ar.) Cilalanmış, parlatılmış, mücella.(226b.10)

muṣliḥ: (Ar.) İyileştiren, düzelten.

mustaġrıḳ: (Ar.) Batmış, dalmış olan.(12b.13)

muṭṭaliʿ ol-: (Ar.+Türk.) Haber almak, öğrenmek.(81a.5)

muṭṭaliʿ kıl-: (Ar.+Türk.) Bilgilendirmek.

muttaṣıl: (Ar.) Devamlı.(227a.7)

muṭīʿ ol-: (Ar.+Türk.) İtaat etmek, emirlere uymak.(12b.12)

muvāfaḳat it-: (Ar.+Türk.) Uymak, kabul etmek.(45b.9)

muẓaffer ol-: (Ar.+Türk.) Zafer kazanmak.(303a.2)

müpāḥ: (Ar.) Durum öyle gerektirdiği için yapılmasında sakınca görülmeyen şey.(133b.13)

müpāriz: (Ar.) Eski savaşlarda, savaş meydanında hasmıyla teke tek döğüşen.(324a.2)

müpeddel: (Ar.) Başka bir şekle konulmuş, değiştirilmiş.(232a.8)

müpeşşir: (Ar.) Müjdeci, muştucu.(320b.6)

mücelled: (Ar.) Ciltlenmiş.

müdārā it-: (Ar.+Türk.) Kin ve düşmanlığı örtüp dost gibi davranmak.(229a.4)

müdbir: (Ar.) Talihsiz, bahtsız.

müfārıḳ: (Ar.) Ayrılan, ayrılmış olan.(190b.11)

müferriḳ: (Ar) Ayıran, tefrik eden, ayırıcı.

müfsid: (Ar.) Ara bozan, fesatçı, bozguncu.(45a.3)

muḥannet: (Ar.) Korkak, alçak, kalleş kimse.(49a.11)

müheyyā: (Ar.) Hazır, amade.(128b.11)

mükedder ol-: (Ar.+ Türk.) Kederlenmek, üzgün olmak.(14b.3)

mültebis ol-: (Ar.+Türk.) Karışık, bulanık hāle gelmek.

münevver kıl-: (Ar.+Türk.) Bilgilendirmek, aydınlatmak.(25a.5)

münteşir ol-: (Ar.+Türk.) Duyulmak.(65b.9)

müsaḫḫir: (Ar.) Emri ve hükmü altına alan, boyun eğdiren.

müsāvī: (Ar.) Birbirine eşit, denk.(58a3)

müsebbib ol-: (Ar.+Türk.) Sebep olmak, yol açmak.

müsellim: (Ar.) Teslim eden, veren.

müsellim tut-: (Ar.+ Türk.) Teslim tutmak.

müstaġraḳ kıl-: (Ar.+Türk.) Batırmak.(269b.2)

müsteḥaḳḳ: (Ar.) Hak etmiş, hak kazanmış, lāyık.

müşāvere it-: (Ar.+ Türk.) Danışmak.(319b.6)

müşerref kıl-: (Ar.+ Türk.) Şeref kazanmak.(105b.11)

mütedeyyin: (Ar.) Dinine bağlı, dindar.(246b.8)

müteceddid: (Ar.) Yenilenen, tazelenen.

mütefekkir ol-: (Ar.+Türk.) Düşünmek, tefekkür etmek.(179a.12)

müteġayyer ol-: (Ar.+ Türk.) Değişmek.(54b.9)

mütenaʿim kıl-: (Ar.+ Türk.) Nimet, bolluk ve bereket içinde yaşatmak.(316b.2)

müteveccih: (Ar.) Yönelmiş, yönelen.(2b.10)

mütemekkin ol-: (Ar.+Türk.) Yerleşmek.(301a.6)

müpeşşer: (Ar.) Müjde almış, müjdelenmiş.

müptelā ol-: (Ar.+Türk.) Bir şeye kendini kaptırmak, düşkün olmak.

mücelled-i sādise: (Ar.+Ar.) Altıncı cilt.(336b.10)

müdebbir: (Ar.) İş ve davranışlarının sonucunu inceden inceye düşünerek hareket eden, tedbirli ve ihtiyatlı davranan kimse.(411b.4)

müfāraḳat: (Ar.) Ayrılık, ayrılma.(84b.12)

müheyyā ḳıl-: (Ar.+ Türk.) Hazır etmek.(179b.10)

mühlet: (Ar.) Süre, vāde(15b.11)

mühmel: (Ar.) Kendi haline bırakılmış, boş verilmiş, önemsenmemiş, ihmal edilmiş olan.(3a.1)

mühmil: (Ar.) İhmāl eden.(181a.3)

mükedder: (Ar.) Üzgün, kederli, gamlı.(146a.3)

mükerrem: (Ar.) Saygı değer, yüce, aziz, muhterem.(169b.1)

mümerrid: (Ar.) Yüksek.(56a.5)

münāsebet: (Ar.) Yakınlık, ilgi, alaka.(17b.7)

münāsib: (Ar.) Yakışır, uygun.(37a.7)

mündell: Klavuzluk edilmiş, yol gösterilmiş.(45a.7)

münezzeh: (Ar.) Eksiklikten noksanlıktan arındırılmış olan.(167a.11)

münfaʿil: (Ar.) İnfial eden, tesir ile harekete geçen.(53a.1)

münhezim: (Ar.) Bozguna, yenilgiye uğramış, yenilmiş.(329a.7)

mürüvvet: (Ar.) İyilik ve ihsanda bulunma, cömertlik.(24b.3)

müsellaḥ: (Ar.) Silahlı.(26b.8)

müsellem: (Ar.) Doğruluğu, gerçekliği ıspatlanmış, herkes tarafından kabul edilmiş, şüphe götürmez, inkar edilemez.(23a.3)

müstaġrıḳ ol-: (Ar.+ Türk.) Bir işe dalmak.(11a.1)

müstaḥaḳ ol-: (Ar.+Türk.) Hak etmek, lāyık olmak.

müstemiʿ: (Ar.) Dinleyen, kulak veren.(335a.1)

müşābih: (Ar.) Benzer.

müşāhede it-: (Ar.+Türk.) Gözlemlemek.(7b.4)

müşekkel: (Ar.) Bir şekle konulmuş: şekil, sūret verilmiş.(14b.2)

müşkil: (Ar.) Zor, güç, çetin.(3b.3)

müştāḳ: (Ar.) Şiddetle arzu çeken, özleyen, gönülden isteyen.(118b.9)

müşterik: (Ar.) Ortak.(48a.7)

müteʿalliḳ ol-: (Ar.+Türk.) Alākadar olmak.(91a.9)

müteḫayyel: (Ar.) Hayalde canlandırılan, tahayyül edilen.

müteḥayyir: (Ar.) Şaşmış, şaşırmış, hayrete düşmüş.(31a.1)

müteveccih ol-: (Ar.+ Türk.) Birine yakınlık ve sevgi duymak.(2b.10)

müvecceh: (Ar.) Mākul, münāsip, uygun.(25b.7)

müyesser ol-: (Ar.+Türk.) Nasip olmak.(38a.9)

müyesser eyle-: (Ar.+ Türk.) Nasip eylemek.(5b.10)

müżāyaḳa ḳıl-: (Ar.+Türk.) Yokluk oluşturmak.

müzeyyen it-: (Ar.+Türk.) Süslemek, bezemek.(50b.10)

N

nā-bekār: (Fars.) İşe yaramaz, haylaz.

nāgāh: (Fars.+Fars.) Ansızın, birdenbire.(4a.13)

nāgehān: (Fars.) Ansızın, birden bire.(11a.12)

naḥīf: (Ar.) Zayıf, çelimsiz.(10a.4)

naḫs: (Ar.) Zayıflama.()

nāçār ol-: (Fars.+Türk.) Çāresiz olmak.(4a.8)

nā'ib: (Ar.) Vekil.()

nakes: (Fars.) Alçak, bayağı.

naḳara: (Türk.) Davul.(4a.13)

nāme: (Fars.) Mektup.(14a.7)

naʿm: (Ar.) Nimetler.

nā-resīde: (Fars.+Fars.) Oğlancık, olgunlaşmamış.(152a.1)

nār-ı nūr ḥaḳḳı: (Fars.+Ar.) Ateş ve ışık hakkı.(75b.8)

naṣīb: (Ar.) Allahın bir kimseye tāyin ve kısmet ettiği şey, tālih, baht.(121b.8)

naṣīḥat: (Ar.) Öğüt.(43a.1)

naẓar it-: (Ar.+Türk.) Bakmak.(4b.2)

naẓīr: (Ar.) Benzer, eş.(17a.6)

naẓīrī: (Ar.) Benzeri.(110b.5)

neʿam: (Ar.) Evet.(329a.8)

necāṣet: (Ar.) Dinen pis sayılan, pislik.

necid ol-: (Ar.+Türk.) Kahraman, bahadır olmak.

necis: (Ar.) Pıs, murdar.(104a.1)

nedāmet: (Ar.) Pişman olma, pişmanlık.(322a.2)

ne ḥācet: (Türk.+Ar.) Gerek yok, gereksiz.(10b.10)

nehār: (Ar.) Gündüz, gün.

nekes: (Fars.) Cimri, eli sıkı.(111a.4)

nem varsa: (Türk.+Türk.) Neyim varsa.(265a.4)

ne miḳdār: (Türk.+Fars.) Ne kadar.(76a.12)

neseb: (Ar.) Soy.(2b.8)

nevbet: (Ar.) nöbet.(9a.10)

nevmīd: (Fars.) Ümitsiz.(233b.7)

neẕir: (Ar.) Adak.(169a.7)

neẕr olın-: (Ar.+Türk.) Şarta bağlı olunmak, adak adanmak.(169b.5)

nıṣf: (Ar.) yarı, yarım.(157b.8)

nıṣf-ı nehār: (Ar.+Ar.) Gün yarısı.(333a.2)

niʿam: (Ar.) Nimetler.(319a.5)

nice idelüm: (Türk.+Türk.) Ne yapalım.(309a.7)

niṣār: (Ar.) Saçma, saçılma, serpme.(206a.2)

nisbet it-: (Ar.+Türk.) Kıyaslamak.(110b.1)

nişeste-cāde: (Fars.) Oturan.(179a.3)

niteki: (Türk.) Gerçekten, hakīkaten, nasıl ki.(4b.8)

niyyet: (Ar.) Bir şeyi yapmayı planlama veya bir şey yapmaya karar verme.(99a.1)

nizāʿ: (Ar.) Çekişme, ihtilaf, kavga, anlaşmazlık.(2a.3)

nuḥūset: (Ar.) Uğursuzluk.

nuṣret: (Ar.) Yardım, Allah'ın yardımı.(78a.5)

nüdemā: (Ar.) Nedimler, yakın dostlar.(103b.1)

O

od: (Türk.) Ateş.(3a.10)

ogrı: (Türk.) Hırsız.

ogrıl-: (Türk.) Hırsızlık yapmak, çalmak.

on-: (Türk.) Daha iyi bir duruma gelmek, mutlu olmak, ferahlamak.(3a.3)

oñal-: (Türk.) İyileşmek, düzelmek.(233b.3)

oñar-: (Türk.) Yardım etmek.(311a.5)

otaġ: (Türk.) Geniş, süslü çadır.(279a.1)

oz-: (Türk.) İndirmek.(151a.3)

Ö

öñdin: (Türk.) Önceki, önce.(33b.7)

öñegülik: (Türk.) İnatçılık.

öküş: (Türk.) çok.(71b.8)

ʿömrinün defterini dür-: (Ar.+Fars.+Türk.) Birini öldürmek.

örge: (Türk.) Motif, süsleme.(150b.10)

ötürü: (Türk.) Bir sebepten dolayı.(5b.1)

öyle: (Türk.) Öğle vakti.(3a.11)

öykün-: (Türk.) Taklit etmek.(142a.1)

özi göyün-: (Türk.+Türk.) Üzülmek, alınmak.(73a.7)

P

panbuḳ: (Türk.) Pamuk.(24b.2)

pāre pāre it-: (FARS.+Fars.+Türk.) Parçalara ayırmak.(85b.1)

pāsbān: (Fars.) Gece bekçisi, bekçi, gözetici.(22b.3)

pāymāl: (Fars.+Fars.) Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş.(60b.8)

pehlüvān: (Fars.) Yiğit, güreşçi.(230b.11)

perākende: (Fars.) Birbirinden ayrı, dağınık.(16b.2)

perdaḫt it-: (Fars.+Türk.) Cilalamak, parlatmak.(31a.6)

perīşān ol-: (Fars.+Türk.) Acınacak durumda, zavallı olmak.(67b.9)

pes: (Fars.) Yeterli kāfī.(3a.3)

pesīn: (Fars.) En son, sonuncu.(234b.5)

peşkeş ver-: (Fars.+Türk.) Hediye, armağan vermek.(205a.2)

peyk: (Fars.) Haberci.(166a.11)

pīl: (Fars.) Fil.(304a.1)

pīr: (Fars.) Yaşlı, ihtiyar kimse.(5a.13)

pīşe it-: (Fars.+Türk.) Sanat, meslek,iş.(304a.4)

pīşkeş: (Fars.) Hediye, armağan.(332b.10)

pūlād: (Fars.) Çelik.(282a.10)

pürḫūn: (Fars.) Kan dolu.(12b.2)

R

raġbeti ol-: (Ar.) İsteği olmak.(122b.5)

raḥm it-: (Ar.+Türk.) Merhamet etmek.(213a.8)

raḫt: (Fars.) Yola çıkarken alınan eşya, yol malzemesi.(173a.13)

rāḥat-i rūḥī: (Ar.+Ar.) Ruhen rahat olmak.(211b.6)

rā'iḥa: (Ar.) Güzel koku.()

raḳīḳ: (Ar.) Merhametli.(167a.2)

rāst it-: (Fars.+Türk.) Rastlamak.(6a.12)

rāvī eyt-: (Ar. + Türk.) Rivāyet etmek, anlatmak, nakletmek.(6b.4)

rāy: (Ar.) Fikir.(63b.8)

refᶜ : (Ar.) Yükselme.(226b.8)

re'y: (Ar.) Fikir, düşünce.(327a.3)

remīm: (Ar.) Çürümüş.(185a.5)

remz: (Ar.) Merāmı üstü kapalı bir şekilde anlatma, īmā.(63a.7)

revā ol-: (Fars. + Türk.) Uyggun, yerinde, münāsip.(2b.9)

revān ol-: (Fars.+Tr) Yola koyulmak, gitmek.(3a.3)

rızḳ: (Ar.) Yiyecek, içecek şeyler, azık.(4b.8)

riʿāyet et-: (Ar.+Türk.) Saygı, sayma, ītibar.(33a.9)

ricā: (Ar.) Dilek, istek.(229a.13)

ricācı: (Ar.) Bir kimse adına ricāda bulunan, onun adına bir şey isteyen kimse.

rivāyet it-: (Ar.+Türk.) Anlatmak, nakletmek.(6a.13)

rūzī ḳıl-: (Fr+Türk.) Nasip olmak, kader, kısmet.(236b.8)

rücūʿ it-: (Ar.+Türk.) Sözünden caymak.(327a.3)

rüsvāy: (Fars.) Rezil, kepāze kimse.(25a.10)

S

saʿādet: (Ar.) Mutluluk, bahtiyarlık.(3b.10)

sādāt: (Ar.) Büyük ve yüce kimseler, ileri gelenler, beyler.(243b.13)

ṣaʿb: Zor, güç, çetin.(2b.12)

ṣad: (Fars.) Yüz.(68b.9)

ṣādıḳ ol-: (Ar.+Türk.) Dostluğa bağlı, vefalı olmak.

saʿd: (Ar.) Kutluluk, bahtiyarlık.(4b.4)

saġal-: (Türk.) Sağlığa kavuşmak, iyileşmek, şifa bulmak.

saġıl-: (Türk.) Akmak, çözülmek.

saġucı: (Türk.) Ağıtçı.(317a.3)

ṣāḥib-i devlet: (Ar.+Ar.) Devlet sahibi.(273a.9)

ṣāḥib-i saʿādet: (Ar.+Ar.) Mutluluk sahibi.(320b.2)

ṣāḥib-i kemāl: (Ar.+Ar.) Büyüklük sahibi.(307a.8)

ṣaḥīḥ: (Ar.) Gerçek, doğru(110b.1)

saḫt ol-: (Fars.+Türk.) Hiddetlenmek, öfkelenmek.(2a.3)

sā'iḳa: (Ar.) Yıldırım.

sā'il: (Ar.) Dilenen, dilenci kimse.

sākit: (Ar.) Ses çıkarmayan, konuşmayan.(281b.9)

sākit ol-: (Ar.+Türk.) Sakin olmak.

ṣalāḥ: (Ar.) Düzelme, iyileşme.(55a.4)

ṣalīb: (Ar.) Haç.(324a.6)

ṣataş-: (Türk.) Denk gelmek, rast gelmek.(3b.6)

ṣavāb budur ki: (Ar.+Türk.) Doğru olan budur ki.(234b.2)

ṣavāb gör-: (Ar.+Türk.) Uygun görmek.(65a.1)

ṣavāb-ı tedbīr: (Ar.+Ar.) Tedbirin doğrusu.(9a.1)

ṣavb: (Ar.) Cihet, yön, taraf.

ṣavmaʿa: (Ar.) Tapınak.(331a.4)

ṣayb-ı perākende: (Ar.+Fars.) Dağınık, aralıklı.(333b.1)

ṣayd eyle-: (Ar.+Türk.) Ava çıkmak.(319b.7)

sāyis: (Ar.) Seyis.(59b.13)

saʿy it-: (Ar.+Türk.) Çalışmak, çabalamak, emek vermek.(319b.7)

ṣayr et-: (Ar.+Türk.) Yürütmek.(5a.3)

ṣayru: (Türk.) Hasta.(79a.10)

sāz u seleb: (Fars.+Ar.) Savaş için çeşitli silahlar, müzik takımları vs.(261a.3)

segirdeş-: (Türk.) Koşuşturmak.(35a.2)

seḫā: (Ar.) Cömertlik.(141b.13)

seḫāvet: (Ar.) El açıklığı, cömertlik.(116a.4)

sehil: (Ar.) Kolay.(119a.9)

selāmet ḳıl-: (Ar.+Türk.) Tehlikeden uzak olmak, güvven içinde olmak.(14b.4)

seleb: (Ar.) Birinden zorla alınan eşya, elbise,silah vs.(255b.7)

semʿān ve ṭāʿaten: (Ar.+Ar.) Baş üstüne, emredersiniz.(10a.10)

semüz: (Türk.) Etli, yağlı, şişman.(127a.11)

ṣenā' it-: (Ar.+Türk.) Övmek.

ṣerā: (Ar.) Toprak, yeryüzü.

serāsīme: (Fars.) Sersem, şaşkın bir şekilde.

sergerdān: (Fars.+Fars.) Başı dönen, şaşırmış, sersemlemiş bir durumda olan kimse.(9a.8)

sergüzeşt: (Fars.+Fars.) Mācerā, serüven.(8b.1)

sernigūn: (Fars.+Fars.) Baş aşağı, tepe taklak.

serzeniş: (Fars.) Başa kakma, sitem.(9a.13)

server: (Fars.) Başkan, reis.(127a.11)

setil: (Türk.) Su kabı, kova.(95b.11)

settār: (Ar.) Kulların kusurlarını örten, bağışlayan.

ṣevāb: (Ar.) İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükāfat.

ṣı-: (Türk.) Yenmek, mağlup etmek.

ṣıdḳ: (Ar.) Doğruluk.(168b.9)

sıġıt: (Türk.) Utanma, ayıp.()

ṣın-: (Türk.) 1. Yenilmek.

ṣınan-: (Türk.) Denenmek, tecrüpe edilmek, sınavdan geçmek.(7a.10)

ṣınāʿat: (Ar.) Zanāat, meslek, iş.(15a.1)

ṣınġun: (Türk.) Yaralı, yenik, bozguna uğramış.(12b.1)

siʿd: Yaşlı keçi, aslan, kurt.()

ṣimār: (Ar.) Meyveler, yemişler.(151a.4)

sīmīn-sāḳ: (Fars. +Fars.) 1.Gümüşten. 2. Beyaz tenli.(103b.2)

sīret: (Ar.) Bir kimsenin karakterinin, davranışının, ahlākının yansıması.(149a.10)

ṣoġul-: (Türk.) Suyu çekilip tükenmek, bitmek,kurumak.(3a.12)

söyin-: (Türk.) Sönmek.(67a.1)

sözü kulağa koyma-: (Türk.+Türk.+Türk.) Söyleneni dinlememek.

ṣupḥ-ı ṣādıḳ: (Ar.+Ar.) Güneşin doğuşuna kadar olan ikinci fecir.(238a.11)

ṣufūf: (Ar.) Sıralar, saflar.

ṣufūf-tertīb: (Ar.+Türk.) Safların düzeni.(329b.2)

ṣulan-: (Türk.) Su içmek, su ihtiyacını karşılamak.168b.12

ṣūret: (Ar.) Dış görünüş.(8b.5)

sū-i ẓann eyle-: (Ar.+Ar.) Kötü şüpheye düşmek.(318a.13)

suya ḳan-: (Türk.+Türk.) Suya doymak.

sū: (Fars.) Taraf, yön.

sū-ḥasbī: (Fars.+Türk.) Bu sebeple.(146a.3)

sūr: (Ar.) Yüksek duvar.(279b.12)

sücūd it-: (Ar.+Türk.) Secde etmek.(243a.7)

süheyl: (Ar.) Yıldız.(258b.5)

sünnet-i ḳabīḥa kıl-: (Ar.+Ar.+Türk.) Çirkin, uygunsuz durumlara baş vurmak.

süñü: (Türk.) Mızrak ve tüfek ucuna takılan kılıcı andıran büyük bıçak.(4b.3)

süñük: (Türk.) Kemik.(245b.1)

sürūr: (Ar.) Sevinç.(326b.12)

süst ol-: (Fars.+Türk.) Zayıflamak, gevşemek, güçsüzleşmek.(13b.8)

Ş

şād ol-: (Fars.+Türk.) Sevinmek, mutlu olmak.(4a.4)

şād u feraḥ ol: (Ar.+Ar.+Türk.) Sevinmek.

şāhid: (Ar.) Bir şeyin olduğu yerde bulunup olanları görmek.(37a.13)

şaḳḳ it-: (Ar.+Türk.) Yarmak, yarılmak.(246b.7)

şākir: (Ar.) Şükreden kimse.119a.10

şamāta: (Ar.) Gürültü, patırtı.(3b.9)

şarḳ: (Ar.) Doğu.(278b.12)

şebḫūn it-: (Fars.+Fr+Türk.) Gece baskını yapmak.(59b.9)

şeb-rū: (Fars.+Fars.) Gecenin yüzü.(181b.12)

şecāʿat: (Ar.) Cesaret.(234a.8)

şefāʿat: (Ar.)Bir suçun bağışlanması için veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olmak.(9a.2)

şeġāl: (Fars.) Çakal.

şekk: (Ar.) Şüphe.(276a.5)

şekāvet: (Ar.) Eşkiyalık, yan kesicilik, haydutluk.

şerḥ it-: (Ar.+Türk.) Açıklamak.(120a.4)

şerr: (Ar.) Kötü.(13b.13)

şerḥ eyle-: (Ar.+Türk.) Anlatmak, açıklamak.(17b.4)

şerīk: (Ar.) Ortak.(47a.2)

şerm-sar: (Fars.) Utanma hali, utangaç.(9b.5)

şibh: (Ar.) Benzeme, benzeyiş.(165b.9)

şikestlik: (Fars.+Türk.) Kırılma, incinme.(89b.11)

şücāʿ: (Ar.) Cesur, yiğit.(317b.13)

şikem: (Fars.) Boğazına düşkün, boğazından başka şey düşünmeyen kimse.

şikestelik: (Fars.+Türk.) Kıgınlık.(285a.1)

şiʿr u şināsː (Ar.+ Türk.) Şiir bilen, anlayan, tanıyan.(206b.7)

şirk: (Ar.) Allah'a eş ve ortak koşmak.(167a.11)

şuʿā: (Ar.) Işın.(42a.13)

şūm: (Ar.) Uğursuz, meş'um.(3b.10)

şūr: (Fars.) Karışıklık, gürültü, kavga, fitne.(185b.4)

şürūʿ ol-: (Ar.+Türk.) Başlamak

T

taʿaccüp it-: (Ar.+Türk.) Şaşırmak, hayret etmek.(16a.9)

taʿaddī it-: (Ar.+Türk.) Birinin hakkına tecavüz etmek, saldırmak.

taʿalluḳāt: (Ar.) Akrabalar, yakınlar.(5b.12)

taʿām: (Ar.) Yemek, aş.(211a.8)

taʿaṣṣup: (Ar.) Bir kimseye veya bir şeye karşı taraftarlık gösterme, taraf tutma.(295b.2)

taʿaşşuḳ: (Ar.) Aşık olma, gönül verme.(317b.9)

tābiʿ: (Ar.) Birinin emri altında olan. (223a.13)

ṭabīʿī: (Ar.) Doğal, alışılmış olan.(208b.8)

tāc: (Fars.) Taç.(87a.9)

tafṣīl: (Ar.) Bir şeyi bütün ayrıntılarıyla açıklamak.(317a.4)

ṭāife: (Ar.) Kabile.(13a.11)

taġyīr it-: (Ar.+Türk.) Değiştirmek.(114b.8)

taḥammül: (Ar.) Zor şeylere dayanma gücü, ses çıkarmadan katlanmak.(11a.12)

taḥsīn it-: (Ar.+Türk.) Güzel bulmak, taktir etmek, övmek.(24a.3)

taḥassür: (Ar.) Hasret çekmek.(174b.7)

taḥḳīḳ bil-: (Ar.+Türk.) Bir şeyin doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturmak.(55b.12)

taḥniyye: (Ar.) Öğütme ile ilgili.

taḥrīr it-: (Ar.Türk.) Köle azad etmek.

ṭā'ife: (Ar.) Kabile, kavim.(4b.3)

taḳ ol-: (Türk.+ Türk.) İhtiyaç olmak.

ṭāk ḳıl-: (Ar.+ Türk.) Kusur bulmak, ayıplamak.(97a.8)

taḳaddum: (Ar.) İleri geçme.

taḳarrup eyle-: (Ar.+Türk.) Yaklaşmak, yakınlaşmak.

taḳdīr: (Ar.) 1. Beğenme, (4b.9)

2. Allah'ın olmasını istediği şeyler.

taḳrīr eyle-: (Ar.+Türk.) Sözle anlatmak, ifāde ve beyan etmek.(17b.2)

taḳrīr it-: (Ar.+Türk.) Anlatmak, beyān etmek.(115b.5)

taḳṣīr: (Ar.) Kusur.(20b.4)

taḳṣīrlik it-: (Ar.+Türk.) Kusur etmek.

ṭalan: (Türk.) Yağma, çapul.

ṭāliʿ: (Ar.) 1. Doğan, tulū eden. 2. Baht, talih.(61b.1)

ṭamaʿ it-: (Ar.+Türk.) Aç gözlülük etmek.(15a.10)

tamaġ: (Türk.) Damak.

tamām ol-: (Ar.+Türk.) Tamamlanmak, bitmek, tükenmek. (3a.4)

ṭaʿn eyle-: (Ar.+Türk.) Kınamak, ayıplamak.(15b.10)

ṭanış-: (Türk.) Danışmak, fikir alış verişinde bulunmak.(4b.10)

tār: (Fars.) Karanlık.

tāraş: (Fars.) Yağma, talan.

ṭaraf: (Ar.) Yer, yöre.(12a.4)

tārāc ḳıl-: (Fars.+ Türk.) Yağma, çapul yapmak.(329a.4)

ṭarīḳ: (Ar.) Tākip edilen yol, usūl.(14b.12)

tārmār: (Fars.) Perişan, darmadağınık.284a.5

tārmār it-: (Ar.+Türk.) Dağıtmak.(306b .13)

ṭarṭaġan: Dağınık, darmadağın olma.

ṭavāf it-: (Ar.+Türk.) Etrafında dolaşmak.(244b.11)

ṭavīl: (Ar.) Uzun.(329a.6)

tavṣīf it-: (Arr.+Türk.) Vasıflandırmak.

ṭayak: (Türk.) Hikāye, anlatı.(110b.13)

tażarruʿ it-: (Ar.) Yalvarmak, yakarmak.(164b.8)

tāzī: (Fars.) Arap, Arap kavmine mensup.

taʿẓīm ol-: (Ar.+Türk.) Büyük, ulu saymak.87b.9

taʿẓīm it-: (Ar.+Türk.) Hürmet etmek, saygı göstermek.(54b.4)

taʿẓīmāt: (Ar.) Hürmetler, saygılar.(319a.6)

teʿālā: (Ar.) Şanı yüce olsun.(4a.2)

teber: (Fars.) Savaş savunma silahı, balta.(190a.6)

teberrük vir-: (Ar.+Türk.) Saadet, ugur, bolluk vermek.(25b.8)

tecdīd-i ʿahd: (Ar.) Yemini yenilenme.(320b.12)

tecemmuʿ: (Ar.) Toplanma, yığılma.(6b.7)

tecemmülāt: (Ar.) Eşya.(316b.11)

tecdīd it-: (Ar.+Fars.) Yenilemek.(249b.10)

tecellī: (Ar.) Belirme, görünme.(270b.4)

teʿcīl git-: (Ar.+Türk.)Gecikmek.(256a.10)

teʾdīb it-: (Ar.+Türk.) Terbiye etmek.

tedevvür: (Ar.) Dönme, dönüş.

teʾessüf it-: (Ar.+ Türk.) Üzülmek, esef etmek.(307a.13)

teferruʿ: (Ar.) 1. Dal budak salma, bir çok kısma ayrılma. 2. Bir kavmin en şerefli kadını ile evlenmek.

teferrücgāh: (Ar.) Gezinti yeri.(207b.7)

teferrüc it-: (Ar.+Türk.) Açılmak, rahatlamak.(8a.5)

teferrüclen-: (Ar.+Türk.) Ferahlamak, gamı gitmek.(151a.6)

tehī: (Ar.) boş.(320b.9)

teʾẖīr: (Ar.) Erteleme.()

tehniye-i veled: (Ar.+Ar.) Çocuğun kutlanması.(321b.2)

tekellüf it-: (Ar.+Türk.) Güçlüğe, zahmetli bir işe katlanmak.(150a.3)

telef ol-: (Ar.+Türk.) Zāyī omak, yok olmak.(3a.12)

telẖ ol-: (Ar.+Türk.) Acı, kötü olmak.()

terġīb eyle-: (Ar.+Türk.) İsteklendirmek.(320a.6)

terʿīb: (Ar.) Korkutma.()

teseffül eyle-: (Ar.+Türk.) Aşağı inmek, alçalmak.

teşvīş: (Ar.) Karıştırma, karma karışık etme.(3a.4)

teşvīşlen-: (Ar+Türk.) Karıştırmak, karma karışık etmek.(9a.10)

teşvīşi yıkıl-: (Ar.+Türk.) Sıkıntıyı bitirmek.

tevaḳḳuf: (Ar.) Bekleme, durma.(234a.1)

tevārīẖ: (Ar.) tarihler.

tertīb eyle-: (Ar. +Türk.) Dizmek, sıralamak, düzene koymak.(319a.4)

tevḥīd it-: (Ar.+Türk.) Birkaç şeyi biraraya getirip bir yapma, birleştirme.(246b.7)

teymā: Sahra, çöl.(296a.4)

tez-: (Türk.) Kaçmak.

tezvīr it-: (Ar.+Türk.) Arabozuculuk yapmak.(320a.3)

tezyīn eyle-: (Ar.+Türk.) Süslemek, süslenmek.(320b.6)

ṭın: (Türk.) Can, ruh, nefes.(128a.10)

ṭınāb: (Ar.) Çadırı kazığa bağlayan ip.(316b.8)

tiryāḳ: (Ar.) Panzehir, macun.(199a.2)

tīz: (Fars.) Çabuk, hızlı.(6b.10)

tīz ol-: (Fars.+Türk.) Çabuk, hızlı olmak.(14a.7)

toprağa dök-: (Türk.+Türk.) Öldürmek.

ṭopuḳla-: (Türk.) Ayakla topuğa vurmak.(104a.10)

ṭoru ḳalk-: (Türk.+Türk.) Yükselmek, ayağa kalkmak.

toz-: (Türk.) Toz halinde savrulmak.

töhmet it-: (Ar.+Türk.) Suçlamak, suçlanmak.(186b.4)

ṭulūʿ it-: (Ar.+Türk.) Doğmak.(318a.9)

ṭurfe vāḳʿa: (Ar.+Ar.) Görülmemiş olay, nadir.(191b.13)

ṭurḳur-: (Türk.) Kaldırmak, dikmek, yapmak.(57b.11)

ṭuruş-: (Türk.) Savaşmak.(15b.12)

ṭuş: (Türk.) (1) Bir şeyin karşısı, karşı.(317a.12)

(2) Denk, benzer.

tuşlaş-: (Türk.+Türk.) Karşılaşmak.

tuş ol-: (Türk.+Türk.)1.Güreşte rakībīn iki omzunun aynı anda yere değmesiyle meydana gelen yenilgi.

tuş gel-: (Türk.+Türk.) Rastlamak, denk gelmek.(5a.8)

ṭutsaḳ: (Türk.) Esir.(35a.13)

ṭutu ol-: (Türk.+Türk.) Esir olmak.(101a.8)

tüvān: (Fars.) Güç, kuvvet.(166a.11)

ṭuyūr: (Ar.) Kuşlar.(319a.5)

tuzaġ: (Türk.) Birini veya bir topluluğu güç duruma düşürmek için kurulan düzen.

U

ʿūd: (Ar.) 1. Odun, ağaç. 2. Öd ağacı.

uġrı: (Türk.) Hırsız, yol kesen.(150b.6)

uġrıla-: (Türk.+Türk.) At çalmak.(150a.9)

uftāde: (Fars.) Düşmüş, düşkün.(9a.8)

ʿuḳāb: (Ar.) Kartal.(130b.2)

ʿuḳūl: (Ar.) Akıllar.(259b.3)

ʿuḳūl-ı muḥayyir: (Ar.+Ar.) Akıllara şaşkınlık veren.

ʿulemā: (Ar.) Alimler.(288a.8)

umūr: (Ar.) İşler.(226b.10)

utun: (Türk.) Değersiz, alçak.

uş: (Türk.) Şimdi, işte.

uşan-: (Türk.) Kırılmak, parçalanmak, dağılmak, toz haline gelmek.(201b.7)

uşur-: (Türk.) Uçurmak.(7b.6)

uvan-: (Türk.) Parçalanmak.(311a.10)

uz it-: (Türk.+Türk.) Uzatmak.

Ü

üleşdür-: (Türk.) Paylaştırmak.(118a.2)

üş-: (Türk.) Hep birden bir yerde toplanmak, çevresine yığılmak, üşüşmek.

üşen-: (Türk.) Çekinmek.(34b.10)

üzengü: (Türk.) Ata binmek için kullanılan madeni halka.(104b.13)

V

vācib: (Ar.) Yapılması gerekli olan terkedilmesi cāiz olmayan husus.(123a.5)

vāfir: (Ar) Çok, bol.(83a.13)

vaḥşī: (Ar.) Gaddar, merhametsiz.(255a.6)

vāḳiʿ ol-: (Ar. + Türk.) Olmak, meydana gelmek.(186b.4)

vaḳʿa: (Ar.) Olan, vukū bulan, ortaya çıkan her türlü durum, olay, hādise.(43a.13)

vaḳʿa-i ʿadāvet: (Ar.+Ar.) Düşmanlık olayları.

v'Allāh ü'l-ʿaẓīm: (Ar.+Ar) Yanlışım varsa Allah'a sığınırım, Allaha yemin olsun.(4a.6)

vaḳtā ki: (Fars.) Ne vakit ki.(246b.3)

varṭa: (Ar.) Uçurum, kuyu gibi derin yer, çukur.(233b.3)

vaṣf et-: (Ar.+Türk.) 1. Bir şeyin veya kimsenin durumunu, sıfatlarını, ve niteliklerini sayarak tārif etmek.(59a.8)

2. Övmek.

vāṣıl ol-: (Ar.+Türk.) Ulaşmak, kavuşmak.(229a.12)

vaṣiyyet it-: (Ar.+Türk.) Bir kimsenin sözlü veya yazılı ölümünün ardından bir şeyler yapılmasını istemek.(239b.1)

vāz gel-: (Fars.+Türk.) Yapılmakta olunan birşeyi sonrasında yapmamak, vaz geçmek.(311a.7)

veblūs: (Ar.) Artı, ilaveten.

vechile: (Ar.) Sebeple, vesileyle.(172a.1)

veche: (Ar.)Yüz, surat.(2a.1)

vedāʿ laş-: (Ar.+Türk.) Ayrılırken esenleşmek.(3b.8)

vedūd: (Ar.) Kullarını çok seven, onları lutfa, ihsana garkeden; Sevilmeye layık ve müstehak yalnız kendisi olan.(174b.12)

vehm: (Ar.) Gerçekte olmayan varmış gibi sanılan, tasarlanan düşünce, zan.(179b.4)

vehme var-: (Ar.+Türk.) Bir sonuca ulaşmak.(226a.8)

veledī: (Ar.) Çocuk.(62a.1)

veled-i zinā: (Ar.+Ar.) Evlilik dışı doğan çocuk.(21a.1)

veledü'l-cārīye: (Ar.+Ar.) Çariye çocuğu.(146a.1)

velī: (Fars.) Ama, fakat, lakin.(4a.2)

velīkin: (Ar.+Fars.) Ama, fakat, lakin.(147a.9)

vesvese: (Ar.) Huzursuzluk veren şey, kuruntu.(40b.9)

veyāḫūd: (Ar.+Fars.+Fars.) Veya, yāhut.(238a.2)

veylküm: (Ar.) Yazıklar olsun.(195b.11)

vezīr: (Ar.) Devlet işlerini yönetmekle yükümlü, lidere yardımcı kişi.(286a.8)

vilāyet: (Ar.) İl.(312a.10)

viṣāl: (Ar.) Sevdiğine kavuşma, vuslat.(121a.2)

vuḥūş: (Ar.) Yabani hayvanlar.()

vücūda gel-: (Ar.+Türk.) Doğmak.(320b.3)

Y

yābān: (Fars.) Çöl.(227b.8)

yābāna at-: (Fars.+Türk.) Uzağa atmak.(105a.7)

yād it-: (Fars.+Türk.) Anmak, hatırlamak.

yāġmā: (Fars.) Zor kullanarak karşısındaki şeyleri alıp kaçma, talan.

yāġmācı: (Fars.+Türk.) Yağma yapan kişi.(123b.8)

yaʿḳel: (Ar.) Akılsız.(58b.9)

yaḳīn: (Ar.) Bir şeyi şüphesiz, doğru bilme.(230a.13)

yalab: (Türk.) 1. Parıltı. 2. Hızlı, çabuk.(53b.9)

yalak: (Türk.) Küçük çeşme, pınar.(94b.8)

yalaklan-: (Türk.) Yanmak.(7a.9)

yalman: (Türk.) Okun keskin kısmı.(233b.13)

yaman-: (Türk.) Bir kimseye yük olmak.(237b.1)

yas eyle-: (Türk.+Türk.) Yas tutmaya karar vermek.(317a4)

yap yap : (Türk.) Yavaş, yavaş, usul usul.(4a.3)

yarak: (Türk.) Silah.(163b.6)

yaraḳlan-: (Tp.) Silahlanmak.(58a.7)

yaraġa gir-: (Türk.+Türk.) Silahlanmak.(335a.11)

yaşdaş: (Türk.) Aynı yaşta olan.(208a.9)

yardumı deg-: (Türk.+Türk.) Bir işe, olaya katkısı bulunmak.(247b.6)

yatlu: (Türk.) Yabancı kimse.(38a.8)

yāvı: (Fars.) Kaybolmuş, zāyi, kayıp.

yāvı ḳıl-: (Fars.+Türk.) Yitirmek, kaybetmek.(8a.13)

yayaḳ: (Tr) Yürüyerek gitme.(8b.3)

yażı: (Türk.) Kader.(228b.7)

yebāb ol-: (Ar.+Türk.) Harap, yıkık olmak.(32a.12)

yed-: (Türk.) Çekerek peşinden götürmek, yedeğine götürmek.(7a.8)

yegin-: (Türk.) Bir eylem yapmaya davranmak.

yegrek: (Türk.) Daha üstün tutulan, tercih edilen.(73b.7)

yetīme: (Ar.) Yetim kız çocuğu.(249b.9)

yenide-: (Türk.) Yenilemek, değiştirmek.(23a.13)

yığıl-: (Türk.) Birikmek, toplanmak.(11b.10)

yig ol-: (Türk.+Türk.) Daha iyi, daha üstün olmak.(8a.1)

yuf: Yazıklar olsun.(81a.13)

yulaḳlan-: (Türk.) Çoğalmak.()

yumsız: (Türk.+Türk.) Uğursuz.

yumsız perī: (Türk.+Fars.) Uğrsuz peri.

yuñ-: (Türk.) Yıkanıp temizlenmek.(141b.9)

yügrüş-: (Türk.) Koşuşmak.()

yükün-: (Türk.) Önünde eğilmek, diz çökmek, baş eğmek.(123b.1)

Yüzden yüz döndürme-: (Türk.+Türk.+Türk.) Kimseden korkmamak.(2a.11)

Z

żaʿf: (Ar.) Zayıflık, kuvvetsizlik.(324b.9)

zaḫm : (Fars.) Yara.(105a.11)

zaḫm irişdür-: (Fars.+Türk.) Yaralamak.(7b.7)

ẓāhir: (Ar.) Açık, ortada.(228b.7)

ẓāhir ol-: (Ar.+Türk.) Ortaya çıkmak.(78a.5)

zāil ol-: (Ar.+ Türk.) Yok olmak, ortadan kalkmak.(74b.4)

żaʿīf it-: (Ar.+Türk.) Güçzüz, kuvvetsiz hale getirmek.(24a.10)

żāmin ol-: (Ar.+Türk.) Tazmin etmek, kefil olmak.(248b.4)

ẓann it-: (Ar.+Türk.) Sanmak.(243a.6)

zāniye: (Ar.) Zina eden kadın.(174b.10)

zār it-: (Ar.+Türk.) Ağlamak, inlemek.(335b.12)

zarılıḳ: (Türk.) Yoksulluk, yoksunluk, güçsüzlük.(177a.4)

żarūret: (Ar.) Mecburiyet, zorunluluk.(48a.5)

żāyiʿ : (Ar.) Kayıp, yok olmuş, elden çıkmış.(4a.7)

zebūn ol-: (Fars.) Güçsüz, zayıf, āciz olmak.(23b.11)

zehre: (Fars.) Yiğitlik, cesāret.

ẕelīl ol-: (Ar .+ Türk.) Hor ve hakir olmak, aşağı görülmek, aşağılamak.(3b.4)

zelūl: (Ar.) Yumuşak başlı, serkeş olmayan, uysal.()

ẕemm it-: (Ar.+Türk.) Kınamak, yermek, kötülemek.(110b.2)

zevāyā: (Ar.) Zaviyeler.(265b.1)

zeyrek: (Fars.) Anlayışlı, aklı başında, zeki.(51a.12)

ẕikr it-: (Ar.+Türk.) Anmak, adını söylemek, bahsetmek.(135b.5)

zide-gānī: (Fars.+Fars.) Hayat, dirilik, yaşayış.()

zīne: (Ar.) Mücevher.(206a.4)

zīr: (Fars.) Alt, aşağı.(63b.7)

ẕīrā: (Fars.) Çünkü, şundan dolayı.(3b.11)

zīrek ol-: (Fars.+Türk.) Zeki, aklı başında olmak.(206b.10)

zişt: (Fars.) Çirkin.(134b.9)

ziyāde ol-: (Ar.+Türk.) Artmak.(221b.2)

ziyān it-: (Ar.+Türk.) Zarar etmek.(8a.1)

żiyāfet eyle- : (Ar.+Türk.) Ziyafet, yemek vermek.(8a.1)

ẓulümāt: (Ar.) Haksızlıklar, adaletsizlikler.(270b.3)

zühre: (Ar.) Çoban yıldızı.(253a.8)

zünnār ḳuşan-: (Ar.+Türk.) Keşişlerin bellerine kıldan, uzun kuşağı bağlamak.(75b.9)

SONUÇ

Transkripsyonunu gerçekleştirmiş olduğumuz çalışmamızı bilim dünyasına kazandırarak geçmiş yüzyıllarda yaşamış olan bu kıssaların günümüzde tekrar okunması ve varlığının bilinmesini öngörmekteyiz. Metinde, Arapça ve Farsça kelimelerin çokça kullanıldığını görmekteyiz. Buna rağmen metinde Türkçenin anlatım gücünün ileri düzeyde kullanılarak hikayelerin Türkçeye aktarıldığı görülmekte ve bu anlatım gücü neticesinde hikayelerin daha etkili hâle geldiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Anter kıssalarını Türkçeye transkribe etmenin ve bilim dünyasına kazandırmanın daha da önemli hâle geldiğini düşünmekteyiz.

Kıssa-i Anter 5. Cilt (Metin-İnceleme-Sözlük) adlı metnimiz, 336 varaktan oluşmaktadır. Eserde, her sayfada 13 satır bulunmaktadır. Sadece 1b-12 satır ve 14b-14 satırdır. Eser yer yer harekeli yer yer harekesiz olarak yazılmıştır.

Çalışmamız, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kahramanın hayatı, eserin yazarı ve beşinci cildin özeti yer almaktadır. Eserin yazarı hakkında yapmış olduğumuz araştırma neticesinde eserin yazarı ile ilgili net verilere ulaşılamamaktadır. Ancak, eserin zamanında Arap toplumu içinde derlenen hikâyelerden oluşmakta olduğu ve çeşitli anlatıcılardan dinlenen hikâyelerin biraraya getirilmesi ile Anter hikâyelerinin kayıt altına alındığı düşünülmektedir. Metni okurken de eserde hikâyeler Asmaʾi, Ebu ʾUbeyde gibi anlatıcıların anlattığı rivayetlerden yola çıkılarak yazıldığı ifade olunmaktadır. Bu bölümler bizzat metni Türkçeye aktaran kişi veya kişiler tarafından örneğin "Asmaʾī rivayet eder." gibi ifadeler ile verilmektedir. Ardından anlatıcının ağzından dinlenen hikâyeler, yazar tarafından kaydolunmaktadır.

Metinde anlatılan hikâyeler, Anter'in olgunluk döneminde başından geçen hikâyelerdir. Anter hikâyeleri geçmişte olduğu gibi bugün de Arap toplumu içinde oldukça meşhur olan hikâyelerdir. Ancak edindiğimiz bilgilere dayanarak Anter günümüzdeki Arap toplumu içinde daha ziyade Able ile olan aşkının anlatıldığı hikâyeler ile bilinmektedir. 5. ciltte Anter'in Able ile olan aşkı değil de artık onun kahraman olarak toplum içinde yer ettiği ve kurtarıcı rolüyle yakınlarına ve bağlı olduğu kabileye, topluma hizmet ettiği hikâyeler konu edilmektedir. Anter'in Able ile olan aşkı, hikâyelerde çok az yer bulmakta, hikâyelerin bir kaçında ifade olunmaktadır. Ancak Able, savaş esnasında kaçırılmış olan Beni Abs kabilesi içinde de bulunarak Anter'in ona olan aşkı dile getirilmekte ve Anter onun uğruna savaşmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesi'nin diğer eserlerinde olduğu gibi bu metinde de imla birliği bulunmamaktadır. Aşağıda metnin dilbilgisi bölümü ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

1. Uygur yazı geleneğine göre ünlülerin yazıda gösterildiği görülmektedir.

idelüm	336a.9	ايدهلوم	yoldaşları	13b.11	يۇلداشلرى
olup	3b.2	اولۇب	üzerine	234b.13	اوزرينه

2. Kalın sıradan kelimelerde س ve ت harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

ıssılara	4b.11	اسلره	atın	7b.8	اتن
sakla	7b.9	سقله	yatdukları	9b.10	ياتدقلري

3. Arapça ve Farsça'nın etkisiyle ünlülerin yazılmadığı görülmektedir.

begenüp	97b.5	بكنب	gitdiler	166a.12	كتدلر
ḳırdurmaz	98b.12	قردرمز	geyikler	166b.11	كيكلر

4. Nazal Nun ŋ için kef ك kullanılmaktadır.

diñlendi	12b.1	دكلندى	yalñuz	19b.2	يالكوز
yaña	12b.1	يكا	bunuň	19b.1	بنوك

5. Kalın sıradan kelimelerde sad ص, ince sıradan kelimelerde س kullanılmıştır.

ṣormaġa	33b.11	صورمَغَه	ṣaḳlamaġa	40b.5	صقلمغه
ṣovuḳ	41b.3	صوق	ṣoñı	67a.2	صوكي
sebebden	21a.10	سببدَن	kimse	28a.3	كِمسَه

6. Çim چ ve P پ harfleri kullanılmıştır.

ṣapavuz	36b.1	صَپاوز	çaġırdılar	50b.13	چاغردلر
parmaġuñ	38b.1	پَرمغون	suçlaruñı	50a.1	سوچلروكى

7. Ekler kelime tabanından ayrılmadan yazılmıştır.

bağışladuḳ	51b.1	بغشلدوق	ḥaḳḳıçün	52a.8	حقيچون
geldükce	51b.3	كلدوكجه	azġunlıḳ	100b.12	ازغونلق

8. Türkçe bazı kelimelerin farklı yazımlarına rastlanmıştır.

ḳardaşa	3b.5	قردَاشهَ	ḳarındaşı	4b.12	قرنداشى
yardım	77a.3	ياردم	yardum	73a.11	ياردوم
diyüp	222b.10	ديوب	diyüpdurdılar	251b.5	دوپدردلر
kimesneye	328a.4	كسنيه	kimse	2a.9	كسه
niçe	140a.5	نيچه	nice	146b.6	نجه

9. Kelimelerde ünlü ve ünsüzlerin kelime başında ortasında ve sonunda yazılışları gösterilmiştir.

10. Ekler, kelime tabanlarıyla birlikte yazılmıştır.

gelmişdür 272b.8 كلمشدُر olmaḳdan 273b.3 اولمقدَن

ḳurtulmazsız 277b.5 قورتلمزسز bizden 278b.4 بزدن

11. Metnimizde içün, iken, ile edatları genellikle kendisinden önceki kelimeler ile bitişik yazılmıştır.

anıñiçün 77a.6 انكيچون virmemekiçün 80a.2 ويرمكيچون

olduġiçün 80a.8 اولدوغيچون üzerindeyken 131a.10 اوزرنده يكن

12. Arapça tamlamaların yazılışında Arapçanın yazım kurallarına uyulmuştur.

fi'l-ḥāl 285a.9 فيالحال

el-ḥāṣıl 3b.7 اَلحاصِل

13. Farsça vasıf terkiplerinde izafet kesresi kullanılmamıştır.

ḫōd-bīn 30b.10 خوُد بين

hüner-mend 329a.8 هنرمند

14.Bazı Farsça tamlamalarda tamlanan sonundaki harf ünsüz olduğundan izafet kesresi gösterilmemiştir.

eṭrāf-ı 'ālemden 1b.7 اطراف عالمدن

cūş-ı ʿayşla41a.3 جوش عشله

15.Bazı kelimelerin hem e hem de i sesiyle kullanıldığı görülmektedir.

yerinde 1b.4 يرنده yire 24b.5 يَرَه

yere 24a.8 يَرَة yirüñüze 53b.13 يروكوزه

gecenüñ 157b.8 كجنوك gice 158a.12 كيجه

16. kelime kök ve gövdelerinde düzleşme görülmektedir.

-u>-ı: yorıl- 11b.9, ḳavış- 25b.2, arkurı 42a.3, bulış- 310b.5, ḳılavuzlıḳ 2b.13, śusızlık 2b.13, ḳoyıvire 18a.3.

17. Yuvarlak ünllülü kullanılan kelimeler yer almaktadır.

eşkün 2b.12, yalñuz 256a.12,üzerüne 331b.11, yalñuz 19a.9, yardum 335b.1, ilerü 3a.5, uyanuḳ 10a.8.

18. Türkçe bazı kelimelerde ünlü düşmesi görülmektedir.

-ı>,boynın 5b.9<boyın

-u>, oglı 188b.13< oġul, omzu 310b.10< omuz, yalñuz 7b.2<yaluñuz.

19. Türkçede kelime birleşmeleri ve eklerde ünlü düşmesi meydana gelmektedir.

itmekçün 4a.1,olmaġçün 10a.13,virdigiyle 286b.11, kişiyle 287b.2.

20. Ünlü türemesi meydana gelmektedir.

-ı-: ḫayırludur 102a.5< ḫayr

-i-: fikir 165b.7< fikr

21. Ünlü birleşmesinin yer aldığı örnekler bulunmaktadır.

böyle 2a.10 < bu+ eyle, kendüzi 324b.12 < kendü+ özin

22. Dil uyumu kelime kök, gövde ve eklerinde bulunmaktadır.

göñlinde 103b.8, söyledi 104a.11, bildürdi 176b.9, gitdigin 183b.3

23. Düzlük yuvarlaklık bakımından kelimelerde uyumsuzluk bulunmaktadır. Uyumsuzluk, kelime köklerinde, gövdelerinde ve eklerde kendini göstermektedir.

altun 205b.3, azuḳ 3a.3, berü 13a.5, nedür 55b.8, nicedür 67b.4, ḳaçalum 42b.2, olalum 27b.7.

24. Metnimizde g'li yazılan kelimeler bulunmaktadır.

ġavġa 11b.4, geçerdi 2b.13, gelmedise 3b.1, gemrendi 129a.13, gene 279a.5, gençisi 73b.12

25. Tonsuz ünsüzlerin ünlü ile başlayan bir ek aldığında tonlu hale geldiği görülmektedir.

ayaġum 156b.1, aramaġa 254b.11, beglige 56a.3, bıraġup 256b.2, binmege 285a.12.

26. Kelime başlarında t- > d- değişimi görülmektedir.

danışıḳ 261b.5, daḫı 246a.5, dakup 100a.7, degüldi 109b.1, degeri 117b.8.

27. Bazı örneklerde d ve t'nin karışık olarak kullanıldığı görülmektedir.

tepelere 164b.5/ depeler 173b.4, depdiler 131a.13 / teper 125b1, ṭurur 246a.7/ durur 156b.10.

28. Bazı kelimelerin hem p'li hem de b'li yazılışları görülmektedir.

pişürmege 212a.4/ bişürüp 156a.6.

29. Ünsüz uyumu sağlam değildir.

altda 270a.9, atdan 255a.12, artdı 6b.4, 2b.5, dolmamışdur 321a.6, gerekdür 324a.6.

30. Ünsüz türemesi örnekleri yer almaktadır.

araya 234b.10, avlayup 227b.12, bağışlayup 223b.12, kızıyla 80b.10, kimseyle 187b.8.

31. -n- türemesi görülmektedir.

adını 217a.4, anasundan 208a.8, başını 212a.5.

32. Metinde çekim ekleri ve yapım ekleri örnekleri ile gösterilmiştir.

33. Fiilimsiler, zamirler, sıfatlar, zarflar, edatlar, fiiller ve fiil çekimleri örnekler ile gösterilmiştir.

34. Aynı anlama gelen kelimelerin hem Türkçe hem Arapça hem Farsça karşılıkları kullanılmıştır. Aynı dilde bulunan eş anlamlı kelimelerin de kullanıldığı görülmektedir.

alḳış 40a.4, duʿā 49a.10

söylediler 4a.3, 4a.6.

ıraḳ 32b.13, uzaḳ 193a.10

aḳrabā ve taʿallüḳātin 43b.10

ʿadāvet 82a.2, düşmānlıḳ 104b.6

sebeb 104b.8, neden 160b.6

ṣulḥ itdi 163b.12, barışdura 37a.13

āvāz 165a.8, sesi 36a.12

and içse 42a.6

muʿāvenet 42b.5, yardum 45a.10

seḫāvet 116a.4, cömerd 116a.2

35. Anlatımı daha etkili hale getirmek için deyimlerden ve ikilemelerden faydalanılmıştır.

Hünerlerinden biñde biri degüldür 163b.8/9

Bunuñ üzerine gelmeye ve göñlünde kırgın ṭutmaya 164a.13

Zamāna yüz ṭutduġı ve saʿādet müyesser olduġı kişiyle ʿadāvet idersin 38a.9/10

Göz gözi görüp yüz yüze muḳāil olıcaḳ göresin 48a.8/9

Pes göñli ile ṭanışdı 40b.13

Bu sözin işidicek yüregine ṭatlu ṣovuḳ ṣu sepildi 41b.3

Ṭaġlardan yüce ve ṭaşlardan ḳatıdır 41b.9

dürlü dürlü āndlar içdi 163b.12

aġzından od ṣaça ṣaça 247a.12

bölük bölük eyledi 59a.5

ḳoca ḳoca güreşdi 81b.4

KAYNAKÇA

Akalın Mehmet, Eski Türkçenin Grameri, TDK Yayınları (3. Baskı), Ankara 2011.

Alkayış M. Fatih, Haveran-Name, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Kesit Yayınları (1. Baskı), İstanbul 2013.

Atalay Besim, Divanü Lügat-it Türk (I-II-III), Kaşgarlı Mahmud, Türk Dil Kurumu Yayınları (1.Baskı), Ankara 2013.

Banguoğlu Tahsin, Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları(9. Baskı), Ankara 2011.

Bayat Fuzuli, Minara Esen Aliyeva, Eski Türkçe Sözlük, Yalın Yayıncılık (1. Baskı), İstanbul 2008.

Bilgegil Kaya, Türkçe Dilbilgisi, Salkımsöğüt Yayınevi (2.Baskı), Erzurum 2014.

Delice İbrahim, Türkçe Sözdizimi, Kitabevi Yayınları (5. Baskı), İstanbul 2016.

Demir Nurettin, Yılmaz Emine, Türk Dili El Kitabı, Grafiker Yayınları (1. Baskı), Ankara 2003.

Derleme Sözlüğü (I-II-III-IV-V-VI), TDK (3.Baskı), Ankara, 2009.

Devellioğlu Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat, Aydın Kitabevi (34.Baskı), Ankara 2020.

Dilçin Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları (4. Baskı), Ankara 2018.

Doğan Ahmet, Osmanlıca Türkçe Sözlük, Akçağ Yayınları (2. Baskı), Ankara 1999.

Doğan İsmail, Usta Zerrin, Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı, Altınpost Yayınları, Ankara, 2014.

Eker Süer, Türk Dili ve Kompozisyon I (Türk Dili), Kara Harp Okulu Basım Evi, Ankara 1999.

Ercilasun Ahmet B., Türk lehçeleri Grameri, Akçağ Yayınları (2. Baskı), Ankara 2012.

Erdem Mehmet Dursun, Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmāle, Turkish Studies, İnternational Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/6, 2008, s. 236-261.

Erdem Mehmet Dursun, Gül Münteha, Kapalı e (ė) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 11 (Güz 2006), s.114-115.

Erdem Mehmet Dursun, Yavuz Serdar, Gürlek Mehmet, Dost Ayhan, Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası, Kesit Yayınları (1. Baskı), Ankara 2013.

Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı 1-2, Türk Dil Kurumu Yayınları (Birleştirilmiş Baskı), Ankara 2016.

Ergin Muharrem, Orhun Abideleri, İstanbul 1983.

Ergin Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak,Basım, Yayım,Tanıtım, İstanbul,2002.

Göçemen Yakup, Antere b. Şaddād'ın Hayatı ve Şiirlerinde Hamāset Teması, Sosyal Bilimler Dergisi c. 5, s. 10, Aralık 2015, s.47.
Gülensoy Tuncer, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları (6. Baskı), Ankara 2010.
Gülensoy Tuncer, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları (2. Baskı), Ankara 2011.
Güler Muhammed İkbal, Kıssa-i Anter: Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki El yazması Nüshaların Tanıtımı ve Değerlendirilmesi, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S.9/1 2020, s.48-79.
Gülsevin Gürer, Boz Erdoğan, Eski Anadolu Türkçesi, Gazi Kitabevi (3. Baskı), Ankara 2013.
Gülsevin Gürer, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Türk Dil Kurumu Yayınları (3.Baskı), Ankara, 2011.
Hatiboğlu Vecihe, Türkçenin Söz Dizimi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi (2. Baskı), Ankara 1982.
Hengirmen Mehmet, Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Engin Yayınları (3. Baskı), Ankara 2009.
İlhan Nadir, Eşref b. Muhammed Hazā'inu's-Sa'ādāt (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük), Öz Serhat Yayıncılık, Malatya, 2009.
İlhan Nadir, Türk Dilinde Çokluk, Manas Yayıncılık (1. Baskı), Elazığ 2009.
Kanar Mehmet, Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü, Say Yayınları (2.Baskı), Ankara 2018.
Karaağaç Günay, Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları (I. Baskı), Ankara 2013.
Karaağaç Günay, Türkçenin Dilbilgisi, Akçağ Yayınları (2. Baskı), Ankara 2013.
Karaağaç Günay, Türkçenin Söz Dizimi, Kesit Yayınları (4. Baskı), İstanbul 2011.
Karahan Leyla, Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yusuf (Yūsuf u Züleyhā) Metin-İnceleme-Sözlük, Türk Dil Kurumu yayınları: 564(1. Baskı), Ankara 1994.
Karahan Leyla, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları (20. Baskı), Ankara 2014.
Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Kaynak eserler, Ankara 1991.
Korkmaz Zeynep, Türk Dili Üzerine Araştırmalar I-II. Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları (2. Baskı), Ankara 20005.
Korkmaz Zeynep, Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları, TDK Yayınları (5. Baskı), Ankara 2011.
Korkmaz Zeynep, Eski Anadolu Türkçesinde Asli Ünlü (vokal) Uzunlukları, DTCF Dergisi, Ankara 1971, C.26/3-4, s.49-66.

Korkmaz Zeynep, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi (4.Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları,Ankara 2014.

Korkmaz Zeynep, Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Mansuroğlu Mecdut, Türkçede Zamir Çekimi, TDED, C.III, İstanbul 1949, s.501-518.

Özkan Mustafa, Tarih İçinde Türk Dili, Filiz Kitabevi (4.Baskı), İstanbul, 2009.

Özkan, Mustafa Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi (5.Baskı), İstanbul, 2017.

Özkan Mustafa, Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021.

Özönder Sema Barutçu, Ali Şir Nevayi Muhakemetü'l-Lügateyn, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

Şahin Hatice, Eski Anadolu Türkçesi, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

Şemseddin Sami, Kāmūs-ı Türkī, Çağrı Yayınları (10. Baskı), İstanbul 2001.

Tekin Talat, Orhon Yazıtları, Türk Dil Kurumu Yayınları (5. Baskı), Ankara 2014.

Tekin Talat, Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler, Kültür Bakanlığı Simurg Yayınları (1. Baskı), Ankara 1995.

Timurtaş Faruk Kadri, Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük, Edebiyat Fakültesi BasımeviYayınları (2. Baskı), İstanbul 1981.

Timurtaş Faruk Kadri, Osmanlı Türkçesine Giriş I, Alfa Basım, Yayım, Dağıtım, İstanbul 2008.

Tulum Mertol, 17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı, TDK Yayınları (1.Baskı), Ankara 2011.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları (11. Baakı), Ankara 2011.

Üstünova Kerime, Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi), Kesit Yayınları (1. Baskı), İstanbul 2008.

Yılmaz Emine, Demir Nurettin, Küçük Murat, Kısas-ı Enbiya (Metin, Sözlük, Dizin, Notlar) , TDK Yayınları, Ankara 2013.

Vural Hanifi, Böler Tuncay, Ses ve Şekil Bilgisi, Kesit Yayınları (I.Baskı), Ankara, 2011, s.67-68.

Yavuz Serdar, Cerrāh-Nāme İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

Yavuz Serdar, Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar, Manas Yayıncılık (1.Baskı), Elazığ 2013.

https://cdn2. islamansiklopedisi. org. tr/dosya/3/C03001166. pdf
http://lugatim.com/

https://www.kamusiturki.com/

https://www.sozce.com/

https://sozluk.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Çiğdem DAMAR

Eğitim Durumu

Lisans : Kırıkkale Üniversitesi

Yüksek Lisans: Gaziantep Üniversitesi

Doktora: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Mesleki Deneyim

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Öğretim Görevlisi